

T.C
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ GİRİŞ SÜRECİNDE
TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN
ÜNİTER YAPISI AÇISINDAN
GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER

Adnan KALKAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANA BİLİM DALI

GEBZE – 2007

T.C
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ GİRİŞ SÜRECİNDE
TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN
ÜNİTER YAPISI AÇISINDAN
GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER

Adnan KALKAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANA BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

GEBZE – 2007

Özet

Tezin Adı : Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Üniter Yapısı Açısından Geliştirilebilecek Stratejiler

Yazarı : Adnan KALKAN

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş felsefesi ve Anayasası gereği Üniter bir Milli Devlettir. Üniter bir devlet olan Türkiye'nin devlet biçimi; Anayasanın ilgili hükümleri gereği konfederal, federal ya da siyasal bölgele devlet biçimlerine kapalıdır. Tek devlet ilkesi değiştirilemez. Tek millet ilkesi değiştirilemez.

Öte yandan özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra harabeye dönen Avrupa'yı, yeniden inşa etmek; insanlar arasındaki barışı, huzuru, refahı sağlamak ve yeniden oluşabilecek savaş arzularını uluslarüstü birlik kavramıyla frenlemek maksadıyla yola çıkan Avrupa Birliği Projesi, Avrupa Kültür Değerleri üzerine inşa edilmiştir.

Oysa Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü devlet ve millet yapısının temelini Türk Kültürü oluşturur. Yüzyıllardır mücadele halinde olan bu iki kültür son olarak Avrupa Birliği projesi ile aynı zeminde karşılaşmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, kimi çevrelerce en büyük modernleşme projesi olarak da algılanan, AB üyelik mücadelesi bitip tükenmek bilmeyen taleplerle inişli-çıkışlı bir seyir izlemektedir.

Bu çalışmada, müzakere sürecinde AB'ye uyum amacıyla gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi istenen reformların Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına oluşturduğu tehditlere karşı üniter yapının korunması için izlenmesi gereken strateji önerileri ile birlikte Türkiye'nin AB'ye alternatif açılımlarını bulacaksınız.

SUMMARY

Title of the Thesis : Strategies to be Developed from the Perspective of Unitary Structure of The Turkish Republic in the Accession Process to the European Union.

Author : Adnan KALKAN

Owing to its establishment philosophy and its constitution, The Republic of Turkey is a “Unitary State” and a “Nation State”. The unitary structure of Turkish state is closed to the federal and con-federal state types because of its constitution’s relevant judgments. Solitary state fundamental cannot be changed. Solitary nation fundamental cannot be changed.

At the same time, The European Union project, which have been set with the purpose of constituting peace, tranquility and prosperity among people rebuilding the Europe where became a ruin, especially after World War II and blocking war desires which can be renewable by supranational corporation concept, was built on the European Culture.

On the other hand Turkish Culture forms the fundamental of current state and nation structure of The Republic of Turkey. These two cultures, contesting each other since centuries, lastly met each other at the same floor with the European Union project.

The membership struggle of the Republic of Turkey, which is perceived as the biggest modernization project by some people, is following a wavy way with endless demands.

In this study, you will find the strategy proposals to be followed in order to defend the unitary structure against the threats to the unitary structure of the Republic of Turkey being constituted by the reforms done and wanted to be done with the aim of integration to the EU during negotiation period and the alternatives of the EU for Turkey as well.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasındaki katkı, teşvik ve desteklerinden dolayı, kıymetli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN'e; gerek derslerde gerekse kendileriyle yaptığım özel görüşmelerde bana yol gösteren, bilgi ve birikimlerini cömertçe aktaran ve tezimin hazırlanmasında büyük emeği geçen Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Strateji Bölümü öğretim üyelerine minnet ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisansa başlamama sebep olan ve bu çalışmayı hazırlarken değerli katkılarından ve tecrübelerinden faydalandığım, her türlü desteği aldığım dostlarım Tuğrul Tekin TUNALILAR ve İsmail PAMUK ile isimlerini saymadığım emeği geçen herkese çok teşekkür ederim.

Ayrıca müşterek yaşamımızda, her zaman, her yerde ve her koşulda, bana daima destek olan, evimizde huzurlu bir ortam oluşturan, yaşamıma renk katıp daha neşeli olmamı sağlayan sevgili eşime, hayatı daha anlamlı kılıp ona daha güçlü ve daha çok bağlanmamı sağlayan, ümit kaynağım çocuklarım Arda ve Begüm'e, bu günlere gelmemde büyük emekleri olan, ilgilerini hiç bir zaman esirgemeyen anne, babama ve tüm aileme desteklerinden dolayı teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Son olarak mensubu olmaktan gurur duyduğum ve son nefesimi verene kadar hizmetkârı olacağım, ilkokuldan itibaren öğrenim hayatımın sonuna kadar beni karşılıksız yetiştiren ve hayata hazırlayan Yüce Türk Milleti'ne ve Türk Devleti'ne şükranlarımı arz ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
SUMMARY	V
TEŞEKKÜR	VI
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	XV
TABLolar DİZİNİ	XVIII
GİRİŞ:	1

1. BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET

1.1.	Genel Olarak Devlet Kavramı	14
1.2.	Devletin unsurları	19
1.2.1.	İnsan Topluluğu: Millet	20
1.2.1.1.	Objektif Millet Anlayışı	26
1.2.1.1.2.	İrk Birliği	26
1.2.1.1.3.	Dil Birliği	28
1.2.1.1.4.	Din Birliği	30
21.2.1	Sübjektif Millet Anlayışı	32
1.2.2.	Devletin Toprak Unsuru: Ülke	34
1.2.3.	Devletin İktidar Unsuru: Egemenlik	35

2. İKİNCİ BÖLÜM

YAPILARINA GÖRE DEVLETLER:

2.1.	Üniter Devletler	38
2.1.1.	Devletin Unsurlarında Teklik	41
2.1.1.1.	Egemenliğin Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi	41
2.1.1.2.	Ulusun Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi	41
2.1.1.3.	Ülkenin Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi	42
2.1.2.	Devletin Organlarında Teklik	43
2.1.3.	Merkezi Üniter Devlet	44
2.1.4.	Adem-i Merkezi/Yerinden Yönetimli Üniter Devlet	44
2.2.	Bileşik Devletler	45
2.2.1.	Devlet Birlikleri	46
2.2.2.	Devlet Toplulukları	46
2.2.2.1.	Konfederasyon	46
2.2.2.2.	Federasyon (Federal Devlet)	48

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DEVLET FELSEFESİ VE TÜRK DEVLETİNİN ÜNİTER YAPISININ DAYANDIĞI İLKELER:

3.1.	Türk Devlet Felsefesi	53
3.2.	Türk Devletinin (İl) Doğuşu	57
3.3.	Türk Devletinin Amacı	60
3.4.	Türk Devletinin Özellikleri	61
3.5.	Türk Devletinin Unsurları	64
3.5.1.	İstiklal (Oksızlık)	65

3.5.2.	lke (Uluş)	65
3.5.3.	Hâkimiyet	66
3.5.4.	Kanun (Töre)	68
3.5.5.	Nüfus-Halk (Kn)	69
3.5.6.	Türk Milleti	70
3.6.	Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluğu ve Kuruluğuna Hâkim Olan Temel İlkelerin Anayasal İfadesi	75
3.6.1.	Milli Devlet İlkesi	78
3.6.1.1.	Türkiye Cumhuriyetinin Milli Devlet Yapısı	78
3.6.1.2.	Türk Milliyetçiliği ve Milli Kültür	82
3.6.2.	Üniter Devlet İlkesi	90
3.6.2.1.	Milletin Bölünmez Bütünlüğü	93
3.6.2.2.	Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü	97

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ:

4.1.	Kısa Tarihçesi	101
4.2.	Avrupa Birliğinin Kurumları	105
4.3.	Avrupa Birliğinin Faaliyet Alanları	106
4.4.	Avrupa Birliği Amblemi	106
4.5.	Avrupa Birliği yesi ülkelerin Devlet Yapıları	109
4.6.	Genişleyen Avrupa Birliğinin Temel Problem Sahaları	111
4.6.1.	Ekonomik Zorluklar	113
4.6.2.	Politik-Kurumsal Zorluklar	114
4.6.3.	Kültürel-Toplumsal Zorluklar	116
4.6.4.	Jeopolitik Zorluklar	118

5. BEŞİNCİ BÖLÜM

TC-AB İLİŞKİLERİ

5.1.	Avrupa ile İlişkilerin Kısa Tarihçesi	121
5.2.	Türkiye Cumhuriyeti - Avrupa Birliği İlişkileri	125
5.3.	Türkiye İçin Avrupa Birliğinin Önemi	140
5.4.	Avrupa Birliği İçin Türkiye'nin Önemi	143
5.5.	Etki Odakları	150
5.6.	Avrupa Birliği'nin Türkiye'den Beklentileri	152
5.7.	AB Karar, Belge ve Raporlarında Yer Alan Konular	154
5.7.1.	İlerleme Raporları	157
5.7.1.1.	1998 Yılı İlerleme Raporu	161
5.7.1.2.	1999 Yılı İlerleme Raporu	167
5.7.1.3.	2000 Yılı İlerleme Raporu	171
5.7.1.4.	2001 Yılı İlerleme Raporu	177
5.7.1.5.	2002 Yılı İlerleme Raporu	180
5.7.1.6.	2003 Yılı İlerleme Raporu	187
5.7.1.7.	2004 Yılı İlerleme Raporu	192
5.7.1.8.	2005 Yılı İlerleme Raporu	201
5.7.1.9.	2006 Yılı İlerleme Raporu	210
5.7.2.	Katılım Ortaklığı Belgeleri	218
5.7.3.	Müzakere Çerçeve Belgesi	220

6. ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ÜNİTER YAPISINA YÖNELEN TEHDİTLERİN ANALİZİ VE TEHDİTLERE KARŞI GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER:

6.1.	Yeni Azınlıkların Yaratılması ile Etnik ve Dini Bölücülük	224
6.1.1.	İlerleme Raporlarında Yer Alan Konular	226
6.1.2.	Azınlık Kavramı	236
6.1.2.1.	Azınlık Tanımı	237
6.1.2.2.	Etniklik ve Etnik Mesafe Kavramı	241
6.1.2.3.	Azınlıkların Korunması ve Tarihsel Gelişim	245
6.1.2.4.	Azınlık Hakları	248
6.1.3.	AB'nin Azınlık Politikaları	251
6.1.4.	Türkiye Cumhuriyeti'nin Azınlık Politikası	254
6.1.5.	AB Azınlık Politikalarının Türkiye'ye Etkileri	256
6.1.6.	Alevi Azınlık İddiaları	260
6.1.7.	Kürt Azınlık İddiaları	263
6.1.7.1.	Doğu Anadolu'nun Tarihi	264
6.1.7.2.	Kürt Tarihi ve Kürtlerin Kökeni İddiaları	266
6.1.7.3.	Kürtlerin Türklüğü Tezi	269
6.1.7.4.	Kürt Dili İddiaları	272
6.1.7.5.	"Kürt" Olarak Adlandırılan Grupların Coğrafi ve Demografik Dağılımları	274
6.1.7.6.	Batılılar Tarafından Yürütülen Başlıca Kürtçülük Çalışmaları	276
6.1.8.	Sonuç	283
6.1.9.	Çözüm Önerileri	287
6.2.	Patrikhane, Ekümeniklik İddiası ve Heybeliada Ruhban Okulu	290

6.2.1.	AB Belgelerinde Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu	292
6.2.2.	Fener Rum Patrikhanesinin ve Ekümeniklik İddialarının Tarihçesi:	297
6.2.3.	AB Desteğiyle Siyasi Güç Kazanma Girişimleri	307
6.2.4.	Patrikhane'nin Gayrimenkul Edinme Çalışmaları	311
6.2.5.	Heybeliada Ruhban Okulunun Yeniden Açılması	312
6.2.6.	Geliştirilebilecek Stratejiler	317
6.3.	Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri	319
6.3.1.	Tarihi Gelişim	320
6.3.2.	Yasal Çerçeve	324
6.3.3.	Bazı Ülkelerdeki Uygulama	327
6.3.4.	Avrupa Birliğinin Talepleri	329
6.3.5.	Mevcut Durum	336
6.3.6.	Genel Değerlendirme	345
6.3.7.	Geliştirilebilecek Stratejiler	347

7. YEDİNCİ BÖLÜM

ÜNİTER YAPININ KORUNMASI İÇİN GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER VE GELECEK SENARYOLARI

7.1.	Müzakereler Yürütülürken Nasıl Bir Strateji İzlemek Gerekir?	351
7.2.	Türkiye–AB İlişkilerinde Gelecek Senaryoları	357
7.2.1.	Senaryo I: AB İle Müzakerelere Mevcut Çerçevde Devam Edlmesi	358
7.2.1.1.	Kısa Vade (2007–2015)	358
7.2.1.2.	Orta Vade (2015–2030)	359
7.2.1.3.	Uzun Vade (2030- 2050)	360

7.2.2.	Senaryo II: AB ile Müzakereler Sadece Ekonomik Alanda Sürdürülürken Alternatif Ekonomik ve Siyasi Birlik Anlaşmalarının Yapılması	361
7.2.2.1.	Kısa Vade (2007–2015)	361
7.2.2.2.	Orta Vade (2015–2030)	361
7.2.2.3.	Uzun Vade (2030- 2050)	362

8. SEKİZİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKADA ALTERNATİFLERİ

8.1.	Kavramlar	365
8.1.1.	Strateji ve Jeopolitik Kavramları	365
8.1.2.	Jeopolitik Teoriler	368
8.1.3.	Türkiye’nin Jeopolitiği	369
8.2.	Dünyadaki Yeni Jeopolitik Gelişmeler ve Güç Odakları	372
8.2.1.	Orta Doğu, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs	380
8.2.2.	Avrasya Jeopolitiği ve Türk Dünyası	386
8.3.	Türkiye’nin AB’ne Alternatif Dinamikleri	393
8.3.1.	Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	394
8.3.2.	İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), İKT Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK)	396
8.3.3.	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EKİT) (ECO)	398
8.4.	Türkiye-Türk Dünyası İşbirliği	399
	SONUÇ:	406
	KAYNAKÇA:	413
	ÖZGEÇMİŞ:	441

EKLER:

EK 1:	Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Kronolojisi	442
EK 2:	Müzakere Çerçeve Belgesi	474
EK 3:	Adana Defterdarlığı Basın Bülteni (2006/3)	484

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AK	: Avrupa Konseyi
AT	: Avrupa Topluluğu
Ay.	: Anayasa
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
ECO	: Economic Cooperation Organization (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)
ECRI	: European Commission against Racism and Intolerance (Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Konseyi)
EKİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

HAK	: Harp Akademileri Komutanlığı
ICCPR	: International Covenant on Civil and Political Rights (BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi)
ICESCR	: International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi)
İKT	: İslam Konferansı Teşkilatı
İSEDAK	: İKT Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
m.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MC	: Milletler Cemiyeti
MAYK	: Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
n.	: Numara
NGO	: Non-Governmental Organizations (Sivil Toplum Kuruluşu)
P.	: Paragraf
p.	:Page
RCD	: Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği
s.	: Sayfa
S.	:Sayı
SPK	: Siyasi Partiler Kanunu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
STÖ	: Sivil Toplum Örgütleri

TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu).
UP	: Ulusal Program

TABLOLAR DİZİNİ

TABLO 1: Yapılarına Göre Devletler	38
TABLO 2: Federasyon ile Konfederasyon Arasındaki Farklar:	50
TABLO 3: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar:	50
TABLO 3: Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar:	50
TABLO 4: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Kürdistan” ile ilgili İfadelerin Karşılaştırılması	158
TABLO 5: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Azınlık” Kavramının Karşılaştırılması	159
TABLO 6: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Azınlıkların Parlamentoda Temsili” ile ilgili İfadelerin Karşılaştırılması	160
TABLO 7: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Anadilin Kullanılması” ile ilgili İfadelerin Karşılaştırılması	160
TABLO 8: Yabancılara, Türk Asıllılara ve Suriye Uyruklulara Ait Taşınmazların, Niteliklerine, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına ve Yüzölçümüne Göre Dağılımı	340
TABLO 9: Taşınmazların, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına, Yüzölçümüne ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı, Türkiye Toplamı	340
TABLO 10: Taşınmazların, Yüzölçümü Büyüklüğüne Göre İlk 10'a Giren İller İçin, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına ve Yüzölçümüne Göre Dağılımı. Türkiye toplamı	341
TABLO 11: Taşınmazların, nitelikleri, edinme nedenleri, kişi sayısı, taşınmaz sayısı, yüzölçümü ve bedellerine göre dağılımı	343
TABLO 12: Yabancı Gerçek Kişilerce 19.07.2003–31.12.2004 Döneminde Edinilen Taşınmazların, Edinme Nedenlerine, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına, Yüzölçümüne, Bedellerine ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	344

GİRİŞ

1963 yılında Ankara Anlaşması'nın imzalanması ile resmi boyut kazanan Türkiye Avrupa Birliği¹ ilişkileri özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra Türkiye'nin iç ve dış politikasında öncelikli yeri işgal etmiş, hükümetler ve kamuoyu adeta bu sürece kilitlemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği (AB) ile sürdürdüğü 44 yıllık ilişki aslında yüzyıllardır süren Avrupa – Türk karşılaşmasının çok kısa bir kesitidir. Bu kesitte ilişkiler kamuoyu önünde resmi görüşmeler şeklinde sürdürülürken arka planda ise Türk Kültürü ile Batı Kültürü'nün mücadelesi devam etmiştir.

Atatürk'ün ifadesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olan “*Yüksek Türk Kültürü*”², binlerce yıllık Türk tarihinin ürünüdür. Tarihi perspektiften bakıldığında Türk kültürünün üç ana kaynağı vardır: Türklerin Orta Asya'dan itibaren geliştirdikleri ve Anadolu'ya taşıdıkları milli vasıfları, İslam medeniyeti, Anadolu ve Rumeli'de geçen uzun bir tarih boyunca edindikleri bilgi ve tecrübe. Kısacası, Türkiye Türklerinin kültürü Asya'dan ve İslam dünyasından gelen tesirlerle Anadolu ve Rumeli'de oluşmuş bir kültürdür.³

Medeniyet ve tarihin yazı ile başladığı kabulünden hareketle dünyada kendisine ait bir dili ve yazısı olan ender milletlerden Türk milleti, bilinen beş bin yıllık tarihi boyunca kendine has bir kültür meydana getirmiş, Köktürk Kağanlığı ile de çok erken dönemde millet olma şuuruna eriştiği en yüksek siyasi teşekkülü (devlet) oluşturmuştur.⁴ Türklerin, günümüz toplumsal ve

¹ O zamanki adı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

² “Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir.” : Mustafa Kemal Atatürk, “Onuncu Yıl Nutku”, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, s.271

³ Erol Güngör, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Töre Devlet Yayınevi, Ankara 1980, s.106-108

⁴ Saadettin Gömeç, “Köktürkler ve Moğolistan'daki Türk Anıtları”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.381, Temmuz 2004, s.49-51

siyasal yaşamının en önemli iki unsuru olan “devlet” ve “millet” kavramları ile bu kadar erken tanışmalarında en önemli etkenlerin başında Orta Asya bozkırlarında gelişen Türk kültürünün merkezinde yer alan “at” ve “demir” motifleri ile sembolize olan “hareketlilik” gelmektedir. At ve demir sayesinde Türkler hareket yeteneği ile komşuları üzerinde üstünlük sağlamış ve kurdukları “devlet” ile ilk hukuk koyucu millet olmuşlardır.⁵

Türk tarihinin ilk ve en önemli özelliği olan bu hareketlilik Türk’ün Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi⁶ ile Orta Asya’dan taşarak dünyanın her yanına yayılmasıyla sınırlı kalmamış, İslamiyet’ten sonra da İ’lay-ı Kelimetullah⁷ Ülküsü ve Kızıl Elma⁸ motifi ile birleşmiş ve beslenmiştir.

Tanrı tarafından dünyaya adalet dağıtmakla görevlendirildiklerine inanan Türklerde cihan hâkimiyeti fikrinin temeli Oğuz Kağan Destanı’na kadar dayanır. Oğuz Kağan’ın nazırı Uluğ Türük’ün rüyasında bir altın yay ve üç gümüş ok görmesi ve *“Ey kağanım, senin ömrün hoş olsun; ey kağanım, senin hayatın hoş olsun. Gök tanrı düşümdede verdiği hakikate çıkarsın. Tanrı bütün dünyayı senin uğruna bağışlasın!”* sözleriyle rüyasını anlatması üzerine Oğuz Kağan oğulları Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ ve Deniz’i ava gönderir. Oğuz Kağan oğulları rüyada olduğu gibi bir altın yay ve üç gümüş ok bularak babalarına teslim ederler. Bunun üzerine Oğuz Kağan büyük kurultayı toplar

⁵ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970, s. 1-2

⁶ Oğuz Kağan Destanı’ndan ve Uygur hükümdar ailesinin menşei efsanesi ile Batı Hun İmparatoru Attila, Hun Başbuğu Uldız, Göktürk sınır kumandanı Türk-Şad haklarındaki tarihi vesikalarda ve Orhun kitabelerinde görülen ve “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar” dünyanın, töreye göre Türk Hükümdarı tarafından idare edilmesi ülküsü olan Türk Cihan Hâkimiyeti konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız; Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003; İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yirmi Üçüncü Basım, İstanbul 2003, s.254–258; Aydın Taneri, Türk Devlet Geleneği Dün-Bugün, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 2004, s.30; Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s.43–50

⁷ “Allah’ın adını ve şanını yüceltme” ya da “Allah’ın kelâmını yaymak ve onunla yücelmek” ülküsü.

⁸ Kelime olarak “Altın Top” anlamında olan (Bkz. Ziya Gökalp, Kızıl Elma, Yayına Hazırlayan: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Yayını, 1976) “Kızıl Elma” Atsız tarafından *“Türk destanlarından çıkan anlama göre, Türklerin ülküsü, fetihler sonunda büyük ve üstün bir devlet kurarak bu devletin içinde bolluğa ve mutluluğa kavuşma”* olarak tanımlanan Türklerin milli ülküsüdür. (Bkz. Hüseyin Nihal Atsız, Türk Ülküsü, İrfan Yayınevi, İstanbul 1997)

ve oğullarına yurdunu üleştirerek *“Ey oğullarım, ben çok aştım; çok vuruşmalar gördüm; çok kargı ve çok ok attım; atla çok yürüdüm; düşmanları ağlattım; dostlarımı güldürdüm. Ben Gök Tanrıya (borcumu) ödedim. Şimdi yurdumu size veriyorum”* der.⁹

Oğuz Kağan Destanı'nda yer alan bu bilinç Bilge Kağan Abidesi'nde de şu şekilde yer almaktadır:

*“Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutu vermiş, düzene sokuvermiş.”*¹⁰

Kuvvetli bir teşkilatçılık kabiliyetiyle birlikte yaşam tarzı gereği hürriyet ve istiklale alışan Türk Milleti hiçbir zaman devletsiz olmamış, dünyada daima bir veya birkaç Türk Devleti bulunmuştur.¹¹ Kutlu devlet, kutlu toprak ve kutlu bir halk, Türk devlet anlayışının temelini oluştururken¹², Türklerin tarihin her döneminde değişik coğrafyalarda kurdukları devletlere aynı özellikler, aynı anlayış hâkim olmuştur. Bu devlet felsefesi sayesinde Türk devletleri tarihe damgalarını vurmuştur.¹³

Velayet-i amme, özel mülkiyet, serbest çalışma, imtiyazsızlık, hükümlerlik karizmaya dayanmakla birlikte töre hükümlerinde ifadesini bulan kanuni meşruiyet, birleştiricilik, askeri karakter, dini tolerans ve evrensellik¹⁴ gibi özelliklerle birlikte Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki bazı

⁹ Oğuz Kağan Destanı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970, s.12-14

¹⁰ Bilge Kağan Abidesi Doğu Cephesi, 2 ve 3. satırlar; Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970, s.17

¹¹ Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul 1979, s.169'dan aktaran Yaşar Canatan, Musa Şaşmaz, İlhan Gedik, “Türklerde Devlet Anlayışı”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 89, Nisan 1994, s. 44

¹² Aydın Taneri, Türk Devlet Geleneği Dün-Bugün, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 2004s.30

¹³ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s. 21

¹⁴ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yirmi Üçüncü Basım, İstanbul 2003, s.293–295

uygulamalar¹⁵ hariç Türk Devletleri, esas itibariyle üniter niteliktedir¹⁶ ve merkezi idarenin etkinliği esastır.¹⁷

Türk Milleti sadece kurduğu devletlerle değil aynı zamanda bilim ve sanat alanında yarattığı eserlerle de dünya medeniyetine büyük katkılar yapmıştır. Yerleşik kültüre sahip Türkler insanüstü kudret inancını tek tanrı kavramı olarak algılamış ve tek tanrı ile insan ilişkisini açıklama çabasıyla tarihte ilk defa din felsefesini oluşturmuş, tek tanrı inancından doğan kavram, düşünce ve bilgileri görselleştirme inancıyla bunları tamga adı verilen şekiller halinde taşa vurarak yazıyı icat etmiş, icat edilen yazıyı öğretmek için tarihte ilk defa okullar açmış, tanrıdan geliş/tanrıya dönüş kavramları esas olmak üzere tanrı tarafından cins/ırk ayrımı olmadan eş yaratılmış oldukları inancını taşımış, tek tanrı-gökyüzü ilişkilerini açıklamak amacıyla astro/fizik biliminin çekirdeğini meydana getirmiş, atalar ruhunu temsil etmek için, halkın bir araya gelerek oluşturdukları kurultaylarda tarihte ilk defa seçimle ata-atanın (başkan, lider, önder) seçilmesi fikrini uygulayarak demokrasinin temelini atmışlardır.¹⁸

Yukarıda sadece birkaç örnek verilen, Türk Milleti'nin hayat tarzını ifade eden, Türk milli kültürü Türk devleti ile birlikte binlerce yıldır yaşamakta ve süreklilik arz etmektedir. Türk tarihinin hiçbir dönemi yok sayılamayacağı gibi, her dönemde Türk kültürünün aynı seviyeye sahip olduğu da düşünülemez. Kimi zaman Selçuklu ve Osmanlı medeniyetleri seviyesine yükselmişken,

¹⁵ Bu dönemde Eyalatı Mümtaze (Mümtaz eyaletler, daha gerçek ifadesiyle, ayrıcalıklı yerler) adı altında üniter devlet anlayışının aksine uygulamalar olmuştur. Özellikle Mısır Hidivliği ile Bulgaristan Emirliğini, Federe devletlerden çok konfederasyona yaklaşan, neredeyse bağımsız bir statüye sahip olmuştur. Yıldızhan Yayla, Anayasa Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı (HAK) Yayını, İstanbul 1992, s.33

¹⁶ Yıldızhan Yayla, Anayasa Hukuku, HAK Yayını, İstanbul 1992, s. 33

¹⁷ Köksal Şahin, "Eski Türklere Merkezi İdare", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 156, Mayıs-Haziran 2005, s.222

¹⁸ Haluk Tarcan, Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, İstanbul 2004, s.21-22

kimi zaman da “hasta adam” olarak değerlendirilen bir bünyeye sahip olmuştur.¹⁹

M.Ö. başlayıp M.S. üçüncü bin yılın başına uzanan Türk tarihinin jeopolitik eksenini özetlersek, karşımıza çıkan manzara şudur: İlk bin yılda Türk tarihinin ana eksenini Asya’da dönmüştür. İkinci bin yılda özellikle Osmanlı çağlarında küresel bir hâkimiyet peşinde olması ve üç kıtaya yayılmasına rağmen, jeopolitik yayılmanın sıklet merkezini Avrupa oluşturmuştur. İkinci bin yılın son iki yüzyılında, özellikle Tanzimat ile başlayarak, amaç jeopolitik yayılım olmaktan çıkmış, Atatürk’ün kısa süren yönetimi hariç, Avrupa’ya “*jeopolitik ilhak*” politikası şeklini almıştır.²⁰

Doğulu bir kavim olarak vasıflandırılan Türk milleti, son dönemdeki bu batılılaşma çabası içerisinde her gün biraz daha kendisini kaybetmiş, gerçek yönüyle ne tam batılılaşabilmiş, ne de Doğunun etkisinden kurtulabilmiştir. Sadece bu duygular içinde oyalanarak Türk Dünyasından mahrum kalmıştır. Türkler tarih boyunca doğuda yaşamış, yaşadıkları coğrafyayı kültürleriyle aydınlatmış ve doğunun hâkimi olmuştur. Daha sonraları, Türk milleti batıyla temasa geçince, batıya da üstünlük sağlamıştır. Türk milleti, ne zaman kendi dünyasından kopmuş; işte o zaman gerilemeye başlamıştır. Bu dönemde batının doğuya üstün olduğu ileri sürülerek batı kültürü ve düşüncesi içine itilmiştir. Oysa Türklüğün durumu, batının doğuya veya doğunun batıya üstünlüğü ile izah edilemez. Çünkü Türklük, doğudan batıya sel gibi akan bir harekettir ve sadece kendine aittir. Türk birliğinin çöküşü ve Türk’ün geri kalmışlığı direk olarak kendi durumuyla ilgilidir. Bu durumun çarelerini de kendi içerisinde, kendine dönüş hareketinde aramalıdır.²¹

¹⁹ Mustafa Talas, “Türk Milli Bütünlüğünü Tehdit Eden Kültürel Meseleler”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.142, Şubat 2003, s.21

²⁰ Özcan Yeniçeri, “Yeni Bir Türk Stratejisi ve Yeni Bir Türk Hamlesi-1”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S. 222, Şubat 2006

²¹ Mehmet Başaran, Tarih in Işığında Türkiye’nin Kurtuluş Hareketi, Oymak Yayınları, İstanbul, s. 13-15

Türk tarihinde, 17. Yüzyıldan itibaren Batı karşısında başlayan gerilemenin sebepleri araştırılarak bilimde, sanayi ve teknolojiye, askeri ve kültürel alanda ilerlemenin bir yolu olarak Avrupa'ya yönelmek fikri hep gündemde olmuştur. Bu yönelme zaman zaman tutku boyutuna ulaşmış ve kimi kesimler tarafından, binlerce yıllık bir medeniyetin varisleri olduğumuz unutulurken, Türk Kültürü ve Türk Devlet Felsefesi yok sayılmış, Batıyı taklit etme, onun tüm değerlerini olduğu gibi alma ve Avrupa'nın parçası olma tek çözüm yolu olarak algılanmıştır.

Zaman içinde, kendi idrak ve ölçüleri ile meselelerin üstesinden gelemeyenler bir çıkış yolu olarak yabancı çözüm biçimlerine yönelirler. Her çözüm belli bir kültürün eseri olduğu için de, onları kavrayıp değerlendirmeleri ve kendi meselelerine uygulamaları kolay ve başarılı olamaz; taklit seviyesi aşılamaz. Giderek, kendi kültüründen şüphe ve yabancı kültürlere hayranlık artar; başka bir yol bilemediği için de, çözümsüzlüğe rağmen yabancılaştırmanın dozunu artırmakta devam eder. Yenileşme hareketleri zaman geçtikçe tam bir yabancılaştırma halinde okumuş kesimlere hâkim olur. Kültürün bütününe, ahengine katılamamış olarak alınan yabancı unsurlar, kültürel değişimin değil, bozulma ve çözümlenmenin işaretleridir.²²

Türk tarihinin son iki yüzyıllık döneminde Modernleşmek ve Batılılaşmak/Avrupalılaşmak kavramları birbiri ile karıştırılmıştır. Oysa Avrupalılaşmak ile modernleşmek aynı şey değildir, modernleşmek için mutlaka Avrupalı olmak gerekmez. Her milletin kültürü kendisine has olduğuna ve herhangi bir milletin bir başka millete ait kültürü olduğu gibi benimsemesi imkânsız olduğuna göre modern teknolojiyi benimseme ve kullanma tarzı da kendine has olacaktır.²³

Batılılaşma aynı zamanda bir kültür değişmesi olgusudur. Her kültür değişmesi, genellikle egemen kültürün zayıf kültürü etkisi altına almasıyla

²² Nevzat Kösoğlu, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990, s.22

²³ Erol Güngör, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, s. 19-20

son bulur diyen Orhan Türkdoğan Batılılaşmanın olumsuz etkilerinden korunmayı “*batıda olalım fakat batılı olmayalım*” ifadeleri ile özetlemiştir.²⁴

Zaman zaman da modern teknolojinin girişinin Türk Kültürü’nü yozlaştırdığı, manevi çöküntüye sebep olduğu savunulmuştur. Türkiye’nin yaşadığı sosyal ve kültürel sıkıntıların, çöküntülerin asıl sebebi modern teknolojinin girişi değil, tersine modern teknoloji gelmediği halde, milli kültürden pek çok şeyin gitmesidir. Bu nedenle yapılacak iş Batı medeniyeti için en uygun kontrol mekanizmasını aramak yerine Türkiye’de sağlam bir milli kültür kurmanın yollarını araştırmaktır. Batı ile sürdürülen ilişkilerde istenilen şeylerin alınıp istenmeyenlerin alınmaması mümkün olmayacağı gibi neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verme imkânı da yoktur. Önemli olan yerli kültürün alınanlarla kolayca yer değiştirecek şekilde zayıf kalmasını önlemektir. Türkiye’nin bu medeniyet alışverişinde asıl talihsizliği kendi milli kültürünün dıştan ziyade içten tahribata uğraması, böylece batılılaşmanın bozucu tesirlerine tamamen açık hale getirilmesidir.²⁵

Türk-Batı ilişkisinin Türklerin Anadolu’yu yurt tuttuğu 1071 ile 1922 arasındaki 861 senesinin özeti, bir ulusun, Türk milletinin tek başına bir uygarlık adına birleşik bir kıtanın uluslarına karşı ve bir uygarlık ile yaptığı mücadele şeklinde ifade edilebilir.²⁶ 1918 senesi Türksüz bir Anadolu’yu tarihsel olarak Avrupa’nın bir parçası kabul eden Avrupalının son Haçlı seferinin Türklüğe karşı zafere ulaştığı yıldır ve o yılda İngiliz Başbakanı Türklüğün Anadolu’dan da çıkarılacağı hedefini açıklamakta bir beis görmemiştir.²⁷ Bu arada Türkleri Anadolu’dan çıkararak Türk tehdidinden kurtulma düşüncesinin yanı sıra Türkiye’yi Avrupa’ya dâhil ederek Türk tehlikesinden kurtulma fikri de aynı amaca hizmet eden farklı bir yöntem olarak günümüzde de Türkiye’nin AB’ye üye ya da imtiyazlı ortak yapılarak

²⁴ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1995, s. 90

²⁵ Erol Güngör, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, s. 35-36

²⁶ Nevzat Kösoğlu, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, s.22

²⁷ Ümit Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s. 36

etkisizleştirilmesi görüşünü savunan kimi Avrupalılar gibi 17. yüzyılda da ortaya atılmıştı. Bu mantıkla, yüzyılın sonunda insan hakları, barış ve demokrasi savunucusu olarak ortaya çıkan William Penn'in planında barışçı bir yaklaşımla oluşturulacak "Avrupa Diyet Devletleri Parlamentosu"na Türkiye'nin de alınması öngörülmüştü.²⁸

Tüm bu mücadelenin sonunda Müslim ya da gayrimüslim, Türk olmayan bütün unsurlar tarafından hıyanet gören, arkadan vurulan, terk edilen Türklerin, yapayalnız kaldıklarını fark ettikleri Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş döneminde Türkcülük siyasi bir kurtuluş hareketi olarak yükselmiştir. Yeni Türk Devleti'nin temelini oluşturan Türk milliyetçiliğinin başlıca karakterleri olarak şunlar sayılabilir: Vatan Türk vatanı, devlet Türk devleti, millet Türk milletidir. Egemenliğin sahibi olan Türk halkı milliyetçiliğin de amacıdır. Milliyetçilik Türk soyuna ve tarih içinde yarattığı kültür etrafında birleşen insanlara dayanmaktadır. Vatanını, milletini, tarihini ve bütün halkını sevmek hareket noktasıdır.²⁹

Türkiye Cumhuriyeti bu temeller ve taviz verilmeden uygulanan milli politikalar üzerinde yükselirken Atatürk gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel tehlikeyi yıllarca önce görmüş ve 6 Mart 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada Türk Milleti'ni şöyle uyarmıştır:

"Artık hayat bulmak için, hali iyileştirmek için, insan olmak için mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın emellerine göre yürütmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi bir takım zihniyetler hayat buldu. Hâlbuki hangi bağımsızlık vardır ki, yabancıların nasihatleriyle, yabancıların planlarıyla yürütülebilir? Tarih böyle bir hadise kaydetmemiştir"

Atatürk döneminde uygulanan milli politikalar onun ölümünden sonra zaman içinde terk edilmiş ve 1958 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET) ortaklık için 1959 yılında başvurulmuştur.

²⁸ Aydın İdil, "Papa Türklerin Kalbini Götürdü", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11.12.2006, s.4

²⁹ Remzi Oğuz Arık, Coğrafyadan Vatana, MEB Yayını, İstanbul 1969, s. 56-62

Türkiye 1963 Ankara Anlaşması'na dayanarak 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyonun, 18 Aralık 1989 tarihinde Türkiye'nin başvurusundan tam 2,5 yıl sonra (diğer tam üyelik başvurusunda bulunan ülkeler arasında en uzun süre) açıkladığı Görüş Raporu'nda yer alan siyasal, ekonomik ve sosyal çekinceler nedeniyle³⁰ o tarihten sonra 2005 yılına kadar AB'ye giriş müzakereleri başlatılamamıştır.

Müzakereler 2005 yılına kadar başlatılamamış ancak daha ileri düzeydeki ekonomik bütünleşme, yani Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 itibariyle tamamlanmıştır. Böylece Türkiye üye olmadan Gümrük Birliğine giren ilk ve tek ülke olmuştur.³¹

Türkiye'nin Gümrük Birliği nedeniyle sadece ekonomik olarak değil, siyasi ve hukuki yönden de tek yanlı olarak AB'ye bağlandığı bu dönemde Avrupa Birliği ve üye devletler ısrarla; azınlıklar ve azınlık hakları, ayrılıkçı hareket, Kıbrıs, Patrikhane, Ruhban Okulu gibi konuları Türkiye'nin gündemine taşımışlardır. Bu süreçte gerçekler Türk halkından gizlenmiş, AB bir zenginleşme projesi olarak sunulmuş, tek kurtuluş yolu olarak gösterilmiştir.

Bu gelişmelere paralel olarak özellikle 1980'lerden sonra ekonomik ve politik alanda yaşanan dışa bağımlı yapı etkisini kültürel alanda da hissettirmeye başlamış, milli kültür unsurları ve milli kimliğimiz adeta savunmasız bırakılmıştır.

Türkiye'nin üzerinde bulunduğu Anadolu coğrafyasına ve bu coğrafya üzerinde yaşanan tarihe bakar ve incelersek şu sonuca varırız; Anadolu coğrafyası üzerinde ancak güçlü, üniter, ulus devletler varlıklarını sürdürebilmiş, güçsüzler ise kısa sürede tarih sahnesinden silinmiştir. Bu

³⁰ Rapor Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlaması konusunda yetersiz olduğunu belirtiyor ve özellikle insan hakları ve azınlıklar konusuna vurgu yapıyordu. Örneğin: "son yıllarda insan hakları durumunda ve azınlıkların kimlikleri konusunda gelişmeler olduysa da, bunlar bir demokraside istenen seviyeye henüz ulaşmış değillerdir."

³¹ Atilla Sandıklı, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2001, s.228

nedenle Türkiye'nin coğrafi ve jeopolitik konumunun AB ile ilişkilerde ve izlenecek politikalarda en önemli etkenlerden birisi olduğu daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye AB ile aynı inanç, tarih ve kültür mirasını paylaşmamaktadır. AB, müzakereler süreciyle bünyesine alacağı ülkeleri kendi standart ve amaçları doğrultusunda dönüştürmeye çaba sarf edecektir.³²

Kıbrıs, Ege ve Sözde Ermeni soykırımı iddiaları ile ilgili dayatmalar, vatan topraklarının sınırsızca satılması, Patrikhanenin Vatikan benzeri bir statüye kavuşturulması ve yeni azınlıklar yaratılarak ülkemizin bir etnik cehenneme dönüştürülmesi, Türkiye'nin sahip olduğu siyasi ve ekonomik avantajları elinden almak isteyenlerin hazırladığı Avrupa Birliği tiyatrosunun değişik sahneleridir.

Bu oyunda dünya tarihinin temel medeniyetlerinden birinin sahibi, binlerce yıllık devlet tecrübesi ve kültür birikimi olan Türk milleti; içeride devletin, milletin, dilin, kültürün, dinin, tarihin ve her türlü milli değerlerin tanımı üzerinde tartışmalara sahne olurken dışarıda ise adeta kâşiflerce Afrika'da yeni bulunmuş kabilelere ya da II. Dünya savaşı sonrasında sınırları cetvelle çizilmiş ve o tarihe kadar devlet tecrübesi olmayan topluluklara reva görülen vesayet politikalarına muhatap olmaktadır.³³

Tarihin akışına baktığımızda insanlığın amacının, millet-vatan-devlet-kültür oluşturmak olduğunu görmek mümkündür. Tarihi süreç içerisinde, insanlığın varacağı ve bilinen son durak millet, vatan ve devlettir. Bunların ötesinde bir kavram henüz keşfedilmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti de milli, üniter ve laik devlet modelinin Türk ve İslam dünyasında ilk örneği olarak

³² Hacı Mustafa Taşdelen, "Türkiye'de Dil Farklılığı Dışında Etnik Azınlık Yok!", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 73-74

³³ Murat Sezginer, " 'Türklük' ve Türk Devleti' Üzerine Tartışmalar", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 15

kurulmuştur. Türk milli-üniter devleti farklılıkların değil de benzerliklerin ve vatan, din, dil, tarih ve kültür gibi ortak değerlerin üzerine inşa edilmiştir.³⁴

Türkiye'ye sahip çıkmanın yolu milli kimliğe sıkı sıkıya sarılmaktan geçer. Dünyanın en eski milli kimliklerinden biri olan ve Atatürk'ün, Cumhuriyetimizin temel taşı haline getirdiği Türk kimliğinin tartışmaya açılması ileride onarılamayacak yaraların da açılmasına sebep olur.

Bugün Türkiye için en hayati mesele, alt kültürler üzerinde hâkimiyetini yeniden kazanmış bir milli kültür üzerinden devletin “üniter yapısının” pekiştirilmesidir. Milli kültür olmadan, milli devlet; milli devlet olmadan da tam bir üniter yapı olmaz.³⁵

Üye yapılmadan Gümrük Birliğinin (GB) tamamlanması, öne sürüldüğü gibi Türkiye için özel statünün görüşmeler başarıyla sonuçlanmazsa son çare olarak düşünülebileceği değil aksine en başından beri öngörüldüğünün en belirgin kanıtıdır. AB hiçbir zaman ilişkilerin kopma noktasına gelmesine izin vermemiş önce GB ardından adaylık ve nihayet müzakerelere başlama gibi bahanelerle Türkiye'yi mutlaka “AB havucu”nun peşinde tutmuştur. Amaç Türkiye'yi iktisadi, siyasi, kültürel ve askeri açıdan denetim altına alarak AB üyesi yapmadan özel statü vermek olduğu için sistem özellikle ters işletilmiştir.

Türkiye'nin AB ile entegrasyona varan birlik kurması veya üye olmadan AB ile iyi ilişkiler içinde kalıp Türk Dünyası ile birlik oluşturması, ulusal politikalarda, bölge politikalarında ve evrensel politikalarda çok farklı, iki ayrı durum yaratacaktır.³⁶

³⁴ Bayram Kodaman, “Milli Devlet, Milli Siyaset ve Azınlıklar”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 9-11

³⁵ Feyzullah Eroğlu, “ ‘Türkiyelilik’ Önerisi, Türk Milleti ve Tarihi”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 72

³⁶ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul 2003, s.37

İki gün içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin açık-gizli tüm bilgilerine sahip ve bu bilgiler ışığında değerlendirmeler yapan, Genel Kurmay Başkanı ve Cumhurbaşkanı tarafından yapılan açıklamalar karşı karşıya olduğumuz tehlikenin boyutlarını göstermesi açısından önemlidir. Orgeneral Büyükanıt, Avrupa Birliği Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından hazırlanmış olan raporlarda "Türkiye'deki dini ve etnik azınlıklar" konusuna ısrarla yer verildiğine ve yeni azınlıklar üretildiğine dikkat çekerken³⁷ ertesini gün Cumhurbaşkanı Sezer de "Türkiye'de siyasal rejim, Cumhuriyet kurulduğundan beri, hiçbir dönemde günümüzde olduğu kadar tehlikeyle karşı karşıya kalmamıştır. Laik Cumhuriyet'in temel değerleri ilk kez açıkça tartışma konusu yapılmaktadır. İç ve dış güçler, bu konuda aynı amaç doğrultusunda çıkar birliği içinde hareket etmektedir."³⁸ sözleriyle konuyu net olarak ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın amacı Avrupa Birliği giriş sürecinde Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısına yönelik tehditleri ortaya koyarak Türkiye Cumhuriyeti'nin milli ve üniter devlet yapısını korumak amacıyla bu tehditlere karşı geliştirilebilecek stratejileri tespit etmektir.

Bu maksatla öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "Üniter" yapısı ve bu yapının temelini oluşturan "Türk Kültürü" ile "Türk Devlet Geleneği" incelenirken "devlet" ve "millet" kavramları özellikle hukuki ve sosyolojik açıdan ayrıntılı olarak irdelenmiş; Avrupa Birliği, tarihçesi, kurumları, faaliyet alanları, üye ülkelerin devlet yapıları ve genişleme stratejileri açısından kısaca ele alınmış; Türkiye Cumhuriyeti – Avrupa Birliği ilişkileri tarafların birbirleri açısından önemi ve ilişkileri etkileyen güç odakları ile birlikte değerlendirilmiş, AB karar, belge ve raporlarında Türkiye aleyhine yer alan konular ayrıntılı olarak tespit edilmiştir.

Tehditler tespit edilirken genellikle, resmi belge niteliğinde olduğu için, İlerleme Raporları'ndan istifade edilmiştir. 1998–2006 yılları arasında

³⁷ Yaşar Büyükanıt, Basın Toplantısı, 12.04.2007, Ankara

³⁸ Ahmet Necdet Sezer, Harp Akademileri Konferansı'nda Yaptıkları Konuşma, 13.04.2007

yayınlanan 9 adet İlerleme Raporu ayrıntılı olarak incelenerek üniter yapıya yönelen tehditler “Yeni Azınlıkların Yaratılması İle Etnik ve Dini Bölücülük”, “Patrikhane, Ekümeniklik İddiası ve Heybeliada Ruhban Okulu” ve “Yabancıların Taşınmaz Mal Edinmeleri” ana başlıkları altında toplanmıştır. Tehditler incelenirken sadece raporlarda geçtiği şekliyle değil tarihi arka planı ile birlikte analiz edilmiş ve bu tehditlere karşı geliştirilebilecek stratejilerin tespiti yapılmıştır.

Ayrıca çalışma boyunca elde edilen veriler ışığında Türkiye-AB ilişkileri için iki ayrı gelecek senaryosu tasarlanarak Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin kaderi olmadığı vurgulanmış, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için dünya jeopolitiği ve son gelişmeler ışığında oluşturulabilecek Alternatif Modeller sunulmuştur.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET

1.1. GENEL OLARAK DEVLET KAVRAMI

Devlet, üzerinde mutabakat bulunmayan ve amaca göre tarif edilen bir kavramdır. Hukuk, siyaset, idare, iktisat, tarih, felsefe, sosyoloji, coğrafya bilimlerinin hemen hepsi devletin efradını câmi, ağıyârını mani bir tarifini yapmak istemiş, ancak böyle bir tarif, dünyada mevcut devletlerin tamamı kadar farklı tiplerden söz etmek mecburiyetinde kalacağı için başaramamışlardır.³⁹

En genel tanımıyla, kurumların varlığını gerektiren, kurumsal düzeyde somutlaşmış bir siyasal iktidar biçimi olarak adlandırılan devlet şöyle tanımlanmaktadır:

“Devlet, kurumsallaşmış bir siyasal iktidar; kendine bağlı insanların güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş etkin bir sosyal örgütlenme biçimi; en yüksek düzeyde ve diğerlerini kapsayan bir egemenliğe sahip, uygulanması meşruluğu sağlayan belirli hukuk kurallarına bağlı, sivil toplumun kendi kendisinin bilincine varmasını ifade eden belirli bir toprakla sınırlı bir örgüt, bir siyasal iktidardır.”⁴⁰

Atatürk'ün devlet tanımı ise şöyledir:

“Devlet, belirli bir arazide yerleşmiş ve kendine özgü bir kuvvete sahip kişilerin bütününden oluşan bir varlıktır.”⁴¹

Devlet, Niklas Luhmann'a göre, toplumun siyasi sisteminin kendi kendisini tasvirinin formülüdür. Marshall Shlings'e göre tabii halin ve savaş durumunun sona ermesidir. Malcolm Webb'e göre beşeriyetin sosyal evrimi

³⁹ Cemal Bali Akal, İktidarın Üç Yüzü, Dost Kitabevi, Ankara, 1998, s.38 den naklen Kadir Koçdemir, Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Yayınları, Ankara, 1994, s. 33

⁴⁰ Esat Çam, Siyaset Bilimi, Der Yayınları, İstanbul 1984, s.107

⁴¹ Ayşe Afetinan, Medeni Bilgiler ve M.K.Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1969, s. 387

içinde müstesna bir dönüşümün ürünüdür. Pierre Clastres'a göre, ilkel toplumlari sona erdiren, sır dolu ve geri döndürülemez bir siyasi devrimdir. Gianfranco Poggi'ye göre çağdaş devleti, devlet dairelerindeki memurların sürekli ve talimatlara uygun çalışmaları yoluyla yönetimi sağlamak için oluşturulmuş karmaşık kurumsal düzenlemelerdir. Charles Tilly'e göre Devlet, tebaasından devlet-yapan, savaş-yapan ve koruma araçlarını sağlayan, tebaanın üyeleri arasındaki uyuşmazlıkları çözen (hükmeden), ürünlerin dağılımına müdahale eden (dağıtan), mal ve hizmetlerin üretilmesi ve dolaşımını denetleyen bir teşkilattır. Immanuel Kant'a göre meşru yasa altında toplanan insanların bir birliğidir. Antonio Gramsci'ye göre, egemen sınıfın hâkimiyetini meşrulaştırmakla ve sürdürmekle kalmayıp, hükmettiklerinin aktif rızasını da kazanabilen siyasi ve teorik faaliyetler kompleksidir. Friedrich Nietzsche'ye göre devlet, bütün soğuk hayaletlerin en soğuşudur. Karl Rudolf Korte'ye göre devlet, belli bir coğrafyada devlet otoritesi altında teşkilatlanmış insan topluluğunun siyasi birliğidir. Coğrafi bütünleşmenin tesisi ve muhafazası, mensuplarını dışarıya karşı korumak, ekonomi ve ticaret için uygun şartların oluşturulması devletin klasik görevleridir. Adam Müller'e göre devlet, canlı bir bütündür. Bir milletin dâhili ve harici hayatının tamamını büyük, enerjik ve ebedi olarak hareket eden canlı bir bütüne bağlar. Georg Jellinek'e göre devlet belli bir milleti olan, belli bir ülkede yaşayan ve bir devlet gücü ile donatılmış insan topluluğudur.⁴²

Konuyu sosyal siyaset açısından ele alan Turan Yazgan devleti “Devlet insanları tehlikelerden uzak tutmak (korumak) ve her şeye rağmen tehlikeye uğrayan insanları tehlikelerin zararlarından kurtarmak üzere insanların

⁴² Stefan Breuer, *Der Staat*, Hamburg 1998, s.11,38; Gianfranco Poggi, *Çağdaş Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Hürriyet Vakfı, İstanbul 1991, s.17,100; Charles Tilly, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu 990–1992*, İmge Ankara, 2001, s.169–170; Christopher Pierson, *Modern devlet*, Çivi Yazıları, İstanbul 2000, s.41,126; Wolfgang Reinhard, *Geschichte der Staatsgewalt*, München 2000, s.21; Karl Rudolf Korte, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B14, 02.05.1993, s.23; Adam Müller, *Die Elemente der Staatskunst*, 1809, Georg Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, Tıpkıbasım, Bad Homburg Verlag, Berlin 1996, s.394 ten naklen Kadir Koçdemir, *Milli Devlet ve Küreselleşme*, Ötüken Yayınları, Ankara, 1994, s.32–35

kurduğu teşkilat” olarak tarif etmekte ve devletin iki temel vazifesini “Korumak” ve “Kurtarmak” olarak vurgulamaktadır.⁴³

Bugünkü manasıyla devlet, ortaçağın sonlarından itibaren kullanılmaya başlanmış, yeni bir kavramdır. Devlet kelimesinin İngilizce karşılığı “state”, Fransızca karşılığı ise “Etat”, Almanca karşılığı “stat”, İtalyanca karşılığı “stato”, İspanyolca karşılığı “estado”dur. Bunların hepsinin kökeni Latince “status” kelimesidir⁴⁴. Ancak Latince status “devlet” demek değil; “hal”, “durum”, vaziyet demektir⁴⁵. İlk defa İtalya’da XVI. yüzyılda, devleti ifade etmek için stato terimi kullanılmaya başlanmıştır. Stato terimini modern anlamda devlet karşılığında ilk kullanan kişi Hükümdar isimli eserinde Machiavelli olduğu kabul edilmektedir. 1500 ve 1600’lerde “stato (devlet)” kelimesi Fransız, İngiliz ve Alman dillerine girmiştir⁴⁶.

Dilimize Arapçadan geçen Devlet kelimesi Arapçada elden ele geçme, dönme, hanedan, anlamlarına da gelmektedir ve dönüşümlü / münavebeli olarak değişmek, periyodik olarak değişmek anlamındaki “devlün (دول)” kökünden türemiştir.⁴⁷

Osmanlılarda devlet yerine mülk sözcüğü kullanılıyor; “Devlet” sözcüğü ise talih, kısmet, mutluluk anlamına geliyordu.⁴⁸ Tarihçilere göre devlet sözcüğü Osmanlılarda 19. yüzyıla değin bugünkü anlamını taşııyordu.⁴⁹

⁴³ Turan Yazgan, “Devletin Birinci Vazifesi.”, Yeniçağ Gazetesi, 14 Ocak 2006, s.13

⁴⁴ Charles Cadoux, Droit Constitutionnel et Institutions Politiques, Paris, Cujas, 1988,c.I, s.23, ten aktaran Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001., s.42

⁴⁵ Türk Hukuk Kurumu, Türk Hukuk Lügati, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1944, s.576.

⁴⁶ Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001., s.42

⁴⁷ Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s.287

⁴⁸ Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım, 10. Bası, İstanbul,2005, s.110

⁴⁹ Niyazi Berkes, Türkiye İktisat Tarihi, Gerçek Yayınevi, 3. baskı, İstanbul 1976, 1. cilt, s.56 dan aktaran Erdoğan Teziç, s.110

Tarihi süreç içerisinde Devleti, Eflatun (M.Ö. 427–347) “Devlet” adlı eserinde “insanların tek başlarına kendi kendilerine yeterli olmamaları sebebiyle, ihtiyaçlarını birlikte karşılamak üzere meydana getirdikleri topluluk”⁵⁰ olarak tanımlarken öğrencisi Aristo (M.Ö. 384–322) “Politika” adlı eserinde “bütün diğer toplulukları içerisinde alan en üstün topluluk” olarak ifade etmiştir.⁵¹ Devletin aileden de bireyden de öncelikli olduğunu savunan Aristoteles, bir devletin meydana gelmesi için gereken unsurları da İnsan ve Ülke olarak saymaktadır.⁵²

İbn-i Haldun (1332–1406) ise doğal bir varlık olarak gördüğü devletin merkezi bir cebir kuvvetinin örgütlenmesi olduğunu ve egemenlik olmadan devletten söz edilemeyeceğini ortaya koyarak devleti realist bir görüşle açıklamıştır.⁵³

İnsanların toplum içinde yaşama zorunluluğu sosyolojik bir olgudur. Bir insan topluluğu, ortak özlem ve amaçlara sahip olabilme düzeyine erişmiş, yani bir siyasi toplum niteliğini kazanmış ise toplum içinde yaşamak düzeni; düzen, disiplini ve -gerektirdiğinde- müeyyideyi gerektirir. Ancak herkesin emretmesi, başkalarına uyulması gerekli işlemleri zorla kabul ettirmesi mümkün değildir. Zira böyle bir olay, gerçekçi olmadığı gibi, düzen fikriyle de bağdaşmaz. Onun için, toplum içinde bir iktidar ve onu kullanan insanlar olacaktır.⁵⁴

Devletin tarihi gelişimiyle ilgili bazı sınıflandırmalar da vardır. Kadir Koçdemir, “Belli bir toprak parçasında (ülke), kendisini yönetimle özdeşleştirmiş, milli bir kimliğe sahip insanlar (millet) üzerinde meşru güç kullanımında bulunan, dışarıya karşı hukuki bağımsızlığa sahip hukuki bir tüzel kişilik” olarak tanımladığı modern Avrupa devletini temel alarak,

⁵⁰ Eflatun, Devlet, Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU ve Ali CİMCOZ, Remzi Kitabevi, 7. Basım

⁵¹ HAK Yayınları, Devletler Hukuku, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2001, s.25

⁵² Aristoteles, Politika, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 10, 33.

⁵³ Mehmet Akad, Genel Kamu Hukuku, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1997, s.64

⁵⁴ Yıldızhan Yayla, Anayasa Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul 1992, s. 17

safhalandırmayı şöyle yapmaktadır: “16./17. yüzyıldan itibaren mülke bağlı (territorial) devletin, 17./18. yüzyıldan itibaren hukuk ve anayasa devletinin, 19. yüzyıl başından itibaren milli devletin, 19. yüzyıldan itibaren demokratik milli devletin, 19. yüzyılın sonundan itibaren modern milli refah devletinin ortaya çıktığı söylenebilir.”⁵⁵

Devlet, toplumsal düzen fikrinin somutlaşmış şeklidir. İnsan toplumdan, toplum ise “düzen”den ayrı ve bağımsız olarak var olamaz. Devlet, hatta en kötü devlet, hiçbir şey yapmasa dahi, İnsan’ı en büyük kötülük olan “devletsizlik kötülüğü”nden korur.⁵⁶

Devlet, toplumun kendisinden üretebildiği genel otoritedir; toplumun kendine özgü genel bir diyaloga sahip olduğunun ispatıdır; toplumun onayladığı pratik akıldır.⁵⁷

Günümüzde uluslar arası hayatın, toplumun temel bireyi ve uluslararası barış ve güvenliğin güvencesi olarak devlet; bir kavram olarak ilk bakışta çok kolay ve hemen algılanabilir gibi görünse de aslında son derece karmaşık özellik göstermekte, çeşitli siyasi ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile değişik biçimler almaktadır.

Devletin unsurlarına geçmeden önce devletin niteliğini ve kapsamını tanıyabilmek için devletin doğuşu hakkında ileri sürülen görüşlere değinmek faydalı olacaktır. Yedi başlık altında toplanabilen bu görüşler devletin kaynağını; Ailede ve onun genişlemesinde bulan görüş, Kuvvet ve mücadelede bulan görüş, Biyolojik esaslarla açıklayan görüş, Ekonomik olay olarak karşılayan görüş, Ferdin aklında bulan görüş ve sosyal sözleşme

⁵⁵ Kadir Koçdemir, Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s.39, 58-59

⁵⁶ Durmuş Hocaoğlu, “Devlet: Eleştirirken Savunmak”, Ayyıldız, 13 Şubat 2000, s. 9

⁵⁷ Erol Göka, “Devlet Devlet Dedikleri”, Yarın Dergisi, Kasım 2002, s.26-27

kuramı, Kollektivitenin hukuken teşkilatlanmasında bulan pozitivist görüş ile dini esaslarda bulan görüşler olarak sıralanabilir.⁵⁸

1.2. DEVLETİN UNSURLARI:

Devletin varlığı için gerekli koşullar “insan topluluğu-millet”, “toprak parçası-ülke” ve “siyasi ve hukuki teşkilatlanma-egemenlik” olarak sayılabilir.⁵⁹ Devlet ancak bu üç koşulun bir arada bulunması ile varlık kazanabilir. Bu unsurlar seçenekli olmayıp, herhangi biri olmadan devletten söz edilemez.⁶⁰

Seha L. Meray devletin unsurlarını İç Hukuk ve Milletlerarası Hukuk açısından farklı olarak ele almakta, İç Hukuk açısından İnsan Topluluğu, Ülke ve Hükümet olarak sıraladıktan sonra Milletlerarası Hukuk açısından Egemenlik ve Bağımsızlığı da bu unsurlara ilave etmektedir.⁶¹ Aydın Taneri devletin unsurlarını Topluluk (Millet), Ülke, Devlet Kudreti (Egemenlik) ve Politik örgütlenme olarak belirlemektedir.⁶² Hüseyin Pazarcı ise uluslararası hukuk açısından devletin unsurlarını; insan topluluğu, ülke ve kendi üstünde herhangi bir otoriteye bağlı olmayan siyasal yönetim olarak saymaktadır.⁶³

Atatürk'ün 1929 yılında yaptığı devlet tanımı da bu unsurları içermektedir.

“Devlet dediğimiz zaman, her şeyden önce bir insan topluluğu, bir millet varlığı anlaşılır. Bundan sonra, bu insan topluluğunun coğrafi sınırlarla belirlenmiş bir arazide yerleşmiş olduğu görülür...”

⁵⁸ İlhan Akbulut, “Devlet, Unsurları ve Kişiliği”, Türk İdare Dergisi, S.400, Eylül 1993, s.169-172

⁵⁹ Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001, s.42-43; E. Teziç, s. 113

⁶⁰ E. Teziç, s.113

⁶¹ Seha L. Meray, Devletler Hukukuna Giriş, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1987, s.217-218, 222

⁶² A. Taneri, s. 81

⁶³ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.140

Bir milleti meydana getiren kişilerin, o millet içindeki her çeşit hürriyeti; yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyetinin, güven altında bulundurulması lazımdır. Keza bir milletin tümünün her çeşit hürriyeti, yani kendi topraklarında dıştan hiçbir müdahale ve sınırlama olmaksızın, hür ve bağımsız yaşaması ve çalışması lazımdır. İşte, devlet gerek kişilerin hürriyetini sağlamak için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin bağımsızlığını koruyabilmek için kendine özgü bir nüfuz ve kuvvete sahip olmalıdır.

O halde, devlet, belirli bir arazide yerleşmiş ve kendine özgü bir kuvvete sahip kişilerin bütününden oluşan bir varlıktır.⁶⁴

Özetle bir devlet, belirli bir insan topluluğunun, belirli bir toprak parçası üzerinde egemenlik kurmasıyla oluşmaktadır. Bundan yola çıkarak devlet, belirli bir ülke üzerinde yaşayan ve üstün bir otoriteye tabi olan bir insan topluluğunun oluşturduğu sürekli, siyasi ve hukuki bütün⁶⁵ olarak tanımlanabilir.

1.2.1. İnsan Topluluğu: Millet

Bir devletin kurulabilmesi için gerekli olan ilk şey “insan topluluğu (population)”dur. Bu unsuru ifade etmek için, “ahali”, “tebaa”, “nüfus”, “halk” gibi değişik terimler de kullanılmıştır.⁶⁶ Millet dışındaki hiçbir aidiyet duygusunun, devletin insan unsurunu tanımlamada yeterli olmadığı⁶⁷ günümüzde devletin varlık, ya da oluşturucu unsuru olarak bu insan topluluğu “millet” ve devletler de “milli devlet” (Etat – Nation) olarak nitelendirilir.⁶⁸

⁶⁴ Ayşe Afetinan, Medeni Bilgiler ve M.K.Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1969, s. 384-387

⁶⁵ Muvaffak Akbay, Umumî Amme Hukuku Dersleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1961, Cilt I, s. 232

⁶⁶ Kemal Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", Türkiye Günlüğü, Sayı 64, Kış 2001, s.108-123.

⁶⁷ Murat Sezginer, “ ‘Türklük’ ve Türk Devleti’ Üzerine Tartışmalar”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 19

⁶⁸ Emin Memiş, Türk Anayasa Gelişimleri Süreci (1808-1998), Anayasa Hukuku Notları, Marmara Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1998, s.15; E. Teziç, s. 115,

“Vatan” devletin formu, “toplum”(millet) ise malzemesidir.⁶⁹ Devletin ana malzemesi olan insan olmadan devlet düşünmek söz konusu değildir. Günümüzde devlet olmak isteyen insan kitlelerinin bir basamak önce millet olması gerektiği ise bir gerçeklik olarak önümüzdedir.⁷⁰

Söz konusu insan topluluğunun devletin bir unsuru olabilmesi için nicelik ve nitelik açısından değerlendirilmesi gerekir.

Devletin kurulması için ihtiyaç duyulan insan topluluğun büyüklüğünün bir önemi yoktur. Önemli olan belli bir toprak parçası üzerinde belli bir insan topluluğunun egemen olmasıdır.⁷¹ İnsan topluluğu devlete belirli bir hukuki ve siyasi bağla bağlanmış bireylerin bütününden meydana gelir. Bu bağ sürekliliği ve kalıcılığı ile belirir.⁷²

Belirli bağlarla birbirlerine bağlanmış insan topluluğu “millet” olarak adlandırılır ve ancak, millet niteliğine sahip insan toplulukları bir devlet kurabilirler. Millet niteliğine henüz kavuşmamış bir insan topluluğunun devlet kurması söz konusu olamayacağı gibi, mevcut bir devletin insanları arasındaki bağlar zamanla gevşer ve artık bu insan topluluğu millet niteliğini kaybetmeye başlarsa, bu devletin yakında yıkılabileceği veya parçalanabileceği söylenebilir. Bu nedenle, devletin asli unsuru olan insan topluluğunun millet niteliğine sahip olması ve bu niteliğini zaman içinde

⁶⁹ Durmuş Hoccoğlu, “Türk Siyaset Geleneğinde ‘Devlet’in Aşırı Taziminin ve ‘Devlet Baba’ Kavramının Tarihsel Arka-Planına Dair”, Yeni Türkiye, Yıl:5, Sayı:25, Ocak-Şubat 1999, Ankara, s. 236

⁷⁰ Cihan Yamakoğlu, Devlet Olmak İçin, C.I, Ankara 1986, s. 130

⁷¹ Ali Fuat Başgil, Esas Teşkilât Hukuku, İstanbul, Baha Matbaası, 1960, s.135-136; Yavuz Abadan, Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952, s.173-175; Charles Cadoux, Droit constitutionnel et institutions politiques, Paris, Cujas, 1988, c.I, s.31. den naklen K. Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

⁷² İlhan Lütem, Devletler Hukuku Dersleri I, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1956, s.95-96

koruması çok önemlidir. Bu nedenle “millet” kavramına özel bir önem vermek gerekir.⁷³

Millet kavramı da devlet kavramında olduğu gibi bakış açısına göre çok değişik biçimlerde algılanmakta ve tarif edilmektedir.

“Millet”in sözlük anlamı TDK Güncel Türkçe Sözlükte “Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus”⁷⁴ olarak verilmiştir.

Arami kaynaklı olan ve Arapçada “مل” (milla)dan gelen “ملة”⁷⁵ (millet) kelimesi aynı zamanda İslam Dininde “ümme” karşılığı olarak da kullanılmakta ise de günümüz de hem batı hem de İslam kültürü için de millet kavramı bu dini kimliğinden soyutlanmış durumdadır.⁷⁶ Eskiden İslam dinine girenlerin oluşturduğu büyük cemaati ifade eden ve bugünkü manasından farklı bir anlam taşıyan Millet kelimesinin “nation” karşılığı kullanılması oldukça yenidir.⁷⁷

Millet kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Arapçada genel olarak “ümme” karşılığı kullanılmasına rağmen Türkçeye anlam kaymasına uğrayarak girmiştir⁷⁸ ve Arapçadan farklı bir anlam taşır. Eski Türkçede milletin Türkçe karşılığı “budun”⁷⁹dur.⁸⁰

⁷³ K. Gözler, "Devletin Bir unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

⁷⁴Türk Dil Kurumu,Türkçe Sözlük, Ankara 2005

⁷⁵ Dini cemaat; din, inanç. Bkz. Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s.843

⁷⁶ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, s. 106

⁷⁷ Hilmi Ziya Ülken, Millet ve Tarih Şuuru, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976, s. 194

⁷⁸ Arslan Bulut, Güneş Ülkesi-Türkölüğün Yeni Dünya Düzeni, Bilgeoğuz Yayınevi, İstanbul 2006, s.19; Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, s.18

⁷⁹ “Budun” olarak kullananlar da vardır Bkz. İbrahim Kafesoğlu,. Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yirmi üçüncü Basım, İstanbul 2003

Millet çok çeşitli şekillerde tanımlanmakla birlikte esas olarak birbirinden farklı biri hukuki-siyasi, diğeri ilmi olmak üzere başlıca iki tarif vardır. Hukuki ve siyasi tarife göre “Millet, belirli coğrafi sınırlar içinde yaşayan, bir resmi dili olan, müşterek kanunları bulunan insanların meydana getirdiği birlik” olarak tanımlanırken sosyoloji bilimince tespit edilen tarif ise şöyledir: “Millet, topluluk bütünüün tamamlılık ve ahengini sağlayan, orijinal müesseselerini yaratan ve yaşatan duygu ve kültür birliğinin kaynağı milli kültür unsurları bakımından, fertleri arasında iştirak bulunan bir sosyal birliktir.”⁸¹

Başka bir tanımlamada ise millet, “müşterek tarihi köken temelinde kendisi hakkında bir bilince sahip siyasi irade topluluğu haline gelen toplum”⁸² ya da “Ortak bir tarihe ve bilince sahip olarak, birlikte yaşama arzusu gösteren insan topluluğu”⁸³ dur.

Mehmed Niyazi hukuki anlamda milleti “Belli bir devletin hudutları içinde yaşayan, resmi dili yasayla belirlenen, devletin toprak kaybıyla veya kazanmasıyla azalıp çoğalan vatandaş denen insanların toplamı” olarak tanımlamakta ve milletin sosyal bir realite olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁴

⁸⁰ Bu konuda farklı görüşler vardır: Orhan Türkdoğan “millet” kelimesiyle eş anlamlı olarak “ulus” kelimesini de kullanmaktadır. “Ulus kavramı, Moğolca kökenli olup millet karşılığı olarak Cumhuriyet döneminde gündeme gelmiştir. Millet kavramı ise, Arapçaya Aramiceden geçmiştir. Günümüzde, yaygın deyimini ile ulus kavramını kullanmayı uygun buluyoruz. Milliyetçilik kavramını da, kültürümüzün bir zenginliği olarak, zaman zaman ulusalcılık karşılığı olarak kullanmaktayız.” Bkz. Orhan Türkdoğan, Türk Ulus-Devlet Kimliği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 7

Türkdoğan “budun”u da “millet”in arkaik tipi olarak izah etmektedir. Bkz. a.g.e., s.432

Mehmet Niyazi Özdemir ise TDK sözlükte eş anlam olarak verilen “ulus” la birlikte “budun”un da günümüzde sosyolojik anlamda kullanılan “millet” kelimesini karşılamadığı, “millet”teki manevi, bütünleştirici havanın bu kelimedede bulunmadığı, daha çok boy birliklerini ifade ettiği görüşündedir. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2000, s. 18-29

⁸¹ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970, s. 222-223

⁸² K. Koçdemir, s.48-49

⁸³ A. Taneri, s.81

⁸⁴ Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s. 39

Ziya Gökalp kısaca “Dili dilime uyan, dini dinime uyan” olarak ifade ettiği milleti şöyle tanımlamaktadır: “Millet ne ırki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi ne de iradi bir zümre değildir. Millet dil, din, ahlak ve sanat bakımlarından ortak olan, yani aynı eğitimi almış bireylerden oluşan bir topluluktur.”⁸⁵

Sosyolojik açıdan millet, dil ve kültür değerleri yanında ortak duygularda uyum sağlamaktadır ve tarihi, sosyal ilerlemenin, gelişimin ürünüdür.⁸⁶ Sosyolojik açıdan bir başka tarif ise şöyledir: “Millet, topluluk bütünüünün tamamlılık ve ahengini sağlayan, orijinal müesseselerini yaratan ve yaşatan duygu ve kültür birliğinin kaynağı milli kültür unsurları bakımından, fertleri arasında iştirak bulunan bir sosyal birliktir.”⁸⁷

Benedict Anderson’a göre ise millet: “Hayal edilmiş bir topluluktur – kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Aslında yüz yüze temasın geçerli olduğu ilkel köyler dışındaki bütün cemaatler (ve hatta belki onlar da) hayal edilmiştir.”⁸⁸

Koçdemir’e göre Millet “nation” eskiden beri, hatta devletlerden daha önce kullanılıyordu. Ancak bugünkü anlamıyla, yani bütün nüfusu kapsayan ve kendisine müracaat edilmeden devletin tarif edilemediği manada millet oldukça yeni bir kavramdır. Avrupa tarihinde millet önceleri ‘doğulan yer’ anlamında kullanılıyordu. 13. yüzyıldan itibaren Avrupa üniversitelerinde öğrenciler, doğum yerlerine değil, lisanlarına göre “nation”lara ayrılmaya başladı. Üniversitelerden sonra büyük kilise toplantılarında da “nation”ları esas alan bölünmeler yapıldı. Muhtelif gelişmelerin ardından hâkim anlayış,

⁸⁵ Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul 2004, s.47

⁸⁶ Orhan Türkdoğan, Türk Ulus-Devlet Kimliği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.16

⁸⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s. 223

⁸⁸ Benedict Anderson, Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s.20

ancak Fransız ihtilalinden itibaren modern milletlerden söz edilebileceği yönündedir.⁸⁹

“Millet”in tarifine de, milletlerin oluşumuna olduğu gibi siyasi çıkarların etkisi olmuş ve bu nedenle birden çok tarif ortaya çıkmıştır. Örneğin bir milletin oluşumunda ve devamında; Almanlar ve Slavlar ırk ve dili, Fransızlar istek ve iradeyi, İtalyanlar coğrafya ve dili esas unsur olarak almışlardır. Bu esaslardan hareketle Yusuf Akçura'nın tanımı şöyledir: “Millet, ırk ve lisanın esasen birliğinden dolayı içtimai vicdanında birlik hâsıl olmuş bir insan topluluğudur.”⁹⁰

Yukarıdaki tanımlarının çoğunda “millet” birtakım bağlar ile bağlanmış insanlardan oluşmuş bir topluluk olarak tanımlanmıştır. O halde, bir insan topluluğunu millet haline getiren faktörler nelerdir?

Millet ve milliyetçiliğin statik ve dinamik unsurları vardır. Sürekli değişen düşün dünyasında toprak, soy, dil, din ve tarih gibi statik unsurlar millete ve milliyetçiliğe istikrar ve devamlılığı kazandırır. Dinamik unsurlar ise siyasi bütünlük, dil birliği, millet şuuru, iktisadi kalkınma, gönül ve görüş birliği gibi milliyetçinin tahakkuk ettirmek istediği birliklerden doğar. Maddi unsurlar millete nasıl istikrar verirse, manevi unsurlar da onun ilerleme imkânını temin eder.⁹¹

Milletin unsurlarını değerlendirirken bazı sosyal bilimciler dil, din, ırk, vatan gibi objektif unsurları, bazıları ise millet olma şuuru, bağlılık ve benzeri sübjektif unsurları ön plana çıkarırlar; pek çoğu da objektif ve sübjektif unsurları beraber mütalaa ederler.⁹²Ancak genel eğilim insanları birbirine bağlayan bağların yani milleti oluşturan faktörlerin niteliğine göre, iki değişik

⁸⁹ K. Koçdemir, s.166-169

⁹⁰ Yusuf Akçura, Yeni Türk Devletinin Öncüleri, 1928 Yılı Yazıları, Basıma Hazırlayan: Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981, s. 4-5

⁹¹ Remzi Oğuz Arık, İdeal ve İdeoloji, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1969, s. 54

⁹² Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s.40

millet anlayışı olduğu yönündedir: Objektif millet anlayışı ve sübjektif millet anlayışı⁹³.

1.2.1.1. Objektif Millet Anlayışı:

Alman millet anlayışı olarak da adlandırılan bu görüşe göre, bir ulusun tanımlanmasındaki objektif ölçütler, kan birliği, dil birliği, din birliği ve insanların davranışlarına yön veren kültür birliğidir.⁹⁴

Bu anlayışa göre millet, birtakım objektif bağlar ile birbirine bağlanmış insanların oluşturduğu bir topluluktur. Maddî, yani elle tutulur, gözle görülür, kısacası beş duyuyla hissedilir nitelikteki bu bağları Kemal Gözler, ırk, dil ve din birliği olarak sayarken.⁹⁵, İlhan Lütem ise bunlara ülke ve kültürü de eklemektedir.⁹⁶

1.2.1.1.1. Irk Birliği:

Biyolojik anlamda "ırk", belli bir takım biyolojik-kalıtımla ilgili faktörlerin ortalama olarak görülme sıklığına göre tespit edilen fertler topluluğuna verilen genel ad olarak tanımlanırken; sosyoloji ise ırk kavramıyla daha çok ırk grubu mensuplarının ve çevrelerindeki farklı grupların etkileşmesi sonucu ortaya çıkan ve gruptaki fertlerin kendilerini ve diğerlerini "biz" ve "onlar" şeklinde ayırımlarında ilgilendir.⁹⁷

⁹³ Ömer İlhan Akipek, Devletler Hukuku: Devletler Hukuku Şahıslarından Devlet, Ankara, Başnur Matbaası, Üçüncü Bası, Tarihsiz, s.87. den naklen K. Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

⁹⁴ E. Teziç, s.115-116

⁹⁵ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.44

⁹⁶ İlhan Lütem, Devletler Hukuku Dersleri I, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1956, s.96

⁹⁷ M. Cihat Özönder, "Irk ve Etniklik Kavramları Hakkında", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 49

“İrk” antropolojik ve fizyolojik bazı unsurlardan⁹⁸ oluşan soyut bir topluluk olmakla birlikte siyasi ve iktisadi endişelerle zaman zaman bir istila, birleşme veya kurtuluş vesilesi olarak kullanılmış ve milletle karıştırılmıştır.⁹⁹

İrk/soy birliğini esas alan görüşe göre yalnız aynı ırktan olanlar bir millet oluşturabilirler. Geçmişte ve günümüzdeki devletlerin önemli bir kısmında ırk birliği olması bu görüşte doğruluk payı olduğunun göstergesi olmakla birlikte ırk ve millet birbirine karıştırılmamalıdır.¹⁰⁰ Milletın öz niteliklerinin soy aidiyetinden ibaret görülmesi ırkçı bir anlayıştır ve bu da artık milliyetçilik olarak adlandırılmaz.¹⁰¹

Zaman içinde ırk gruplarında sosyal ve kültürel farklılaşmalar sonucunda aynı biyolojik ırk grubuna dâhil millet birimlerinin çatışmaya varacak kadar birbirlerinden farklılaştıkları görülebilmektedir. Bunun en canlı örneği Sami (Semitic) ırk grubunun iki dalı olan Arap ve İsrail milletleri arasındaki çatışmadır.¹⁰²

Milletin oluşumunda aynı soydan geldiğine inanmak gerekli fakat yeterli bir unsur olmadığı gibi zorunlu da değildir.¹⁰³ Aynı ırka mensup olmak, hâkim unsur olarak o ırkın adını taşıyan millete mensup olmayı gerektirmediği gibi aynı ırka mensup olduğu halde farklı millet olanlar da vardır.¹⁰⁴ Örneğin Türklerle Bulgarlar aynı soydan gelmekle birlikte günümüzde tamamen ayrı

⁹⁸ Renklere, kafataslarına, saçlara, kan gruplarına göre yapılan türlü tasnifler olmakla birlikte bu sınıflandırmalar birbirine uymamaktadır.

⁹⁹ Hilmi Ziya Ülken, Millet ve Tarih Şuuru, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976, s. 205

¹⁰⁰ Selçuk Özçelik, Anayasa Hukuku, C.1, İstanbul 1984, s.37

¹⁰¹ Milay Köktürk, “Kimlik Krizi”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.232, Aralık 2006

¹⁰² M. Cihat Özönder, “İrk ve Etniklik Kavramları Hakkında”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 49

¹⁰³ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s.266

¹⁰⁴ Hüseyin Erdem, “Milliyetçilik Anlayışı Ne Olmalıdır?”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.202, Haziran 2004, s. 28

iki milleti oluştururken kendilerini Amerikan olarak tanımlayan ABD vatandaşları çok farklı ırktan gelen insanlardan oluşmuştur.¹⁰⁵

Millet olma, millete mensup olma bilinci insan toplulukları için aynı ırka mensup olma bilincinin önüne geçerek milli devletlerin gelişmesini sağlamıştır.¹⁰⁶ Aynı ırka/soya ait olma “Etnik” aidiyette anlam ifade ederken millet kavramında soy etnik kimlikteki kadar belirgin değildir; çünkü millet oluşumu tarihi, kültürel bir olgudur. Millete aidiyet, etnik kimlikle ilişkiyi ilga eder, kişiyi daha büyük bir bütünün parçası kılar.¹⁰⁷

Başka bir ifade ile Millet, ortak bir dili konuşan, aynı kültürü almış olan ve birliktelik inancı taşıyan insanların oluşturduğu bir grup olduğuna göre milliyette ırk aranmaz, kültür aranır. İnsanlar hangi toplumun kültürünü almışsa o topluluğun kıvancını ve tasasını yaşar, o toplumun geleceği için çalışır. Örneğin çeşitli Avrupa ülkelerine işçi olarak giden birinci kuşak Türkler, Türk kültürü ile yetiştikleri için yaşadıkları ülkelere tam anlamıyla uyum sağlayamamıştır. Ancak onlardan meydana gelen üçüncü kuşak buldukları ülkelerin kültürü ile yetişmiş ve o ülkelerin vatandaşı olmuşlardır. Artık o ülkelerde uyum sorunu yaşamamakta aksine Türkiye’de uyum sorunu yaşamaktadırlar.¹⁰⁸

1.2.1.2.2. Dil Birliği:

Dil birliği görüşüne göre, insan topluluğunu bir millet haline getiren faktör dil birliğidir.

Milletin oluşmasında en önemli rolü oynayan aidiyet şuuru bir kişinin paylaşabilmesi için, toplumla kişinin müşterekliği olan hususların bulunması

¹⁰⁵ Ali Fuat Başgil, Esas Teşkilât Hukuku, C.1, Baha Matbaası, İstanbul 1960, s.138

¹⁰⁶ Hüseyin Erdem, “Milliyetçilik Anlayışı Ne Olmalıdır?”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.202, Haziran 2004, s. 28

¹⁰⁷ Naci Bostancı, “Millete Aidiyet Etnik Kimlikle İlişkiyi Ortadan Kaldırır.”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006

¹⁰⁸ Yaşar Yazıcıoğlu, Kuşatılan Türkiye, 4. Baskı, Erba Ltd., İzmir 2005, s.55-56

gerekir. Dil yalnızca bir anlaşma aracı değildir. Aynı zamanda duyma, düşünme, dış dünyayı anlama, şekillendirme aracıdır ve bunun için ortak bir düşünce ve davranış sistemi yaratır. Dil bu niteliği sebebiyle milletin oluşmasında çok önemli rol oynar ve bu nedenle "Her milli dilin arkasında bir milli ruh vardır." denmiştir.¹⁰⁹

Ancak günümüzde dil birliği görüşünün de devletin bir unsuru olarak milletin oluşumunu açıklamak için yeterli ve zorunlu olmadığına birçok örneği vardır. İspanya, İsviçre, Belçika, Norveç ve Danimarka gibi devletlerden birden fazla dil konuşulmaktadır.¹¹⁰

Bu noktada dikkat edilmesi gereken hassas bir nokta da ayrı bir dil konuşan her insan topluluğunun ayrı bir millet oluşturmayabileceği ve dolayısıyla kendi devletini kurma hakkına da sahip olmayabileceğidir. Yeryüzünde 8000 civarında dil vardır. Bunların her biri ayrı bir devlet kurmaya kalkarsa dünyada düzen kalmaz. Sonuç olarak, dil sayısı devlet sayısından kat be kat fazla olduğuna göre, bazı devletlerde birden fazla dilin konuşuluyor olması kaçınılmazdır.¹¹¹

Örneğin Türkiye'de Türkçenin dışında çeşitli dil ve lehçeler de konuşulmaktadır. Bununla birlikte, birden fazla dilin konuşulduğu devletlerde devlet işlerinin görülebilmesi için bu dillerden birinin resmî dil olması gereklidir. Bu resmî dil de Türkiye'de konuşulan dillerin en yaygını¹¹² ve bu topraklar üzerinde en gelişmiş olan Türkçedir.

Geçmiş yıllarda dil birliği milletin oluşumunda çok daha büyük öneme sahipti. Bir dil ana dil olarak belli bir millet tarafından konuşulurdu. Ancak son

¹⁰⁹ Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s. 41

¹¹⁰ İ. Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s. 266

¹¹¹ K. Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹¹² Çeşitli çalışmalarda farklı rakamlar olmakla birlikte güncel ve bilimsel bir çalışma olan Türkiye'nin Etnik Yapısı adlı kitabında Ali Tayyar Önder anadili Türkçe olanların oranını %89.79 olarak vermiştir. Ali Tayyar Önder, Türkiye'nin Etnik Yapısı, 6. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul 2005, s.30

yıllarda nüfus hareketleri ve küreselleşmenin etkileri nedeniyle bu olgunun tekeli bitmiştir. Bugün Avrupa'ya çeşitli sebeplerle göç etmiş olanların çocukları kendi ana-babalarının dillerinden çok yerleştikleri ülkenin dilini konuşmaktadırlar. Ancak anadillerinden çok yetiştikleri ülkenin dilini konuşan bu yeni nesil kendisini yaşadığı ülkenin milletine ait olarak değil ana-babasının milletine ait olarak hissetmektedir. Bu da günümüzde dilin, tek başına millî kimliği belirleyici bir unsur olmadığını göstermektedir.¹¹³

1.2.1.1.3. Din Birliği:

Aynı dine bağlılık insanları birbirleriyle kaynaştırıcı ve birleştirici rol oynar.¹¹⁴ Din birliği teorisine göre, "bir arada yaşayan insanların bir millet oluşturabilmesi ve dolayısıyla bir devlet kurabilmesi için aynı dine mensup olmaları gerekir. Diğer bir ifadeyle, millet aynı dine mensup insanların oluşturduğu bir topluluktur."¹¹⁵

Din ayırım sınırlarının geçtiği bölgelerde, din birliği ve ayrılığı millet kavramı bakımından önemli bir faktördür. Bazen, millet kavramı bakımından daha da ileri giderek sadece din değil mezhep farklılıkları da önemli rol oynamaktadır.¹¹⁶ Örneğin Boşnak, Hırvat ve Sırlar aynı ırktan olmaları ve aynı ortak dili konuşmalarına rağmen din ve mezhep farklılığından kaynaklanan üç ayrı millet oluşturmaktadırlar.¹¹⁷

Ancak millet oluşumunda diğer faktörlerde olduğu gibi din faktörünün önemini de fazla abartmamak gerekir. Binlerce dil örneğinin tersine yeryüzünde yüzlerce devlet olmasına karşılık birkaç tane din vardır. Doğal olarak aynı dinden ve aynı mezhepten olan insanlar çeşitli nedenlerle ayrı bir millet oluşturduklarını düşünmekte ve ayrı devlet kurmaktadır. Bu nedenle,

¹¹³ K. Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹¹⁴ Selçuk Özçelik, Anayasa Hukuku, C.1, İstanbul 1984, s.39

¹¹⁵ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.45

¹¹⁶ Mehmet Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s. 44

¹¹⁷ A.F. Başgil, s.141

din ayrılığının millet ve dolayısıyla devlet ayrılığına yol açması yüksek bir ihtimal iken, din birliğinin devlet birliğine yol açması düşük bir ihtimaldir.¹¹⁸

Günümüzde aynı dine inanan insan topluluğu "millet" değil, "ümme" olarak adlandırılır ve ancak milletlerin kültür ve tarih yakınlıklarını ifadeye yaradığı oranda, uluslar arası bir münasebet aracı olabilir.¹¹⁹

Gözler'in değerlendirmesine göre, ırk, din, dil gibi objektif faktörlerde ortaklıktan ziyade farklılıklar belirleyicidir. Yani ırk birliği, millet birliğine yol açmamıştır; ama ırk ayrılığı, millet ayrılığına yol açabilir. Diğer yandan dil birliği her zaman millet birliğine yol açmamıştır; ama dil ayrılığı, millet ayrılığına yol açabilir. Keza din birliği, millet birliğine yol açmamıştır; ama din veya mezhep ayrılığı, millet ayrılığına yol açabilir¹²⁰.

Ancak ümme ve millet kavramlarını tamamen zıt görmek de sakıncalıdır. Orhan Türkdoğan'a göre "Ümme duygusu ile milliyet duygusu birbirinin çelişkisi değil, tamamlayıcısıdır. Bu nedenle milletleşme ile ümme kavramları arasında psikolojik yarılma, bir zıtlama mevcut değildir. Hatta milletleşme sürecinin (dilde, duygu ve düşüncede ortak şuurun) henüz oluşmadığı toplumlarda ümme inancı önemli bir dayanışma bağına ortaya koymaktadır."¹²¹

Milleti oluşturan unsurlardan buraya kadar incelenenlerin hepsi objektiftir. Bunlardan soy birliği biyolojik, dil ve din birliği ise sosyolojik gerçeklerdir. Bu etkenler ayrı ayrı veya birkaçı hatta hepsi birlikte ele alındığı zaman millet vücuda getirmek mümkün değildir.¹²²

¹¹⁸ K. Gözler, "Devletin Bir unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹¹⁹ Hilmi Ziya Ülken, s. 206

¹²⁰ K. Gözler, "Devletin Bir unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹²¹ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, s. 53, 68

¹²² S. Özçelik, s.39-40.

Bu üç faktörden hangisinin daha önemli olduğunu değerlendirmek gerekirse bu faktörlerin etkileri hakkında önceden bir şey söylenemez. Milleti oluşturan unsurlardan herhangi birisini öne çıkarmak, kutsallaştırmak ya da amaç haline getirmek Millet kavramı ile çelişir.¹²³

1.2.1.2. Sübjektif Millet Anlayışı:

Sübjektif millet anlayışı ilk defa Fransız düşünür Ernest Renan (1823-1892) tarafından 1882 yılında yayınlanan *Qu'est-ce qu'une nation* (Millet Nedir) isimli eserinde ortaya atılmış ve savunulmuştur¹²⁴.

Bu anlayışta ulus sübjektif, daha doğrusu psikolojik bir unsurla açıklanır. Buna göre ulus, “birlikte yaşama isteğidir” ya da “kendisine bağlılık duyulan topluluk”¹²⁵ tur. Birlikte yaşama isteğinin temelinde, nesilden nesile aktarılan manevi miras, geçmişin parlak ve karanlık günlerinin anılarına bağlı kalmak, gelecek için izlenecek tutumun birlikte hazırlanması yatar.¹²⁶

Din ve ırk birliğinde insan edilgen iken sübjektif millet anlayışında toplumun millet olarak bir araya gelmesinde insan iradesi ile davranmaktadır, yani etkendir.¹²⁷

Ernest Renan, ulusun tanımlanmasındaki objektif ölçütleri; “insanlık tarihinin jeolojiden farklı olduğunu”; “ Dil’in birleşmeyi teşvik edeceğini ama zorlamayacağını” ve “ Dinin eski dönemlerde sosyal grupların varlığına etkili olabileceğini ama bir süre sonra, bunun bireysel bir şey olduğunu”; şeklinde eleştirmiştir. Renan’a göre “ Ulus bir ruhtur, manevi bir prensiptir.” Ulusun

¹²³ Özcan Yeniçeri, Milliyetçilik ve Kimlik, IQ Yayınları, İstanbul 2006, s.255

¹²⁴ Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation*, Paris, 1882. Türkçe çevirisi için bkz. Ernest Renan, “Millet Nedir”, *Ülkü*, Sayı 77, Temmuz 1939, s.396 vd., Sayı 78, Ağustos 1939, s.514 vd den naklen Kemal Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹²⁵ İskender Öksüz, “Milletleri Millet Yapan”, *Türk Yurdu Dergisi*, C. 26, S. 231, s. 6

¹²⁶ E. Teziç, s.116

¹²⁷ Vahap Sağ-Mehmet Aslan, “Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2001, C.25, No:2, s.175

oluşumunda etkili iki unsurdan birincisi ortak zengin anılara sahip olmak; öteki de birlikte yaşama isteğidir. Bir ulus büyük bir dayanışmadır. Geçmiş varsayar bununla birlikte bugünü özetler. Yine Renan'a göre "Ulus'un varlığı her gün yapılan bir plebisittir¹²⁸, tıpkı insanın varlığının hayatın sürekliliğini doğrulanması gibi."¹²⁹

Milleti oluşturan insanları birbirine bağlayan sübjektif bağlar, mazi, hatıra, amaç, ideal, istikbal, ölkü birliği olarak sayılabilir. Geçmişte yaşanan ortak acılar veya başarılar, amaca ulaşmak için verilen mücadeleler, tehlikelere karşı birlikte karşı koyma isteği gibi faktörler¹³⁰ insanları birbirine bağlar ve milleti oluşturur.

Bahaeddin Ögel'in tanımında da sübjektif unsurları görmek mümkündür: "Millet, belirli bir bölgede yaşayan, müşterek dil, kültür ve tarih bağları ile birlikte uzun yaşantılara sahip olan bir insan topluluğudur."¹³¹

Durmuş Hocoğlu günümüzde Irak örneğinden hareketle Iraklıların "Millet" olamamalarının sebebini ortak bir dayanışma ruhuna yani "Asabiye"ye sahip olamamalarına bağlamaktadır. İbn Haldun'un tasnifiyle millet olmanın şartları olan Neseb (Soy) Asabiyesi ve Sebeb Asabiyesi'ne sahip olmayan Iraklılar bugüne kadar bir "Millet" olamamışlardır. Neseb Asabiyesine sahip değillerdir çünkü üç ayrı soy asabiyesinden (Arap, Kürt ve Türkmen) oluşmuşlardır. Sebeb Asabiyesine de sahip değillerdir çünkü bu güne kadar aynı siyasi teşkilat içinde ortak bir kimlik altında birlikte yaşama istek ve arzusu geliştirememişlerdir. İşte özellikle bu ikinci unsurdan yoksun

¹²⁸ Plebisit: "Devletler hukukunda bir ulusun hangi devlete bağlanacağıyla ilgili oylama; halkoylaması"; Bkz. Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005

¹²⁹ Prelot M., *Historie des Ideas Politiques*, Paris, 1961, s.527 den aktaran E. Teziç, s.116

¹³⁰ Okandan, s.693 den naklen K. Gözler, "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı"

¹³¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları-II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971, s. 37

olmaları Iraklıları bir Millet olarak düşman karşısında bile birleşmekten alıkoymuştur.¹³²

Özetlemek gerekirse “‘Millet; ortak değerler ve ülküler etrafında, belirli bir inanç, dil, fikir ve kültür etrafında oluşmuş şuurlu bir topluluktur. Millet için ortak değerler; din, tarih, vatan, örf ve adetler, kahramanlık duygusu, iyilik ve fazilet anlayışı gibi hususlardır. Ortak ülküler ise; bir devlete mensup olma, bir arada ve huzur içinde bağımsız olarak yaşama, bir vatana sahip olma, sosyal refah seviyesini yükseltme, bilim ve teknikten yararlanma, inanç ve geleneklerini yaşatabilmedir.”¹³³

1.2.2. Devletin Toprak unsuru: Ülke

Devletin temel unsuru olan ulusun üzerinde yerleştiği coğrafi alan devletin ülkesidir.¹³⁴ Ülke unsuru, devletin yetkilerini kullanacağı alanı sınırlar ve ülkesiz bir devlet düşünülemez. Devlet için ülkenin varlığı zorunludur, çünkü belli bir arazi üzerine yerleşmemiş toplum olamaz ve uzun süre bir toprağa sahip olmayan devletin, varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Bir başka ifadeyle devlet için, ülkenin varlığı, üzerinde tartışma götürmeyen bir gerekliliktir.¹³⁵

Başka bir ifadeyle ülke, bir insan topluluğunun üzerinde daha doğrusu içinde yerleşmiş bulunduğu, belirli, üç boyutlu maddî çevredir.¹³⁶

Gerek iç hukukta gerekse uluslar arası hukukta yerleşmiş görüşe göre bir devlet ülkesi kara sahası¹³⁷, su sahası ve hava sahası olmak üzere

¹³² Durmuş Hocaoğlu, “Iraklılar Bir ‘Millet’ Olabilir mi?”, Yeniçağ Gazetesi, Analiz, 06 Ocak 2007 ve Durmuş Hocaoğlu, “Iraklılar Bir ‘Millet’ Olamazlar; Çünkü Kozmopolittirler”, Yeniçağ Gazetesi, Analiz, 08 Ocak 2007

¹³³ Abdurrahman Küçük, “İthal Bir Proje: Türksüz Türkiye”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 34

¹³⁴ Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul 1990, s.313

¹³⁵ E. Teziç, s.113-114

¹³⁶ Ömer İlhan Akipek, Devletler Hukuku İkinci Kitap (Devlet), Ankara, s. 13

başlıca üç kısımdan oluşur. Ülkenin, üzerinde devamlı yaşanabilir ve egemenlik kurulabilir nitelikte olmak şartıyla, büyüklüğünün/küçüklüğünün hiçbir önemi yoktur. Ayrıca ülkenin kesintisiz olması da koşul değildir, fiziki olarak birbirinden ayrı birden fazla kısımdan oluşabilir.¹³⁸

1.2.3. Devletin İktidar Unsuru: Egemenlik

Bir devletin kurulabilmesi için, insan topluluğu ve ülke unsurlarından başka, insan topluluğunun bu ülke üzerinde egemen olması gerekir. Devletin üçüncü unsur olan “egemenlik unsuru”na “iktidar unsuru” “devlet kudreti unsuru”, “kamu gücü unsuru” gibi değişik isimler de verilmektedir.¹³⁹ Egemenlik, devletin dış ilişkiler haricinde kendine eşit ya da kendisinin üstünde hiçbir güç tanımaması, sadece kendisi tarafından belirlenen, yetkisini yetkisinden alan, bölünmez ve devredilmez bir iradedir.¹⁴⁰

Devlet, toplumsal var oluşu sağlamak ve devam ettirmek için toplum üzerinde, en üst düzeyde bir hâkimiyet kurmak durumundadır.¹⁴¹

Devletin egemenliğiyle birlikte ele alınması gereken bir konu da devletin tüzel kişiliğidir. Devlet örgütünün kendine özgü öyle yetkileri vardır ki, bunlar olmadan ne devletin bağımsızlığından, ne de egemenliğinden söz edilemez. Devlet aldığı kararların ülke üzerinde uygulanmasını sağlamak için etkili bir denetim yetkisine sahiptir. Bunun için de, yönetenlerin emretme yetkileri ile donatılmış olmaları, yönetilenlerin de alınan kararlara uyulmak gerektiğini

¹³⁷ Ülkenin “kara sahası” nı toprak ve toprak altı bölümleri meydana getirir. Bkz. İlhan Akbulut, Devlet-Terörizm ve Ülke Bölücülüğü, Boğaziçi yayınları, İstanbul 1988, s.22

¹³⁸ S.L.Meray, s. 218; H. Pazarcı, s.143-144; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.46-47

¹³⁹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.48-49

¹⁴⁰ K. Koçdemir, s.43

¹⁴¹ Durmuş Hocoaoğlu, “Türk Siyaset Geleneğinde ‘Devlet’in Aşırı Taziminin ve ‘Devlet Baba’ Kavramının Tarihsel Arka-Planına Dair”, Yeni Türkiye, Yıl:5, Sayı:25, Ocak-Şubat 1999, Ankara, s. 236

kabul etmeleri gerekir. Yönetenler kullanacakları yetkileri devletten alırlar ve tüzel kişiliğe sahip olduğu için devlette süreklilik ilkesi vardır.¹⁴²

Hükümet şekli devletin bir unsuru olmak açısından önemli değildir. Yeter ki, hükümet, "devlet hayatının devamlılığını sağlayacak bir otoriteye ve milletler arası görevlerini yapacak ehliyeteye"¹⁴³ sahip ülkede yürütme faaliyetlerini sürdürme kudretine sahip olabilsin.

Devletin hukuki ölçütlerini belirleyebilmek için tüzel kişiliğine, yalnızca kendisine ait olan bir unsur daha eklemek gerekli, bu da klasik doktrine göre egemenliktir. Egemenlik ortaya atıldığı zamanlardan günümüze kadar değişik anlamlar taşımakla birlikte, 1789 Fransız İhtilali sonrasında devlet ve toplum hayatına ilişkin hukuki tanımlamada meydana gelen köklü değişikliğin de etkisiyle, hukuken ve fiilen iktidar tanımlamasında "milli egemenlik" şeklinde vücut bulmuş¹⁴⁴ olup günümüzde öncelikle iç egemenlik ve dış egemenlik olmak üzere iki değişik anlamda kullanılmaktadır.¹⁴⁵

İç egemenlik devletin sınırları içinde bütün öteki sosyal ve siyasal gruplara karşı olan üstünlüğünü ifade eder. Anayasal açıdan egemenlik, devlet hayatının hukuk düzenini belirleyen en yüksek iradedir.¹⁴⁶

Dış egemenlik, devletin başka bir devletin emirlerine ve denetimine bağlı olmaksızın serbestçe davranabileceğini ve diğer devletlerle hukuken

¹⁴² E. Teziç, s.118-119

¹⁴³ Devletler Hukuku, Harp Akademisi Yayınları, İstanbul 2005, s. 22

¹⁴⁴ Murat Sezginer, " 'Türklük' ve Türk Devleti' Üzerine Tartışmalar", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 17

¹⁴⁵ S. Özçelik, s. 59; A.F. Başgil, s.178-179; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.49

¹⁴⁶ A.F. Başgil, s.178; E. Teziç, s.119

eşit olduğunu ifade eder. Zira uluslar arası hukuk, devletlerin egemen eşitliği ilkesine dayanır. Kısaca dış egemenlik “bağımsızlık” kavramı ile açıklanır.¹⁴⁷

Devletlerin bağımsızlığı ilkesinin “devletlerin egemen eşitliği” ve “içişlerine karışmama ilkesi” gibi iki sonucu vardır. Devletlerin egemen eşitliği ilkesi, uluslar arası hukuk bakımından bütün devletlerin aynı hukuksal statüye sahip oldukları anlamına gelir. Devletlerin egemen eşitliği ilkesi Birleşmiş Milletler antlaşmasıyla (madde 2/1) teyit edilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Yılmaz Altuğ, Devletler Umumî Hukuku (Barış, Harp ve Hava Hukuku), Hava Harp Okulu Yayını, İstanbul, 1968, s.20; E. Teziç, s.120

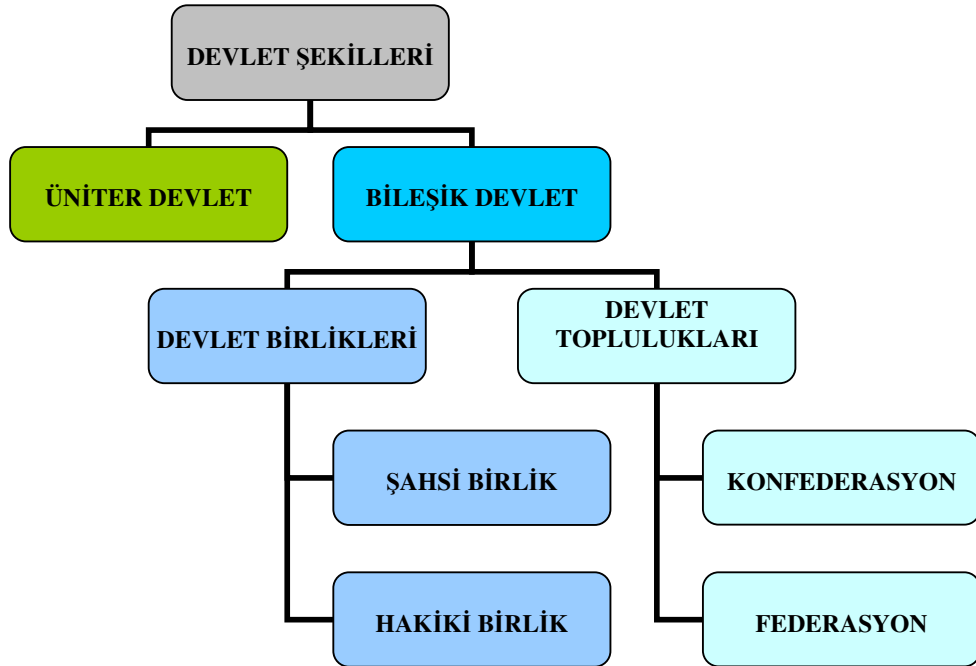
¹⁴⁸ H. Pazarcı, s. 150; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.49

2. İKİNCİ BÖLÜM

YAPILARINA GÖRE DEVLETLER:

Devletler yapılarına/örgütlenme biçimine göre “üniter devlet” ve “bileşik devlet” olmak üzere ikiye, Bileşik devletler de kendi içinde “devlet birlikleri” ve “devlet toplulukları” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Devlet birlikleri de “şahsi birlik” ve “hakiki birlik” olmak üzere iki çeşittir.¹⁴⁹ Devlet toplulukları da “konfederasyon” ve “federasyon” olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁵⁰

TABLO 1: Yapılarına Göre Devletler:

2.1. ÜNİTER DEVLETLER:

“Üniter Devlet”e “tek devlet” veya “basit devlet”te denir. Üniter devlet, “Devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve

¹⁴⁹ “Şahsi birlik” ve “Hakiki birlik”in günümüzde örneği yoktur. Bkz. İ.Lütem, s.117; E.Teziç, s.128; S.Özçelik, s.130

¹⁵⁰ H. Pazarıcı, s. 176-177; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.67

yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şekli”¹⁵¹ ya da “Gerek iç hukuk gerekse uluslar arası hukuk açısından, devlet gücünün bir birlik gösterdiği ve tek bir siyasal merkezin elinde bulunduğu devlet yapısı”¹⁵² olarak tanımlamaktadır.

İktidar ihtiyacının özünde, tek merkezli otorite bulunmaktadır ve en yaygın devlet şekli Üniter Devlet'tir.¹⁵³

Atilla Nalbant üniter devletin tanımını dar ve geniş olarak iki farklı şekilde vermektedir. Dar tanıma göre üniter devlet “devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet biçimidir”. Geniş anlamda ise üniter devlet kavramı, “tek siyasal örgütlenmeye sahip olan, başka bir anlatımla tek merkezli devletler” için kullanılır.¹⁵⁴

Geniş anlamda üniter devletin temel ölçütü merkezi iktidarın teklîğidir. Tek bir merkezde toplanmış olan siyasal karar yetkisi değişik biçimlerde ortaya konabilir: Cumhuriyetin/Devletin teklîği ve bölünmezliğı ilkesi ile iktidarın teklîği belirlenebilir (Fransa, Lüksemburg, İtalya, İspanya, Portekiz, Norveç, Finlandiya, Türkiye) ya da açık bir ifade olmaksızın, üstü kapalı bir biçimde siyasal iktidarın teklîği gerçekleşmiş olabilir (Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka). Nihayet her iki yöneme de başvurulmaksızın ve yerinden yönetime veya yerel özerkliğe vurgu yapılarak siyasal iktidarın teklîği sağlanmış olabilir (Yunanistan, İsveç, İzlanda).¹⁵⁵

Dar anlamda üniter devlet devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu

¹⁵¹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68

¹⁵² H. Pazarıcı, s.176

¹⁵³ Yıldızhan Yayla, Anayasa Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul 1992, s. 33

¹⁵⁴ Atilla Nalbant, Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s.63

¹⁵⁵ A. Nalbant, s.63

devlet biçimidir ve temel bir hukuki düzenleme ile anayasa hukuku tarihine girmiştir: Devletin ülkesi ve ulusuyla teklifi ve bölünmezliği ilkesi. Temel prensip ise, devletin / cumhuriyetin teklifi ve bölünmezliği ilkesine koşulsuz olarak anayasada yer vermesidir. Günümüzde bu ilkeye Batı Avrupa anayasalarında yer veren devletler şunlardır: Fransa (Ay. m.2), Norveç (Ay., m.1-krallığın bölünmezliği), Finlandiya (Ay., m.3). Türkiye de aynı biçimde bu ilkeye yer vermiştir (Ay. m.3). Ayrıca İtalya (Ay. m.5), İspanya (Ay., m.2) ve Portekiz (Ay., m.3) bu ilkeye yer vermekle birlikte siyasal bölgelerin varlığını da tanımıştır. Bu devletler arasında Portekiz Anayasası, devlet biçiminin üniter olduğunu anayasal bir hüküm olarak düzenleyen tek ülkedir(Ay. m.6).¹⁵⁶

Bir başka ifade ile dar anlamda üniter devletin ölçütü devletin teklifi ve bölünmezliği ilkesinin anayasada yer alıp almamasıdır.

Üniter (Tekçi) Devlette yerel kuruluşların yöneticilerine kanunlar çerçevesinde ve merkezin denetimi bulunmak şartıyla bazı yetkiler verilmiştir. Bu yöneticilere bırakılan alan, bağımsızlığa değil özerkliğe ilişkindir. Kısacası, mahalli yöneticiler iktidarı paylaşmazlar, sadece, gene iktidarın bıraktığı veya egemen gücün tespitine dayanarak tanıdığı sınırlı bir alanda bu özerkliği kullanabilirler.¹⁵⁷

Teziç'e göre devletin tek yapılı olup olmaması her ne kadar bir siyasi tercih sorunu olup kurucu güç tarafından ya da yasal düzenlemeyle gerçekleşirse de bu güçler, bu konuda tamamen serbest ya da takdiri bir yetkiye sahip değildirler. Bir devletin tek yapılı olup olmayacağını tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi ve kültürel etkenler belirler.¹⁵⁸

Üniter devleti tanımlarken devletin unsurları ve organları bakımından teklifi vurgulanmıştır. Şimdi bunları daha ayrıntılı incelemeye çalışalım.

¹⁵⁶ A. Nalbant, s.64

¹⁵⁷ Y. Yayla, s. 33

¹⁵⁸ E. Teziç, s.123

2.1.1. Devletin Unsurlarında Teklik:

“Devlet, ülke, millet ve egemenlik unsurlarından oluştuğuna göre, üniter devlette, tek ülke, tek millet ve tek egemenlik vardır. Diğer bir ifade ile üniter devlet, tek bir ülke üzerinde, tek bir milletin, tek bir egemenliğe tabi olduğu devlet şeklindedir. Bu nedenle, üniter devlette, devleti oluşturan unsurlar tek ve bölünmez bir bütündür.”¹⁵⁹

2.1.1.1. Egemenliğin Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi:

“Egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesi sadece ulusun egemenliğin kaynağı olması; buna karşılık, ulusaltı hiçbir topluluğun, egemenliğin kaynağı niteliğine sahip olmaması anlamına gelir. Bu anlamda, ulus hukuki bir tanım olarak mevcut tek siyasal iktidarın/devletin meşruluk kaynağıdır. Bunun somut görünümü ise, siyasal yetkiler düzeyinde ulusaltı toplulukların veya devletaltı birimlerin hiçbir biçimde siyasal yetkilere sahip olmamalarıdır. Egemenliğin tekliği ve bölünmezliğinin uygulanması ise üç kamu erki olan yasama, yürütme ve yargı erklerinin tekliği ve bölünmezliği ile sağlanır.”¹⁶⁰ Tek olan egemenliğin sahası bütün ülkedir. Bu egemenliğe tabi olan da bütün millettir.¹⁶¹

2.1.1.2. Ulusun Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi:

Diğer yandan üniter devlette, millet unsuru da tek ve bölünmez bir bütündür. Tek ulus bilinci oluşturulmadan tekil devlet yapısını korumak olanaksızdır.¹⁶²

Nalbant'a göre bu ilkenin kaynağı Fransız Devrimidir. Toplumsal birliğin sağlanması devrimcilerin en büyük ülküsü idi. Bu birlik, Üçüncü Sınıf, başka

¹⁵⁹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68

¹⁶⁰ A. Nalbant, s.65

¹⁶¹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68

¹⁶² Ahmet Necdet Sezer, Harp Akademileri Konferansı Konuşması, 12.4.2006

bir anlatımla soylular ve ruhban sınıf dışında kalan toplum esas alınarak ve Üçüncü Sınıf temelinde eşitlik öngörülerek sağlanacaktı. Nitekim devrim sonunda oluşturulan meclise Ulusal Meclis adı verilmiş ve böylece ulusun tekliği ve bölünmezliği ilan edilmiştir.¹⁶³

Üniter devlette Milleti teşkil eden bireylerin millet unsurunu oluşturmalarında ve egemenlik yetkilerinin kullanılmasında din, dil, etnik grup ya da “toplum”lar veya “cemaatler” temelinde ayırım yapılamaz. Üniter devlet sadece yer-bölge bakımından federalizme değil, cemaatler-toplumlar bakımından federalizme yani “korporatif federalizm”e de karşıdır.”¹⁶⁴

2.1.1.3. Ülkenin Tekliği ve Bölünmezliği İlkesi:

Devletin egemenlik yetkilerinin sınırını oluşturan devletin ülkesinin güvenliği ve bölünmezliği siyasal olarak çok önemlidir. Bu siyasal önem 20. yy.da “devletin ülkesinin bütünlüğü” (principle of territorial integrity) adı altında uluslar arası bir ilke biçimine dönüşmüş ve ilk olarak Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin 10. maddesi ile gerçekleşmiş, aynı ilke daha sonra Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. madde 4. fıkrası ile tekrarlanmıştır. Bu hüküm ile üye devletler birbirlerinin ülke bütünlüğüne saygı göstereceklerini kabul etmektedirler.¹⁶⁵

Üniter devlette, devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür. Üniter devletin ülkesi de basit idari bölümler olan “il” ve “ilçe” gibi birtakım bölümlere ayrılabilir. Yasama ve yargı yetkileri olmayan bu birimlerin sadece idari yetkileri vardır. Aynı egemenliğe tabi olan bu unsurların hepsinde aynı anayasa ve aynı kanunlar, kısacası aynı hukuk düzeni uygulanır.¹⁶⁶

¹⁶³ A. Nalbant, s.66-67

¹⁶⁴ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68

¹⁶⁵ H. Pazarıcı, s.144-145

¹⁶⁶ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68

Ülkenin tekliği ve bölünmezliğinin bir diğer sonucu da, ayrılma hakkının ülke içi idari birimlere tanınmamasıdır.¹⁶⁷

2.1.2. Devletın Organlarında Teklik:

Üniter devlette, devletin ÷lke, millet ve egemenlik unsurlarında teklik olduğu gibi, salt bir hukuk ve yasa birliği, devletin yasama, yürütme ve yargı organları bakımından da teklik söz konusudur.¹⁶⁸

Üniter devlette ÷lkenin bütünü için geçerli kanunları yapan ve merkezde bulunan tek bir yasama organı vardır. Üniter devletin yargı organı da üniter niteliktedir. Üniter devletlerde yargı organı mahiyeti gereği birçok mahkemeden oluşsa da, ÷lkenin her yerinde aynı tür mahkemeler vardır ve bunların üst mahkemeleri aynıdır. Ceza ve idare mahkemeleri birden fazla olabilir; ama Yargıtay ve Danıştay tektir. Üniter devlette, yürütme organı bakımından ise esas itibarıyla bir “bütünlük” vardır. Yürütme organının en üstünde “merkezi idare” olarak da adlandırabileceğimiz; parlamenter hükümet sistemlerinde “bakanlar kurulu”, başkanlık sistemlerinde “başkan” vardır. Üniter devletlerde yürütme yetkisi esas itibarıyla, bu “merkezi idare”de toplanır. Ancak, ÷lke genelinde bütün yürütme ve idare fonksiyonunun, başkentteki bu “merkezi idare” tarafından yerine getirilmesi mümkün olamayacağından, üniter devletin yürütme ve idare organlarının mutlak bir şekilde üniter nitelikte olması imkânsızdır.¹⁶⁹

Bu bakımdan klasik öğretilerde üniter devlet ikiye ayrılır: “Merkezi Tek Yapılı Devlet” ve “Yerinden Yönetimli/Adem-i Merkezi Tek Yapılı Devlet”.¹⁷⁰

¹⁶⁷ A. Nalbant, s.68

¹⁶⁸ E. Teziç, s.123

¹⁶⁹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.68–69

¹⁷⁰ A. Nalbant, s.28; E. Teziç, s.123-126

2.1.3. Merkezi Üniter Devlet:

“Merkeziyet ilkesi”ne dayanan merkezi üniter devlet, devletin dışında başka kamu tüzel kişisinin olmadığı ve bütün devlet faaliyetlerinin merkezden yürütüldüğü devlet demektir.¹⁷¹

Merkezden yönetim ilkesine göre örgütlenen merkezi tek yapılı devletlerde, bütün yetkiler (yasama, yürütme/idare ve yargı) başkentte toplanmıştır. Bu merkeziyetçilik idari örgütlenmede taşradaki merkezi görevlilere yetki genişliği ile sınırlı belli konularda karar alma ve uygulama yetkisinin tanınmasına engel değildir.¹⁷² Kamu işlerinin çoğunun merkezi yönetim organlarınca yerine getirildiği Fransa, Merkeziyetçi Üniter Devlet’e örnektir.¹⁷³

Merkezi yönetimli üniter devletler ülkede birliği, bütünlüğü sağlamasına karşılık, kırtasiyeciliği artırdığı gibi yerel hizmetlerde halkın yönetime katılmasını engellediği yönünde eleştirilmektedir. Yönetimde tikanıklıkları gidermek, kırtasiyecilik nedeniyle ortaya çıkabilecek ağır işleyişi ortadan kaldırmak amacıyla, taşra ya da yerel hizmetlerde yetki genişliği, daha doğru bir söyleyişle yetki genişletmesi ilkesi uygulanmaktadır. Yetki genişliği merkezden yönetimin sakıncalarını gidermek amacıyla, merkez yönetiminin, taşrada görevli yüksek memurlarına, sınırlı olarak belli konularda karar alma ve uygulama yetkisinin verilmesidir.¹⁷⁴

2.1.4. Adem-i Merkezi/Yerinden Yönetimli Üniter Devlet:

Devletin üniter nitelikte olması o ülkede mutlaka yönetsel merkeziyetçiliğin de olmasını gerektirmez. Örneğin, İngiltere de üniter

¹⁷¹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.69

¹⁷² A. Nalbant, s.28

¹⁷³ Feyzullah Eroğlu, “Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yollar”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 52

¹⁷⁴ E. Teziç, s.124

devlettir ancak İngiltere’de kamu yönetimi alanında merkeziyetçilik son derece yumuşatılmıştır.¹⁷⁵

Kimi devlet faaliyetlerinin devlet dışındaki kamu tüzel kişileri tarafından yürütüldüğü Adem-i merkezi üniter devlet, “Yer yönünden” ve “Hizmet yönünden” olmak üzere iki çeşittir.¹⁷⁶

“Yerinden yönetimli tek yapılı devlette yöre halkı yerel, ortak işlerini genel yönetimin yanısıra yerel yönetimler vasıtasıyla kendi başına idare eder. Bu bakımdan yerinden yönetimli tek yapılı devletlerde idari örgütlenme yetki genişliği ilkesinin yanı sıra yerinden yönetim ilkesini de içerir.”¹⁷⁷

Kamu işlerinin çoğunun yerel yönetimler tarafından yerine getirildiği “Yerinden Yönetimli Üniter Devlet”e örnek olarak İngiltere gösterilebilir.¹⁷⁸

2.2. BİLEŞİK DEVLETLER:

Bileşik devlete Türkçede “karma devlet”, “mürekkep devlet” gibi değişik isimler de verilmektedir. İki veya daha çok devletin sıkı veya gevşek bağlarla birleşmelerinden meydana gelmiş bileşik devletlerde, yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ayrı devletler vardır. Bileşik devletlerde birden fazla anayasa ve hukuk düzeni yürürlüktedir. Bileşik devletler kendi içinde “devlet birlikleri” ve “devlet toplulukları” olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁷⁹

¹⁷⁵ A.Faruk Mutlusu, “Yönetimsel Yapıların Oluşumunu ve Niteliğini Belirleyen Etkenler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı:3, 2001, s.86

¹⁷⁶ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.70

¹⁷⁷ A. Nalbant, s.28

¹⁷⁸ Feyzullah Eroğlu, “Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yolları”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 52

¹⁷⁹ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.71; İ. Lütem, s. 117

2.2.1. Devlet Birlikleri:

Şahsi ve Hakiki birlik olmak üzere iki çeşittir:

Şahsi birlik, birbirinden ayrı iki bağımsız devletin başına tek bir hükümdarın geçmesi durumudur. İki ayrı devlet olmasına rağmen bunların devlet başkanları ortaktır.¹⁸⁰ Evlenme ve veraset nedeniyle iki ülke hükümdarlığının aynı kişide birleşmesi sonucu oluşan ve ortak hükümdarın ölümüyle sona eren şahsi birlik, geçicidir. Günümüzde şahsi birlik durumunda olan bir devlet yoktur.¹⁸¹

Hakiki (Gerçek) birlik ise birden fazla devletin işlerinde bağımsızlıklarını koruyarak dış ilişkileri bakımından bir devlet oluşturacak şekilde birleşmeleridir. Şahsi birliğe göre devamlı karaktere sahiptir. Birliği oluşturan devletlerde devlet başkanlığı (hükümdarlık) makamı ortaktır. Gerçek birliğin de günümüzde örneği yoktur.¹⁸²

2.2.2. Devlet Toplulukları:

Devlet toplulukları da, iki veya daha fazla devletin bir araya gelmesiyle oluşturdukları bileşik devletlerdir. Devlet toplulukları kendi içinde “konfederasyon” ve “federasyon” olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁸³

2.2.2.1. Konfederasyon:

“Konfederasyon”, birden fazla bağımsız devletin uluslar arası hukuki kişiliklerini korumak şartıyla belli bir amaçla, özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere uluslar arası antlaşmayla kurdukları bir devlet topluluğu şeklindedir. Konfederasyona anlaşmayla girildiğinden, üye devletlerin

¹⁸⁰ Harp Akademileri Komutanlığı (HAK) Yayını, Devletler Hukuku, HAK Basımevi, s.30

¹⁸¹ İ. Lütem, s. 117; E. Teziç, s.128

¹⁸² S. Özçelik, s.130; İ. Lütem, s. 117

¹⁸³ H. Pazarıcı, s. 177; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.72

konfederasyondan istedikleri zaman çıkabilecekleri kabul edilmektedir.¹⁸⁴ Federal örgütlenmenin bir çeşit “nüvesi” olarak kabul edilen konfederasyonun zamanla federasyona dönüşüğünün tarihte örnekleri de mevcuttur.¹⁸⁵

Konfederasyonda, üye devletler, bir kısım yetkilerini (Özellikle uluslararası alandaki yetkilerini) konfederal organlara bırakırlar. Ancak, konfederasyona üye olan devletler bağımsızlıklarını korurlar. Bir merkezi otorite vardır ama kararlar oybirliği ile alınacağı için konfederasyon, üye devletlerden ayrı, merkezi bir devlet değildir.¹⁸⁶

Bir başka ifade ile konfederasyon egemen devletler topluluğudur. Tüzel kişiliği olmayan konfederasyonu bir devlet olarak görmek mümkün değildir. Konfederasyon, konfedere devletlerin üzerinde bir zorlama gücüne sahip değildir. Müşterek işler konfedere devletlerin delegelerinden oluşan “Diyet” ismi verilen bir mecliste görüşülür. Bu meclis, genellikle delegelerin oy birliğiyle karar alabilir ve kararları da doğrudan konfedere devletlerde geçerli değildir. Diyet meclisinin kararlarının her konfedere devlet tarafından ayrıca onaylanması gerekir.¹⁸⁷

Egemenlik konusunda cimri davranarak konfederasyona yönelen devletler konfederasyonda uygulanan oybirliği yöntemi nedeniyle, birlik içinde sık sık karar sürecinin tıkanması sorunuyla karşılaşırırlar ve bu da birliğin gücünü zayıflatır.¹⁸⁸

Günümüzde dar ve teknik anlamda konfederasyon olarak kabul edilen bir devlet topluluğu yoktur. Konfederasyon geniş anlamda ele alınarak, Britanya Uluslar Topluluğunu, Maastricht Antlaşması öncesinde Avrupa

¹⁸⁴ S. Özçelik, s. 132; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.72

¹⁸⁵ E. Teziç, s.128-130

¹⁸⁶ Y. Yayla, s. 34

¹⁸⁷ İ. Lütem, s. 121; K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.73

¹⁸⁸ Veysel Bozkurt, Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1993, s.6

Topluluklarını¹⁸⁹, hatta NATO'yu "konfederasyon benzeri" topluluklar olarak düşünenler vardır.¹⁹⁰

2.2.2.2. Federasyon (Federal Devlet):

Federal devlet, uluslararası ilişkilerde tek gözüken (öyle de olan, zira bu ilişkilerde üye devletlerin ayrı ayrı iradeleri söz konusu olmaz); üye devletlerin de, başta yasama yetkisi olmak üzere, iç egemenliğin bir kısım ayrıcalıklarına sahip olmaya devam ettiği devlet tipidir.¹⁹¹

İki veya daha fazla sayıdaki devletin bir birlik olup, ortak çıkarlarını gerçekleştirmek ve sürdürmek amacıyla kurulan¹⁹² Federasyon, devlet yapısının iki değişik düzeyde örgütlenmesinden doğmaktadır. Alt düzeyde "federe devletler", üst düzeyde de "federal devlet" olmak üzere iki tür devlet vardır.¹⁹³

¹⁸⁹ Avrupa Birliği (AB) Konfederasyon mu, Federasyon mu? AB kısmen federasyona ve kısmen de konfederasyona benzeyen yönleri vardır. Ama tam anlamıyla ne bir konfederasyon ne de bir federasyondur. Konfederasyon değildir; çünkü AB'nin düzenlemeleri ve kararları üye devletlerin uyruklarına doğrudan doğruya uygulanabilir niteliktedir. Federasyon da değildir; çünkü bir anayasaya değil uluslar arası bir antlaşmaya (7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşması) dayanmaktadır. Keza gerçek anlamda federal yürütme ve federal yasama organı da yoktur. AB'de üye devletlerin eşit temsili esasına dayalı bir ikinci meclis mevcut değildir. Bkz. K. Gözler, s.73

Benzer şekilde Kazım Tekin'de AB'ni federalizm ve bölgeselcilik açısından incelediği makalesinde "topluluğun hukuk sisteminin genel olarak federal, siyasal sisteminin konfederal" olduğunu belirterek "AB ne federal ne de Bölgeler Avrupasıdır. Kendine özgü yapısı olan uluslar arası bir örgüttür." Sonucuna ulaşmaktadır. Bkz. Kazım Tekin, "Federal Avrupa veya Bölgelerin Avrupası", Türk İdare Dergisi, S. 435, Haziran 2002, s.194-195

¹⁹⁰ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.73

¹⁹¹ Y. Yayla, s. 35

¹⁹² A. Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 1993, s.16; S. Özçelik, s. 134

¹⁹³ H. Pazarıcı, s.177

Federal devlet dendiğinde, kendisini oluşturan federe devletlerin, ilke olarak uluslararası yetkileri olmamasına rağmen, her birinin anayasa, yasama ve yargılama alanında özerkliğe sahip olmaları anlaşılır.¹⁹⁴

Federasyonda, federal devlet de federe devletler de birer “devlet”tir ve aralarındaki yetki dağılımı genellikle iki devletin anayasası ya da ender olarak antlaşmalarla belirlenir. Bireyler her iki düzeydeki devlete hukuksal bağlarla bağlı olmakla birlikte, her somut duruma göre yetki dağılımına uygun olarak federe ya da federal devletin yetkisi altında bulunurlar.¹⁹⁵

Tekçi devletlerdeki mahalli idarelerle federe devletler arasındaki en önemli fark, federal yapıda, merkezi iradenin oluşmasına üye devletlerin de katılmasıdır. Ayrıca, federal Anayasanın tespit ettiği şekilde, federe devletlerin yasama, yürütme ve yargı yetkileri vardır.¹⁹⁶

Aşağıdaki tablolarda¹⁹⁷ üye ülkelerin birçok konuda egemenlik haklarından vazgeçmek zorunda kaldıkları ve daha sıkı bir birleşmeyi öngören¹⁹⁸ federasyonun, bir yandan konfederasyondan, diğer yandan üniter devletten olan farkları verilmiştir.

Federalizm bir ülkeden ötekine çok farklı özellikler göstermektedir. Bu bakımdan federal devlet sayısı kadar federalizm olduğu söylenebilir. Bununla birlikte federal devletin oluşması, örgütlenmesi ve gelişimindeki özellikler üzerinde durularak ortak noktalar ortaya konabilir.¹⁹⁹

¹⁹⁴ E. Teziç, s.128

¹⁹⁵ H. Pazarıcı, s.177

¹⁹⁶ Y. Yayla, s. 35

¹⁹⁷ K. Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, s.75

¹⁹⁸ Veysel Bozkurt, Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1993, s.6

¹⁹⁹ E. Teziç, s.128

TABLO:2 Federasyon ile Konfederasyon Arasındaki Farklar:

	KONFEDERASYON	FEDERASYON
Kaynak	Uluslararası antlaşmayla kurulur	Anayasayla kurulur
Bağın Niteliği	Üye devletler arasındaki bağ akdidir	Anayasal niteliktedir
Ayrılma Hakkı	Üye devletler üyelikten çıkabilir	Ayrılma hakkı yoktur
Uluslararası Kişilik	Üye devletlerin de vardır	Sadece federal devletin vardır
Dış İlişkilerde	Üye devletler bağımsızdır	Federe devletler federal devlete bağlıdır
Zorlama Gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur	Var
Vatandaşlık	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı var	İki tür vatandaşlık var: Federal Vatandaşlık + Federe Vatandaşlık

TABLO:3 Federal Devlet ile Üniter Devlet Arasındaki Farklar:

	ÜNİTER DEVLET	FEDERAL DEVLET
Devlet Sayısı	Tek devlet var	İki tür devlet var: Bir Federal Devlet Birden Çok Federe Devlet
Hukuk Düzeni	Tek bir hukuk düzeni var	İki tür hukuk düzeni var: Bir federal hukuk düzeni Birden çok federe hukuk düzeni
Yasama, Yürütme ve Yargı Organları	Tek yasama, yürütme ve yargı organı var	İki tür organlar var: Bir federal yasama, yürütme ve yargı organları Birden çok yasama, yürütme ve yargı organları var
Yetki Paylaşımı	Merkezi idare ile adem-i merkezi idare arasında kanunla yapılır	Federal devlet ile federe devletler arasındaki yetki paylaşımı anayasayla yapılmıştır.

Federal devletin oluşumu ya bir bütünleşme ya da bir ayrılma sonucu meydana gelmektedir.

Uluslar arası alanda ve iç işlerinde daha önceleri yetkilerini serbestçe kullanan devletler, çeşitli nedenlerle uluslar arası ilişkilerde iradelerini tam anlamıyla kullanamayacaklarına kanaat getirerek, bu alandaki yetkilerinin

kullanılmasını daha üst düzeydeki bir kuruluşa, yani federal bir örgüte bırakmayı uygun bulurlar. Devletlerin, uluslar arası egemenliklerini, üst düzeydeki bir federal örgüte terk etmelerine yol açan değişik etkenler vardır. Bunlar genellikle, bir askeri tehdidin varlığı, daha geniş bir ekonomik pazarın oluşturulması, iç kargaşayı giderme ya da devletlerin karşılıklı olarak sosyal bir düzeni gerçekleştirme isteği olabilir. Bazen de federasyonun oluşması devletlerden birinin öncülüğünde daha doğrusu biri tarafından ötekilere kabul ettirilir. Federe devletlerin federal bir çatı altında bütünleşmeleri, daha önce bu devletlerin oluşturdukları bir konfederasyon aşamasından geçerek de oluşabilir.

Ayrılma Yolu ile Oluşan Federalizmde ise Federal devletler, bazı bölge ya da eyaletlerin daha önce yer aldıkları tek yapılı bir devlet içinden ayrılmaları ile de oluşur. Kendi içindeki bölge ya da eyaletlerin tek yapılı devleti bölmesi etnik, dinsel ya da kültürel etkenlerin baskısıyla ortaya çıkmaktadır.

Erdoğan Teziç tarafından ayrılma yolu ile oluşan federalizme örnek olarak gösterilen SSCB ve Çekoslovakya'nın günümüzde dağılmış olması son derece dikkat çekicidir.²⁰⁰

Bu faktörler ışığında; sonuç olarak birleşme yoluyla oluşan federal devletler üniter yapı altında birleşmeye ayrılma yoluyla oluşan federal devletler de ayrılmaya yönelmektedirler denilebilir.

²⁰⁰ E. Teziç, s.128-130

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DEVLET FELSEFESİ VE TÜRK DEVLETİNİN ÜNİTER YAPISININ DAYANDIĞI İLKELER

Buraya kadar genel olarak devlet ve millet kavramının Avrupa'daki tanımı ve gelişimi üzerinde durulmuştur, ancak "kavramlar birer nehir gibidir, tarih boyunca akar; akarken, geçmiş olduğu topraklardan almış oldukları katkı maddelerine göre renkleri ve tatları, yoğunlukları değişir"²⁰¹. Bu nedenle kavramları kullanırken her kavramı kendi ekosistemi içinde değerlendirmek gerekir.

Türk Milleti, bilim adamları milletin tarifi ile uğraşmaya başlamadan asırlar önce milletti. Bu milletin daima olmazsa olmaz unsuru olan Devlet, Türk'ün her şeyiydi. Türklerin "devlete bir can borcu vardır. Başsız börk, ilsiz Türk olmaz."²⁰²

Türk devleti tarihçilerin bir bölümüne göre M.Ö.2000, diğer bir bölümüne göre ise M.Ö. 4000 yılında ortaya çıkmıştır. Türklerin yaklaşık olarak 4000 küsur yıllık veya 6000 küsur yıllık bir devlet anlayışı vardır.²⁰³ Nesilden nesile sürdürülen bu devlet hayatı Türk milletinin her ferdinin şuurunda kök

²⁰¹ Durmuş Hocaoğlu., "Millî Devletimizin Geleceği", Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yıl Dönümü Vesilesiyle 'Millî Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti' Paneli., Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol., Basım Yeri: Azim Matbaacılık., Tarihsiz (Takriben Mayıs 2003), Ankara., s.30., Bildirinin Sunulduğu Toplantı: "Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yıl Dönümü Vesilesiyle 'Millî Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti' Paneli., Paneli Düzenleyen Kurum(lar): Türk Ocakları Genel Merkezi ve Ankara Ticaret Odası (ATO)., 25 Ekim 2002, Ankara

²⁰² Kadir Koçdemir, "Küreselleşme ve Milli Devlet", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Sorular ve Cevaplar, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s. 130-131

²⁰³ Attila ÖZER, "Demokratik Rejim ve Türklerin Devlet Anlayışı", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Sorular ve Cevaplar, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s. 167

salmıştır. Türk milleti bekasını devletiyle bir görmüş, “Allah devlete ve millete zeval vermesin” cümlesini dualarına katmıştır.²⁰⁴

Devlet, ilkçağlardan itibaren, Türk topluluklarının kültürel bir bütünlüğe kavuşmalarının en büyük etkeni ve imkânı olmuş, devlet olamayan yahut devletlerini kaybeden Türk toplulukları ise kültürel ve tarihi varlıklarını da kaybedip, kaybolmuşlardır.²⁰⁵

Türkler fetih annesine sahip ve devlet bilincine erken ulaşmış bir millet olarak ayak bastıkları coğrafyada devlet kurumunu tesis ederek düzen sağlamaya yönelmişlerdir. Örneğin, Peçenek, Kuman-Kıpçak tabakasındaki Türkler, o zamana kadar devlet kuramamış olan Romenler ve Balkan Ulahlarını teşkilatlandırarak tarih sahnesine çıkmalarına ön ayak olurken, Çin’de, Afganistan’da, Belucistan’da, Hint’te, Rusya’da, Macaristan’da, Bulgaristan’ da devlet esasını ilk kez Türkler kurmuştur.²⁰⁶

3.1. TÜRK DEVLET FELSEFESİ:

Türklerin en belirgin özelliklerinden biri kuvvetli bir teşkilatçılık kabiliyetine sahip olmalarıdır. Yaşam tarzları da onları hürriyete, istiklale alıştırdığı için hiçbir zaman devletsiz olmamışlardır. Dünyada daima bir veya birkaç Türk Devleti bulunmuştur.²⁰⁷ Selçuklu imparatorluğunun yıkılışı ve Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu bu özelliğin örneklerinden sadece bir tanesidir. Selçuklu imparatorluğunun yıkılmasına önce haçlı seferlerinin verdiği maddi tahribat ardından Moğol istilası ve son olarak da bu maddi tahribatlar sonucu sosyal bozulma sebep olmuştur. Dünyada hiçbir toplumun

²⁰⁴ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s. 11

²⁰⁵ Nevzat Kösoğlu, “Türk Kültüründe Devletin Anlamı”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 33

²⁰⁶ Köksal Şahin, “Eski Türklerde Merkezi İdare”, Türk İdare Dergisi, S. 448, Eylül 2005, s. 150; Ziya GÖKALP, Türk Devletinin Tekâmülü, Haz: K. Yaşar Koraman, Kültür Bakanlığı Yayınları No: 369, Ankara 1981. s.9–10

²⁰⁷ Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul 1979, s.169’dan aktaran Yaşar Canatan, Musa Şaşmaz, İlhan Gedik, “Türklerde Devlet Anlayışı”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 89, Nisan 1994, s. 44

dayanamayacağı her biri teker teker bir soyu yok etmeye yeten bu üç korkunç saldırıya Türklerin dayanması hatta daha büyük ve medeni bir imparatorluk kurması nasıl tükenmez bir enerji kaynağına ve büyük bir teşkilatçılık geleneği ile medeniyete sahip olduklarının en önemli göstergesidir.²⁰⁸

Kutlu devlet, kutlu toprak ve kutlu bir halk Türk devlet anlayışının temelini oluştururken²⁰⁹, Türklerin tarihin her döneminde değişik coğrafyalarda kurdukları devletlere aynı özellikler, aynı anlayış hâkim olmuştur. Bu devlet felsefesi sayesinde Türk devletleri tarihe damgalarını vurmuştur. Türk devlet felsefesinin ilk kaynakları Kitabelerle birlikte mitolojiler, destanlar, atasözleri, dilden dile aktarılan milli anılar ve örflerdir. Türk milleti Müslüman olduktan sonra ise Kur'an, hadis ve diğer İslami kaynaklar da Türk devlet felsefesindeki yerini almıştır.²¹⁰

Türk devletinin temelini her dönemde Türklük şuuru oluşturmuştur. Türkler, Türklük bilinci ve gururunun yüksek olduğu dönemlerde, Göktürk, Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi büyük devletler kurmuşlar, Türklük şuurundan uzaklaştıkları dönemlerde ise devlet ve millet anlayışları zayıflayarak kurdukları devletleri kaybetmişlerdir.²¹¹

Osmanlı Devletinin son döneminde zayıflayan Türk milli bilinci XX. Yüzyılın başlarında, Türkçülük fikir akımının etkisiyle gelişerek yeniden canlanmış, Milli mücadele yıllarında ise, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere dönemin önde gelen şahsiyetlerinin gayretleriyle doruğa ulaşmıştır. Öyle ki, Misak-ı Milli'yi gerçekleştirme amacı güdülerek yeni Türkiye Cumhuriyeti, milli ve üniter bir devlet olarak kurulmuştur. Bu devlete,

²⁰⁸ Remzi Oğuz Arık, Coğrafyadan Vatana, s. 26-27

²⁰⁹ A. Taneri, s.30

²¹⁰ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s. 21

²¹¹ Abubekir S. Yücel, "Nutuk'ta Atatürk'ün Milli Şuur ile İlgili Görüşleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.II, S.I, Sivas 1998

(Göktürklerden sonra, tarihte ikinci kez) kurucusu ve asli unsuru olan Türk milletinin adı verilmiştir.²¹²

Türk devlet felsefesinin bir diğer temel unsuru da “Cihan Hâkimiyeti”dir. İlk çağlardan itibaren Türkler kendilerinin Tanrı tarafından Dünya’yı yönetmekle görevlendirildiklerine inanmışlardır.²¹³ Türkler bu inanca daha mitolojik çağda vardıklarından, devlet anlayışı bu maya ile oluşmuş, evrensel devlet düşüncesi nesilden nesile aktarılmış, aynı inançla kurdukları devletler çeşitli sebeplerle yıkılmış ama aynı amaç ve inanç Türk milletini yeni dünya devletlerine zorlamıştır.²¹⁴

Tarih boyunca var olmuş diğer evrensel hâkimiyet teorilerinden farklı olarak Türk Cihan Hâkimiyeti düşüncesi, devletleri ve insanları sömürmeyi değil, yeryüzünde huzur ve barışı sağlamayı amaçlamıştır. “Türk Devleti” anlamındaki “İl” deyiminin aynı zamanda barış anlamını ifade etmesi²¹⁵ de bunun göstergelerinden birisidir. Ayrıca bu görüşü doğrulayan, destanlar ve kitabeler başta olmak üzere birçok tarihi belge de vardır.²¹⁶

Başka bir ifade ile eski Türklerde, devlet sadece sosyal hayatta düzen sağlayıp bireylerin güvenli yaşayabilmelerini sağlayan bir araç olarak değil

²¹² İlker Alp, “Türk Adı ve Atatürk’ün Türklüğe Bakışı”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 388, Nisan 2006, s. 15

²¹³ Yaşar Canatan, Musa Şaşmaz, İlhan Gedik, “Türklerde Devlet Anlayışı”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 89, Nisan 1994, s. 44

²¹⁴ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s. 171

²¹⁵ “İl” kelimesinin en eski anlamı “sulh” dür. Eski Türklerde devlet, sulh dininden doğduğu için, devlete de “İl” adı verilirdi. Bkz.

Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, Yayına Hazırlayanlar. İsmail Aka ve Kazım Yaşar Kopman, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul 1976, s. 51, 166

²¹⁶ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yirmi üçüncü Basım, İstanbul 2003, s.253

de, bunların ötesinde dünyaya huzur ve düzeni, barışı götürmenin bir aracı olarak var olmuştur.²¹⁷

Türk inancına göre devleti yönetme hakkı hükümdara Tanrı tarafından ilahi bir lütuf olarak verilmiştir. Hun, Göktürk, Uygur ve diğer Türk kağanları yaptıkları işlerin Tanrı iradesiyle olduğuna inanırlardı.²¹⁸ Eski Türk devletinde siyasi iktidar kavramı “kut” tabiri ile ifade ediliyordu ve Bozkır Türk hükümdarı Tanrı tarafından kut ve ülüg (kısmet) ile donatıldığı için işbaşına gelmekte idi.²¹⁹ Örneğin, Bilge Kağan Orhun Abideleri’nde bunu şöyle ifade ediyordu: “... Ben Tanrı’ya benzer, gökte doğmuş, Türk Bilge Kağan tahta oturdum.Tanrı irade ettiği, kut’um olduğu için kağan oldum.”²²⁰

Osmanlılar da dâhil hemen bütün dirayetli Türk devlet adamlarınca “Yerine getirilmesi gerekli vazife” kabul edilen Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi’nin, hem destan ve efsanelerimize, hem de tarihi kayıtlara yansımış açık delilleri vardır.²²¹

Bu inanç Göktürk Kitabelerinde şöyle ifadesini bulmuştur: “Yukarıda mavi gök ve aşağıda kara toprak yaratıldıktan sonra, ikisi arasında insanoğlu yaratılmış, insanoğlunun üzerine atalarım Bumin Kağan, İstemi Kağan hâkim olmuş, Türk Devleti ve töresini kurmuşlar.”²²²

²¹⁷ Köksal Şahin, “Eski Türklerde Merkezi İdare”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 156, Mayıs-Haziran 2005, s.222

²¹⁸ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s. 44-47

²¹⁹ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.249

²²⁰ Orhun Abideleri’nden nakleden Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s. 47

²²¹ Oğuz Kağan Destanı’ndan ve Uygur hükümdar ailesinin menşei efsanesi ile Batı Hun İmparatoru Attila, Hun Başbuğu Uldız, Göktürk sınır kumandanı Türk-Şad haklarındaki tarihi vesikalarda ve Orhun kitabelerinde görülen ve “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar” dünyanın, töreye göre Türk Hükümdarı tarafından idare edilmesi ülküsü olan Türk Cihan Hâkimiyeti konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız; Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003; İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.254–258, Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.43–50

²²² Bahaeddin Ögel, Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara 1982, s.31

Türkler Müslüman olduktan sonra da bu inançlarını İslam'la mecz ederek kendi temayül ve amaçları olan Cihan Hâkimiyeti fikrini canlı tutmuşlardır. İslamiyet'in cihat anlayışı, Türklerin cihan hâkimiyeti felsefesine uygun düşüyordu. İki cihan mutluluğu olan İslamiyet'i bütün insanlara tebliğ etmek, aynı zamanda bu ilahi emaneti tehlikelerden korumak gibi bir amaç ortaklığında gelişen bu yeni anlayış Türk-İslam devletlerinin ana siyasetlerinin temelini oluşturmuştur.²²³ Bu dönemde temeli tarihin çok eski dönemlerine dayanan Türk adaletini yayma ve uygulama ülküsü dini bir görüntüyle daha da kuvvetlenerek uygulanmaya çalışılmıştır.²²⁴

3.2. TÜRK DEVLETİNİN (İL) DOĞUŞU:

Kafesoğlu eski Türklerde Devlet'i; "Bilhassa 10'lu sisteme dayalı ordu nizamı yolu ile merkezden idaresini mümkün kılan teşkilat sayesinde, bir devlet başkanının sorumluluğu altında Bodunlar'ın ve Boylar'ın işbirliğinden oluşan eski Türk "İl"i; arazisi (ulus) ile birleşmiş halkı (Bodun, Kün) ile müşterek idari ve hukuki nizamı (töre) ile yurdu koruyan ve milleti refah, huzur ve barış içinde yaşatan bir siyasi kuruluş" olarak tanımlamıştır.²²⁵

Türklerde "İl" deyimini, bugünkü modern "Devlet" anlamını karşılayan bir sözdü. Göktürk ve Uygur çağında "İl" deyimini, "Devlet" anlamına kullanılıyor ve "halk" ile "toprak" devleti meydana getiren iki önemli unsur olarak kabul ediliyordu. Halk toprağı, toprak da halkı tamamlayarak, bir devlet meydana getirirken, topraksız bir devlet düşünülemezdi.²²⁶ Asya Hunlarından beri mevcut olan "İl" kelimesinin "düzenli devlet" manasına geldiğı kitabelerde geçen ifadelerden de anlaşılmaktadır.²²⁷ "Türk kağanı Ötüken ormanında

²²³ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.174–175

²²⁴ Saadettin Gömeç, "Türklerde Siyasi Hâkimiyet", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 100, Şubat 1996, s.117

²²⁵ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.233

²²⁶ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971, s. 48

²²⁷ Abdülkadir Donuk, "Türkçe 'İl' (Devlet) Deyimi Hakkında", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 35, Nisan 1985, s.137

oturursa İl'de sıkıntı olmaz...”, “İl'i idare edecek yer Ötüken ormanı imiş...”, “Ötüken ormanında oturursan ebediyen İl tutarak oturacaksın...”, “Türk beyleri bodunu, bunu işitin. Türk milletini toplayıp İl tutacağını burada vurdum...”²²⁸

İbrahim Kafesoğlu Türk Bozkır Kültürü olarak adlandırdığı milli kültürümüzü değerlendirirken, Gök-Türk topluluğu sosyal bünyesini hareket noktası olarak almakta ve ana kaynak olarak Orhun kitabelerini ve burada geçen konu ile ilgili tabirleri kullanmaktadır. Bu tabirler “ Oguş-aile; Urug-aileler birliği; Bod-boy, kabile; Bodun-boylar birliği; İl(el)-müstakil topluluk, devlet, imparatorluk” tur.²²⁹

Türk tarihinin kökü ve dinamik çekirdeği, Türk aile düzeni idi. Devlet teşkilatının küçük örneği de, bu bitip tükenmeyen enerji kaynağı idi.²³⁰ Aileler birleşerek Urug'u, aileler ve Uruglar bir araya gelerek Boy'u oluşturuyordu. Boyların başında iç dayanışmayı muhafaza etmek, hak ve adaleti düzenlemek ve gerektiğinde boyun menfaatlerini silahla korumakla görevli “bey” bulunuyordu. Dolayısıyla boy bir siyasi birlikti. Boy beyi, eski Türk devletlerinde mevcut “meclis” (toy) lerin küçük bir modeli olan, seçim heyeti tarafından seçiliyordu. Bu özellikleri nedeniyle boylar boduna ve Türk devletine temel oluşturuyordu. Boylar birliğine ise Bodun deniyordu. Daha çok siyasi bir birlik olan Bodunlar müstakil olabildiği gibi bir “İl”e tabi de olabiliyordu.²³¹ Gökalp'e göre de “İl” dini, aşiret kavgalarına son verince her “budun” ayrı bir hükümet halini alırdı. Böylece “İl” kelimesinin ikinci anlamı da

²²⁸ Kitabeler, I, güney satır. 3, 4, 8, 11 den naklen Abdülkadir Donuk, “Türkçe ‘İl’ (Devlet) Deyimi Hakkında”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 35, Nisan 1985, s.137

²²⁹ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.227

²³⁰ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, s. 18

²³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.227–232

“devlet” oldu. Eski Oğuzlarda siyasi, müstakil ve muhtar cemiyetlere “İl” adı verilirdi.²³²

Türklerin yaşadıkları bozkır coğrafyası ve çevrelerindeki düşmanların baskısı devamlı yer değiştirmeyi, yer değiştirme de toplumda düzen ve disiplini gerektiriyordu.²³³ Bu disiplinli düzen de devlet olmayı daima kolaylaştırıyordu.

İlk siyasi birlik olan boyun bünyesi sağlamlaşıp, gücü artıp, arazisi genişledikçe, birliğin sosyal, ekonomik statüsünde istikrarı koruyabilmek için, beyin ailesi “sülale” özelliği kazanırdı. Böyle durumlarda “beylik” yetkileri tek elde toplanır, arazi genişler ve nüfus artardı ancak tüm bunlar tüm özellikleriyle “İl”in oluşmasına yeterli olmazdı. Devletin teşekkülü için beylerin ve Bodun başkanlarının yasama ve yürütme yetkileri tüm ülkeyi ve topluluğu kapsayacak şekilde Hakan’da toplanması gerekiyordu.²³⁴

Türkler, imparatorluklarını kendi benliklerine benzetmeye, kültürle taçlandırmaya, çok erken çağlarda girişmişler; Göktürkler devlet kurduktan sonra ortak özellikler taşıyan millet oluşturmak için çaba sarf etmişlerdir.²³⁵ Göktürkler döneminde dikilen abidelerde yer alan “Türk milleti il yaptığı ilini, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş” ifadeler, Türk milletinde devlet fikrinin çoktan doğduğunu, devleti bizzat kurduğunun farkında olduğunu, kağana da kağanlığı kendisinin verdiğinin bilincinde olduğunu göstergesidir.²³⁶

²³² Ziya Gökalp, Türk Medeniyet Tarihi, Yayına Hazırlayanlar. İsmail Aka ve Kazım Yaşar Kopman, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul 1976, s. 51, 167

²³³ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s. 27

²³⁴İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.232; Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.29-30

²³⁵ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971, s. 20

²³⁶ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.31

3.3. TÜRK DEVLETİNİN AMACI:

Devletin genel amaçlarına ilave olarak Türk Devletinin kendine has gayeleri; Yurt Edinme, Barışı sağlama, Cihan Hâkimiyeti ve Hizmet olarak sayılabilir.

Türk devletinin temel amacı, “İl” kelimesinin anlamı içinde de ifade bulan, iç ve dış barışı sağlamaktır. Bir başka görevi ise halka hizmettir. Bunun en güzel ifadesi ilk çağlardan beri devletin “Baba” olarak isimlendirilmesidir. Bunun için Türk kağanları Türk milleti için gece uyumamış, gündüz oturmamış ölesiye çalışmıştır.²³⁷

Yeryüzünün hükümdarı sayılan Türk kağanı “Tanrının yarlığı” ile dünyanın bütün ülkelerini idare ederd. Böyle bir “üniversal” ya da “Cihanşümül” devlet anlayışı yüzyılların meydana getirdiği ve geliştirdiği; köklerini de milletlerin dinleri ile dünya görüşlerinden aldığı bir fikirdi. Türklerin dünya görüşleri ile dinleri ilk çağlardan itibaren üniversal devlet anlayışı için uygun bir fikir ortamı oluşturuyordu.²³⁸

Türk devletinin ve Türk milletinin en önemli amacı ise Tanrının verdiği güç ile Tanrı adına dünya nizamını sağlamak ve Türk adaletini dünyanın her tarafına yaymaktır.²³⁹ Türk tarihinin her döneminde var olan²⁴⁰ Türk cihan hâkimiyeti ülküsü emperyalist bir amaç içermemekte, dünyadaki tüm insanları bir bütün ve eşit sayıp, herkese eşit hak ve adalet dağıtmayı amaçlamaktadır.²⁴¹

²³⁷ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.166-167; 179-180

²³⁸ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, s. 54-55

²³⁹ Saadettin Gömeç, “Türklerde Siyasi Hâkimiyet”, s.116

²⁴⁰ Türk cihan hâkimiyeti ülküsünün günümüz şartlarına bir uyarlaması için bkz. Arslan Bulut, Güneş Ülkesi -Türklüğün Yeni Dünya Düzeni, Bilgeoğuz Yayınevi, İstanbul 2006

²⁴¹ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.364

Türk inancına göre Ulu Tanrı bazı milletleri, toplumları yönetsinler, onlara refah ve mutluluk getirsinler, insanların namuslarını korusunlar, geleceklerini güvence altına alsınlar ve huzurlu bir hayat yaşatsınlar diye görevlendirmiştir. Bu kutsal görev, Türkler tarafından, Türklüğün yazılı tarihinden bu yana hep bu çizgide yerine getirilmiştir.²⁴²

Türk devletlerinin bir diğer amacı da fethettikleri topraklara Türk nüfus yerleştirerek oraları yurt-vatan edinmek olmuştur. Bu amaç İslamiyet öncesi ve sonrası Türk devletlerinde devam etmiş, bu sayede Türk milleti dünyanın çok değişik coğrafyalarına dağılmıştır.²⁴³

3.4. TÜRK DEVLETİNİN ÖZELLİKLERİ:

Her devlet kendini meydana getiren kültürün en yüksek seviyedeki sosyal belirtisidir. Bozkır Kültürü'ne dayanan Türk devleti de, en küçük toplum birliği olan aileye varıncaya kadar nizam ve teşkilata bağlı ve temel prensipleri insan sevgisi; şahsiyeti ezici müdahalelerden arınmışlık; töreye güvenme iyimserliğinden doğan şevk ile daima canlı, hareketli bir hayat; inanç ve vicdan hürriyetinin sağladığı manevi huzura sahip bir sosyal mekanizma idi.²⁴⁴

Türk-İslam tarihinde en üstün toplumsal değer olan devlet, bütün değerlerin koruma alanı ve simgesidir.²⁴⁵ Velayet-i amme, özel mülkiyet, serbest çalışma, imtiyazsızlık, hükümlerle karizmaya dayanmakla birlikte töre hükümlerinde ifadesini bulan kanuni meşruiyet, birleştiricilik, askeri

²⁴² Ali Külebi, "Türklüğün Ülküsü Çizgisinde Millî Görevlerimiz", Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006

²⁴³ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.165-166

²⁴⁴ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.350

²⁴⁵ Nevzat Kösoğlu, "Türk Kültüründe Devletin Anlamı", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 34

karakter, dini tolerans, imperium ve besicili-çobanlık Bozkır devletinin özellikleridir.²⁴⁶

Türk devletinin özelliklerinin başında danışma geliyordu. Danışma ise, devletin bir nevi yasama organı gibi faaliyet gösteren, her seviyedeki kurultaylarda gerçekleşiyordu. Hakan kurultayda seçilir, töre ile ilgili değişiklikler yine kurultayda karara bağlanırdı. Önemli işler hep kurultayda karara bağlanarak, ülkenin idaresinde kurultayın söz sahibi olması sağlanırdı.²⁴⁷

Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki bazı uygulamalar²⁴⁸ hariç Türk Devletleri, esas itibariyle üniter niteliktedir.²⁴⁹

Eski Türk devletlerinin özelliklerinden birisi de merkezi idarenin etkinliğidir. Merkezi otoriteye güçlü kılan faktörlerden;

“Birincisi, devletin işlemesi için gerekli olan bürokrasinin varlığı ve askeri disiplin içinde işlemesi;

İkincisi ise, tüm dünyaya hâkim olarak düzen getirme gibi, güçlü devlete sahip ve tabii olmayı bir ülkü haline getiren siyasi değerlerin egemen sosyal değerler olarak toplumda yer etmiş olmasıdır.”²⁵⁰

²⁴⁶ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.293–295

²⁴⁷ Attila Özer, “Demokratik Rejim ve Türklerin Devlet Anlayışı”, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s. 167

²⁴⁸ Bu dönemde Eyalatı Mümtaze (Mümtaz eyaletler, daha gerçek ifadesiyle, ayrıcalıklı yerler) adı altında üniter devlet anlayışının aksine uygulamalar olmuştur. Özellikle Mısır Hidivliği ile Bulgaristan Emirliğini, Federe devletlerden çok konfederasyona yaklaşan, neredeyse bağımsız bir statüye sahip olmuştur.

Yıldızhan Yayla, Anayasa Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul 1992, s.33

²⁴⁹ Y. Yayla, s. 33

²⁵⁰ Köksal Şahin, “Eski Türklerde Merkezi İdare”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 156, Mayıs-Haziran 2005, s.222

Eski Türk devlet anlayışında dikkat çeken bir başka özellik ise kadınların bugünden daha fazla söz sahibi olmalarıdır. Kurultaylarda, hakanın yanında hatun ismi verilen hakanın eşi otururdu. Hatunun onayından geçmeyen hiçbir karar yürürlük kazanmazdı. Hakanın buyruğu diye ilân edilen bir şeyin icralığı yoktu. Ancak hakan ve hatunun müşterek buyruğu yürürlük kazanıyordu; böyle bir gelenek vardı.²⁵¹

Devleti kazanmak ve kaybetmek de devlet ile ilgili iki önemli olaydı. “Tanrı” tarafından verildiğine inanılan Devletin yıkılması ise en büyük acı ve felaketti.²⁵²

Türk devlet anlayışında toprağın kamunun ve sonuç itibarıyla devletin malı olduğu hususunda mutabakat vardır. Mülkiyet hâdisesinde ülke devletin sahip olduğu bir varlık olarak kabul edilmektedir.²⁵³

Türkler İslâmiyet’i kabul ettikten sonra, öncekinden farklı olarak devlet geleneğinde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Yusuf has Hacib Türk-İslam devletinin temel felsefesini demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletini olarak çizmektedir.²⁵⁴ Bu farklılıklar kısaca şöyle özetlenebilir:

Sistem üzerinde hanımların, söz sahibi olması resmî geçerliliğini kaybetmiştir ve halk ile sultan arasındaki ilişkide de halkın aleyhine bir takım gelişmeler olmuştur. Devlet sisteminde ise kurultaylar yerine, divanlar yer almıştır. Divanlara iştirak edecek kişiler kurultaydan farklı olarak değişiktir. Kurultaylarda iştirak daha alt tabakaya kadar gitmesine rağmen Divanlara daha ziyade, devlet idaresinde üst düzeyde söz sahibi olan kişiler, katılmaktadır.

²⁵¹ A.Özer, s. 168

²⁵² Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971, s. 51-53

²⁵³ A.Özer, s. 168

²⁵⁴ Nejat Doğan, “Kutadgu Bilig’in Devlet Felsefesi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 12 Yıl: 2002, s.130

Buralarda alınan kararlar devlet idaresinde etkin olan kararlardır. Ancak, hem divanda hem kurultayda son söz hakana veya sultana aittir.²⁵⁵

Her iki sistemde de, egemenliğin kutsal bir tarafı vardır, egemenliğin kökeni teokratiktir.

Öte yandan, hem İslâm'dan önce hem İslâm'ı kabul ettikten sonra, devlet, siyasî otoritenin merkezini teşkil etmiş bulunmaktadır ve her konuda son söz devletindir. İslâm'ın kabulünden sonra, halk devlete hizmetle yükümlü gibi kabul edilmiştir. Devlet babalık vasfını korumuştur ancak, halk devlete hizmet edecek, devlet koruyacaktır, devlet için canını, malını, vergisini verecek, devlet öl derse de ölecek, devlete sonuna kadar hizmet edecektir. Kişilerin varlık sebebi her şeyin üstünde olan devlete hizmettir. Oysa İslâm'dan önceki devlet anlayışında bu kadar bariz bir fedakârlık anlayışı yoktur. Daha çok devlet halka hizmet etmekle yükümlüdür ve devleti yöneten kişiler, eğer bu hizmette kusur ederlerse yerlerini terk etmek zorundadırlar.²⁵⁶

3.5. TÜRK DEVLETİNİN UNSURLARI:

İbrahim Kafesoğlu Türk Devleti (İl) nin unsurlarını İstiklal (Oksızlık), Ülke (Uluş), Halk (Kün) ve Kanun (Töre) olarak saymaktadır.²⁵⁷ Mehmed Niyazi Özdemir ise unsurları Ülke, Nüfus, Hâkimiyet ve Teşkilatlanma başlıkları altında incelemiştir.²⁵⁸ Bahaeddin Ögel de devlet olmak için dört unsur saymıştır: Millet (Budun), Devlet (İl), Toprak (Yer-su) ve Kağan.²⁵⁹

²⁵⁵ A. Özer, s. 169

²⁵⁶ A. Özer, s. 169–170

²⁵⁷ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü , 232-247

²⁵⁸ M.Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.34–120

²⁵⁹ Bahaeddin Ögel, Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara 1982, s.30–31 den aktaran Kemal Göde, "Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'e Göre Türklerde Devlet ve Devlet Başkanlığı", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 65, Nisan 1990, s.263

3.5.1. İstiklal (Oksızlık):

Bağımsızlık bilinci Bozkır Türk toplumu ve devletinde çok eskiden beri ve daima mevcut olmuştur. Türklerde istiklal duygusunun temeli Türk kültüründe yatmaktadır. Bozkırda her zaman yer değiştirme imkânına sahip olan Bozkırlı Türk karnını doyurmak için topağa bağımlı “köylü” durumuna düşmemiştir. Türk Bozkır Kültürü'nün temeli olan “At” sayesinde yer değiştirebilmiş ve sürekli mücadele halinde olmuştur. Böylece hürriyet ve mücadele eğilimi hür fertler yetiştirmiş ve bu hürriyet sırasıyla Aile, Boy, Bodun ve nihayet İl ölçüsünde genişleyerek devlette istiklal kavramını oluşturmuştur. Göktürk tarihinde fetret devrini Türk milletinin “ölümü” olarak vasıflandıran ve istiklalden mahrum herhangi bir topluluğu “ölmüş” kabul eden Kitabelerdeki ifadeler Türklerdeki şiddetli istiklal tutkusunun açık delilleridir. Bilge Kağan Türk devlet ve istiklalinin devamlılığına inancını şu sözlerle ifade etmiştir: “Ey Türk milleti, üstte gök yıkılmaz, altta yer delinmezse ilini, töreni kim bozabilir?”²⁶⁰

3.5.2. Ülke (Uluş):

Orhun Abideleri'nde ülke “iduk yiri subı” (=mukaddes yer ve su) şeklinde nitelendirilen²⁶¹ ülkeye Eski Türklerde “uluş” denir, “yurt” sözü daha çok “vatan” manasına kullanılırdı. Asya Hun tanhusu Mo-tun, tahta çıktığı günlerde, komşu Tung-huların vergi olarak at ve kadın istemelerine fazla itiraz etmemiş iken, onların arazi talebi karşısında kaldığı zaman (M.Ö. 209) devlet meclisinde “toprağın, kendine ait şahsi mülk değil, milletin malı ve devletin temeli” olduğunu söyleyerek kendisinin kimseye arazi terk etmeğe yetkisi bulunmadığını belirtmişti. Bu örnek Türklerde “uluş”un herhangi bir

²⁶⁰ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü , s.234–235

²⁶¹ M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s. 34

toprak parçası olmadığı, bizzat devlet reisinin korumakla vazifeli olduğu ata yadigârı olduğunun göstergesidir.²⁶²

Selçuklu Sultanı Alp Arslan tarafından “mülk (toprak, ülke) ticaret eşyası değildir” sözleriyle ifade edilen geleneksel ülkeye bağlılık, “yer ve yurt tutmak” bilinci, elçisi “Türk atının bastığı yerler Türkiye’ye aittir” diyebilecek bilince sahip Osmanlılarda da Göktürk ve Selçuklu devirlerindeki ilkelere göre devam etmiştir.²⁶³

Türklerde “ülke” ve vatan telakkisi, Türk devlet düşüncesine paralel şekilde, siyasi istiklal fikri ile beraber yürümektedir. Eski Türk, ancak hür ve müstakil yaşayabildiği toprağı vatan saymaktadır. Kısacası Türk kültüründe vatan, Türk tuğlarının veya al bayrağının dalgalandığı yerdir.²⁶⁴

3.5.3. Hâkimiyet:

Türklerin, çok eski çağlardan beri hâkimiyetin devletin kurucu bir unsuru olduğunun farkında olduklarını Orhun Abideleri’ndeki ifadelerden de anlamak mümkündür. Abidelerde devletin ancak halkın itaati ile kurulabileceği ve yaşayabileceği belirtilmektedir.²⁶⁵

Eski Türk devletinde siyasi iktidar kut kelimesi ile ifade edilmiştir. Kutun sahibi olan devletin de sahibidir.²⁶⁶ Bir başka ifadeyle, “Karizmatik Hâkimiyet” anlayışı geçerlidir.²⁶⁷ Devletin gerçek sahibi Tanrı’dır. Siyasi hâkimiyet kendisine Tanrı tarafından bağışlanan²⁶⁸ Türk kağanı “Göğün yerdeki temsilcisi” gibi idi ancak bir Tanrı değildi. Başarılı bir Kağan da şu özellikler

²⁶² İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü , s. 235-236

²⁶³ A. Taneri, s.104

²⁶⁴ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.236–237

²⁶⁵ M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.43

²⁶⁶ S. Gömeç, a.g.m.,s.113

²⁶⁷ M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.47

²⁶⁸ S. Gömeç, s.113-115

olması gerekiyordu: Tanrı kendisine “kağanlık” ve başarı için “yarlık” vermeli; Tanrı onu “iyi talih” yani “kut” ile donatmalı; “kısmet payı” yani “ülüg” sahibi olmalı idi.²⁶⁹

Eski Türklerde han soyunun kutsal, tanrısal bir kökeni vardır. Efsanelere göre han soyu Gök'ten inen bir ışıktan gebe kalmış bir prensesin çocuklarıdır ya da Tanrı'nın gönderdiği bir kurt ile çiftleşen prens veya prensesten türemiştir. Taht, Oğuz han oğullarına ait olup oğullar arasından hangisinin tahta çıkacağı yine Tanrı takdiridir. Egemenlik konusunda Gök Tanrı dini ve Oğuz geleneğine ait bu ilkelerin İslamiyet'in kabulünden sonra da Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de geçerli olması Türklerin egemenlik konusunda devamlı ve yerleşmiş inanç ve metotlara sahip olduğunun somut delilidir.²⁷⁰

Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak bilinen, Türk soylusunun başarılı bir kağan olabilmesi için Tanrı tarafından verilmiş üç özelliği kendinde toplaması gerekiyordu: “Yarlık”, “Kut” ve “Ulug”.²⁷¹ Kut'a sahip olan kağan başarılı olduğu sürede görevde kalır, görevini yapamazsa Tanrı bağışladığı hakkı geri almış olurdu.²⁷²

Türk yönetim anlayışı tüm karizmatik temeli yanında “kanuni meşruiyet”i de temsil ediyordu.²⁷³ Hakan devleti töreye göre yönetiyor, kurultayda alınan kararlara uyuyor ve hatta eylemleri kurultay tarafından kontrol ediliyordu.²⁷⁴

Döneminin devlet anlayışını en iyi anlatan kaynaklardan olan Kutadgu Bilig'de Yusuf Has Hacib de; devleti yöneten hükümdarın ehil kişi olması,

²⁶⁹ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları-II, s.51-53

²⁷⁰ A. Taneri, s.106-110

²⁷¹ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları-II, s.57

²⁷² M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.48

²⁷³ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 257

²⁷⁴ M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.52,60; İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.257

töreyle uygun hareket etmesi, danışma (meşveret) kurumu ve yardımcılarla birlikte devleti yönetmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁷⁵

Müslüman olduktan sonra Türkler “kut” a İslami bir anlam vermişler, Allah’ın takdiri ve nasibi olarak yorumlamışlardır. Başka bir ifade ile Allah nasip eylediği için hükümdar iktidar sahibidir.²⁷⁶ İslamiyet’ten sonra yönetimde töreyle birlikte Şeriat hükümleri de uygulanmıştır.

Osmanlı Padişahı da memleketin sahibi sıfatıyla yönetim hakkını vasıtalı vasıtasız kullanır, her türlü kuvvet padişahıtan gelirdi. Ancak padişah yönetim hakkını keyfi değil kanun, nizam ve töreyle dayanarak yürütürdü. Devlet işlerinde kesin karar vermeden önce konu divanda görüşülür ve hükümdar bundan sonra karar verirdi.²⁷⁷

3.5.4. Kanun (Töre):

Bozkırlarda fiilen yaşanan hayatın zamanla hukuki-sosyal değer kazanmış davranışlarını ihtiva eden ve umumiyetle “kanun” manasına alınan töre (aslı törü) eski Türk sosyal hayatını düzenleyen “mecburi” kaideler bütünü idi.²⁷⁸ Töre kanun anlamına gelmekle birlikte sadece yazılı kanunlarla sınırlı değildir. Yazılmış yasalardan başka yazılmamış teamüller de törenin içindedir. Türk töresi, eski Türklerde atalardan kalan bütün kuralların toplamı demektir.²⁷⁹ Anlamı çok geniş olan töre devletin kuruluş ve işleyişini düzenler, törenin uygulanmasına titizlikle dikkat edilirdi.²⁸⁰

²⁷⁵ N. Doğan, a.g.m. s.131–135

²⁷⁶ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.50

²⁷⁷ Yaşar Canatan, Musa Şaşmaz, İlhan Gedik, “Türklerde Devlet Anlayışı”, Türk Dünyası Araştırmaları dergisi, Sayı 89, Nisan 1994, s. 46–47

²⁷⁸ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.246

²⁷⁹ Ziya Gökalp, Türk Töresi, Yayına Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul 1976, s. 13

²⁸⁰ M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.213–215

Töre hükümleri değişmez kalıplar değildi. Bir sosyal-hukuki normlar toplamı olarak töre, çevre ve imkânlarla uygun yaşayabilmenin gerekli kıldığı yeniliklere açıktı. Devletlerin teorilerle değil de sosyal gerçeklere uygun yönetilebileceğinin bilincinde olan Türk hükümdarları, yerine ve zamanın ihtiyaçlarına göre ve “meclislerin” onayını alarak, töreye yeni hükümler getirebiliyordu.²⁸¹ Bununla beraber törenin değişmez amacı vardı ve Kutadgu-Bilig’deki kayıtlardan tespit edilebildiği kadarıyla şunlardı: Kônilik (adalet), Uzluk (iyilik, faydalık), Tüzlük (eşitlik).²⁸²

Türkler Müslüman olduktan sonrada İslami kurallarla çatışmayan eski töreleri devlet hayatında kullanmaya devam etmişlerdir.²⁸³

3.5.5. Nüfus-Halk (Kün):

Devletin olmazsa olmaz unsurlarından birisi de, belli bir amaç uğruna bir araya gelmiş, birbirine bağlı ve devlet kurma iradesine sahip, insan topluluğudur.

Türkler bu bilince çok eski çağlarda ulaştıkları için devletin sağlamlığını homojen nüfusun çokluğuna bağlamışlardır. Yine ilk çağlardan itibaren devletle milletin birbirinden ayrılmasının mümkün olmadığı Türklerin şuurunda yer etmiştir. Ayrıca Türkler devletin esas kurucusu ve sahibini millet olarak görmüş, ne kağan, ne bey, ne de herhangi bir zümreye ait olduğunu düşünmemiştir.²⁸⁴

Eski Türklerde “Bod” sözü, “bağımsız, illi ve kağanlı” bir Türk toplumu anlamına geliyordu. Günümüzdeki “boy” sözü de eski Türklerde, daha çok milletin temelini oluşturan, güçlü ve inançlı sosyal birliklere verilen “bod”

²⁸¹ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.247

²⁸² M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.215

²⁸³ Yaşar Canatan, Musa Şaşmaz, İlhan Gedik, a.g.m. s. 47; M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.216

²⁸⁴ A. Taneri, s.88; M. Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.40–41

deyiminden gelmektedir. Günümüzdeki “millet” kavramının karşılığı ise “bod” sözünden türemiş olan “budun” deyimidir. Bir kavmin budun olabilmesi için başta “illi ve kağanlı budun” olmak üzere çeşitli özelliklere sahip olması gerekiyordu.²⁸⁵

Eski Türk devletinde insan unsurunun birçok hak ve hürriyetlerle donanmış olması Türk devletinin kuruluş tarzı ile ilgilidir. Bozkır Türk devleti herhangi bir ailenin kılıç zoru ile meydana getirdiği bir yığınlar topluluğu değil, fakat idarecilerle işbirliği yapan geniş halk kitlelerinin (sosyopolitik kümelerin) gayretleri, katkısı ile gerçekleşen bir siyasi teşekküldü. Hatta vesikalara göre, “devleti kuran ve devlet başkanını başarılı kılan” da millet idi.²⁸⁶

3.5.6. Türk Milleti:

Millet olgusunun ve milliyet hissini Fransız İhtilali’nden sonra ortaya çıktığı ve ancak feodalite sonrası toplumlarda bulunabileceği Avrupa merkezli bir iddiadır ve artık bunun Avrupa için bile doğru olmadığı anlaşılmaktadır.²⁸⁷

Türk milleti ile ilgili her türlü sağlıklı analizde akıllarda tutulması gereken temel husus, Türk ulusunun tarihin en kıdemli uluslarının başında geldiğidir. Bugün dünya milletler ailesinin birçok önemli mensubu, tarihin değil süjesi, objesi bile değilken, Türkler tarihin en dinamik unsurlarından, yön vericilerinden birisi olarak tarih sahnesindedirler.²⁸⁸

Dört bin yıllık tarihleri boyunca Türkler Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmış büyük bir millettir. Türk milleti diğer milletlerin çoğundan farklı olarak, farklı coğrafyalarda ve tarihin farklı dönemlerinde değişik devletler kurarak bugüne ulaşmıştır. Bu nedenle Türk Milleti ve Türk Tarihi denilince; tek bir

²⁸⁵ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, s. 38

²⁸⁶ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 237–246

²⁸⁷ İskender Öksüz, “Milletleri Millet Yapan”, Türk Yurdu Dergisi, C. 26, S. 231, s. 7

²⁸⁸ Özcan Yeniçeri, “Yeni Bir Türk Stratejisi ve Yeni Bir Türk Hamlesi-1”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S. 222, Şubat 2006

topluluğun belirli bir bölgedeki tarihi değil, Türk adı ve özel adlar altında dili, dini, töresi ve gelenekleri ile aynı “milli” kültürün taşıyıcısı olan Türk zümrelerin çeşitli bölgelerde ortaya koyduğu “tarih”lerin bütünü anlaşılmalıdır.²⁸⁹

Türk adının tarihi ve anlamı ile ilgili çeşitli görüşler olmakla birlikte²⁹⁰ “Türk” kelimesini Türk devletinin resmi adı olarak ilk kullanan Gök-Türk İmparatorluğudur (552–744). “Türk” kelimesi başlangıçta “türük” köküne uygun olarak “türemek” anlamında iken VIII. Yüzyıl Uygur Türkçesinde “kuvvet”, Kaşgarlı çağında “olgunluk, kemal” ve ayrıca “törelî, nizamlı” anlamlarını kazanmıştır.²⁹¹ Çinliler ise Türk isminin bir dağdan, başa giyilen takkeden veya tulga (miğfer) dan geldiği gibi değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Arap ve Acemlerce Türk “güzel” anlamında iken Avrupalılarca Türk’ün anlamı “kuvvet, cesaret” tir.²⁹²

Belirli bir topluluğa ait etnik bir isim olmayıp siyasi bir ad olan “Türk” kelimesi, Gök-Türk hakanlığı tarafından hem devletin hem de imparatorluğa bağlı, kendi özel isimleri ile de anılan, diğer Türklerin ortak adı olarak kullanılmış ve zamanla Türk soyuna mensup tüm toplulukları ifade etmek üzere milli ad payesine yükselmiştir.²⁹³

Bunun yazılı belgelerini Gök-Türk Yazıtlarında bulmak mümkündür. Bilge Kağan'ın ölümünden sonra, oğlu Tenri Kağan tarafından 735 yılında diktirilen Bilge Kağan yazıtında Türk milleti ile ilgili bazı metinler şunlardır:

²⁸⁹ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.41

²⁹⁰ Bkz. İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.44-45; Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Ankara, 1979, s.20-21; Osman Fikri Sertkaya, Türk Adı Tarihte Türk Devletleri, c.1, Ankara, 1987, s. 5; İlker Alp, “Türk Adı ve Atatürk’ün Türklüğe Bakışı”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 388, Nisan 2006, s. 5-7

²⁹¹ Tuncer Baykara, Türk Kültürü, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 41-42

²⁹² Mehmet Başaran, Tarihin Işığında Türkiye'nin Kurtuluş Hareketi, Oymak Yayınları, İstanbul, s. 135-136

²⁹³ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.45

“Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutu vermiş, düzene soku vermiş.”²⁹⁴, “Türk Beyler Türk adını bıraktı.”²⁹⁵, “Türk, Oğuz beyleri, milleti işit: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti?”²⁹⁶

“Üstte Tanrı kudretli... Türk beylerini, milletini... besleyin, zahmet çektirmeyin, incitmeyin! ... benim Türk beylerim, Türk milletim,...”²⁹⁷

Köl Tigin'in 731 yılında ölümünden sonra 732 yılında ağabeyi Bilge Kağan tarafından diktirilen Köl Tigin yazıtındaki Türk Milleti ile ilgili kimi ifadeler ise şunlardır:

“Doğuda gün doğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar, onun içindeki millet hep bana tabidir. Bunca milleti hep düzene soktum.”²⁹⁸

“Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam Kağanı, annem hatunu yükseltmiş olan tanrı.....”²⁹⁹

Kağanlar, devletin esas kurucusu ve sahibi Türk milletini kalkındırmak için adeta, Tanrının yeryüzündeki temsilcileri gibiydi. “Tanrı” Türk milletinin koruyucusuydu ve kağanlarla beyleri değil; yalnızca “Türk milleti”ni düşünüyordu.³⁰⁰

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Türk Milleti sosyolojik ve siyasi manada bir millet olarak ilkçağlardan itibaren Orta Asya’da varlığını ispatlamıştır. Bu dönemde idare hangi Türk kesiminde ise diğerleri de aynı isimle anılmış ve bu özellik Türk tarihin diğer dönemlerinde de devam

²⁹⁴ Bilge Kağan Abidesi, Doğu Cephesi 2 ve 3. satırlar., Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970, s.17

²⁹⁵ Bilge Kağan Abidesi, Doğu Cephesi 6. satır., Muharrem Ergin, s.18

²⁹⁶ Bilge Kağan Abidesi, Doğu Cephesi 18 ve 19. satırlar., Muharrem Ergin, s.22

²⁹⁷ Bilge Kağan Abidesi Kuzey Cephesi, 12 ve 13. satırlar., Muharrem Ergin, s.34

²⁹⁸ Köl Tigin Abidesi Güney Cephesi, 2. satır, Muharrem Ergin, s.1

²⁹⁹ Köl Tigin Abidesi Doğu Cephesi, 25. satır, Muharrem Ergin, s.9

³⁰⁰ Bahaeddin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları – II, s. 42-43

etmiştir. Hunlarla herkes Hun, Uygurlarla herkes Uygur, Selçuklularla herkes Selçuklu ve Osmanlılarla herkes Osmanlı olmuştur.³⁰¹

Türk milleti kendine has özellikleri, üstün kültür değerleri ve sahip olduğu milli şuur sayesinde tarihin her döneminde varlığını geliştirerek sürdürmüştür. Mehmed Niyazi Türk Milleti'nin özelliklerini Aksiyon, İntibak, Hoşgörü ve Yüksek Ahlaklılık olarak saymaktadır.³⁰²

İbrahim Kafesoğlu ise "Bozkır Kültür" olarak da adlandırdığı Türk Milli Kültürünün menşeyini şöyle özetlemiştir:

"Gerçekten Türk siyasi ve sosyal hayatında ata kutluluk derecesinde değer verdiren ve destanlarında, yeminlerinde bağlılığını dile getirdiği demir ve demirciliği de aynı kutsal mertebeye yükselten bu kültür, Türklerin atalarını diğer topluluklardan çok farklı bir dünya görüşü ve yaşayış tarzına götürmüştür. Savaşçılık kabiliyetini iyice güçlendiren demirciliği yanında, otlak ve su için mücadeleler dolayısıyla metaneti artan Bozkırlı, aynı zamanda, huzur içinde yaşayabilmek için insanların karşılıklı saygı hissi ile donanması gerektiğini de öğrenmiş ve insan kütlelerini sürekli olarak barış halinde tutabilmek için toplulukta herkes tarafından riyeti zaruri bir "hukuk" düşüncesine ulaşmıştır. Bu "devlet" fikrinin doğuşudur. İşte savaşçılığına, hukuk fikrine ilaveten, yine at sayesinde sağladığı sürat kavramı ve maddi araç olarak sahip bulunduğu demir vasıtası ile Türkler, kendilerine bağladıkları insanları idare etmek üzere yeryüzünde ilk siyasi kadroları vücuda getirmiş, ilk kanun koyucu millet olmuştur."³⁰³

Milletin oluşumunda en önemli etken ise milli şuurdur. Türk tarihinin seyri içinde milli şuurun önemini vurgulayan birçok örnek mevcuttur.³⁰⁴

³⁰¹ İlker Alp, "Türk Adı ve Atatürk'ün Türklüğe Bakışı", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 388, Nisan 2006, s. 5-7

³⁰² M. Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s. 80-98

³⁰³ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 225-226

³⁰⁴ Abubekir S. Yücel, "Nutuk'ta Atatürk'ün Milli Şuur ile İlgili Görüşleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.II, S.I, Sivas 1998

Örneğin Durmuş Hocoğlu üstün bir milli şuurla yazılan Kültigin kitabesini “Türk Milliyetçilik Manifestosu” olarak nitelendirmektedir.³⁰⁵

Müşterek coğrafya, geçmiş, kültür, kader önemli bir rol oynamakla birlikte, irade kavramının da işaret ettiği gibi millet siyasi bir bağ (kollektif kimlik), milli duygu olmaksızın anlaşılabilir. Bunlar her milletin kendi şartları içinde farklı ağırlığa sahiptir.³⁰⁶ Nasıl ki Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçilik akımları feodalite, sınıflar arasındaki uçurum, aristokrasi, burjuvazi, sanayileşme vb. kavramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılıyorsa; Türk Milliyetçiliğinin gelişmesi de ancak kendi sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihsel şartları içinde ortaya konulabilir.³⁰⁷

Türk tarihine baktığımızda; bazı dönüm noktalarının olduğunu görürüz. X. yüzyılda İslam’ın kabulü, Malazgirt savaşıyla Anadolu’nun kapılarının Türklere açılması, İstanbul’un fethiyle yeni bir çağın açılması....gibi. Türk milleti birçok badireler yaşamış ancak sahip olduğu milli şuurla, hiçbir zaman vatansız kalmamıştır. Nihayet 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan muharebesiyle yeni bir halka eklenmiş ve Anadolu’nun Türklüğü tescil edilerek “Vatan” yapılmıştır. Bu vatan toprağı, Osmanlı Devleti’nin çökmesiyle birlikte yeni olaylara sahne olmuş ve Türk milleti tarihin bazı zamanlarında olduğu gibi vatansız kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Herkesin ne olacak diye durakladığı bir zamanda, Milli birliğin temelini; milli şuurda ve milli birlikte gören, Mustafa Kemal ve onun Anadolu halkıyla başlattığı topyekûn bir hareket, İstiklâl Savaşı sonunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.³⁰⁸

³⁰⁵ Durmuş Hocoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliği ve Batı Milliyetçilik Gelişmeleri”, Türk Ocakları Yüzyıllığı., Türk Yurdu Yayınları, No: 66., Yıllık Dizisi: 2., Ardıç Yayıncılık., Temmuz 2000, Ankara, s.67

³⁰⁶ Zippelius Reinhold; Allgemeine Staatslehre-Politikwissenschaft, 11.Auflage, Beck, München 1991 den aktaran Kadir Koçdemir, Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s.49

³⁰⁷ Özcan Yeniçeri, Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 250-251

³⁰⁸ Abubekir S. Yücel, “Nutuk’ta Atatürk’ün Milli Şuur ile İlgili Görüşleri”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.II, S.I, Sivas 1998

3.6. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİN KURULUŞU VE KURULUŞUNA HÂKİM OLAN TEMEL İLKELERİN ANAYASAL İFADESİ:

Türk milletinin tüm badireleri atlatarak bugüne kadar ulaşmasını, tarihte büyük devirler yaratmasını, çağlar açmasını sağlayan, diğer milletlerden farklı, kendine has bir düşünce ve dünya görüşü vardır. Bu sebeptendir ki bir Türk devleti yıkılırken bir diğeri aynı ruhla doğmuş, böylece Türkler yüze yakın siyasi teşekkül, on altı büyük imparatorluk kurmuştur. Son imparatorluk Osmanlı devleti kurulurken de Türk milleti hâkim unsur olarak yerini almıştır. Ne zaman ki imparatorluğu kuran Türk milletinin fikrinden sapılmış, Osmanlılık gibi suni fikirlere saplanılmış, işte o zaman imparatorluk gerilemeye ve çökmeye başlamıştır. Türkiye'nin bu günkü durumu da, cumhuriyetin kuruluş amacını doğuran ve cumhuriyetin kuruluş temelinde yatan esas hedeften sapılmasından kaynaklanmaktadır.³⁰⁹

Bu sapmalarla ilgili Türk tarihindeki kimi kırılma noktaları şöyle sayılabilir:

Birincisi Mısırın fethinden sonra İstanbul'a getirilen bine yakın Eşari Arap ilim adamının medreselerde görevlendirilmesidir. Bu âlimler tarafından yetiştirilen âlim ve bürokratlar aracılığıyla da zamanla Türk toplumunda hâkim olan akla ve ilme önem veren Maturidi inancının yerini nâkile dayalı Eşari inancı almıştır.³¹⁰ Bunun sonucunda da pozitif ilim durmuş, bir çeşit ruhban sınıfı oluşmuş ve Osmanlı Batı karşısında bilimde ve teknolojiye geri kalarak yıkılma sürecine girmiştir.³¹¹

³⁰⁹ Mehmet Başaran, Tarihin Işığında Türkiye'nin Kurtuluş Hareketi, Oymak Yayınları, İstanbul, s. 27-30

³¹⁰ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.153–154

³¹¹ Arslan Bulut, Güneş Ülkesi-Türkülüğün Yeni Dünya Düzeni, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2006, s.54–57

İkinci kırılma noktası 16. ve 17. yüzyıllardan itibaren kimi düşünürler de dâhil olmak üzere Osmanlı idarecilerinin devletin asli unsuru olduğunu unuttukları Anadolu Türklerini ve özellikle köylüleri “Etrak-i biidrak” olarak adlandırmaları sonucu önce Türk cemiyetinin ardından da doğal sonuç olarak devletin zaafa uğramasıyla sonuçlanmıştır.³¹²

Üçüncü kırılma noktası ise Atatürk'ün ölümünden sonra milliyetçi politikaların terk edilerek dünya klasiklerinin, özellikle Eski Yunan eserlerinin devlet eliyle tercümesi ve okullarda öğretilmesidir. Bu dönemde Türk okullarında, Avrupalıların medeniyetlerinin kaynağı kabul ettikleri Antik Yunan ve Roma kültürü eğitimi almış nesiler yetiştirilmiştir.³¹³

Tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmayan Türk Milleti çeşitli sebeplerle yıkılan devletlerin yerine eski devlete hâkim töreye göre mutlaka yenilerini kurmuş ve devamlılık ilkesi gereği yeni kurulan devleti öncekilerin varisi ve devamı olarak kabul etmiştir. Son kurulan Türk Devleti de tarihi süreçten süzülüp gelen Türk Milli Şuuru ve Türk Devlet Felsefesi temelleri üzerinde yükselmiştir. Yeni devletin ruhu Türk Milliyetçiliği, bedeni de “İttihâd-ı Anâsır ve İttihâd-ı İslâm gibi teşebbüslerin hazin bir şekilde başarısızlığa uğraması neticesinde tek dayanak olarak, Devlet'in kurucusu ve koruyucusu, asli unsuru, yani ‘omurgası’ olarak Türk'ten başkasının kalmadığının kanlı tecrübelerle öğrenilmesiyle ulaşılmış doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmış”³¹⁴ olan Türk Milletidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde yükseldiği temelleri başta Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri olmak üzere 1921, 1924 ve 1961 Anayasaları'nda da görmek mümkündür.

³¹² Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları, Ana Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul 1980, s.XXIV

³¹³ M. Niyazi, Millet ve Türk Milliyetçiliği, s. 203–204

³¹⁴ Durmuş Hoccoğlu, “Milliyetçilik Üzerine Söyleşi”, Mülakatı Yapan: Sinan Demirtürk, Siyaset Ekseni, Yıl 1, S.7, 17-23 Ekim 2003, s.11

Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısının temelini oluşturan anayasal prensipler "Devlet" bahsinde yapılan açıklamalar ve 1982 Anayasasında yer alan ilkeler doğrultusunda şu şekilde tespit etmek mümkündür:

1982 Anayasasının 2. maddesi cumhuriyetin niteliklerini şu şekilde belirtmiştir:

*"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."*³¹⁵

Yukarıda da görüldüğü üzere Anayasamızın 2'nci maddesi, Cumhuriyetin niteliği olarak başlangıçta belirtilen temel ilkelere de gönderme yapmaktadır.

Başlangıçta geçen temel ilkeler Gözler'e göre şunlardır:

- *Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık (paragraf 1, 5)*
- **Atatürk milliyetçiliği (P.1, 5)**
- *Atatürk medeniyetçiliği (P.5)*
- *Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi (P.2)*
- **Millî egemenlik (P.3)**
- *Anayasanın ve hukukun üstünlüğü (P.4)*
- *Hürriyetçi demokrasi (P.3)*
- *Kuvvetler ayrılığı (P.4)*
- **Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği (P.5)**
- *Lâiklik (p.5)*
- **Türk vatandaşlarının millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu (P.7)**

³¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No:2709, Kabul Tarihi:7.11.1982, Resmi Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer

Bu ilkelerin önemli bir bölümü, Anayasanın çeşitli maddelerinde ayrıca düzenlenip somutlaştırılmıştır.³¹⁶

Anayasanın 3. maddesindeki “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür” ifadesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin üniter yapısının en basit ve en kesin ifadesidir.

Anayasanın 6. maddesinde “egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” hükmüne göre de egemenliğin sahibi tektir ve millettir. Şu halde Türkiye Cumhuriyeti Devleti tek hâkimiyetli, üniter ve basit bir devlettir.

3.6.1. Milli Devlet İlkesi:

Üniter Devlet yapısının temel unsuru niteliğindeki bu ilke, milli birliği, milli bütünlüğü ve milliyetçiliği kapsar niteliktedir. Genel olarak sosyolojik evrimin son aşaması olarak düşünülen millet, siyasal bir organizasyona büründüğünde de, milli devlet/ulus-devlet ortaya çıkar. Milli devlet, bir milli kimliğe ve kültüre dayalı, dayandığı kimlik ve kültürü üst kimlik ve üst kültür olarak benimsemiş olmakla tanımlanır.³¹⁷

3.6.1.1. Türkiye Cumhuriyetinin Milli Devlet Yapısı:

Bugün yeryüzünde devletlerin büyük çoğunluğunun oluşumunda fertler dinde, dilde, duygu ve kültürde birleşmiş, aynı bir bayrak ve buyruk altında aynı bir devletin vatandaşları olarak yaşama arzusuyla bir bütün yani “millet” teşkil etmiştir ki bu tür devletlere “milli devlet” denir. Fransa, İtalya, Almanya ve Türkiye birer milli devlettir.

Türkdoğan’a göre Ulus devlet kavramı Türk tarihi için yeni bir kavram değildir. Türk sosyolojisinde ulus-devlet kimliği, bir başka deyişle milletleşme

³¹⁶ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000, s.193–201

³¹⁷ Ali Osman Gündoğan, “Türkiyelilik ve Çok Kültürlülük”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 51

(nation-building) önemli bir alanı oluşturur. Sekizinci yüzyılın ilk yarısından itibaren, sosyolojik anlamda bir “Türk budunu” gerçeği, Gök Türk devletinin tüm kimliğini ortaya koyan Orkun anıtlarıyla belgelenmiş bir biçimde karşımızda durmaktadır.³¹⁸ Dolayısıyla ne Cumhuriyet döneminde, ne de on dokuzuncu yüzyıl boyunca yeni bir toplumsal yapı, bir kültür, bir millet inşa edilmeye çalışılmamıştır. Sadece, tarihî olarak var olana yeni bir bakış açısı, buna dayalı yeni bir şuur, bir iman ve asabiyet oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türk kültürünün kaynakları kaç bin yıla dayanıyorsa, Türk milletinin oluşum süreci de o kadar eskiye dayanır.³¹⁹

Ziya Gökalp Türk toplumunun milletleşme yolundaki sosyolojik gelişiminin Kavim devri, Ümmet devri ve Millet devri olmak üzere üç safhadan oluştuğunu³²⁰ ifade ederken, Nevzat Kösoğlu’na göre de Türk tarihinde Osmanlı devleti de dâhil milli olmayan hiçbir devlet yoktur.³²¹ Ancak, tarihi süreç içerisinde örneğin Karahanlılar’ın (932–1212) İslamiyet’i kabul ettiklerinde (960) kullandıkları Uygur alfabesini terk ederek Arap yazısını benimsemeleri sonucu Türk kültüründen uzaklaşmaları³²² ve özellikle Osmanlı Devleti döneminde uygulamada yanlış bir ümmet algılaması sonucunda “Türklük” olgusu silinme noktasına gelmiştir.

Bu dönemde Tanzimatçılar ve Yeni Osmanlılar Müslim, gayrimüslim, Türk, gayri Türk bütün Osmanlı tebaasını, gerçekten değilse bile düşünce olarak bir millet saymış ve “millet” tabirini bu vakıyı ifade etmek üzere kullanmışlardır.³²³ Osmanlı Devletini ayakta tutabilmek için önerilen Osmanlılık fikri, Hıristiyan unsurların, İslamcılık fikri de Türkler dışındaki

³¹⁸ Orhan Türkdoğan, Türk Ulus-Devlet Kimliği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.7

³¹⁹ Nevzat Kösoğlu, “Milliyetçilik, Asabiyet ve Ülkücülük”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.228, Ağustos 2006

³²⁰ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, s. 103

³²¹ Nevzat Kösoğlu, “Türk Kültüründe Devletin Anlamı”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 34

³²² Kemal Ay, “Atatürk’ün Önderliğinde Ümmetten Ulusa”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 386, Ekim 2005, s.34

³²³ Yusuf Akçura, Yeni Türk Devletinin Öncüleri, 1928 Yılı Yazıları, Basıma Hazırlayan: Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981, s. 14-15

Müslüman unsurların devletten kopması ile iflas etmiş, Türkçülük fikri ise Türk Milli Mücadelesinin ve Cumhuriyetimizin kuruluşunun temeli olmuştur.³²⁴ Osmanlı devletinin son yıllarında Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura ve Zeki Velidi Togan gibi Türk kökenli düşünürlerle başlayan “ümme”ten “millet”e geçme süreci³²⁵ Milli Mücadele sonucu Türkiye Cumhuriyeti ve Kemalist Sistemle sonuçlanmıştır. Türkdoğan’ın ifadesiyle “Kemalist sistem, dönemin milli değerlerine sahip aydın kadroların birlikteliğiyle yürütülen sosyolojik anlamda bir ulus-devlet inşası (nation-building) projesidir”.³²⁶

Her milletin kendine göre devlet, vatan, millet, din ve tarih anlayışı vardır. Türkiye Cumhuriyeti millet, milli kültür ve milli politika zemini üzerinde kurulmuş milli bir devlettir.³²⁷

Fahir Armaoğlu da devletin kuruluş felsefesini benzer şekilde ifade etmektedir.“Türk Milli Kurtuluş Mücadelesinin temel amacı, tarih içindeki ömrünü tamamlayarak savaşla beraber yıkılan, dağılan ve her taraftan istilaya uğrayıp Batı sömürgeciliğinin iştahına konu teşkil eden Osmanlı İmparatorluğunun enkazı ve yıkıntılarından Türk olan kısmı kurtarıp yepyeni ve Milli bir devlet yaratmaktır.”³²⁸

Türkiye Cumhuriyeti, Türk milletine dayalı “milli devlet” olarak kurulmuş ve kuruluşundan itibaren milli kültür güçlendirilmeye ve milli şuur pekiştirilmeye çalışılmıştır.³²⁹ Doğu Perinçek’in işaret ettiği gibi “Kemalist

³²⁴ Özcan Yeniçeri, “Türklüğü Tehdit Eden Gelişmeler Karşısında Milli Ruhun Yeniden İnşası II”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 206, s. 16

³²⁵ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Kemal Ay, a.g.m.s. 32–45

³²⁶ Orhan Türkdoğan, Türk Ulus-Devlet Kimliği, s.8–10

³²⁷ Bayram Kodaman, “Devlet Adamlığı Üzerine Düşünceler (Ya devlet başa ya kuzgun leşe)”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 206, s. 17

³²⁸ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Akara, 1983, s.307

³²⁹ Nevzat Kösoğlu, “Milli Kültür-Mozaik Kültürler ve Bölücülük I”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.201, Mayıs 2004, s. 16

Devrim'le kurulan millî devletten vazgeçmek, tek bir millet olmaktan da vazgeçmek"tir.³³⁰

Böylece Ulus Devlet ilkesinin Türk Tarihindeki yeri kısaca özetledikten sonra cumhuriyet dönemi Anayasalarında "milli devlet" ilkesi incelenebilir.

1924 Anayasası'nın 2,3 ve 4.³³¹ maddelerinde geçen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "Milliyetçi" olduğu, egemenliğin millete ait ve bu milletin de Türk Milleti olduğu açıkça ifade edilmiştir.

1961 Anayasasında "milli devlet ilkesi", 2. maddede açıkça yer almış ve 4. maddesinde de egemenliğin Türk Milleti'ne ait olduğu vurgulanmıştır.³³²

Buradaki milli devlet ilkesi belirli bir devlet çeşidini anlatan hukuk terimi niteliğindedir. 1924 Anayasasında yer alan "milliyetçilik" ilkesi 1961 Anayasasında "Milli devlet" ilkesine, 1982 Anayasasında da "Atatürk milliyetçiliği" ilkesine çevrilmiştir.³³³ 1982 Anayasasında "milli devlet" ifadesi yer almamaktadır ancak Türkiye Cumhuriyeti "milli devlet" olma vasfını değiştirmiş değildir.

³³⁰ Doğu Perinçek, "AB Kapısında Ne Milli Devlet, Ne Milli Kültür, Ne De Milletin Kendisi Kalır", Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006

³³¹ *Madde 2- Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi Laik ve Devrimcidir. Devlet dili Türkçedir. Başkent Ankara'dır.*

Madde 3- Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir.

Madde 4- Türk milletini ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1924): Düstur, Cilt 26, s.170; Resmi Gazete 15/1/1945–5905; Kanun No Kanun Tarihi 4695 10/1/1945

³³² *Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve 'Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.*

Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletininindir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası(1961): Kurucu Mecliste Kabul Tarihi : 27/5/1961; Halkoyuna Sunulmak Üzere Tasarının Resmi Gazete ile İlanı : 31/5/1961; Kanununun Resmi Gazete ile İlanı : 20/7/1961 / Sayı: 10859; Kanun No Kabul Tarihi:334 9/7/1961

³³³ Mümtaz Soysal,100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1993 s.55,115

Anayasanın 3. maddesine göre “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.” 6. maddesine göre “Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır” 6. maddenin ikinci fıkrasından da anlaşılacağı üzere Türkiye Cumhuriyeti Türk milletinin egemenliğine dayalı Milli bir devlettir.

3.6.1.2. Türk Milliyetçiliği ve Milli Kültür:

Küresel güç odakları amaçlarına ulaşmada engel olarak gördükleri milli ve üniter devletleri çeşitli yollarla parçalamak, milli kimlik ve şahsiyetlerini bozmak, hafızalarını yok etmek suretiyle ufalamak, kuşatmak, asimile etmek ve sonuçta kedinin fareyle oynadığı gibi oynamak istemektedir.³³⁴

Bir anlamda milletleri her türlü dış tehdide karşı koruyan ve güçlendiren bağımsızlık sistemi³³⁵ de olan Milliyetçilik, milleti yüceltme, yükseltme, ileri götürme, refah ve huzur içinde yaşatma, diğer milletler arasında saygın bir duruma kavuşturma ülküsüdür. Türk milletine özgü olan milliyetçiliğin adı da “Türk Milliyetçiliği”dir.

Her milletin niçin yaşadığını, niçin ölebileceğini izah eden ve “İdeoloji” olarak adlandırılan bir fikirler manzumesine ihtiyacı vardır. İdeolojisi olmayan milletler, menfaatlerin kölesi olan geçici bir toplantıdan, bir yığından başka bir şey değildir. İnsan topluluklarının ulaştığı en son ve ileri toplumsal aşama olan “millet” kendine has şartlar altında kurulur ve hiçbir milletin doğuşu diğerlerine benzemez. Dünya üzerinde mevcut birçok millet için tek bir “millet”

³³⁴ Bayram Kodaman, “Milli Kimlik ve Küreselleşme-Dünyalaşma”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 30

³³⁵ Özcan Yeniçeri, “Milliyetçilik Düşmanlığı AB/ABD Yandaşlığının Doğal Sonucudur”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 39

tarifi olabilirse de dinamik unsurlar yüzünden, tek bir milliyetçilik kavramı yoktur. Ne kadar millet varsa o kadar milliyetçilik vardır denilebilir.³³⁶

Kimi milletlerin milliyetçiliği şoven karakterde ya da kin ve nefret temeline dayalı olabilir ancak Türk milleti tarih boyunca hür ve müstakil yaşamış, fırsatçılığa, istismara iltifat etmemiş ve böylece milliyetçilik fikirleri de bu tarihi oluşuma uygun olarak sağlam karakterli, hakka saygılı, insanıyet-sever hüviyette ortaya çıkmıştır.³³⁷ Türk milliyetçiliğinin prensipleri:

- Türk milliyetçiliği ırkçı değildir.
- Türk milliyetçiliği dinci değildir.
- Türk milletinın dili Türkçedir ve korunup geliştirilmelidir.
- Laiklik prensibi ışığında din aleyhtarlığı ile de mücadele önemlidir.
- Milli tarih şuuru daima uyanık tutulmalı ve geliştirilmelidir.
- Tarihten gelen Türk ahlakınının vasıfları korunmalı, yükseltilmeli ve sağlamlaştırılmalıdır.
- Bireysel haklara saygı
- Ferdi ve milli şahsiyet sahibi olmak
- Milli iktisat prensipleri ile memleketi refaha kavuşturarak milleti saadete ulaştırmak.
- Demokrasiyi savunmak ve uygulamak olarak sayılabilir.³³⁸

Daha önce de ifade edildiği gibi 1924 Anayasasında 1937 yılında yapılan değişikliklerle “milliyetçilik” ilkesine yer verilmiş olmasına rağmen, 1961 Anayasası uzun tartışmalardan sonra bu ilke yerine “milli devlet” ilkesine anayasanın 2. maddesinde yer vermiş, başlangıç kısmında da “Türk milliyetçiliği”ni uzunca izah etmiştir. 1982 Anayasası ise yeni tartışmalara sebep olmamak amacıyla her üç kavrama da yer vermeden gerek

³³⁶ Remzi Oğuz Arık, İdeal ve İdeoloji, s. 56–62

³³⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s. 10-11

³³⁸ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, s. 271-283

2. maddede gerekse başlangıç kısmında “Atatürk milliyetçiliği”nden söz etmiştir.³³⁹

O halde “Atatürk Milliyetçiliği”ni Atatürk’ün kendi ifadelerinden anlamaya çalışmakta fayda vardır.

Atatürk, 14 Eylül 1931 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu)nin bir toplantısında Osmanlı İmparatorluğu’nun devletin kurucusu ve ülkenin gerçek sahibi olan Türklere gereken önemi vermediğini ve kendisinde milli benliğin oluşumunu şu sözlerle anlatmıştır:³⁴⁰

“Bizim neslin gençlik yıllarına Osmanlılık telkin ve etkileri hâkimdi. İmparatorluk halkını meydana getiren Türk’ten başka uluslara...özel bir değer veriliyor, Memleketin sahibi ve devletin kurucusu olan biz Türkler, ikinci planda gelen önemsiz halk yığınları sayılıyordu.

Şair Mehmet Emin Yurdakul’un ilk defa Manastır Askeri İdadisinde öğrenci iken okuduğum ‘Ben bir Türk’üm, dinim, cinsim uludur’ mısrasıyla başlayan manzumesinde, bana ulusal benliğimin gururunu tattıran ilk anlatımı bulmuştum... Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman Osmanlılığın telkin ettiği başka ulusları öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusuna kaptırmadım.

....Türklük hakkındaki o günkü görüş ise, doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka uluslarda şu veya bu sebeple üstünlük var sayarak, kendini onlardan aşağı görüp nefsine olan güvenini yitirmesindedir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti (soyluluğu) ile tanımak ve tanıtmak gerekmektedir dedim ve o andan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim.³⁴¹

Atatürk, milletin tanımında da bugün bilimselliği kabul edilmiş bulunan “sübjektif millet” anlayışını benimsemiş ve “bir harçtan olan insanlardan

³³⁹ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s.74;

³⁴⁰ İlker Alp, “Türk Adı ve Atatürk’ün Türklüğe Bakışı”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:388, Yıl:125, Nisan 2006, s. 16

³⁴¹ Faik Reşit Unat, “Ne Mutlu Türküm Diyene!”, Türk Dili Dergisi, C:XIII, S:146, 1 Kasım 1963, s. 76-78

mürekkep cemiyete millet dersek milletin en kısa tarifini yapmış oluruz” demiştir.³⁴²

Atatürk, millet konusunda daha geniş olarak şu tanımı vermiştir:

“Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan; beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet namı verilir”³⁴³

“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir...”

Dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlık tarihinde görülmemiştir.”³⁴⁴

Milleti böyle tanımlayan Atatürk, Milliyetçiliği de şu sözleri ile hiçbir tartışmaya meydan vermeyecek açıklıkta ifade etmiştir:

“Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk toplumdur. Bu toplumun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa, o topluma dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.”³⁴⁵

Atatürk Milliyetçiliği uygulamada geç kaldığımızı ve açığı kapatmak için çok çalışmak gerektiğini ifade etmekte;

“Biz milliyet fikirlerini uygulamada çok gecikmiş ve çok ihmal etmiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla çalışmak suretiyle gidermeye çalışmalıyız. Bilesiniz ki bir gün milliyet teorisinin, milliyet idealinin yok olmasına çalışan teorisinin dünya üzerinde uygulanma imkânı bulunamamıştır. Çünkü tarih, olaylar ve gözlemler insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin egemen olduğunu göstermiştir. Ve milliyet prensibi aleyhindeki büyük çapta gerçek tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği, kuvvetle yaşadığı görülmektedir”

³⁴² Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Atatürkçülük: Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1983, s.46

³⁴³ Ayşe Afetinan, Medeni Bilgiler ve M.K.Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1969, s. 378–381

³⁴⁴ Ayşe Afetinan, Medeni Bilgiler ve M.K.Atatürk'ün El Yazıları, s. 351

³⁴⁵ İlköğretim Mecmuası, Cilt:IV, Sayı: 61, 1940, s. 725

Milli benliğin önemini vurgulamakta;

“Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren, fiilen bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin avıdır.”³⁴⁶

Ve nihayet Türk Milleti'ne Türk Milliyetçiliğini hedef olarak göstermektedir:

“Bu dünyadan geçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına, kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü şu olmalıdır:

‘Benim Türk milletine, Türk Cumhuriyetine, Türklüğün geleneğine ait görevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Siz de sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz.’ Bu sözler, bir kişinin değil, Türk ulusunun duygusunun ifadesidir. Bunu her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere devamlı tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferdinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceğini, onun sonsuz olduğunu göstermelidir. Yüksek Türk, senin için yükkeliğin sınırı yoktur. İşte parola budur.”³⁴⁷

Atatürk'ün yukarıda verilen sözlerinden de anlaşılacağı üzere Atatürk Milliyetçiliği doğrudan doğruya Türk Milliyetçiliğidir.

Anayasanın 2. maddesinde ifade edilen Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet olmanın anaysa hukuku açısından da birtakım sonuçları vardır. Her şeyden önce, Atatürk milliyetçiliği tek bir milleti kabul eder; buna göre Türkiye Cumhuriyetinin insan unsuru tektir ve o da Türk milletidir. Diğer bir deyimle Türkiye Cumhuriyeti geçmişteki çeşitli imparatorluklar ve bugünkü çok yapıllı devletler gibi çok milletli değildir.³⁴⁸

Atatürk milliyetçiliği ve milli devlet ilkesinin bir başka sonucu da, “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü”dür. Bu ilke Türkiye

³⁴⁶ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, 1952, s.143

³⁴⁷ Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Derleyen: Nimet Arsan, s.575–576; Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Atatürkçülük: Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, 1. Kitap, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1983, s.85

³⁴⁸ E. Özbudun, s. 63–64

Cumhuriyetinin tek devlet olduğu ve her türlü ayrılıkçı akımların yasaklanmış bulunduğunu anlatmaktadır. Yine Anayasada resmi dilin Türkçe olması da bu ilkenin doğal bir sonucudur(m.3/1).³⁴⁹

Bu konuyu Genelkurmay Eski Başkanı Yıllık Değerlendirme Konuşmasında şöyle açıklamaktadır:

“Üniter devlet tanımında yerini bulan “millet” kavramı ise dil, kültür ve ülkü birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasi ve sosyal bir olgudur. Bu noktada Atatürk, Türk milletini şöyle tanımlamaktadır:

“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.”

Bu tanımda da görüldüğü gibi, Türkiye coğrafyası üzerinde yaşayan ve ülkü bağıyla birbirine bağlı olan Türkiye halkı etnik kökeni ne olursa olsun, üniter devlet yapısı içerisinde bir millet olarak tanımlanmaktadır. Atatürk’ün bu görüşü bugünkü Anayasamızda hukuklaştırılmıştır. Ancak bugün millet kavramı ve tanımı üzerinde bazı kişi ve kesimlerce yapılan bazı tartışmalar ve eylemler ile millet kavramının teklik niteliği bozulmaya çalışılmaktadır. Oysa millet kavramı ayrıştıran değil, bütünleştiren bir olgudur. Millet bir bütündür parçalardan ibaret görülemez. Böyle görülürse bu parçaların her biri ülkenin de parçalarına sahip çıkma temayülü gösterir. Bu ise ülkenin ve devletin parçalanmasına giden yolu açar. Bu kavrama gerektiği gibi sahip çıkamayan ulusların düştükleri durumlar dikkatle incelenmeli ve gerekli dersler çıkarılmalıdır.”³⁵⁰

Özcan Yeniçeri’ye göre de sanıldığı gibi homojenlik milliyetçiliğin şartı değildir. Tek düzelik, her anlamda ayrılık, yaradılış dışı bir algıdır. Aynı kavmin nesilleri dil, din, yaşam biçimi ya da diğer özellikler itibariyle farklılaşabilirler. Yaşam biçimi, coğrafya ve tarih bireylerin çok çeşitli kimlikler edinmelerine neden olurlar. Kişiler çeşitli kimliklerin sentezidirler. Kimliklerden yalnız birisini öne çekmek kimlik belirleme değil de ideolojik belirleme olur.

Bu bakımdan etnik, kabile, bölgesel, cinsel ve dinsel kimliklerini öne alanlar daha bütünsel ve milli kimlik bilincine sahip olmakta zorlanırlar.

³⁴⁹ E. Özbudun, s. 76

³⁵⁰ Hilmi Özkök, Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması (20 Nisan 2005)

Milletleşme sürecinin tamamlanması etnik, kabile, bölgesel ve dinsel kimliklerin hepsinin bir arada düşünülebilme yetisini geliştirir. Bu aşama milli kimlik ve onun zorunlu sonucu olarak da millet bilincine ulaşma söz konusu olur. Kabile, etnik, bölgesel ve dinsel kimlik millet denilen üst bir sistemin alt sistemi mesabesinde. Millet aynı zamanda dini, etnisiteyi ve kabileyi de içerir, ancak onların ötesinde bir olgudur.

Milli kimlik hem bireysel hem de toplumsal alanda insanlara güç, güven, gurur ve yeterlilik duygusu verir. Kimlikli, kişilikli ve güçlü bağları olan milletleri kolay kolay evcilleştirmek ve eritmek mümkün değildir. Bu bakımdan sömürgeci güçler kimliğin milletle birlikteliğini inşa eden kısmına savaş açarken, kabile, din ya da etnisite ile olan bağlantısını teşvik etmektedirler.³⁵¹

Bir milletin dinini, dilini, etnisitesini, ırkını inkâr etmek de yanlıştır. Sözü edilen unsurların herhangi birisini esas olarak “ırkçılık”, “etnisitecilik” yapmak ta yanlıştır. Milliyetçilik, kimlik ve milli kültür unsurlarının meydana getirdiği bütünsel bir tasarımdır. Doğal olarak millet kavramı ile milleti meydana getiren unsurlardan (dil, din, etnisite, bölge, ırk, cinsiyet, renk vb.) herhangi birisini öne çıkarmak, kutsallaştırmak ya da amaç haline sokmak çelişir. Her anlamda bir bütünü, millet olarak nitelendirmek gerekir.

Diğer yandan Türk kültüründe kendini bilmek başkasını bilmenin temel şartı olarak görülür. Bu bakımdan Türk kültüründe hâkim davranış biçimi bütünleştirici, hoşgörülü, sevgi temelli, kapsayıcı ve barışçı olmuştur. Bu kültürel dokunun sağlamlığıdır ki yakın tarihinde önce “sağ-sol”, sonra “Kürt-Türk” daha sonra da “Alevi-Sünni” ayrımlar üretilerek olağan üstü kışkırtmaların yapılmasına rağmen Anadolu coğrafyasında bu tür anlayışlar dikiş tutturamamıştır.³⁵²

³⁵¹ Ö. Yeniçeri, a.g.e. 252–253; Suna Kili, “Kimlik Sorunu”, Cumhuriyet Gazetesi, 21 Şubat 2004

³⁵² Ö. Yeniçeri, s. 254–255

“Milli Kimlik” milletin dışa dönük maddi ve manevi yüzü olup, dini, kültürel, siyasi, sosyal, psikolojik, etnik kimliklerin toplamıdır. Bu milli kimliğin varlığını sembolize eden kutsal değerler ise vatan, bayrak, sancak, milli marş, devlet gibi unsurlardır.³⁵³

Kimlik, bir ferdin yahut toplumun tanınmasını sağlayan özelliklerini ifade eder. Milli kimlik dediğimiz zaman da bir milleti tanımamızı sağlayan kültürel özellikleri anlarız. Milli kimlik, bir milli kültüre mensubiyetin ifadesidir. Türk kültürüne sahip olan insanlar Türk kimliğini taşırlar; yani onlar Türk'türler.³⁵⁴ “Türk kimliği” denince kısaca “Türk kültürü” anlaşılmalıdır. Türk kimliği kavramı “Kime Türk derler, neden Türk derler?” sorularının cevabından ibarettir.³⁵⁵ Türk milliyetçiliği milliyet niteliklerinin kültürde yattığı tezini temele alır. Dolayısıyla onun millet algılayışında tek belirleyici unsur, kültürdür.³⁵⁶

UNESCO'nun “Bir insan topluluğunun kendi tarihsel gelişimi hususunda sahip olduğu bilinç”³⁵⁷ olarak tanımladığı Kültür, bir başka ifadeyle “milletin içinde bulunduğu medeniyet şartlarına göre yarattığı bütün dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve adetleri ve bunların mahsulleri toplamıdır.”³⁵⁸ Başka bir ifade ile “Milli kültür; halkın geleneklerinden, yapa geldiği şeylerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden, musikisinden, ahlakından ve estetik değerlerinden meydana getirdiği değerler sistemidir.”³⁵⁹

Nevzat Kösoğlu milli kültürün unsurlarını sayarken dil, din, vatan, devlet, musiki, milli mimari, yerleşme düzeni ve ev düzeni ile birlikte özellikle

³⁵³ Bayram Kodaman, “Milli Kimlik ve Küreselleşme-Dünyalılışma”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 29

³⁵⁴ Nevzat Kösoğlu, Küreselleşme ve Milli Hayat, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s.135

³⁵⁵ Ayvaz Gökdemir, “ ‘Türk’ İsmi Varken ‘Türkiyelilik’ Diye Bir Üst Kimlik Olabilir mi?”, Röportajı yapan: M.Çağatay Özdemir, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 40

³⁵⁶ Milay Köktürk, “Kimlik Krizi”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.232, Aralık 2006

³⁵⁷ Suat İlhan, “Sadece Coğrafi Bir Aidiyet: ‘Türkiyelilik’ ”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 90

³⁵⁸ Hilmi Ziya Ülken, Millet ve Tarih Şuuru, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976, s. 21

³⁵⁹ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, s. 110

“mensubiyet şuuru”nu vurgulamıştır. Son olarak bunlara tarih şuuru ve birlikte yaşama arzusunu da eklemiş, milli kimlik duygusunu oluşturan bu unsurların tamamının bir arada bulunmasının gerekmediğini belirtmiştir.³⁶⁰

Cumhuriyet dönemi kültür politikasının Cumhuriyetten önce başlayan ve onunla birlikte devam eden “Milliyetçilik” ve “Batılılaşma” gibi iki ana kaynağı vardır. Cumhuriyet devri kültür politikasında ikinci dönem Atatürk’ün ölümüyle başlar. 1938–1946 yılları arasındaki bu dönemde Atatürk devrinin en belirgin özelliği olan milliyetçilik eski hararetini kaybetmiş ve batıcılık ön plana çıkmıştır. 1960’lı yıllardan itibaren ise Türkiye’nin resmi kültür politikası başlıca şu esaslarla düzenlenmiştir:

- Batı medeniyetine girmek hedeftir ancak batılılaşma hareketi hiçbir zaman milli kimlik taşınmasına engel olmamalıdır.
- Milli kimlik milli tarihin ürünüdür.
- Milli şuur, milli kültür eserlerinin tanıtılması ile verilmelidir.³⁶¹

Kimlik; toplumların yıllar boyunca üretip, geliştirdiği bir anlam, var oluş ve birikim kaynağı, kültürün de direniş siperidir. Türkiye’de bu bağlamda yapılan kimlik tartışmaları günümüzde bölücülüğü meşrulaştırma aracı olarak kullanılmakta ve bir çeşit devlet, toprak, millet tartışması yapılmaktadır. Kimlik kaybı; vatanın ve devletin kaybindan çok daha önemli sonuçlar doğurur. Kimliğin yok oluşu hem vatanın kaybı hem de devleti var eden milletin yok olması demektir.³⁶²

3.6.2. Üniter Devlet İlkesi:

Erzurum ve Sivas Kongreleri kararları Modern Türk devletinin nasıl bir temel üzerinde inşa edildiğini anlamak için önemlidir.

³⁶⁰ N. Kösoğlu, a.g.e. 136–140

³⁶¹ Erol Güngör, Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Mayaş Yayınları, Ankara 1982, s. 97, 108, 111-112

³⁶² Özcan Yeniçeri, “Kimlik tartışmaları ve Türk Kimliği”, Türk Yurdu Dergisi, C. 26, S. 230, s. 9-11

Erzurum Kongresi'nde alınan kararlardan bazıları;

“Milli sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür. Birbirinden ayrılamaz.

Kuva-yı Milliye'yi tek kuvvet olarak tanımak ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır.

Hıristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozacak imtiyazlar verilemez³⁶³ dir.

Erzurum Kongresi beyannamesinin esas alındığı Sivas Kongresi'nde alınan benzer kararlar ise şunlardır:

“Türkiye'nin sınırları Mondros Mütarekesi ile belirlenmiş kabul edilmektedir. Bu sınırlar içindeki bölgeler bölünmez bir bütündür.

Milli egemenliğin üstün kılınması esastır.

Hıristiyan azınlıkların her türlü güvenliği sağlandığından bunlara siyasi egemenliğimizi ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar tanınmaz. Vatanın bölünmesi için hiçbir öneri kabul edilemez.³⁶⁴

Bu kararlar da göstermektedir ki Türkiye Cumhuriyeti daha kongreler aşamasından itibaren milli ve üniter bir yapı üzerine inşa edilmiştir.

Üniter Devlet ilkesi 1921 anayasasından itibaren siyasal merkezîyetçilik olarak ortaya çıkmış, bu ilke 1961 ve 1982 Anayasalarında hukuki bir düzenlemeye dönüşmüştür.³⁶⁵

Anayasamızın 3'üncü maddesine göre, “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür”. Anayasada bu ilkelerin yer alması öncelikle federal tipte devlet yapısının reddidir. Bu bakımdan bu formül bir “devlet

³⁶³ Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984, C.I, s.45-46

³⁶⁴ Durmuş Yalçın ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I.Cilt, 3. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004, s.176

³⁶⁵ A. Nalbant, s.174

biçimi tercihi”ni anlatır.³⁶⁶ Dolayısıyla 1982 Anayasası “federal devlet” şeklini değil, “üniter devlet” şeklini benimsemiştir.

Anayasanın 103. Md. Gereği “Devletin varlığı ve bağımsızlığı ile vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü korumakla” görevli³⁶⁷ Cumhurbaşkanı A.Necdet Sezer’de çeşitli vesilelerle bu yapıyı vurgulamaktadır. 31.01.2005 tarihli yeni yıl mesajında Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter yapısına

“Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti, Ülkesi ve Ulusu’yla bölünmez bir bütündür ve tekil devlet yapısına sahiptir. Kurucu öge olarak, tek devlet, tek ülke ve tek ulus söz konusudur; bu öğelerden ve tek dil, tek bayrak ülküsünden vazgeçilemez.”³⁶⁸

sözleriyle dikkat çekerken 12.04.2006 tarihli konferans konuşmasında da

“Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti’nin öğeleri tek Devlet, tek Ülke ve tek Ulus’tur. Bu öğeler tek dil ve tek Bayrak ülküsüyle tamamlanmıştır.

Başlangıcının ilk tümcesi, Anayasa’nın, Türk Yurdu ve Ulusu’nun sonsuza uzanan varlığını ve Yüce Türk Devleti’nin bölünmez bütünlüğünü belirlediğini vurgulayarak başlamaktadır.

Anayasa’nın 3. maddesinde, Türkiye Devleti’nin, Ülkesi ve Ulusu’yla bölünmez bir bütün olduğu belirtilmiş; 4. maddesinde, 3. madde kurallarının değiştirilmesinin önerilemeyeceği ve değiştirilemeyeceği net biçimde vurgulanmış; 5. maddesinde de, Türk Ulusu’nun tümlüğü ve Ülke’nin bölünmezliğini korumak Devlet’in temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.”³⁶⁹

³⁶⁶ A. Nalbant, s.175

³⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 103: Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde ant içer :

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andiçerim.”

³⁶⁸ Ahmet Necdet Sezer, T.C. Onuncu Cumhurbaşkanı, Yeni yıl Mesajı, 31.12.2005.

³⁶⁹ Ahmet Necdet Sezer, Harp Akademileri Konferansı Konuşması, 12.4.2006

sözleriyle aynı konuyu açıklamış ve bir kez daha vurgulamıştır.

Dönemin Genelkurmay Başkanı da 20 Nisan 2005 tarihli Yıllık Değerlendirme Konuşmasında üniter yapıya dikkat çekmiştir:

“Anayasamızın değiştirilmesi dahi teklif edilemeyecek olan 3 üncü Maddesi bildiğiniz gibi; “ Türkiye Devleti, Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bir bütündür.” demektedir. Bu madde çok açık olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter bir devlet olduğunu ifade etmektedir.

Üniter devlet, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet olarak tanımlanır. Buna göre, üniter devlette tek bir ülke, tek bir egemenlik ve tek bir millet vardır.”³⁷⁰

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ve tekliği ilkesi içinde iki öge vardır: Ülkenin bölünmezliği ve tekliği ile milletin bölünmezliği ve tekliği.

3.6.2.1. Milletin Bölünmez Bütünlüğü:

Ulus içinde farklılıklar barındırmakla birlikte, zıtlık ve karşıtlık barındırmaz; bundan dolayı da üniter yani birleşik, ama birleştirilmiş değil, bir yapı gösterir.³⁷¹

Milletin bölünmezliği ve tekliği ilkesi milli egemenlik ile siyasal iktidarın meşruluğu arasında kurulan bağla da yakından ilgilidir.1921 Anayasasından itibaren “ulusal egemenliği” siyasal iktidarın meşruluğu olarak alan Cumhuriyet Anayasaları “Tek Ulus”la “Tek Siyasal İktidar”ın ideolojik dayanağını kurmuş olmaktadır.³⁷²

Anayasa’da geçen “Milletin Bölünmez Bütünlüğü” kavramı Anayasa Mahkemesi kararları incelenerek daha iyi anlaşılabilir.

³⁷⁰ Hilmi Özkök, Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması , 20.4.2005,

³⁷¹ Ali Osman Gündoğan, “Türkiyelilik ve Çok Kültürlülük”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 52

³⁷² A. Nalbant, s.176

Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası döneminde açılan çeşitli siyasi parti kapatma davalarında milli devlet ve milliyetçilik ilkelerini kapatma nedeni olarak belirtmiştir. Bu çerçevede tek ulus ilkesi ve azınlık yaratma yasağı önemli temel ilkelerdir. 1982 Anayasası döneminde de, aynı gerekçeyle 1991 yılında TBKP, 1992 yılında SP, 1993 yılında HEP, 1994 yılında ÖZDEP, DEP ve STP kapatılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu kararlarında siyasi çoğulculuğun sınırı olarak milliyetçilik ilkesini yorumlarken özellikle Ulusal/Üniter Devlet ilkesinin temel formülü olan devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğü ekseninde değerlendirme yapmıştır.³⁷³

Anayasa Mahkemesi 14 Temmuz 1993 tarih ve K.1993/1 sayılı Halkın Emek Partisi'nin kapatılmasına ilişkin kararında devletin üniter niteliğini ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesini şu şekilde açıklamıştır:

“Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da bölünmez bütünlük ilkesinin, egemenlik kavramıyla yakından ilişkisidir. Türkiye Devleti tekil devlet esaslarına göre kurulmuş, bütünlüğe dayanan devlettir... Bölünmez bütünlük ilkesi devletin bağımsızlığını ülke ve ulus bütünlüğünün korunmasını da kapsar... Tekil devlet esaslarına göre düzenlenen Anayasada federatif devlet sistemi benimsenmemiştir... Devlet yapısında ‘bölünmez bütünlük’ ilkesi; egemenliğin ulus ve ülke bütünlüğünden oluşan tek bir devlet yapısıyla bütünleşmesini gerektirir. Ulusal devlet ilkesi çok uluslu devlet anlayışına olanak vermediği gibi böyle düzende federatif yapıya da olanak yoktur. Federatif sistemde federe devletler tarafından kullanılan egemenlikler söz konusudur. Tekil devlet sisteminde ise birden çok egemenlik yoktur... Egemenlik ve devlet kavramlarının ‘ulus’ kavramıyla bütünleşmesi, devletin herhangi bir etnik kökenden gelenlerle ya da herhangi bir toplumsal sınıfla özdeşleştirilmesine engeldir.”³⁷⁴

Böylece, Anayasa Mahkemesi Türk Ulusu dışında başka ulusların varlığının hukuken kabulünün, egemenliğin bölünmesi anlamına geleceğini

³⁷³ A. Nalbant, s.176–177

³⁷⁴ Anayasa Mahkemesi 14 Temmuz 1993 tarih ve K.1993/1 sayılı Halkın Emek Partisi nin kapatılmasına ilişkin kararı, RG. 18.8.1993/21672

ve bunun da üniter devlet olan devlet biçiminin değişmesini sonuçlayacağını belirtmektedir.³⁷⁵

Anayasa Mahkemesi Eski Başkanı da olan 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise Milletin bölünmez bütünlüğünü şu sözleriyle vurgulamaktadır:

“Çağdaş ulusçuluk anlayışının belirgin nitelikleri arasında yer alan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ögesi olan tek ulus olgusu, aynı zamanda tekil devlet yapısının koruyucusudur. Tek ulus bilinci oluşturulmadan tekil devlet yapısını korumak olanaksızdır.

Çok kültürlü toplumlarda "birlik", ulusal devletle sağlanmış ve "tek ulus" ilkesi bu birliği pekiştiren en önemli öge olmuştur. Toplumu oluşturan yurttaşların tek ulus çatısında toplanması, farklılıkların korunarak tekil devlete zarar vermeden birlikte yaşamının en etkili yoludur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ögesi olan tek ulusun adı, Türk Ulusu'dur. Anayasa'nın Ulus anlayışı Atatürk Ulusçuluğu'na dayanmakta ve Yüce Önder'in "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye Halkına Türk Ulusu denir." özlü sözünde tanımını bulmaktadır. Tanıma göre ulus, ortak çıkarlar, ortak coşkular, ortak bir dil ve ortak duyguların toplamıdır.

Bu ulus anlayışı, ırksal ve dinsel ögelere değil, Anayasa'nın başlangıcında belirtildiği gibi, ulusal gurur ve övünmede, ulusal sevinç ve tasada, ulusal varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfette ortaklık ve birlikte yaşama istenci gibi değerlere dayanmaktadır.

Geçmişte yaşanan ortak acılar ve sevinçler, birlikte kazanılan zaferler, ülke ve ulus çıkarını her şeyden üstün tutma, ülkü ve amaç birliği, çağdaşlaşma yolunda verilen savaşım bu değerleri oluşturmaktadır.

Türk Ulusu'nun bu anlam ve amacının doğal sonucu olarak, Anayasa'da, Türk Devleti'ne yurttaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk sayılmış; birleştirici ulusçuluk anlayışı bir kez daha vurgulanmıştır.

Türk Devleti'ne yurttaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk sayılması, Türk Ulusu'nu oluşturan öğelerin etnik kimliklerinin yadsınması anlamına gelmemektedir. Tersine tüm yurttaşların "Türk Ulusu" kimliğinde buluşturulması, yurttaşlar arasında eşitliğin sağlanması, "çoğunluk" içinde bulunan kimi etnik grupların "azınlık" durumuna düşmemesi amacını taşımaktadır.

³⁷⁵ A. Nalbant, s.178

Anayasa'daki "Egemenlik kayıtsız koşulsuz Türk Ulusu'nundur" kuralı da, çoğunluk, azınlık, din, ırk ayrımı yapmadan, Türk Ulusu'nun tüm yurttaşları kapsadığını göstermektedir.

*Türk Ulusu'nun birliğini ve huzurunu bozmaya yönelik uğraşlar, tekil devleti hedef alan girişimlerdir. Bu girişimlerin sonuçsuz kalmaya mahkûm olduğu bilinmelidir.*³⁷⁶

Ancak Anayasa'da yazılı soyut "bölünmez bütünlük" ve "tekil devlet" kavramları devletin ve cumhuriyetin dayandığı ilkeler olmanın ötesinde 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu (SPK) 'nun 78. ve 81. maddeleri³⁷⁷ ile

³⁷⁶ Ahmet Necdet Sezer, Harp Akademileri Konferansı Konuşması, 12.4.2006,

³⁷⁷ 22.4.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, **Madde 78 –**

Siyasi partiler:

Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabilceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

b) Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.

c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

d) Askerlik, güvenlik veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunamazlar.

e) Genel ahlak ve adaba aykırı, amaçlar güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

f) Anayasanın hiçbir hükmünü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlayamazlar.

Madde 81 – Siyasi partiler:

somutlaştırmaktadır. SPK, devletin tekliği, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak amacıyla, ayrılıkçı akımların bir parti durumunda örgütlenmesini yasaklamakta ve yine siyasi partilerin federal bir sistemi savunamayacaklarını, azınlık yaratamayacaklarını, bölgecilik, ırkçılık yapamayacaklarını ve eşitlik ilkesini korumak zorunda olduklarını vurgulamaktadır.”³⁷⁸

Bu konuda 1982 Anayasası döneminde ilk örnek Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) kararıdır. Anayasa Mahkemesi kapatma gerekçesi olarak “TBKP tüzük ve programında, ayrı dili ve kültürü olan ve özellikle kendi geleceğini tayin hakkına sahip Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan bir Kürt ulusunun varlığı açık ve seçik bir biçimde kabul edilmiştir” olmasını göstererek bu tüzük ve programı ulusal birliğe, kültürel teklik ve azınlık yaratma yasağına aykırı bulmuştur.³⁷⁹

3.6.2.2. Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü:

Devletin üç unsurundan biri olan Ülke, “bir insan topluluğunun üzerinde yerleşmiş olduğu üç boyutlu maddî çevre” olarak tanımlanmaktadır.³⁸⁰

Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar.

Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçe'den başka dil kullanamazlar; Türkçe'den başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar; bu eylem ve işlemlerin başkaları tarafından da yapılmasına kayıtsız kalamazlar. Ancak, tüzük ve programlarının kanunla yasaklanmış diller dışındaki yabancı bir dile çevrilmesi mümkündür.

³⁷⁸ Anayasa Mahkemesi DEP Kararı, s.97 den naklen A. Nalbant, s.178

³⁷⁹ A. Nalbant, s.179–180

³⁸⁰ İlhan Akipek, Devletler Hukuku (İkinci Kitap: Devlet), Ankara, Başnur Matbaası, Üçüncü Baskı, Tarihsiz (1965?), s.13.den aktaran Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000, s.115–119,

Milleti oluşturan unsurlar arasında “vatan”ı ön plana çıkaran H.Z. Ülken “Türk milleti şu halde, etnik (ethnique) bakımdan Orta Asya Turanî kavimlerinden olan Oğuz kavmine, vatan bakımından tarihi bir teşekkül olan Anadolu ve bir kısım Rumeli’ye, din bakımından İslamiyet’e, medeniyet bakımından modern milletler medeniyetine bağlı olan; fakat bu unsurları yan yana getirmeye lüzum olmayacak surette, bin seneden fazla bir zamanda onların kaynaşmasından, bir vatan üzerinde kültür birliğinin kurulmasından doğmuştur.”³⁸¹ İfadeleri ile Türk milletinin oluşumu ve devamında vatan kavramının önemini vurgulamaktadır.

Anayasamızın 3’üncü maddesinde, “Türkiye Devleti, ülkesi... ile bölünmez bir bütündür” denilerek ülkenin bölünmez bütünlüğü ilân edilmektedir.

Kemal Gözler’e göre bu hükümler şunları yasaklamaktadır:

Ülkenin bir parçası, yabancı bir devlete verilemez; devletin ülkesini oluşturan toprakların devletten ayrılma hakları yoktur; ülke parçalanıp üzerinde birden fazla devlet kurulamaz; ülke kendi içinde parçalanmamakla birlikte bütünüyle başka bir devletin ülkesi haline gelemez ve federal devlete dönüşemez. Bunun sonucu olarak Türkiye kendi içinde bölünmek suretiyle, başka devletlerle bir araya gelerek ya da mevcut bir yapıya katılarak federasyona dönüşemez. Dolayısıyla, eğer Avrupa Birliği bir federal devlet niteliğine bürünürse, Türkiye Cumhuriyetinin bu federal devlete katılmasına Anayasamızın değiştirilemeyecek maddeleri arasında yer alan 3’üncü maddesinde bulunan “ülkenin bölünmez bütünlüğü” ilkesi engel teşkil eder.³⁸²

Nalbant ise Anayasa Mahkemesi kararlarına atıfta bulunarak Anayasanın “özerklik ve özyönetim biçimleri”ne de kapalı olduğunu vurgulamaktadır. “Anayasa yalnız ülkenin parçalanmasına ya da federe devletlere yahut özerk bölgelere ayrılmasına değil, ulus bütünlüğünün “Türk

³⁸¹ Hilmi Ziya Ülken, s. 349

³⁸² Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, s.115–119,

Milliyetçiliği'ne aykırı biçimde din, dil ya da ırk gibi ögelere dayanarak bölünmesine yönelik davranışlara da açık” olmadığını ortaya konmaktadır.³⁸³

Sonuç olarak gerek anayasa metni, gerekse Anayasa Mahkemesinin bu yerleşik içtihatları devlet biçiminin değiştirilmesinin mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Kısaca üniter bir devlet olan Türkiye'nin devlet biçimi; konfederal, federal ya da siyasal bölgeci devlet biçimlerine kapalıdır. Tek devlet ilkesi değiştirilemez. Tek ulus ilkesi değiştirilemez.

³⁸³ A. Nalbant, s.182

4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ:

20. Yüzyılda Avrupa'nın siyasal birliği fikri iki dünya savaşı arasında Avrupalı federalistler tarafından ortaya atılmış ve 1950'lerde tekrar gündeme gelmiştir. İlk gündenden itibaren devam eden entegrasyon tartışmalarında bazı federalistler Amerikan devletleri ve Kanada eyaletleri gibi ulusların gücünün azaldığı bir Avrupa Birleşik Devletleri arzularken, bazıları ise, ulus devletlerin varlıklarını koruduğu, güçlü anayasal kurumlara dayanan daha zayıf bir sistemden yanadırlar.³⁸⁴

Dünya siyasi tarihi incelendiğinde görülecektir ki, birlik kavramı önce düşünce alanında ortaya çıkmış, düşüncelerin olgunlaşmasından ve uygun koşulların oluşmasından sonra uygulamaya dönüşmüştür. Bugüne kadar ekonomik, sosyal, siyasi, askeri, federal, konfederal, uluslarüstü birlik kavramları ortaya atılmıştır. AB şu an için klasik tanımlamalara tam olarak uymamakta ve yeni bir uluslarüstü birlik kavramı içermektedir. Bu kavramın bir devlet şekli olmaktan daha çok, bir uluslararası ilişkiler stratejisi olarak algılanması daha doğru olacaktır.³⁸⁵

Avrupa Birliği kavramı, federatif ve konfederatif birlik kavramlarından farklı, daha yeni bir uluslar üstü birlik kavramını içermektedir.³⁸⁶ Bu yeni strateji "Birlik Oluşturma Stratejisi" kavramı içinde açıklanabilir. Birlik oluşturma stratejisi'nde, devletler geleneksel devlet yetkilerinden belirli bir kısmını, belirli amaçların sağlanması için devletlerden bağımsız olarak çalışan uluslar üstü bir otoriteye, "Egemen Devletler Birliği"³⁸⁷ne devrederler.

³⁸⁴ Kazım Tekin, "Federal Avrupa veya Bölgelerin Avrupası", Türk İdare Dergisi, S. 435, Haziran 2002, s.180

³⁸⁵ Atilla Sandıklı, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2001, s.1-2

³⁸⁶ İbrahim S Canpolat, Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998. Kitapta Avrupa Birliği Uluslar üstü Sistem olarak ele alınmakta ve incelenmektedir.

³⁸⁷ Egemen Devletler Birliği; bir uluslar arası antlaşma ile kurulan, üye devletlerin kendisine ait egemenlik yetkilerinin bir bölümünü devrettikleri, devlet yapısına benzer organlara sahip, oy çokluğu ile bağlayıcı hukuk normları belirleyebilen, belirlenen hukuk normları örgüte üye

Bu kurumun kendine özgü yönetim yapısı bulunmaktadır. Yönetimde görev alanlar, üye devletlerden seçilen veya atanan kişilerden meydana gelmesine rağmen üye devletleri değil, uluslar üstü kurumu temsil etmektedirler ve birliğin çıkarlarını düşünmektedirler. Üye devletler, uluslar üstü kurumun kendisine verilen yetkiler çerçevesinde almış olduğu kararlara uymak zorundadırlar.³⁸⁸

Günümüzde AB, klasik devlet anlayışından çok farklı bir oluşumdur. Ulus-devletin temel taşları olan egemenlik ve otonom karar alma yetkilerinin üye ülkelerden AB'ne devredildiği bu yeni oluşum ile Türkiye'deki devletin egemenliği ve otonomluğu anlayışı ciddi farklılıklar göstermektedir.³⁸⁹

4.1. KISA TARİHÇESİ:

Avrupa'yı birleştirme düşüncesinin köklerini Eski Yunan'a kadar götürülenler olsa da bu fikrin asıl ortaya çıktığı dönem Doğu'da gelişen İslam ve Türk İmparatorluğunun da etkisiyle Ortaçağ olmuştur.³⁹⁰

Avrupa'da birçok devlet kendi benliklerini ya Türklerin karşısında bulabilmiş, ya da milli çehrelerini Türklerin eliyle kurmuştur.³⁹¹ Birleşik Avrupa

devletlerin ulusal hukuklarında doğrudan ya da dolaylı biçimde uygulanan ve hukuksal sonuçlar doğuran bir kuruluştur.

Birlik Oluşturma Stratejisi sonucu meydana getirilen Egemen Devletler Birliği Konfederasyondan farklı bir devlet şeklidir. Konfederasyonlar bir anlaşmaya dayanır ve kararlar oybirliği ile alınır. Egemen Devletler Birliği'nde kararların bir kısmı oybirliğiyle alınırken, bazı kararlar çoğunluk esasına göre alınmaktadır. Egemen Devletler Birliği'nin Konfederasyondan farklı olarak bir teşkilatı, bu teşkilat içinde devlet organlarına benzer Yasama, Yürütme ve Yargı organları bulunmaktadır. Üye devletlerin siyasi, ekonomik, sosyal ve hatta güvenlik işlevlerini dahi yönlendirebilecek kararlar alınabilmektedir. Bu özellikleri ile Federasyon şekline benzerlikler arz etmektedir. Ancak Egemen Devletler Birliği Federasyon devlet şeklinden de farklıdır. Egemen Devletler Birliği'ne üye devletler uluslar arası ilişkilerde Egemen Devletlerdir. Bununla birlikte Egemen Devletler Birliği'ne verdiği yetkiler bulunmaktadır. Bu nedenle üye devletler Egemen Devletler Birliği'ne verilen yetkilerle ilgili alınan kararlara uymak zorundadırlar. Harp Akademileri Yayını, Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, HAK Basımevi, İstanbul 2003, s.20-70

³⁸⁸ Harp Akademileri Yayını, Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, HAK Basımevi, İstanbul 2003, s.5

³⁸⁹ Meltem Müftüler Baç, Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.6

³⁹⁰ Veysel Bozkurt, Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1993, s.19

ülküsü de, gerçek bir siyasi projeye dönüşmeden önce, düşünce alanında ortaya çıkmıştır. "Roma'nın yıkılışından sonra, Avrupa kıtasında birlik oluşturulması birçok kez denenmiştir. Victor Hugo, I. Kant gibi, insanlık kültürünün önemli dönüm noktalarını oluşturan dev entelektüellerin savunduğu bu görüşü, Şarlman'ın Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'ndan sonra, gerçekleştirmeye en çok yaklaştıranlar, Napolyon ve Hitler olmuştur. Fakat hiçbir girişim, 20.yy. ikinci yarısındaki AB girişimi kadar başarılı olmamıştır."³⁹²

Avrupa'da yüzyıllarca yaşanan kanlı savaşların sonucunda bazı Avrupa ülkelerinin liderlerinde, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikri oluşmuştur. Özellikle II. Dünya savaşı'ndan sonra, harabeye dönen Avrupa'yı yeniden inşa etmek; insanlar arasındaki barışı, huzuru, refahı sağlamak; meydana gelen iki kutuplu dünyada Avrupa'yı 3. Kutup yapmak ve yeniden oluşabilecek savaş arzularını uluslarüstü birlik kavramıyla frenlemek maksadıyla AB yolunda ilk somut adımlar atılmıştır.³⁹³

Durmuş Hocaoğlu'na göre Birleşik Avrupa projesinin temelinde Roma yatar ve Avrupa Birliği bunun son denemesidir:

"Avrupa Birleşik Devletleri" teriminin siyasî bir proje olarak ilk defa alenî olarak deklare edildiği Çörçil'in 19 Eylül 1946 tarihli Zürih Üniversitesi nutkudur. Çörçil'in, çok net, çok vazih olarak, "Hıristiyan ahlâkının ve Hıristiyan imanının çeşmesi, antik ve modern bütün bilim ve felsefelerin membaı, asıl kıt'a" olarak nitelendirdiği Avrupa'nın bir daha böyle bir trajedi yaşamaması için

³⁹¹ Remzi Oğuz Arık, İdeal ve İdeoloji, s. 199

³⁹² Ümit Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.10

³⁹³ A. Sandıklı, s.172–176

kesin ve vazgeçilemez bir hedef olarak gösterdiği bu konuşma ile İkinci Roma projesi start almış oldu.³⁹⁴

Ümit Özdağ da benzer görüşlerini şöyle ifade etmektedir: “ AB’yi sadece iki kutuplu dünya düzenine Avrupa’nın II. Dünya Savaşı sonrasında verdiği cevap olarak görmek onun felsefi ve tarihsel temelini görmemezlikten gelmek, ortaya çıkan olguyu, reel politik düzeyde fazla basitleştirmek olur. Çünkü Avrupa, Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra hep pax Romana’nın arayışları içinde olmuştur.”³⁹⁵

Avrupa’da bütünleşme sürecine ivme kazandıran, biri federasyon yanlısı diğeri işlevselci iki akımın başlıca savunucuları İtalyan federalist Altiero Spinelli ile 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun (AKÇT) kurulmasına yol açan Schuman Planı’nın³⁹⁶ ilham kaynağı Jean Monnet’dir. AKÇT 1951 yılında Belçika, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda’dan oluşan 6 üye ile kuruldu. Bu ülkelerdeki kömür ve çelik sanayii ile ilgili alınan kararlar, bağımsız ve devletlerüstü bir kuruma devredildi. Söz konusu kurumun ilk başkanı ise Jean Monnet oldu.

AKÇT ’nu kuran Paris Antlaşması (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nu (Euratom) kuran Roma Antlaşmaları (1957), Avrupa Tek Senedi (1986) ve Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması (1992), Üye devletleri egemen Devletler arasındaki

³⁹⁴ Durmuş Hocaoğlu, “Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci”, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.382

³⁹⁵ Ümit Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.10

³⁹⁶ Fransa’nın yeniden yapılanma programı yöneticisi Jean Monnet’in 4 Mayıs 1950’de Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman’a verdiği bir memorandumunu esas alarak 9 Mayıs 1950’de Schuman tarafından deklare edilen ve bütünleşmenin tedrici bir süreç olduğunu, temelde kömür ve çelik üretiminin koordinasyonunu sağlayacak ulus-üstü bir yüksek otorite kurulması gerektiğini “Avrupa federasyonu, barışın sürekliliği için zorunludur” sözleriyle de vurgulayan plan “Schuman Planı” olarak adlandırılır. Bkz. Çağrı Erhan, Gökhan Erdem ve Ersin Embel, “Avrupa Birliği-Ekonomik İlişkilerden Siyasi Birliğe Doğru”, Popüler Tarih, S.52, Aralık 2004, s.43-44

geleneksel anlaşmalardan daha sıkı bir biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temellerini meydana getirir.³⁹⁷

Topluluğun çalışmaları, başlangıçta altı kurucu üyesi (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) arasında bir kömür ve çelik ortak pazarı kurulmasıyla sınırlıydı. Altılar 1957'de, işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk kurmaya karar verdiler. Mamul mallarda gümrük vergileri planlandığı gibi 1 Temmuz 1968'de kaldırıldı; özellikle tarım ve ticaret politikaları olmak üzere ortak politikalar 60'ların sonunda yerli yerine oturdu. Altılar'ın başarısı Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı Topluluk üyeliğine başvurmaya yöneltti. General "de Gaulle" yönetimindeki Fransa'nın 1961'de ve 1967'de iki kez veto yetkisini kullandığı çetin bir pazarlık dönemini takiben, bu üç ülke³⁹⁸ 1972 yılında üyeliğe kabul edildiler.

Topluluk 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru genişledi. Bu genişlemeler, Onikiler'in, ekonomik gelişmeleri arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yapısal programlar uygulamalarını kaçınılmaz kıldı.

1 Ocak 1995'te Avrupa Birliği'ne Avusturya, Finlandiya ve İsveç üç yeni üye olarak katıldı. 2004 yılında ise on yeni ülke Avrupa Birliği'ne üye oldu. (GKRY, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya). 1995 yılında üyelik başvuruları kabul edilen Bulgaristan ve Romanya ile 2000 yılında resmi müzakerelere başlandı ve 1 Ocak 2007'den itibaren birlik üyesi oldular. 1987 yılında üyelik başvurusunda bulunmuş olan Türkiye ise 3 Ekim 2005'te müzakere çerçeve belgesinin kabulü ile resmen müzakere sürecine başlamaya hak kazanmıştır. 2003'te adaylık başvurusunu yapmış olan Hırvatistan ile 2005'te müzakerelere

³⁹⁷ Mustafa Şahin, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 200, s.45

³⁹⁸ 1967 yılında bu üç ülke ile birlikte tam üyelik için başvuran Norveç'in müracaatı da 1970 yılında diğer ülkelerle birlikte kabul edilmesine rağmen Norveç halkının üyeliği halkoylamasında reddetmesi nedeniyle Norveç'in tam üyeliği gerçekleşmemiştir.

başlanmıştır. 2004'te adaylık başvurusu yapan Makedonya ise Aralık 2005'te aday ülke statüsü kazanmıştır. Son olarak da Arnavutluk, Sırbistan-Karadağ, Bosna Hersek ve BM güvencesi altında korunan Kosova adaylık statüsü bekleyen ülkelerdir.³⁹⁹

Kısaca özetlemek gerekirse kurulduğundan bugüne kadar 5 genişleme devresi geçiren AB bugün 27 üyeli ve 450 milyondan fazla insanı barındıran büyük bir birlik haline gelmiştir.

4.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN KURUMLARI:

1992'de Maastrich'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile ekonomik ve parasal birlik doğrultusunda ilerleyen ve belirli alanlarda hükümetler arası işbirliğini içeren Avrupa Birliği'ni benzeri ekonomik birlikler veya işbirliği yaptığı kuruluşlardan ayıran en büyük özellik kurumsal yapısıdır. Birliği yöneten kurumlar şunlardır: Demokratik yollarla seçilen Parlamento, Üye Devletleri temsil eden ve Bakanlardan oluşan Konsey, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Doruğu, Antlaşmaların koruyucusu olan Komisyon, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birliğin Mali yönetimini izleyen Sayıştay. Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurulları vardır (Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi). Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş olan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır. Bunlardan başka Avrupa Para Enstitüsü, Avrupa Merkez Bankası ve denetleme kurumu ve şikâyet mercii olan Ombudsman bulunmaktadır.⁴⁰⁰

³⁹⁹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, "Avrupa Birliği'nin Tarihçesi", www.abgs.gov.tr, erişim 8.10.2006

⁴⁰⁰ Çağrı Erhan, Gökhan Erdem ve Ersin Embel, "Avrupa Birliği-Ekonomik İlişkilerden Siyasi Birliğe Doğru", Popüler Tarih, S.46, Aralık 2004, s.43–44; Mustafa Şahin, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 200, s.46–55

4.3. AVRUPA BİRLİĞİNİN FAALİYET ALANLARI:

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından Avrupa Birliğinin faaliyet alanları resmi internet sitesinde toplam 31 madde başlığı altında şu şekilde sıralanmıştır:

Adalet ve İçişleri, Araştırma ve Yenilik, Balıkçılık, Bilgi Toplumu, Bölgesel Politika, Bütçe, Çevre, Dış İlişkiler, Dış Ticaret, Eğitim, Öğretim ve Gençlik, Enerji, Ekonomik ve Parasal İlişkiler, Genişleme, Gıda Güvenliği, İşletmeler, Görsel - İşitsel Politikalar, Gümrük, Güvenlik ve Dış Politika, Genel Sağlık, İç Pazar, İnsan Hakları, İnsani Yardım, İstihdam Politikası, Kalkınma, Kültür, Ortak Tarım Politikası, Rekabet, Tüketiciler, Ulaşım, Vergilendirme, Yolsuzluk.⁴⁰¹

Avrupa Birliği tarafından; Çevre, Gıda Güvenliği, Genel sağlık ve İstihdam Politikası gibi insanların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve Türkiye’de geliştirilmesine ihtiyaç duyulan birçok eksiklik dururken İlerleme Raporları ve diğer belgelerle sürekli İnsan Hakları ve Azınlıklar konuları ile ilgili dayatmalar yapılması AB’nin Türkiye’ye çifte standart uyguladığı ve taleplerinin kasıtlı olduğu izlenimi vermekte ve Türkiye kamuoyunun Avrupa Birliği’nin samimiyetine olan inancını zayıflatmaktadır.

4.4. AVRUPA BİRLİĞİ AMBLEMİ:

“Amblem, mavi bir dikdörtgen bayrak biçiminde olup bu bayrağın uzun kenarı, kısa kenarından bir buçuk kat daha uzundur. Eşit aralıklarda duran on iki altın yıldız, görünmez bir daire oluşturur. Bu dairenin merkezi, dikdörtgenin köşegenlerinin kesiştiği noktadır. Dairenin yarıçapı, kısa kenarın uzunluğunun üçte birine eşittir. Yıldızlardan her biri beş köşedir. Bu köşeler, görünmez bir dairenin çevresi üzerinde yer alırlar. Bu görünmez dairenin yarıçapı ise, dikdörtgenin kısa kenarının uzunluğunun on sekizde birine eşittir. Bütün yıldızlar dik dururlar - yani, bir nokta dikey ve iki nokta, bayrak direğine dik açılarda düz bir çizgi üzerinde.

⁴⁰¹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “Avrupa Birliği’nin Politikaları ve Faaliyet Alanları”, www.abgs.gov.tr, erişim 8.10.2006

*Daire, yıldızların bir duvar saatinin üzerindeki sayılar gibi durmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Gök mavisi zemin üzerinde, on iki altın yıldız, Avrupa halklarının birliğini temsil edecek şekilde, bir daire oluşturur. Yıldızların sayısı değişmez. On iki sayısı, mükemmelliğin ve bütünselliğin sembolüdür.*⁴⁰²

Resmi kayıtlarda bu şekilde açıklanan bayraktaki 12 yıldız farklı şekillerde de yorumlanmaktadır:

“AB bayrağında yer alan on iki yıldız açık adresi itibariyle AB’nin 12 temel üyesi devleti temsil eder. Ancak “signalizasyonu” itibariyle o bayrağa konulmuş olan 12 yıldız, kapalı devre işleyen bir sistemi simgeler. Buna göre 12 yıldız, “signalizasyonu” itibariyle 12 Betlehem Yıldızı’nı (Haçını), İsrail’in 12 kavmini, Gizemli gül Meryem’in 12 yıldızını ve İsa’nın 12 Havarisi’ni verir. Haçın AB bayrağındaki açık “Sembolik” yeri (12 yıldız) ve “Signal” olarak kapalı yeri, önemi ve anlamı budur.”⁴⁰³

Suat İlhan da AB bayrağının anlamı hakkında çeşitli iddialar olduğunu ifade etmektedir. Bu iddialardan birincisi 12 Yıldızın Hz. İsa’nın Havarilerini temsil ettiği şeklindedir. İkincisi ise 12 yıldızın, 12 Yahudi Kabilesini ve

⁴⁰² Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, “Avrupa Birliği Amblemi”, www.abgs.gov.tr, erişim 8.10.2006

⁴⁰³ Aytunç Altındağ, Gül ve Haç Kardeşliği Avrupa Birliği’nin Gizli Masonik Kimliği, Alfa Yayınları, İstanbul 2004, s.79

Meryem Ana'nın başındaki tacı, mavi zeminin de Meryem Ana'nın pelerinini temsil ettiğini ve Avrupa'nın Yahudi-Hıristiyan ortak mirasını temsil ettiği iddialarıdır.⁴⁰⁴

Durmuş Hoccoğlu da AB bayrağının mevcut hali ile kullanmayı

“...tarihimiz, şerefimiz, namusumuz olan, Hilâlli-Yıldızlı Türk bayrağını Türkiye'mizin, “şüheda fıskıracak toprağı sıksan şüheda” mısraları ile tavsif edilen bu aziz vatanımızın semalarından ya tamamen silip atarak, yerine, ilhamını Meryem'in başının etrafında, On iki Havarî'yi temsil eden on iki yıldızlı haleden alan on iki yıldızlı AB bayrağını kame etmeyi ya da O'nun yanında ikincileştirerek paçavra hükümüne indirmeyi içine sindirmenin adı ne?”⁴⁰⁵

sözleri ile eleştirerek kabul edilemez bulmaktadır.

Üye sayısının artmasına rağmen, resmi çevrelerce üyeleri temsil ettiği ifade edilen yıldız sayısının sabit kalması yukarıdaki iddiaları güçlendirmektedir. Yine Altında'a göre AB'nin ilk bayrağı da tamamen Hıristiyanlık sembollerinden oluşmaktadır ve Türkiye'nin itirazları sonucu değişmiştir:

“1950'li yılların başlarında AB'nin ilk uluslar ve devletlerarası görüşmeleri başladığında ilk dört devlet gelecekte kurulacak olan AB'nin bayrağının nasıl olacağını da gündeme almışlardı. Uzun süren çabalar sonucunda kabul edilen bayrak modeli bugünkünden çok farklı idi. Sarı zemin üzerine yuvarlak bir daire çizilmiş ve ortasına da 4 köşeli, kırmızı renkli bir haç konulmuştu. Daha sonra bu haçlı bayrak, kurucu üyesi olduğu halde asil üye yapılmayan TC Devleti'ne kabul ettirilmek istendi fakat Türkiye, İslam dinine bağlı olduğunu öne sürerek bu kırmızı Haçlı AB Bayrağı'nı kabul etmeyeceğini ve değiştirilmesi gerektiğini bildirdi. Bugünkü AB Bayrağı

⁴⁰⁴ Suat İlhan, Avrupa Birliği'ne Neden Hayır 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002, s. 115-117

⁴⁰⁵ Durmuş Hoccoğlu, “Onurlu AB Üyeliği” Tezinin Kritiği: XV, Yeni Çağ Gazetesi [Analiz]., 19 Kasım 2005, s.12;

Türkiye'nin itirazı üzerine AB'nin değiştirilerek kabul edilmiş olan ikinci bayrağıdır."⁴⁰⁶

4.5. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERİN DEVLET YAPILARI:

AB yetkilileri çeşitli vesilelerle ulus devlet döneminin sona erdiği, milliyetçiliğin demode olduğu gibi telkinlerle Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısını değiştirme yönünde açıklamalarda bulunmaktadır. Oysa Avrupa Birliği ülkelerinin ulus devletlerini bir kenara terk ettiklerini, milliyetlerini reddettiklerini gösteren somut bir gelişme olmadığı gibi, AB kendi ifadeleri ile tarih ve kültürlerinin buluşması anlamına gelen, Hıristiyan kültür değerleri üzerinde yükselen bir bütünleşmedir.⁴⁰⁷

Mustafa Erdoğan Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu'nda sunduğu bir tebliğde Avrupa Birliği üyesi 14 ülkenin (Almanya, İtalya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İrlanda, Danimarka, İsveç, Finlandiya, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Avusturya) yazılı anayasalarından hareketle bu devletlerin temel niteliklerini tanımlayan ilke ve kuralları Federal-Üniter Devlet Ayrımı, İnsan Onuru ve İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk Devleti ve Din-Devlet İlişkileri başlıkları altında incelemiştir.

İncelenen anayasalardan sadece beşinde dibace (başlangıç) bölümü vardır. Anayasaların başlangıç bölümlerinde *bireysel onur ve insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti* olmak üzere üç ortak değer vurgulanmaktadır.⁴⁰⁸

İncelenen Avrupa Birliği üyelerinin üçü dışında hepsi üniter devlettir. Portekiz Anayasası'nın 6., İtalyan Anayasası'nın ise 5. maddesinde

⁴⁰⁶ Aytunç Altındal, Gül ve Haç Kardeşliği Avrupa Birliği'nin Gizli Masonik Kimliği, s. 80

⁴⁰⁷ Nuri Gürgür, "Üst Kimlik Yahut Türkiye Üzerine Projeler", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 3

⁴⁰⁸ Mustafa Erdoğan, "Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel Nitelikleri", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s. 139-140

devletin üniter vasfı açıkça belirtilmiştir. Doğrudan zikredilmeyen kimi üniter anayasalarda ise devletin "*bölünmez*" olduğu yazılıdır. Bunlar da Fransa (m. 2), Lüksemburg (m. 1) ve Finlandiya (m. 4) anayasalarıdır. İtalya Anayasası her iki sıfatı birlikte zikretmiştir (m. 5).⁴⁰⁹

Dikkat çeken bir başka konu ise üniter Avrupa devletlerinin önemlice bir kısmında ya etnik-kültürel topluluklara özerklik tanınmış ya da idari yapının belirgin bir adem-i merkezîyetçiliğe dayandırılmış olmasıdır.⁴¹⁰

Avrupa Birliği'ndeki federal devletler ise Almanya, Avusturya ve Belçika'dır.⁴¹¹

Avrupa Anayasalarının hemen hemen hepsinde insan haklarının güvence altına alınması, Hollanda, İzlanda ve İrlanda dışında hepsinde demokratik devlet ilkesi; Danimarka dışında, hepsinde ise "hukuk devleti" ilkesi şu veya bu şekilde vurgulanmıştır. Din-devlet ilişkilerinin düzenlenmesi konusunda Avrupa Anayasaları'nın ortaklaşa benimsemiş oldukları standart bir model yoktur. Bazı anayasalarda resmi din veya "*tanınmış din*" (established religion) modeline yer verilmişken, bazı anayasalarda din ile devletin ayrılığı

⁴⁰⁹ M. Erdoğan, s.141

⁴¹⁰ "Birinci grubun tipik örneğini İspanya oluşturmaktadır. Nitekim İspanya Anayasasının 2. maddesinde "anayasa onu oluşturan milliyetlerin ve bölgelerin özerklik hakkı ile birlikte onlar arasındaki dayanışmayı tanıyarak ve garanti eder" hükmü yer almaktadır. Ayrıca, 3. madde İspanyolca dışındaki diğer dillerin de her bir özerk toplulukta *resmi dil* olacağını (2. bent) ve "İspanya'nın dil zenginliği(nin) kültürel bir miras olarak özel saygı ve himaye" göreceğini (3. bent) hükme bağlanmıştır. Portekiz Anayasasında da buna benzer bir hüküm vardır. Nitekim 6. maddeye göre "Azores ve Madeira takımadaları kendi siyasi ve idari statüleri ve kendi öz-yönetim kurumları bulunan özerk bölgeler oluştururlar." Nihayet, yine üniter bir devlet olan İsveç'in anayasası da 2. maddesinin 4. bendinde "etnik, dilsel ve dinsel azınlıkların kendi kültürel ve sosyal hayatlarını koruma ve geliştirmeleri için fırsatlar artırılır" denmektedir." Mustafa Erdoğan, "Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel Nitelikleri", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.141

⁴¹¹ Bağımsızlığını 1830 yılında kazanmış olan Belçika 1970, 1980, 1988-89 ve 1993'te yapılan bir dizi reformdan sonra, bir hayli karmaşık bir federal yapıya dönüşmüştür. Belçika Anayasası'nın 1. maddesine göre, "Belçika topluluklardan ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir." Belçika federasyonu üç topluluk ile üç bölgeden meydana gelmektedir. Anayasa ayrıca dört de dil bölgesi kurmuştur(m.4): Fransızca konuşulan Bölge, Hollandaca konuşulan Bölge, iki dilli Brüksel bölgesi ve Almanca konuşulan Bölge.; M. Erdoğan, s.141-142

öngörülmüştür. İkinci grup içinde doğrudan doğruya devletin "laik " olduğunu belirten tek anayasa Fransa'nındır.⁴¹²

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bir kısmının anayasalarında değiştirilmesi yasaklanan bazı hükümler yer almaktadır. Bunların devletin temel niteliklerinin çekirdeğini oluşturdukları söylenebilir. Anayasalarında bu türden hükümlere yer veren ülkeler Fransa, İtalya, Almanya ve Portekiz'dir. Fransa, İtalya ve Portekiz'de ortak olan nokta, hükümet şeklinin "cumhuriyet" olduğu esasının değişmezliğidir. Federal Almanya Anayasasında temel haklara dayanma, demokratik, sosyal devlet, federalizm, anayasanın bağlayıcılığı ve yurttaşların direnme hakkı değiştirilemez niteliklerdendir. Avrupa'da, din-devlet ayrılığına (laiklik) ilişkin olanı dâhil olmak üzere, en uzun değiştirilemez hükümler listesine yer veren ise Portekiz Anayasası'dır. Sonuç olarak, Avrupa Anayasalarının devlet düzeninin temeli olmasını istedikleri ortak değerler, *bireysel özgürlük ve insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü veya hukuk devleti, kültürel çeşitliliğin tanınması veya saygı görmesi, adem-i merkezîyet ve din-devlet ayrılığı* olarak sayılabilir.⁴¹³

Bu ortak değerlerin yanında dikkat çeken konu ise AB üyesi devletlerin ortak bir devlet veya hükümet şeklinin (federal-üniter, monarşi-cumhuriyet gibi) olmamasıdır.

4.6. GENİŞLEYEN AVRUPA BİRLİĞİNİN TEMEL PROBLEM SAHALARI:

Avrupa Birliği'nin genişleme politikaları ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Örneğin, Ali Resul Usul AB'nin yeni genişleme projelerinin, kendisine birçok yük getirmesine rağmen, güvenlik ihtiyacından doğduğunu belirtmekte ve Türkiye'nin bu stratejideki önemine The Economist dergisinden yaptığı alıntı ile dikkat çekmektedir.

⁴¹² M. Erdoğan, s.142-147

⁴¹³ M. Erdoğan, s. 147-149

“Avrupa ve Asya'nın mihverinde, Türkiye küresel bir öneme sahiptir. NATO'nun güney-doğu kanadı şeklindeki rolü devam etmese de, ülke, çok önemli bir şekilde, Avrupa Birliği demokrasileri, Balkanlar'ın ve Kafkaslar'ın kargaşası ve tabii ki eski Sovyetler Birliği'nin güney-batı uyduları ve Arabistan'ın diktatörlükleri arasında dengede durmaktadır. Ayrıca, Türkiye, yeni bağımsız olmuş birçok Türkçe konuşan ülkede de anahtar konumundadır. Türkiye Doğu ve Batı arasında bir köprüdür ve Yeni Dünya Düzensizliğinin çok önemli bir oyuncusudur.”⁴¹⁴

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ne göre de genişleme, 21. yüzyıla hazırlanan Avrupa Birliği için en önemli fırsatlardan biridir. Yeni üyelere bir istikrar ve refah bölgesi sunarak, kıtanın barışçıl yollarla bütünleşmesini daha ileriye götürmek için benzersiz tarihi bir görevdir.⁴¹⁵

Ümit Özdağ ise AB'ni tarihin gördüğü en hırslı ve en hızlı ilerleyen siyasal projelerden birisi olarak nitelemekte ve böyle büyük projelerin getirilerinin büyük olacağı gibi riskleri ve zorluklarının da aynı derecede büyük olacağını vurgulamaktadır. AB yetkilileri tarafından, “inşa halinde olan bir süper güç” şeklinde tanımlanan AB, önümüzdeki 20 yılda süper güç olma yolundaki mücadelesinin en önemli aşamalarından birisine girecektir. AB'nin bir süper güç olabilmesi, siyasî bütünleşmesini gerçekleştirmesine, gelişmiş bir Avrupalı siyasî-toplumsal kimliğini inşa etmesine, buna bağlı olarak, AB için savaşmaya, ölmeye ve öldürmeye hazır bir Avrupa ve Avrupalı oluşturmayı başarmasına bağlıdır.⁴¹⁶

Avrupa Birliği'nin kuruluş felsefesini kısaca özetleyerek AB'nin Ekonomik, Politik-Kurumsal, Kültürel-Toplumsal ve Jeopolitik zorluklarla karşı karşıya olduğunu vurgulayan Özdağ'a göre bütün bu zorluklar, AB tarafından,

⁴¹⁴ “East, West, Which is the Best”, The Economist, 19 Kasım 1994. ten aktaran Ali Resul Usul, “Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁴¹⁵ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği'nin Genişlemesi, www.abgs.gov.tr, erişim 8.10.2006

⁴¹⁶ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.11

AB'nin hem anlamlı bir siyasal yapı, hem de jeopolitik bir güç olabilmesi için, aşılması gereken zorunluluklardır ve önümüzdeki 20 sene içinde AB'nin temel uğraş alanlarını oluşturacaktır.

Bu kapsamda Türkiye'nin AB ye giriş sürecinde belirleyici unsur Türkiye Cumhuriyeti'nden ziyade AB'nin yapısal zorlukları olacağı noktasından hareketle konuyu daha iyi değerlendirebilmek için, AB'nin önümüzdeki 20–25 yıl içinde karşılaşacağı temel sorun alanlarını incelemek ve bu sorunların Türkiye'ye yönelik AB politikalarına yansımalarını analiz etmek gerekmektedir.

4.6.1. Ekonomik Zorluklar:

Avrupa ülkeleri tüm sömürgelerini kaybetmişlerdir. Hammaddeye, ucuz işgücüne ve pazara ihtiyaçları vardır. Başta petrol olmak üzere stratejik kaynaklara sahip değildir.⁴¹⁷

AB son yıllardaki genişlemesi ile önemli bir pazar büyümesi gerçekleştirmiştir. Ancak, AB pazarı ile bütünleşen yeni pazarlar, başlangıçta AB ekonomisinin çok gerisinde oldukları için bu genişlemenin ilk dönemdeki ekonomik maliyeti, ekonomik getirilerinden çok daha fazla olmaktadır. Örneğin, 2004–2008 arasında gerçekleşen ve gerçekleşecek üyelikler sonucu, AB yurttaşlarının kişi başına düşen milli geliri ortalama %13 oranında azalacaktır. AB yeni katılan 115 milyon insanın ekonomik kalkınmasında belirli bir aşamaya gelmesi için, 10–12 sene arasında bir süreye ihtiyaç duyacaktır. Bu süre de, 2018–2020 anlamına gelmektedir. Bu süre içinde Türkiye'nin AB'ye girmesi, ekonomik açıdan hiç rasyonel değildir. AB'nin bu aşamada, Türkiye'nin tam üyeliğinden hiçbir kazancı olmayacak; aksine, bu giriş, AB kaynakları üzerinde bazı araştırmacılara göre ilk beş yılda 50 milyar ABD Dolarına çıkan ek yük oluşturacaktır. Türkiye pazarı zaten Gümrük Birliği çerçevesinde, bir sömürge belgesi niteliği taşıyan bir anlaşma ile AB

⁴¹⁷ Sinan Aygün, Avrupa Tuzağında Mankurtlaşan Türkiye, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s.77

pazarına eklemlenmiş durumdadır. Bu durum hem AB hem de üçüncü ülkelerle yapılan ticarete zarar doğurmaktadır.⁴¹⁸

Türkiye GB nedeniyle üçüncü ülkelerle yaptığı ticarete de karar mekanizmalarında bulunmadığı AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ni uygulamaktadır. GB'nin gerçekleştiği 1996'dan 2005'e kadar geçen 6 yılda ihracat 309 ithalat ise 492 milyar dolar olarak gerçekleştirmiştir. Aradaki açığın 79 milyar doları AB ile doğrudan ticaretten, 105 milyar doları ise üçüncü ülkelerle yapılan ticaretten kaynaklanmıştır.⁴¹⁹

"Türkiye AB'ne dışarıdan bağlanmış ve olanaklarından yararlandırılmayan bir hilkat garibesi durumunda" dır diyen Erol Manisalı da aynı görüştedir.⁴²⁰ Böyle bir tabloda Türkiye'nin tam üye olmasında AB'nin ekonomik açıdan nasıl bir çıkarı olabilir ki?

4.6.2. Politik-Kurumsal Zorluklar:

Avrupa gerek kuruluş aşamasında gerekse sonraki aşamalarda esas itibariyle ekonomik bölgesel bir bütünleşme projesidir. Bu hedefin yanı sıra son yıllarda siyasi birlik oluşturma gayreti içerisinde. Tüm sorunlara rağmen ekonomik bütünleşmede oldukça ileri durumda olan AB'nin siyasi birlik çalışmalarında aynı başarıyı gösterdiğini söylemek mümkün değildir.⁴²¹

⁴¹⁸ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.12–15

⁴¹⁹ Sinan Aygün, Avrupa Tuzağında Mankurtlaşan Türkiye, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s.156

⁴²⁰ Erol Manisalı GB nedeniyle Türkiye'nin AB'ne tek yönlü bağlandığı, karar mekanizmalarında yer almamasına rağmen alınan kararlara uymak zorunda kaldığı ve bu nedenle çok büyük maddi kayıplara uğradığı görüşündedir. E.Manisalı GB ile Avrupa'nın maddi olarak Türkiye'den alacaklarını, Türkiye'yi üye yapmadan, aldığını ve bu nedenle üye yapması için bir sebep olmadığını savunmaktadır. Bu konulardaki görüşleri için bakınız: Erol Manisalı, Türkiye Avrupa Kıskaçında, Derin Yayınları, İstanbul 2005; Küresel Kıskaç, Otopsi Yayınları, İstanbul 2005; Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005; AB Süreci mi? Sevr Süreci mi?, Derin Yayınları, İstanbul 2006.

⁴²¹ Murat Sezginer, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci ve Türk Milli Siyasetinde Çöküşe Doğru", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, s. 24

AB, bugün ekonomik bir dev, fakat politik bir spastiktir ve bu konumundan hızla kurtulma çabası içindedir. AB, bu amaçla, 1991'de gerçekleşen Maastricht Zirvesi'nden sonra, büyük bir hızla ekonomik ve ticarî bütünleşmeyi derinleştirirken, bu bütünleşmeyi siyasî ve askerî alanlara da taşımıştır. Ancak AB, bunu nasıl oluşturacağı konusunda fikir birliği sağlayamamıştır. AB içindeki Almanya-İtalya gibi bazı ülkeler, federasyon yanlısı politikalar izlerken; İngiltere ise, AB'nin federasyon değil, konfederasyon olmasını istemektedir.⁴²²

Bu doğrultuda bir başka görüş de genişlemenin Avrupa'nın ortak iradesini zayıflattığı ve politik bütünleşmesinin önüne aşılması imkânsız duvarlar ördüğüdür. Fransa Cumhurbaşkanı adayı Nicolas Sarkozy yeni yayımladığı "Ensemble" (Birlikte) adlı kitabında konuyu "Türkiye'nin üyeliği AB'nin bir dünya gücü olma, ortak politika geliştirme ve Avrupa çapında bir demokrasiye dönüşme hedeflerini toprağa gömer." Sözleriyle dile getirmiştir.⁴²³

Bunun dışında, AB üyesi ülkelerin uyum sorunu söz konusudur. Özellikle dış politika konusunda ortak kararlar almakta büyük zorluklar yaşanmaktadır.⁴²⁴

Avrupa Birliği'nin geleceği ve liderliği ile ilgili konularda Avrupalı ülkeler arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. Avrupa'nın liderliği konusunda Almanya'ya ve Fransa'nın yürüttüğü politikalara karşı İngiltere başta olmak üzere AB içinde bazı ülkelerde bir direnç olduğu gözlenmektedir.⁴²⁵

Bu farklılıklar, bir yandan politik-kurumsal yapılanma sürecini zorlaştırırken, öte yandan AB'nin bir süper güç olması sürecinde aşılması

⁴²² Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.18

⁴²³ Sabetay Varol, "Türkiye Girse AB Kimliği Ölü", Milliyet Gazetesi, 04.04.2007

⁴²⁴ S. Aygün, s.77

⁴²⁵ Harp Akademileri Yayını, Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, HAK Basımevi, İstanbul 2003, s.196

gereken bir sorun teşkil etmektedir. AB, Avrupa'nın Geleceği Konvansiyonu çerçevesinde 21. yüzyılda büyük güç olabilmesi için ortak politik-askerî iradeyi daha kolay ve etkin kullanabileceği bir politik çerçeve arayışı içindedir.⁴²⁶

Oluşturulmaya çalışılan Birleşik Avrupa'da üye ulus devletler bir yandan AB'ye devredilen egemenlik yetkileri ile uluslar-üstü bir kurumun getirdiği gerilimler ve değişikliklere maruz kalırken, diğer yandan da AB bünyesindeki etnik grup ve bölgelerin talepleri ile güçsüzleşmektedirler.⁴²⁷ Günümüzde bu tehdit algılaması ile hareket eden üye ulus devletlerin uluslaştırma araçlarını ellerinde tutarak etkin kullanımına devam etmeleri nedeniyle de AB ulus devletin yerine geçebilecek bir yapılanmanın uzağındadır.⁴²⁸

Konvansiyonun sonucunda ortaya çıkacak politik-anayasal çerçevenin yaşama geçirilmesi ise, bir başka süreci gerektirecektir. Bu süreç, hiç de kolay olmayacaktır. 27 devletin yapıları yeni bir anayasal-politik sürecin içinde yeni bir yapıda oluşacaktır. Bu aşamayı, oluşan kurumların derinleşmesi süreci izleyecektir. Bütün bunların, bir süre gerektireceği açıktır.⁴²⁹

4.6.3. Kültürel-Toplumsal Zorluklar:

İnsanların kendi kendini ifade edişinin yolu olan kültür; hayat tarzında, düşünce şeklinde, günlük ilişkilerde, sanatta, edebiyatta, dinde, dinlenme ve

⁴²⁶ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.18

⁴²⁷ Meltem Müftüler Baç, Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.7

⁴²⁸ Vahap Sağ-Mehmet Aslan, "Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2001, C.25, No:2, s.175

⁴²⁹ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.18

eğlenmede karakterin ifadesidir. Bu unsurları her millet kendi algılayış ve duyuş tarzına göre oluşturacaktır.⁴³⁰

Kültürel açıdan bakıldığında, AB bünyesinde farklı kültürlerde 27 ulus devlet barındırmaktadır. Böyle bir yapı tarihte ancak eski Roma'nın veya Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu kültürel heterojenliğe benzemektedir. Bu anlamda Pax Romana ve Sovyet insanı yaratma çabaları ile karşılaştırıldığında, ortak bir "Avrupalı" veya "Avrupa Birliklilik" kimliğini oluşturmak çok daha zor olacak ancak AB üyesi ülkelerin tamamının Hıristiyan kültür dünyasına mensup olması AB'nin kimlik krizi sürecini aşmasında en büyük kolaylığı sağlayacaktır.⁴³¹

Bir başka avantaj ise AB üyeleri ile Türkiye veya Türkler arasındaki kültür farkıdır. AB ve Türkiye arasındaki fark sanıldığı gibi inanç farkından değil, iki kültürün tamamen farklı kulvarlarda gelişmesinden kaynaklanmaktadır.⁴³² Türkler tarih boyunca Avrupalılar için "öteki" olmuş; Avrupalı ne olmadığını yani Türk olmadığını söyleyerek "ne olduğunu"; yani, Avrupalı olduğunu bulmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin AB üyelik adaylığı Avrupalı için bir tepki oluşturacak ve kültürel kimliğin oluşmasını olumlu etkileyebilecektir.⁴³³

Türkiye'nin adaylığının bir başka olumsuz etkisi de Türkiye'nin büyük ve büyük olduğu kadar da hızla artan nüfusunun tehdit olarak algılanmasıdır. 2050'de AB nüfusu azalarak 419 milyona düşecek; Türkiye nüfusu ise, 103 milyona çıkacak ve AB nüfusunun dörtte birini oluşturacaktır.⁴³⁴ Böylece artan nüfusu ile Türkiye üye olduğu takdirde, AB'nin beş büyük ülkesinden biri olacak; AB'de mevzuat çıkarmaya yönelik karar alma sürecinde yer alan

⁴³⁰ Mustafa Talas, "Türk Milli Bütünlüğünü Tehdit Eden Kültürel Meseleler", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.142, Şubat 2003, s.11-12

⁴³¹ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.20-21

⁴³² Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul 2003, s.66

⁴³³ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.21

⁴³⁴ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.24

başlıca kurumlardan Parlamentoda güçlü bir şekilde temsil edilecek ve Konseydeki ağırlıklı oyu Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya ile eşit düzeyde olacaktır.⁴³⁵

4.6.4. Jeopolitik Zorluklar:

Avrupa üç yanı denizlerle çevrili bir “kenar ülke” konumundadır. Bu yapısı Avrupa'nın güvenliğini arttırmakta ve bütünlüğünü güçlendirmektedir.⁴³⁶ Avrupa'nın kara sınırı olan doğusu jeopolitik olarak zayıf noktadır ve bu kanadı güvenli sınırlara dayandırmak zorundadır

Uluslar arası siyaset kuramında bir ülkenin - ya da bir birliğin – küresel sistem içerisindeki gücü büyük ölçüde coğrafi konumuna bağlıdır.⁴³⁷ Ü. Özdağ'a göre AB genişlemelerle jeopolitik yapılanmasını tamamlamaya çalışmaktadır ve bugüne kadar gerçekleşen genişlemeler ekonomik olmaktan çok, jeopolitik mülahazalara dayanmaktadır. Böylece Sovyet gücünün Doğu Avrupa'dan çekilmesinden sonra, muhtemel bir istikrarsızlık alanı hâline gelen bu bölge, AB'ne dâhil edilerek AB jeopolitiği kıtasal bir nitelik kazanmış, böylece hem istikrarsızlıkların doğması, hem de bunların AB'yi tehdit etmesi engellenmiştir.⁴³⁸ AB bu genişleme ile doğal sınırları olan Ural ve Kafkas Dağları ile Türk Boğazları'na⁴³⁹ hemen hemen ulaşmıştır.

İkinci genişlemeden sonra, AB dışında kalan Avrupa ülkeleri, Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya, Rusya, Sırbistan, Bosna Hersek, Makedonya ve Türkiye olacaktır. Bu hali ile yukarıda adları anılan Balkan devletleri, üye olsalar da olmasalar da, AB denizinin içinde kalan adacıklar olarak AB ile bütünleşeceklerdir. Mevcut kıtasal coğrafya, AB için çok olumlu bir jeopolitik

⁴³⁵ İlkay Nerat, Taslak Anayasa Çerçevesinde AB'nin Geleceği ve Türkiye, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 4, S. 8, Eylül 2006, s. 29

⁴³⁶ S.İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, s. 27-28

⁴³⁷ Meltem Müftüleri Baç, Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.9

⁴³⁸ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.27

⁴³⁹ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, s.27

çerçeve oluşturmaktadır. Türkiye'nin AB'ye bu aşamada üye olması, AB'yi hazır olmadığı bir anda, güvenli kıtasal jeopolitiğin dışına iterek Orta Doğu ve Kafkasya gibi dünyanın en sorunlu altsistemleri ile sınırdaş hale getirecektir. AB bir anda mevcut hegemon güç ile henüz girmek istemediği bir rekabetin içine sürüklenecektir. Bu, bir anlamda bir "jeopolitik erken doğum"dur.⁴⁴⁰

Bu değerlendirmenin yanısıra Türkiye coğrafyasının Türkiye'nin mevcut demokratik, laik ve çağdaş devlet yapısı ve güçlü ordusu ile sadece AB değil dünya barışı ve güvenliği açısından da önemli role sahip olduğu görüşü de birçok çevre tarafından savunulmaktadır. Bu görüşe göre Türkiye AB için vazgeçilmeyecek ölçüde değerli bir stratejik ortaktır.⁴⁴¹

Türkiye'nin AB üyeliği kararı çok yönlü, zor bir politik seçimdir. Bunun için, coğrafyanın, beşeri unsurların (Ekonomik, politik, sosyal, askeri), çekirdek kültür unsurlarının (Temel düşünce sistemi; dil; din; tarih; örf-adet-gelenekler; sanat ...) açıklığa kavuşturduğu jeopolitik veriler doğru olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin AB üyesi olması bölgesel ve evrensel jeopolitiği daha karmaşık hale getirecek ve şayet AB jeopolitiğin beşeri değerleri açısından⁴⁴² zayıflama eğilimine girerse Türkiye coğrafyası Avrupa coğrafyasına olumsuz katkı sağlayacaktır.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s.28

⁴⁴¹ Sait Yılmaz, Avrupa Birliği Güvenlik Boyutu ve Türkiye", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.379, Ocak 2004, s.15

⁴⁴² Ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve askeri

⁴⁴³ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.117,56

5. BEŞİNCİ BÖLÜM

TC-AB İLİŞKİLERİ

Birçok konuda olduğu gibi TC-AB ilişkileri de genellikle “siyah” veya “beyaz” olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler, yapanların dünya görüşü, ülkelerin ulusal çıkarları ve dış politikaları, uluslar arası ve ulusal gündem ve günlük siyaset gibi birçok parametreye göre değişmektedir.

İlişkileri “Avrupa Birliği'ne girmek Türkiye Cumhuriyeti'nin sonudur.” şeklinde tanımlayanlar olduğu gibi” Türkiye'nin AB'ye giriş müzakerelerinin bloke edilmesi halinde, yönetimi askeri bir diktatörlük veya köktendinci bir hükümetin ele geçirebileceğini⁴⁴⁴ ya da “AB üyeliği konusunda Türk toplumu açısından temel bir tercih söz konusudur. Türkiye, ya Atatürk'ün hayal ettiği, tahayyül ettiği medeni milletler camiasında şerefli, onurlu yerini alacaktır ya da Suriye, Irak, Ürdün gibi, ikinci veya üçüncü sınıf bir Ortadoğu ülkesi olmaya devam edecektir.”⁴⁴⁵ Şeklinde ifade edenler de vardır.

TC-AB ilişkilerinde Avrupalıların zihniyetini anlamak için İsmet İnönü'nün şu anısını hatırlamak yerinde olacaktır. Lozan Konferansı'nda İsmet Paşa ile Lord Curzon bir gece toplantısında beraberdir ve yanlarında ABD delegesi Chaild de vardır. Lord Curzon İnönü'ye “Hiçbir dediğimizi kabul etmiyorsunuz. Hepsini reddediyorsunuz. En nihayet şu kanaate vardık ki, ne reddederseniz hepsini cebimize atıyoruz. Memleketiniz haraptır... Harap bir memleketi nasıl kurtaracaksınız? İhtiyaç sebebiyle yarın para istemek için karşımıza gelip diz çöktüğünüz zaman, bugün reddettiklerinizi cebimizden birer birer çıkartıp size göstereceğiz.”⁴⁴⁶

⁴⁴⁴ Mesut Yılmaz, “Müzakereler Engellenirse Köktendinciler Yönetime Gelir”, Cumhuriyet Gazetesi, 01.09.2004

⁴⁴⁵ Ergun Özbudun, “Avrupa Birliği ve Anayasa Değişiklikleri”, Avrupa Birliği'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 13.4.2001, Denizli, s.53

⁴⁴⁶ İsmet İnönü, Hatıralar II. Kitap, Yayına Hazırlayan: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987, s. 89-90

Anlaşılan Lozan'da ceplerine koyduklarını, bugün İlerleme Raporları ya da Avrupa Parlamentosu Kararlarıyla her fırsatta önümüze sürmektedirler. AB'nin 1963 Ankara anlaşmasından günümüze kadar uyguladığı oyalama ve uygun zamanı kollama stratejisini anlamak adına Kıbrıs konusunda izlediği politika da iyi bir örnek teşkil etmektedir.⁴⁴⁷

GKRY'nin adanın tümü adına yaptığı tam üyelik başvurusunun o günkü şartlarda kabulünün, tanınmasa da fiili bir devlet olarak varlığını sürdüren KKTC'ni TC ile birleşmeye iteceğini anlayan AB uygun şartlar oluşuncaya kadar konuyu erteledi. Daha sonra TC'nin GB ve adaylık sürecinde tavizkar politikalarına paralel olarak uygun zaman ve koşullar oluşunca Kıbrıs'ı AB üyeliğine kabul etti. Bu yöntem AB'nin sürekli kullandığı "oyalama" ve "havuç" taktiklerine örnektir. Bu örnekten hareketle kimi çevrelerce tehlikeli olmadığı öne sürülen Anadilde eğitim, Kamu Reformu Yasası, Yabancıların mülk edinmesi, Patrikhane'nin ekümeniklik iddiası vb. konuların benzer politikalarla ne sonuçlara ulaşabileceği kolayca tahmin edilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti – Avrupa Birliği ilişkilerini incelemeye başlamadan Türklerin Avrupa ile ilişkilerinin tarihini kısaca incelemekte yarar vardır.

5.1. AVRUPA İLE İLİŞKİLERİN KISA TARİHÇESİ:

Bilindiği gibi Türklerle Avrupalıların karşılaşması ilk olarak cephelerde olmuştur ve Avrupalının tanıdığı Türk imajı da büyük ölçüde bu atmosfer içinde şekillenmiştir. Özellikle güç dengesinin Türkler lehine olduğu yıllarda, Türklerle Avrupalılar arasındaki bu çelişki, Avrupalıları kilisenin öncülüğünde, Türklere karşı "haçlı seferleri" düzenlemeye kadar götürmüştür.⁴⁴⁸ Haçlı seferleri silah yanında Hıristiyan misyonerleri, okullar, sağlık ekipleri her türlü propaganda gönüllüleriyle devam ettirilmiş, haçlı zihniyeti ana kimliğini

⁴⁴⁷ Erol Manisalı, Türkiye-Avrupa İlişkileri, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1998, s.25-27

⁴⁴⁸ A. Sandıklı, s.180

korumuş, ancak kullandığı araçlar değişmiştir.⁴⁴⁹ Bu (yani Türk tehlikesi) da “Avrupa Birliği” düşüncesinin oluşumuna oldukça katkıda bulunmuştur.

Özellikle Haçlı seferlerinde umdukları sonuca ulaşamayan Avrupa, Türk-İslam dünyasını bir gerçek olarak kabul etmiş ve buradaki bilgi birikiminin önemini kavramıştır. XI ve XII yüzyıllardan itibaren İslam bilim ve felsefesinin ürünleri Latinceye tercüme edilmiş, birkaç yüzyıl içinde de Avrupalılar tarafından öğrenilmiştir. Buna karşılık Türk dünyası gelişmesini devam ettirememiş, bir hayli zaman yerinde saymıştır. İşte XV-XVI. Yüzyıllarda Avrupa gelişmesini arttırarak önce dengeyi ardından da üstünlüğü sağlamıştır.⁴⁵⁰

Bu hem coğrafi, hem de kültürel yönden yarı Avrupalı, heterojen imparatorluk, Turhan'ın “mecburi kültür değişmesi” ile ifade ettiği 1800'lü yıllardan itibaren, Batı Avrupa'yı model alarak çok hızlı bir değişimin sürecine girmiştir. Avrupa normları doğrultusunda yönetiminde, hukuk ve eğitim sisteminde oldukça ciddi reformlara girişmiştir⁴⁵¹

18. yüzyıldan itibaren yanlış bir algılama sonucu “batılılaşıma” anlayışı ortaya çıkmıştır. Oysa ihtiyacımız olan batılılaşıma değil “muasırlaşma”dır.⁴⁵²

Bu tür bir batılılaşıma zihniyeti, gelenekli yaşam tarzımızda, inanç ve kültür değerlerimizi bir yana iterek, batıya teslim olmak, bir anlamda batıyı kutsallaştırmak tarzında bir oluşumun meydana gelmesine yol açmıştır.⁴⁵³

⁴⁴⁹ Ağâh Oktay Güner, “Bir Kültür Mensubiyetinin Adı: Türkiye Cumhuriyeti”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 61

⁴⁵⁰ Tuncer Baykara, Türk Kültürü, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 50

⁴⁵¹ M. Turhan, “Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s.5–6 dan aktaran Atilla Sandıklı, Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2001, s.181

⁴⁵² Süleyman Eryiğit, “Tanzimat Fermanından Uyum Yasalarına”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, s. 31

⁴⁵³ Orhan Türkdoğan, “Ulus-Devletin Yolu Kesiliyor mu?”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 27

Türk toplumu Batı'dan bağımsız durumda kalmadıkça Batı onun karşısına mutlaka bir emperyalizm şeklinde çıkacaktır diyen Niyazi Berkes Türkiye'nin Batı'yla politik ve ekonomik ilişkilerinin başlangıç döneminin üç temel özellik gösterdiğini savunmaktadır:

- “Türk toplumunun değişme ve kalkınma işleri, Batı devletlerinin siyasi çatışmalarına sürekli olarak karıştırılmıştır. (Batı'yı işlerine karıştırmadan, hatta onu kendi modernleşmesi için kullanan toplumlar vardır. Japonya ve Rusya gibi; Atatürk devri Türkiye'si gibi. O süre müstesna, bizde hep bunun tersi olmuştur.)
- Batı'yı anlamanın, Batı'dan etkilenmenin, Batı'ya dönmenin hep tersineliklerle, zamansızlıklarla, karşılıksızlıklarla dolu bir tarihi vardır.
- Batı'ya dönüşün, içeride toplumsal değişme reformlarının zorunluluklarından kaçınma amacıyla son dakikada kurtuluş yolu olarak Batı'ya "denize düşenin yılanı sarılması" cinsinden olması Batıcılığın peykçilik modelini kurmuştur.”⁴⁵⁴

Fransız İhtilalinden sonra Avrupa'da oluşan ulus devletler, hukukun üstünlüğü, insan hakları, demokrasi gibi meşrulaştırıcı ve haklı kılıcı argümanları da kullanarak Osmanlı coğrafyası üzerindeki sömürgeci amaçlarını uygulama fırsatı bulmuşlardır. 150 yıl boyunca uygulanan bu siyasetin Osmanlıyı getirdiği son durak Mondros ve müteakiben Anadolu'nun Sevr'in öngördüğü şekilde işgali olmuştur. Ancak Milli Mücadele bu oyunu bozmuş ve 150 yıllık mücadelenin rövanşını almıştır. Buna rağmen görünen o ki, süreç sona ermemiştir. Günümüzde oyun AB'ye uyum yasaları adı altında sürdürülürken kullanılan meşrulaştırıcı argümanlar ise aynıdır: Temel

⁴⁵⁴ Niyazi Berkes, Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, Kaynak Yayınları, 2002, S: 19-30

hak ve özgürlükler, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, kültürel hak ve özgürlükler.⁴⁵⁵

Osmanlı İmparatorluğundan sonra kurulan modern Türk Devletinde de çağdaşlaşma çalışmaları Avrupa yasa ve kurumları örnek alınarak sürdürülmüştür. İsviçre Medeni Kanunu, İtalya Ceza Kanunu ve Alman Ticaret Kanunu bazı değişikliklerle uyarlanmış, kılık kıyafetten eğitime kadar Türk toplumu bütün boyutları ile Avrupalı tarzda yeniden şekillendirilmek istenmiştir. Burada göz ardı edilmemesi gereken esas nokta yapılan reformların Avrupalılaşmak adına değil de Avrupa'nın ulaşmış olduğu "muasır medeniyet" düzeyine ulaşmak amacıyla yapılmış olduğudur.

Kimi dönemlerde ise Türkiye'de batılılaşma politikası adı altında Türk kültürünü hayatın bütün alanlarından tasfiyeye çalışan, bütüncü bir politika izlenmiştir. Hayatı bütünüyle batılılaştırma; tekniği alma, ilmi alma değil, bütünüyle batılılaştırmak. Böyle olunca Türk kimliğinin kaybı tehlikesi ortaya çıkmıştır.⁴⁵⁶

Cumhuriyet yönetiminin ülke içindeki bu köklü reformlarının da doğal sonucu olarak, Türkiye II. Dünya Savaşından sonraki hızlı uluslararası örgütlenme sürecinde yerini Batı Avrupa içinde almak istemiş ve başta Avrupa Konseyi ve NATO olmak üzere Avrupa örgütlerine üye olmuştur. Bu üyelikler hiç kolay olmamış ve her seferinde tepkilerle karşılanmış ve karşılığında bedel ödemek zorunda kalınmıştır. Türklerin Avrupa ile ilişkilerinde, coğrafi konumları, dini ve kültürel farklılıkları, karşılığında hep bir engel olarak çıkartılmıştır. Ayrıca, ekonomik nitelikte birliklere üyeliğin gündeme gelmesiyle birlikte, buna bir de, az gelişmişlik engeli eklenmiştir⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ Süleyman Eryiğit, "Tanzimat Fermanından Uyum Yasalarına", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, s. 34

⁴⁵⁶ Nevzat Kösoğlu, "Nevzat Kösoğlu ile Küreselleşme, Türk Milliyetçiliği, Avrupa ve Avrasya Birliği Üzerine", Röportajı Yapan: Yakup Deliömeroğlu, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004, s. 18

⁴⁵⁷ A. Sandıklı, s.182

Bu dönemde aydınlar da etkin rol oynayamamış; Batılılaşma kendine yönelik milli değerleri ve kültürel potansiyeli ortaya çıkaracak seçkin kadrolar yoluyla gerçekleştirileceğine, dış kaynaklı önerme, inanç sistemi ve normlar düzenini ithal yoluna gitmiştir. Böylece aydın batı- doğu sentezinin kilit adamı olmak yerine yönelmiş ve adeta bir taşıyıcı durumuna düşmüştür.⁴⁵⁸

5.2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ:⁴⁵⁹

Aşağıda TC-AB ilişkileriyle ilgili yetkililer ve konuyla ilgilenen bilim adamlarının görüşlerinden örnekler verilmiştir:

Devlet Bakanı ve Başmüzakareci Ali Babacan, *"Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine başladığı 3 Ekim Türkiye, AB ülkeleri ve hatta çok daha geniş bir coğrafya için tam anlamıyla dönüm noktasıdır"*⁴⁶⁰ derken aynı gün Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen, Türkiye'nin tüm AB ülkeleri için büyük bir ikilem oluşturduğunu⁴⁶¹ söylemektedir.

AB-Türkiye Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk'e göre *"Türkiye, Avrupa Birliği açısından "özel bir vaka"dır ve farklı olduğu için AB'ye katıldığı anda çerçeve değişecektir."*⁴⁶²

Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Yannis Valinakis'e göre, *"Değişmiş, Avrupalı bir Türkiye, Yunanistan'ın olduğu kadar, AB'de başka hiçbir ülkenin menfaatine olmayacaktır"*.⁴⁶³

⁴⁵⁸ Orhan Türkdoğan, Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, s. 215

⁴⁵⁹ Türkiye-AB ilişkilerinin detaylı incelemesi için bakınız; Rıdvan Karluk, "Avrupa Birliği ve Türkiye", Beta Basım Yayım, İstanbul

⁴⁶⁰ Ali Babacan:"3 Ekim Tam Anlamıyla Bir Dönüm Noktası", Anadolu Ajansı, 12.10.2005, 11:34:00

⁴⁶¹ Anders Fogh Rasmussen:"Türkiye Hepimiz İçin Büyük Bir İkilem", Anadolu Ajansı, 12.10.2005, 15:04:00

⁴⁶² Joost Lagendijk: "Türkiye, Ab Açısından Özel Bir Vaka", Anadolu Ajansı, 19.12.2005, 20:02:00

Polonya'nın Ankara Büyükelçisi Grzegorz Michalski'ye göre ise, *"Türkiye siyasi ve stratejik açıdan çok önemli ve AB uygarlığı için gerekli bir ülkedir, eğer tam üye olamazsa, AB'ye bir uygarlık projesi denilemez".*⁴⁶⁴

Erol Manisalı *"Bu bir diyalog değil monologdur. Görüşme süreci boyunca bekleme odasına hapsedilen Türkiye bir kaz gibi yolunacaktır."*⁴⁶⁵ derken Romano Prodi, *"Türkiye'nin kısa veya orta vadede AB'ye girişi için gerekli koşulların bulunmadığı kanaatindeyim Gerçek sorun Türkiye'dir. Bunun yeniden düşünülmesi lazım. Ben, annemin korkunç bir şeyler söylemek istediğinde 'anneciğim Türkler' deyimini kullandığı bir ülkeden geliyorum. İşte, referandum sonuçları da Türkiye konusunda ciddi bir alarmı tetiklemiştir"* demektedir.⁴⁶⁶

Aynı konuyu tarif eden ve birçoğu birbirine çok yakın zaman diliminde yapılmış bu değerlendirmeler bile durumun karmaşıklığını ve zorluğunu anlatmak için yeterlidir. Aslında bu konu da günlük yaşamdaki birçok örnek gibi sadece "siyah" ya da "beyaz" değil "grinin tonları"ndan oluşmaktadır.

Günümüzde Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, Türkiye'nin dış politika öncelikleri arasında birincil önemde ve belirleyici bir yer işgal etmektedir. Bu güne kadar Cumhurbaşkanı başta olmak üzere birçok devlet adamı, siyasetçi, bilim adamı ve aydın tarafından AB'ne girişin bir devlet politikası olduğu ifade edilirken, toplumun birçok kesimi tarafından ise uygulanan Avrupa Birliği politikalarıyla ilgili eleştiriler dile getirilmektedir.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer 1 Ekim 2006 tarihinde, TBMM'nin 22. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın açılışında yaptığı konuşmada *"Avrupa Birliği'ne üyelik hedefimiz, her zamanki canlılığını ve dış siyasadaki öncelikli*

⁴⁶³ Yannis Valinakis: "Avrupalı Bir Türkiye, Yunanistan'ın Menfaatine", Anadolu Ajansı 23.10.2005, 23:31:00

⁴⁶⁴ Grzegorz Michalski: "Türkiye Üye Olamazsa, AB'ye Bir Uygarlık Projesi Denemez" Anadolu Ajansı, 3.10.2006, 21:06:00

⁴⁶⁵ Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005, s.46

⁴⁶⁶ Romano Prodi, "Türkiye'ye Karşı Değilim", www.ntvmsnbc.com, erişim 21.06.2005

yerini korumaktadır"⁴⁶⁷ diyerek AB'ne giriş hedefini en üst seviyede ifade etmiştir.

Dönemin Genelkurmay II nci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un 27- 28 Mayıs 2004 tarihlerinde yapılan; Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Sempozyumu açış konuşmasında AB politikaları ile ilgili görüşü şöyledir:

“Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhuriyet tarihinde her zaman çağdaşlığın ve ilericiliğin simgesi olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri için; Avrupa Birliği üyeliği Atatürk'ün amaçladığı “çağdaş uygarlık düzeyine” varma doğrultusunda, önemli bir toplumsal iradeyi gerçekleştirme aracı anlamını taşımaktadır.

Avrupa Birliği'yle ilişkilerimiz önemli bir döneme girmiştir. Bu süreçte, Türkiye'nin önceliği, bu yılın sonunda üyelik müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin kararın alınmasını sağlamaktır. Türk Silahlı Kuvvetleri, bu süreçte ülkemizin önünü açıcı ve yapıcı katkı sağlamak amacıyla gerekli özeni göstermektedir. Her kurum ve kuruluşun da aynı özenin gösterilmesi beklenmektedir.”⁴⁶⁸

Türkiye, Yunanistan'dan sonra (15 Mayıs 1959) AET'na “ortak üye” olmak için başvuran ikinci ülkedir. 11 Eylül 1959 tarihinde yapılan AET Bakanlar Konseyi toplantısı sonucunda Türkiye'nin talebi olumlu karşılanmış ve Komisyon, Türkiye ile ortaklık şartlarını belirlemek için görüşmeler yapmakla görevlendirilmiştir.⁴⁶⁹

Türkiye'nin AB serüveni 44 yıl önce, Avrupa Topluluğu ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının temelini oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde başlamıştır.

Bazı görüşlere göre ise Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerini Türkiye'nin Batılılaşma/Modernleşme sürecinin başladığı Osmanlı'nın Avrupa'ya karşı

⁴⁶⁷ Ahmet Necdet Sezer, TBMM'nin 22. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın açılışında yaptıkları konuşma, 01.10.2006

⁴⁶⁸ İlker Başbuğ, Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Sempozyumu Açış Konuşması, 27 Mayıs 2004

⁴⁶⁹ A. Sandıklı, s.186-188

görelî üstünlüğünü yavaş yavaş yitirmeye başladığı dönemlere kadar geri götürmemiz gerekmektedir. Osmanlı'nın o dönemde Avrupalılaşıma ile hedeflediği daha üstün olarak düşünölen medeniyete yaklaşıma ve onunla bütünleşmek, bugünkü Türkiye'nin gerçekleştirmeye çalıştığından, özü itibari ile pek farklı değildi.⁴⁷⁰

Türkiye 1963 yılında o zamanki adı AET olan AB ile bir ortaklık anlaşması yapmış ve Türkiye-AB ilişkileri hukuki bir çerçeveye oturtulmuştur. Kimi çevreler tarafından bu süreç Türkiye'nin 200 yıllık batılılaşma projesinin en önemli aşaması olarak sunulmuştur. Oysa Atatürk tarafından "muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmak" olarak ifade edilen hedef Cumhuriyetin kuruluş döneminde reddedilemez ve saklanamaz bir şekilde Türk Milliyetçiliği fikri çerçevesinde cereyan etmiştir. Ne zaman ki bu hedef "batılılaşma" olarak hatalı algılanmış ve uygulanmış, bunun sonucu olarak devlet ve toplum hayatında telafi edilemez hasarlar oluşmuştur.⁴⁷¹

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, 18 Aralık 1989 tarihinde Türkiye'nin başvurusundan tam 2,5 yıl sonra (diğer tam üyelik başvurusunda bulunan ölkeler arasında en uzun süre) Görüş Raporu'nu açıklamıştır.

Buna karşın 1989 yılında verilen AB Komisyon görüşünde yer alan siyasal, ekonomik ve sosyal çekinceler nedeniyle⁴⁷² o tarihten sonra 2005 yılına kadar AB'ye giriş müzakereleri başlatılamamıştır.

Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu, Türkiye – Topluluk ilişkilerinde en önemli olaydır. Topluluğa ve

⁴⁷⁰ Bu konuda, bkz. Baki Aslantürk, Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000.

⁴⁷¹ Murat Sezginer, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci ve Türk Milli Siyasetinde Çöküşe Doğru", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, s. 16

⁴⁷² Rapor Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlaması konusunda yetersiz olduğunu belirtiyor ve özellikle insan hakları ve azınlıklar konusuna vurgu yapıyordu. "son yıllarda insan hakları durumunda ve azınlıkların kimlikleri konusunda gelişmeler olduysa da, bunlar bir demokraside istenen seviyeye henüz ulaşmış değillerdir."

dolayısıyla Avrupa bütünleşmesine katılma konusunda Türkiye’de hemen hemen bütün ilgili tarafların uygun görüşü ile yapılan başvuru, Türkiye’nin Cumhuriyet tarihindeki en önemli kararlarından biridir⁴⁷³

Ali Resul Usul ‘a göre, başlangıcından bugüne kadar AB-Türkiye ilişkileri hakkında üç genellemede bulunmak mümkündür:

“Türkiye-AB ilişkileri sürekli zig zag modeli izlemektedir.

Avrupa’nın güvenlik sorunu, ilişkilerde genelde belirleyici faktör olmuştur.

AB, Türkiye’yi hep bir kol mesafesinde tutmaya özen göstermiştir; ne daha uzak ne de daha yakın.”⁴⁷⁴

1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, Türkiye ile AB’nin bütünleşmesi için kademeli bir süreç öngörmüştür. Önce ilk adımı teşkil eden ikili ticaretin serbestleştirilmesi sağlanmış bilahare, daha ileri düzeydeki ekonomik entegrasyon, yani Gümrük Birliği 31 Aralık 1995 itibariyle tamamlanmıştır. Böylece Türkiye üye olmadan Gümrük Birliğine giren ilk ve tek ülke olmuştur.⁴⁷⁵

AB, Gümrük Birliği ile Türkiye’yi mali, sosyal ve kültürel bir bedel ödmeden yanında tutma ve yönlendirme olanaklarına kavuşmuştur. Bu da AB açısından, rüyasında bile göremeyeceği ideal bir çözüm olmuştur. AB’nin tarihinde, hiçbir ortaklık konseyi kararı parlamento onayına sunulmamasına rağmen, bu anlaşmaya öyle önem verilmiştir ki; kural dışına çıkılarak, AB Parlamentosuna da onaylatılmıştır.⁴⁷⁶

⁴⁷³ A. Sandıklı, s.218

⁴⁷⁴ Ali Resul Usul, “Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁴⁷⁵ A. Sandıklı, s.228

⁴⁷⁶ Gümrük Birliği konusunda eleştirel görüşler için bakınız Erol Manisalı;Türkiye Avrupa İlişkileri, Çağdaş Yayınları, 1998; E. Manisalı, Türkiye Avrupa Kısacasında, Derin Yayınları,

AB'ye üye olmadan GB' ne geçen tek ülke olarak Türkiye üçüncü ülkelerle ilişkiler açısından dış ticaret rejimini karar mekanizmalarında bulunmadığı AB'ye devretmiştir. Bu egemenliğimizin daha üyesi olmadığımız ve üyesi olup olamayacağımız bilinmeyen AB'ye peşinen devredilmesidir.⁴⁷⁷

Olumsuz eleştirilerin yanı sıra Gümrük Birliği'nin Türkiye için çok önemli olduğu ve özellikle ekonomik alanda büyük getirileri olacağı yönünde görüşler de vardır:

“Türkiye GB' ye girmesine rağmen, 1995'ten 2000'e, Merkez Bankası döviz rezervleri ikiye katlanmış, gerek büyüme hızında ve gerekse imalat sanayi üretiminde azalma yerine önemli artışlar sağlanmıştır. Türkiye'nin AB ile GB'ne girmesi Türk Ekonomisi'ni daha çok müspet yönde etkilemiştir. Zaten bu güne kadar GB yüzünden iflas ettiği açıklayan hiçbir özel sektör firmasına bile rastlanmamıştır.

GB'nin rakamsal olarak ölçülemeyen dinamik etkileri de çok önemlidir. Türkiye'nin AB ile GB'ne girmesi yerli üreticileri geri dönülmez bir şekilde uluslararası rekabete açmış, böylece eksik rekabetçi ve korumacı lobilerin güçlerinin azalmasına önemli katkıda bulunmuştur. Neticede, düşük verimle, pahalı mal üreten firmalarımız re-organizasyona zorlanarak veya mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları alanlarda üretim yapmaya zorlanmışlardır. Bu husus orta ve uzun vadede özellikle Türk ekonomisi içinde kaynak dağılımının ekonomik etkinliğinin artması bakımından büyük önem taşımaktadır.”⁴⁷⁸

Yıllardır gazetelerdeki köşe yazılarında ve kitaplarında ısrarla Avrupa Birliği'nin Türkiye'den ekonomik olarak alabileceği her şeyi aldığını, 6 Mart

2005, E. Manisalı, AB Süreci Mi? Sevr Süreci Mi?, Derin Yayınları, 2006; Metin Aydoğan AB nin Neresindeyiz -Tanzimat'tan Gümrük Birliğine, Umay Yayınları, 2004

⁴⁷⁷ Sadi Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s.72

⁴⁷⁸ Emin Çarıkçı, “Gümrük Birliği, Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri ve Alternatif Politikalar”, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.425

1995 belgesi (Gümrük Birliği) ile Türkiye'yi ticari, bürokratik ve siyasi olarak denetim altına aldığını ve Türkiye'yi içine almanın AB için ne iktisadi, ne siyasi, ne de kültürel mantığının kalmadığını aksine, bekleme odasında "müebbet cezaya" adeta mahkûm ederek bütün siyasi ödünleri alabileceğini ve bu sayede Yugoslavyalaştırma sürecini yürütebileceğini iddia eden Erol Manisalı'ya göre; AB'de Türkiye'nin içeriye tam üye olarak alınmasını kimse istememekte ancak Türkiye'nin "içeri alınmadan AB'nin himayesi (mandası) altına alınmasını büyük bir çoğunluk içtenlikle istemektedir.

"Avrupa'da işin mutfağında tartışılan şudur:

'Türkiye'yi alıyoruz diye, onu kandırarak, bekleme odasına hapsederek mi bu işi yapacağız?'

Yoksa 'açık açık alamayacağımızı söyleyip, onu kendi isteğiyle mi himayemiz altına alacağız?'⁴⁷⁹

Suat İlhan ise AB'ye üye olunmadan GB anlaşması imzalanmasını AB karar organlarında temsil edilmediğimiz gerekçesi ile eleştirmektedir. AB üye olmayan başka hiçbir ülke ile gümrük birliğine gitmemiş hatta üyelik için başvurmuş bazı ülkeler GB için istekli olmamıştır. Türkiye GB nedeni ile AB'nin tercihi anlaşmalar imzaladığı 24 ülke ile yapılan anlaşmalardaki yükümlülükleri üstlenmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye AB karar organlarında temsil edilmediği için bu anlaşmaların imzalanmasında herhangi bir katkısı ve etkisi olmamıştır. Yine Türkiye GB nedeni ile üçüncü ülkelerle AB ilişkileri dışında anlaşma yapamamaktadır ancak AB'nin bizim katılmadığımız müzakerelerde imzaladıkları anlaşmaları kabul etmek zorundadır.⁴⁸⁰

Gümrük birliğinden kısa süre sonra 1997 yılında yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye Avrupa Birliği'nden dışlanmıştır. O zamana kadar AB'ne başvuruda bulunmuş olan, Türkiye dâhil on üç ülke vardı. Bunun on tanesi Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri, yani eski komünist ülkelerdir. Onların yanında Malta, Kıbrıs ve Türkiye de bulunmaktadır. Türkiye, Gümrük Birliği'ni

⁴⁷⁹ Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005, s.12

⁴⁸⁰ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.92

gerçekleştirmiş, uzunca bir yol almış, işin ekonomik entegrasyonla ilgili kısmında, malî yardım almadan, önemli bir yere gelmiştir. Ama buna rağmen, Lüksemburg'da Türkiye aday ülke ilân edilmemiştir. On üç başvuru arasından sadece Türkiye dışlanmış, diğer on iki ülkeye müzakere kapıları açılmıştır. Onlardan altı tanesiyle de tam üyelik görüşmelerinin başlatılması kabul edilmiştir. Bu bir haksızlık idi ve kabul edilmesi imkânsızdı.”⁴⁸¹

Ali Resul Usul'un da ifade ettiği gibi “Türkiye-AB ilişkileri genelde pürüzlü ve sıkıntılı ilerlemekte, ilişkiler yolunda ilerler görünürken bir anda kopma noktası sayılabilecek noktaya kadar gerileyebilmektedir. “Sürekli Zig Zag Modeli” olarak ifade etmeye çalıştığımız bu durum, büyük ölçüde, Türkiye-AB arasındaki problemlerin çokluğundan ve zorluğundan kaynaklanmaktadır.”⁴⁸² Yukarıda belirtilen genelleme 1999 yılında Türkiye'nin Aday Ülke olarak kabulünden sonra da, günümüzde de geçerlidir. Daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek olan adaylık sürecindeki ilişkileri şu şekilde özetleyebiliriz:

10–11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde tam üyeliğe adaylığımızın tesciliyle birlikte Avrupa Birliği ile uzun bir geçmişi bulunan ilişkilerimizde yeni bir dönem başlamıştır.

Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin diğer aday ülkeler ile eşit konumda olacağı ifade edilmiş ve Zirve Sonuç Bildirisi'nde⁴⁸³, Türkiye'nin diğer aday ülkeler gibi katılım öncesi stratejisinden yararlanması ve Türkiye için de bir Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanması öngörülmüştür. Bu gelişme Türkiye-AB ilişkilerinin köşe taşlarından birini oluşturmuştur.

⁴⁸¹ Rıdvan Karluk, “Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresindedir?”, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.33

⁴⁸² Ali Resul Usul, “Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁴⁸³ Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 10 And 11 December 1999

Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.⁴⁸⁴ Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimi içeren Ulusal Program 19 Mart 2001 tarihinde TC Hükümeti tarafından onaylanmış ve Komisyona 26 Mart 2001 tarihinde sunulmuştur.⁴⁸⁵

AB hükümetleri ve Komisyon tarafından ölçülü ve olumlu değerlendirilen Ulusal Program Türk Hükümeti tarafından da Türkiye'yi ve Türk insanını çağdaş uygarlık standartlarıyla buluşturacak büyük bir değişim projesi olarak ifade edilirken milliyetçi ve ulusalcı çevreler tarafından da yoğun şekilde eleştirilmiştir. Erol Manisalı tarafından; "ulusal" olarak nitelenmişse de aslında "ulusal olmayan" özelliklere sahip, "sessiz darbe"nin 2001 yılındaki köşe taşı; Metin Aydoğan tarafından da "ulusallıkla hiçbir ilişkisi olmayan, AB'nin isteklerini karşılamaya yönelik ısmarlama bir program" olarak değerlendirilen ulusal programın devletin üniter yapısını aşındıracağı ve egemenlik hakkını törpüleyeceği savunulmuştur.⁴⁸⁶

Ulusal Program 2003'de⁴⁸⁷, Katılım Ortaklığı Belgesi 2003 ve 2006'da gözden geçirilmiştir.

Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde, Aralık 2004'te AB Komisyonunun rapor ve tavsiyesine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag siyasi ölçütlerini yerine

⁴⁸⁴ Council Decision of 8 March 2001 on the Principles, Priorities, Intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey

⁴⁸⁵ AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek 24 Mart 2001 tarih ve 24352 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁴⁸⁶ Cihan Dura ve Hayriye Atik, Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s.415-416

⁴⁸⁷ 14 Nisan 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilen yeni Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak Ulusal Program revize edilmiş ve 23 Haziran 2003 tarih ve 2003/5930 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağı kararlaştırılmıştır.⁴⁸⁸

Türkiye'nin adaylığının tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana, İlerleme Raporları ve AB istekleri doğrultusunda önemli siyasi, sosyal, hukuki ve idari reformlar gerçekleştirilmiştir.

1999 Helsinki Zirvesi sonrasında ilk kayda değer adım 2001 Ekim'inde gerçekleşen Anayasa değişiklikleridir. Bu çerçevede Mart 2001'de Komisyona sunulan ulusal programa uygun olarak, düşünce ve ifade özgürlüğü, işkencenin önlenmesi, demokrasi, kişi hürriyeti ve güvenliği, haberleşme, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü ve kadın-erkek eşitliği alanlarında yeni hükümler gündeme gelmiştir. 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni kanununda da bu doğrultuda önemli hükümlere yer verilmiştir.

19 Şubat 2002 – 14 Temmuz 2004 tarihleri arasında AB siyasi ölçütlerini karşılama amacına yönelik olarak sekiz uyum paketi hayata geçirilmiştir.⁴⁸⁹

Öte yandan 2004 Mayıs'ında yürürlüğe giren anayasa değişiklik paketi ile kadın-erkek eşitliği, basın özgürlüğü, uluslararası sözleşmelerin statüsü, yargının işlevselliği alanlarında yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemeler hem AB hem de TC yetkilileri tarafından övgüyle karşılanmıştır. Bu olumlu görüşlere karşıt olarak Erol Manisalı 2002–2005 yılları arası AB Türkiye ilişkilerinde hükümetin ve medyanın tavizkâr ve kamuoyunu yanıltıcı tutum sergilediğini belirterek bu politikaların AB açısından son 80 yıldaki en iyi dönem olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre bu nedenle; "Kürdistan projesi" açıktan açığa Avrupa Parlamentosu'nun kararlarına girmeye başlamış, Fener Patrikhanesi'nin "Vatikanlaşma süreci"

⁴⁸⁸ Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12 and 13 December 2002

⁴⁸⁹ Uyum Yasalarının tam metni ve getirdikleri yenilikler için Bkz. Tolga Süslü, AB Sürecinde Uyum Yasaları, Piramit Yayıncılık, Ankara 2005

hız kazanmış ve 2002'den itibaren Yunanistan'ın Türkiye'de ve İstanbul'da toprak ve mülk alım faaliyetleri artmıştır.⁴⁹⁰

AB Komisyonu, Aralık 2002 Kopenhag Zirve sonuçları uyarınca hazırladığı rapor ve tavsiyeyi 6 Ekim 2004 tarihinde açıklamıştır.⁴⁹¹ Komisyon ayrıca, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Birlik açısından yaratacağı olumlu ve olumsuz tesirleri içeren bir "Etki Değerlendirmesi Çalışması" da yayınlamıştır.

2004 yılı İlerleme Raporunda⁴⁹² Komisyon, Türkiye'nin AB'ye uyum yönünde attığı adımları kapsamlı biçimde değerlendirmiştir. Tavsiye metninde ise, siyasi ölçütlerin yeterli ölçüde karşılandığını tespitle, üye ülkelere Türkiye'yle müzakerelerin başlatılması yönünde net bir tavsiyede bulunulmuştur. Komisyon tavsiyesinde, Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin "AB'ye katılması mukadder bir aday ülke" olarak ilan ve tescil edilmiş olduğu da vurgulanmıştır.

"Etki Değerlendirmesi Çalışması"⁴⁹³nda ise, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin AB'nin adalet ve içişleri, ekonomi, bütçe, iç pazar, tarım ve balıkçılık alanlarında olası etkileri değerlendirilmiş; katılımının genel olarak Birliğe olumlu katkılarda bulunacağı sonucuna varılmıştır.

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, 1999 Helsinki ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar teyit edilmiştir. Türkiye'nin reform sürecinde atmış olduğu kararlı adımların memnuniyetle karşılandığı belirtilerek, Türkiye ile

⁴⁹⁰ Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005, s.42-43

⁴⁹¹ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Recommendation of the European Commission on Turkey's Progress Towards Accession, Brussels, 6 October 2004

⁴⁹² Commission of the European Communities, SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey's Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

⁴⁹³ Commission of the European Communities, Issues Arising from Turkey's Membership Perspective, Brussels, 6 October 2004

üyelik müzakerelerinin Zirve Sonuç metninin⁴⁹⁴ 23. maddesinde öngörülen çerçeve dâhilinde- 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır.

Bu karar özellikle hükümet ve AB taraftarı çevrelerce büyük bir zafer olarak ifade edilirken AB karşıtı çevreler tarafından ise yoğun şekilde eleştirilmiştir.

Örneğin 1995 GB anlaşması ile AB'nin Türkiye'den alacaklarının hepsini elde ettiğini ve 17 Aralık 2004'te bunu pekiştirdiğini her fırsatta vurgulayan MANİSALI bunun müzakere süreci olmadığını, bir monolog olduğunu ve Türkiye'nin görüşmeler yoluyla yavaş yavaş AB güdümüne sokulacağını görüşlerini tekrarlamaktadır. Yazara göre;

AB mevcut tek yanlı sistemde zaten kazanan taraftır.

Alacaklarının tümünü, 1995'te GB ile elde etmişler. Türkiye'nin iç pazarına egemen oluyorlar; üçüncü ülkelerle ilişkileri Brüksel'in denetimi altına almışlar, ülke ipotek altında.

Ve bütün bunları, Türkiye'yi dışarıda tutarak yapmışlar, hiçbir bedel ödemedi.

17 Aralık 2004 belgesi ile görüşmeleri istedikleri gibi kesme ve uzatma mekanizmalarını elde etmişler.

Görüşmeler boyunca Türkiye'nin "manevra ve geri dönüş yollarını kapamışlar", sistem böyle çalışacak.⁴⁹⁵tır.

Yine Manisalı'ya göre "17 Aralık 2004 mutabakatı, Türkiye'nin Lozan'ı tartışmaya açması mutabakatıdır. Bu mutabakatla; Fener Patrikliği'ni ekümenik ve bağımsız olarak kabullenmenin kapılarını ardına kadar açıyorsunuz, Güneydoğu Anadolu'nun özerkliğini tartışabiliriz diyorsunuz,

⁴⁹⁴ Council Of The European Union, "Presidency Conclusions", Brussels European Council 16/17 December 2004

⁴⁹⁵ Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005, s.55-56

Dicle ve Fırat sularındaki hükümlerlik haklarımızdan vazgeçebileceğinizi kabul ediyorsunuz.”⁴⁹⁶

17 Aralık'ta Türkiye'ye AB tarafından bir üyelik perspektifi sunulmamış, boş ve kötü bir özel statü önerilmiştir diyen Hasan Ünal, AB'nin dış politikadaki taleplerinin yanısıra iç politikada da Türk toplumunun tamamen etnikleştirilmesini, Kürt ve Alevi kökenlilerin devletleşme yönünde adım atmalarına izin verilmesini istediğini vurgulamaktadır.⁴⁹⁷

17 Aralık tarihli AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Bildirisi uyarınca Komisyon'a iki ana belge hazırlanması görevi verilmiştir.

Söz konusu belgeleri, müzakerelerin esaslarını belirleyecek Çerçeve Belgesi ile Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) olarak sıralamak mümkündür. Çerçeve Belgesi müzakerelerin belkemiğini oluşturacak olması nedeniyle ayrı bir önem arz etmektedir.

3 Ekim 2005'te Lüksemburg'da toplanan AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Aralık 2004 tarihinde AB Devlet ve Hükümet Başkanları Toplantısı Sonuç Bildirgesinden aldığı yetki ile Türkiye ile AB'ye Üyelik Müzakereleri Çerçeve Belgesi'ni⁴⁹⁸ onaylamıştır.

Avrupa Birliğine Katılım Müzakerelerinin başlamasının hemen ardından belirli bir takvim içerisinde bir yılda tamamlanması planlanan Tarama Süreci, 25. Fasıl olan Bilim ve Araştırma konusunda 20 Ekim 2005 tarihinde Brüksel'de yapılan Tanıtıcı Tarama Toplantısı ile başlamıştır.⁴⁹⁹

⁴⁹⁶ E.Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.99-100

⁴⁹⁷ Hasan Ünal, “Türkiye'ye Nasıl Bir AB Perspektifi Sunuluyor”, Yeniçağ Gazetesi, 31.07.2006, s.11

⁴⁹⁸ Negotiating Framework for Turkey , Luxembourg, 3 October 2005

⁴⁹⁹ Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye-AB İlişkileri”, www.mfa.gov.tr, 10.11.2006

Diğer belge olan “Türkiye Cumhuriyeti ile Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı”⁵⁰⁰ 17 Ocak 2006 tarih ve 15671/05 sayı ile kabul edilmiştir.

Müzakere süreci bu çerçevede devam etmektedir.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi ÖZKÖK Harp Akademileri Komutanlığındaki 20 Nisan 2005 tarihli Yıllık Değerlendirme Konuşması’nda Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerini ayrıntılı olarak izah ettikten sonra müzakere süreci ile ilgili görüşlerini şöyle özetlemektedir:

“Özetle söylemek istediğim, AB Türkiye’nin büyük ticari, ekonomik ve askeri ortağıdır. Bu yıllardır böyledir. Biz, Batının değerlerini kendi değerlerimizle uyumlu bulan bir ülke olarak devamlı onlarla birlikte olmayı, benzer değerlere göre hareket etmeyi amaçladık. Batının yıllar süren bir süreç içinde oluşturduğu ekonomik ve siyasi birliğine biz yıllar önce talip olduk. Şimdi AB’nin askeri birliğinin de oluşmakta olduğunu izliyor ve ona da katılmayı arzu ediyoruz. Türkiye’nin menfaati bu birliğin asli üyesi olmakta yatmaktadır. Bu üyeliğin AB’nin bize bir lütfu olarak değerlendirilmesi çok yanlıştır. Bunda iki tarafın da menfaatleri vardır. Her birliktelik gibi bu birleşmenin de bir takım şartları olacaktır. Hem AB’nin hem Türkiye’nin kazanımları olacaktır. Sonuçta anlaşma olduğu takdirde, Türkiye AB’ye girerek seçkin ülkeler topluluğu arasındaki yerini gururla alacaktır. Anlaşma olmaz, şayet AB’ye girilemezse, tabii ki dünyanın sonu gelmeyecektir. Burada “evet” veya “hayır” demenin sadece AB’nin hakkı, hukuku olmadığını, Türkiye’nin de sonuçta “evet” ya da “hayır” diyeceğinin bilinmesini istiyorum.

Ancak tekrar ediyorum ki, doğru olan ve arzu ettiğimiz, başımız dik ve gönlümüz rahat olarak AB’ye tam üye olmaktır. Uzun ve zorlu bir müzakere sonucunda karşılıklı uyumun önceliklendirilmesi ve gerçekleştirilmesiyle birlikte; açıklık, şeffaflık, karşılıklı saygı, iyi niyet, karşılıklı anlayış ve alınan risk ile ulaşılan aşama arasındaki denge hayati önemi haiz hususlardır.⁵⁰¹

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise 01.10.2006 tarihinde TBMM’nin 22. Dönem Beşinci Yasama Yılı’nın açılışında yaptıkları

⁵⁰⁰ The Council Of The European Union, Council Decision of 23 January 2006 on the Principles, Priorities and Conditions Contained in the Accession Partnership with Turkey (2006/35/EC)

⁵⁰¹ Hilmi Özkök, “Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması”, 20.04.2005

konuşmada Avrupa Birliği üyeliği ve müzakerelerle ilgili görüşlerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Avrupa Birliği'ne üyelik hedefimiz, her zamanki canlılığını ve dış siyasadaki öncelikli yerini korumaktadır.

Avrupa Birliği, Türkiye ile katılım görüşmelerini başlatma kararı alarak, Birliğin ortak değerlere bağlı her Avrupa ülkesine açık olduğunu göstermiş, stratejik bir bakış açısı ortaya koyabilmiştir. Katılım sürecinin aksamadan ilerlemesi ve yapay sorunlarla engellenmesine izin verilmemesinin, Türkiye ve Birlik üyesi ülkelerin ortak yararına olduğu kadar, küresel barışa da katkıda bulunacağına inanıyoruz.⁵⁰²

Sayın Cumhurbaşkanı 20.12.2005 tarihli TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında yaptıkları konuşmada konuyu daha ayrıntılı ele almaktadır:

“Ülkemiz, Avrupa Birliği'yle geçtiğimiz Ekim ayında açılan üyelik görüşmelerini olumlu ve yapıcı bir anlayışla sürdürmeyi istemektedir. Bu süreçte, Avrupa Birliği'nin aynı yapıcı yaklaşımla, Türkiye'nin önüne diğer adaylara uyguladığından ayrı ve yapay engeller çıkarmayacağına inanmak istiyoruz. Avrupa Birliği ile ülkemiz arasındaki görüşmelerde, Avrupa Birliği'nin zaman içinde oluşmuş birikimini ve ölçütlerini değiştirmeyi değil, bunları ulusal onur ve karşılıklı yarar temelinde, içten bir çabayla özümsemeyi öngörüyoruz. Bu çaba, kuşkusuz gerçekçi bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Ülkemiz bu süreçte, eşit koşullarda Avrupa'yla bütünleşmeyi hedeflemektedir. Bu eşitliği engelleyecek kalıcı kısıtlamalar, ülkemizi Avrupa ülkelerinden ayıran sözde ayrıcalıklar yalnızca bizim hedeflerimize değil, Avrupa Birliği'nin dayandığı ilkelere de aykırıdır.⁵⁰³

12.04.2006 tarihinde Harp Akademileri Konferansı'nda yaptıkları konuşmada ise görüşlerini:

“Avrupa Birliği'ne üyelik sürecimizde sağlıklı koşullarda ilerlemek bizim için öncelikli konudur. 3 Ekim 2005'te üyelik görüşmeleri resmen açılmış ve Avrupa Birliği'yle ilişkilerimizde önemli bir aşama geride bırakılmıştır. Türkiye, bu yolu tamamlamak için çalışmalarını kararlılıkla

⁵⁰² Ahmet Necdet Sezer, “TBMM'nin 22. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın Açılışında yaptıkları konuşma, 01.10.2006”

⁵⁰³ Ahmet Necdet Sezer, “TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Toplantısında yaptıkları konuşma”, 20.12.2005

*sürdürmektedir. Bu sürecin sonunda kabul edebileceğimiz tek seçenek eşit üyeliştir.*⁵⁰⁴ Sözleriyle ifade etmektedir.

Türkiye-AB ilişkilerini daha iyi kavrayabilmek için öncelikle Türkiye için Avrupa Birliği'nin önemini ve Avrupa Birliği için Türkiye'nin önemini ortaya koymak yararlı olacaktır.

5.3. TÜRKİYE İÇİN AVRUPA BİRLİĞİNİN ÖNEMİ:

Avrupa Birliği Türkiye için bir çağdaşlaşma projesidir. Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetine gösterdiği "*Çağdaş Uygarlık Seviyesinin Üzerine Çıkmak*" hedefine ulaşmak için de önemli bir araçtır.

Burada vurgulanması gereken husus, AB'nin bir amaç değil, araçlardan biri olduğudur. Türkiye, esasen Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden itibaren yüzünü batıya çevirmiştir. Çağdaş uygarlığı yakalamak adına Avrupa ile bütünleşme, Cumhuriyet döneminde hız kazanmış ve spordan - hukuka, siyasi yapılanmadan - eğitime, laiklikten - insan hakları ve demokrasi anlayışına kadar birçok konuda modern Türkiye Cumhuriyeti Avrupa normlarını benimsemiş, Avrupa sistemlerinin içerisinde yer almıştır

Dönemin Genelkurmay II nci Başkanı Orgeneral Yaşar BÜYÜKANIT 29 Mayıs 2003 tarihinde yaptığı "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik" Sempozyumu Açış Konuşmasında bu konuyu şöyle vurgulamıştır:

"Avrupa Birliği, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk toplumuna gösterdiği çağdaşlaşma hedefinin, jeopolitik ve jeostratejik açıdan zorunluluğudur.

*Bu zorunluluk, aynı zamanda; Türkiye'nin sosyal, politik, ekonomik ve güvenlik hedefleri ile de tam olarak örtüşmektedir."*⁵⁰⁵

⁵⁰⁴ Ahmet Necdet Sezer, "Harp Akademileri Konferansı'nda yaptıkları konuşma", 12.04.2006

⁵⁰⁵ Yaşar Büyükanıt, "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik" Sempozyumu Açış Konuşması, 29 Mayıs 2003

AB lehindeki görüşlerin ortak noktaları bugüne kadar Avrupa Birliğine üye olan ülkelerin hem ekonomik yönden çok hızlı kalkındıkları, hem de insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasinin gelişmesi ve siyasi istikrara kavuşma konularında pozitif yönde mesafeler aldıkları yönündedir. Türkiye de Avrupa Birliğine girerek her şeyden önce ekonomik olarak güçlenmeyi, bireysel hak ve özgürlükleri Avrupa standartlarına çıkartmayı, laik ve demokratik yapısını pekiştirmeyi, işsizliği azaltmayı, çağdaş eğitim sistemine kavuşmayı, bireylerin refah seviyelerini yükseltmeyi, hukukun üstünlüğünü hâkim kılmayı, siyasi iktidarların ülkeyi yönetirken keyfi tutumları yerine Avrupa normlarını esas almalarını ve siyasi ahlakın gelişmesini hedeflemektedir.

AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı getiriler ile ilgili kamuoyunda tartışılan ve Mehmet Özdemir'in "Türkiye'nin Avrupa Birliği 'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler" başlıklı tebliğinde 36 başlık altında topladığı görüşlerden bazıları şunlardır:⁵⁰⁶

"Türkiye Avrupa parlamentosunda ve Avrupa Birliği Komisyonu'nda temsil edilecektir.

Gümrük Birliği, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak giriş sürecimizde somut bir adım olarak işlev görecektir ve Türkiye Avrupa Birliği Bütçesine katkıda bulunduğundan daha fazla pay alacaktır.

Avrupa Birliği sağlıklı bir piyasa ekonomisi için gereklidir, Avrupa Birliği, rekabet gücümüzü artıracaktır

Avrupa Birliği'ne aday ülke sürecinin başlamasıyla birlikte Türkiye'ye teknoloji akacak, turizm canlanacak, bankacılık, tekstil ve otomotiv sektörü gelişecek, gıda ve beyaz eşya sektörü için yeni pazarlar açılacak, yabancı yatırımlar ve sermaye girişi gerçekleşecek, ekonomimiz rahatlayacaktır.

Avrupa Birliği sayesinde demokrasi gelişecek ve sağlamlaşacak, askerin siyasetteki etkinliği azalacak ve kadın hakları yaygınlaşacaktır."

⁵⁰⁶ Mehmet Özdemir, "Türkiye 'nin Avrupa Birliği 'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.97-110

Bu olumlu yaklaşımların yanında konuya temkinli yaklaşanlar ve tamamen reddeden görüşler de mevcuttur. Bunlara bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

“Avrupa Birliği ülkeleri içinde Türkiye'nin en büyük düşmanları yer almaktadır.

Avrupa Birliği'nin amacı Türkiye'yi her alanda köşeye sıkıştırıp, belli ödünler almaktır.

Avrupa Birliği'nin amacı, Türkiye ile "kedinin fareyle oynadığı gibi" oynamaktır.

Avrupa Birliği'ne elimizi verirse, kolumuzu alamayız.

Avrupa Birliği'ne girersek Kıbrıs elden gider.

Avrupa Birliği Türkiye'nin bölünmesine, Kürdistan'ın kurulmasına yol açar.

Yunanistan bizi veto etmemek için Ege konusunda da taviz isteyecektir.

Rum Ortodoks Patriğine ekümenlik verilerek, İstanbul'un Ortodoks dünyasının merkezi yapılmasına çalışılacaktır.

Diğer azınlıklar da tahrik edilmekte hatta Avrupa şehirlerinde Alevi enstitüleri kurularak, Alevilik etnisite haline getirilmektedir.

Ordunun siyasî kararlardaki etkisinin azaltılması bahanesiyle, ordu düşmanlığı yapılmaktadır.

Avrupa Birliği'ne girmek Türkiye Cumhuriyeti'nin sonudur.

Avrupa Birliği, Ermeni soykırımını kabul etmemiz için bizi zorlayacaktır.

Avrupa Birliği'ni savunanların ataları Tanzimatçılardır.

Avrupa Birliği ülkemizi kendi sanayisinin çöplüğü haline getirmek istiyor.

AB'ye bizi eşit haklara sahip bir ülke olarak almaları mümkün değildir. Almayı da düşünmediklerini çok net olarak söylüyorlar.

Avrupa Birliği'nin nihaî amacı siyasî birliktir. "Birleşik Avrupa Hıristiyan Devletleri" içinde, Müslüman Türkiye'nin işi yoktur.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişine ne kadar yumuşak bakılırsa bakılsın, nüfus yoğunluğu buna engeldir.⁵⁰⁷

Kendine özgü kültür ve inanç sistemlerini taşıyan Türk toplumunun, tamamen Hıristiyan öğretisi ve kültür değerlerini yaşayan bir uygarlık çevresiyle kaynaşmaya çalışması kültür antropolojisi açısından iki farklı kültürün karşılaşması durumudur ve egemen kültürün zayıf kültürü hâkimiyeti

⁵⁰⁷ M. Özdemir, “Türkiye 'nin Avrupa Birliği 'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler”, s. 113

altına almasıyla sonuçlanabilir. Geleneksel olarak batı kültürünün verici, Türk toplumunun ise alıcı durumda olduğu⁵⁰⁸ düşünülürse bu konuda çok dikkatli davranmak gerektiği söylenebilir.

Bunun yanında, müzakereler esnasında çok dikkatli davranılmadığı takdirde, özellikle azınlık hakları konusunda verilecek tavizler, ülkemizin orta ve uzun vadede önce etnik grup, anayasal vatandaşlık, azınlık ardından da çift uluslu devlet ve federasyon talepleriyle toprak bütünlüğünü ve üniter yapısını tehlikeye sokabilecektir.

Diğer taraftan tüm üye ülkeler için olduğu gibi, Türkiye de AB'ye üye olduğunda Ulusal egemenliğinin bir bölümünü ya da tamamını AB kurumlarına devretmek zorunda kalacaktır. Sonuç olarak egemenliğini devretmiş ya da başka bir kurumla paylaşan bir devlet, üniter devlet tanımından çıkmış olacaktır.

5.4. AVRUPA BİRLİĞİ İÇİN TÜRKİYE'NİN ÖNEMİ:

Bu konuda da öncekilerde olduğu gibi “siyah” ve “beyaz” görüşler vardır. Bu görüşler Avrupalı ve Türk birçok yetkili tarafından değişik zamanlarda ifade edilmiştir.

“Le Figaro gazetesinin, beş Avrupa ülkesinde Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili olarak düzenlediği anketlerden, özellikle Türkiye'ye itiraz edilmesinin nedenleri konusunda ilginç sonuçlar çıkmıştır.

Anketler, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya olmak üzere AB'nin en büyük beş ülkesinde yapılmıştır. Fransa yüzde 67, Almanya yüzde 55 oranında Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmakta, böylece Türkiye'nin üyeliğine en fazla karşı çıkan iki ülke olmaktadır. İngiltere'de yüzde 41

⁵⁰⁸ Orhan Türkoğan, “Ulus-Devletin Yolu Kesiliyor mu?”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 28

evet, yüzde 30 hayır, İtalya'da yüzde 49 evet, yüzde 24 hayır, İspanya'da ise yüzde 65 evet, yüzde 18 ise Türkiye'ye hayır demiştir.

Türkiye ile müzakerelere başlama kararının alınması beklenen 17 Aralık Zirvesinden kısa süre önce yapılan anketlerde görüldüğü gibi AB'nin en büyük iki ülkesi Fransa ve Almanya'da Türkiye karşıtlığı çok güçlü durumdadır. Bu durum, Türkiye'nin 17 Aralık Zirvesinin sonuçlarına güvenmemesi gerektiğinin bir başka göstergesidir.⁵⁰⁹

Türkiye'nin AB üyeliğinin olumlu sonuçlar doğuracağına dair görüşlerden biri de, farklı kültürler arasında uyuma katkı sağlayacağı ve Avrupa'nın manevi dokusunu zenginleştireceği yönündedir. Böylece AB'nin bir Hıristiyan Kulübü olmadığı, kültürel çeşitlilikten güç aldığı, hoşgörülü bir topluluk olduğu vurgulanacaktır.

Org. Yaşar Büyükanıt Türkiye'nin üyeliğinin AB için önemini:

"Bilindiği üzere, Türkiye kendisini batı bütünleşmesi içinde tanımlamıştır. Türkiye, benimsemiş olduğu dünya görüşü, demokratik ve lâik devlet anlayışı ve siyasî yapısı ile birçok ülke için model olma özelliğindedir.

Bu çerçevede, 1987 yılında Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusunda bulunan ülkemiz hâlen Birliğe aday ülke statüsündedir. Türkiye bu konudaki tercihini açık bir şekilde Avrupa Birliğindeki muhataplarına iletmiştir. Avrupa Birliğine tam üye olan bir Türkiye'nin, Birliğin kültürel olarak daha da zenginleşmesine ve jeostratejik derinlik kazanmasına katkıda bulunacağı bir gerçektir"⁵¹⁰ sözleriyle ifade etmiştir.

Türkiye'nin; siyasi, askeri ve ekonomik ağırlığı, jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve ulaşım hatlarına yakınlığı, Türk Cumhuriyetleri ve İslam Ülkeleriyle ilişkileri AB'ye somut ve özgün katkılar sağlayacak, Avrupa'nın evriminde önemli bir rol oynayacaktır.

⁵⁰⁹ Deniz Altınbaş, "Avrupa'da Türkiye Tartışmaları", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, www.asam.org.tr, Erişim 11.11.2006

⁵¹⁰ Yaşar Büyükanıt, "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik" Sempozyumu, Açış Konuşması, 29 Mayıs 2003

Bir başka ifadeyle “Avrupa Birliğiyle bütünleşmiş Türkiye, Bölgede, Balkanlar ve Kafkasya’da yaşanan sıcak çatışmaları engelleyecek ekonomik ve siyasî bir istikrar oluşacaktır.

Türkiye-AB ilişkilerinde 2006 yılı sonlarında yaşanan sıkıntıları değerlendirdiği makalesinde Yigal Schleifer müzakerelerin kesilmesinin Türkiye’deki demokratikleşme sürecini engelleyeceği gibi Avrupa’nın diğer Orta Doğu ülkeleriyle geliştirmeye çalıştığı ilişkilerine de zarar vereceği savunmaktadır.⁵¹¹

Cumhur Başkanı Ahmet Necdet Sezer ise 20.12.2005 tarihli TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında yaptıkları konuşma da görüşlerini

“Avrupa Birliği, günümüzün küreselleşme koşullarında dünyadaki en başarılı siyasal ve ekonomik bütünleşme girişimlerinden biridir. Ortak gönenç, istikrar ve barış yolunda Avrupa Birliği'nin aldığı yol, bu örgüte belirli bir coğrafyayla sınırlandırılmayan, küresel bir güç konumuna gelebilme olanağı sunmaktadır.

Türkiye, siyasal, stratejik ve ekonomik yönden dünyanın en duyarlı bölgelerine komşudur. Bu nedenle ülkemiz, özellikle dış ilişkilerinde saydam, içten ve gerçekçi bir politika izlemektedir. Ülkemizin dış politika öncelikleri, bölgesinde barış, istikrar ve işbirliğinin sağlanması, küresel alanda da, ortak evrensel değerleri paylaştığı, ekonomik yönden giderek bütünleştiği Avrupa uluslarıyla Avrupa Birliği çatısı altında birleşmektir. Bu bütünleşme, ülkemiz için olduğu kadar, işbirliği yaklaşımını Avrasya, Orta Doğu ve Akdeniz'e yayma stratejisini güden Avrupa Birliği için de bir gerekliliktir. Türkiye, konumu ve olanaklarıyla, bölgesinde ve dünyada, Avrupa Birliği'nin dış politikası ve güvenliğine net katkı sağlayacak güçlü bir ülkedir.

Ülkemizin üyeliği Avrupa Birliği'ni kuran ve tanımlayan çağdaş evrensel değerlerin gerçekliğinin kanıtı olacaktır. Her genişlemede olduğu gibi, ülkemizin üyeliği de, Avrupa Birliği'nin "kendini yeniden tanımlama" tartışmasının öğelerinden biri olmuştur. Bu tartışmayı olağan karşıyoruz. Önümüzdeki süreçte bu tartışmanın ülkemizi ilgilendiren boyutunun önyargı ve bilgisizlikten arınacağına, Avrupa uluslarının ülkemizi ve ulusumuzu, laik, demokratik ve çoğulcu değerler

⁵¹¹ Yigal Schleifer, “Turkey-EU Relations Face Deeper Strains”, Christian Science Monitor, 11.10.2006, Vol.98 Issue 243, p.7

temelinde eşit ve saygın bir ortak olarak benimseyeceğine inanıyoruz.
⁵¹² sözleriyle vurgulamıştır.

Ancak aynı konuyu farklı değerlendirenler de vardır: “Türkiye-AB entegrasyonu; Türkiye’nin bölgesel ve evrensel olanakları ile AB’nin ufuk ve etkinliğinin genişlemesine, Türkiye’nin ise AB içinde uydulaşmasına yol açacaktır.”⁵¹³

Türkiye’nin üyeliği, AB’nin güvenliğini artıracaktır. AB uzun süredir ortak bir ordu kurmak için çaba sarf etmektedir. Türkiye, NATO üyesi 23 Avrupalı ülkenin toplam ordularının yüzde 27’sine tek başına sahip ve bütçesinde askeri harcamalara en büyük oranı ayıran ülke durumundadır. Bosna-Hersek, Somali, Kosova ve Afganistan’da uluslararası operasyonlarda yer almış olması nedeniyle bu konuda önemli tecrübeleri bulunan bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye’nin katılımı, AB’nin küresel aktör olma becerisini ortak savunma alanında da olumlu etkileyecek, diğer bir ifadeyle, Türkiye’nin üyeliği bazı güvenlik ve istikrarsızlık risklerini barındırmakla beraber, başarılı olunması halinde Türkiyesiz asla erişilemeyecek önemli fırsatlar sunacaktır.

10. Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer 12.04.2006 tarihinde Harp Akademileri Konferansı'nda yaptığı konuşmada konuyu;

“Avrupa Birliği'nin küresel anlamda istikrara güçlü katkı yapabilmesi yönünden Türkiye'nin taşıdığı önem açıktır. Ülkemiz, Avrupa Birliği'nin ana güvenlik kaygılarının yoğunlaştığı bölgelerle çevrilidir. Avrupa Birliği üyesi bir Türkiye, Birliğin bu coğrafyadaki ilişkilerine daha fazla derinlik kazandıracaktır. Türkiye'nin katılımıyla güçlenecek Avrupa Birliği, Orta Doğu, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Akdeniz bölgeleriyle ilgili politikalarında daha fazla bilgi birikimine, inandırıcılığa ve güce sahip olacaktır.

Ayrıca, çağdaş, laik ve demokratik kimliğiyle Türkiye, "çeşitlilik içinde birlik" ilkesi doğrultusunda biçimlenmiş çok kültürlü bir Avrupa'nın ışığını arttıracak; dünyada kimlik ve ideoloji çerçevesinde biçimlenen

⁵¹² Ahmet Necdet Sezer, “TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında yaptıkları konuşma”, 20.12.2005

⁵¹³ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.59

*çatışmalar yönünden yatıştırıcı ve açık bir örnek oluşturacaktır.*⁵¹⁴
sözleriyle vurgulamıştır.

Aynı konuya “medeniyetler yakınlaşması” açısından bakan Taha Akyol’un değerlendirmesi de şöyledir:

“Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi, "medeniyetler yakınlaşması"nın mükemmel bir örneği olacaktır.

"Bir 'bütün'ü sezebilmek için, mesela "medeniyetler çatışması" gibi, "medeniyetler yakınlaşması"nın gösteren dinamiklere de bakmak gerekirdi.

Türkiye'nin Avrupa'ya girmesi zor ve karmaşık bir süreçtir ama genelde çok olumlu olaydır; sadece Avrupa'da ve Asya'da daha da güçleneceğimiz için değil...

*"Avrupalı Türkiye" dünya için "medeniyetler yakınlaşması"nın mükemmel bir örneği olacağı için..."*⁵¹⁵

Prof. Dr. Eberhard Demm’in, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği lehinde Berlinger Zeitung gazetesinde yayınlanan görüşleri şöyle özetlenebilir:

Türkiye ekonomisi büyük bir hızla büyümektedir. Bu büyüme AB için yeni fırsatlar yaratacaktır. Türkiye AB üyeliği için gerekli olan reformları kararlılıkla yapmaktadır. AB Hıristiyan kulübü değildir, Türkiye’nin üyeliği de bunu belgeleyecektir. Türkiye, cumhuriyet döneminde yapılan reformlarla “Avrupalı” bir ülkedir. Türkiye’nin üyeliği Müslüman ülkeler için de medeniyetler çatışmasının üstesinden gelinebileceği sinyali verecektir.⁵¹⁶

Türkiye’nin AB için önemi AB Komisyonunun 6 Ekim 2004 tarihli raporuyla da tescil edilmiştir. Bu raporda Türkiye’nin önemi özetle şöyle vurgulanmaktadır:

“Türkiye, AB açısından stratejik önemi haiz bölgesel bir kavşak noktasında yer almaktadır. Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz toprakları, Asya ile kara ve hava ulaşımı, Rusya ve Ukrayna ile

⁵¹⁴ Ahmet Necdet Sezer, “Harp Akademileri Konferansı'nda yaptığı konuşma”, 12.04.2006

⁵¹⁵ Taha Akyol, "Avrupalı Türkiye", Milliyet Gazetesi, 13 Aralık 1999

⁵¹⁶ Eberhard Demm, "Türkiye AB'ye Girmeli mi?" , Berliner Zeitung, 16.03.2004

deniz ulaşımı için transit bir konumda bulunmaktadır. Kayda değer su kaynaklarına sahip olan Türkiye'nin komşuları, Avrupa için hayati enerji arzı sağlamaktadır. Ekonomi ve nüfus açısından, Türkiye önemli bir aktördür, büyüklük olarak dünyanın 21 inci ekonomisidir ve AB üyesi olarak nüfus açısından en büyük üye devlet olacaktır. İşler bir demokrasiye sahip laik bir Müslüman ülke olarak, bölgede istikrar için unsurdur. Batı ittifakıyla olan bütünleşmesi ve birçok ekonomik ve bölgesel kuruluşa üyeliği vasıtasıyla, Avrupa'nın ve komşu bölgelerin güvenliğine katkı sağlamaktadır.

AB üyesi Türkiye, güçlü tarihsel, kültürel ve ekonomik bağlarını kullanarak Orta Asya'nın istikrar kazanmasına yardımcı olabilir, demokratik değerlerin gelişmesini teşvik edebilir.

AB'nin güvenlik çıkarları enerji, ulaşım ve sınır yönetimini kapsamaktadır. Türkiye, dünyanın enerji açısından en zengin bölgelerine sınırdaş olması nedeniyle, genişlemiş AB'nin enerji arzının güvenliği konusunda önemli işlevi olabilecektir. Türkiye'nin katılımı, AB'nin bahse konu enerji kaynaklarına erişimini ve bu kaynakların AB tek pazarına güvenli bir şekilde taşınmasını teminat altına alabilecektir. Türkiye'nin katılımı, AB'nin olası tedarik kanallarını çeşitlendirerek hem Rusya ve Ortadoğu hem Hazar çevresindeki ülkelerden alternatif ihracat güzergâhları sunacaktır. Boğazlar ve Kuzey Irak-Ceyhan boru hattına ek olarak, Bakü-Ceyhan boru hattının tamamlanmasıyla birlikte Türkiye'nin önemli bir petrol transit ülkesi konumunun pekişmesi beklenmektedir. Doğalgaz konusunda ise, Türkiye genişlemiş AB ile hem Hazar hem de Orta Doğu üreticileri arasında önemi gittikçe artan bir transit ülke konumunda olacaktır.⁵¹⁷

Bütün bu avantajlara rağmen, Avrupa Birliği Türkiye'ye neden sıcak bakmamakta ve üyelik için diğer ülkelerden istemediği şeyleri istemektedir? Bu bir ölçüde AB üyesi ülkelerin aşağıda sıralanan olumsuz değerlendirmeleri ile izah edilebilir:

- Bugünkü Türkiye'nin, nüfus gücü ve siyasi etkisiyle AB içinde sorun teşkil edeceği düşünülmektedir
- Bugünkü Türkiye'nin AB üyesi olması halinde serbest dolaşım devreye girecek ve Avrupa ülkelerine yoğun bir göç yaşanacaktır
- Türkiye'nin AB'nin sosyo-ekonomik standartlarına, yaşam koşullarına ulaşması için AB'den mali kaynak aktarmak gerekmektedir
- AB ülkeleri Türkiye'yi tam üye olarak "sıcak nokta" diye tanımladıkları, sorunlu ve müdahale alanı olarak gördükleri ülke ve bölgelere komşu olmak istememekteler

⁵¹⁷ Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye Etki Raporu, 6 Ekim 2004, www.belgenet.com, Erişim 17.1.2004

- Türkiye, Avrupalı kimliği kapsamına sosyal, kültürel, dinsel birçok nedenle dâhil edilemez. Avrupalı kimliğinin oluşturulmasında Anti-Türk/Doğu/İslam önemli rol oynamıştır, oynamaktadır.⁵¹⁸

Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye sıcak bakmamasının sebeplerinden birisi de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesiyle ilgili Avrupa'daki olumsuz görüşlerdir.

Avrupalılar, AB genişledikçe sorunların artacağına ve bu nedenle genişlemenin bir "sınırı" olması gerektiğine inanmaktadırlar. Aslında coğrafya, tarih, din ve kültür, demografi gibi etkenlere bağlı olarak AB dış sınırlarının bir şekilde var olduğu AB çevrelerinde kabul edilmesine rağmen, Türkiye'ye verilen "söz" yüzünden bu genişlemenin nereye kadar uzanacağı belirsizliğini muhafaza etmektedir. Diğer taraftan küresel bir güç olabilmek için jeostratejik önemi yüzünden Türkiye'nin varlığına ihtiyaç olduğu gerçeği de siyasi çevrelerde kabul görmektedir. AB kamuoyunda Türkiye'nin üyeliğine genelde sıcak bakılmazken Türkiye bu kulübe girmek istemektedir. Bu kapsamda, 03 Ekim 2005 tarihinde başlayan üyelik müzakerelerinin çok zorlu geçeceği Türkiye'ye "kendi isteği" ile "tam üyelik"ten ödün verme ve kendisine sıkı sıkıya bağlanmış bir "imtiyazlı ortaklık" önerisini benimsetme politikalarının uygulanabileceği düşünülmektedir.⁵¹⁹

Sonuç olarak AB'nin Türkiye açısından iki önemli eğilim gösterdiği değerlendirilebilir:

AB kendi içindeki sorunlara rağmen dünya düzeninde stratejik bir güç olma yönünde ilerlemek ancak tam üye olduğu takdirde kendisine politik, ekonomik ve kültürel olağanüstü maliyetler yükleyeceğini hesapladığı ve

⁵¹⁸ Yavuz Gökalp Yıldız, "Yeni Güvenlik Anlayışı ve Arayışları Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi", bildiri "AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye'ye Etkileri" Sempozyum Kitabı 11 – 12 Ocak 2001, HAK Basımevi, İstanbul, s.289 - 293

⁵¹⁹ İlkay Nerat, "Taslak Anayasa Çerçevesinde AB'nin Geleceği ve Türkiye", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 4, S. 8, Eylül 2006, s. 28

almak istediği her şeyi 1995 GB Anlaşması ile zaten almış bulunduğu Türkiye'yi içine almamak.⁵²⁰

5.5. ETKİ ODAKLARI:

Türkiye – AB ilişkilerini değerlendirirken konuyu sadece iki taraf açısından incelemek eksik değerlendirmelere sebep olacaktır. İlişkiler, birden çok oyuncu arasında cereyan eden son derece karmaşık ve dinamik bir süreçtir.

Türkiye'de birçok gelişme, AB süreci ile irtibatlandırılmış ve bazı art niyetliler de bu süreçten yararlanarak Türk milletini bölecek düşüncelerini ortaya koyma cesareti bulmuşlardır.⁵²¹

Bekleme Odasında İğfal isimli kitabının sunuşunda “Bekleme Odasında İğfal, kitap başlığı olarak çok ağır bir ifade olarak görülebilir, ancak Türkiye – AB ilişkilerinin içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında bu ifade hafif kalır.” diyen Erol Manisalı Türkiye – AB ilişkilerinde etkili olan ve ilişkiler üzerinden çıkar sağlayan bazı odakları şöyle tasnif etmektedir:

“Türkiye’yi AB’ye tek yanlı bağlamak isteyen gayri milli sermaye çevreleri, Cumhuriyete ve çağdaş değerlere karşı kendi düzenlerini getirmek isteyenler, Türkiye’yi bölmek isteyen etnik ayrımcılar.”⁵²²

Armağan Kuloğlu'na göre ise Türkiye'de AB'ye girmeyi aşırı veya normal düzeyde arzu eden 5 kategoride insan bulunduğunu söylemek mümkündür.

“Büyük sermaye çevreleri: Sermayelerini uluslar arası güvence altına almak maksadıyla

⁵²⁰ Cihan Dura ve Hayriye Atik, Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s.427-428

⁵²¹ Abdurrahman Küçük, “İthal Bir Proje: Türksüz Türkiye”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 30

⁵²² Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.3

Alt etnik kimliklerini, Türk üst etnik kimliğinin üstüne çıkarmak isteyenler: AB normlarından istifadeyle kültürel haklar adı altında azınlık hakları elde ederek veya Türkiye'nin kurucu halkı sıfatını alarak üniter yapıyı bozup federasyon veya bağımsızlığa giden yolu açmak maksadıyla.

İslam'ı siyasete alet eden aşırı dinci çevreler: AB'nin sağlayacağı daha fazla demokratik haklardan ve demokratikleşmeden istifade ederek, kendi görüş ve düşüncelerini daha rahat ifade ve uygulama imkânı bulmak ve bunun önünde en büyük engel olarak gördükleri silahlı kuvvetlerin etkisini kırmak maksadıyla.

İşsiz ve ekonomik durumu iyi olmayanlar: AB'nin getireceği ekonomik imkânlardan yararlanarak durumlarını düzeltmek maksadıyla.

Dünyadaki gelişmeleri takip ederek mantıklı değerlendirmeler yapıp uygun şartlarda AB'ye girmek isteyenler: Türkiye'nin kabul edebileceği şartlarda ve ulus devlet anlayışını saklı tutarak gelişmiş bir toplum düzeyine ulaşmak maksadıyla.⁵²³

Erol Manisalı'nın konuyla ilgili bir başka değerlendirmesi de;

"Türkiye'nin Batılılaşma süreci, Batı kapitalizminin ve emperyalizminin tamamen yerleşmesi ile sağlanmış olacak, Yugoslavya'da silahlı kuvvetle sağlanan, Irak'ta işgalle sağlanmaya çalışılan bölme, parçalanma işlemi Türkiye'de sivil güçlerle bir kurşun atılmadan olacak. Türkiye'nin parçalanma süreci, İlerleme Raporları ve borsa ile birlikte ilerleyecek.

İçimizdeki iki Türkiye'den "mandacı olan taraf" buna çok sevinecek. Gördünüz mü, 85 yıl bağımsızlıkla, Cumhuriyet'le, Atatürk'le boşu boşuna harcadı. Mondros'u kabul ettikten sonra Sevr'e karşı çıkararak "Ne büyük hata ettik; 85 yılı boşu boşuna harcadık" diye emperyalizmin bu topraklardaki kutlamasını yapacaklar." şeklinde dir.⁵²⁴

Etki odaklarıyla ilgili Dönemin Genelkurmay II nci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın 29 Mayıs 2003 tarihinde "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik" Sempozyumu Açış Konuşmasında yaptığı değerlendirme şöyledir:

⁵²³ Armağan Kuloğlu, "AB İçin Aşırı Hırs Türkiye'ye Zarar Verebilir", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, www.avsam.org , Erişim 21.10.2004

⁵²⁴ Erol Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.8

“AB hedefi, ülkenin üniter yapısı ve lâik rejimi konusunda farklı düşüncelere sahip kesimlerin çağ dışı ve bölücü hedefleri ile uyuşamaz. Avrupa Birliğinin de bu tür amaçlara sahip düşüncelerle uyum içinde olması düşünülemez.

Avrupa Birliğini ve bu birliğin yüksek değerlerini, sahip oldukları çağ dışı ve bölücü hedeflere ulaşmada bir vasıta olarak görenlerin hüsrana uğramaları kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu sözlerim, varsa, bu düşüncelere sahip olan kişi ve gruplardır.

Ayrıca, bazı çevrelerin Türkiye'ye yaptırmak istedikleri hususları, Avrupa Birliğinin yüksek değerlerini ileri sürerek ve her fırsatta TSK'ni gündeme getirerek gerçekleştirmeye çalışmalarının ne Türkiye'ye ne de Avrupa'ya yarar sağlamayacağını ifade etmek isterim.”⁵²⁵

5.6. AVRUPA BİRLİĞİNİN TÜRKİYE'DEN BEKLENTİLERİ:

Avrupa Birliği'nin, müzakere sürecinde Türkiye'den beklentilerini tespit ederken doğru sonuca ulaşabilmek için sadece resmi raporlarda yer alan görünen talepler değil aynı zamanda bu taleplerin gerisinde saklanan asıl amaçlar da ayrıntılı olarak incelenmelidir.

Avrupa, “Hesap Avrupası”dır ve diplomasi ile müzakere konusunda çok tecrübelidir. Türk kamuoyundaki yaygın kanaat de Avrupa'ya karşı tarih boyunca kazanımlarımızın birçoğunu masa başında kaybettiğimiz yönündedir. AB sürecinde de bu tarihi gerçeklerden bağımsız düşünülemez. Avrupa kendi çıkarları doğrultusunda her türlü politikayı üreterek her şartta uygulamaya çalışacaktır.

Bu gerçekleri Avrupalı liderler de zaman zaman “Türkiye'ye dürüst davranmıyoruz, gerçekleri söylemiyoruz” benzeri açıklamalarla itiraf etmektedirler.

⁵²⁵ Yaşar Büyükanıt, "Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Açış Konuşması", 29 Mayıs 2003

Örneğin Avrupa Birliği'nin Dışişleri Komitesi Başkanı Tom Spencer, 1999 yılında AB'nin, Türkiye'ye karşı dürüst olmadığını ve taktik amaçları için Ankara'yı 30 yıldan fazla süredir oyaladığını söylemiştir.

Spencer, Amerikan Dow Jones haber ajansına yaptığı açıklamada, "Türklerce ileride bir gün AB'nin parçası olacakları yolunda 30 yıldır söz vererek hiç dürüst bir davranışta bulunmadığımızı düşünüyorum. Çünkü gerçek, AB'nin Türkiye'yi üye olarak kabul etme yolunda hiçbir niyeti olmadığıdır"⁵²⁶ demiştir.

Fransa eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing ise

*"Bugün Avrupa'da hiçbir lider Türkiye'yi AB'nin içinde görmek istemiyor. Yarın için de böyle bir niyetleri bulunmamaktadır. Türkiye'ye haksızlık ediliyor. Çünkü Türkiye AB tarafından aldatılıyor. Helsinki'de aday yapılması Türkiye'ye boşuna umut vermektir. Yunanistan aday üyelik sayesinde Türkiye'den istediklerini elde etmenin peşindedir. Türkiye'nin AB içinde yeri olmayacaktır."*⁵²⁷ Sözleriyle gerçekleri itiraf etmiştir.

Türkiye – AB ilişkileri soğuk savaş yıllarında başlamış ve gerek Avrupa gerekse Türkiye ilk yıllarda politikalarını bu dönemin kendine özgü şartları altında geliştirmiştir.

90'lı yıllarla birlikte soğuk savaş döneminin sona ermesiyle uluslar arası yapılanmanın genel koşullarındaki değişikliklerle birlikte AB'nin de Türkiye'ye bakış açısı değişmiş, ancak Türkiye yeni politikalar üretemeyerek eski dönemden kalma politikaları sürdürmeye çalışmıştır.⁵²⁸

AB'nin Türkiye'ye yönelik politikası ve beklentileri; bir yandan Türkiye'yi Batı yörüngesinde tutmaya yetecek sınırlı bir dayanak oluştururken diğer

⁵²⁶ Hürriyet Gazetesi, 12 Temmuz 1999

⁵²⁷ Ankara Ticaret Odası, Avrupa Birliği mi? Türkiye'nin Birliği mi?, Ankara 2002, s.14

⁵²⁸ Ü. Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, s. 30

yandan da ekonomik ve politik bağları AB için en düşük maliyetle güçlendirmek olarak özetlenebilir.⁵²⁹

5.7. AVRUPA BİRLİĞİ KARAR, BELGE VE RAPORLARINDA YER ALAN KONULAR:

Bu bölümde başta İlerleme Raporları olmak üzere AB tarafından bu güne kadar yayınlanmış çeşitli belge, rapor ve bildirimlerde yer alan Türkiye ile ilgili eleştiri ve talepler konuyu dağıtmamak adına mümkün olduğu kadar yalın olarak verilecek, konuyla ilgili tartışma müteakip bölümde yer alacaktır.

1998 yılından itibaren düzenli olarak hazırlanan ve bir anlamda aday ülkelerin karnesini oluşturan İlerleme Raporları, adayların Kopenhag ve Maastricht Kriterleri temelinde Siyasi ve Ekonomik ilerlemelerini incelemektedir.

İlerleme raporlarıyla, AB, detaylı olarak, kriterlerden ne anladığını ortaya koymuş ve 1993 Kopenhag Zirvesi'nde sadece çekirdeği zikredilen siyasi ölçütlerin içleri yıllık raporlarla ile doldurulmaya çalışılmıştır. İlerleme Raporlarında "Siyasi Kriterler" genel olarak Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü ile İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması konularını kapsamaktadır:

"Demokrasi ve hukukun üstünlüğü" bölümünde, ilerleme raporları, her bir aday ülkedeki parlamento, yürütme ve adli mekanizmayı ele almakta ve bunların durumlarını, liberal demokrasi perspektifinden değerlendirmektedir. "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" kısmı ise, üç kuşak insan hakları olarak da bilinen, medeni ve siyasal haklar; ekonomik, sosyal ve kültürel

⁵²⁹ Mehmet Uğur, Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi, Everest Yayınları, İstanbul 2000, s.303-304

haklar; azınlık hakları ve azınlıkların korunması kısımlarından oluşmaktadır.⁵³⁰

Türkiye için İlerleme Raporları 1998 yılında başlamış ve Kasım 2006 da yayınlanan son raporla birlikte günümüze kadar toplam dokuz rapor yayınlanmıştır. Bu raporlar kamuoyunda geniş şekilde tartışılmış ve olumlu, olumsuz birçok değerlendirme yapılmıştır. Tartışmaların çoğunluğu raporlarda yer alan kimi eleştiri ve taleplerin, konumuzu da teşkil eden, Türkiye'nin bütünlüğü ve üniter yapısına etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Aşağıda ayrıntılı olarak incelenecek bu hükümlerin bir kısmı tüm raporlarda yer alırken kimisi de değişik yıllarda gündeme getirilmiştir. Yine birçok konuda ilk yıllarda genel ve muğlak ifadeler kullanılırken ilerleyen yıllarda daha net ifadelerle gerçek talepler ortaya konmuştur.

Örneğin 1998 ve 1999 İlerleme Raporlarında seçim barajının yüksekliğinin bir kısım oyların mecliste temsil edilememesine sebep olduğu ifade edilmiştir. Daha sonraki raporlarda bu konuya değinilmemiş ve nihayet 2004 yılı raporunda yer alan "Siyasi partilerin aşması gereken % 10'luk baraj nedeniyle azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren seçim sisteminde hiç bir değişiklik yapılmamıştır."⁵³¹ ifadeleriyle gerçek amaç ortaya çıkmıştır. 2005 ve 2006 raporlarında ise seçim barajı azınlıklardan söz edilmeden tekrar gündeme gelmiştir.

Yine 1998 den 2003 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Milli Güvenlik Kurulu (MGK) aracılığıyla sivil hayatın her alanına müdahale etme imkânına sahip olduğu yönünde genel eleştiriler yer almıştır. 2004 yılında ise gerçek amaç ortaya çıkmış ve ilk kez açıkça Anayasa ve İç Hizmet

⁵³⁰ Ali Resul Usul, "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁵³¹ Commission of the European Communities, SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey's Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

Bu rapora bundan sonraki atıflar "2004 Regular Report" şeklinde yapılacaktır.

Kanunuyla TSK ne verilen ülkenin bölünmez bütünlüğünü koruma görevinden rahatsızlık vurgulanmıştır.

“Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerin rolü ve görevleri çeşitli yasal hükümlerle belirlenmiştir. Birlikte değerlendirildiğinde yorumlanmalarına bağlı olarak, bu hükümlerin bazıları, potansiyel olarak orduya geniş bir manevra alanı sağlamaktadır. Bu, özellikle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevlerini, ülkenin bölünmez bütünlüğü, laiklik ve cumhuriyetçilik dâhil olmak üzere, Anayasanın giriş bölümünde belirtilen ilkeler ışığında, Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak olarak betimleyen Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 35’inci ve 85/1’inci Maddeleri için geçerlidir.”⁵³²

Bu örnekleri uzatmak mümkündür ancak AB’nin konuları gündeme getirirken izlediği yöntemi vurgulamak açısından bu iki örnek verilmiştir.

Erol Manisalı’nın İlerleme Raporları ile ilgili değerlendirmesi şu şekildedir:

“ Türkiye’nin Batılılaşma süreci, Batı kapitalizminin ve emperyalizminin tamamen yerleşmesi ile sağlanmış olacak, Yugoslavya’da silahlı kuvvetle sağlanan, Irak’ta işgalle sağlanmaya çalışılan bölme, parçalanma işlemi Türkiye’de sivil güçlerle bir kurşun atılmadan olacak. Türkiye’nin parçalanma süreci, İlerleme Raporları ve borsa ile birlikte ilerleyecek.”⁵³³

İlerleme Raporları’nın yanısıra Zirve Bildirileri de AB’nin politikalarını belirlemek ve bu doğrultuda strateji oluşturmak açısından önemlidir.

Örneğin 1999 Helsinki Zirvesi’nde *“Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlarla aynı kriterler temelinde Birliğe katılması mukadder bir aday devlettir”⁵³⁴* ifadesi yer almıştır. Türkiye müzakerelerin her aşamasında bunu sürekli gündemde tutmalı, diğer üyelere ve adaylardan istenenlerden farklı hiçbir şeyi kabul etmemelidir.

⁵³² 2004 Regular Report

⁵³³ E.Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.8

⁵³⁴ AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Zirve Sonuç Bildirgesi, Helsinki, 10-11 Aralık 1999

Avrupa Parlamentosu'nun (AP) üye ülkelerin temsilcilerinden oluşması ve AB'nin diğer kurumlarının diplomatik üslup içinde söylemek istediklerini, zaman zaman, daha net ve doğrudan ifadelerle söyleyebilmesi açısından AP kararları da daima dikkate alınmalıdır.

AP'nin Türkiye'ye olan genel tavrı, özelde de Kürt ve Güneydoğu sorununa olan yaklaşımı, Türkiye'de ciddi rahatsızlıklar doğurmaktadır. Bu kararlardan bazı örnekleri Ali Resul Usul şöyle vermektedir.⁵³⁵

“Parlamento, Güneydoğu Anadolu için ‘Kürdistan’ ifadesini kullanabilmekte,⁵³⁶ Kürt asıllı vatandaşlar için kültürel özerklik istemekte,⁵³⁷ Abdullah Öcalan için ‘Başkan’ tabirini kullanabilmekte⁵³⁸ PKK militanları için ‘hükümet karşıtı savaşçılar’ demekte,⁵³⁹ Türk devletini PKK ile masaya oturmaya teşvik edebilmektedir.⁵⁴⁰”

5.7.1. İlerleme Raporları:

1998 yılından itibaren Türkiye için yayınlanan toplam dokuz ilerleme raporu, durum değerlendirmesiyle birlikte AB'nin taleplerini de içermektedir. Kamuoyunda geniş şekilde tartışılan bu raporlar hakkında olumlu, olumsuz birçok değerlendirme yapılmıştır. Olumsuz değerlendirmelerin çoğunluğu, raporlarda yer alan kimi eleştiri ve taleplerin, Sevr Andlaşması ile paralellik taşıdığı ve Türkiye'nin bütünlüğü ile üniter yapısını hedef aldığı şeklindedir. Aşağıdaki tablolarda İlerleme Raporlarında yer alan kimi konular bu açıdan değerlendirilmiştir.

⁵³⁵ Ali Resul Usul, “Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁵³⁶ “Written Question No. 293/89 by Mrs. Raymonde Dury to the Commission: The Poisoning of Kurdish Refugees from Iraq in the Mardin Camp in Turkish Kurdistan”, Official Journal C 47, 27.02.1990, s.1.

⁵³⁷ “Resolution of the Committee of the Regions on ‘The arrest of Mr Öcalan and the need to find a political solution to the Kurdish problem, ” Official Journal C 198, 14.7.1999, s. 82;

⁵³⁸ “Resolution on the situation in Turkey and the offer of a ceasefire made by the PKK”, Official Journal C 32, 05.02.1996, s. 93

⁵³⁹ “Resolution on the situation in Turkey and the offer of a ceasefire made by the PKK”, Official Journal C 32, 05.02.1996, s. 93

⁵⁴⁰ “Resolution on the human rights situation in Turkey,” Official Journal C 17, 22.01.1996, s.46

Tablo 4: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Kürdistan” ile İlgili İfadelerin Karşılaştırılması

	“Kürdistan”
Sevr	“Kürdistan” başlığını taşıyan 62, 63 ve 64. Md. lerde sınırları belirlenen bölgeye yerel özerklik ve 1 yıl içinde Türkiye’den bağımsız kalma kararı alma hakkı tanınıyor. ⁵⁴¹
Lozan	Lozan Andlaşmasında “Kürdistan” konusu yer almamıştır.
AB İlerleme Raporları	İlerleme raporlarında “Kürdistan” ifadesi kullanılmamakla birlikte Güneydoğu Anadolu bölgesine adeta özel statü vermeye çalışan ifadelerden bazı örnekler şunlardır: <i>“Türk makamları, bir Kürt azınlığının varlığını tanımamakta, onları Kürt kökenli Türkler olarak telakki etmektedir. Kürtler, Türkiye’nin her yerinde bulunur, fakat esas olarak güneydoğuda yoğunlaşmıştır. Ekonomik ve sosyal bakımdan dezavantajlı bir konumdadırlar ve olağanüstü hâlin yürürlükte olduğu illerde, devam eden terörist eylemlerin tüm sonuçlarını ve medenî ve siyasî hakların normal kullanımı üzerinde olağanüstü hâlden kaynaklanan kısıtlamaları yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye, güneydoğu sorununa siyasî ve gayri askerî bir çözüm bulmalıdır.”⁵⁴²</i> <i>“Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu güneydoğudaki durumun düzelmesi için, bu husus özel önem taşımaktadır.”⁵⁴³</i> Avrupa Parlamentosu kararlarından kimi örnekler ise şunlardır: AB Parlamentosu, Güneydoğu Anadolu için “Kürdistan” ⁵⁴⁴ PKK militanları için “hükümet karşıtı savaşçılar” diyerek Abdullah Öcalan için “Başkan” tabirini kullanmakta ⁵⁴⁵ , Kürt asıllı vatandaşlar için kültürel özerklik istemekte, ⁵⁴⁶ Türk devletini PKK ile masaya oturmaya teşvik etmektedir. ⁵⁴⁷

⁵⁴¹ 62. Md.de bölgenin sınırları tanımlanarak belirlenecek Uluslararası bir komisyonun bölgenin yerel özerkliği ile ilgili düzenlemeler yapacağı; 63. Md.de bu düzenlemelerin Osmanlı hükümeti tarafından 3 ay içerisinde uygulanacağı ve 63. Md.de ise 62. Md. Belirlenen bölgede Kürtler anlaşmanın yürürlüğe girişinden 1 yıl sonra çoğunlukla Türkiye’den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konyeyine başvururlar ve konyeyi bu talebi onaylarsa Türkiye’nin bölge üzerindeki tüm haklarından vazgeçeceği karara bağlanmıştır. Bkz. İbrahim Sadi Öztürk (Bugünkü Türkçe ile Yayına Hazırlayan.), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004, s.55-56

⁵⁴² 1998 Yılı İlerleme Raporu: Commission of the European Communities, 1998 Regular Report From the Commission on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels

⁵⁴³ 2000 Yılı İlerleme Raporu: Commission of the European Communities, 2000 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels, 8 November 2000

⁵⁴⁴ “Written Question No. 293/89 by Mrs. Raymonde Dury to the Commission: The Poisoning of Kurdish Refugees from Iraq in the Mardin Camp in Turkish Kurdistan,” Official Journal C 47, 27.02.1990, s.1.

⁵⁴⁵ “Resolution on the situation in Turkey and the offer of a ceasefire made by the PKK”, Official Journal C 32, 05.02.1996, s. 93

⁵⁴⁶ “Resolution of the Committee of the Regions on ‘The arrest of Mr Öcalan and the need to find a political solution to the Kurdish problem,” Official Journal C 198, 14.7.1999, s. 82;

⁵⁴⁷ “Resolution on the human rights situation in Turkey,” Official Journal C 17, 22.01.1996, s.46

Tablo 5: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Azınlık” Kavramının Karşılaştırılması

	Azınlık Kavramı
Sevr	“Azınlıkların Korunması” başlığı altında 140–151 Md. de azınlıklarla ilgili düzenlemeler yapılmakta ve Azınlıklar “... <i>Soy, din ya da dil azınlıkları</i> ...” olarak tanımlanmaktadır. ⁵⁴⁸
Lozan	“Azınlıkların Korunması” başlığı altında 37–45 Md. de azınlıklarla ilgili düzenlemeler yapılmakta ve “... <i>Gayrimüslim azınlıklar</i> ...” ⁵⁴⁹ İfadesi ile sadece Ermeniler, Museviler ve Rumlar azınlık olarak tanımlanmaktadır.
AB İlerleme Raporları	Türk yetkililerin azınlıklar konusundaki referansınının Lozan Antlaşması olduğunu, ancak ilgili uluslararası ve Avrupa standartlarına göre Türkiye’de azınlık olarak tanımlanabilecek Kürtler dâhil başka toplulukların da bulunduğunu ⁵⁵⁰ ileri sürmekte ve Alevilerden “Müslüman Azınlık” olarak söz etmektedir. ⁵⁵¹

Bu tablolar ve aşağıda daha ayrıntılı olarak verilen İlerleme Raporlarındaki diğer talepler incelendiğinde birçok talebin Sevr Andlaşması ile aynı olduğu hatta anadilde eğitim gibi kimi konularda Sevr’de dahi yer almayan taleplerin bulunduğu görülecektir.

⁵⁴⁸ Sevr Andlaşması 140-151 Maddeler: Bkz. İbrahim Sadi Öztürk (Bugünkü Türkçe ile Yayına Hazırlayan.), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004, s.82-88

⁵⁴⁹ Lozan Andlaşması 37-45 Md.ler: Bkz. İbrahim Sadi Öztürk, a.g.e, s.254-258

⁵⁵⁰ 2004 Yılı İlerleme Raporu: “ *Türk makamlarına göre 1923 Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye’deki azınlıklar sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması çerçevesinde görülen azınlıklar Museviler, Ermeniler ve Rumlardır. Ancak, Türkiye’de Kürtler dâhil olmak üzere başka topluluklar da vardır.* “ Bkz. Commission of the European Communities, SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

⁵⁵¹ 2004 Yılı İlerleme Raporu: “*Sünni olmayan Müslüman azınlıkların statüsünde hiç bir değişiklik olmamıştır. Aleviler (hangi kaynaktan alındığı belli olmamakla birlikte dip not olarak “Tahmini nüfusları 12–20 milyon arasındadır” ifadesi yer almaktadır) bir dini topluluk olarak resmen kabul edilmemektedir.”” Aleviler hala Müslüman bir azınlık olarak tanınmamaktadır.*”

Tablo 6: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Azınlıkların Parlamentoda Temsili” ile ilgili İfadelerin Karşılaştırılması

	Parlamentoda Temsil
Sevr	Azınlıkların Parlamentoda temsilini sağlayan seçim sistemi ⁵⁵² öngörülmüştür.
Lozan	Lozan Andlaşmasında Azınlıkların Parlamentoda temsilini öngören bir madde yer almamıştır.
AB İlerleme Raporları	Azınlıkların parlamentoda temsiline dayanan bir sistem talep edilmektedir. ⁵⁵³

Tablo 7: Sevr ve Lozan Andlaşmaları ile AB Raporlarında Yer Alan “Anadilin Kullanılması” ile ilgili İfadelerin Karşılaştırılması

	Anadilin Kullanılması
Sevr	Mahkemelerde sözlü ya da yazılı kullanımı için kolaylık sağlanacak ⁵⁵⁴
Lozan	Mahkemelerde sözlü kullanım için kolaylık sağlanacak ⁵⁵⁵
AB İlerleme Raporları	Önceki raporlarda da çeşitli şekillerde yer almakla birlikte 2006 yılı İlerleme Raporunda devlet tarafından anadilde eğitim verilmesi ve bu dillerin kamu hizmetlerinde de kullanılması talep edilmiştir. . “Anadilleri Türkçe olmayan çocuklar Türk kamu eğitim sisteminde anadillerini öğrenememektedirler. ... Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış bir önlem yoktur. Yukarıda belirtildiği gibi, Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasaktır.” ⁵⁵⁶

⁵⁵² Sevr Andlaşması Md.145: “ Osmanlı Hükümeti, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Müttefik Devletlere, soy azınlıklarının orantılı temsili ilkesine dayalı bir seçim sistemi düzenlenmesi tasarısı sunacaktır.” Bkz. İbrahim Sadi Öztürk (Bugünkü Türkçe ile Yayına Hazırlayan.), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004, s.86

⁵⁵³ 2004 yılı ilerleme raporunda şu ifade yer almaktadır: “Siyasi partilerin aşması gereken % 10'luk baraj nedeniyle azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren seçim sisteminde hiç bir değişiklik yapılmamıştır.” Bkz. Commission of the European Communities, SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey's Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

⁵⁵⁴ Sevr Md. 145: ... “Türkçe'den başka bir dil konuşan Osmanlı uyruklarına mahkemelerde, ister sözlü ister yazılı olsun, kendi dillerini kullanabilmeleri bakımından uygun düğen kolaylıklar sağlanacaktır.” Bkz. İbrahim Sadi Öztürk (Bugünkü Türkçe ile Yayına Hazırlayan.), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004, s.86

⁵⁵⁵ Lozan Andlaşması Md.39:....“Resmi dilin varlığı ile Türkçeden başka dil ile konuşan Türk uyruklulara mahkemeler önünde kendi dillerini sözlü biçimde kullanabilecekleri hususunda kolaylık gösterilecektir.”, Bkz. İbrahim Sadi Öztürk, a.g.e, Ankara 2004, s.256

⁵⁵⁶ 2006 Yılı İlerleme Raporu: Commission of the European Communities, SEC(2006) 1390, Turkey 2006 Progress Report, {COM(2006) 649 final}, Brussels, 8 November 2006

5.7.1.1. 1998 Yılı İlerleme Raporu:

1998 yılı Düzenli Raporu'nda Siyasi Kriterler ile ilgili tespit ve eleştiriler Kopenhag kriterleri temelinde değerlendirildiği vurgulanarak sonuç bölümünde şöyle özetlenmiştir:

“Politik açıdan değerlendirme, kamu idaresinin işleyişinde bazı aksaklıklar olduğu, insan hakları ihlallerinin sürdüğü ve azınlıklara uygulanan tavırda önemli eksiklikler bulunduğunu göstermektedir. Ordu üzerinde sivil denetim olmayışı endişe konusudur. Millî Güvenlik Kurulu kanalıyla ordunun politik yaşamda oynadığı büyük rol, bunu yansıtmaktadır. Güneydoğu Türkiye'deki duruma askerî olmayan, sivil bir çözüm bulunmalıdır, zira ülkede gözlenen medenî ve siyasî hak ihlallerinin pek çoğu şu veya bu şekilde bu konuyla bağlantılıdır. Komisyon, Türk hükümetinin ülkedeki insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmede kararlılığını kabul etmektedir. Fakat bunun şimdiye kadar pratikte önemli herhangi bir sonucu olmamıştır. Türkiye'nin 1995'te içine girdiği demokratik reform süreci devam etmelidir.

Bu sorunların çözümlmesine ek olarak, Türkiye, muhtelif komşu ülkelerle tüm anlaşmazlıkların uluslararası hukuka uygun olarak barışçı yollardan çözüme bağlanmasına yapıcı bir katkıda bulunmalıdır.”⁵⁵⁷

Yukarıda özetlenen eleştiriler Raporda “Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü”, “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” ve “Kıbrıs Konusu” başlıkları altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: Raporda Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü konusu Parlamento, Yürütme, Yargı Sistemi ve Millî Güvenlik Kurulu başlıkları altında incelenmiştir.

⁵⁵⁷ Commission of the European Communities, 1998 Regular Report From the Commission on Turkey's Progress Towards Accession, Brussels

Bu rapora bundan sonraki atıflar “1998 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

Parlamento ile ilgili olarak kısa bir genel bilgi verildikten sonra “milletvekilleri seçimi hakkındaki yasa, % 10'luk bir ülke barajına tabi olarak nispi temsil esasına dayanır.1995'te yapılan son genel seçimde, bu baraj, kullanılan 28 milyon geçerli oydan yaklaşık 4 milyon oyun Mecliste temsil edilmemesine neden oldu”⁵⁵⁸ ifadelerine yer verilerek ileride gündeme getirilecek olan azınlıkların parlamentoda temsili konusuna üstü kapalı olarak zemin hazırlanmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) kuruluşu ve yapısıyla ilgili özet bilgi verildikten sonra “*bu kurumun varlığı, temel bir demokratik yapıya rağmen, Türk anayasasının, ordunun sivil bir rol oynamasına ve siyasi hayatın her alanına müdahale etmesine imkân verdiğini göstermektedir.*”⁵⁵⁹ İfadeleriyle TSK hedef alınmıştır.

Bu bölümdeki eleştiriler şöyle özetlenmiştir:

*“MGK ordunun siyasi hayatta oynadığı büyük rolü gösterir. Ordu sivil denetime tabi değildir ve hatta bazen, büyük çaplı bazı baskı uygulayıcı askeri operasyonlar gerçekleştirdiğinde, hükümetin bilgisi olmaksızın hareket ettiği görülmektedir. Adli sistem içinde, demokratik bir sistemle bağdaşmayan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilkelerine aykırı olan olağanüstü hal mahkemeleri (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) vardır.”*⁵⁶⁰

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: Bu bölümde Türkiye'nin Medenî ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi haricinde, insan haklarının korunmasıyla ilgili en önemli sözleşmeleri onayladığı belirtildikten sonra Türk Anayasası'nın sağladığı hak ve özgürlükler kısaca sayılmakta ve ardından Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nin 1996 yılında aldığı bir karar gereğince, Türkiye'de insan hakları durumunun, Avrupa Konseyi'nin izleme prosedürleri altında olduğu vurgulanmaktadır.

⁵⁵⁸ 1998 Regular Report

⁵⁵⁹ 1998 Regular Report

⁵⁶⁰ 1998 Regular Report

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması; Medenî Ve Siyasî Haklar, Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile İnsan Hakları ve Azınlıkların korunması başlıkları altında incelenmektedir.

Medenî ve Siyasî Haklar başlığı altında ülkede işkence olayları, kayıplar ve yargısız infazlar olduğu sayılarak bunların sebebinin hükümetin ve ordunun ülkenin güneydoğusundaki sorunlara gösterdikleri tepkiyle bağlantılı olduğu iddia edilmektedir.

İfade özgürlüğü ile ilgili olarak raporda “*Son yıllardaki bazı iyileşmelere rağmen, ifade özgürlüğü Türkiye’de tam olarak güvence altında değildir. Anayasa’nın ve devletin birliğine, toprak bütünlüğüne, laikliğe ve devlet kurumları için saygıya ilişkin diğer mevzuat hükümlerinin (Terörle Mücadele Kanunu, madde 7 ve 8; Ceza Kanunu, madde 158, 159, 311 ve 312) aşırı ölçüde dar yorumlanması, AB üyesi devletlerde suç teşkil etmeyecek açıklamalar, konuşmalar, makaleler veya kitaplardan ötürü, seçilmiş politikacıların, gazetecilerin, yazarların, sendikacıların ve STK mensuplarının yargılanması ve mahkûm edilmesi için kullanılmaktadır.*”⁵⁶¹ ifadesi yer almaktadır.

Yine aynı bölümde “*Silahlı kuvvetlerinin alenen eleştirilmesi veya Türk devletinin temel ilkelerine (örneğin, toprak bütünlüğü ve laiklik) alternatiflerin barışçı yoldan savunulması, cezaî kovuşturma konusu olabilmektedir.*”⁵⁶² Şeklinde eleştiri mevcuttur.

Bu ifadelerle adeta Anayasa’nın ve devletin birliğine, toprak bütünlüğüne karşı olmak, bu konuda beyanat vermek, yayın yapmak ve alternatiflerini savunmak özendirilirken 1997 yılında çıkarılan afa “*ayrılıkçı propaganda yapmak ve terörizmi teşvik etmekten*” suçlu bulunmuş yedi gazete yazı işleri müdürünün serbest bırakılması önemli bir başarı olarak gösterilmektedir.

⁵⁶¹ 1998 Regular Report

⁵⁶² 1998 Regular Report

Örgütlenme özgürlüğünün de bazı sınırlamalara tabi olduğu eleştirileriyle her türlü yabancı etki ajanının ülkeye elini kolunu sallayarak girmesine sebep olabilecek şu öneriler yapılmaktadır. “*Örneğin dernekler, yetkili makamlardan izin almaksızın, yabancı dernekleri Türkiye’ye davet edemezler, kamuoyuna açıklama yapamazlar veya kendi mekânları dışında herhangi bir faaliyet düzenleyemezler. Son yıllarda, Türk sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve faaliyetleri önemli ölçüde artmıştır.*”⁵⁶³

Değişen dünya koşullarına paralel olarak, sivil toplum kuruluşlarının (STK) yönetimde etkin bir konuma geldikleri bir gerçektir. Sağlıklı bir yapıya sahip STK’ler ülke güvenliğine dolaylı olduğu kadar direkt katkıda da bulunabilmektedir. Bununla birlikte STK’ler amaçlarının dışında bazı güç odaklarının etkisinde kalkarak olumsuz faaliyetlerde de bulunabilirler. Bu yapılarıyla STK’ler amaçları dışında kullanılmaya en müsait kurumlardır ve sürekli dikkatle izlenmelidir.⁵⁶⁴ Birçok Sivil Toplum Kuruluşunun / Non-Governmental Organizations (NGO) bağımsız üniter devletlerin dönüştürülmesi ve parçalanması konusunda yaptığı çalışmaları Mustafa Yıldırım Sivil Örumceğin Ağında adlı kitabında ayrıntılı olarak anlatmıştır.⁵⁶⁵

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili olarak “1991 yılında, Türkçeden başka dillerdeki yayınlarla ilgili yasanın kaldırılması, Kürtçe dâhil yabancı dillerde yayın yapılabilmesini mümkün kıldı. Kürtçe, kültürel faaliyetler çerçevesinde artık yasak değildir fakat “siyasî iletişim” veya eğitim alanlarında kullanılamaz. Kürt dillerinden herhangi birinde radyo ve televizyon yayıncılığı yasaktır.”

“Din özgürlüğü konusunda, devlet ilkokullarında dinsel eğitim (Sünni) zorunludur. Gayri Müslim kökenlerini ispat etmeleri üzerine, Lozan

⁵⁶³ 1998 Regular Report

⁵⁶⁴ Ahmet Küçükşahin, “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yıl:2, Sayı:4, Aralık 2006, s.25-26

⁵⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Mustafa Yıldırım, Sivil Örumceğin Ağında, Ulus Dağı Yayınları, İstanbul 2006

Antlaşması azınlıkları, İslamî din eğitiminden yasayla muaf tutulurlar. Türkiye tarafından tanınan dinsel azınlıklar kendi dinlerini icra etmekte serbesttirler, fakat (Sünni) İslam'dan başka dinlerin icrası, örneğin dinsel mekânların mülkiyetini ve faaliyetlerin genişletilmesini etkileyen pek çok bürokratik kısıtlamaya tabidir. Süryani Ortodokslar bir dinsel azınlık olarak tanınmamakta olup dinsel eğitimlerinin icrasında baskılara tabidir. Türkiye'nin Alevi Müslümanları en az 12 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Sünni din adamlarının aksine, hükümetten maaş alan Alevi din adamları yoktur.” Gibi eleştiriler yaptıktan sonra bu başlık “Böylece, son zamanlarda Türkiye ekonomik ve sosyal hakların yasal çerçevesini iyileştirmeye çalışmış olmakla beraber, Kültürel Haklar arasında, din özgürlüğü, resmen tanınan dinsel azınlıklara (Lozan Antlaşması) ve engellerle karşı karşıya olan diğer dinsel azınlıklara farklı muamele edilmesi yüzünden sınırlı kalmaktadır.”⁵⁶⁶ ifadeleri ile son bulmaktadır.

Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması bölümünde Lozan Antlaşması'na göre Türk devletinin Ermeniler (50.000), Museviler (25.000) ve Rumlar (5.000).olmak üzere resmen üç azınlığı tanıdığı belirtilerek, Türkiye'nin 62 milyonu aşan nüfusu içerisinde, bilgi kaynağına bağlı olarak, 8 ve 15 milyon arasında olduğu tahmin edilen Kürt kökenli bir nüfus da olduğu vurgulanmaktadır.

1998 yılı ilerleme raporunda Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması başlığı altında Kürt kökenli vatandaşlarımız Lozan Antlaşması'na ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na aykırı olarak Azınlık olarak ifade edilmektedir. PKK sorununa sivil çözüm bulunması önerilmekte ve hatta daha ileri gidilerek adeta hükümetlerin PKK ile müzakere etmeyi reddetmeleri eleştirilmektedir.

“Anayasa, Kürtleri ulusal, ırksal veya etnik bir azınlık olarak tanımaz. Kürt kökenli vatandaşların politik ve ekonomik hayata katılmaları önünde hukukî engeller yoktur, fakat açıkça veya politik olarak etnik kimliklerini öne süren Kürtler, taciz edilme veya takibata uğrama riskine girerler. Kürt nüfusun

⁵⁶⁶ 1998 Regular Report

çoğunluğu, ülkenin güneydoğusunda yaşar. Bu bölgede, on yıldan daha uzun bir süredir Türk hükümeti, güneydoğu Türkiye’de bağımsız bir Kürdistan devleti kurma amacını güden ve terörist yöntemler kullanan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile silahlı çatışma içinde olmuştur. Bu durumun doğrudan bir sonucu olarak, Türk güvenlik güçleri tarafından işlenen insan hakları ihlalleriyle birlikte, köylerin geniş ölçekte zorla boşaltıldığını ve tahrip edildiğini gösteren kanıtlar vardır.”

“Türk hükümeti, PKK ile müzakere etmeyi daima reddetmiştir. ...Türkiye’de, Lozan Antlaşması çerçevesinde resmen tanınan azınlıklara ve bu antlaşmanın kapsamı dışında kalan azınlıklara yapılan muamele açısından hukukî ve fiilî bir farklılık vardır. Türk makamları, bir Kürt azınlığın varlığını tanımamakta, onları Kürt kökenli Türkler olarak telakki etmektedir. Kürtler, Türkiye’nin her yerinde bulunur, fakat esas olarak güneydoğuda yoğunlaşmıştır. Ekonomik ve sosyal bakımdan dezavantajlı bir konudadırlar ve olağanüstü hâlin yürürlükte olduğu illerde, devam eden terörist eylemlerin tüm sonuçlarını ve medenî ve siyasî hakların normal kullanımı üzerinde olağanüstü hâlden kaynaklanan kısıtlamaları yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye, güneydoğu sorununa siyasî ve gayri askerî bir çözüm bulmalıdır.

Bugüne kadar görülen esas itibariyle askerî yaklaşım, insani ve malî açıdan maliyetlidir ve bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesine engel olmaktadır. Ayrıca, bu yaklaşım Türkiye’nin uluslararası imajına da zarar vermiştir. Bir sivil çözüm kapsamında, Kürt kültürel kimliğinin belirli biçimleri tanınabilir ve ayrılıkçılığı veya terörizmi savunmaması şartıyla, o kimliğin ifade edilme yollarına daha fazla hoşgörü gösterilebilir.⁵⁶⁷

Yeni azınlıklar yaratmayı amaçlayan ve PKK sorununa PKK ile müzakere etmek ve sivil çözüm bulmak gibi üniter yapıyı hedef alan ifadeler içeren Rapor şu değerlendirmelerle son bulmaktadır:

⁵⁶⁷ 1998 Regular Report

“Politik açıdan, değerlendirme, kamu otoritelerinin işleyişinde bazı anormallikler olduğunu, insan hakları ihlallerinin devam ettiğini ve azınlıklara muamele konusunda önemli eksikler bulunduğunu göstermektedir. Ordunun sivil denetiminin olmayışı, kaygı vericidir. Millî Güvenlik Kurulu kanalıyla ordunun politik yaşamda oynadığı büyük rol, bunu yansıtmaktadır. Güneydoğu Türkiye’deki duruma askerî olmayan, sivil bir çözüm bulunmalıdır, zira ülkede gözlenen medenî ve siyasî hak ihlallerinin pek çoğu şu veya bu şekilde bu konuyla bağlantılıdır. Komisyon, Türk hükümetinin ülkedeki insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmede kararlılığını kabul etmektedir, fakat bunun şimdiye kadar pratikte önemli herhangi bir sonucu olmamıştır. Türkiye’nin 1995’te içine girdiği demokratik reform süreci devam etmelidir.

Bu sorunların çözülmesine ek olarak, Türkiye, muhtelif komşu ülkelerle tüm anlaşmazlıkların uluslar arası hukuka uygun olarak barışçı yollarla çözümlenmesine yapıcı bir katkıda bulunmalıdır.”⁵⁶⁸

5.7.1.2. 1999 Yılı İlerleme Raporu:

Raporun giriş bölümünde 1998 Yılı İlerleme Raporu’nun sonuç bölümü hatırlatıldıktan sonra son bir yıl içerisinde Türkiye’de yaşanan olaylar özetlenmektedir. Bu bölümde özellikle Abdullah Öcalan’ın yargılanması ve ölüm cezasına mahkûm edilmesi üzerinde durularak Avrupa Birliği’nin 22 Şubat 1999 tarihli Genel İşler Konseyi toplantısında yaptığı açıklama verilmektedir:

“Avrupa Birliği, terörizmin tüm biçimlerini kınadığını tekrar eder. Terörizme karşı meşru mücadele, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve demokratik kurallara tam saygı içinde yürütülmelidir. Meşru çıkarlar, şiddet yoluyla değil, politik bir süreç yoluyla ifade edilmelidir.

⁵⁶⁸ 1998 Regular Report

AB, Abdullah Öcalan'ın tutuklanmasının ölüm, rehin alma, yıldırma ve yaygın tahribat ile sonuçlanmış olan kitlesel kargaşa ve şiddet eylemlerine yol açmış olmasını çok büyük esefle karşılamaktadır. Bu tür şiddet eylemlerinin kabul edilemez ve hiçbir şart altında hoş görülemez olduğu şeklindeki görüşünü tekrar ifade eder.

Avrupa Birliği, Türk Hükümeti tarafından verilen Abdullah Öcalan'ın adil biçimde yargılanacağı güvencesini kaydeder. Bu güvencenin, kendi seçtiği avukatlara erişim imkânıyla ve uluslararası gözlemcilerin davaya kabul edilmesiyle birlikte, bağımsız bir mahkeme önünde hukukun üstünlüğüne uygun bir açık yargılama ve adil ve düzgün muamele anlamına gelmesini bekler. Ölüm cezasına karşı olduğunu bir kez daha vurgular.

AB, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tamamen destekler. Aynı zamanda, Türkiye'nin, sorunlarını, insan haklarına ve demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğüne tam saygıyla politik yollardan ve Avrupa Konseyi'nin bir üyesi olarak taahhütlerine uygun biçimde çözmesini bekler. Bu bağlamda, terörizme karşı mücadeleyi politik çözümler arayışından ayırmaya ve uzlaşmayı teşvik etmeye yönelik tüm sahici çabaları memnuniyetle karşılar. Bunu desteklemek için, AB, devamlı malî yardım dâhil katkıda bulunmaya hazırdır.

Türkiye'nin bu sorunları bu tutum içinde ele alma çabaları, AB-Türkiye ilişkilerini ancak olumlu etkileyebilir.”⁵⁶⁹

Yine aynı şekilde AB Başkanlığının, 29 Haziran 1999 tarihli “Türkiye'nin son on beş yıldan beri hep aynı kalmış olan teamülü izleyeceğini ve Öcalan aleyhine ölüm cezasını infaz etmeyeceği ümidini” açıklaması ve Yeni seçilen Avrupa Parlamentosunun, 22 Temmuz 1999 tarihli Türk makamlarına cezayı infaz etmeme çağrısında bulunduğu karar hatırlatılmaktadır.

⁵⁶⁹ Commission of the European Communities, 1999 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession, Brussels, 13 October 1999

Raporda yer alan “*Kürt sorununa siyasal çözüm*” önerisi ve Abdullah Öcalan’ın bağımsız mahkeme tarafından çarptırıldığı cezanın infazına şiddetle karşı çıkılması bir arada okunduğunda AB’nin nasıl bir siyasal çözüm planladığı ve oyunun aktörlerinin kimler olacağı daha iyi anlaşılmaktadır.

1999 İlerleme Raporu’nun Siyasi Kriterler bölümü 1998 İlerleme Raporuna benzer şekilde “Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü”, “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” ve “Kıbrıs Konusu” bölümlerinden oluşmaktadır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü:1998 yılı raporundaki konular tekrarlanarak genel olarak önemli bir değişiklik olmadığı belirtilmektedir.

Seçim kanunundaki ülke barajı eleştirilerek “TBMM’nde bir siyasî partinin temsil edilmesi için %10’luk ulusal baraj, kullanılan 31 milyon geçerli oydan yaklaşık 5 milyonunun temsil edilmemesine neden oldu.” denilmektedir.

MGK ve DGM ile ilgili olarak ise; “*Millî Güvenlik Kurulu kanalıyla askeriye siyasi yaşamın pek çok alanında önemli bir etki sahibi olmaya devam etmektedir. Millî Güvenlik Kurulu, siyasi yaşamda büyük bir rol oynamayı sürdürmektedir. Olağanüstü mahkemeler sistemi devam ederken, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde askeri hâkimin yerine bir sivil hâkim getirilmesi yargının bağımsızlığı açısından kesin bir iyileşmeyi temsil etmektedir.*”⁵⁷⁰ ifadeleri yer almaktadır.

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: Bu başlık altında da Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü konusunda olduğu gibi önceki raporda yer alan konular hatırlatılarak önemli bir değişiklik olmadığı vurgulanmaktadır.

Medeni ve Siyasi Haklar:“Yetkili makamların son zamanlardaki olumlu jestlerine rağmen, ifade özgürlüğüyle ilgili durum kaygı verici olmaya devam

⁵⁷⁰ 1999 Regular Report

etmektedir.”⁵⁷¹ ... “Din özgürlüğü bakımından, Lozan Antlaşması ile tanınan dinsel azınlıklar ve diğer dinsel azınlıklar arasında bir muamele farklılığı hâlâ mevcuttur.”⁵⁷²

Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması: “Son Düzenli Rapor’da belirtildiği gibi, “bir sivil çözüm kapsamında, Kürt kültürel kimliğinin belirli biçimleri tanınabilir ve ayrılıkçılığı veya terörizmi savunmaması şartıyla, o kimliğin ifade edilme yollarına daha fazla hoşgörü gösterilebilir. Örneğin, Kürt dilinde TV yayınlarına, görünüşte siyasî olmayan programlar için hoşgörü gösterilirken, resmî olarak hâlâ müsaade edilmemektedir.

“Avrupa Konseyi’nin Üye Devletlerince Yükümlülüklerin ve Taahhütlerin Yerine Getirilmesi Komitesi” Ocak 1999 raporunda şöyle diyordu: “Önemli nokta şudur ki böyle herhangi bir grup [Kürt kökenli Türk vatandaşları] şimdi iki önemli Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nde açıkça ve makul biçimde tarif edilen durumlarda ve şartlar altında kendi doğal dillerini ve kültürel geleneklerini kullanma ve sürdürme fırsatına ve bunun için gerekli maddî kaynaklara sahip olmalıdır. Bu iki önemli sözleşme şunlardır: Ulusal Azınlıkların Korunması üzerine Çerçeve Sözleşme ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri için Avrupa Şartı ve ayrıca ulusal azınlıkların hakları üzerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne bir ek protokol hakkında Genel Kurul Tavsiyesi 1201 (1993).”⁵⁷³

Tüm bu eleştirilere ilave olarak Siyasi Kriterlerin sonunda şu genel değerlendirmeye yer verilmektedir:

“Son gelişmeler, Türkiye’de bir demokratik sistemin temel özellikleri mevcut olmakla beraber, ülkenin Kopenhag siyasi kriterlerini hâlâ karşılamadığını teyit etmektedir. İnsan hakları ve azınlıkların korunması konularında ciddi eksikler vardır. İşkence sistematik değildir fakat hâlâ

⁵⁷¹ 1999 Regular Report

⁵⁷² 1999 Regular Report

⁵⁷³ 1999 Regular Report

*yaygındır ve ifade özgürlüğü yetkili makamlarca devamlı olarak kısıtlanmaktadır. Millî Güvenlik Kurulu, siyasi yaşamda büyük bir rol oynamaya devam etmektedir. Yargının bağımsızlığı konusunda bazı iyileşmeler olmuş ise de, olağanüstü mahkemeler sistemi devam etmektedir. Son aylarda, demokratikleşme yönünde bazı yeni cesaret verici işaretler olmuştur. Hükümet ve Parlamento, siyasi yaşamı, adalet sistemini ve insan haklarının korunmasını düzenleyen bazı önemli yasaların kabul edilmesi için çalışmışlardır. Bu tedbirlerin etkisini değerlendirmek için henüz erkendir fakat bu çabalar sürdürülmeli ve Kürt kökenli olanlar dâhil tüm vatandaşları içine almalıdır. Komisyon, bu tedbirlerin olumlu etkisinin, Bay Abdullah Öcalan'a verilen ölüm cezasının infazıyla yok edilmeyeceğini umut etmektedir.*⁵⁷⁴

Burada dikkat çeken husus ise “Kürt kökenliler dâhil tüm vatandaşları içine almalıdır” ifadesidir. Böylece, apaçık gerçeklere aykırı olarak, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında ayırım yapmakla suçlanmakta ve Kürt kökenli vatandaşlar devlete karşı soğutulmakta, yabancılaştırılmakta ve kışkırtılmaktadır. Bu ifade ile düpedüz bölücülük yapılmaktadır.

5.7.1.3. 2000 Yılı İlerleme Raporu:

Raporun giriş bölümünde Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde Aday Ülke olarak ilan edilmesi önemli bir gelişme olarak ifade edilirken, Kopenhag siyasal kriterlerine uyumun, katılım müzakerelerinin açılması için bir önkoşul olduğu hatırlatılmakta ve Türkiye'nin söz konusu siyasal kriterleri henüz yerine getirmediği vurgulanmaktadır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: “Bölgesel ve yerel yönetim düzeyinde belirgin bir değişiklik olmamıştır. Merkezi yönetimin yerel yönetim üzerindeki kontrolü güçlü olmaya devam etmektedir. Daha fazla

⁵⁷⁴ 1999 Regular Report

desantralizasyonu amaçlayan ve halen Bakanlıklar arasında tartışılan, yerel yönetim yasa tasarısı henüz kabul edilmemiştir.”⁵⁷⁵

“Devlet Güvenlik Mahkemeleri konusunda yeni adımlar atılması gereklidir. Haziran 1999’da bu mahkemelerden askeri hâkimlerin çıkarılmasından beri, bu konuda ilave herhangi bir değişiklik olmamıştır. DGM’lerin işleyişi, yetkileri ve sorumlulukları ve ayrıca bu mahkemelerin faaliyetlerine ilişkin diğer hükümler, AB’de mevcut olan standartlar ile daha da uyumlulaştırılmalıdır.”⁵⁷⁶

“Ordu üzerinde sivil kontrolü geliştirme ihtiyacı sürmektedir (Milli Güvenlik Kurulu üzerine aşağıdaki bölüme bakınız). AB, NATO ve AGİT standartlarına aykırı olarak, Savunma Bakanı’na karşı sorumlu olmak yerine, Genelkurmay Başkanı hâlâ Başbakan’a karşı sorumludur. Yüksek öğrenim kurumlarının faaliyetlerini kontrol eden Yüksek Öğretim Kurulu’nun üyeleri arasında, Genelkurmay Başkanı tarafından seçilen bir üyenin olduğu da görülmektedir.”⁵⁷⁷

“Türkiye’nin siyasal yaşamında Milli Güvenlik Kurulu’nun oynadığı rolde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Radikal İslamcı ve ayrılıkçı hareketler ile bağlantılı olduklarından şüphe edilen devlet memurlarının işten atılması konusunda son zamanlarda cereyan eden tartışmada görüldüğü gibi, Kurul’un kararları, açıklamaları veya tavsiyeleri, siyasal süreci güçlü bir şekilde etkilemeye devam etmektedir. Ayrıca, Kurul’un görüşlerinin pratikte hükümetçe oynanan rolü ciddi şekilde sınırladığı görülmektedir. Bunun yanında, savunma ve güvenlik konularında Parlamento’ya karşı pek az sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu’nun sivil üye sayısını

⁵⁷⁵ Commission of the European Communities, 2000 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels, 8 November 2000

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2000 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

⁵⁷⁶ 2000 Regular Report

⁵⁷⁷ 2000 Regular Report

*arttırma imkânının siyasi ve askeri çevrelerde tartışılmakta olduğu not edilmiştir.*⁵⁷⁸

Medeni ve Siyasi Haklar: *“Siyasal alandaki ifade özgürlüğü dâhil, ifade özgürlüğü konusunda hâlâ ciddi bir sorun vardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin pek çok kararında teyit edildiği gibi, var olan mevzuat, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde garanti edilen ifade özgürlüğünü ihlal eden yorumlara yol açmaya devam etmektedir. Türk mahkemeleri, özellikle Kürt kökenli nüfusun durumu ile ilgili olarak, devletin kabul etmediği görüşlerin ifade edilmesini kısıtlamaya devam ediyorlar. Yeni ihlallerden kaçınmak için, bu alanda hem mevzuatın hem de uygulamanın genel bir reformdan geçirilmesi acilen gereklidir. Bu arada, hâkimler ve savcılar, cezai sorumluluğun şiddeti tahrik eden beyanlar ile sınırlanması gerektiğini belirleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına tam olarak riayet etmemişlerdir.”*⁵⁷⁹ ifadeleriyle her türlü bölücü ve ayrılıkçı propagandanın şiddeti tahrik etmediği gerekçesiyle serbest olması istenmektedir.

“Örgütlenme ve toplanma (miting ve gösteri) özgürlüğüne hâlâ tam olarak saygı gösterilmemektedir. Konferans düzenleme veya bildiri dağıtma gibi STK faaliyetleri için resmi izin gereklidir. STK'lerin, Bakanlar Kurulu kararıyla izin verilmedikçe, uluslararası ölçekte diğer STK'ler ile ortak kurumlar oluşturması ve kurumsal işbirliği yapması yasaktır. İnsan hakları sahasında faaliyet gösteren STK'ler ve şubeleri, özellikle olağanüstü yönetim altında olan bölgelerde, baskıya maruz kalmaya ve/veya kapatılmaya devam etmektedir. 2000 yılında, İnsan Hakları Derneği'nin Diyarbakır Şubesi, gerekçe gösterilmeksizin, valinin idari kararıyla bir kaç defa kapatılmış ve açılmıştır. 21 Mart Nevruz kutlamaları, güneydoğudaki muhtelif illerde müsaade edildiği halde, İstanbul'da yasaklanmıştır. Örgütlenme ve toplanma özgürlüğünü garanti etmek için büyük çabalara hâlâ ihtiyaç olduğu açıktır.

⁵⁷⁸ 2000 Regular Report

⁵⁷⁹ 2000 Regular Report

Din özgürlüğü ile ilgili olarak, Yahudi cemaati yanında, Yunan Ortodoks, Ermeni, Katolik ve Süryani Ortodoks Kiliseleri başta olmak üzere, bazı gayri Müslim cemaatlere yönelik daha büyük bir hoşgörü olduğunu gösteren işaretler vardır. Aralık 1999'da, yetkili makamların yayınlamış olduğu bir genelgeye göre, dinsel cemaatler, hayır ve ibadet binalarını tamir etmek için devletten izin almak zorunda olmayacaklardır. Genel olarak, bu olumlu yaklaşım daha da geliştirilmeli ve 1923 Lozan Antlaşması'nın kapsamına girsinler veya girmesinler, gayri Müslimlerin somut talepleri, Heybeliada ruhban okulunun kapalı kalmaya devam etmesi konusu dâhil, gerektiği gibi incelenmelidir.

Alevilere yönelik resmi yaklaşımda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Alevilerin şikâyetleri, sadece Sünni camileri ve dinsel vakıflarının inşası için mali destek sağlanması yanında, okullarda ve ders kitaplarında Alevi kimliğini yansıtmayan zorunlu din eğitimi verilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konular son derece hassastır; ancak, bunlar hakkında açık bir tartışmaya girmek mümkün olmalıdır.”⁵⁸⁰

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar: *“Kültürel haklar ile ilgili olarak, 31 Mart 2000 tarihinde Yargıtay tarafından kabul edilen ve Medeni Kanun çerçevesinde bireylerin, çocuklarına, (Kürtçe adlar dâhil) kendi seçtikleri herhangi bir adı verme özgürlüğünü teyit eden karar ile olumlu bir gelişme gerçekleşmiştir. Uygulamada, bazı adlar, nüfus kayıt memurları tarafından bazen kabul edilmemektedir. Yargıtay'ın kararı, mevzuatta bir değişikliğin yolunu açmalıdır.*

Türkçeden başka dillerin kullanımı açısından, 1923 Lozan Antlaşması kapsamına giren azınlıklara mensup vatandaşlar (Yahudiler, Ermeniler, Rumlar) ile ilgili olarak belirli bir problem bildirilmiş değildir. Ancak, Lozan Antlaşması'nın kapsamı dışındaki gruplara mensup olanlar için, özellikle TV/radyo yayıncılığı ve eğitim açısından, durum iyileşmemiştir. 3984 sayılı yasa, evrensel kültürün ve bilimin gelişmesine katkıda bulunacak diller hariç,

⁵⁸⁰ 2000 Regular Report

radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe olmasını öngörmektedir. Uygulamada, Kürt dilinde bazı yayınlara bazen müsamaha gösterilmektedir. Eğitim alanında (temel ve yaygın eğitim), Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıkça müsaade edilmedikçe, Türkçeden başka hiçbir dil eğitim amacıyla kullanılamaz. Ne mevzuat, ne de uygulama, etnik kökenlerinden bağımsız olarak bütün Türkler için kültürel hakların kullanımına engel olmamalıdır. Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu güneydoğudaki durumun düzelmesi için, bu husus özel önem taşımaktadır.⁵⁸¹

Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması “Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’ni henüz imzalamamıştır ve Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerden başka azınlıkları tanımamaktadır.

Türkiye'nin, kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip herhangi bir etnik grubu “ulusal azınlık” olarak kabul etmeye istekli olup olmamasından bağımsız olarak, bu tür grupların mensupları, hâlâ açıkça bazı temel haklardan yoksun bırakılmaktadır. Ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel haklar garanti edilmiş değildir. Ayrıca, bu vatandaşlara, bu konulardaki görüşlerini ifade etme fırsatları verilmemektedir.

Kürt kökenli Türk vatandaşlarıyla ilgili olarak, Türk devletinin, Kürt taraftarı görüşlerin ifade edilmesine karşı canlı bir şekilde mücadele ettiği belirtilmelidir. Şubat ayında, Kürt taraftarı HADEP'e mensup olan güneydoğudaki üç belediye başkanı, PKK ile bağlantılı olmakla suçlandı ve hapsedildi.”⁵⁸²

Tüm bu eleştirilerden sonra Rapor'un sonuç bölümünde şu ifadeler yer almaktadır:

⁵⁸¹ 2000 Regular Report

⁵⁸² 2000 Regular Report

“Son düzenli rapordan bu yana olumlu bir gelişme, Türk toplumunda, AB'ye katılım amacıyla gerekli olan siyasal reformlar konusunda geniş çaplı bir tartışmanın başlamış olmasıdır. Bu bağlamda iki önemli girişimde bulunulmuştur: bazı uluslararası insan hakları belgelerinin imzalanması ve İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu'nun çalışmasının hükümetçe kısa bir süre önce onaylanması. Ancak, geçen yıla kıyasla, temel durumda pek az iyileşme olmuştur ve Türkiye'nin durumu Kopenhag siyasal kriterlerine hâlâ uygun değildir.

Bir demokratik sistemin temel özellikleri var olmaya devam etmektedir, fakat Türkiye demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü garanti etmek için gereken kurumsal reformların uygulanmasında yavaş davranmaktadır. AB-Türkiye ilişkileri açısından yürütmeye değişiklikler olmuştur, fakat ordu üzerinde sivil kontrol gibi bazı temel kurumsal sorunlar henüz ele alınmamıştır. Yargı ile ilgili olarak, devlet memurlarının yargılanmasını kolaylaştıran yeni prosedür cesaret verici bir gelişmedir. Geçen yılın düzenli raporunda söz edilen, yargının işleyişine ait önemli yasa tasarıları hâlâ sonuçlanmamıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile ilgili olarak, Haziran 1999'daki son reformdan beri ilave herhangi bir iyileşme olmamıştır. Yolsuzluk bir kaygı konusu olmaya devam etmektedir.

Abdullah Öcalan davası dâhil, ölüm cezası infaz edilmemektedir, fakat insan haklarının genel durumu birçok bakımdan endişe verici olmaya devam etmektedir. Konunun yetkili makamlar ve parlamento tarafından ciddiye alınmasına ve insan hakları alanında eğitim programları uygulanmasına rağmen, işkence ve kötü muamele kökü kazanmış olmaktan uzaktır. Türkiye cezaevi sisteminde önemli bir reform yapmaya hazırlanmakta olsa da, cezaevi koşulları düzelmemiştir. İfade, örgütlenme ve toplantı özgürlükleri hâlâ sürekli olarak kısıtlanmaktadır. Din özgürlüğü açısından, gayri Müslim topluluklara yönelik olumlu bir yaklaşım benimsenmiş görünüyor, fakat bu yaklaşım, Sünni olmayan Müslümanlar dâhil, bütün dinsel topluluklar için geliştirilmelidir.

*Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar alanında, özellikle etnik kökenlerine bakılmaksızın, tüm Türklerin kültürel haklardan yararlandırılması dâhil, geçen yıla oranla gelişme sağlanamamıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunun Kürt olduğu Güneydoğuda esaslı bir değişim yoktur.*⁵⁸³

5.7.1.4. 2001 Yılı İlerleme Raporu:

Daha önceki ilerleme Raporları'nda olduğu gibi İlerleme raporunun hazırlanma gerekçeleri özetlenmiş ve bu raporda öncekilerden farklı olarak 1993 Kopenhag Siyasi Kriterleri ile birlikte 1999 Helsinki Zirvesi sonuçları doğrultusunda oluşturulan Güçlendirilmiş Siyasi diyalog açısından mevcut durumun incelendiği vurgulanmıştır.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Raporda ele alınan konuların genel durumuna ilişkin görüşler ile birlikte, Türkiye'nin siyasi kriterler ve müktesebata ilişkin kriterleri yerine getirme konusundaki gelişmeler değerlendirilmekte, son İlerleme Raporundan bu yana hangi unsurların tamamlanmış olduğu üzerinde durulmaktadır.

Giriş bölümünde yıl içerisindeki gelişmeler özetlenmiş, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Konsey tarafından 8 Mart 2001 tarihinde, Ulusal Program'ın ise 19 Mart 2001 tarihinde Türk hükümeti tarafından kabul edildiği ifade edilmiştir.

Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler başlığı altında 2000 yılı İlerleme Raporu'nun sonuç bölümünde yer alan ifadeler tekrarlanmış ve Ulusal program kapsamında yapılan anayasal reform vurgulanmıştır.

⁵⁸³ 2000 Regular Report

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: “Türkiye’nin Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesini henüz imzalamadığı da dikkate alınmalıdır.”⁵⁸⁴

“Anayasa değişikliklerine somut bir içerik sağlayabilmek için, özellikle ifade özgürlüğünün kapsamını genişletecek; Anayasanın Önsöz, 13 ve 14’üncü maddeleri ile 22, 26 ve 28’inci maddeleri değişikliklerinin yansıtılabilmesi bakımından mevzuat değişikliklerine ihtiyaç vardır. Bu son iki madde, kanunla yasaklanan dillerin kullanılmasını yasaklayan Anayasa hükümlerini kaldırmaktadır. Bu reformların amacını göz önünde bulundurmak özellikle büyük önem taşımaktadır ve 14 ile 26’ncı maddelerde yeniden düzenlenen kısıtlamaların, yeni mevzuata aktarılması ve bu değişikliklerin, Türkçe dışındaki dillerin kullanımı dâhil, ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde güvence altına alınmasının sağlanması suretiyle uygulanması gerekmektedir.

Medeni ve Siyasi Haklar: Rapor dönemi süresince, ifade özgürlüğünün uygulanması konusunda ciddi bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Gerek Ceza Kanunu (özellikle Meclis, ordu, Cumhuriyet ve yargıya tahkir ve tezyifi düzenleyen 159’uncu maddesi ile Toplumun ırk, etnik ve din temelinde bölmeyi öngören 312’nci maddesi), gerek Terörle Mücadele Yasasının 7 ve 8’inci maddeleri (ayrılıkçı propaganda yayını) ifade özgürlüğünün kısıtlanması doğrultusunda, savcı ve yargıçlar tarafından yaygın olarak kullanılmaya devam edilmektedir.⁵⁸⁵

“Basın özgürlüğü alanında yeni bir değişiklik getirilmiş ve kanunla yasaklanan dillerde yayın yapılamaz hükmü kaldırılmıştır (Madde 28). Bu

⁵⁸⁴ Commission of the European Communities, SEC(2001) 1756, 2001 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, Brussels, 13 November 2001

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2001 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

⁵⁸⁵ 2001 Regular Report

değişiklik cesaret verici olmakla birlikte, değişikliğin tam ve etkili hale gelebilmesi için mevzuatta değişiklikler yapılması gerekmektedir.”⁵⁸⁶

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar: “...Türkçe dışındaki dillerde iletişim kurma hakkına müdahale edilmesine karşı etkili bir koruma sağlanabilmesi için, mevcut sınırlayıcı mevzuat ve uygulamaların değiştirilmesi gerekmektedir. RTÜK Kanunu, evrensel kültür ve bilimin gelişimine katkıda bulunacak diller dışında radyo ve TV yayıncılığının Türkçe yapılması gerektiğini şart koşmaktadır.

Başta radyo/TV yayını ve eğitim olmak üzere, 1923 tarihli Lozan Antlaşması kapsamı (Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler) dışında kalan gruplara ait bireylerin durumunda herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. Örneğin uygulamada, Kürtçe şarkılar ve Kürtçe sokak röportajları zaman zaman yayınlanmaktadır. Eğitim alanında ise (temel ve sonrasında), Milli Eğitim Bakanlığının resmi izni olmadan, Türkçe dışında bir dilde öğretim yapılmasına izin verilmemektedir. Anayasa reformunda, Türkçe dışındaki bir dilde eğitim yapılmasına yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.”⁵⁸⁷

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması: “Yukarıda, kültürel haklar ve Anayasa değişikliklerinin muhtemel etkileri konularında söylenenler dışında, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin, kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’ni imzalamamıştır ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasında tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımamaktadır.”⁵⁸⁸

Müktesebatın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program: “Ulusal Program, etnik kökenlerine bakılmaksızın, tüm vatandaşlar için kültürel

⁵⁸⁶ 2001 Regular Report

⁵⁸⁷ 2001 Regular Report

⁵⁸⁸ 2001 Regular Report

hakların teminat altına alınması bakımından, Katılım Ortaklığı Belgesinin gerisinde kalmaktadır. Ayrıca, televizyon ve radyo yayınlarında, Türk vatandaşlarının ana dillerini kullanmalarını yasaklayan tüm hukuki kuralların ortadan kaldırılması önceliği de Ulusal Programda yer almalıdır. Ulusal Programda, idam cezasına ilişkin olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6 No.lu Protokolünü imzalama yükümlülüğüne yer verilmemiştir. Ulusal Program, Türkiye'nin özellikle Lozan Antlaşması kapsamı dışında bırakılmış dini azınlıklar (Müslüman ve Müslüman olmayan topluluklar) için din özgürlüğünün nasıl temin edileceği konusuna açıklık getirmelidir.”⁵⁸⁹

Sonuç: *“Etnik kökene bakılmaksızın, bütün Türklerin kültürel haklardan gerçek anlamda yararlanmaları konusunda hiç bir gelişme kaydedilmemiştir. Bazı alanlarda gelişme gösterilmeye başlanmasına rağmen, Türkiye henüz Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirememektedir ve bu nedenle, ülke genelinde, tüm vatandaşlar için insan hakları ve temel özgürlüklerin hukuken ve fiilen korunmasını sağlayacak reform sürecinin yoğunlaştırılması ve hızlandırılması gerekmektedir.”⁵⁹⁰*

5.7.1.5. 2002 Yılı İlerleme Raporu:

2002 yılı İlerleme Raporu'nun yapısı, 2000 ve 2001 yılları İlerleme Raporlarıyla büyük ölçüde aynıdır. Önceki raporlarda olduğu gibi, mevcut bu Raporda da Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, özellikle 1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenmiş olan siyasi kriterler (demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, azınlık haklarının korunması) açısından mevcut durum incelenmiştir.

2001 yılı İlerleme Raporundan bu yana kaydedilen gelişmeleri dikkate alan Rapor, 15 Eylül 2002 tarihine kadar olan dönemi kapsamaktadır. Rapor, ayrıca, 2001 yılı İlerleme Raporunda yer alan reformların ne derecede gerçekleştirilmiş olduğunu değerlendirmekte ve yeni girişimleri

⁵⁸⁹ 2001 Regular Report

⁵⁹⁰ 2001 Regular Report

incelemektedir. Rapor, ayrıca, ele alınan konulara ilişkin genel bir durum değerlendirmesi sunmakta ve Türkiye'nin katılım sürecinde atması gereken adımları belirlemektedir.

Ayrıca, 2002 yılı İlerleme Raporları, hangi ülkelerin müzakerelere hazır olduğu konusunda Komisyonun, tavsiyeler geliştirmesine zemin teşkil edeceğinden dolayı, bu Rapor, Türkiye'nin 1998 yılı İlerleme Raporundan bu yana kaydettiği gelişmelerin bir değerlendirmesini kapsamaktadır.

Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler başlığı altında 1998 ve 2001 yılı raporlarında yer alan hususlar tekrarlandıktan sonra 2002 yılındaki son gelişmeler özetlenmiştir.

Raporda 2002 yılında yapılan reformlara özetlendikten sonra eleştiri ve talepler sıralanmıştır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: *“Devlet Güvenlik Mahkemeleri görev yapmaya devam etmektedir. Bu mahkemelerin görev alanı, özellikle Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun bazı maddelerinde yapılan değişikliklerle daraltılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yargılama yetkisine getirilen bu sınırlamalara rağmen, bu mahkemelerin görev, yetki, sorumluluk ve işlevlerinin Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.”*⁵⁹¹

*“Yargı sisteminin karşılaştığı güçlüklerden birisi de, özellikle ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda, cumhuriyet savcılarının Ceza Kanununun değişik maddelerini tutarsız biçimde kullanmalarıdır”*⁵⁹²

⁵⁹¹ Commission of the European Communities, SEC(2002) 1412, 2002 Regular report on Turkey's Progress towards accession, {COM(2002) 700 final}, Brussels, 9 October 2002

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2002 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

⁵⁹² Raporda Dipnot olarak şu açıklama verilmiştir: Türk Ceza Kanununun 159.uncu (devlet kurumlarına hakaret), 169.uncu (yasadışı bir silahlı örgüte yardım ve yataklık), 312.nci (sınıf,

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi eski milletvekilleri Sadak, Zana, Dicle ve Doğan’ın durumlarının düzeltilmesine ilişkin Komitenin yinelenen taleplerine Türk makamlarının cevap vermesine dair bir Ara İlke Kararı 30 Nisan’da kabul etmiştir. Komite, Türkiye’yi, yargılamanın yenilenmesi veya diğer ad hoc önlemlerin alınmasına davet etmiştir.”⁵⁹³

Raporda Medeni ve Siyasi Haklar başlığı altında 2002 yılı içerisinde kabul edilen üç reform paketi ile ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle insan hakları, işkence ve kötü muamele ve ceza evlerindeki durum üzerindeki yorumlar dikkat çekmektedir. Genel olarak reformlar sayıldıktan sonra gerçek durum uygulamalardan sonra görülecektir şeklinde ifadeler yer almaktadır.

“159’uncu maddedeki ilk değişiklik ile (Devleti ve kamu kurumlarını tahkir ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bölünmez bütünlüğünü tehdit.), hapis cezaları indirilerek (örneğin, cezanın üst sınırı altı yıldan üç yıla indirilmiştir), Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına sövmeye verilen para cezaları kaldırılmıştır. Bununla birlikte, suçun mevcut tanımı varlığını muhafaza etmiştir. Ağustos 2002’de 159’uncu maddeye getirilen ikinci değişiklik ile hükmün kapsamı su şekilde değiştirilmiştir: Kurumları tahkir ve tezyif kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez. Buradaki kasıt ibaresi yoruma açık olup, söz konusu değişikliğin etkisi ancak uygulamada görülebilecektir.

Terörle Mücadele Kanununun 7 ve 8’inci maddelerindeki değişiklikler ile terör yöntemlerine başvurmayı özendirecek şekilde (terörist) örgütle ilgili propaganda yapma kavramı getirilmiştir. Bu tür suçların cezaları artırılmıştır. Diğer suçlara ilişkin hapis cezaları aynen kalmış ya da indirilmiş; televizyon

etnik köken, din ve ırka dayalı düşmanlığa tahrik) ve Terörle Mücadele Kanununun 8.inci (bölücülük propagandası) maddesi, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması kapsamında oldukça sık kullanılan hükümler arasında yer almaktadır. Bu hükümler, Anayasanın 13 ve 14.üncü maddelerinde ifadesini bulan devletin bölünmezliği ve laik devlet yapısı ilkelerinin ihlal edildiği gerekçe gösterilerek, özellikle Kürt meselesiyle ve dinin rolüyle ilgili görüş ileri süren bireyler hakkında uygulanmaktadır.

⁵⁹³ 2002 Regular Report

ve radyo yayınlarıyla ilgili yasaklar azaltılmış, ancak para cezaları artırılmış ve görüntülü propaganda kavramı getirilmiştir. Sonuç olarak, bu maddelere getirilen değişikliklerin toplam etkisi zamanla görülebilecektir.”⁵⁹⁴

“Üçüncü reform paketi ile RTÜK Kanunu, Türk vatandaşlarının günlük hayatlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin yayını serbest bırakmak amacıyla değiştirilmiştir. Bu hususun uygulanması, Kasım 2002’de RTÜK tarafından kabul edilecek bir yönetmeliğe bağlıdır. Ancak, yapılan değişiklik, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerine ve devletin bölünmez bütünlüğüne aykırılık teşkil eden yayınların kısıtlanmasına ilişkin hükümleri muhafaza etmektedir.

... Bu değişiklikler, TBMM’nin RTÜK Kanununu değişmemiş hali ile Mayıs 2002’de tekrar kabul etmesini takiben gerçekleşmiştir. Bu Kanun, ifade özgürlüğüne daha katı kısıtlamalar getirmektedir. Bu Kanunda, Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığını ve bağımsızlığını, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırılık teşkil eden veya toplumu şiddete, teröre veya etnik ayrımcılığa sevk eden yayınlar yasaklanmış ve çok yüksek cezalar getirilmiştir.”⁵⁹⁵

“Dernek kurma özgürlüğünün kullanımı hâlâ kısıtlamalara tabidir. ...Türk Ceza Kanununun 312nci maddesinden hüküm giyenler, dernek kurmaktan beş yıl süre ile yasaklıdır (önceki kanunda süresiz yasak öngörülmekteydi). Dernekler Kanununun 5inci maddesi çerçevesinde getirilen yasaklar (herhangi bir bölge, ırk, sosyal sınıf, din ve mezhep esasına dayanarak ya da bunlar adına faaliyette bulunmak amacıyla dernek kurmak yasaktır) yeni mevzuatta da yer almaktadır. Ayrıca, dernekler, resmi yazışmalarında, Türkçe dışındaki dilleri kullanamamakta olup, konfederasyon

⁵⁹⁴ 2002 Regular Report

⁵⁹⁵ 2002 Regular Report

kurmak için gerekli asgari federasyon sayısının üçten beşe çıkarılması suretiyle, konfederasyon kurmak güçleştirilmiştir.”⁵⁹⁶

“Alman vakıflarının Bergama’daki altın arama karşıtı protestoları desteklediğini iddia eden bir kitabın yayımlanmasının ardından, sivil toplum örgütleri üzerindeki baskı, Alman vakıflarına da uygulanmaya başlamıştır. Konrad Adenauer, Friedrich Ebert, Heinrich Böll ve Friedrich Naumann Vakıfları ile Orient Enstitüsü, ulusal bütünlük ve ülkenin laik yapısı aleyhindeki eylemlere iştirak iddialarıyla Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı tarafından kovuşturulmaktadır.”⁵⁹⁷

“Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) aleyhinde 1999’da başlatılan kapatma davası Anayasa Mahkemesinde görülmeye devam etmektedir. Şubat 2002’de kurulan Haklar ve Özgürlükler Partisi de (HAK-PAR), tüzüğü ve programının devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar içermesi gerekçesiyle kapatma davasıyla karşı karşıyadır.”⁵⁹⁸

“Din özgürlüğü teminat altında olup, Müslüman olmayan dini topluluklar yasal engellerle karşılaşmaktadır. Müslüman olmayan dini topluluklar, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile tanınmış olsun (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) veya olmasın, Türkiye’de, tüzel kişiliklerinin ve mülk edinme haklarının olmaması ve din adamı yetiştirme yasağına ilişkin sorunlarla karşılaşmıştır.

Vakıflar Kanunu, Ağustos 2002 reformunda yer almayan taşınmazların kiralanmasını yasaklamaya devam etmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün, dini vakıflar üzerindeki, mütevelliyi azil ihtimalini de kapsayan bu takdiri yetkisinde değişikliğe gidilmemiştir. Son değişiklik, el konulmuş taşınmazların iadesini sağlamamaktadır.

⁵⁹⁶ 2002 Regular Report

⁵⁹⁷ 2002 Regular Report

⁵⁹⁸ 2002 Regular Report

Dini azınlıkların din adamı yetiştirmelerine ilişkin yasak devam etmektedir. Türk olmayan din adamları, vize ve ikamet izni alma konusunda sıklıkla zorluklar yaşamaktadır.

Ermeni Patriği, İstanbul'da, Hıristiyanlık eğitimi yapacak özel bir üniversite bölümü kurulmasını talep etmiştir. Yetkililer bu öneriyi kabul etmiş, fakat eğitimde Müslümanların görevli olmasında ısrar etmiştir. Bu husus, Patrik tarafından reddedilmiştir. Rum Ortodoks Cemaati, 1971'den beri kapalı olan Fener Ortodoks Okulunun yeniden açılmasını defalarca talep etmiştir. Protestan ve Katolik cemaatler, Türkiye'de din adamı yetiştirme özgürlüğünden yararlanabileceklerini düşünmektedir.

Dini cemaatler kendi okullarına sahip olabilmektedir. Ancak, bu tür okulların, başkandan (ilgili dini cemaatin) daha yetkili ve Milli Eğitim Bakanlığının bir (Müslüman) temsilcisi olan bir başkan yardımcısı olmak zorundadır. Süryani cemaati kendi okullarına sahip değildir ve bu sebeple, kendi dini dillerini gençliğine öğretmekte zorlanmaktadır.”⁵⁹⁹

“Aleviler konusunda gelişme olmamıştır.”⁶⁰⁰

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması: *“Uygulamada, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik gelişmeler sınırlı olmuştur. Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesini imzalamamıştır ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasında tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımamaktadır.”⁶⁰¹*

Genel Değerlendirme: *“Ağustos paketinin bir parçası olarak, Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve yayın yapılmasına artık izin verilmektedir. Vakıflar Kanunu değiştirilmesine rağmen, dini azınlıklar, tüzel kişilik, mülkiyet hakları,*

⁵⁹⁹ 2002 Regular Report

⁶⁰⁰ 2002 Regular Report

⁶⁰¹ 2002 Regular Report

din adamlarının yetiştirilmesi ve eğitim alanlarında kısıtlamalara maruz kalmaktadır ” ...“Tüm bunlara rağmen, Türkiye, siyasi kriterleri tam olarak karşılamamaktadır. İlk olarak; bu Raporda da belirtildiği üzere, reformlar, temel hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanabilmeye ilişkin bazı önemli kısıtlamalar içermektedir. Başta yazılı basın ve radyo ve televizyon yayınları dâhil olmak üzere, ifade özgürlüğü, barışçıl toplantı özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve hukuki tazmin hakkı alanlarında önemli kısıtlamalar varlığını sürdürmektedir.”⁶⁰²

“Türkiye’nin Ermenistan sınırı hala kapalı bulunmaktadır. Bununla birlikte, ikili ilişkiler çerçevesinde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.”⁶⁰³

Tüm bu eleştiriler sonuç bölümünde aşağıdaki ifadelerle bir kez daha tekrarlanarak vurgu yapılmaktadır.

“Ağustos paketinin bir parçası olarak, Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve yayın yapılmasına artık izin verilmektedir. Vakıflar Kanunu değiştirilmesine rağmen, dini azınlıklar; tüzel kişilik, mülkiyet hakları, din adamlarının yetiştirilmesi ve eğitim alanlarında kısıtlamalara maruz kalmaktadır.

Güneydoğuda iki ilde olağanüstü halin kaldırılması, bu bölgedeki günlük yaşam şartlarının iyileşmesine yol açmıştır. Bölgede insan haklarının korunmasının güçlendirilmesi gerekmektedir.”⁶⁰⁴

“Genel olarak, Türkiye, özellikle geçtiğimiz yıl, 1998 yılında Komisyon tarafından yayımlanan rapordan bu yana, Kopenhag siyasi kriterlerinin karşılanması yolunda önemli ilerleme kaydetmiştir. ...Tüm bunlara rağmen, Türkiye, siyasi kriterleri tam olarak karşılamamaktadır. İlk olarak; bu Raporda da belirtildiği üzere, reformlar, temel hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanabilmeye ilişkin bazı önemli kısıtlamalar içermektedir. Başta yazılı

⁶⁰² 2002 Regular Report

⁶⁰³ 2002 Regular Report

⁶⁰⁴ 2002 Regular Report

basın ve radyo ve televizyon yayınları dâhil olmak üzere, ifade özgürlüğü, barışçıl toplantı özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve hukuki tazmin hakkı alanlarında önemli kısıtlamalar varlığını sürdürmektedir.”⁶⁰⁵

5.7.1.6. 2003 Yılı İlerleme Raporu

Raporun yapısı, 2000, 2001 ve 2002 yılları İlerleme Raporlarıyla büyük ölçüde aynıdır. Önceki raporlarda olduğu gibi, bu Raporda da Türkiye ile Birlik arasındaki ilişkiler, özellikle AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ele alınmış;1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenmiş olan siyasi kriterler (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması) açısından mevcut durum incelenmiş ve Raporda, Türkiye'nin Katılım Ortaklığı önceliklerinin ne ölçüde dikkate alındığını inceleyen ayrı bir bölüme de yer verilmiştir.

Raporda 2002 İlerleme raporu'nun sonuç bölümündeki eleştiriler hatırlatıldıktan sonra son gelişmeler özetlenmiştir.

“Bu yıl içinde, siyasi kriterlere yönelik olarak mevzuatın farklı alanlarında değişiklik getiren dört uyum paketi kabul edilmiştir. Değişikliklerin bir kısmı, ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü, kültürel haklar ve ordu üzerinde sivil denetim gibi, Türkiye açısından hassas konulara temas etmesi dolayısıyla siyasi bakımdan büyük önem taşımaktadır...”

Bununla birlikte, uygulamadaki bazı olumlu gelişmelere rağmen, reformların fiili etkisi sınırlı kalmıştır. Bugüne kadarki uygulama yavaş ve sorunludur.”⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ 2002 Regular Report

⁶⁰⁶ Commission of the European Communities, 2003 Regular report on Turkey's Progress towards accession, Brussels, 2003

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2003 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: “ ...Özellikle TCK'nin 312 ve 169'uncu maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 7'nci maddesinin yaygın biçimde uygulanmasında görüldüğü üzere, ifade özgürlüğüne ilişkin davalarda TCK'nin ilgili maddelerinin tutarsız biçimde uygulandığına yönelik işaretler bulunmaktadır.”⁶⁰⁷

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: İfade özgürlüğüne ilişkin olarak “Cumhuriyet savcılarının hâlâ, ifade özgürlüğünü kısıtlamak üzere TCK'nin (m. 312 ve 169) ve Terörle Mücadele Kanununun (m. 7) alternatif hükümlerini kullanma eğilimindedirler. Ayrıca, birkaç olayda, mevzuatın değişen hükümlerine dayanarak beraat edenlere karşı alternatif hükümler kullanılarak kamu davası açılmıştır. Mevzuatın değişen hükümleri uyarınca mahkûmiyet kararları bozulsada dahi, zararların tümüyle telafisi otomatik hale getirilmemiştir. Şiddet içermeyen düşünce açıklamaktan sanık ve mahkûm olanların durumlarının ele alınması amacıyla, mevzuatın değişen hükümlerinin müstakim ve sistemli biçimde yorumlanmasının ve uygulanmasının takibi sağlanmalıdır.”⁶⁰⁸

“Radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin olarak, mevzuatta Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına imkân veren değişiklikler henüz somut sonuçlar doğurmamıştır... Sonuç olarak, Türkçe dışında Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları dil ve lehçelerde henüz yayın yapılmamıştır. RTÜK, bölücülük propagandası ve kin ve düşmanlığa tahrik gibi belli bazı devlet ilkelerini ihlal ettiği gerekçesiyle, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına ağır cezalar (geçici yayın durdurma veya yayın lisansının iptali) vermeye devam etmiştir.”⁶⁰⁹

“Dernek kurma özgürlüğüne ilişkin olarak, 4'üncü ve 6'ncı uyum paketleriyle yapılan değişikliklerin ardından kısıtlamalarda hafifleme olmuştur. Bununla birlikte, ırk, etnik köken, din, mezhep, bölge ve diğer azınlık

⁶⁰⁷ 2003 Regular Report

⁶⁰⁸ 2003 Regular Report

⁶⁰⁹ 2003 Regular Report

gruplarını temel alan derneklerin kurulması dâhil olmak üzere, önemli sınırlamalar varlığını muhafaza etmektedir. Yapılan değişiklikler, derneklerin temel sorunlarını ele alan genel bir çerçevenin kabul edilmesi sonucunu doğurmamıştır.”⁶¹⁰

“Olumlu bir gelişme olarak, Mart 2003’de Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi, ulusal bütünlüğe ve ülkenin laik yapısına aykırı faaliyetlere karıştıkları iddiasıyla Alman vakıflarının ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri aleyhine açılan kamu davasında sanıklar hakkında beraat kararı vermiştir. Bununla birlikte, dernekler, bürolarının ve şubelerinin kapatılması ve faaliyetlerinin durdurulması ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Dernekler uygulamada, hâlâ yabancı derneklerle ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde, özellikle kaynak temini açısından, önemli ölçüde güçlükler yaşamaktadırlar.”⁶¹¹

“Din özgürlüğüne ilişkin olarak, mülkiyet hakkı ve ibadethane açılması hakkında düzenlemeler kabul edilmiştir. Bununla birlikte, bu düzenlemelerin etkileri sınırlı kalmıştır. Gayrimüslim dini azınlıklar, tüzel kişilik, mülkiyet hakkı ve iç yönetim konularında ciddi engellerle ve din adamı yetiştirme yasağıyla karşılaşmaya devam etmektedirler... Ocak 2003 tarihli Yönetmelik, hâlâ yalnızca gayrimüslim cemaatlere ait vakıflara atıf yapmaktadır. Bu husus, Katolik ve Protestan cemaatleri dâhil olmak üzere, vakıf kuramayan diğer dini toplulukları kapsam dışında tutmaktadır... Gayrimüslim cemaatleri açısından ciddi bir endişe teşkil eden el konulmuş taşınmazlar konusu halen ele alınmış değildir... Dini vakıflar, özerkliklerini önemli ölçüde sınırlayıcı şekilde Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün müdahalelerine maruz kalmaya devam etmektedir. Mütevellilerin azledilmesi ve vakıf mallarının yönetimine ve muhasebesine müdahale imkânı bunlar arasında yer almaktadır.”⁶¹²

⁶¹⁰ 2003 Regular Report

⁶¹¹ 2003 Regular Report

⁶¹² 2003 Regular Report

“Dini azınlıkların din adamı yetiştirmelerine yönelik yasak devam etmektedir. Kiliselerindeki rahiplerin sayısındaki azalma karşısında, bazı dini azınlık cemaatleri, bu yasağın neden olduğu tehdidi hissetmektedirler. Her ne kadar Ağustos 2003’de yetkililerce durumun yeniden gözden geçirileceği bildirilmişse de, mükerrer taleplere rağmen, Heybeliada Ruhban Okulu kapalı kalmıştır. Kaynak sıkıntısı dini azınlık cemaatlerinin çoğunun yurtdışında din adamı yetiştirmesine engel olmakta, tabiiyet kriteri ise Süryani ve Keldani kiliselerinde olduğu gibi, Türk olmayan din adamlarının çalışma imkânını ve Ekümenik Patrik olma imkânını sınırlandırmaktadır. Ayrıca, Türk olmayan din adamları, vize ve oturma izni verilmesi ve yenilenmesi konusunda sıkıntı yaşamaya devam etmektedirler. Bu husus özellikle Roma Katolik cemaati açısından önemlidir.

Ekümenik Patrik unvanının resmi biçimde kullanılması gerginlik yaratmıştır. Örneğin, Haziran 2003’de Türk kamu görevlilerine, Ortodoks Patriği I. Bartholomeos tarafından verilen bir seminere, davetiyede Patriğin Ekümenik sıfatıyla anılması nedeniyle katılmamaları talimatı verilmiştir.

Din eğitimi kitaplarındaki Hıristiyanlık ile ilgili tanımların yeniden yazılması çalışmasının tamamlanma aşamasına gelmesi olumlu bir gelişmedir. Bu tanımlar, sübjektif ve yanlış oldukları gerekçesiyle, birçok dini azınlık tarafından eleştirilmişti. Söz konusu cemaatler, ders kitaplarının buna uygun olarak gözden geçirilmesini beklemektedirler. Onaylanmayan dini ders kitaplarının yayınlanması ve ithal edilmesi yasaktır; gümrük görevlilerinin kitaplara el koyduğu olaylar mevcuttur.

Dini azınlık okullarında, müdürden daha geniş yetkilere sahip bir müdür yardımcısının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atanmış biri (Müslüman) olması ile ilgili sorunlar devam etmektedir. Teoloji okullarından mezun olanlar ile rahiplerin okullarda öğretmenlik yapamaması, azınlık dinlerinin öğretilmesinde sorunlar yaratmaktadır.”⁶¹³

⁶¹³ 2003 Regular Report

Kültürel haklara ilişkin olarak “Nüfus Kanununda değişiklik yapılarak, ahlak kurallarına uygun düşmeyen ve kamuoyunu inciten adlar dışında, ebeveynlerin çocuklarına diledikleri isimleri verebilmeleri sağlanmıştır. “Siyasi” açıdan sakıncalı isimlere atıf kaldırılmıştır. Bununla birlikte, Eylül 2003’de yayımlanan bir genelge ile Kürtçe isimlerde yaygın olarak kullanılan q, w ve x harflerini içeren adların kullanımı yasaklanarak, söz konusu değişikliğin kapsamına sınırlama getirilmiştir... Ağustos 2002 uyum paketinin Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde eğitim yapabilmeleri hakkındaki hükümlerinin uygulanmasında ilerleme kaydedilmemiştir. Bu tür dil kursları açmak için yapılan birçok başvuru, hazırlanan eğitim programlarının dil eğitiminden ziyade kültür ve tarihe yoğunlaştığı gerekçesiyle reddedilmiştir.”⁶¹⁴

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması başlığı altında “Birleşmiş Milletlerin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin onaylanması sırasında Türkiye, 27’nci maddeye çekince koymuştur. Dolayısıyla, etnik, dini ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini öğretme ve uygulama ve kendi dillerini kullanma haklarının kapsamı sınırlandırılmıştır. Ayrıca, söz konusu çekince, bu hakkın, Türk Anayasasının ve Lozan Antlaşmasının ilgili hükümlerine uygun olarak yorumlanması ve uygulanmasını öngörmektedir. Seçim sistemi, azınlıkların TBMM’de temsil edilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin, Kasım 2002 seçimlerinde DEHAP, 81 ilden 5’inde oyların yüzde 45’inden fazlasını almasına rağmen yüzde 10 barajını aşamamıştır.”

Sonuç: “Uyum paketlerinin kabul edilmesi, ifade özgürlüğünün kullanılması ile ilgili birçok yasal kısıtlamanın kaldırılmasını sağlamıştır. TCK’nin değiştirilen hükümlerinin uygulanması ile pek çok beraat kararı verilmiştir, fakat şiddet içermeyen düşünce açıklamaktan dolayı davalar açılmaya devam etmektedir. Şiddet içermeyen düşünce açıklamaktan mahkûm olan birçok kişi, yürürlükten kaldırılan hükümler kapsamında, tahliye edilmiştir.

⁶¹⁴ 2003 Regular Report

Dernek kurma özgürlüğü önündeki bazı kısıtlamalar azaltılmıştır, ancak dernekler halen zahmetli bürokratik işlemlerle karşılaşmaktadır. İnsan hakları derneklerine ve özellikle insan hakları savunucularına karşı soruşturmalar açılmaya devam etmektedir.

Din özgürlüğü konusunda uyum paketleri ile getirilen değişiklikler henüz arzu edilen etkileri doğurmamıştır. İdari makamlar, ilgili hükümleri çok sınırlayıcı biçimde yorumlamaya devam ettikleri için, din özgürlüğü Avrupa standartları ile karşılaştırıldığında ciddi kısıtlamalara tabidir. Dini topluluklarla ilgili olarak, özellikle, tüzel kişilik, eğitim ve din adamı yetiştirme ve mülkiyet hakkından tam olarak yararlanma konularında kısıtlamalar bulunmaktadır.

Türkçe dışındaki dillerde eğitim ve radyo ve televizyon yayıncılığı üzerindeki yasağın kaldırılmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Yapılan değişiklikler bugüne kadar uygulamada çok az etki yaratmıştır.”⁶¹⁵

“Genel olarak, Türkiye, geçtiğimiz 12 ay içinde, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum yönünde önemli bir ilerleme teşkil eden etkileyici bir yasama performansı sergilemiştir. Türkiye, yargının bağımsızlığı ve işleyişinin güçlendirilmesi, temel hak ve özgürlüklerin (dernek kurma, ifade ve din) kullanımının genel çerçevesinin çizilmesi, sivil-ordu ilişkilerinin Avrupa'daki uygulamalara daha fazla yaklaştırılması, Güneydoğudaki durumun ve kültürel hakların iyileştirilmesi konuları başta olmak üzere, işbu İlerleme Raporunda altı çizilen sorunları ele almalıdır. Türkiye, Türk vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerden Avrupa standartları seviyesinde yararlandırılması için, reformların tam ve etkili biçimde uygulanmasını temin etmelidir.”⁶¹⁶

5.7.1.7. 2004 Yılı İlerleme Raporu

Bu İlerleme raporunun yapısı, daha önceki raporlarla büyük ölçüde aynıdır. Bu raporda da Türkiye ve AB arasındaki ilişkileri, özellikle, Ortaklık

⁶¹⁵ 2003 Regular Report

⁶¹⁶ 2003 Regular Report

Anlaşması çerçevesinde ele alınmış ve 1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenmiş olan siyasi kriterler (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması) açısından mevcut durum incelenmiştir.

Rapor, 31 Ağustos 2004 tarihine kadar olan dönemi kapsamaktadır. Ancak, bazı özel durumlarda, söz konusu tarihten sonra alınan tedbirlere de yer verilmektedir. Rapor ayrıca, 2003 yılı İlerleme Raporunda yer alan reformların ne derecede gerçekleştirilmiş olduğunu değerlendirmekte ve yeni girişimleri incelemektedir. Raporda ayrıca, ele alınan konulara ilişkin genel bir durum değerlendirmesi de sunulmaktadır.

Ayrıca, Komisyon, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirip getirmediği konusunda, 2004 İlerleme Raporunu esas alarak bir değerlendirme yaptıktan sonra tavsiyesini hazırlayacağı için, bu Rapor, Türkiye'nin Aralık 1999 tarihli Helsinki Avrupa – Devlet ve Hükümet Başkanları - Konseyinden bu yana, siyasi kriterler konusunda yaptıkları ile ilgili bir değerlendirmeyi kapsamaktadır.

Raporda, Türkiye'nin Katılım Ortaklığı önceliklerini ne ölçüde ele aldığı kısaca değerlendirildiği ayrı bir bölüm de bulunmaktadır

Raporun başında önceki yıllara ait raporlarda ve özellikle 2003 yılı İlerleme Raporu'nda yer alan eleştiriler tekrarlanmıştır. Daha sonra ise yıl içinde gerçekleşen gelişmeler özetlenmiştir. Bunlardan dikkat çekenler şunlardır:

“Din özgürlüğüne ilişkin olarak, inanç özgürlüğünün Anayasa ile güvence altına alınmış olmasına ve ibadet özgürlüğünün büyük ölçüde engellenmemesine rağmen, gayrimüslim cemaatler, tüzel kişilik, mülkiyet hakları, din adamlarının eğitimi, okul ve iç yönetim ile ilgili konularda sorunlar yaşamaktadır...”

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması ile ilgili olarak, Kürtçenin kullanılmasına ilişkin yasağı kaldırmak için Anayasada değişiklik

yapılmıştır. Kürtçe dâhil, Türkçeden başka dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayınına izin veren değişiklikler gecikmeli de olsa yapılmış ve bu dilleri öğrenme imkânı getirilmiştir. Daha sonra, Kürtçe dil kursları açılmış ve Kürtçe, Arapça ve Boşnakça gibi farklı dillerde radyo ve televizyon yayınları başlamıştır. Güneydoğu bölgesindeki kültürel etkinliklerde Kürtçenin kullanımına karşı daha fazla hoşgörülle yaklaşmıştır. Böyle önemli bir ilerleme kaydedilirken, radyo televizyon yayıncılığı ve eğitim alanları dâhil, kültürel hakların uygulanmasında hala önemli kısıtlamalar bulunmaktadır.⁶¹⁷

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: *“Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerin rolü ve görevleri çeşitli yasal hükümlerle belirlenmiştir. Birlikte değerlendirildiğinde yorumlanmalarına bağlı olarak, bu hükümlerin bazıları, potansiyel olarak orduya geniş bir manevra alanı sağlamaktadır. Bu, özellikle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevlerini, ülkenin bölünmez bütünlüğü, laiklik ve cumhuriyetçilik dâhil olmak üzere, Anayasanın giriş bölümünde belirtilen ilkeler ışığında, Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak olarak betimleyen Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 35’inci ve 85/1’inci Maddeleri için geçerlidir. Ayrıca, gerektiğinde, hemen hemen her politika alanını kapsayacak şekilde yoruma açık olan Milli Güvenlik Kurulu Kanununun ulusal güvenliği tanımlayan 2(a) maddesi için de durum aynıdır.*

Türkiye’de Silahlı Kuvvetler gayri-resmi mekanizmalar vasıtasıyla etkili olmaya devam etmektedir. MGK’nin askeri üyeleri, çeşitli vesilelerle, siyasi, sosyal ve dış politika konularında görüşlerini ifade etmişlerdir. Genel olarak, geçen yıl boyunca MGK’nin işleyişine ilişkin reformlar, sivil-asker ilişkilerindeki dengeyi sivillere doğru değiştirmiş ve bu alanda kamuoyu tartışmasını teşvik etmiştir.⁶¹⁸

⁶¹⁷ Commission of the European Communities, SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2004 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

⁶¹⁸ 2004 Regular Report

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: “Yargılanmanın yenilenmesine imkân veren hükümler Öcalan davası dâhil, 4 Şubat 2003’den önce AİHM’ de bulunan davalara hala uygulanmamaktadır. Mahkemenin belirttiği, en uygun düzeltme şekli, uygun olduğunda, başvuru sahibinin bağımsız bir mahkemede yeniden yargılanmasının temin edilmesidir.”⁶¹⁹

“İstihdamda eşit muamele ilkesini tanıyan yeni İş Kanununun 2003’de kabulüne rağmen, Türkiye’de hala, ırk ve etnik köken, din veya inanç, yaş, cinsel eğilim ve engellilik gibi tüm yasaklanmış gerekçelerle ayrımcılığa karşı mevzuat eksikliği vardır.”⁶²⁰

İfade özgürlüğü ile ilgili olarak “Resmi rakamlara göre değişiklik yapılan Ceza Yasasının 159. maddesinin (devlete ve devlet kurumlarına hakaret) ve 169. maddesinin (terör örgütlerine yardım ve yataklık) ve 312. maddesinin (ırk, etnik veya dini yapıya dayanarak tahrik) ile Terörle Mücadele Yasası’nın 7. maddesinin (şiddet veya başka terörist yöntemlere başvurulmasını teşvik edecek şekilde (terör) örgütü ile bağlantılı propaganda) ihlal edildiği iddiaları ile ilgili olarak savcılar tarafından 2001 ve 2003 arasında açılan davaların sayısında ve mahkûm olma oranında azalma meydana gelmiştir. Ayrıca, Terörle Mücadele Yasası’nın şu anda iptal edilmiş olan 8. maddesi (devletin bölünmez bütünlüğüne karşı propaganda) çerçevesinde suçlu bulunanların tamamı serbest bırakılmış ve 159. maddede yapılan değişiklikten sonra mümkün olan durumlarda hapis cezalarının süresi kısaltılmıştır...

Bu olumlu kararlara karşın, Türkiye’de düşüncenin şiddet içermeyen şekilde ifade edilmesi nedeniyle hala davalar açılmakta ve mahkûmiyet kararları verilmektedir. Ayrıca, mahkûmiyet kararları değişiklik yapılan mevzuata paralel olarak bozulduğunda medeni ve siyasi hakların iadesi ve sabıka kayıtlarının silinmesi gibi gerekli bütün hukuki telafi edici adımların atılması her zaman sağlanamamaktadır. Reformların etkisi ülkenin bütününde aynı şekilde hissedilmemiştir.

⁶¹⁹ 2004 Regular Report

⁶²⁰ 2004 Regular Report

*Ceza Yasası ve Terörle Mücadele Yasasının değişiklik yapılan maddelerinin yanı sıra öteki hükümler, hala ifade özgürlüklerini kullananlara karşı dava açılması ve mahkûm edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Değişiklik yapılan 159. madde hala, AİHM'nin yaklaşımına aykırı bir şekilde, devlet kurumlarını eleştirenler hakkında dava açılması için kullanılmaya devam etmektedir.*⁶²¹

*“Görsel yayın alanında önemli ilerleme kaydedilmiş ve daha önce kabul edilmiş olan önlemler uygulamaya konulmuştur. Türkçe dışındaki dil ve lehçelerdeki ilk yayınlar, devlet yayın kurumu olan TRT radyo ve televizyonlarında Haziran 2004'te başlamıştır. Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kürtçe lehçeleri olan Kirmançî ve Zazaca yayınlar devam etmektedir*⁶²². *Bu yayınlar haber özetleri, belgeseller, müzik ve spor programlarından oluşmaktadır. Öteki azınlıkların da kendi dillerinde yayın yapılmasını istedikleri bildirilmiştir.*”⁶²³

Burada ne yazık ki Boşnak, Arap, Çerkez ve Kürt azınlık olarak ilan edilmekle kalmamış bir sonraki cümlede başka azınlıkların varlığı da iddia edilmiştir.

“Yeni Dernekler Yasası, Parlamento tarafından Temmuz 2004'te kabul edilmiş olmasına karşın Cumhurbaşkanının vetosu nedeniyle yürürlüğe girmemiştir. Yeni yasa, şu anda yürürlükte olan yasa ile ilgili çeşitli kaygıları gidermektedir. Irk, etnik köken, din, mezhep, bölge veya başka herhangi bir

⁶²¹ 2004 Regular Report

⁶²² Raporun bu bölümünde hangi kaynaktan alındığı belli olmayan böyle bir iddia dip not olarak verilmektedir. “Kürt asıllı Türk vatandaşlarının sayısının 15-20 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Boşnak kökenli nüfus tahminen 1milyon, Çerkez nüfusu da 3 milyondur. Arap kökenli nüfus konusunda mevcut tahmin bulunmamaktadır.” Bu konu 6. bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁶²³ 2004 Regular Report

azınlık esasına göre dernek kurmaya getirilen kısıtlamalar yeni yasada kaldırılmaktadır.⁶²⁴

“Bir Kürt Derneği olan Kürt Yazarlar Derneği, Şubat 2004’te Diyarbakır’da kurulmuştur. Derneğin kurulması, ırk, etnik köken, din, mezhep veya başka azınlık grubu esasına göre bir dernek kurulmasını yasaklayan şu andaki Dernekler Kanunu’ndaki açık kısıtlamaya rağmen mümkün olmuştur. Ancak, derneğe karşı önceden izin almadan Avrupa Komisyonu temsilcileri ile bir toplantı yaptığı gerekçesiyle dava açılmıştır ve bu dava, şu anda devam etmektedir.”⁶²⁵

“Din özgürlüğü konusunda, dini inanç özgürlüğünün Anayasa’da teminat altına alınmış olmasına ve ibadet özgürlüğünün genellikle engellenmemesine karşın gayrimüslim dini topluluklar engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Tüzel kişilikleri yoktur, mülk edinme hakları sınırlandırılmıştır, kendi vakıflarının yönetimine müdahalelerde bulunmaktadır ve din adamlarını yetiştirmelerine izin verilmemektedir. Bu güçlüklerin giderilmesi için gerekli mevzuatın çıkarılması gerekmektedir.”⁶²⁶

“Din adamlarının eğitimi konusundaki yasak devam etmektedir. Gayrimüslim dini azınlıklar, bu nedenle topluluklarının varlığını şu andaki kuşaktan sonra sürdürme konusunda muhtemelen güçlüklerle karşılaşacaklardır. 1971’den bu yana kapalı olan Rum Ortodoks Halki (Heybeliada) ruhban okulu hala açılmamıştır. Vatandaşlık şartı, Türk olmayan din adamlarının Süryani veya Keldani kiliseleri gibi belirli kiliselerde çalışma imkânlarını kısıtlamaktadır. Ekümenik Patrik unvanının aleni olarak kullanılması hala yasaktır ve bazı dini azınlık kiliselerinin başkanlarının seçilmesi, hala sıkı şartlara bağlıdır. Türk olmayan Hıristiyan din adamları,

⁶²⁴ 2004 Regular Report

⁶²⁵ 2004 Regular Report

⁶²⁶ 2004 Regular Report

vize, ikamet ve çalışma izinlerinin alınması ve yenilenmesi konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadır.⁶²⁷

“Sünni olmayan Müslüman azınlıkların statüsünde hiç bir değişiklik olmamıştır. Aleviler (hangi kaynaktan alındığı belli olmamakla birlikte dip not olarak “Tahmini nüfusları 12–20 milyon arasındadır” ifadesi yer almaktadır) bir dini topluluk olarak resmen kabul edilmemektedir. Aleviler, ibadethanelerini açarken genellikle güçlüklerle karşılaşmaktadırlar ve okullardaki zorunlu dini eğitim, Sünni olmayan kimlikleri tanımamaktadır.”⁶²⁸

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması ile ilişkili olarak “ Türk makamlarına göre 1923 Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye’deki azınlıklar sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması çerçevesinde görülen azınlıklar Museviler, Ermeniler ve Rumlardır. Ancak, Türkiye’de Kürtler dâhil olmak üzere başka topluluklar da vardır. Bu çerçevede, Türkiye’nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’ne eğitim hakkı ve azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekinceler, azınlık haklarının korunması konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesini engellemek amacıyla kullanılabileceği için kaygılara yol açmaktadır...”

Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi’ni imzalamamıştır. Türkiye, kamu makamlarının genel olarak ayrımcılık yapmasını yasaklayan AİHS 12 Sayılı Ek Protokolü de henüz onaylamamıştır.⁶²⁹

“Kültürel hakların korunması konusunda 1999’dan bu yana önemli ilerleme kaydedilmiştir. Anayasa’da değişiklik yapılarak Türkçe dışındaki

⁶²⁷ 2004 Regular Report

⁶²⁸ 2004 Regular Report

⁶²⁹ 2004 Regular Report

lisanların kullanılmasına uygulanan yasak kaldırılmıştır. Kürtçe dâhil olmak üzere Türkçe dışındaki lisanlarda radyo/TV yayınları yapılması ve bu dillerin öğretilmesine imkân veren mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. Bu lisanlardaki yayınlar ve öğretim, 2004'te başlamıştır. Daha genel olarak, resmi makamlar, Kürtçenin kullanılmasına karşı daha fazla hoşgörü göstermişlerdir. Kaydedilen ilerlemeye karşın kültürel hakların kullanılması konusunda hala önemli kısıtlamalar bulunmaktadır.

Siyasi partilerin aşması gereken % 10'luk baraj nedeniyle azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren seçim sisteminde hiç bir değişiklik yapılmamıştır. Siyasi partilerin Türkçe dışındaki dilleri kullanması konusunda hala kısıtlamalar bulunmaktadır.⁶³⁰

Sonuç: *“Sivil-asker ilişkilerini AB uygulamalarıyla tam uyumlu hale getirme süreci devam etmektedir. Ancak, Silahlı Kuvvetler bir dizi gayri-resmi mekanizma vasıtasıyla nüfuzunu sürdürmektedir.”⁶³¹*

“İfade özgürlüğüne ilişkin durumda önemli ilerleme kaydedilmiştir ama bazı sorunlar devam etmektedir...”

İlk olarak Temmuz 2004'te Parlamento'dan geçen ve sonra Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen yeni Dernekler Kanunu, kabul edildiği takdirde, derneklerin faaliyetlerine devletin müdahale imkânını azaltmak bakımından önemli olacak ve sivil toplumun güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Gösterilerle ilgili kısıtlamaları azaltmak amacıyla alınan önlemlere rağmen, göstericilere karşı orantısız güç kullanıldığına dair raporlar hala mevcuttur.

Dini inanç özgürlüğü Anayasa ile güvence altına alınmış olmasına ve ibadet özgürlüğünün genelde engellenmemesine rağmen, gayrimüslim dini topluluklar tüzel kişilik, mülkiyet hakları, din adamlarının eğitimi, okullar ve iç

⁶³⁰ 2004 Regular Report

⁶³¹ 2004 Regular Report

yönetimle ilgili zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir. Uygun yasal düzenlemeyle bu zorluklar giderilebilir. Aleviler hala Müslüman bir azınlık olarak tanınmamaktadır.

Azınlıkların korunması ve kültürel hakların kullanımı konusunda, Kürtçe ve diğer dillerin kullanımındaki yasağın kaldırılması için Anayasa değiştirilmiştir. Türkiye'nin güneydoğusunda son zamanlarda bazı Kürtçe dil okulları açılmıştır. Kürtçe ve diğer dil ve lehçelerde yayın yapılmasına artık izin verilmektedir ve kısıtlı ölçüde de olsa yayınlar başlamıştır. Kürt kültürünün farklı biçimlerinde ifade edilmesinde daha fazla hoşgörü mevcuttur. Kültürel haklar alanında alınan önlemler sadece bir başlangıç noktasını temsil etmektedir. Özellikle azınlık dillerinde yayın ve öğrenim alanında hala büyük kısıtlamalar mevcuttur.⁶³²

“Sonuç olarak, Türkiye, ilave reform paketleri, anayasa değişiklikleri ve yeni Ceza Kanununun kabulü suretiyle, özellikle geçen yılki rapor ve Katılım Ortaklığı'nda öncelik olarak belirtilen alanlar olmak üzere birçok alanda önemli yasal ilerleme kaydetmeyi başarmıştır. Siyasi reformların uygulanmasında önemli gelişme sağlanmıştır ama bunların daha da pekiştirilmesi ve genişletilmesi gerekmektedir. Bu, kadın hakları, sendikal haklar, azınlık hakları ve gayrimüslim dini topluluklarca karşılaşılan sorunlar dâhil olmak üzere, temel özgürlüklere saygı ve insan haklarının korunmasıyla ilgili hükümlerin güçlendirilmesi ve tam uygulanmasını kapsamaktadır. Askeri otorite üzerinde sivil denetimin teyit edilmesi ile kanunların yerine getirilmesi ve adli uygulamaların reformların ruhuyla uyumlu olması gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele sürdürülmelidir. İşkenceye karşı sıfır hoşgörü politikası, Türk devletinin her kademesindeki kararlı çabalarla güçlendirilmelidir. Yerlerinden edilmiş kişilerin dönüşü, sosyoekonomik kalkınma stratejisi ile Kürtlerin hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanmaları için koşulların oluşturulması suretiyle Güneydoğu'daki durumun normalleştirilmesi sürdürülmelidir.”

⁶³² 2004 Regular Report

5.7.1.8. 2005 Yılı İlerleme Raporu

Bu İlerleme Raporu, Komisyonun 1998'den 2004 yılına kadarki dönemde Türkiye hakkında yayınladığı raporların bir devamıdır. Raporun başında AB'nin şu ifadelerle 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile katılım müzakerelerin başlattığı belirtilmiştir:

*“Müzakerelerin ilerlemesi Türkiye'nin ekonomik ve sosyal uyum çerçevesinde katılım için hazırlık yapması konusundaki ilerlemeye bağlı olacaktır. İlerleme Komisyon tarafından yakından takip edilmeye devam edilecektir. Komisyon bu konuda düzenli olarak Konsey'e bilgi vermeye davet edilmektedir.”*⁶³³

Komisyon, raporunu, rapor hazırlama görevinin bu son teyidi çerçevesinde hazırlamıştır. Bu ilerleme raporunun yapısı, daha önceki raporlarla büyük ölçüde aynıdır.

Rapor, 30 Eylül 2005 tarihine kadarki süreyi kapsamakta ve 2004 raporundan bu yana meydana gelen ilerlemeyi göz önünde bulundurmaktadır. Diğer raporlarda olduğu gibi giriş bölümünde bir önceki raporun sonuç bölümü hatırlatılmakta ve yıl içerisinde gelişen olaylar özetlenmektedir.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: *“Parlamento'da temsile ulaşabilmek için siyasi partilerin % 10'luk barajı geçmelerini şart koşan seçim sisteminde bir değişiklik olmamıştır.”*⁶³⁴

“2004'te kabul edilen Kamu Sektörü Reformu Çerçeve Yasası, Devletin üniter yapısına dair Anayasa hükümleriyle çeliştiği gerekçesiyle Temmuz

⁶³³ European Commission, SEC (2005) 1426, Turkey 2005 Progress Report, {COM (2005) 561 final}, Brussels, 9 November 2005

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2005 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

⁶³⁴ 2005 Regular Report

2004'te Cumhurbaşkanınca veto edilmiştir. Bu kanun, reform sürecinin ana unsuru olarak tasarlanmıştı. Kanun özellikle, görev ve yetkilerin merkezi ve yerel idareler arasında yeniden bölüştürülmesini; idari yapıların rasyonel hale getirilmesini; idarenin vatandaşlara karşı daha duyarlı ve şeffaf olmasını sağlamaktaydı. Meclis halen söz konusu mevzuatı gözden geçirme sürecindedir.

Bununla birlikte, yerel idareye ilişkin bir dizi kanun kabul edilmiştir. Belediyeler Kanunu önce 2004'te çıkarılmış ve Cumhurbaşkanınca veto edilmişti. Bilahare, Temmuz 2005'te küçük bazı değişikliklerle yürürlüğe girmiştir. Özel İdare Kanunu önce 2004'te kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanınca veto edilmişti. Bilahare, Mart 2005'te küçük bazı değişikliklerle yürürlüğe konulmuştur. Ancak, söz konusu yasanın Devletin üniter yapısına dair Anayasal hükümlerle çeliştiği gerekçesiyle, Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.⁶³⁵

“Türk Silahlı Kuvvetlerinin rol ve görevlerini tanımlayan ve Ordu'ya geniş bir manevra sahası tanıyan hükümleriyle Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu değiştirilmemiştir.”⁶³⁶

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: “Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni henüz imzalamamış ve Uluslararası Ceza Divanı Statüsüne de katılmamıştır. Türkiye, ICCPR veya Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin (ICESCR) öngördüğü ilk raporlarını henüz ilgili BM komitelerine sunmamıştır. Sonuç olarak, her ne kadar olası tatbiki sonuçları, özellikle Türkiye'deki azınlıkların korunması söz konusu olduğunda kaygı verici olsa da, Türkiye'nin bu sözleşmelere ilişkin deklarasyonları veya çekincelerinin geçerliliği bu kurumlar tarafından henüz değerlendirilmemiştir.”⁶³⁷

⁶³⁵ 2005 Regular Report

⁶³⁶ 2005 Regular Report

⁶³⁷ 2005 Regular Report

“Yargılamanın yenilenmesine imkân veren hükümler, Öcalan davası dâhil, 4 Şubat 2003’ten önce AİHM’de bulunan davalara hala uygulanmamaktadır. Öcalan davası konusunda, AİHM Büyük Dairesi Mayıs 2005’te Türkiye’nin adil yargılanma hakkına dair hükümleri ihlal etmekten sorumlu olduğuna ilişkin bir karar almıştır. Bu kararlar, düzeltme önlemlerinin yeniden yargılamayı veya davanın yeniden açılmasını içerebileceği belirtilmiş, ancak konu hakkında verilecek karar büyük ölçüde Türk makamlarına bırakılmıştır. Bugüne kadar Türk makamlarının karara uymak için ne gibi önlemler alacakları açık değildir.”⁶³⁸

“İfade özgürlüğüne ilişkin olarak ise, şiddet içermeyen görüşlerin ifadesi nedeniyle cezalandırılan kişilerin durumları üzerinde durulmakta olan konular arasında bulunmayı sürdürmektedir.”⁶³⁹

“Ancak, yukarıda bahse konu 301. madde davaları, bazı yargıç ve savcıların Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu’nun 10. maddesi ve AİHM’in ilgili içtihatları uyarınca karar alma kapasitelerine dair ciddi endişeler yaratmaktadır. Ceza Kanunu’nun kısıtlayıcı bir anlayışla yorumlanmasına devam edilirse, Türkiye’de ifade özgürlüğünü korumak için kanunun tadil edilmesine ihtiyaç olabilir. Bu bağlamda, 301. madde davaları yakından izlenecektir.”⁶⁴⁰

“Dernekler Kanunu’nun hükümlerinin uygulanmasını ayrıntılandıran Mart 2005 Yönetmeliği, adlarının ve/veya amaçlarının Anayasa’ya aykırı olduğu değerlendirilen derneklerin tesciline sınırlamalar getirmektedir. Bu uygulama devletin bölünmez bütünlüğü ilkesine atıfta bulunan ve laiklik ilkesini yorumlayan Anayasa maddeleriyle bağlantılı dikkate değer bir kaygı unsurudur ve fiiliyatta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 11. maddesine (toplantı ve örgütlenme özgürlüğü) aykırılık taşıdığı ve amaçları arasında belirli bir kültürel kimliği veya dini tanıtmayı amaçlayan derneklerin hala tescil

⁶³⁸ 2005 Regular Report

⁶³⁹ 2005 Regular Report

⁶⁴⁰ 2005 Regular Report

edilememesi anlamına gelmektedir. Gerçekte, resmen tescil edilmeye çalışan bu tür derneklerin zorluklarla karşılaştığına yönelik raporlar bulunmaktadır.

Söz konusu Yönetmelik, özellikle yurtdışından mali kaynak sağlanmasıyla ilgili bazı bildirim usullerini de içermektedir. Bu şartlar fiiliyatta bazı dernekler için yurtdışından kaynak alınmasında belirgin gecikmelere neden olan zorluklar yaratmıştır. Söz konusu usullerin işleyişinin AİHS'nin 11. maddesiyle uyuşup uyuşmadığının değerlendirilebilmesi için yakinen takip edilmesine devam edilmesi zorunludur.”⁶⁴¹

“Dini özgürlüklere ilişkin olarak, Ekim 2004'ten bu yana, gerek mevzuat gerek uygulama bakımından sadece çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir. Dernekleri düzenleyen mevzuattaki iyileştirmelere rağmen, mevcut yasal çerçeve, dini toplulukların, dinlerini tanıtmak ve korumak amacıyla hukuki bir kişilikle dernek kurma hakkını hala tanımamaktadır. Uygulamada, gayrimüslim topluluklar önemli sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedirler: Bu topluluklar tüzel kişilikten yoksundurlar, sınırlı mülkiyet hakkına sahiptirler, vakıflarının yönetiminde müdahaleyle karşılaşmakta ve bunların kendi din adamlarını eğitmelerine izin verilmemektedir. Sünni olmayan Alevi toplum, ibadet yerlerinin tanınması ve ilgili devlet kurumlarında temsilinin yanı sıra, zorunlu din eğitimine ilişkin güçlükler yaşamaya devam etmektedir.”⁶⁴²

“Din adamı eğitimi konusundaki süregelen yasak, gayrimüslim dini toplulukların, mevcut kuşağın ötesinde, topluluklarını sürdürürebilmelerinde güçlüklerle karşılaşacakları anlamına gelmektedir. Ekim 2005'te Eğitim Bakanı'nın 1971 yılından bu yana kapalı olan Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nun süregelen kapalılık durumuna karşı olduğunu belirtmesine rağmen, Okul'un yeniden açılışını hızlandırıcı hiçbir adım atılmamıştır. Vatandaşlık koşulu, Süryaniler ve Keldaniler gibi Türk olmayan din adamlarının bazı kiliseler için çalışabilmelerini kısıtlamaktadır. Ekümenik Patriğin dinsel unvanının kamusal kullanımı hala yasaktır ve bazı dini azınlık

⁶⁴¹ 2005 Regular Report

⁶⁴² 2005 Regular Report

kiliselerinin başkanlarının seçimi katı koşullara tabidir. Türk olmayan Hıristiyan din adamları, vize alma ve yenileme ve oturuma ve çalışma izinleri konularında güçlükler yaşamaya devam etmektedirler.

Din kitapları, Hıristiyan azınlıkların endişelerine yanıt vermek amacıyla yeniden kaleme alınmıştır. Ancak, azınlıklar tarafından idare edilen mevcut okullarda, din adamlarının ve ilahiyat okullarından mezunların din dersi vermeleri hala mümkün değildir.

Sünni olmayan Müslüman toplulukların durumuna bakıldığında, hiçbir değişme olmadığı görülmektedir. Özellikle Alevilerin bir dini topluluk olarak resmen tanınmaması durumu devam etmekte ve Aleviler, Diyanet'te resmen temsil edilmemektedirler. Aleviler hala ibadet yeri açma konusunda güçlükler yaşamakta, ibadet yerleri olan "Cem Evleri"nin yasal bir statüsü bulunmamakta ve kamu makamlarından hiçbir mali kaynak almamaktadırlar.

Alevi çocukları okullarda, özgün değerlerini kabul etmeyen zorunlu Sünni dini eğitime maruz kalmaktadırlar.⁶⁴³

"Avrupa Konseyine bağlı Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2005'te yayınlanan Türkiye'ye ilişkin üçüncü raporu, dini eğitimin seçmeli olması gerektiğini veya tüm dini kültürleri kapsamı gerektiğini tavsiye etmektedir. Rapor ayrıca, kimlik kartlarında din hanesinin kaldırılmasını da tavsiye etmektedir. Söz konusu Komisyon raporunun tavsiyeleri Haziran 2005'te İstanbul'da sivil toplumla yapılan bir yuvarlak masa toplantısında resmen açıklanmıştır.⁶⁴⁴

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması kapsamında "Geçen yılki rapordan bu yana Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, münhasıran gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır.

⁶⁴³ 2005 Regular Report

⁶⁴⁴ 2005 Regular Report

Makamlarca genellikle Lozan Antlaşması'yla bağlantılandırılan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Bununla birlikte, ilgili uluslararası standartlar ve Avrupa standartlarına göre Türkiye'de azınlık olarak nitelendirilebilecek başka topluluklar da mevcuttur.

Ekim 2004'te Başbakanlığa bağlı bir devlet organı olan İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun himayesinde, azınlıklar ve topluluklara yönelik politikayı sorgulayan, özellikle de 1923 Lozan Antlaşması'nın dar biçimde yorumlanmasına dikkat çeken ve Türkiye'yi politikasını uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmesi için teşvik eden bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapor ayrıca, farklı kimlik ve kültürlere sahip kişilerin haklarının güvence altına alınması ve bu kimlik ile kültürlerin eşit vatandaşlık temelinde korunması ve geliştirilmesi için Türk Anayasası'nın ve ilgili tüm yasaların özgürlükçü, çoğulcu ve demokratik bir içeriğe kavuşturulmaları amacıyla gözden geçirilmesi çağrısında bulunmuştur.

Rapor Türkiye'de canlı bir tartışma yaratmıştır. Bununla birlikte, raporun yazarı ve Kurul Başkanı hakkında soruşturma başlatılması ve rapordan doğrudan sorumlu olanların makamlarında daha fazla kalamayacaklarını ileri sürerek istifa etmeleri endişe yaratmıştır. Kurul o günden bu yana çalışmamaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (ICCPR) azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekince - ki bazı AB üye ülkeleri buna Sözleşme'nin amaç ve hedefleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle karşı çıkmışlardır - ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) eğitim hakkı konusunda koyduğu çekince, endişelere neden olmaktadır. Bu çekinceler⁶⁴⁵ azınlık haklarının korunması

⁶⁴⁵ Burada dipnot olarak şu açıklama verilmiştir: "İkiz Sözleşmelere konulan çekincelerden alıntılar:

"Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi'ndeki hükümleri Türkiye cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'ndaki hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar."

*konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesini engellemek amacıyla kullanılabilir. Özellikle, Türkiye'nin bu İkiz Sözleşmelere koyduğu çekincelerin, bu maddelerle güvence altına alınan hakların sadece çekincelerde atıfta bulunulan hüküm ve kurallarda zikredilen cemaatlerle sınırlı olduğu anlamına gelmeyeceği umut edilmektedir.*⁶⁴⁶

*“Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’ni veya Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı’nı imzalamamıştır. Türkiye kamu makamlarınca ayrımcılığın genel olarak yasaklanması konusundaki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 12 Numaralı Protokolü de henüz onaylamamıştır. Bu, azınlık mensuplarının sıklıkla fiili ayrımcılığa uğramaları ve idari ve askeri görevlere gelmekte güçlüklerle karşılaşmaları nedeniyle özellikle önemlidir.*⁶⁴⁷

“Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu (ECRI), Türkiye hakkında ahiren yayınladığı raporda, resmi makamları “okul müfredatı ve ders kitaplarının öğrencilerin çok kültürlü toplumun yararları konusundaki bilinçlerini yükseltecek şekilde gözden geçirilmesi” yönünde teşvik etmektedir...

*Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması kapsamında değerlendirilmeyen Süryaniler gibi Müslüman olmayan azınlıklara hala okul açma izni verilmemektedir.*⁶⁴⁸

“ECRI Raporu Türk makamlarını Anayasa’nın devlet okullarında Türkçe dışındaki herhangi bir dilin anadil olarak öğretimini yasaklayan 42. Maddesini gözden geçirmeye teşvik etmektedir. Rapor, aynı zamanda, ana dili Türkçe olmayan çocukların dillerini öğrenmeleri için yeterli olanak yaratılmasının

“Türkiye Cumhuriyeti BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. Maddesi’nin (3) ve (4) paragraflarındaki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 3, 14 ve 42. Maddelerindeki hükümlere uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

⁶⁴⁶ 2005 Regular Report

⁶⁴⁷ 2005 Regular Report

⁶⁴⁸ 2005 Regular Report

sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir. Rapor, ayrıca, Türkçe konuşmayanlar için kamu hizmetlerine erişimin önündeki engellerin aşılmasına yönelik kapsamlı önlemlerin alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yargının Kürtçenin kullanım hakkını güvence altına almaktaki rolü karışıktır...

Siyasi partilerce Türkçe dışındaki dillerin kullanımını konusunda hala kısıtlamalar mevcuttur...⁶⁴⁹

Genel Değerlendirme: *“2005 yılında değişim hızı yavaşlamıştır ve reformların uygulanması yer yer farklılıklar göstermektedir. İnsan hakları ihlalleri azalsa da meydana gelmeye devam etmektedir ve hem, halen yürürlükte olan mevzuatın uygulanması, hem de, bazı alanlarda, yaşamaya yönelik ilave yasal girişimler üstlenilmesine acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Temel özgürlükler ve özellikle ifade özgürlüğü, kadın hakları, dini özgürlükler, sendikal haklar ve kültürel haklar ile işkence ve kötü muameleyle mücadelenin daha da pekiştirilmesi olmak üzere insan hakları alanlarında kayda değer ilave çabalar gerekmektedir. Türkiye bilhassa, reform sürecini tüm kamu mercilerinin çalışmalarıyla daha iyi bütünleştirmelidir. Türkiye'nin ilave siyasi reformlara ilişkin taahhütleri, kökenlerine bakılmaksızın, tüm Türk vatandaşlarının yararına yönelik daha somut kazançlara dönüştürülmelidir.*

Demokrasi ve hukukun üstünlüğü konusunda, ... bilhassa geleneksel olarak hassas olan konulardaki düşüncelerin ifade edilmesi hakkındaki bazı kararlar, hem adli kovuşturmayla, hem de mahkûmiyetle sonuçlanmıştır. Sivil-askeri ilişkilere ilişkin reformlar devam etmiş, ancak silahlı kuvvetler hala, siyasi gelişmeler ve hükümet politikaları ile ilgili açıklamalar yaparak, önemli bir etki uygulamaktadır.

⁶⁴⁹ 2005 Regular Report

Bazı ilerlemelere rağmen, insan hakları ve azınlıkların korunması konusundaki tablo karışık gözükmektedir. ... işkence ve kötü-muameleyle ilgili ihbarlar sık sık gündeme gelmeye devam etmekte ve bu tür suçları işleyenler hala sıklıkla cezasız kalmaktadır.

... Bununla birlikte, şiddet içermeyen fikirler belirten bireylerin yasal kavuşturulmaya tabi tutulması ve mahkûm edilmeleri sürmekte, bazı dernekler faaliyetlerinde kısıtlamalara maruz kalmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, 301. Madde'ye dayanan duruşmalar yakından izlenmeye devam edilecektir.

Gösterilerde orantısız güç kullanan güvenlik kuvvetlerine ilişkin ihbarlar hala mevcuttur. Din özgürlüğü konusuna gelince, bazı geçici tedbirlere rağmen, dini azınlık ve cemaatler hala tüzel kişilikten mahrumdur. Bunların sorunlarının, Avrupa standartlarına uygun kapsamlı bir yasal çerçevenin kabulüyle ele alınmasına acil ihtiyaç bulunmaktadır. Kadın haklarına daha fazla özen gösterilmesine karşılık, kadınlara karşı uygulanan şiddet ciddi kaygı konusu olmaya devam etmektedir.

Türkçe dışındaki diğer dillerin kullanımına gösterilen daha büyük hoşgörüyeye rağmen, kültürel hakların kullanımı hala kritik bir durumdadır. Kürtçe yerel yayına henüz izin verilmemiş, Kürtçe dil kursları kapanmıştır. Siyasetçiler, belirli çerçevelerde Kürtçe dilini kullandıkları için mahkûm edilmeye devam edilmiştir. Türkiye, azınlıklar ve kültürel haklar konusunda kısıtlayıcı bir yaklaşım benimsemeyi sürdürmektedir.

Güneydoğunun ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmasının ele alınmasına ihtiyaç duyulduğu konusunda artan bir görüş birliğine rağmen, bu hususta az somut ilerleme sağlanmış ve PKK şiddetinin tekrar başlamasından bu yana güvenlik durumu kötüleşmiştir. Yerlerinden edilmiş kişiler çeşitli zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir.⁶⁵⁰

⁶⁵⁰ 2005 Regular Report

5.7.1.9. 2006 Yılı İlerleme Raporu:

Önceki raporlarda olduğu gibi 2006 Yılı İlerleme Raporu'nda da Türkiye'nin siyasi ve ekonomik alanda AB üyelik kriterlerini ne ölçüde karşıladığı değerlendiriliyor ve son bir yıl içindeki gelişmeler özetleniyor. İlerleme Raporu'nda, beklendiği gibi Türkiye'de reformların yavaşladığı eleştirilerine yer veriliyor.

Bu raporda da eleştiriler yine azınlıklar ve azınlık hakları üzerinde yoğunlaşıyor. Gayrimüslim azınlık vakıflarının yasal ve mülkiyet haklarının verilmemesi ve Ruhban Okulu'nun kapalı olması konusu yine gündeme getiriliyor. Geçen yılki İlerleme Raporu'nda Alevilerden azınlık olarak bahsettiği için Türkiye'nin eleştirilerine maruz kalan Komisyon, bu sefer Alevilerden azınlık diye bahsetmiyor, ancak Diyanet İşleri içinde temsil edilmemelerini ve cem evlerine yasal statü verilmemesini eleştiriyor. Fakat Alevilerden azınlık diye bahsedilmese de Rapor, Türkiye'de daha birçok azınlık olduğunu açıkça belirterek azınlıklar konusunda Türkiye'nin ve AB'nin bakış açısındaki uçurumu gözler önüne seriyor. Rapor, Türk yetkililerin azınlıklar konusundaki referansının Lozan Antlaşması olduğunu ve buna göre Türkiye'de Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar olmak üzere gayrimüslimlerin azınlık sayıldığını, ancak ilgili uluslararası ve Avrupa standartlarına göre Türkiye'de azınlık olarak tanımlanabilecek başka toplulukların da bulunduğunu ileri sürüyor. Bu cümleden, AB'nin, Türkiye'deki azınlıkları olabildiğince geniş tutmaya çalıştığı anlaşılıyor. Daha önce birçok kere dile getirildiği üzere, AB, Türkiye'den azınlıklar konusundaki Avrupa Konseyi'nin iki Çerçeve Sözleşmesi'ni kabul etmesini bekliyor. Bugün AB'ye üye olmak için *Ulusal Azınlıkları Korumak İçin Çerçeve Sözleşmesi*'nin ve *Avrupa Azınlık ve Bölgesel Dillere İlişkin Şartı*'nın uygulanması gerektiğinin önemli bir etken olduğu doğrudur. Ancak eski üyelerden Belçika, Fransa, Yunanistan, Lüksemburg'un hâlâ onaylamadığı *Ulusal Azınlıkları Korumak İçin Çerçeve Sözleşmesi*'ni imzalaması için Türkiye'ye baskı yapmak çok tutarlı ve adil bir tutum olmasa gerek. Benzer şekilde *Avrupa Azınlık ve Bölgesel Dillere İlişkin Şartı* ise Belçika, Bulgaristan, Estonya, Yunanistan, İrlanda, Letonya, Litvanya ve Portekiz'in henüz imzalamadığı, Çek

Cumhuriyeti, Fransa, İtalya, Malta, Polonya ve Romanya'nın ise imzalasalar da hâlâ onaylamadıkları ve bu nedenle uygulamaya sokmadıkları düşünülürse ne AB üyesi olan ne de üyelik konusunda umutlandırılan Türkiye'den bu konuda adım atmasını beklemek makul bir talep sayılamayacaktır.⁶⁵¹

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü: *“Siyasi partilerin Meclis'te temsilieri için ulusal düzeyde % 10'luk baraja ulaşmalarını gerekli kılan seçim sisteminin değişmesi ihtiyacı kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır.*

Terörizmdeki tırmanışa yanıt olarak Terörle Mücadele Kanununda yapılan değişiklikler Haziran 2006'da kabul edilmiştir. Bu Kanunla, terör suçları listesi genişletilmiş ve terörizmin geniş tanımı korunmuştur. Kanun, ifade, basın ve medya özgürlüğüne⁶⁵² yasal kısıtlamalar getirmektedir. Ağustos ayında, Cumhurbaşkanı Sezer bu tür kısıtlamaları içeren 5. ve 6. maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Yeni Terörle Mücadele Kanunu terör suçu şüphelileri için muhakeme güvencelerini azaltmaktadır. Avukatla görüşmeye 24 saatlik bir süre için izin verilmeyebilir ve bazı koşullar altında şüpheliler ile avukatı arasındaki görüşmelere güvenlik görevlileri katılabilir. Savunma haklarına ilişkin olarak, resmi yetkililer açısından görevde olanlar ve olmayanlar arasında ayırım yapılmaktadır. Ayrıca, ateşli silah kullanma yetkileri genişletilmektedir.⁶⁵³

Kamu Yönetimi: *“2004'de Cumhurbaşkanı'nca veto edilen Kamu Yönetimi Reformu Çerçeve Yasasının kabulü konusunda ilerleme*

⁶⁵¹Hüseyin Kalaycı, “AB-Türkiye İlişkilerini İlerletmeyen İlerleme Raporu”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, www.asam.org.tr 11.11.2006

⁶⁵² İlerleme Raporunda dipnot olarak şu açıklama verilmiştir. “Yeni Kanun terörizmin propagandasına ve övülmesine ağırlaştırılmış cezalar getirmektedir. Ancak, bu suçların tanımları Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine (CET 196) uymamaktadır. Süreli yayınların durdurulması, sorumlu yazı işleri müdürlerine ve basın ve medya sahiplerine terörizmin propagandasının yapılmasının ve övülmesinde sorumluluk getiren hükümler içermesi nedeniyle basın ve medya özgürlüğünü kısıtlayabilir.”

⁶⁵³ Commission of the European Communities, SEC(2006) 1390, Turkey 2006 Progress Report, {COM(2006) 649 final}, Brussels, 8 November 2006

Bu rapora bundan sonraki atıflar “2006 Regular Report” şeklinde yapılacaktır.

*kaydedilmemiştir. Bunun sonucunda, merkezi idareden yerel yönetimlere yetki devri gerçekleşmemiştir. Buna ilaveten, vergilendirme açısından yerinden yönetim sağlanamamıştır. Kent Meclisleri kurulması konusunda gelişme kaydedilmemiştir.*⁶⁵⁴

Sivil-Asker İlişkileri: “*Silahlı Kuvvetler önemli siyasi etki yapmaya devam etmiştir. Silahlı Kuvvetlerin üst düzey mensupları Kıbrıs, laiklik, Kürt sorunu dâhil iç ve dış politika konularındaki ve Şemdinli bombalı saldırısı hakkındaki iddianameye ilişkin görüşlerini açıklamışlardır. Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu değişmemiştir. Bu Kanun Türk Silahlı Kuvvetlerinin rol ve görevlerini tanımlamakta ve Ordu’ya geniş bir hareket sahası sağlayan hükümler içermektedir. Yine, geçen yıl da belirtildiği üzere, Milli Güvenlik Kurulu Kanununun 2(a) maddesi ulusal güvenliğin geniş bir tanımını yapmaktadır. Jandarma üzerinde sivil denetimin artırılması yönünde önlem alınmamıştır. Jandarma Ordu’nun bir parçası olup Genelkurmay Başkanlığı’nın ve kolluk görevleri bakımından İçişleri Bakanlığı’nın altında faaliyet göstermektedir.*

*Genel olarak, sivil-asker ilişkilerini AB uygulamalarıyla uyumlaştırmada sınırlı ilerleme sağlanmıştır. Askeri yetkililer tarafından yapılan açıklamalar sadece askeri, savunma ve güvenlik konularını ilgilendirmeli ve sadece hükümetin yetkisi altında yapılmalıdır. Öte yandan, komşularla ilişkiler dâhil ulusal güvenlik stratejisinin oluşturulması ve uygulanmasında, sivil makamların denetim işlevlerini tam olarak yerine getirmeleri gerekmektedir.*⁶⁵⁵

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması: Uluslararası insan hakları hukukuna riayet: “*2001 yılında imzalanan kamu makamlarınca ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasına ilişkin 12. Ek Protokol de dâhil olmak üzere AİHS’ye Ek dört Protokol onay beklemektedir. 2004’te imzalanan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin (ICCPR) Birinci İhtiyari Protokolü ile*

⁶⁵⁴ 2006 Regular Report

⁶⁵⁵ 2006 Regular Report

Eylül 2005'te imzalanan BM İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesinin İhtiyari Protokolü (OPCAT) de onay beklemektedir. Bu protokollerin onaylanması Katılım Ortaklığı Belgesinin öncelikleri arasındadır.

Öcalan davasına ilişkin olarak, AIHM yeniden yargılama konusunu büyük ölçüde Bakanlar Komitesi'nin gözetiminde ulusal makamların kararına bırakmıştır. Temmuz ayında bir İstanbul mahkemesi Öcalan'ın yeniden yargılanma talebini reddetmiştir. Bakanlar Komitesi önümüzdeki toplantılarından birinde İstanbul mahkemesinin yeniden yargılamanın reddine ilişkin gerekçelerini değerlendirecektir.⁶⁵⁶

(Basın dâhil) ifade özgürlüğü bağlamında, "Yerel ve bölgesel düzeyde Türkçe dışındaki dillerde yayın hususunda bazı ilerlemelerin kaydedildiği söylenebilir. Ancak, şiddet içermeyen görüşlerin ifadesi hususunda yeni Ceza Kanununun bazı hükümlerine dayanılarak başlatılan kovuşturmalar ve mahkeme kararları ciddi endişe kaynağı olup, ülkede bir oto-sansür ortamının doğmasına yol açabilir. Bu, bilhassa "Türklüğe, Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet'in kurum ve kuruluşlarına hakareti" cezalandıran 301 sayılı madde için geçerlidir. Söz konusu madde, her ne kadar eleştiri amaçlı düşünce ifade etmenin suç teşkil etmediğine ilişkin bir hüküm içerse de, gazeteciler, yazarlar, akademisyenler ve insan hakları savunucuları hakkında kovuşturma amacıyla sıklıkla kullanılmıştır. Temmuz ayında, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu, 301. madde hususunda kısıtlayıcı bir içtihat geliştirmiştir. Mahkeme, gazeteci Hrant Dink için hükmedilen ertelenmiş 6 ay hapis cezasını onamıştır. Bu karar, Dink'in Ermeni kimliğine ilişkin yazdığı bir dizi makalede TCK'nin 301. maddesi uyarınca "Türklüğe" hakaret etmiş olmasına dayandırılmıştır. 301. madde ilgili Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirilmelidir. Aynı durum kovuşturmaya neden olan Ceza Kanununun şiddet içermeyen düşüncelerin ifade edilmesi ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan

⁶⁵⁶ 2006 Regular Report

*diğer hükümleri için de geçerlidir. Terörle Mücadele Kanununun ifade özgürlüğü üzerindeki potansiyel etkisi endişe uyandırmaktadır.*⁶⁵⁷

Dernek kurma özgürlüğüyle ilgili olarak: "... yurtdışından maddi yardım alınmasıyla ilgili olarak resmi makamlara bildirimde bulunma gerekliliği STK'lar için çeşitli güçlük ve ağır prosedürlere sebebiyet vermektedir. Ayrıca, derneklerin aksine, vakıflar hala Türkiye dışında gerçekleştirilen ve uluslararası örgütlerce finanse edilen projelere başvurmadan önce izin almak mecburiyetindedirler.

*Nisan 2006'da Diyarbakır'daki bir mahkeme tarafından bir Kürt derneği hakkında tüzüğünde Kürt arşivi, müzesi ve kütüphanesi oluşturmak ve faaliyetlerini Kürtçe olarak gerçekleştirmek hedefleri bulunması nedeniyle kapatma kararı verilmiştir.*⁶⁵⁸

Dini özgürlüklere ilişkin olarak "Gayrimüslim dini cemaatlerin tüzel kişiliğe sahip olma imkânı bulunmamakta ve mülkiyet haklarına dair kısıtlamalar devam etmektedir.

Ayrıca, din adamlarının eğitimi ve yabancı din adamlarının Türkiye'de çalışmaları konusundaki kısıtlamalar devam etmektedir. Türk mevzuatı söz konusu cemaatler için özel çerçevede yüksek dini öğretim imkânı sağlamamaktadır. Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu hala kapalıdır. Ekümenik Patriğin dini unvanının kamusal alanda kullanımı hala yasaktır.

Alevi topluluğun durumuna dair hiçbir gelişme olmamıştır. Aleviler ibadethanelerini (Cemevleri) açmakta güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Cemevleri ibadethane olarak tanınmamakta ve resmi makamlardan mali yardım alamamaktadırlar.

⁶⁵⁷ 2006 Regular Report

⁶⁵⁸ 2006 Regular Report

Genel olarak, ibadet özgürlüğüne saygı duyulmaya devam edilmektedir. Ancak gayrimüslim cemaatlerin karşılaştıkları zorluklara dair hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. Ayrıca Aleviler ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedirler.⁶⁵⁹

Ekonomik ve Sosyal Haklar: Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması ile ilgili olarak “*Türkiye’nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye’deki azınlıklar, 1923 Lozan Anlaşması uyarınca, sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmi makamlar tarafından uygulamada Lozan Anlaşması’yla bağlantılandırılan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Bununla birlikte, Türkiye’de ilgili uluslararası ve Avrupa standartları çerçevesinde azınlık olarak tanımlanması mümkün olabilecek başka topluluklar da vardır.*

AGİT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri’nin (MAYK) Şubat 2005’te Ankara’ya yaptığı ziyaretin devamı getirilmemiş ve Türkiye’deki ulusal azınlıkların durumuna ilişkin diyalog başlatılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye ve MAYK arasında böyle bir diyalogun derinleştirilmesi gereklidir. Diyalogun azınlıkların eğitimi, azınlık dilleri, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde basın-yayın gibi ilgili alanları da kapsamına ihtiyacı vardır. Bu, Türkiye’nin kültürel çeşitliliğin sağlanması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması açısından uluslararası standartlara ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.

Türkiye’nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’ne (ICCPR) azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekince – ki bazı AB üye ülkeleri buna Sözleşme’nin amaç ve hedefleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle itiraz etmişlerdir – ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’ne

⁶⁵⁹ 2006 Regular Report

(ICESCR) eğitim hakkı konusunda koyduğu çekince⁶⁶⁰ endişelere neden olmaktadır.

*Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı'nı imzalamamıştır.*⁶⁶¹

Kültürel haklar bağlamında, “Diyarbakır’daki iki yerel televizyon kanalına ve Şanlıurfa’daki bir radyo kanalına Kürtçe yayın yapma izni verilmiştir. Ancak, film ve müzik programı yayınları dışında süre kısıtlamaları uygulanmaktadır. Şarkılar dışında bütün yayınlara Türkçe altyazı konulması veya yayınların Türkçeye çevrilmesi zorunluluğu yayınları teknik olarak zorlaştırmaktadır. Kürtçe öğreten eğitim programlarının yayını yasaktır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Kürtçe dâhil beş dilde yayın yapmaya devam etmiştir. Ancak, beş dilde yapılan TRT yayınlarının süresi ve kapsamı çok kısıtlıdır. 2004 yılında kabul edilen yasanın uygulamaya geçmesinden sonra ulusal düzeyde yayın yapan hiçbir özel kuruluş Türkçe dışındaki bir dilde yayın yapmak için başvuruda bulunmamıştır. Anadilleri Türkçe olmayan çocuklar Türk kamu eğitim sisteminde anadillerini öğrenememektedirler. Bu şekilde bir eğitim sadece özel eğitim kurumlarında yapılabilmektedir. Kürtçe öğreten bu tür kursların tümü 2004 yılında kapatılmıştır. Bu nedenle, halen kamu veya özel eğitim sisteminde Kürtçe öğrenme imkânı bulunmamaktadır. Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış bir önlem yoktur. Yukarıda belirtildiği gibi, Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasaktır. Kürtçe yapılan bir konuşma ile ilgili olarak

⁶⁶⁰ ICCPR’ye konulan çekinceden alıntı: “Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 27. Maddesi’ndeki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması’ndaki hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.” ICESCR’ye konulan çekinceden alıntı: “Türkiye Cumhuriyeti BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. Maddesi’nin (3) ve (4) paragraflarındaki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 3, 14 ve 42. Maddelerindeki hükümlere uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

⁶⁶¹ 2006 Regular Report

*Haklar ve Özgürlükler Partisi'ne (HAK-PAR) karşı açılan dava devam etmektedir.*⁶⁶²

“Başbakan Erdoğan'ın 2005 yılında, “Kürt sorunu” olarak tanımladığı meselenin demokratik yöntemlerle çözülmesi gereğini vurguladığı olumlu beyanının arkası gelmemiştir. Resmi makamlar ve yerel siyasetçiler arasında hemen hemen hiç diyalog bulunmamaktadır. Bunun yanında yerel yöneticiler hakkında davalar açılmaktadır. Ayrıca, seçim yasasında yer alan yüzde on barajı ülke çapındaki en büyük siyasi partiler haricindeki partilerin Parlamentoda temsilini zorlaştırmaktadır.

*Güneydoğu'da normale dönüş ancak yerel makamlarla diyalog başlatılması suretiyle sağlanabilir. Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınması ve Kürt nüfusun hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanabileceği şartların tesis edilmesi için kapsamlı bir strateji izlenmelidir.*⁶⁶³

Sermayenin Serbest Dolaşımı: *“Sermaye hareketleri ve ödemeler alanında herhangi bir gelişme yoktur. Dış sermaye hareketleri, kredi ve nakdi işlemler, bazı sektörlerde doğrudan yabancı yatırımı, özelleştirilmiş şirketlerde Hükümetin özel hakları ve yabancıların gayrimenkul edinimi gibi alanlarda Türkiye'de önemli kısıtlamalar mevcuttur.*

Gayrimenkul alanında, son dönemlerde kabul edilen mevzuat geriye doğru atılmış bir adımdır. Değiştirilen Tapu Kanunu, yabancıların Türkiye'de gayrimenkul ediniminde mütekabiliyet ilkesini getirmekte ve diğerleri meyanında, yabancılarca sahip olunabilecek arazinin azami büyüklüğü ve mülkün yeri hususlarında bu hakka daha katı sınırlamalar getirmektedir. Yabancı ticari şirketler için, Tapu Kanunu'nda belirtilen kısıtlamalara ilaveten, gayrimenkul ediniminin sektörel mevzuatta yer alan hükümlere uyması da gerekmektedir. Bunlar Petrol Kanunu, Turizmi Destekleme Kanunu ve Sanayi Bölgeleri Kanunu'nu da kapsamaktadır. Bakanlar Kurulu, kamu çıkarını ve

⁶⁶² 2006 Regular Report

⁶⁶³ 2006 Regular Report

ulusal güvenliği korumak amacıyla, belirli bir arazi parçasının satışına sınırlama getirebilir.”⁶⁶⁴

5.7.2. Katılım Ortaklığı Belgeleri:

Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, 1997 Aralık ayında Lüksemburg'da yapılan toplantısında, Katılım Ortaklığı Belgesinin, aday ülkelere yönelik bütün yardımları tek bir çerçeve içerisinde harekete geçiren güçlendirilmiş katılım öncesi stratejisinin anahtar unsuru olmasını kararlaştırmıştır.

Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Kasım 2000'de açıklanmış ve Konsey tarafından 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiştir. Komisyonun genişlemeye ilişkin Ekim 2002 tarihli Strateji Belgesinde, Komisyonun Türkiye için gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı Belgesi önereceği belirtilmiştir. Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi daha sonra Mart 2003 tarihinde Komisyon tarafından sunulmuştur ve aynı yılın Mayıs ayında Konsey tarafından kabul edilmiştir. Komisyon, Ekim 2004 tarihli tavsiyesinde, siyasi reform sürecinin sürdürülebilirliğinin ve geri dönüşmez niteliğinin garanti altına alınması amacıyla AB'nin siyasi reformlar alanındaki ilerlemeyi yakından izlemeye devam etmesini önermiştir. Komisyon özellikle, 2005 yılı içinde gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığı Belgesinin kabul edilmesi önerisinde bulunmuştur.

Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi, aday ülkeye üyelik için hazırlıklar sırasında yardımcı olmak üzere kullanılacak bir dizi siyasi araç açısından zemin sağlamaktadır. Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi özellikle gelecekteki siyasi reformlar için bir temel ve gelecekte kaydedilecek ilerlemenin ölçülebileceği bir kıstas teşkil edecektir.

2001 KOB de “Kökenlerine bakılmaksızın tüm vatandaşlar için kültürel hakların garanti edilmesi ve kültürel çeşitliliğin sağlanması. Eğitim alanı da

⁶⁶⁴ 2006 Regular Report

dâhil olmak üzere bu hakların kullanılmasını önleyen tüm yasal hükümlerin kaldırılması.”⁶⁶⁵ İfadeleri dikkat çekicidir. İlk bakışta basit bir ferdi insan hakları talebi gibi görünen bu ifadeler derinlemesine analiz edildiğinde anadillerin eğitimde kullanılmasını bir sonraki aşamada çift anadil ve ardından uluslaşma süreci sonucu federatif yapı ve bağımsızlık taleplerine zemin hazırlayabileceği görülecektir.

Metin Aydoğan’a göre de 2001 KOB; Türkiye Cumhuriyeti’nin yönetim yapısı ve Türk toplumunun gerçekleri ile çelişmekte, ulusal kimliğine ve geleneklerine müdahale etmekte, ulusa yapısı üzerinde kalıcı bozulmalar yaratmayı hedeflemekte ve Türkiye’yi üyesi olmadığı bir yabancı kuruluşun siyasi baskısı altına almaktadır.⁶⁶⁶

2006 KOB⁶⁶⁷ ise diğerlerine göre çok kapsamlıdır ve ayrıntılı birçok talep içermektedir. Bunların başlıcaları şunlardır:⁶⁶⁸

“Özellikle yakın zamanda kabul edilen mevzuatın uygulanması yoluyla, etkili, şeffaf ve katılımcı yerel yönetimin sağlanması.” Bazı il ve ilçe Belediye Başkanlarının son günlerde “halk tarafından seçilecek ve vali yetkilerine de sahip belediye başkanı” ve “yerel kaynakların yerel yönetimler tarafından kullanılması” talepleri⁶⁶⁹ ile resmi dil dışında dil ve lehçeleri kamu hizmetlerinde kullanma⁶⁷⁰ vb. faaliyetleri ile birlikte değerlendirildiğinde bu ifadelerin farklı yorum ve uygulamalar sonucunda federatif yapıya zemin hazırlayarak üniter yapıyı tehdit edebileceği anlaşılacaktır.

⁶⁶⁵ AB Konseyi, “Türkiye Cumhuriyeti İle Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 8 Mart 2001 tarihli Konsey Kararı” (2001/235/AT)

⁶⁶⁶ Metin Aydoğan, Avrupa Birliğinin Neresindeyiz?, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2002, s.187-189

⁶⁶⁷ Türkiye:2005 Katılım Ortaklığı Belgesi 23 Ocak 2006 tarihinde açıklandığı için 2006 KOB olarak anılmaktadır.

⁶⁶⁸ AB Konseyi, “Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesinde Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin 23 Ocak 2006 tarihli KONSEY KARARI” (2006/35/AT)

⁶⁶⁹ Güven Özalp, “Eyalet Sistemi Önerdi”, Milliyet Gazetesi, 18.10.2006

⁶⁷⁰ Ramazan Yavuz, “ ‘Çok Dilli Belediyeciliğe’ Çifte Soruşturma”, Radikal Gazetesi, 10.01.2007

“Siyasi partilere uygulanan ilgili hükümlerin Avrupa uygulamalarıyla uyumlaştırılması.” Burada da “Avrupa uygulamaları” ile ne kastedildiği açıkça belirtilmemekle birlikte muhtemelen ima edilmeye çalışılan “farklı dillerin kullanılması” ile “etnik ve bölgesel temsil” konuları üniter yapı için doğrudan tehdittir.

“Türkçe dışındaki dillerin öğretilmesinin desteklenmesi için uygun tedbirlerin kabul edilmesi.” Önceleri dillerin öğrenilmesinin serbest bırakılması isteniyordu. Bu serbest bırakılıp talep olmayınca⁶⁷¹ devlete “dillerin öğrenilmesine destek olma” yükümlülüğü verilmek isteniyor. Bunun da bir sonraki aşaması farklı dillerde eğitim ve çok dilli yapıdır.

5.7.3. Müzakere Çerçeve Belgesi:

Türkiye ile AB'ye üyelik müzakereleri çerçeve belgesi 3 Ekim 2005'te Lüksemburg'da toplanan AB Genel İşler ve Dış ilişkiler Konseyi tarafından, Aralık 2004 tarihinde AB Devlet ve Hükümet Başkanları Toplantısı Sonuç Bildirgesinden aldığı yetki ile onaylanmıştır. Çerçeve Belgesi Müzakerelere İlişkin İlkeler, Müzakerelerin Esası ve Müzakere Usulleri başlıkları altında toplanan 23 maddeden oluşmaktadır.⁶⁷²

Müzakere çerçeve belgesi onaylanmadan önce ve sonra uzun tartışmalara yol açmıştır. Tartışmalar günümüzde de sürmektedir ve müzakere sürecinde süreceği de şüphesizdir.

En çok tartışılan maddelerin başında müzakerelerin açık uçlu olduğu ve üyelik gerçekleşmezse Türkiye'nin Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesinden söz edilen 2nci madde sayılabilir:

“Aralık 2004 tarihli Zirvede kararlaştırıldığı gibi, bu müzakereler Avrupa Birliği Antlaşmasınının 49'uncu maddesine dayanmaktadır. Müzakerelerin ortak

⁶⁷¹ Şeyhmus Çakan, “Üç Kürtçe Kursu Daha Kapandı”, Milliyet Gazetesi, 2.8.2005

⁶⁷² Negotiating Framework for Turkey , Luxembourg, 3 October 2005

hedefi üyeliktir. Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen ucu açık bir süreçtir. Birliğin absorbe etme kapasitesi de dâhil, tüm Kopenhag kriterleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır.”⁶⁷³

AB Türkiye'nin üyeliği için hiçbir taahhütte bulunmayıp müzakereler açık uçludur diye vurgularken Türkiye'nin AB şartlarını yerine getirmemesi durumunda belli yaptırımlar uygulanmasını öne sürenler de vardır. Örneğin Merk Thomas bir makalesinde Türkiye Cumhuriyeti'ni adeta Güneydoğu Anadolu'daki terör olaylarından sorumlu tutarak “Türkiye azınlık haklarını kabul eder ve demokrasiyi devlete hâkim kılarca üye olacaktır, ancak bunları yerine getirmezse bir yaptırımı yoktur” diyerek ileride AB dayatmalarına itiraz edilmesinin de şimdiden önünü kesmeye çalışmaktadır.⁶⁷⁴

⁶⁷³ Negotiating Framework for Turkey , Luxembourg, 3 October 2005

⁶⁷⁴ Mark Thomas, “There is One EU Problem That is Resolutely not Going Away and Will Only Get Worse: That is Turkey's Membership”, Newstatesman, Columns, 24 April 2006

6. ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ÜNİTER YAPISINA YÖNELEN TEHDİTLERİN ANALİZİ VE TEHDİTLERE KARŞI GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER:

Bir devleti zayıflatmak, zayıf tutmak, tamamen veya belirli alan ve ölçülerde bağımlı kılmak, parçalamak, istediği biçime ve rejime sokmak, siyasi, askeri, ekonomik ödünler sağlamak, kısmen veya tamamen işgal etmek, kısaca yıpranmaya uğratmak veya çökertmek isteyen dış güçler, çeşitli yol ve yöntemlerle, hedef ülkedeki siyasi, etnik ve gelişim mesafelerini etkileyip kendi amaçlarına uygun düzenlemeye çalışırlar. Bu yöntemlerin çoğunluğu endirekt uygulamaları içerir. Çünkü direkt uygulama ancak bir savaşı göze almakla mümkündür. Endirekt uygulamalarda dostane ve düşmanca yaklaşım yöntemleri bir arada uygulanır, örneğin; yeraltı elemanlarıyla terör hareketleri düzenleyip kan döktüren bir dış gücün, aynı hedef ülkeyle, aynı devre içinde, resmi hüviyetiyle, ekonomik destek ve kültürel işbirliği anlaşmaları imzalaması görülmemiş olaylardan değildir.⁶⁷⁵

“Silahlı saldırı bir ülkeyi zayıf düşürme yöntemlerinden biridir. Türkiye'nin başına bölücü terörün bela edilmesinde, Batılı güçlerin belirleyici rolü olduğu bilinmektedir. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri PKK'yı ezmiştir.

Bu şartlarda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni zayıflatmak ve sonunda parçalamak isteyenlerin, Sevr Antlaşması'nı hortlatmak isteyenlerin kullanacakları başka yöntemler de vardır.

“Bir millet; halk, kitle, yani hiçbir şey haline getirilmek istenirse, onu tarihi süreç içerisinde sıfırlamak arzu edilirse, daha önce vazedilmiş değerlerini ortadan kaldırmak, onu değersizleştirerek küçümsemek yeterli olacaktır. Bu değerlerin ortadan kaldırılması nispetinde milli tutum ve tepki azalacak, dolayısıyla hasım için o millet tehlikesizleştirilecektir. Bu yüzden,

⁶⁷⁵ Mert Bayat, Milli Güç ve Devlet, Belge Yayınları, 1986, İstanbul, s.45

herhangi bir milli değere saldırı bir ülkenin başkentine saldırıdan farksızdır ve aynı ciddi önlemlerle savunulması gerekir.”⁶⁷⁶

Bölücülük silah yoluyla etkili olamadıysa, “insan hakları” ve “demokrasi” gibi kutsal kavramlar gündeme getirilmektedir. AB, 25 farklı ülkenin insanını “Avrupa kimliği” altında birleştirmeye ve bütünleştirmeye çalışırken, Türkiye gibi ülkelerde etnik köken farklılıklarını öne çıkararak, mikro-milliyetçiliği teşvik etmekte ve böylece merkezi devleti zayıflatmayı hedeflemektedir.”⁶⁷⁷

Bugün küresel güç odakları tarafından “Glocalization” olarak açıkça ifade de edilen ulus devletleri yok etmeye yönelik yeni bir oyun sergilenmektedir. Bir taraftan tüm devletleri tek merkezin güdümüne bağlayacak bir bütünleştirme “Küreselleşme” özendirilirken, diğer taraftan da küresel ve bölgesel güçlere bağlı, dışa muhtaç ve iç çatışmalarla bölünmüş unsurlar yaratma çabaları “Yerelleşme” adı altında devam etmektedir. Sonuç olarak bütünleştirme ve ayrıştırma, sonuçta aynı yere çıkacak bir küresel egemenlik planının parçaları olarak uygulanmaktadır.⁶⁷⁸

Erol Manisalı'nın bu konuyla ilgili tespitleri Türkiye'nin AB'nin ve ABD'nin siyasi, diplomatik, iktisadi ve kültürel desteği ile Güneydoğu'nun belli bir zaman içinde ayrıştırılması, Patrikhane, Ermeni topraklarının genişletilmesi ve Hatay sorunu ile siyasi olarak federatif yapıya ve ayrıştırmaya götürüldüğü şeklindedir.⁶⁷⁹

Etnik mesafe, özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan hedef ülkelerde, dış güçler tarafından üzerinde en çok durulan etkidir. Siyasi mesafeler aslında fikir ayrılıkları durumunda olduğu halde, etnik mesafeler işlenirken,

⁶⁷⁶ Osman Karatay, Etnik Tutumun Tarihsel Kökleri AB ve Türk Kimliğinin Geleceği, TASAM Yayınları, Stratejik Rapor No:10, İstanbul Aralık 2005, s.19

⁶⁷⁷ Yıldırım Koç, “Devleti Küçültmek” mi, “Sevr'i Hortlatmak” mı?, 22.04.2005, internet http://www.antiemperyalizm.org/gercek/gazete/article_201.shtml

⁶⁷⁸ Metin Aydoğan, Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye, Otopsi Yayınları, İstanbul 2000, s.698

⁶⁷⁹ E. Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.64

din, dil, kültür, tarih vb. gibi milli, kutsal ve onursal değerler istismar edilir, gerekirse düzmece tarihler, uydurma milli değerler icat edilir.⁶⁸⁰

Hangi devlet ki ülkesinde siyasal, etnik ve gelişim mesafelerini maddi-manevi tüm imkânlarını seferber ederek kısaltır ve dış güçlerin bunları istismarını önlerse, yaşar ve gelişir. Hangi devlet ki bunları yapmaz veya yapamaz, çökmeye veya ancak biçimsel olarak yaşamaya mahkûmdur.⁶⁸¹

6.1. YENİ AZINLIKLARIN YARATILMASI İLE ETNİK VE DİNİ BÖLÜCÜLÜK:

Türkiye-AB ilişkilerinde sorunlu birçok konunun varlığı açıktır ancak bunların arasında azınlıklar konusu özel bir öneme sahiptir ve ilişkilerin siyasal boyutu “azınlıklar” konusunda duvara dayanmış durumdadır.⁶⁸²

AB; Avrupa'nın “öteki”si olarak Türkleri algılamakta ve bu nedenle Türkiye ile olan ilişkilerinde çifte standart uygulayarak her türlü güçten düşürme ve zaafa uğratma yolunu denemektedir. Özellikle son zamanlarda ulus bilincini ve milliyetçiliği zayıflatıp, tamamen ırkçı olarak nitelendirilebilecek etnik akımların ön plana çıkarılması ve desteklenmesinin gerçek sebebi yapay etnik azınlıklar yaratarak kendilerine alternatif olabilecek kendi “öteki”lerini küçültmek olduğu söylenebilir.⁶⁸³

Bir başka ifadeyle, AB “ülkesi ve milletiyle bir ve bütün” bir Türkiye'yi Avrupa için en büyük tehdit olarak görmekte ve mümkün olan her yöntemi kullanarak Türkiye'yi Avrupa'dan uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu amaçla etnik, mezhepsel ya da akla gelen ve gelmeyen her türlü farklılığı kullanarak

⁶⁸⁰ Mert Bayat, Milli Güç ve Devlet, Belge Yayınları, 1986, İstanbul, s.46

⁶⁸¹ M. Bayat, s.47

⁶⁸² Ali Resul Usul, “Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁶⁸³ Ali Osman Gündoğan, “Türkiyelilik ve Çok Kültürlülük”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 53

Türk toplumunu mümkün olduğu kadar farklı unsurlara bölme stratejisi izlemektedir.⁶⁸⁴

Azınlık ve etnik haklar üzerinden yürütülen oyunlar yeni değildir. Komünizmin ilk mimarları da ulusların kaderlerini tayin haklarına saygılı oldukları iddiası ile yola çıkmış, SSCB gibi resmi ideolojisi komünizm olan ülkelerde azınlıklara tanınan haklar itibarıyla iktidara gelen her yönetim kendinden öncekileri eleştirerek teoride vaat ettiklerini pratikte uygulama alanı bulamamıştır.⁶⁸⁵ Günümüzde de küreselleşme ve AB kriterleri adı altında sergilenen oyunun nasıl sonuçlar doğuracağı tam olarak netleşmiş değildir.

Konuyu doğru değerlendirebilmek için önce genel çerçeveyi ortaya koyup ardından kavramları, meseleyi ve çözüm yollarını bu çerçeveye dâhilinde incelemek daha faydalı olacaktır. Bu noktada İlerleme Raporları esas alınarak Raporlarda "Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlığı altında yer alan konuların tamamı (azınlık olup olmadıkları ayırımına gidilmeden) bu bölümde incelenecektir.

Raporlar incelendiğinde azınlıklarla ilgili hükümlerin üç grupta toplandığı görülmektedir. Bunlar; Lozan'da tanınan Gayrimüslim Azınlıklar (Ermeni, Rum ve Yahudi); başta Kürt kökenli olmak üzere değişik kökenlerden gelen Türk vatandaşları (Kürt, Laz, Çerkez vb.) ve son olarak ta Sünni çoğunluktan ayrı sayılan Alevi vatandaşlarımızdır.

İnceleme sonucunda AB Raporlarında azınlık olarak sayılan bu grupların ulusal ve uluslar arası hukuk ile mevcut literatüre göre azınlık sayılıp sayılmadıkları ortaya konulacaktır. Son bölümde ise müzakere sürecinde izlenecek yöntem için öneriler sunulacaktır.

⁶⁸⁴ Özcan Yeniçeri, "Önce Çoğunluğun Hukukuna Saygı", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 89

⁶⁸⁵ Şükrü Kaya Seferoğlu, "Türkiye'nin Bütünlüğü ve Siyasi Partileri", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.64, Şubat 1990, s.59

Bu amaçla konuya İlerleme Raporlarında yer alan, azınlıklarla ilgili ifadeler incelenerek başlanabilir.

6.1.1. İlerleme Raporlarında Yer Alan Konular:

1998 İlerleme Raporu:

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgili olarak

“1991 yılında, Türkçeden başka dillerdeki yayınlarla ilgili yasanın kaldırılması, Kürtçe dâhil yabancı dillerde yayın yapılabilmesini mümkün kıldı. Kürtçe, kültürel faaliyetler çerçevesinde artık yasak değildir fakat “siyasî iletişim” veya eğitim alanlarında kullanılamaz. Kürt dillerinden herhangi birinde radyo ve televizyon yayıncılığı yasaktır.”

“Din özgürlüğü konusunda, devlet ilkokullarında dinsel eğitim (Sünni) zorunludur. Gayri Müslim kökenlerini ispat etmeleri üzerine, Lozan Antlaşması azınlıkları, İslamî din eğitiminden yasayla muaf tutulurlar. Türkiye tarafından tanınan dinsel azınlıklar kendi dinlerini icra etmekte serbesttirler, fakat (Sünni) İslam’dan başka dinlerin icrası, örneğin dinsel mekânların mülkiyetini ve faaliyetlerin genişletilmesini etkileyen pek çok bürokratik kısıtlamaya tabidir. Süryani Ortodokslar bir dinsel azınlık olarak tanınmamakta olup dinsel eğitimlerinin icrasında baskılara tabidir. Türkiye’nin Alevi Müslümanları en az 12 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Sünni din adamlarının aksine, hükümetten maaş alan Alevi din adamları yoktur.” gibi eleştiriler yaptıktan sonra bu başlık

“Böylece, son zamanlarda Türkiye ekonomik ve sosyal hakların yasal çerçevesini iyileştirmeye çalışmış olmakla beraber, Kültürel Haklar arasında, din özgürlüğü, resmen tanınan dinsel azınlıklara (Lozan Antlaşması) ve engellerle karşı karşıya olan diğer dinsel azınlıklara farklı muamele edilmesi yüzünden sınırlı kalmaktadır.”

ifadeleri ile son bulmaktadır.⁶⁸⁶

Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması bölümünde Lozan Antlaşması’na göre Türk devletinin Ermeniler (50.000), Museviler (25.000) ve Rumlar (5.000).olmak üzere resmen üç azınlığı tanıdığı belirtilerek, Türkiye’nin 62 milyonu aşan nüfusu içerisinde, bilgi kaynağına bağlı olarak, 8

⁶⁸⁶ 1998 Regular Report

ve 15 milyon arasında olduğu tahmin edilen Kürt kökenli bir nüfus da olduğu vurgulanmaktadır.

1998 yılı ilerleme raporunda Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması başlığı altında Kürt kökenli vatandaşlarımız Lozan Antlaşması'na ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na aykırı olarak Azınlık olarak ifade edilmektedir. PKK sorununa sivil çözüm bulunması önerilmekte ve hatta daha ileri gidilerek adeta hükümetlerin PKK ile müzakere etmeyi reddetmeleri eleştirilmektedir.

“Anayasa, Kürtleri ulusal, ırksal veya etnik bir azınlık olarak tanımaz. Kürt kökenli vatandaşların politik ve ekonomik hayata katılmaları önünde hukukî engeller yoktur, fakat açıkça veya politik olarak etnik kimliklerini öne süren Kürtler, taciz edilme veya takibata uğrama riskine girerler. Kürt nüfusun çoğunluğu, ülkenin güneydoğusunda yaşar. Bu bölgede, on yıldan daha uzun bir süredir Türk hükümeti, güneydoğu Türkiye’de bağımsız bir Kürdistan devleti kurma amacını güden ve terörist yöntemler kullanan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile silahlı çatışma içinde olmuştur. Bu durumun doğrudan bir sonucu olarak, Türk güvenlik güçleri tarafından işlenen insan hakları ihlalleriyle birlikte, köylerin geniş ölçekte zorla boşaltıldığını ve tahrip edildiğini gösteren kanıtlar vardır.”

“Türk hükümeti, PKK ile müzakere etmeyi daima reddetmiştir. ...Türkiye’de, Lozan Antlaşması çerçevesinde resmen tanınan azınlıklara ve bu antlaşmanın kapsamı dışında kalan azınlıklara yapılan muamele açısından hukukî ve fiilî bir farklılık vardır. Türk makamları, bir Kürt azınlığının varlığını tanımamakta, onları Kürt kökenli Türkler olarak telakki etmektedir. Kürtler, Türkiye’nin her yerinde bulunur, fakat esas olarak güneydoğuda yoğunlaşmıştır. Ekonomik ve sosyal bakımdan dezavantajlı bir konudadırlar ve olağanüstü hâlin yürürlükte olduğu illerde, devam eden terörist eylemlerin tüm sonuçlarını ve medenî ve siyasî hakların normal kullanımı üzerinde olağanüstü hâlden kaynaklanan kısıtlamaları yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, Türkiye, güneydoğu sorununa siyasî ve gayri askerî bir çözüm bulmalıdır.

Bugüne kadar görülen esas itibariyle askerî yaklaşım, insani ve malî açıdan maliyetlidir ve bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesine engel olmaktadır. Ayrıca, bu yaklaşım Türkiye’nin uluslararası imajına da zarar vermiştir. Bir sivil çözüm kapsamında, Kürt kültürel kimliğinin belirli biçimleri tanınabilir ve ayrılıkçılığı veya terörizmi savunmaması

*şartıyla, o kimliğin ifade edilme yollarına daha fazla hoşgörü gösterilebilir.*⁶⁸⁷

1999 Yılı İlerleme Raporu:

Genel olarak 1998 yılı ilerleme raporunda geçen konular tekrarlanmakta, din özgürlüğü bakımından, Lozan Antlaşması ile tanınan dinsel azınlıklar ve diğer dinsel azınlıklar arasında bir muamele farklılığının devam ettiği ifade edilerek Kürt kimliğinin tanınması ile anadilin korunması ve anadilde yayın talepleri vurgulanmaktadır.⁶⁸⁸

2000 Yılı İlerleme Raporu:

*“Alevilere yönelik resmi yaklaşımda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Alevilerin şikâyetleri, sadece Sünni camileri ve dinsel vakıflarının inşası için mali destek sağlanması yanında, okullarda ve ders kitaplarında Alevi kimliğini yansıtmayan zorunlu din eğitimi verilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konular son derece hassastır; ancak, bunlar hakkında açık bir tartışmaya girmek mümkün olmalıdır.”*⁶⁸⁹

*“Türkçeden başka dillerin kullanımı açısından, 1923 Lozan Antlaşması kapsamına giren azınlıklara mensup vatandaşlar (Yahudiler, Ermeniler, Rumlar) ile ilgili olarak belirli bir problem bildirilmiş değildir. Ancak, Lozan Antlaşması'nın kapsamı dışındaki gruplara mensup olanlar için, özellikle TV/radyo yayıncılığı ve eğitim açısından, durum iyileşmemiştir. 3984 sayılı yasa, evrensel kültürün ve bilimin gelişmesine katkıda bulunacak diller hariç, radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe olmasını öngörmektedir. Uygulamada, Kürt dilinde bazı yayınlara bazen müsamaha gösterilmektedir. Eğitim alanında (temel ve yaygın eğitim), Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açıkça müsaade edilmedikçe, Türkçeden başka hiçbir dil eğitim amacıyla kullanılamaz. Ne mevzuat, ne de uygulama, etnik kökenlerinden bağımsız olarak bütün Türkler için kültürel hakların kullanımına engel olmamalıdır. Nüfusun büyük ölçüde Kürt kökenli olduğu güneydoğudaki durumun düzelmesi için, bu husus özel önem taşımaktadır.”*⁶⁹⁰

⁶⁸⁷ 1998 Regular Report

⁶⁸⁸ 1999 Regular Report

⁶⁸⁹ 2000 Regular Report

⁶⁹⁰ 2000 Regular Report

“Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’ni henüz imzalamamıştır ve Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerden başka azınlıkları tanımamaktadır.

Türkiye’nin, kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip herhangi bir etnik grubu “ulusal azınlık” olarak kabul etmeye istekli olup olmamasından bağımsız olarak, bu tür grupların mensupları, hâlâ açıkça bazı temel haklardan yoksun bırakılmaktadır. Ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel haklar garanti edilmiş değildir (bkz. ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerine yukarıdaki bölüm). Ayrıca, bu vatandaşlara, bu konulardaki görüşlerini ifade etme fırsatları verilmemektedir.

Kürt kökenli Türk vatandaşlarıyla ilgili olarak, Türk devletinin, Kürt taraftarı görüşlerin ifade edilmesine karşı canlı bir şekilde mücadele ettiği belirtilmelidir. Şubat ayında, Kürt taraftarı HADEP’e mensup olan güneydoğudaki üç belediye başkanı, PKK ile bağlantılı olmakla suçlandı ve hapsedildi.⁶⁹¹

2001 Yılı İlerleme Raporu:

“Başta radyo/TV yayını ve eğitim olmak üzere, 1923 tarihli Lozan Antlaşması kapsamı (Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler) dışında kalan gruplara ait bireylerin durumunda herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. Örneğin uygulamada, Kürtçe şarkılar ve Kürtçe sokak röportajları zaman zaman yayınlanmaktadır. Eğitim alanında ise (temel ve sonrasında), Milli Eğitim Bakanlığının resmi izni olmadan, Türkçe dışında bir dilde öğretim yapılmasına izin verilmemektedir. Anayasa reformunda, Türkçe dışındaki bir dilde eğitim yapılmasına yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.⁶⁹²

“Yukarıda, kültürel haklar ve Anayasa değişikliklerinin muhtemel etkileri konularında söylenenler dışında, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin, kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’ni imzalamamıştır ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasında tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımamaktadır.⁶⁹³

⁶⁹¹ 2000 Regular Report

⁶⁹² 2001 Regular Report

⁶⁹³ 2001 Regular Report

2002 Yılı İlerleme Raporu:

"Dernek kurma özgürlüğünün kullanımı hâlâ kısıtlamalara tabidir.

... Türk Ceza Kanununun 312nci maddesinden hüküm giyenler, dernek kurmaktan beş yıl süre ile yasaklıdır (önceki kanunda süresiz yasak öngörülmekteydi). Dernekler Kanununun 5inci maddesi çerçevesinde getirilen yasaklar (herhangi bir bölge, ırk, sosyal sınıf, din ve mezhep esasına dayanarak ya da bunlar adına faaliyette bulunmak amacıyla dernek kurmak yasaktır) yeni mevzuatta da yer almaktadır. Ayrıca, dernekler, resmi yazışmalarında, Türkçe dışındaki dilleri kullanamamakta olup, konfederasyon kurmak için gerekli asgari federasyon sayısının üçten beşe çıkarılması suretiyle, konfederasyon kurmak güçleştirilmiştir.⁶⁹⁴

"Uygulamada, kültürel kimlik ve ortak gelenekleri bulunan etnik grupların üyelerinin kendi dil ve kültürel kimliklerini ifade edebilmelerine yönelik gelişmeler sınırlı olmuştur. Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması için Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesini imzalamamıştır ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasında tanımlanan azınlıklar dışındaki azınlıkları tanımamaktadır.⁶⁹⁵

2003 Yılı İlerleme Raporu

Kültürel haklara ilişkin olarak;

"Nüfus Kanununda değişiklik yapılarak, ahlak kurallarına uygun düşmeyen ve kamuoyunu inciten adlar dışında, ebeveynlerin çocuklarına diledikleri isimleri verebilmeleri sağlanmıştır. "Siyasi" açıdan sakıncalı isimlere atıf kaldırılmıştır. Bununla birlikte, Eylül 2003'de yayımlanan bir genelge ile Kürtçe isimlerde yaygın olarak kullanılan q, w ve x harflerini içeren adların kullanımı yasaklanarak, söz konusu değişikliğin kapsamına sınırlama getirilmiştir...

Ağustos 2002 uyum paketinin Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde eğitim yapabilmeleri hakkındaki hükümlerinin uygulanmasında ilerleme kaydedilmemiştir. Bu tür dil kursları açmak için yapılan birçok başvuru, hazırlanan eğitim programlarının dil eğitiminden ziyade kültür ve tarihe yoğunlaştığı gerekçesiyle reddedilmiştir.⁶⁹⁶

⁶⁹⁴ 2002 Regular Report

⁶⁹⁵ 2002 Regular Report

⁶⁹⁶ 2003 Regular Report

Azınlık hakları ve azınlıkların korunması başlığı altında;

“Birleşmiş Milletlerin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin onaylanması sırasında Türkiye, 27’nci maddeye çekince koymuştur. Dolayısıyla, etnik, dini ve dilsel azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerini öğretme ve uygulama ve kendi dillerini kullanma haklarının kapsamı sınırlandırılmıştır. Ayrıca, söz konusu çekince, bu hakkın, Türk Anayasasının ve Lozan Antlaşmasının ilgili hükümlerine uygun olarak yorumlanması ve uygulanmasını öngörmektedir.

Seçim sistemi, azınlıkların TBMM’de temsil edilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin, Kasım 2002 seçimlerinde DEHAP, 81 ilden 5’inde oyların yüzde 45’inden fazlasını almasına rağmen yüzde 10 barajını aşamamıştır.”

2004 Yılı İlerleme Raporu

“ Türk makamlarına göre 1923 Lozan Antlaşması çerçevesinde Türkiye’deki azınlıklar sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması çerçevesinde görülen azınlıklar Museviler, Ermeniler ve Rumlardır. Ancak, Türkiye’de Kürtler dâhil olmak üzere başka topluluklar da vardır. Bu çerçevede, Türkiye’nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’ne eğitim hakkı ve azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekinceler, azınlık haklarının korunması konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesini engellemek amacıyla kullanılabileceği için kaygılara yol açmaktadır...

Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi’ni imzalamamıştır. Türkiye, kamu makamlarının genel olarak ayrımcılık yapmasını yasaklayan AİHS 12 Sayılı Ek Protokolü de henüz onaylamamıştır.⁶⁹⁷

“Kültürel hakların korunması konusunda 1999’dan bu yana önemli ilerleme kaydedilmiştir. Anayasa’da değişiklik yapılarak Türkçe dışındaki lisanların kullanılmasına uygulanan yasak kaldırılmıştır. Kürtçe dâhil olmak üzere Türkçe dışındaki lisanlarda radyo/TV yayınları yapılması ve bu dillerin öğretilmesine imkân veren mevzuat değişiklikleri yapılmıştır (ayrıca yukarıda yayınlarla ilgili bölüme bakınız). Bu lisanlardaki yayınlar ve öğretim, 2004’te başlamıştır. Daha genel olarak, resmi makamlar, Kürtçenin kullanılmasına karşı daha fazla hoşgörü

⁶⁹⁷ 2004 Regular Report

göstermişlerdir. Kaydedilen ilerlemeye karşın kültürel hakların kullanılması konusunda hala önemli kısıtlamalar bulunmaktadır.

Siyasi partilerin aşması gereken % 10'luk baraj nedeniyle azınlıkların Parlamentoda temsil edilmesini güçleştiren seçim sisteminde hiç bir değişiklik yapılmamıştır. Siyasi partilerin Türkçe dışındaki dilleri kullanması konusunda hala kısıtlamalar bulunmaktadır.⁶⁹⁸

2005 Yılı İlerleme Raporu

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması kapsamında "Geçen yılki rapordan bu yana Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, münhasıran gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Makamlarca genellikle Lozan Antlaşması'yla bağlantılandırılan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Bununla birlikte, ilgili uluslararası standartlar ve Avrupa standartlarına göre Türkiye'de azınlık olarak nitelendirilebilecek başka topluluklar da mevcuttur.

Ekim 2004'te Başbakanlığa bağlı bir devlet organı olan İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun himayesinde, azınlıklar ve topluluklara yönelik politikayı sorgulayan, özellikle de 1923 Lozan Antlaşması'nın dar biçimde yorumlanmasına dikkat çeken ve Türkiye'yi politikasını uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmesi için teşvik eden bir rapor yayınlanmıştır. Bu rapor ayrıca, farklı kimlik ve kültürlere sahip kişilerin haklarının güvence altına alınması ve bu kimlik ile kültürlerin eşit vatandaşlık temelinde korunması ve geliştirilmesi için Türk Anayasası'nın ve ilgili tüm yasaların özgürlükçü, çoğulcu ve demokratik bir içeriğe kavuşturulmaları amacıyla gözden geçirilmesi çağrısında bulunmuştur.

Rapor Türkiye'de canlı bir tartışma yaratmıştır. Bununla birlikte, raporun yazarı ve Kurul Başkanı hakkında soruşturma başlatılması ve rapordan doğrudan sorumlu olanların makamlarında daha fazla kalamayacaklarını ileri sürerek istifa etmeleri endişe yaratmıştır. Kurul o günden bu yana çalışmamaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (ICCPR) azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekince - ki bazı AB üye ülkeleri buna Sözleşme'nin amaç ve hedefleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle karşı çıkmışlardır - ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) eğitim hakkı

⁶⁹⁸ 2004 Regular Report

konusunda koyduğu çekince, endişelere neden olmaktadır. Bu çekinceler⁶⁹⁹ azınlık haklarının korunması konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesini engellemek amacıyla kullanılabilir. Özellikle, Türkiye'nin bu İkiz Sözleşmelere koyduğu çekincelerin, bu maddelerle güvence altına alınan hakların sadece çekincelerde atıfta bulunulan hüküm ve kurallarda zikredilen cemaatlerle sınırlı olduğu anlamına gelmeyeceği umut edilmektedir.”⁷⁰⁰

“Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi’ni veya Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı’ni imzalamamıştır. Türkiye kamu makamlarınca ayrımcılığın genel olarak yasaklanması konusundaki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 12 Numaralı Protokolü de henüz onaylamamıştır. Bu, azınlık mensuplarının sıklıkla fiili ayrımcılığa uğramaları ve idari ve askeri görevlere gelmekte güçlüklerle karşılaşmaları nedeniyle özellikle önemlidir.”⁷⁰¹

“Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu (ECRI), Türkiye hakkında ahiren yayınladığı raporda, resmi makamları “okul müfredatı ve ders kitaplarının öğrencilerin çok kültürlü toplumun yararları konusundaki bilinçlerini yükseltecek şekilde gözden geçirilmesi” yönünde teşvik etmektedir...”

Resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması kapsamında değerlendirilmeyen Süryaniler gibi Müslüman olmayan azınlıklara hala okul açma izni verilmemektedir.”⁷⁰²

“ECRI Raporu Türk makamlarını Anayasa’nın devlet okullarında Türkçe dışındaki herhangi bir dilin anadil olarak öğretimini yasaklayan 42. Maddesini gözden geçirmeye teşvik etmektedir. Rapor, aynı zamanda, ana dili Türkçe olmayan çocukların dillerini öğrenmeleri için yeterli olanak yaratılmasının sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir. Rapor, ayrıca, Türkçe konuşmayanlar için kamu

⁶⁹⁹ Burada dipnot olarak şu açıklama verilmiştir: “İkiz Sözleşmelere konulan çekincelerden alıntılar:

“Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 27. Maddesi’ndeki hükümleri Türkiye cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması’ndaki hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

“Türkiye Cumhuriyeti BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13. Maddesi’nin (3) ve (4) paragraflarındaki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 3, 14 ve 42. Maddelerindeki hükümlere uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

⁷⁰⁰ 2005 Regular Report

⁷⁰¹ 2005 Regular Report

⁷⁰² 2005 Regular Report

hizmetlerine erişimin önündeki engellerin aşılmasına yönelik kapsamlı önlemlerin alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Yargının Kürtçenin kullanım hakkını güvence altına almaktaki rolü karışıktır...

Siyasi partilerce Türkçe dışındaki dillerin kullanımı konusunda hala kısıtlamalar mevcuttur...⁷⁰³

2006 İlerleme Raporu:

Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması ile ilgili olarak;

“Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı değişmemiştir. Türk makamlarına göre, Türkiye'deki azınlıklar, 1923 Lozan Anlaşması uyarınca, sadece gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır. Resmi makamlar tarafından uygulamada Lozan Anlaşması'yla bağlantılandırılan azınlıklar Yahudiler, Ermeniler ve Rumlardır. Bununla birlikte, Türkiye'de ilgili uluslararası ve Avrupa standartları çerçevesinde azınlık olarak tanımlanması mümkün olabilecek başka topluluklar da vardır.

AGİT Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri'nin (MAYK) Şubat 2005'te Ankara'ya yaptığı ziyaretin devamı getirilmemiş ve Türkiye'deki ulusal azınlıkların durumuna ilişkin diyalog başlatılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye ve MAYK arasında böyle bir diyalogun derinleştirilmesi gereklidir. Diyalogun azınlıkların eğitimi, azınlık dilleri, azınlıkların kamu hayatına katılımı ve azınlık dillerinde basın-yayın gibi ilgili alanları da kapsamasına ihtiyaç vardır. Bu, Türkiye'nin kültürel çeşitliliğin sağlanması, azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunması açısından uluslararası standartlara ve AB üye ülkelerindeki en iyi uygulamalara daha fazla uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.

Türkiye'nin BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne (ICCPR) azınlıkların hakları konusunda koyduğu çekince – ki bazı AB üye ülkeleri buna Sözleşme'nin amaç ve hedefleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle itiraz etmişlerdir – ve BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ne (ICESCR) eğitim hakkı konusunda koyduğu çekince⁷⁰⁴ endişelere neden olmaktadır.

⁷⁰³ 2005 Regular Report

⁷⁰⁴ ICCPR'ye konulan çekinceden alıntı: “Türkiye Cumhuriyeti BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 27. Maddesi'ndeki Hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'ndaki hükümler ve kurallara uygun olarak yorumlama ve uygulama

*Türkiye, Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı'nı imzalamamıştır.*⁷⁰⁵

Kültürel haklar bağlamında;

*“Diyarbakır'daki iki yerel televizyon kanalına ve Şanlıurfa'daki bir radyo kanalına Kürtçe yayın yapma izni verilmiştir. Ancak, film ve müzik programı yayınları dışında süre kısıtlamaları uygulanmaktadır. Şarkılar dışında bütün yayınlara Türkçe altyazı konulması veya yayınların Türkçeye çevrilmesi zorunluluğu yayınları teknik olarak zorlaştırmaktadır. Kürtçe öğreten eğitim programlarının yayını yasaktır. (Bakınız: fasıl 10) Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Kürtçe dâhil beş dilde yayın yapmaya devam etmiştir. Ancak, beş dilde yapılan TRT yayınlarının süresi ve kapsamı çok kısıtlıdır. 2004 yılında kabul edilen yasanın uygulamaya geçmesinden sonra ulusal düzeyde yayın yapan hiçbir özel kuruluş Türkçe dışındaki bir dilde yayın yapmak için başvuruda bulunmamıştır. Anadilleri Türkçe olmayan çocuklar Türk kamu eğitim sisteminde anadillerini öğrenememektedirler. Bu şekilde bir eğitim sadece özel eğitim kurumlarında yapılabilmektedir. Kürtçe öğreten bu tür kursların tümü 2004 yılında kapatılmıştır. Bu nedenle, halen kamu veya özel eğitim sisteminde Kürtçe öğrenme imkânı bulunmamaktadır. Türkçe bilmeyen kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için alınmış bir önlem yoktur. Yukarıda belirtildiği gibi, Siyasi Partiler Kanunu uyarınca siyasi hayatta Türkçe dışındaki dillerin kullanımı yasaktır. Kürtçe yapılan bir konuşma ile ilgili olarak Haklar ve Özgürlükler Partisi'ne (HAK-PAR) karşı açılan dava devam etmektedir.”*⁷⁰⁶

“Başbakan Erdoğan'ın 2005 yılında, “Kürt sorunu” olarak tanımladığı meselenin demokratik yöntemlerle çözülmesi gerektiğini vurguladığı olumlu beyanının arkası gelmemiştir. Resmi makamlar ve yerel siyasetçiler arasında hemen hemen hiç diyalog bulunmamaktadır. Bunun yanında yerel yöneticiler hakkında davalar açılmaktadır. Ayrıca, seçim yasasında yer alan yüzde on barajı ülke çapındaki en büyük siyasi partiler haricindeki partilerin Parlamentoda temsilini zorlaştırmaktadır.

hakkını saklı tutar.” ICESCR'ye konulan çekince den alıntı: “Türkiye Cumhuriyeti BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. Maddesi'nin (3) ve (4) paragraflarındaki hükümleri Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3, 14 ve 42. Maddelerindeki hükümlere uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutar.”

⁷⁰⁵ 2006 Regular Report

⁷⁰⁶ 2006 Regular Report

Köy korucuları sorununun çözümüne yönelik bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bunların aşamalı olarak ortadan kaldırılması için herhangi bir adım atılmamıştır.

Güneydoğu'da normale dönüş ancak yerel makamlarla diyalog başlatılması suretiyle sağlanabilir. Bölgenin sosyo-ekonomik kalkınması ve Kürt nüfusun hak ve özgürlüklerden tam olarak yararlanabileceği şartların tesis edilmesi için kapsamlı bir strateji izlenmelidir. Çözümüne kavuşturulması gereken sorunlar arasında köy koruculuğu meselesinin yanısıra yerlerinden olmuş kişilerin geri dönüşü, terör mağdurlarının maruz kaldığı zararların tazmini ve kara mayınları bulunmaktadır.⁷⁰⁷

"Alevi topluluğun durumuna dair hiçbir gelişme olmamıştır. Aleviler ibadethanelerini (Cemevleri) açmakta güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Cemevleri ibadethane olarak tanınmamakta ve resmi makamlardan mali yardım alamamaktadırlar."⁷⁰⁸

2006 yılı İlerleme Raporunda, önceki Raporunda Alevilerden azınlık olarak bahsettiği için Türkiye'nin eleştirilerine maruz kalan Komisyon, bu sefer Alevilerden azınlık diye bahsetmemekte, ancak Diyanet İşleri içinde temsil edilmemelerini ve cem evlerine yasal statü verilmemesini eleştirmektedir. Ancak Alevilerden azınlık diye bahsedilmese de Rapor, Türkiye'de daha birçok azınlık olduğunu açıkça belirterek azınlıklar konusunda Türkiye ile AB'nin bakış açıları arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir. Rapor, Türk yetkililerin azınlıklar konusundaki referansının Lozan Antlaşması olduğunu ve buna göre Türkiye'de Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar olmak üzere gayrimüslimlerin azınlık sayıldığını, ancak ilgili uluslararası ve Avrupa standartlarına göre Türkiye'de azınlık olarak tanımlanabilecek başka toplulukların da bulunduğunu ileri sürmektedir.

6.1.2. Azınlık Kavramı:

"Azınlık" kavramı, insanların toplumlar halinde yaşamaya başladıkları dönemlerden itibaren var olan bir kavram olarak görünmektedir. Çünkü içinde

⁷⁰⁷ 2006 Regular Report

⁷⁰⁸ 2006 Regular Report

yaşadıkları toplumdan çeşitli bakımlardan farklı olan topluluklar her zaman var olmuştur.⁷⁰⁹

Azınlık kavramının kesin bir tanımı yapılmamış olması ile beraber kavramın bütünlüğü zamanla üstüne yeni nitelikler katılarak hızla genişlemiş ve bugünkü halini almıştır. Azınlık olarak nitelendirilen tarafların sübjektif tutumları ve farklı yaklaşımları kavramı daha da tartışılır kılmıştır. Uluslar arası toplantılarda hala tartışılan azınlık kavramı bugün birçok alanda uluslar arası ilişkiler ve siyaset bilimcilerin ilgi odağı durumundadır. Günümüzün toplum yapısı ve ilişkileri içinde azınlık kavramı daha da karmaşık bir hal almaktadır. Toplumsal yapıyı tahlil etmedeki farklı modeller ve inceleme birimlerinin farklılaşması, “azınlık” tartışmalarının daha da yoğunlaşmasına neden olmaktadır.⁷¹⁰

6.1.2.1. Azınlık Tanımı

İleride de görüleceği gibi Türkiye – AB ilişkilerinde azınlıklarla ilgili sorunun en önemli noktasını ortak bir azınlık tanımı yapılamaması oluşturmaktadır. Azınlık tanımlardan bazılarını sözlük anlamından başlayarak şöyle sıralanabilir:

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te azınlık “Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşıtı” ve toplum biliminde “Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet.” olarak tanımlanmıştır.⁷¹¹

⁷⁰⁹ Eyüp Kaptan, Lozan Konferansı'nda Azınlıklar Sorunu, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2002, s.45

⁷¹⁰ Levent Ürer, Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları, Derin yayınları, İstanbul, 2003, s.11

⁷¹¹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005

Azınlık kavramının Latince karşılığı küçük, az anlamına gelen “minor” kelimesinden gelmektedir.⁷¹²

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kelime olarak azınlık genel olarak az olma anlamında kullanılmakta ve uluslar arası ilişkilere konu olan azınlık kavramını tam olarak karşılamamaktadır.

Uluslar arası ilişkilerde kullanılan azınlık kavramının genel kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte geniş kabul gören tanımlarından birini BM İnsan Hakları Komisyonu raportörü Francesco Capotorti’ “bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan,- o devletin vatandaşı olan – üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu gösteren bir grup”⁷¹³ olarak vermiştir.

Eyüp Kaptan ise “Azınlık kelimesini kavram olarak, bir toplulukta sayı ve özellik bakımından diğerlerinden az olan veya bir memleketin hâkim unsurlarına göre sayıları az olan ve kendilerini ayrı bir milletten sayan topluluk”⁷¹⁴ şeklinde tarif etmiştir.

Kamuran Gürün’ün tanımı ise şöyledir: “Bir ülkede egemen çoğunluktan soy, din ve dil vb. bakımlarından ayrılan küçük topluluk.”⁷¹⁵

Azınlık kavramı, yerli ve yabancı kaynaklarda farklı şekillerde tarif edilmekte ve farklı anlaşılmaktadır. Batı literatüründe azınlık soy, din, dil ve ırk gibi belirleyici özelliklerle açıklanmaktadır. Buna karşılık Osmanlılarda azınlık kavramının içeriğinde belirleyici unsur olarak din vardır. Yani aynı

⁷¹² L. Ürer, s.11

⁷¹³ Symonides J, Cultural Rights in International Institute of Human Rights, 24th Study, Session Collection of Lectures, Strasbourg, s. 15 ten aktaran Naz Çavuşoğlu, Uluslar arası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, Su Yayınları, İstanbul, 2001, s.35

⁷¹⁴ E. Kaptan, s.47

⁷¹⁵ Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Ankara, 1983, s.103 ten nakleden Eyüp Kaptan, s.47

dinden olan insanlar azınlık olamazlar. Bu görüş Osmanlı devletinde olduğu gibi yeni Türk Devletinde de aynen uygulanmış ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından, "Azınlıklar gayrimüslimlerdir" sözleriyle Nutuk'ta net bir şekilde ortaya konmuştur.⁷¹⁶

Baskın Oran konunun epey tartışmalı olduğunu belirterek, "azınlık" kavramını iki açıdan ele almaktadır:

Birincisi Geniş (sosyolojik) açıdan: Bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan gruba azınlık denir.

İkincisi Dar (hukuksal) açıdan: BM raportörü Capotorti'nin yaptığı tanıma katılarak, bir azınlığın olduğunu kabul edebilmek için gerekli nitelikleri şöyle sıralamıştır:

"Çoğunluktan çeşitli bakımlardan (günümüzde "etnik, dinsel, dilsel" olarak ifade edilmekte) farklı olmak,⁷¹⁷

Ülke genelinde sayıca azınlık olmak, (Bu azınlığın, ülkenin belli bir bölgesinde çoğunluk olması bir şey fark ettirmez.)

⁷¹⁶ E. Kaptan, s.48

⁷¹⁷ Eyüp Kaptan Kamuran Gürün'den naklen bu farkları "ırk, din ve dil" olarak saymakta ancak "ırk"ın yalnızca renkleri siyah-beyaz gibi farklı insanların bir arada bulunduğu durumlar dışında dikkate alınmayabileceğini belirtmektedir. Bakınız E. Kaptan, s.51

Baskın Oran ise dipnot olarak şu açıklamayı vermiştir: "Etnik" sözcüğünün ırk'tan çok kültür'e gönderme yaptığı genellikle kabul edilen bir husustur. Bununla birlikte, asistan arkadaşım Elçin Aktoprak'ın da dikkatimi çektiği bir nokta var: Bu üçlü ölçütte etnik'in yanı sıra bir de dinsel ve dilsel farklılık ölçütü vardır ki, bu iki öge zaten kültürün esas bölümünü oluşturur. Diğer bir deyişle, gerçi "etnik" terimi iki savaşı arası dönemde egemen kavram olan "ırk" (yani, soy) ögesini çok aşmıştır ve kültür'e gönderme yapmaktadır ama (ör. aynı "soy"dan yani Slav soyundan gelmekte olan Sırlar ile Boşnaklar sırf dinsel farklılık yüzünden birbirlerine girmişlerdir); etnik teriminin, bugün artık iyice bilim dışı bulunan ırk ögesine de, bir "aile" anlamı taşımak şartıyla, gönderme yaptığı bir gerçektir. Zaten, Sovyet Bloğunun dağılmasından sonra "etnik milliyetçilik" in ortalığı kaplamasının nedeni de, Komünizmin dağıldığı kaos ortamında, insanların her zaman içgüdüsel olarak sığındıkları "aile" imajına en yakın kavram olan etnik grup kavramından kuvvet almak ihtiyacı olsa gerektir. Bakınız Baskın Oran, Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004, s.14–15

Başat (dominant) olmamak. (Çünkü öyle başat azınlıklar vardır ki, çoğunluğu ezer. Ör. apartheid döneminde Güney Afrika Cumhuriyetindeki Beyazlar.)

Yurttaş olmak. Çünkü yurttaş değilse, çok farklı bir kategori olan "yabancı"dır.

Yukarıdaki dört unsur, azınlık olmanın nesnel koşullarını oluşturur. Bir de öznel koşul vardır: Azınlık bilincinin varlığı. Nasıl ki sınıf bilinci olmadan sınıf olmaz, farklı olduğunun bilincine varmayan ve bu farklılığı kimliğinin vazgeçilmez koşulu saymayan birey veya grup da azınlık oluşturmaz. Bu, azınlık kavramının öznel koşuludur ve çok önemlidir. Örneğin, çoğunluğa gönüllü olarak asimile olmak (çoğunluk içinde erimek) isteyen kişi veya grup, azınlık sayılmaz.⁷¹⁸

Burada sayılmayan ancak çok önemli bir konu ise azınlıkların kendi devletlerine sadakatle bağlı olmalarıdır. BM İnsan Hakları Komisyonu Alt Komitesi'ne göre, azınlık grubunun ilgili devlete bağlılık duyması, ayrılma yoluyla devleti parçalamaya yönelmemesi gerekir.⁷¹⁹

Levent Ürer'e göre "azınlık bilinci"ne ilave olarak çoğunluğun da bu grubu azınlık olarak görmesi ve kültürel "baskı" uygulaması gereklidir. Yoksa azınlıktan değil de "farklı grup"tan söz etmek gerekir. Toplumun başat güçlerinde farklı sayılan azınlık grubunun üyeleri, genellikle toplumun işleyişine eksiksiz katılmaktan ve toplumun olanaklarından eşit ölçüde yararlanmaktan alıkonulur.⁷²⁰

Özet olarak Uluslararası hukukta üzerinde anlaşılmış tek bir azınlık tanımı bulunmamaktadır. Devletler kendi azınlık tanımlamalarını yapabile

⁷¹⁸ Baskın Oran, Türkiye'de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, iç Mevzuat, içtihat, Uygulama, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004, s.16-17

⁷¹⁹ L. Ürer, s.13; E. Kaptan, s.53

⁷²⁰ L. Ürer, s.13

serbestîsini yitirmemek için kendilerini belli bir azınlık tanımı ile bağlamak istememektedir. Azınlık kavramının karmaşık ve farklılıklar içeren bir olgu olması, her ülkenin sosyal ve politik yapısının farklı olması ile birleşince ortak bir tanımda buluşmak mümkün olamamaktadır.⁷²¹

6.1.2.2. Etniklik ve Etnik Mesafe Kavramı:

Son yıllarda “azınlık” kavramıyla birlikte ya da onun yerine “etnik” kavramı da çok sık kullanılmaktadır. Konuyu daha iyi anlamak adına “etnik”, “etnik grup” ve “etnik mesafe” kavramlarını ve bunların “azınlık” kavramı ile ilişkilerini incelemek faydalı olacaktır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “etnik” kelimesinin anlamı “Kavimle ilgili, budunsal, kavmî” olarak verilmiştir.⁷²²

Genel olarak, benimsedikleri dil, din ve sahip oldukları kültür itibariyle diğer gruplardan farklı olan gruplar olarak nitelenen⁷²³ “Etnik” kavramı, millet ve azınlık kavramları ile birlikte ve iç içe kullanılmakla birlikte son derece esnek ve izafi bir kavramdır. İnsanlar arasında doğuştan gelen fiziki özellik farklarının ırk ve soy farklarını belirlerken dil, din, iktisadi düzenlemeler, hükümet, beslenme alışkanlıkları, giyim ve aile kalıplarındaki kültürel farklılıklar da etnik grupları belirler.⁷²⁴

Etnisite, bir grubun içinde yaşadığı toplumsal yapının asli unsuru olmaması ya da olamaması durumudur. Etnisitenin temelinde genel anlamda soy, dil, din, yaşama tarzı gibi unsurların farklılıkları bulunur ama asıl belirleyici etken kültürdür. Bir grubun kendini toplumsal yapının dışında görmesi ve kendini bu yapıya ait hissetmeyerek ayrı bir unsur olarak

⁷²¹ Numan Dalyancı, “Avrupa Birliği'nin Azınlık politikaları ve Türkiye'ye Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006, s. 178

⁷²² Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005

⁷²³ Ali Tayyar Önder, Türkiye'nin Etnik Yapısı, Pozitif Yayınları, İstanbul 2005, s.15

⁷²⁴ E Kaptan, s.58-59

tanılması ise etnik bilinçtir. Yani etnisitenin bir fiili durumu, bir de bilinç temeli vardır.⁷²⁵

Etnik kimlik sabit olmayıp pek çok nedene bağlı olarak süreç içinde değişkendir. Örneğin 24 Oğuz boyundan biri olan Avşarların bir bölümünün yanı sıra, Döğerler, Kalaçlar, Kikiler, Türkanlar, Karakeçiciler, Beydilliler önemli ölçüde Kürtleşmişlerdir.⁷²⁶

Bir ülkede yaşayan, etnik bakımlardan farklı kişi ve toplumların birbirleriyle uyumlarına ve müşterek yönetim otoritesi ile onu oluşturan kurumlara bağlılık derecelerine “Etnik mesafe” denir.

Etnik kimlik gibi etnik mesafe de asla sabit değildir, uzar, kısalır ve hatta sıfıra düşebilir. Bu değişim “devletin kuruluş biçimine, çağdaş devlet ve insanlık anlayış düzeyine yakınlık veya uzaklığına, anayasa ve yasalarına ve bunların uygulanabilme derecesine, “siyasi mesafe” ve “refah mesafesi” etkenlerine, ulusun devletin varoluş nedeni etrafında toplanabilme durumuna ve bunu etkileyen merkezci ve merkezkaç güçlerin dengesine ve bütün bunlara zemin oluşturacak olan fertlerin kültür, uygarlık ve bilgi düzeyine” bağlıdır.⁷²⁷

Bir ülkede değişik etnik grupların varlığı beraberinde zorunlu olarak etnik sorun veya çatışma getirmez. En az iki etnik gruptan birinin diğerine karşı olumsuz ayrımcılık yapması⁷²⁸ ve azınlık mensuplarının kendilerini temelde vatandaşlar yerine bir etnik grubun üyesi olarak görmeye devam etmeleri durumunda iç çatışma ve anlaşmazlık ihtimalinin daima var olacağı

⁷²⁵ Milay Göktürk, “Çözölmeye Giden Yol: Etnik Bilinç”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 77

⁷²⁶ A. Önder, s. 20

⁷²⁷ Mert Bayat, Milli Güç ve Devlet, Belge Yayınları, 1986, İstanbul, s.36

⁷²⁸ Ümit Özdağ, Kürtçölük sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları, Bir Millet Uyanıyor:11, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s.81

değerlendirilmektedir.⁷²⁹ Etnik mesafeyi devlet için sakıncalı olmaktan çıkarmak amacıyla yapılan çeşitli uygulamaları Mert Bayat beş grupta ele toplamaktadır:

Dengeleme: Bu daha ziyade büyük ülkeli ve/veya çokuluslu devletlerde, konfederasyon ve federasyon sistemlerini uygulamak ve gerektiğinde özerk bölgeler oluşturmak şeklinde sağlanabilir. Buna örnek eski SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti gösterilebilir.⁷³⁰

Farksızlık: Bunun başta gelen örneğini ABD'ndeki yasal ve fiili durumlarda görmek mümkündür. Birçok ırk ve dinden insanın yaşadığı bu ülkede etnik farklılık düşünülmemekte ve herkes "Amerikan" olarak kabul edilmektedir.

Diğer bir örneği de, çok daha küçük bir ülke olan Belçika'da görebiliriz. Burada yaşayan ve ayrı dilleri konuşan Valon'lar ve Flaman'lar arasında fark gözetilmemekte ve etnik mesafeyi kısaltmak için devletin iki resmi dili kabul edilmektedir. Buna rağmen bu iki etnik grup arasındaki soğukluk süregelmektedir.⁷³¹

Asimilasyon: Bu yöntem bir etnik kütlenin büyük çoğunlukta olduğu devletlerde uygulanmaktadır. Amaç azınlıkta olanların, çoğunluğun dil, kültür, din vb. gibi etnik nitelikleri içinde eritmek, başka bir deyimle kendi nitelik ve özlerini kaybettirmektir. Bunun tipik bir örneği 80'li yıllarda Bulgaristan'da Türk azınlığa karşı uygulanmıştır.

Azınlık-çoğunluk ilişkisi noktasında karşımıza çıkan en önemli problem, çoğunluğun azınlığı asimile etmesi durumudur. Ancak bu iddia Türk kültürü

⁷²⁹ Mustafa Şahin, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 200, s.36

⁷³⁰ M. Bayat, s.38

⁷³¹ M. Bayat, s.39

için dile getirilemez. Çünkü medeniyet kurmuş Türk kültürü hiçbir coğrafyada, hiçbir kültürü asimile etmemiştir.⁷³²

Apartheid: “Kesin İrk Ayrımı” esasına dayanan yöntemdir. Bu yöntemin tipik örneği Güney Afrika Cumhuriyeti’nde yaşanmıştır. Azınlıkta olan beyazlar egemen ırk durumundadır. Çoğunluğu teşkil eden zenciler ise pratikte insan haklarından büyük ölçüde mahrum bırakılmışlardır. Bu, sömürgeci ile sömürülen halkın aynı coğrafyada bulunduğu çağdışı bir sistemdir. Bu yöntem etnik mesafelerin dengelenmesi, azaltılması veya yok edilmesi yerine, egemen ırkın refahı yararına kesin olarak muhafazasını öngörmektedir.⁷³³

Kader Birliği: Buna örnek olarak İngiltere (Birleşik Krallık) incelenebilir. Bu ülkeyi oluşturan K.İrlanda, İskoçya ve Galler’de yaşayan halk Büyük Britanya halkı olarak beraber yaşarlar. Burada etnik mesafeler muhafaza edilmekle beraber, bunların devletin bütünlüğüne etkisi yok edilmiş ve aynı gemide yolculuk edenlerinkine benzer bir “kader birliği” etkeni etrafında birleşilmiştir.

Ümit Özdağ da etnik mesafenin azaltılması yöntemlerini “Farklılıkların Yok Edilmesi” ve “Farklılıkların Yönetilmesi” olarak iki grupta incelemektedir. Birinci grup yöntemleri; Soykırım, Tehcir, Bölünme (Kaderini tayin hakkı) ile Bütünleşme ve/veya asimilasyon, ikinci grup yöntemleri ise; Hegomonik kontrol, Hakeme başvurma, Kantonlaşma-federalleşme ile Güç paylaşımı olarak saymaktadır.⁷³⁴

Etnik mesafe devletlerin iç dengeleri üzerinde en büyük etkenlerden biridir. Etnik mesafenin ölçülerinin, devletlerin, hükümetlerin ve milletlerin; çağdaşlık, gelişmişlik, bilgi ve kültür düzeyleriyle de büyük bir paralellik

⁷³² Milay Göktürk, “Çözölmeye Giden Yol: Etnik Bilinç”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 81

⁷³³ M. Bayat, s.40

⁷³⁴ Ü.Özdağ, Kürtçölük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları, s.115-119

taşıdığını ileri sürülmektedir. Başka bir deyimle, etnik mesafeler, kurumları ve esasları çağın gerisinde, insanları cahil ve geri kalmış devletlerde daha büyük olmakta ve yıkıma kadar götürecek olumsuz etkileri yaratabilmektedir.⁷³⁵

Aynı dil ve soydan gelen küçük zümreler, müstakil bir kültür teşkil edemezler; onlar her millete unsur olarak girerler, iradelerini onun iradesiyle birleştirirler ve bu suretle milli kültürün doğuşuna hizmet de edebilirler. Fakat etnik zümre, kendi yetersizliğine rağmen “milletlik” iddiasına kalkarsa anarşiye sebep olur. Etnik zümrenin milletlik iddiası tarih şuuru ve tarihi kadere aykırı olduğu için, hangi siyasi endişeden doğarsa doğsun, gerçek dışı ve hatalıdır.⁷³⁶

6.1.2.3. Azınlıkların Korunması ve Tarihsel Gelişim:

Azınlık kavramı, 16. yüzyılda Reform döneminde “dinsel azınlık” kavramıyla birlikte doğmuştur. Buna koşul olarak, “azınlıkların korunması” benzer bir şekilde Avrupa’daki Din Savaşları ve ardından yapılan uzlaşma sürecinde gündeme gelmiştir.⁷³⁷

1598 yılında Fransa’da yayınlanan Nant Fermanı bunun ilk örneğidir. Bu ferman ile Kral, Hıristiyan halkın her türlü mezhep seçimini serbest bırakıyordu.⁷³⁸

Azınlık kavramını asıl geliştirerek onu uluslararası hukuk ve ilişkilere sokan, Katolik ve Protestan yönetimli devletler arasında imzalanan azınlık koruma antlaşmaları oldu. Çünkü karşı tarafta kendilerinin azınlığı bulunan ve kendi içlerinde karşı tarafın azınlığı yer alan bu devletler, 1562’de başlayıp 1598’e dek süren ve tam olarak Vestefalya Antlaşmasıyla ancak 1648’de

⁷³⁵ M. Bayat, s.41-42

⁷³⁶ Hilmi Ziya Ülken, s. 207

⁷³⁷ L. Ürer, s.35

⁷³⁸ E. Kaptan, s.49

biten kanlı din savaşları sonunda, karşılıklı olarak azınlıklarını koruyacak yöntemler düşündüler.

Tek taraflı koruma fermanları biçiminde başlayan ve ikili antlaşmalar biçiminde devam eden bu azınlık koruma sürecinin sonunda Avrupa ülkeleri Avrupa'daki dinsel azınlık çatışmalarını bitirdiler. Bunun sonucu olarak bir yandan güçlendiler, bir yandan da Avrupa dışındaki azınlıklarını (Hıristiyanları) korumaya yöneldiler.⁷³⁹

Levent Ürer'e göre de reformasyon döneminde "dinsel azınlıkların" korunmasında başlıca üç yöntem ortaya çıkmıştır:

Birincisi, iki egemen devlet arasında gerçekleştirilen anlaşmalar;

İkincisi, savaş sonunda bir ülkeden öbürüne geçen insanları, grupları ve toprakları üzerinde yaşayanları koruyan belgelere ilişkin düzenlemeler;

Sonuncusu ise, Müslüman devletlerde yaşamakta olan Hıristiyan tebaanın, Hıristiyan dinine mensup devletlerin müdahalesi sonucunda haklarının güvenceye alınmaya çalışılmasıdır.⁷⁴⁰

Kırım Savaşı sonunda yapılan Paris Anlaşması bunun ilk örneklerindedir. Bu anlaşma ile Batılılar zımnen de olsa Osmanlı devleti içinde yaşayan Hıristiyan azınlıkların korunmasını Avrupa Uyumu'na bırakıyordu.⁷⁴¹

Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler 19. yüzyıla kadar millet sistemi çerçevesinde devletin kendilerine tanıdığı haklardan yararlanarak son derece rahat bir hayat sürdürmelerine rağmen devletin zayıflamaya başlamasıyla

⁷³⁹ B. Oran, s.11

⁷⁴⁰ L. Ürer, s.36-37

⁷⁴¹ E. Kaptan, s.50

birlikte⁷⁴² Avrupa ülkeleri zayıf Osmanlı İmparatorluğunun içişlerine bu Hıristiyan azınlıkları bahane yoluyla müdahale ederek etki alanlarını genişletebileceklerini keşfetmişlerdi. Bu koruma, Avrupa politikasında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren en önemli problem haline gelen "Doğu Sorunu"nun (Question d'Orient; Osmanlı imparatorluğu topraklarına hangi devletin sahip olacağı mücadelesi) oluşmasına yol açtı.⁷⁴³

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde iki önemli gelişme yaşandı:

Önce 1856 Islahat Fermanı ile Gayrimüslimlere tanınan siyasi haklar sonucu Müslümanlar millet-i hâkime olma haklarını kaybettiler ve böylece devletin kurucu ilkelerinden birisi yıkılmış oldu.

İkinci büyük hamle ise Meşrutiyetin ilanı ile başladı. Gayrimüslimlerin vilayet meclislerine ve Meclis-i Mebusan'a girmeleriyle Osmanoğlu'nun egemenlik hakkına da ortak oldular.⁷⁴⁴

Avrupa Uyumu'ndan sonra uluslar arası koruma 1920'de çalışmaya başlayan Milletler Cemiyeti tarafından üstlenildi.⁷⁴⁵ Böylece evrensel örgüt güvencesi altında uluslararası azınlık koruması sistemine geçildi. Yalnız, bu koruma, sadece Birinci Dünya Savaşında yenilen ülkeleri ve yenseler de küçük-zayıf ülkeleri bağlayacak biçimde düzenlenmişti; yani evrensel değildi. Şu anda bu sözleşmeler, tüm ülkeleri kapsayacak biçimde evrensel olmak şartıyla yine uluslararası örgütlerin şemsiyesinde yapılmaya çalışılmaktadır.

⁷⁴² Mehmet Dikici, Uyum Yasaları (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlıklar), Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s.69

⁷⁴³ B. Oran, s.11

⁷⁴⁴ Nevzat Kösoğlu, "Bir Rapor Vesilesiyle Arka Plan", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 6

⁷⁴⁵ Rıza Nur, Lozan Hatıraları, İstanbul, 1991, s.94-95'ten aktaran E. Kaptan, s.51

(MC'den sonra Birleşmiş Milletler [BM], Avrupa Konseyi [AK], Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı [AGİT], Avrupa Birliği [AB]).⁷⁴⁶

6.1.2.4. Azınlık Hakları:

Azınlıklar sorunu genel insan hakları alanı içindeki özel bir sorundur. Dolayısıyla insan haklarının bir parçası⁷⁴⁷ olan azınlık hakları, bir ülkede yaşayan azınlık bireylerine devlet tarafından tanınan ve topluca (grup olarak) kullanılabilen özel insan haklarıdır. Bu hakların uluslararası standartları karşılıyor veya onun gerisinde kalıyor olması hususu, büyük çoğunlukla, ilgili devletin demokratikleşme düzeyiyle ilgilidir.⁷⁴⁸

Azınlık hakları “negatif” ve “pozitif” haklar olmak üzere iki ayrı kavram ile açıklanmaktadır.

Negatif haklar ülkenin tüm vatandaşlarının sahip olduğu haklardır. Bunlar, azınlıkların da ayrıma tabi olmadan doğal olarak yararlandığı, yasa önünde eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, serbest ticaret, dini özgürlük vb haklardır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın başlangıç bölümünde her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu vurgulandıktan sonra İkinci bölümde Temel Hak ve Ödevler başlığı altında bu haklar sayılmaktadır.

⁷⁴⁶ B. Oran, s.12-13

⁷⁴⁷ Mustafa Şahin, Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 200, s.37

⁷⁴⁸ B. Oran, s.22

Çeşitli maddelerde sayılan bu haklar negatif haklara örnek olarak gösterilebilir.⁷⁴⁹

Pozitif haklar: ise tüm yurttaşlardan ayrı olarak; yalnızca azınlığa tanınır. Azınlık bireyi bunları kendi grubuyla birlikte kullanır; yani bunlar grup haklarıdır. Örneğin Türkiye'de Lozan'a göre yalnızca gayrimüslimlerin kendi okullarını kurarak buralarda kendi dillerini okutma hakkı vardır.⁷⁵⁰

Uluslar arası alanda üzerinde anlaşılmış bir azınlık ve azınlık hakları tanımı bulunmamakla birlikte özellikle azınlıklara ait kültürel haklarla ilgili kimi sözleşme ve kararlar şöyle sıralanabilir:

- 26.6.1945 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.
- 18.12.1992 tarihli Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dil Azınlıklarına Mensup Kişilerin Hakları Konusunda BM Bildirgesi.⁷⁵¹
- BM Genel Kurulunun 7.11.1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi.
- UNESCO'nun 1966 yılında yayınladığı "Uluslar arası Kültür İşbirliği Esasları" hakkındaki bildirgesi.
- UNESCO'nun 1982 yılında Meksiko Kültürel Politikalar Dünya Konferansında kabul edilen 1 sayılı tavsiye kararı.
- Avrupa Konseyi tarafından 1.2.1995 de imzaya açılan Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme.⁷⁵²

Pozitif ayrımcılık olarak ta adlandırılan bu haklar son yıllarda sadece azınlıklar konusunda değil başta kadın erkek eşitliği olmak üzere engelliler,

⁷⁴⁹ MADDE 23. – Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.; MADDE 24. – Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.; MADDE 25. – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No:2709, Kabul Tarihi:7.11.1982, Resmi Gazete Tarihi: 9.11.1982-17863 Mükerrer

⁷⁵⁰ B. Oran, s.23

⁷⁵¹ Olası bir yanlış yorumun önlenmesi için, bildirgenin hiçbir kuralının, devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığı dâhil, BM ilkelerine ve amaçlarına aykırı olan bir eyleme esas teşkil edemeyeceği açıkça belirtilmiştir.

⁷⁵² Savaş Çoban, Küreselleşme, Ulus-devlet, Azınlıklar ve Dil, Su Yayınları, İstanbul 2005, s.111-116

çocuk hakları vb konularda sık sık gündeme gelmektedir. Buradaki temel düşünce zayıf durumda olanların genel haklarla korunamayacağı, bu unsurları korumak için baskın durumda olanlara karşı ilave haklar vermek gerekliliğidir.

Teoride kolayca açıklanan bu hakların pratik uygulamalarında çok büyük zorluklar vardır. Bunlardan birisi de pozitif ayrımcılığın ne oranda uygulanacağıdır. Aşırı uygulamaların çoğunluğun ezilmesine yol açacak sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır. Örneğin Osmanlı İmparatorluğunda azınlıklara uygulanan askerlik ve vergi muafiyetleri yüzyıllarca cepheden cepheye koşan ve asli unsur olan Türklerin ekonomik ve sosyal olarak çok büyük sıkıntılar çekmesine sebep olmuştur.

Azınlık açısından alındığında ise görülen şudur ki, bu haklar azınlığı bir anlamda tecrit ettiği için onun gelişmesine zarar verebilir. Örneğin çocukların genel okullara değil, öğretimi azınlık dilinde yürüten okullara gönderilmesi halinde bu çocukların çoğunluğun dilini (resmî dili) öğrenmeleri güçleşebilir ve dolayısıyla da hayatlarını kazanmaları zorlaşabilir.⁷⁵³

Azınlık haklarıyla ilgili devam eden tartışmalardan biri de azınlık haklarının azınlıkların devletten ayrılmasına sebep olup olmayacağıdır.

Eşit muameleye tabi olmak, kendi kültürünü, dinini ve dilini yaşamak, devletin siyasi ve iktisadi hayatına tam olarak katılmak olarak özetlenebilecek azınlık haklarının eksiksiz uygulanmasının bölünme ve asimilasyondan kaçınma için gerekli görülmekle birlikte, demokrasinin çok ileri olmadığı durumlarda azınlık sorununun toplumu derinden böldüğü de görülmektedir.⁷⁵⁴

Baskın Oran'a göre ise devletler azınlığın güçlenmesinden ve sonuçta kendisinden ayrılmasından korktukları için çoğu zaman pozitif ayrımcılık konusunda isteksiz davranırlar. Yazara göre, pozitif hakların verilmesi,

⁷⁵³ B. Oran, s.28

⁷⁵⁴ M. Şahin, s.37

milletin bütünlüğüne katkı yapmak açısından önemlidir. Çünkü böylece azınlık kimliği korunmuş olur, azınlığın kendini itilmiş veya ezilmiş hissetmesi önlenir, bunun sonucu olarak da toplumu oluşturan çeşitli unsurlar arasında demokrasi ve barış kolaylaşır, azınlıkların ayrılıp kendi devletlerini kurmaları için gerekçe (ve meşruiyet) kalmaz.⁷⁵⁵

6.1.3. AB'nin Azınlık Politikaları:

Son yıllarda özellikle etnik milliyetçiliğin artması azınlık hakları konusunu Avrupa gündeminin ön sıralarına getirmiştir.⁷⁵⁶ Önceki bölümlerde de açık olarak ortaya konulduğu şekilde uluslar arası hukuk açısından genel kabul görmüş bir azınlık tanımı bulunmamasına rağmen AB raporlarında azınlıklarla ilgili konular tartışmalara yol açacak şekilde oldukça ayrıntılı yer almaktadır.

AB hukuk sisteminde de doğrudan azınlıkların korunması ile ilgili normatif bir düzenleme bulunmamakta ve AB'nin azınlıkların korunması konusundaki rejimi, bağlayıcı hukuk normlarından daha çok siyasi ve yarı hukuki düzenlemelerden oluşmaktadır.⁷⁵⁷

Bu süreçte AB'de genel olarak iki karşıt görüş ortaya çıkmıştır. Almanya, İtalya ve Hollanda ulusal azınlık taleplerine tek uygun ve aynı zamanda zorunlu yanıtın kolektif azınlık haklarını uluslar arası alanda tanımak olduğunu savunurken; Fransa ve Yunanistan gibi ülkeler ise ulusal azınlık haklarının egemen devlet haklarının yanındaki ikincil konumlarını

⁷⁵⁵ B. Oran, s.26

⁷⁵⁶ Mu. Şahin, s.36

⁷⁵⁷ Numan Dalyancı, "Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Etkileri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006, s. 182

sürdüremelerini ve sorunun devletlerin iç siyasetleri içinde tutulmaya devam edilmesini savunmaktadır.⁷⁵⁸

Bir sonraki bölümde görüleceği üzere Türkiye Cumhuriyeti azınlıklarını uluslar arası bir anlaşma olan Lozan Barış Anlaşmasına göre tanımlamış ve iç hukukunu da buna göre düzenlemiştir. AB Raporları da uluslar arası birer belge olmasına rağmen, öyle anlaşılmaktadır ki, AB, Türkiye’de Lozan haricinde de “azınlıklar”ın var olduğunu kabul etmektedir.

Bu konuda yukarıda da görüldüğü gibi tüm İlerleme Raporlarında açık veya örtülü hükümler vardır. Örneğin, 2005 İlerleme Raporu’nda “*Türk makamlarına göre, Türkiye’deki azınlıklar, 1923 Lozan Antlaşması uyarınca, münhasıran gayrimüslim topluluklardan oluşmaktadır... . Bununla birlikte, ilgili uluslararası standartlar ve Avrupa standartlarına göre Türkiye’de azınlık olarak nitelendirilebilecek başka topluluklar da mevcuttur.*” ifadeleri yer almaktadır.⁷⁵⁹

Tüm belgeler incelendiğinde AB Türkiye’de, Lozan dışında üç farklı “azınlık” grubu yaratmaya çalışmaktadır:

Başta Kürt asıllı Türk vatandaşlar olmak üzere farklı etnik gruplar (Araplar, Lazlar, Çerkezler... vd.).

Lozan anlaşmasında azınlık olarak sayılmayan, Süryaniler gibi çeşitli Hıristiyan topluluklar.

Sünni çoğunluk içinde sayılmayan Alevi vatandaşlar.

Avrupa Birliği birçok konuda olduğu gibi azınlıklar konusunda da çifte standartlara sahiptir. Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye yönelttiği azınlıklarla ilgili

⁷⁵⁸ Murat Saraçlı, “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Azınlıklar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006, s.96

⁷⁵⁹ 2005 Regular Report

eleştirilerin yersiz ve maksatlı olduğu görüşü Türk kamuoyunda yoğun kabul görmektedir:

Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri'ne Türkçe yayın yapma, ana dillerinde eğitim hakkı verilmemekte, seçilmiş müftünün yerine hükümet tarafından başkası atanmaktadır. AB üyesi Yunanistan, hâlâ ülkesinde Türk olmadığını savunmakta ve AB bu Türk azınlığına sahip çıkmamaktadır.⁷⁶⁰ Hollanda 30 yıldır uygulanan Türkçe eğitim ve öğretimini, bütünleşmeyi engelliyor diye iptal etmiş, Almanya İçişleri bakanı Otto Schilly en iyi bütünleşme eritme(asimilasyon)dir diyebilmiştir. Türkiye'de Alevi vatandaşları azınlık olarak tanımlarken kendi ülkelerindeki Katolik, Protestan ve Ortodoksları acaba neden azınlık olarak ilan etmemektedir?⁷⁶¹

Benzer şekilde Genelkurmay İkinci Başkanı Org. Ergin SAYGUN Washington'daki Amerikan Türk Konseyi (ATC) yıllık toplantılarında yaptığı konuşmada sözde Ermeni soykırımı iddialarının siyasi nitelik taşıdığını belirterek "Bir siyasi parti lideri, Ermeni soykırımı iddiasını kabul etmediği için İsviçre'de yargılanıyor. 'Türkler, 1,5 milyon Ermeni ile 30 bin Kürdü öldürdü' dediğinizde ise ödül kazanıyorsunuz. Aradaki fark budur" sözleriyle uygulanan çifte standardı eleştirmiştir.⁷⁶²

Azınlık politikaları ile daima dikkat çeken Fransa 1999'da "Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı"nı imzalamış ancak Haziran 1999'da Anayasa Konseyi adı geçen şartta bazı hükümlerin Fransız Anayasası'nın bazı temel hükümlerine aykırı olduğuna karar vermiştir. Konseyin kamu hayatında Fransızca dışında bir dili kullanma hakkının (Şartın 7. maddesi ve giriş bölümü) cumhuriyetin bölünmezliği ilkesine ve cumhuriyet dilinin Fransızca olduğuna dair anayasa maddesine aykırı olduğuna karar vermesi üzerine

⁷⁶⁰ Rıdvan Karluk, "Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresindedir?" Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol, Ankara Ofset, Ankara 2001, s. 38

⁷⁶¹ Mustafa E. Erkal, "Küreselleşme ve Milli Devletler", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004, s. 40

⁷⁶² Yasemin Çongar, "Org. Saygun'dan 5 Kritik Mesaj", Milliyet Gazetesi, 27.03.2007

anayasa değişikliğine ihtiyaç olduğu ortaya çıkmış ancak bu kez de Cumhurbaşkanı Chirac, “Cumhuriyetin temel prensiplerinde bir çatlamaya neden olacağı” gerekçesiyle, herhangi bir değişikliği veto edeceğini açıklamıştır.⁷⁶³ AB organları ve diğer üye devletler ise bu yönde Fransa’ya herhangi bir müdahalede bulunmamıştır.

Yukarıda sıralanan tüm bu çifte standartlara cevap verilmediği sürece, AB'nin insan hakları ve azınlık haklarından söz etmesi kuşku ile karşılanacaktır

6.1.4. Türkiye Cumhuriyeti'nin Azınlık Politikası:

Türk milleti tarih boyunca çok sayıda devlet kurmuş, bu devletler içerisinde çok farklı dinlere, inançlara, soylara, kültürlere mensup insanlar bir arada sorunsuzca yaşamıştır. Bu durum, milletimizin hoşgörüyeye dayalı devlet geleneği ile mümkün olmuştur.⁷⁶⁴ Irk ve etniklik kavramları insanların bir arada yaşamaya başlamalarından itibaren “biz-onlar” eksenlerinin doğmasına sebep olmuş ve her kültür için farklı anlamlar ifade etmiştir. Türk kültürü açısından değerlendirildiğinde ise, “onlar” a tahammül ve hoşgörü, bazen “bize” zarar verecek kadar güçlü bir şekilde yer almıştır.⁷⁶⁵

Bilindiği gibi Türkiye'nin azınlık rejimini büyük ölçüde 1923 Lozan Antlaşması ve bu Antlaşmanın 37–45. maddeleri belirlemiştir.⁷⁶⁶ Bu

⁷⁶³ Sadi Somuncuoğlu, “AB’de ‘Hukuk’ ve ‘Yargı Bağımsızlığı’”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, s. 7

⁷⁶⁴ Mehmet Dikici, Uyum Yasaları, (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlıklar), Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s.69

⁷⁶⁵ M. Cihat Özönder, “Irk ve Etniklik Kavramları Hakkında”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 48

⁷⁶⁶ E. Kaptan, s.44; L. Ürer, s.8–9;

maddelerin birçok yerinde “gayrimüslim ekalliyetler” tabiriyle Türkiye’deki azınlıklar olarak gayrimüslimler tanımlanmıştır.⁷⁶⁷

Hukuk ve uluslararası hukuk açısından tanımlanan “Azınlık” kavramına göre değerlendirildiğinde, Türkiye’nin Lozan Antlaşması ile imza altına alarak kabul ettiği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık haklarına sahip olan azınlıklar Rumlar, Museviler ve Ermenilerdir. Bu gruplar dil, din ve soy bakımından Türklere tamamen farklı özelliklere sahiptirler. Bunların dışında Türkiye’de hukuk karşısında “azınlık” olarak tanımlanabilecek grup yoktur.⁷⁶⁸

Bunun en açık ifadesini Anayasa Mahkemesi’nin “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi ile azınlık yaratmak yasağına” uymadığı gerekçesiyle verdiği kapatma kararlarında bulmak mümkündür. Mahkemeye göre, “Lozan Barış Antlaşması’yla 18 Ekim 1925 günlü ‘Türkiye ve Bulgaristan arasındaki Dostluk Antlaşması’nda sayılanlar dışında Türkiye’de ‘azınlık’ ya da ‘ulusal azınlık’ bulunmamaktadır.”⁷⁶⁹

Bu konuda farklı görüşler de vardır. Örneğin Baskın Oran’ın Gayrimüslim azınlıklarla ilgili görüşü şöyledir: “Türkiye’de resmî politika yalnızca bu üç grubu azınlık saymış ve çeşitli ihlaller hariç tutulacak olursa bunları Lozan’daki azınlık koruma hükümlerinden yararlandırmıştır. Oysa Asurîleri ve Keldanileri de içine alacak biçimde kullanılan Süryani terimiyle anılan ve kökeni ilk Hıristiyanlara dayanan gayrimüslimler başta olmak üzere, Türkiye’deki bütün gayrimüslim yurttaşların (Nasturi, Yezidi, Protestan, vb.) Lozan korumasına dâhil olduklarına hiçbir hukuksal kuşku yoktur”⁷⁷⁰

⁷⁶⁷ İbrahim Sadi Öztürk (Bugünkü Türkçe ile) Yayına hazırlayan, Mondros, Sevr, Lozan Antlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004

⁷⁶⁸ M. Cihat Özönder, s. 49

⁷⁶⁹ Sosyalist Parti Kararı, Resmi Gazete, 25 Ekim 1992, 21386, s. 85. den aktaran Ali Resul Usul, “Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002

⁷⁷⁰ B. Oran, s.40

Yazarın azınlıklarla ilgili şu görüşleri ise AB ile tam bir uyum sergilemektedir: "Dünyada geçerli azınlık standartlarının aksine, Türkiye'deki resmî azınlık tanımı ve uygulaması epey dar bir yorumla ele alınır. "Azınlık" deyince yalnızca gayrimüslim yurttaşlar, hatta yalnızca üç tarihsel gayrimüslim grup (Ermeniler, Museviler, Rumlar) kastedilir. Müslüman yurttaşlar, çeşitli açılardan (etnik, dilsel, vb.) farklı olsalar bile, azınlık sayılmazlar.

Türkiye'nin bu tutumunu, devletin imzaladığı uluslararası sözleşmelere eklediği "Yorum Beyanı" veya "çekince"lerde şöyle okuyoruz:

"Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme'nin xxx maddesini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve Ek'lerinin ilgili hükümlerine ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutar." Bu beyanın/çekincenin söylediği özetle şudur: Türkiye'nin katıldığı sözleşmelerde getirilen haklar eğer Türkiye anayasası tarafından yasaklanan haklardansa veya Lozan'da azınlık kabul edilenler dışında kimselere de haklar getiriliyorsa, bunlar kabul edilemez."⁷⁷¹

Cihat Özönder ise B. Oran'dan farklı düşünmekte ve Türkiye'deki durumu şöyle ifade etmektedir: Atatürk sonrası dönemde, ırk ve etniklik alanındaki araştırmaların yasaklanması, Türkiye'de "etnokrasi" kavramının ciddi bir şekilde mesafe almasına yardımcı olmuştur. Etnokrasi, "nüfusça azınlıkta olan farklı veya farklılaşmış bir grubun, içinde yaşadığı kültür üzerinde hâkimiyet kurma olgusu" anlamına gelmektedir.⁷⁷²

6.1.5. AB Azınlık Politikalarının Türkiye'ye Etkileri

Azınlık kavramı ve azınlıkların korunması konusunda Türkiye ile AB arasında derin anlayış farkı bulunmaktadır. Bunun temel nedeni Avrupa ülkelerinin ve Avrupalıların tarihi süreç içerisinde "öteki" kavramı ile

⁷⁷¹ B. Oran, s. 37-38

⁷⁷² M. Cihat Özönder, s. 48

tanımladığı Türkiye ve Türk insanına önyargılı ve kasıtlı yaklaşımı olmakla birlikte, katkı sağlayan etkenler olarak da her ülkede olduğu gibi Türkiye'deki kanun ve uygulamalardaki kimi eksiklikler ile mevcut durumu AB'ne anlatmadaki başarısızlık sayılabilir.

AB'nin azınlık politikaları birlik içi ülkeler ve üçüncü ülkeler arasında farklılık arz etmektedir. Birliğe üye ülkelerde azınlık politikaları bireysel hak kapsamında değerlendirilirken, aday ülkelere tanınması ve azınlıklara grup haklarının verilmesini istemektedir. Dikkat çeken bir konu da Kopenhag Kriterleri'nde geçen ve üyelik için şart koşulan "...azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların istikrarının gerçekleştirilmesi" kriterinin kurucu antlaşmalara dâhil edilerek üye ülkeler için de bağlayıcı hale getirilmemesidir.

AB-TC ilişkilerinde azınlıklarla ilgili sorunlar aslında iki farklı boyut taşımaktadır:

Bunlardan birincisi, Lozan Antlaşması gereği hukuki olarak kabul görmüş azınlıklarla ilgili konulardır. Bunlar Antlaşmada öngörülen hakların kullanılması ve daha çok da Antlaşmada öngörülmeyen ve Antlaşmaya aykırı taleplerdir.

İkincisi ise aslında tamamen farklı bir konu olan Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak sayılmayan, Türkiye Cumhuriyeti'nin asıl kurucu unsuru olan Türk Milleti'ni oluşturan unsurları etnik, din ve dil bazında ayrıştırarak yeni azınlıklar yaratma çabaları ve bununla ilgili taleplerdir.

Birinci bölümdeki sorunlara ulusal ve uluslar arası hukuk kapsamında çözümler bulunabilir ve uygulamalarla sorun daha kolay ortadan kaldırılabilir. Ancak AB tarafından sürekli gündemde tutulan Lozan Antlaşması ile tanınanlar dışında, farklı etnik kökene ve dine mensup olan ve Türkçeden başka bir dil konuşan grupların azınlık olarak tanınması basit bir mesele olmayıp, fiilen ve hukuken de mümkün değildir.

Türkiye’de birleştirici değil de farklılaştırıcı, ayrıştırıcı unsurları öne çıkarmayı hedef alan ilk hamle 1960’lı yıllarda ortaya atılan “mozaik” kavramı olmuştur. İkinci hamle ise Türkiye’de sayısız etnik zümrelerin varlığının iddiası şeklinde gerçekleştirildi.⁷⁷³

Bir ülkenin etnik mozaik olarak tanımlanması için o ülkedeki etnik nüfusun genel nüfusa oranının % 35 ten fazla olması ön şarttır. Bu güne kadar yapılan tüm araştırmalar Türkiye’de bu oranın % 15in bile altında olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’yi 47 etnik gruptan oluşan etnik mozaik olarak “gösteren” P.A:Andrews bile, bu oranı % 13 olarak vermiştir. Hal böyle iken AB tarafından Türkiye’deki etnik gruplara ilişkin değerlendirmeler dünyaya batılılar tarafından maksatlı olarak dayatılmış bir gerçek dışı kabule dayanmakta ve doğrudan Türkiye’nin birlik ve bütünlüğünü hedef almaktadır.⁷⁷⁴

İnsan hakları olgusunun, etnik çerçevede anlaşılması ve yürütülmesi ortak bir millet şuuru yerleştirilememiş topluluklar bakımından kaçınılmaz olarak bir yıkım oluşturur. Farklı aidiyet duygusuna sahip bulunan toplulukları hukuki tanımlamalar, ekonomik çıkar ilişkileri, siyasal ya da kültürel haklar çerçevesinde bir arada tutmak mümkün değildir.⁷⁷⁵

Erol Manisalı “Batı”nın İnsan ve Azınlık Hakları konusunda çifte standart uyguladığını, kendi içinde bütünleşirken dışındakileri ayrıştırdığını ve bunun sorgulanması gerektiğini belirterek “ Batı emperyalizminin etnik ve dini ayrımcılığı asırlardır emperyalizmin bir aracı olarak kullandığını gözler önüne sermek gerekir” demektedir ve yazara göre az gelişmiş ülkelerde sorunun esas sebebi budur. Bütün bunlar göz ardı edildiğinde AB “Raporlar”ı da Batı

⁷⁷³ Nevzat Kösoğlu, “Bir Rapor Vesilesiyle Arka Plan”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 7

⁷⁷⁴ Ali Tayyar Önder, “Türk Milleti ve Etnik Mozaik İddiası”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 65

⁷⁷⁵ Murat Sezginer, “ ‘Türklük’ ve Türk Devleti’ Üzerine Tartışmalar”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 18

emperyalizminin bir maşası olarak Türkiye'ye karşı kullanacaklardır. Aynen Irak'ta "kitle imha silahları raporları" gibi...⁷⁷⁶

AB'nin azınlıkların korunması konusunda samimi olmadığı ve çifte standart uyguladığının bir başka göstergesi de aday ülkelerden imzalaması ve onaylaması talep edilen UAKÇS'ni 26 Aralık 2006 tarihi itibarı ile imzalamayan, imzalayıp ta onaylamayan veya çekinceyle imzalayan üye ülkeler bulunmasıdır.⁷⁷⁷

"AB'nin Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Türk vatandaşlarını azınlık olarak değerlendirmesi, ister istemez, akla Sevr Anlaşması'nı getirmektedir. Çünkü 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nda, Osmanlı Uyrukları soy, din ya da dil azınlığı olarak tanımlanmıştır. Bu azınlıklar, diğer Osmanlı Uyrukları ile aynı işlemlerden ve güvencelerden yararlanacaklardır."⁷⁷⁸

"Türkiye, Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı'nı kabul etmiş bir ülkedir. Burada, ulusal azınlıkların etnik, kültürel, dil ve dini kimliklerinin korunacağı; ulusal azınlıklara mensup kişilerin bu kimliklerini ayrıma tabi tutulmadan ve yasa önünde tam bir eşitlikle, hür olarak ifade etmeye, korumaya ve geliştirmeye hakları olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Türkiye, Lozan Antlaşmasındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyi taahhüt etmiştir. Bunun dışında, Türkiye'de azınlık vardır diye ısrar etmek, "Türkiye'nin bütünlüğüne yönelik bir girişim mi var?" sorusunu sormamıza neden olmaktadır."⁷⁷⁹

AP, 1984 yılından 2005 yılına kadar, doğrudan veya dolaylı olarak, Türkiye hakkında insan hakları ile ilgili 20'den fazla karar almıştır.⁷⁸⁰

⁷⁷⁶ E. Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.36-37

⁷⁷⁷ N. Dalyancı, s. 184

⁷⁷⁸ Rıdvan Karluk, "Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresindedir", s 41

⁷⁷⁹ R. Karluk, s 41

⁷⁸⁰ N. Dalyancı, s. 148

Avrupa Parlamentosunun Türkiye ile ilgili aldığı kararların ortak yönü birçoğunda “Kürt sorunu”na yapılan vurgudur. Özetle; her türlü şiddet kınanmakta, soruna siyasi, barışçıl ve tüm taraflarca kabul edilebilir bir çözüm bulunması, bu maksatla Kürt halkının temsilcileri ve örgütleriyle siyasi diyalog başlatılması ve Kürtlerin politik, sosyal ve kültürel haklarının tanınması ve AB Konseyi ile Komisyonun sorunun çözümü için çaba göstermesi istenmektedir. Bunun sağlanması için de mali yardımların durdurulması ve ilişkilerin askıya alınması gibi yaptırımlar uygulanması gündeme gelmiştir.⁷⁸¹

“AB'nin Türkiye'de bölücü ve yıkıcı faaliyetleri göz ardı ederek ve Güneydoğu'da ayrı bir devlet kurmak için çaba gösteren PKK'yı yok sayarak anadilde eğitim hakkı gibi masumane kılık takınmış talepleri Türkiye'nin tam üyeliği için şart koşması, Türkiye'ye uygulanan bir çifte standarttır. 2000 Düzenli Raporu'ndaki kültürel haklar ile azınlıkların korunmasına ilişkin taleplerin yerine getirilebilmesi için Anayasa'nın değişmesi gereklidir. Bu ise şu anda imkânsızdır. Çünkü Anayasamızın üçüncü maddesi değiştirilemeyecek hükümler arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda 'Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir (Md.3). Bu madde değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez (Md.4)" hükümlerini getirmiştir. Yine 42 nci maddede "Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez" denilmektedir"⁷⁸²

6.1.6. Alevi Azınlık İddiaları:

Kelime anlamı ve kavramsal olarak; İslam tarihinde, mezhep ve tarikat edebiyatında, Arapça dil kurallarına göre, Hazreti Ali'yi sevmek ve saymak, “Alevilik” ile ifade edilmiş, Hz. Ali'yi sevene “Alevi” denilmiştir.⁷⁸³

⁷⁸¹ N. Dalyancı, s.151

⁷⁸² R. Karluk, s 41

⁷⁸³ Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşılık, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1990, s.33

Orhan Türkdoğan, Selçuklu ve Osmanlı döneminde çevre merkez ilişkileri kapsamında değerlendirdiği Türk Aleviliği'nin, "Sünni" merkezin çevreyi dışlayarak adeta marjinal bir alana itmesi nedeniyle, bir değerler sistemi olarak işlenemediğini, fitne fesat unsuru olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Bu kabul sonucunda da, Türk tarihinde köken itibarıyla aynı soydan gelen insanlarımız tarihi süreç içerisinde karşıt unsurlar konumuna getirilmiştir.⁷⁸⁴

Gerek Osmanlı yönetimi gerekse İran'daki Türk hanedanlarının hatalı politikaları sonucu İran ve Kafkas coğrafyasında Türklüğün önemli bir kesimi Şia olmaya itilmiş, Türkiye Türklüğü içinde de Sünni-Alevi duygusal kümelenmeleri belirlemiştir. Böylece Şia-Sünni, Alevi-Sünni zıtlaşması sonucu Türk milleti büyük zarar görmüştür.⁷⁸⁵ Bu zıtlaşmanın oluşmasında İslam inançlarına sahip oldukları halde, namazdan ve oruçtan uzak olan Alevi vatandaşlarımızın Müslümanlığından şüphe edilmesi de önemli rol oynamıştır.⁷⁸⁶

Başka bir ifadeyle çeşitli hususlarda Alevi Türklerle Bektaşî ve Sünni Türkler arasında var gibi görünen görüş ayrılıklarını doğuran başlıca sebep yetersiz ve yanlış kültür politikaları sonucu tarafların İslamiyet'in özünden kopması ve bu değerleri anlayamaz hale gelişidir.⁷⁸⁷

Aslında Alevilik/Bektaşîlik kökeni Türklük kokan bir kültürdür. Merasimler Türkçe yapılır, törenler büyük ölçüde Şaman inanç ve gelenekleri

⁷⁸⁴ Orhan Türkdoğan, Alevi Bektaşî Kimliği, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s. 11-12

⁷⁸⁵ Muzaffer Özdağ, Türk Aleviliğinin Yükselişi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1998, s.52

⁷⁸⁶ Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik, s.147

⁷⁸⁷ Amiran Kurktan Bilgiseven, "Prof. Dr. Mehmet Eröz'e Göre Türkiye'de Alevilik-Bektaşîlik", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.44, Ekim 1986, s.27

ile örtüşür. Birçok gelenek, töre ve kutlama merasimi eski Türk kültür unsurlarının uzantısıdır.⁷⁸⁸

Türk kültürünün en duru taşıyıcıları ve soy, inanç, kültürel yaşantı veya düşünüş olarak bu coğrafyaya ait olan; sadece farklı bir İslam yorumu yapan Aleviler de batılılar tarafından etnik bir grup olarak tanımlanmakta; etnik bilinç oluşturulmaya çalışılmaktadır.⁷⁸⁹

Dil, kültür, yaşayış biçimi ve aile kalıplarıyla Türk milletinin belirgin bir yapısını ortaya koyan Alevi/Bektaşileri Antropolojik olarak da etnik grup kabul edilemezler.⁷⁹⁰

Ancak Kürt Azınlık yaratma çabalarında olduğu gibi bu konuda da dış güçlerin çalışmaları 19. yy.dan itibaren dikkat çekmektedir. Muzaffer Özdağ bu konuda iki örnek nakletmektedir:

1806 yılında Osmanlı İmparatorluğuna saldırmayı planlayan Napolyon İstanbul'daki elçisi Sebastiyân'dan rapor ister. Sebastiyân raporunda; Türkleri muharebe sahasında yenmenin mümkün olmayacağını ancak kendisine yeterli süre verilirse Alevi ve Sünni olarak iki mezhepten olan Türkleri mezhep kavgasına tutuşturabileceğini bildiri.

1921 yılında Merzifon Amerikan Koleji müdürü White yazdığı bir mektupta “ ... *Türk milleti'ni yıkmak için Ermeni ve Rum dostlarımızı desteklemeliyiz. Biz şimdiye kadar bunu yaptık ve başarılı olduk. Nihai ve kesin başarıya erişmek için Türk gücünü bölmeliyiz. Alevi Türkleri ve Kürtleri ayrılığa yönlendirmeliyiz*” görüşlerine yer vermektedir.⁷⁹¹

⁷⁸⁸ O. Türkdoğan, Alevi Bektaşi Kimliği, s. 11-12

⁷⁸⁹ Milay Göktürk, “Çözölmeye Giden Yol: Etnik Bilinç”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004, s. 79

⁷⁹⁰ O. Türkdoğan, Alevi Bektaşi Kimliği, s. 627

⁷⁹¹ M. Özdağ, s.53-54

Sadece bu iki örnek bile Alevi azınlık iddialarının temellerini göstermesi açısından yeterlidir.

Merkez çevre ikilemi nedeniyle yüzyıllar boyunca marjinalde yaşamış olmaktan ötürü günümüzde Alevilik bir “Alevilik inancı”ndan önce “Alevilik olgusu”na dönüşmüştür.⁷⁹²

Türkiye’de 20 milyon alevi olduğu, baskı altında tutulan bu Alevilerin direnişe geçmeleri gerektiği, mezhep kimliğini ve etnik özellikleri vurgulayıp, farklılıkları derinleştirerek siyaset yapma girişimleri Türkiye Cumhuriyetine karşı bir beşinci kol saldırısıdır. Dış saldırı ve istila öncesi içten çökertme tertibi ve girişimidir.⁷⁹³

AB’de içimizden bulduğu az sayıda destekleyiciyle birlikte, kökü “Şark Meselesi”ne dayanan politikaların günümüzdeki uygulayıcısı konumundadır. İlerleme Raporlarında Alevi vatandaşlarımızı azınlık olarak göstererek milli birliğimizi bölmeye çalışmaktadır. Oysa kaynakları Müslümanlık, İslam Tasavvufu ve Türk Töresi olan Alevi ve Bektaşilerin İslam dinine bağlı olduklarına ve Türk milletinin mensubu olduklarına şüphe yoktur.⁷⁹⁴

6.1.7. Kürt Azınlık İddiaları

Batılıların Oryantalizm maskesi altında “Şark Meselesi”nin günümüzdeki yansımalarından birisi de Doğu ve Güneydoğu yörelerimizde Süryani, Keldani, Asurî, Alevi, Fröydin, Ermeni, Zaza ve Kürt yaftaları altında etnik adacıklar oluşturarak⁷⁹⁵, tarih boyunca bir ve beraber yaşamış Türk milletinin bir unsuru olan “Türk Kürtleri”ni önce azınlık sonra da ayrı bir milletmiş gibi göstererek bölmeye çalışmaktadır.

⁷⁹² O. Türkdoğan, Alevi Bektaşi Kimliği, s. 679

⁷⁹³ M. Özdağ, s.57

⁷⁹⁴ Mehmet Eröz, Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1990, s.418

⁷⁹⁵ O. Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, s.26

Kürt vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu kendilerini Türk milletinin bir unsuru olarak gördüğü gibi, bugüne kadar yapılmış birçok bilimsel araştırma ve tarihi bulgulara göre Kürtlerin Türk soyundan olduğu da ortaya konmuştur.

Hun Türkü, Kürttürkü, ismi Türk Milleti içindeki, Uygur türkü, Kırgız türkü, Özbek Türkü, Azeri Türkü türünden Türk adının mahalli adlandırılışlarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı herkes Türk iken, Kürttürkleri sadece vatandaşlarımız değil, aynı zamanda soydaşlarımızdır.⁷⁹⁶

Bu bölümde öncelikle Kürt tarihi ve Kürt dili iddiaları incelenecek ve daha sonra Kürtlerin Türklüğü ile ilgili tezler değerlendirilecektir.

6.1.7.1. Doğu Anadolu'nun Tarihi

İçişleri Eski Bakanı Selahattin Çetiner "Geçmişten Günümüze Sorunlarıyla Güney ve Doğu Anadolu Gerçeği" adlı kitabının giriş bölümünde bölgenin tarihini inceler ve incelemesini şu cümle ile tamamlar:

"Bu bölümde ilk çağlardan başlayarak kısmen 17 nci yüzyıl sonuna kadar olan, dönemin tarihçesini ele aldık ve Kürtlerle ilgili hiç bir kayda buluntuya, esere, olaya rastlamadık."⁷⁹⁷

Oysa yörede Türk izleri çok eskilere dayanmaktadır. Bunlardan en önemlisi Erzurum ili Karayazı ilçesi yakınlarındaki Cunni Mağarasında bulunan Oğuz ve Uygur damgalarıdır. Bu mağarada, Divanü Lugat-it Türk'te de gösterilen, 24 oğuz boyundan 12'sinin damgası seçilebilmiştir. Yine benzer şekilde 1900 yılında Sivas iline inceleme gezisi yapan Prof. Dr. Cummont, Karataş mevkiinde Salgur, Kayı, Büğdüz ve Ula Yundlu

⁷⁹⁶ Şükrü Kaya Seferoğlu ve Hayri Başbuğ, Millet ve Milli Birlik Bilinci, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1985, s.105

⁷⁹⁷ Selahattin Çetiner, Geçmişten Günümüze Sorunlarıyla Güney ve Doğu Anadolu Gerçeği, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2003, s.1-13

damgalarına rastlamıştır. Her iki yerde bulunan damgaların 12. yüzyıldan kaldıkları tahmin edilmektedir.⁷⁹⁸

Türklerin en az yedi bin yıldan beri Otokton ahali, olarak iç ve doğu Anadolu'da yerleşip buraları kendilerine yurt edindiklerini gösteren bilimsel çalışmalar, Türklerin Anadolu'ya gelişlerini M.Ö. 4000 li yıllara kadar götüren tezler mevcuttur.⁷⁹⁹ Birçok bilim adamı tarafından Sümerlerin Türk kökenli olduğu ya da dillerinin Türkçe kökenli olduğu konusunda tezler ileri sürülmüştür.⁸⁰⁰ Ancak yazılı kaynaklarla yapılan fiziki tespitler konuyu hiçbir tereddüde meydan bırakmadan belgelemektedir. Anadolu'da Hattuşaş (Boğazlıyan)da ortaya çıkarılan Akad'lara ait "Şamtahari metni" Anadolu'daki Türk varlığı açısından çok önemli bir belgedir. M.Ö 1750–1200 yıllarında çivi yazısıyla taşa kazınan bu belgede zikredilen 17 Anadolu kralından birisinin Turki kralı İlşu-Nail olduğu yer almaktadır. Bu kayıttan çok açık bir şekilde M.Ö. ki yıllarda Anadolu'da Turan kökenli toplulukların yerleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁰¹ Yine Fırat nehri kıyısında Mari bölgesinde ortaya çıkarılan M.Ö. 4000–2000 döneminden kalma tabletlerde de Turukku adlı bir kavimden bahsedilmektedir.⁸⁰² M.Ö. 1000–500 yılları arasında Saka Türkleri, M.Ö. 395'ten itibaren ise ilk Hun akınları Anadolu'ya yönelmiş ve pek çok Hun oymak ve boyu Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da yerleşmiştir. Milattan sonra ikinci büyük Türk göçü gerçekleşmiş ve Anadolu'ya gelen Hun

⁷⁹⁸ O. Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2005, s.28

⁷⁹⁹ M.Şerif Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi (Etimoloji-Din-Etnografya-Dil ve Ermeni Mezalimi), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Beşinci Baskı, Ankara 1983, s.1

⁸⁰⁰ Fr. Hommel, V. Christian, B. Landsberger, Zeki Veliditogan ve Osman Nedim Turan'ın tezleri için bkz. A.Haluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s.46-52

⁸⁰¹ A.Haluk Çay, Her Yönüyle Kürt Dosyası, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s.52

⁸⁰² Sadi Bayram, Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri, İstanbul 1990, s.92–104 ten aktaran A.Haluk Çay, s.52

Türklerini Ağaçeri boyu, Sabır Türkleri ve diğerleri izlemiş ve birinci kuşak Türk yerleşimi Selçuklulara kadar kesintisiz devam etmiştir.⁸⁰³

Selçuklu dönemi aslında Türklerin Anadolu'yu Türkleştirme ve İslamlaştırmasının tarihidir. Bu dönemdeki varlığımızın belgelerinden birisi de Beyhan Karamağaralı'nın Ahlat mezartaşları üzerinde yaptığı araştırmalar sonucu ortaya konmuştur. 12. yüzyılda 16. yüzyıla kadarki döneme ait bin kadar mezar taşının benzerleri Orta Asya'da bulunmaktadır. Bu taşlar Bilge Kağan ve Kültigin sitilleri taşımaktadır ve Kültigin anıtı üzerindeki kabartmaların benzerlerini ihtiva etmektedir.⁸⁰⁴

Bu ve benzeri birçok Türk varlığına karşın yörede herhangi bir Kürt varlığına delalet eden kabristan, cami, köprü, kemer, anıt, konak, han ya da kervansaraya rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle oluşturulmaya çalışılan tarih tezi bölgede yaşamış en ilkel insandan günümüze kadar gelen çeşitli ırklardan insanlarla bunlara ait eserlerin Kürt tarihinin bir parçası olarak yansıtılmasına dayanmaktadır.⁸⁰⁵

Buraya kadar aktarılanların da gösterdiği gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu "Yerli unsur" olarak diğer coğrafi bölgelerden çok daha Türk'tür.⁸⁰⁶

6.1.7.2. Kürt Tarihi ve Kürtlerin Kökeni İddiaları:

Bugün suni olarak oluşturulmaya çalışılan Kürt tarihi iddialarına rağmen, başta Herodot ve Ksenefon'un eserleri olmak üzere, tarih araştırmaları için

⁸⁰³ Mahmut Rişvanoğlu, Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar'ın Kimliği, C.1, Tanmak Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s.4-7

⁸⁰⁴ Beyhan Karamağaralı, Ahlat Mezartaşları, 1993, s.1–9 dan aktaran Orhan Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, s.29–31

⁸⁰⁵ O. Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, s.31; A.Haluk Çay, s.84

⁸⁰⁶ A. Önder, s.96

önemli kaynaklarda Kürt adına, Kürtlerle ya da Kürt dili ile ilgili kayıtlara rastlanmamaktadır.⁸⁰⁷

Selahattin Çetiner bu konuda şu örnekleri vermektedir:

“Türk kavimlerinin Orta Asya'dan Kars-Van-Bitlis bölgelerine göçlerinden önce Ahlat'ı ziyaret eden Nasır-ı Hüsrev (İranlı Şair 1003–1061) bu yörede Arapça, Ermenice ve Farsça konuşulduğundan söz ettiği halde Kürtçe konuşulduğundan ve Kürtlerden hiç bahsetmemiştir.

Guillaume De Rubrouck (1220–1293 Misyoner) 1254 yılında Fransa'dan iki rahiple birlikte yola çıkarak Orta Asya'da Tatar Hanını görmeye gitmiş, konuğu olmuş, seyahatini Karakurum'a kadar uzatmış ve bir müddet sonra ülkesine dönmüştür.

Venedikli meşhur gezgin Marco Polo (1254–1324) 1271 yılında Orta Asya yolu ile Moğolların yönetimindeki Çin'e kadar gitmiş, Hanbalık'ta (Pekin) Moğol İmparatoru Kubilay Han, Polo kardeşleri çok iyi karşılamıştır. Polo'lar 17 yıl Kubilay Han'ın hizmetinde çalıştıktan sonra, 25 yıl ayrı kaldıkları ülkelerine dönmüşlerdir.

Yabancı ve Türk hiçbir yazar, bu iki gezginin yazdığı kitaplara dayanarak, Orta Asya'da bir Kürt kavminin ve lisanının mevcudiyetinden bahsetmez.” Özellikle ve sadece Kürtlere ait, gerçek ve bilimsel anlamda, belgelere ve bulgulara dayanan, literatüre geçmiş bir "Kürt Tarihi" mevcut değildir. Türkiye'deki Kürtlerle Tarihimiz müşterektir, vatanımız birdir”⁸⁰⁸

Haluk Çay Kürtlerin kökeni hakkındaki iddiaları Mezopotamya'nın eski kavimlerine dayandıranlar; İran'ın eski topluluklarından Medlere dayandıranlar; Araplara dayandıranlar ve Ermenilerle aynı ırka dayandıranlar

⁸⁰⁷ Necdet Sevinç, “Kürtlerin Türklüğü Üzerine Notlar”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ağustos 1979, Sayı:1, s.5

⁸⁰⁸ S. Çetiner, s.37,40

olmak üzere dört grupta incelemekte ve bu tezlerin hepsinin bilimsellikten uzak, maksatlı olduğunu açıklamaktadır.⁸⁰⁹

Selahattin Çetiner ise Kürtlerin kökeni (soyu) hakkında öne sürülen görüşleri yedi başlıkta incelemiştir:

Rus şarkiyatçılarından Nikitin'in Kürtler isimli kitabında yer alan Kürtlerin Karduk kökenli olduğu görüşü; Rus doğu bilimleri uzmanı Vladimir Minorsky tarafından ortaya atılan Kürtlerin Med (İran) kökenli olduğu görüşü; Bazı Arap gezginleri ve Mesudi, Ebu İshak gibi tarihçileri tarafından öne sürülen Kürtlerin Arap kökenli olduğu görüşü; geçmişte özellikle İran şahları tarafından savunulan Kürtlerin Hint-Avrupa kökenli yani Aryani (ARİ) olduğu görüşü; Kürtlerin Gürcü-Ermeni kökenli olduğu görüşü; E.A. Speiser'in "Mezopotamyanların kökeni" isimli eserinde öne sürdüğü Kürtlerin Sümer, Asur kökenli olduğu görüşü ve nihayet Kürtlerin Turan (Türk) soyundan olduğu görüşü.⁸¹⁰

Mahmut Rişvanoğlu ise Kürtlerin kökenini Bazı Efsanelere dayandıranlar, İran, Arap, Asur, Ermeni asıllı olduğunu iddi eden tezleri beş grupta inceledikten sonra Türk boylarından biri olduğu kanaatine ulaşır.⁸¹¹

Ali Tayyar Önder'de tezleri benzer şekilde beş grupta toplamıştır: Bunlar; Karduk kökenli olduğu, Med-İskitlerden olduğu, Kart'larla ilişkili olduğu, Guti ve diğer ön Asya kavimlerinden olduğu ve nihayet Türk olduğu şeklinde özetlenebilir.⁸¹² Kürtlerin kökeni hakkında bu kadar çok tez ileri sürülmesi ve sürülen tezlerin birbirinden farklılıklar arz etmesi bile zorlama bir tarih yaratılmaya çalışıldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

⁸⁰⁹ A.Haluk Çay, s.33-38

⁸¹⁰ S. Çetiner, s.47-49

⁸¹¹ Mahmut Rişvanoğlu, Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar'ın Kimliği, C.1, Tanmak Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s.32-50

⁸¹² A. Önder, s.177-192

6.1.7.3. Kürtlerin Türklüğü Tezi:

Türklerle Kürtlerin aynı kökenden, soydan oldukları görüşü: Orta Asya'da M.S. 7 nci yy. da (650lerde) Orhon Alfabesiyle, Türkçe olarak yazılmış olan ve Elegeş (Yenisey) yazıtı diye isimlendirilen anıttaki ifadelere dayandırılmaktadır.

Bu taş anıt ilk kez 1893 yılında Dr.W. Radloff tarafından yayınlanan "Arbeiten Der Orchon Expedition Atlas Der Mongolei-Orhon araştırmaları çalışması Moğolistan Atlası" isimli eserinde de yer almıştır.⁸¹³

1400 yıl önce yazılmış ve dikilmiş olan bu taş anıt üzerindeki "Men Kürt El Hanı Alp Urungu'yum" sözleri tarihçilere Kürt isimli Boy'un Türkçe konuştuğunu, yazdığını ve Türk kökenli olduğunu açıkça kanıtlayan bir belgedir.⁸¹⁴

Kürtlerin bir Türk boyu olduğuyla ilgili görüşlerden bir kısmı şöyle özetlenebilir:

1881 Diyarbakır Ergani doğumlu ve önceleri siyasi Kürtçülük davasının ateşli savunucusu, Kürt Terakki ve Teavün (Kalkınma ve Yardımlaşma) Cemiyetinin kurucularından Dr. Mehmet Şükrü Sekban, uzun süren ve geniş araştırmalarının sonunda gerçeği bulduğunu belirterek, 1933 yılında Paris'te Fransızca olarak yayınladığı "Le Probleme Kürde isimli kitabında "Kürtlerle Türklerin aynı ırktan oldukları" sonucuna varmıştır.⁸¹⁵

Muhtar Kutlu'nun Savak, İsmail Beşikçi'nin Alikan aşiretlerinde yaptıkları alan araştırmaları; her iki aşiretin Kürtçe konuşmalarına rağmen, kültür değerleri, inançları ve töreleriyle tamamen Türk kültürünü yansıttıklarını tüm belge ve verileri ile ortaya koymaktadır. Basil Nikidin'de "Kürtler" adlı

⁸¹³ S. Çetiner, s.47-49

⁸¹⁴ Mahmut Rişvanoğlu, Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar'ın Kimliği, s.88

⁸¹⁵ M.Şükrü Sekban, Kürt Meselesi, Kon Yayınları (Tarihsiz), s.38-39

kitabında Kürtlere ait gelenek, töre ve inanç sistemlerinin Türk töre ve geleneklerinin aynı olduğunu belirtmektedir.⁸¹⁶

Hollanda Kürdoloji Enstitüsü araştırmacılarından Marti Van Bruinessen başlangıçta Kürtleri diğer bir ırkla birleştirirken son defa yaptığı alan araştırmasında: Kürtleri Irak, İran, Türkiye Kürtleri diye üçe ayırdıktan sonra: Kürtlerin birbirinden farklı kökenleri olsa gerek diyor ve hatta Kürtlerin Turanî bir kavim olduğu şeklindeki görüşünü bazı yerlerde belirtmekten çekinmiyor ve "Kürdistan'da bütün aşiretler mutlaka aynı kökene sahip olma durumunda değildir. Çevrede bazı Kürt aşiretleri Türkleşmişken bazıları da Kürtleşmişlerdir. Yörede Alevilerin büyük çoğunluğu Türk soyludur. Kürt değil Türk'türler" dediğini aktaran Çetiner de aynı görüşe katılmaktadır. Genelde; İran'daki Kürtlerin Farslı, Irak'takilerin Şemit (Arap), Anadolu'daki Kürtlerin Türk soylu olduklarını kabul etmektedir.⁸¹⁷

Şerifhan Bitlisi "Şerefname" isimli kitabında İslamlaşmadan önce Kürtlerin Oğuz Han soyundan ve onun devletine bağlı olduğunu, Oğuzların Müslüman olduklarını bildirmek üzere, Hazreti Muhammed'e gönderdikleri elçilerden birinin soydaşları ve Kürmanç İlbeyi olan Boğduz-Aman olduğunu ve Kürtlerin Doğu Türkistan kökenli Türkler olduğunu yazmaktadır.⁸¹⁸

M.Şerif Fırat "Doğu İlleri ve Varto Tarihi" adlı eserinde; Zaza asıllı ve Hormek aşiretine mensup bir kişi olarak yaptığı incelemeler sonunda aşiretlerinin Türklüğünü delilleri ile ortaya koymuş, Kürtlerin Türklerle soydaş olduğunu savunmuştur.⁸¹⁹

Nihayet Lozan Konferansı'nda "Kürt halkının, İran kökenli olduğu öne sürülmüştür. Oysa bu iddiayı Kürtlerin Turan kökenli olduğunu kabul eden

⁸¹⁶ Orhan Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s.419-420

⁸¹⁷ S. Çetiner, s.53-55

⁸¹⁸ Mahmut Rişvanoğlu, Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar'ın Kimliği, s.87

⁸¹⁹ M.Şerif Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi (Etimoloji-Din-Etnografya-Dil ve Ermeni Mezalimi), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Beşinci Baskı, Ankara 1983.

Encyclopaedia Britannica yalanlamaktadır. Zaten Anadolu'yu tanıyanlar bilirler ki, gerek töre, gerek gelenek ve görenek bakımından Kürtler hiçbir yönden Türklerden farklı değildir.” diyen İsmet İnönü ve Türk Tarihi adlı kitabında “Türkler muhtelif kabile ve aşiretlerden mürekkeptir. Bu kabile ve aşiretler ayrı ayrı adlar alırlar. ... Kürt bunlardan biridir.” diyen Dr. Rıza Nur'da aynı görüştedir.⁸²⁰

Tüm bu görüşlere ilave olarak Kürtlerin Türklüğü tezi tarih, sosyal kültür, dilbilim alanlarında uzman Prof. F.Kırzıoğlu, Prof. B.Ögel, Prof. H.D.Yıldız, Prof. M.Eröz, Prof. B.Kodaman, Prof. A.Çay, Prof. T.Gülensoy, Prof. V.Togan, Prof. A.Taneri, N.Sevgen, M.Şerif Fırat gibi daha birçok araştırmacının katkılarıyla gelişmiştir.⁸²¹

Ayrıca özellikle Prof. Orhan Türkdoğan 1959–1985 yılları arasında Kars, Ağrı, Muş, Erzincan, Erzurum ve 1994–1997 yıllarında da Van, Malatya, Tunceli, Bingöl, Elazığ yörelerinde belirgin aşiret ve kabile kuruluşlarını incelediği alan çalışmasında Güneydoğu Kimliğini tüm ayrıntılarıyla ortaya koymuştur. Ulaştığı sonuç çok nettir:

“Bu araştırmada, kendilerini Kürt-Zaza-Alevi-Sünni-Yezidi ve Türk olarak algılayan aşiret-kabile toplulukları (gözlem ve görüşme metodolojisine dayalı) alan çalışmaları ile alınmıştır. Böylece, katılımcı yöntemlerle grubun arasında yaşayarak, bizim (araştırmacının) bakış açımız (etik) değil, bizzat grubun (denekin) bakış açısını (emik) kavramamız mümkün olmuştur. Tüm bu gruplar, Büyük Toplum'un veya Kurucu Kültür'ün değerler sistemi, inanç normları ve kültür unsurlarından en ufak sapma göstermeden, birlikteliklerini sürdürmektedirler.”⁸²²

⁸²⁰ Şükrü Kaya Seferoğlu ve Halil Kemal Türköz, 101 Soruda Türkler'in Kürt Boyu, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1982, s.4-5

⁸²¹ A.Önder, s.183

⁸²² O. Türkdoğan, Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, s. 10-11

6.1.7.4. Kürt Dili İddiaları:

Dil, bir toplumun etnik kökeninin en önemli göstergelerinden biridir. Kürtçe, yapı ve kelime olarak incelendiğinde Türkçe, Farsça ve Arapçanın karışımı olduğu görülmektedir.⁸²³

“Kürtçenin kökeni hakkında farklı görüşler, değerlendirmeler vardır. Değişik bilim adamlarına göre Kürtçe:

Ural-Altay (Turan) diller grubuna dâhildir, Hint-Avrupa (Hint-Ariler) diller topluluğu lisanlarından biridir, Sami (Semit) dilleri camiasındandır ve nihayet bir dil değil sadece bölgede hüküm sürmüş devletlerin ya da yaşayan toplumların dillerinden oluşmuş karma, toplama, mozaik ve basit bir lisanıdır.”⁸²⁴

Kürtçe ve Zazacanın birbirinden tamamen ayrı olduğunu vurgulayan M. Şerif Fırat “Kormançi-Kürtçe, dili aslında tarihte var olan ve herhangi bir millete mahsus olan tarihi bir dil değildir. ... Türkçeden ve sonrası birçok milletlerin dillerinden toplanmış özel bir lisanıdır.” Dedikten sonra Kormançinin yüzde kırkının eski Asya Türkçesi, yüzde otuzunun Farsça ve yüzde otuzunun da Arapça olduğunu ifade etmiştir.⁸²⁵

Türkiye'deki ve Türkiye dışındaki diyalektleri ve bunların 100'ün üzerindeki alt gruplarını ,Kürtçe adı altında toplamaya çalışmak dilbilimine, tarihi ve sosyal gerçeklere ters boş gayretlerdir diyen Haluk Çay'da bu görüştedir.⁸²⁶

Anadolu'ya Müslüman Türklerden çok önce gelen ve bugünkü Türkçenin binlerce yıl önceki halini kullanan Türk kavimleri kaçınılmaz olarak

⁸²³ A. Önder, s.160

⁸²⁴ S. Çetiner, s.60-61

⁸²⁵ M.Şerif Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, s.12-14

⁸²⁶ A.Haluk Çay, s. 118

zaman içinde Farsça ve Arapçadan bazı gramer kuralları ve kelimeler aldı. Bu şekilde bugün konuşulan değişik bir Türkçe diyalektiği olan Kürtçe ortaya çıktı. Bu konuyu Kaşgarlı Mahmut “Oğuzlar, Farslarla birlikte düşüp kalkmaya başlayınca bir takım Türkçe kelimeleri unutmuşlar, onun yerine Farsça kullanır hale gelmişlerdir.” Derken Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Doğu Anadolu’da konuşulan ve aralarında tercümanlıktan anlaşılamayan 40 ayrı Kürtçe ağızından bahsetmektedir.⁸²⁷

Bir dilin temelini oluşturan alfabe, sözlük ve edebiyat açısından yapılan incelemeler de Kürtçe açısından yukarıdaki görüşleri desteklemektedir.

Kürtçe alfabeyle yirminci yüzyıla kadar karşılaşılmasıdır. Asya kıtasında ve Orta Doğu Bölgesinde yapılan arkeolojik, kültürel ve sosyal araştırmalarda Kürtlere ait bir yazı çeşidinin mevcudiyetini kanıtlayan veya ondan söz eden bir yapıta, anıta, esere rastlanılmamıştır. Oysa o yörelerde yaşamış olan hemen bütün toplumlardan (Türk, Çin, Pers, Hint, Asur, Arap, Mısır ve daha birçokları) kalma eserler bugün bile ayaktadır ve ilgi odaklarıdır⁸²⁸

Kürtçe lügat çalışmaları konusunda akla ilk gelen isim Rusların Erzurum Konsolosluğunu yapmış olan Augüste Jaba’dır. Erzurum’da iken Molla Mahmut Beyazi’den öğrendiği bölge diyalektine dayanarak bir derleme çalışması yapmış ve 1860 yılında yayınlamıştır. Çarlık Rusyası Petersburg Bilimler Akademisi’nin isteği üzerine A.Jaba’nın bu yapıtı daha sonra Ferdinand Justi tarafından yeni bir sözlük haline getirilmiştir.

Justi’nin lüğatinde 8378 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin kökenini araştıran ve bu konuda ciddi çalışmalar yapanların arasında V.Minorsky ilk başta gelen Rus bilim adamıdır. Minorsky; Jaba’nın lüğatinde bulunan sözde Kürtçe kelimelerin kökenlerini şöyle tespit etmiş ve sıralamıştır. Bunlardan:

⁸²⁷ Mahmut Rişvanoğlu, Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar’ın Kimliği, s.88-89

⁸²⁸ S. Çetiner, s.74

3080 kelime Türkçe,
 2230 kelime Farsça, (Bunun 1200'ü eski İran dillerinden Zend diyalekti).
 2000 kelime Arapça kökenlidir.
 8378 kelimedenden geriye kalan 1068'i ise diğer bölgesel lisanlara ait ve de menşei bilinmeyen sözlüklerdir.
 Bunlardan; 370 kelime Pehlevi diyalekti,
 220 kelime Ermenice,
 108 kelime Keldanice,
 20 kelime Gürcüce
 300 kelime kökeni bilinmeyenlerdir.”⁸²⁹

6.1.7.5. “Kürt” Olarak Adlandırılan Grupların Coğrafi ve Demografik Dağılımları:

Öteden beri Türkiye'deki Kürt kökenlilerin miktarı hakkında maksatlı, abartılmış, yanlış ve çok değişik sayılar öne sürülmektedir. Sanki bir açık artırmadaymışçasına Kürt nüfusunu 15–20 milyona kadar çıkaranlar, az da olsa vardır. Hâlbuki Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Kafkaslar Bölgesi'nde yaşayan Kürt kökenlilerin toplamı ancak 20 milyon kadardır.⁸³⁰

Kürt olarak adlandırılan gruplarla ilgili olarak hiçbir güvenilir ve gerçekçi istatistikî bilgi mevcut değildir. İleri sürülen bütün istatistikî bilgiler tahminidir ve daha da önemlisi propagandaya yöneliktir.⁸³¹

Ali Tayyar Önder Anadili esas olarak yaptığı değerlendirmede şu rakamları vermektedir:⁸³²

⁸²⁹ A.Haluk Çay, s 119; S. Çetiner, s.75-76

⁸³⁰ S. Çetiner, s.95

⁸³¹ A.Haluk Çay, s. 27-28

⁸³² A. Önder, s.24

<u>Nüfus Sayımı:</u>	<u>Toplam Nüfusa Oranı %</u>
1927	8,7
1935	9,2
1945	7,9
1950	8,8
1955	7
1960	6,7
1965	7,1
2001	6.94 ⁸³³

Bu konudaki diğer bazı istatistikler de şunlardır:

Hollandalı Bilim Adamı Martinus M.Van Bruinessen'e göre: dünyadaki 15–16 milyon Kürt nüfusunun 3,5 milyonu İran'da, 7–8 milyonu Türkiye'de, 3 milyonu Irak'ta yarım milyondan fazlası da Suriye ve Rusya'da yaşamaktadır.

Almanya'da yayınlanan "Der Fisher Weltal Almanach 1995" adlı kitap; dünyadaki Kürt nüfusunu 16 milyon olarak belirtmekte, bu miktarın 820.000 'inin Suriye'de, 3,6 milyonunun Irak'ta, 5,3 milyonunun İran'da, 6,2 milyonunun da Türkiye'de bulunduğunu yazmaktadır.

Ortadoğu'daki toplam Kürt nüfusunu 20 milyona kadar çıkaran Christiane More ise Nüfus dağılımını şu şekilde göstermektedir: Türkiye'de 10 milyon, İran'da 6 milyon Suriye'de 0,8 milyon, Irak'ta 3 milyon Sovyetler Birliği'nde 350.000

Oda Ferber ve Doris Graslin isimli Alman yazarlar da bölgedeki toplam Kürt nüfusunun 20 milyon civarında olduğunu kabul etmekte, Türkiye'deki Kürt nüfusunun 7–8 milyon kadar olduğunu belirtmektedirler.

⁸³³ 1927 yılından 1985 yılına kadarki Genel Nüfus sayımları'ndaki tespitler ve 2001 yılına kadar yapılan araştırma ve anketlerdeki veriler değerlendirilerek elde edilmiştir. A. Önder, s.30

Hacettepe Üniversitesi nüfus enstitüsü müdürü Prof. Dr. Aykut Toros ve arkadaşlarının bulgularına göre: "Türkiye nüfusunun %13/14'ünü Kürt kökenli vatandaşlar oluşturmaktadır". Bu görüşe göre Türkiye'de ortalama 9,4 milyon kişi Kürt kökenli demektir.

Javet Ensari'ye göre: dünyada 15 milyondan biraz fazla Kürt vardır. Bunların %34'ü (5.185.000) Türkiye'de, %25'i (3.812.500) İran'da, %24'ü (3.660.000) Irak'ta, %11'i (1.677.500) Suriye'de, %3,5 (533.750) eski SSCB ülkelerinde yaşamaktadırlar.

İsmail Beşikçi'ye göre: Türkiye'de (1970) 6,2 milyon, İran'da (1975) 5,5 milyon, Irak'ta (1975) 2,8 milyon, Suriye'de (1976) 825 bin SSCB'de (1970) 278 bin olmak üzere dünyada 15.603.000 Kürt bulunmaktadır.⁸³⁴

Haluk Çay da 1965 yılına kadar yapılan nüfus sayımlarına dayanarak yıllık ortalama artışa göre yaptığı hesaplamada 2000 yılında Türkiye'deki Kürtlerin sayısını 5.205.900 olarak vermiştir. Ayrıca 1985 nüfus sayımına göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da konuşulan birinci dilin tespitiyle ilgili istatistiğe göre Kürtçe olarak yazdıranların oranı %28'dir.⁸³⁵

6.1.7.6. Batılılar Tarafından Yürütülen Başlıca Kürtçülük Çalışmaları:

Türk devletlerinin Batılı devletlerle münasebetleri, Batı dünyasında, Batılı insanın kafasında oldukça menfi bir "Türk İmajı " nın doğmasına, şekillenmesine ve Türk düşmanlığına dönüşmesine sebep olmuştur.

Batılıların genelde Doğu özelde ise Türklere yönelik politikalarının temelini Oryantalizm oluşturur. Oryantalizm genel ifadesiyle güçlü Batı'nın, zayıf Doğu'ya dayattığı bir doktrindir. Batı dünyasının üstünlüğünü kabul

⁸³⁴ S. Çetiner, s.95-97

⁸³⁵ A.Haluk Çay, s. 31-32

eden Doğu üzerinde otorite kurma ve bunu devam ettirebilme politikalarının tamamıdır.⁸³⁶

“Oryantalizm, Batı'nın dışındaki ayrı bir dünyanın öğrenilmesi ve daha sonra kullanılması için gösterilen gayretlerin tamamıdır. Sonuçta kullanılma olayı Doğu toplumlarının eritilmesi, asimilasyonu ile noktalanacaktır. Bu politik ve kültürel gayretler, Doğu'yla ilgili düşünülen, ileri sürülen tespitlerin belirli kalıplara oturtulmasıyla sonuçlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle, Oryantalist merkezleri, adeta “ mesele çıkarmayı”, “mesele icat etmeyi ”, kendisine görev kabul etmiş, kendi ülkelerinin politikalarına yön verici kuruluşlar olduğunu kabul etmek gerekiyor.”⁸³⁷

Selahattin Çetiner ise sonradan “Şark Meselesi” olarak adlandırılan, Avrupalıların Türklere karşı uyguladıkları temel politika ve stratejileri üç bölümde inceler:

- 1071–1683: Türklerin batıya doğru ilerlemelerini durdurmak,
- 1683–1923: Türkleri önce Avrupa'dan, daha sonra da Balkanlar ve Anadolu'dan uzaklaştırarak Orta Asya'ya sürmek,
- 1923-..... Türkleri daima yabancılara muhtaç durumda bulundurmamak, Komşu devletlerle sürekli anlaşmazlık içinde tutmak, Türkiye'deki ırk, din, mezhep siyasi görüş ve ideoloji farklılıklarını kışkırtmak.

Bu amaçlarına ulaşmak maksadıyla Batılı ülkeler Şark Meselesi'nin ikinci ve üçüncü safhalarında; özellikle Kürtleri, ayaklanmaya, teröre

⁸³⁶ A.Haluk Çay, s. 1-8

⁸³⁷ Edward W. Said, Oryantalizm (Doğu Bilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu, Çev. Nezih Uzel, İstanbul 1982, s.137-142 den aktaran A.Haluk Çay, s. 9

yönlendirerek maksatları doğrultusunda beceri ve başarı ile kullanmasını bildiler.⁸³⁸

Kürtçülük konusunu uluslar arası alanda tarihte ilk defa Paris Barış Konferansı(18 – 30 Ocak 1919) nda gündeme gelmiştir. Lloyd George Konferansı sırasında Kürt Meselesine değinerek konferans metnine "Ermenistan, Suriye, Mezopotamya (Irak), Kürdistan, Filistin ve Arabistan Osmanlı İmparatorluğundan tamamen ayrılmalıdır" maddesini koydurmuştur.

San-Remo Konferansı (18 – 26 Nisan 1920) nda ise çoğunlukla Kürtlerin bulunduğu bölgelerde yerel özerklik planı hazırlanarak Fransızlarla İngilizlere verilecek bölgelerin sınırları kabaca tespit edildi. İngiltere ve Fransa tarafından San-Remo ve Londra Konferanslarında Kürtlerle ilgili olarak biçimlendirilen hususlar ileride Sevr Antlaşması'nda aynen yer almıştır.

Sevr Barış Konferansı: (10 Mayıs–10 Ağustos 1920) Konferansa sözde Kürtleri temsil ettiğini öne süren Şerif Paşa'nın başkanlığında, bir heyet de katılmıştır. Bu sözde Kürt Heyeti, Kürt çoğunluğun arzusunun aksine Türkiye'den ayrılmak ve Bağımsız bir Kürt Devleti kurmak önerisini, tarihte ilk defa uluslar arası bir konferansta ortaya atmıştır.⁸³⁹

Sevr'in 62, 63 ve 64ncü maddelerinden oluşan 3. Kısım Kürdistan başlığını taşımakta idi ve Kürtlerin sayıca üstün olduğu bölgelerde yerel özerkliği ve gerektiğinde Türkiye'nin bu bölgelerdeki haklarını terk edeceğini öngörüyordu.⁸⁴⁰

"MADDE 62: Fırat'ın doğusunda, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve Suriye ve Irak ile Türkiye sınırının kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliğini,

⁸³⁸ S. Çetiner, s.114-118

⁸³⁹ S. Çetiner, s.131-132

⁸⁴⁰ Sevr Anlaşması Maddeleri için bakınız; Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri. Cilt:I (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları) / Nihat ERİM. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1953. s. 525–691

işbu antlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı ay içinde, İstanbul'da toplanan ve İngiliz, Fransız ve İtalyan Hükümetlerinden her birinin atadığı üç üyeden oluşan bir komisyon hazırlayacaktır. Herhangi bir sorun üzerinde oybirliği oluşamazsa, bu sorun, Komisyon üyelerince, bağlı oldukları Hükümetlerine götürülecektir. Bu plân, Süryanî-Geldaniler ile bu bölgelerin içindeki öteki etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvenceler de kapsayacaktır; bu amaçla, İngiliz, Fransız, İtalyan, İranlı ve Kürt temsilcilerden oluşan bir Komisyon incelemelerde bulunmak ve işbu Antlaşma uyarınca, Türkiye sınırının İran sınırı ile birleşmesi durumlarında, Türkiye sınırında yapılması gerekebilecek düzeltmeleri kararlaştırmak üzere bu yerleri ziyaret edecektir.

MADDE 63: Osmanlı Hükümeti 62. Maddede öngörülen komisyonlardan birinin ya da ötekinin kararlarını, kendisine bildirildiğinden başlayarak üç ay içinde kabul etmeği ve yürürlüğe koymayı şimdiden yükümlenir.

MADDE 64: İşbu Antlaşmanın yürürlüğe konuşundan bir yıl sonra, 62. Maddede belirtilen bölgelerdeki Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Konseyine başvururlarsa ve Konsey de bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı onlara tanımayı Türkiye'ye salık verirse, Türkiye, bu öğütlemeye [tavsiyeye] uymayı ve bu bölgeler üzerinde bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçmeyi şimdiden yükümlenir.

Bu vazgeçmenin ayrıntıları Başlıca Müttefik Devletlerle Türkiye arasında yapılacak özel bir sözleşmeye konu olacaktır.

Bu vazgeçme gerçekleşirse ve gerçekleşeceği zaman, Kürdistan'ın şimdiye dek Musul ilinde [Vilayetinde] kalmış kesiminde oturan Kürtlerin, bu bağımsız Kürt Devleti'ne kendi istekleriyle katılmalarına, Başlıca Müttefik Devletlerce hiçbir karşı çıkışta bulunulmayacaktır.”

Lozan Barış Konferansı (20 Kasım 1922 – 5 Şubat 1923/23 Nisan–24 Temmuz 1923)

Şubat 1921'de Londra'da yapılan toplantılarda, Fransa ve İngiltere; ya tek bir devlet olarak ya da özerk bir devletler federasyonu içinde, bağımsız bir Kürdistan yaratılması görüşünde birleştiler

Lozan Konferansında İsmet İnönü ve Rıza Nur tarafından savunulan Kürtlerle ilgili Türk tezini özetle şöyleydi:

"Töre, gelenek ve görenek bakımından Kürtler, Türklerden farklı değildirler. Bu iki halk yüz yıllardır soy, özlem ve töre bakımından olduğu kadar gelenek ve görenek bakımından da ortak bağlarla birleşmiş olarak tam bir uyum içinde yaşamaktadırlar. Kürtlerin Türklerle birlikte yaşamak istemedikleri iddiası hiçte doğru değildir."⁸⁴¹

Sonuç olarak Lozan Anlaşmasında "Kürdistan" kelimesi hiç yer almadı ve 45. Madde'de yapılan tanımla sadece Gayrimüslimlerin azınlık olduğu teyit edildi.

24 Temmuz 1923 tarihinden 1939 yılına kadar geçen süre içinde yabancı devletlerin Kürtçülükle ilgili faaliyetleri genellikle Türkiye'deki Kürtlerin;

Siyasi ve İdeolojik Kürtçülük faaliyetlerini ve bu maksatla örgütlenmelerini teşvik etmek, desteklemek,

Musul ve Türk-Irak sınırı meselesini çıkarları doğrultusunda çözmek için Türklere baskı unsuru olarak, Kürtleri ayaklandırmak (1924 Yılı Nasturi Ayaklanması, 1925 yılı Şeyh Sait İsyanı)

Hatay Sorunu'nun çözümünü arzuladıkları yöne döndürebilmek için (1937 Yılı Dersim İsyanı)

1923 Lozan Antlaşması'ndan sonraki 16 yıllık süre, yabancıların siyasi olmaktan ziyade eyleme dönük, aktif çalışmalarıyla geçti. Türkiye'de bu safhada ayaklanmalar dönemi başlatıldı."⁸⁴²

⁸⁴¹ E. Kaptan, s. 65

⁸⁴² S. Çetiner, s.138

Gerek Osmanlı, gerek Türkiye Cumhuriyeti döneminde cereyan eden toplam 40 adet Kürt isyanından 9 adedi Osmanlı/Türkiye'nin başka ülkelerle mücadele halinde olduğu dönemlerde gerçekleşmiş, bununla birlikte 11'inde ise dış güçlerin açık tahrik ve desteği olmuştur. Bu destek 1939 yılına kadar devam etmiş bundan sonra soğuk savaş döneminde Türkiye'ye olan ihtiyaç nedeniyle dış desteğe ara verilmiştir.⁸⁴³

1939 yılından 1984 yılına kadar içten içe kaynaklı sorun bu tarihten sonra PKK terörü olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle 1992–1999 yılları arasında güvenlik güçlerince etkin olarak yürütülen terörle mücadele sonucunda 1999 yılında terörü bitme noktasına getirmiştir. Ancak bu tarihten sonra milli bir konsept çerçevesinde topyekûn bir mücadeleyle çözüm üretmesi gereken Türk siyasal seçkinleri AB tam üyeliğini meselenin nihai çözümü olarak görmeyi tercih etmişlerdir.⁸⁴⁴

Günümüzde ise AB giriş sürecinde dış ve iç odakların müşterek faaliyetleri ile PKK'nın siyasallaştırılarak Milli Devletin parçalanması ve yıkılması çabaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu amaçla AB her fırsatta başta Kürtler ve Aleviler olmak üzere yeni azınlıklar yaratmaya çalışmaktadır. Bu konudaki sayısız çabaya örnek olarak, AB-Türkiye Karma Parlamento Eşbaşkanı Joost Lagendijk'in DTP Genel Merkezini ziyareti sonrasında yapılan basın toplantısında "Geçmişte de söylediğimiz gibi Avrupa Parlamentosu olarak Kürt temsilcilerinin de Parlamentoda temsil edilmesi gereğini söyledik. Bugün de bu inancımızı savunuyoruz"⁸⁴⁵ sözleri bile amacın anlaşılması için yeterli olacaktır.

⁸⁴³ Ahmet Küçükşahin, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu PKK Terörüne Hazırlayan Nedenler", Güvenlik Stratejileri Dergisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yıl 1, Sayı 2, Aralık 2005, s. 90

⁸⁴⁴ Ümit Özdağ, Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları, Bir Millet Uyanıyor:11, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006, s.15

⁸⁴⁵ Joost Lagendijk, Yeni Şafak Gazetesi, 02 Mart 2007

Başta Lozan olmak üzere uluslararası ve ulusal hukuk açısından Türkiye'deki azınlıklar bellidir ve tartışılmayacak kadar açıktır.

Sosyolojik olarak ise ülkemizde Yahudi, Ermeni ve Rumlar (bunlara ilave olarak Polonez, Süryani, Yakubi, Keldani, Nesturi, Arap ve Çingeneler) dışında başkaca azınlıklar düşünmek mümkün değildir. Bunların dışında yaratılmaya çalışılan grupların dince, dilce ve kültürce egemen toplumun ayrılmaz parçası oldukları bilimsel sosyolojik araştırmalarla ortaya konmuştur.

Doğu Perinçek bu konuyu şöyle ifade etmektedir. *“Türklerin ve Kürtlerin tek bir millet hâlinde kaynaşması da tarihsel bir süreçtir. İki süreç iç içe geçmiştir. Daha doğrusu devrim, bizi tek bir millet hâlinde birleştirmiştir. Bu birleşme, dere sularının bir ırmakta birbirine karışması gibidir. Irmakların içinde dereler ayrı ayrı akmazlar. Bu nedenle ırmakların içindeki suyu tekrar derelere ayırıştırmak da mümkün değildir.”*⁸⁴⁶

Bu durumda özellikle Kürtleri ve Alevileri azınlık olarak tanımlamaya çalışmak aslında bu insanlara yapılacak en büyük hakarettir.

Konuyu farklı değerlendirenler de mevcuttur. Bu görüşte olanlar Türkiye'nin yaşadığı sorunu “Sorun şu ya da bu dış mihrak var olduğu için değil, Kürtler var olduğu için vardır.”⁸⁴⁷ şeklinde tarif ederek hem Kürt kökenli tüm vatandaşlarımızı yaşanan terör sorununun bir parçası gibi göstermekte hem de “...’Kürt sorunu’ doğru bir ifadedir. Çünkü problem temelinde etnik bir problemdir.”⁸⁴⁸ ifadeleriyle tanımlayarak sorunun çözümünü de ancak “ ‘Kürt

⁸⁴⁶ Doğu Perinçek, “AB Kapısında Ne Milli Devlet, Ne Milli Kültür, Ne De Milletin Kendisi Kalır”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006

⁸⁴⁷ Mustafa Akyol, Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Doğan Kitap, İstanbul 2006, s.13

⁸⁴⁸ M. Akyol, s.277

kimliği'nin Türkiye'de özgürce ve saygın bir biçimde ifade edilebilir hale gelmesi"nde⁸⁴⁹ görmektedir.

Oysa böyle bir durumun gerçekleşmesi, en basit ifadesiyle, Türkiye'nin Kürt ve Türk diye iki ayrı kimlik sahibi olan Kürt ve Türk adlı iki ayrı halktan oluştuğunun da "de facto" (fiilen) tescili olacaktır. Böylece iki kimlikli, iki halklı bir ülke halini alacak olan Türkiye üniter yapısını da kaybedecektir.⁸⁵⁰

6.1.8. Sonuç:

AB-Türkiye ilişkilerinde azınlıklarla ilgili sorunlar iki farklı boyut taşımaktadır. Birincisi Lozan Antlaşması ile tanınan azınlıklarla ilgili konulardır. Bunlar Antlaşma'da öngörülen hakların kullanılması ve daha çok da Antlaşma'da öngörülmeyen ve Antlaşma'ya aykırı hak talepleridir.

İkincisi ise aslında tamamen farklı bir konu olan Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak tanımlanmayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin asıl kurucu unsuru olan Türk Milleti'ni oluşturan unsurları dil, din ve etnik temelde ayrıma tutarak yeni azınlık yaratma çabaları ve bunlarla ilgili taleplerdir.

Birinci bölümdeki sorunlara ulusal ve uluslar arası hukuk kapsamında çözümler bulunabilir ve uygulamalarla sorun daha kolay ortadan kaldırılabilir. Ancak AB tarafından sürekli gündemde tutulan Lozan Antlaşması ile tanınanlar dışında, farklı etnik kökene, dine ya da mezhebe mensup olan ve Türkçeden başka bir dil/lehçe konuşan grupların azınlık olarak tanınması basit bir mesele olmayıp, fiilen ve hukuken de mümkün değildir.

Türkiye'de siyasi Kürtçülük, bir özgürleşme sürecinden çok, özgürlüğü kullanarak, büyük toplumdan koparıma noktasına doğru süratle

⁸⁴⁹ M. Akyol, s.191

⁸⁵⁰ Durmuş Hocoğlu, "Anadil'de Eğitim Üzerine Odaklanmış Bir Büyük Projeye Dair", Türk Yurdu, Devre:7, C.22, S.176, Nisan 2002, s.20

ilerlemekte⁸⁵¹, bu noktada en büyük destek ve cesareti de AB raporlarından, konsey kararlarından ve AB üye ülkeleri temsilcilerinin açıklamalarından almaktadır. Bu o kadar açıktır ki dönemin Genelkurmay Başkanı 20 Nisan 2005 de konuyu, Terör örgütü politikalarını AB ekseninde geliştiriyor ve isteklerini AB vasıtasıyla dikte ettiriyor⁸⁵² şeklinde açıkça ifade etmiştir.⁸⁵³

Bu noktada sorun ne azınlık sorunu, ne kültürel haklar sorunu ne de ekonomik ve sosyal geri kalmışlık sorunu değildir. Sorun siyasal Kürtçülük yolu ile etnik bölücülük ve milli devleti parçalama, yıkma sorunudur.

Gerek Anadolu'nun tarihinde Kürtlere ait herhangi bir belgeye rastlanmaması, gerekse Anadolu'daki belgelere dayalı binlerce yıllık Türk varlığı ve en azından XII yüzyıldan sonraki kesin Türk hâkimiyetine rağmen Kürt tarihi ve Kürt Azınlığı/Milleti yaratma çabalarının arkasındaki gerçekleri görebilmek için batılıların yüzyıllardır yürüttüğü "Oryantalizm" ve "Şark Meselesi"ni doğru anlamak gereklidir.

Bu politikaların günümüzdeki uygulayıcısı AB'nin gözünden kaçan gerçek ise, tüm tahrik ve kışkırtmalara rağmen, Türkiye'de etnisite, kan, soy, inanç, ideoloji temelli bir ayırımın hiçbir zaman söz konusu olmadığıdır.

İç ve dış etki odakları 12 Eylül öncesi sağ/sol, son yıllarda da Alevi/Sünni, Kürt/Türk ayrıştırması için çabaladıysa da böyle bir çatışma ortamı yaratmakta büyük ölçüde başarısız kalmıştır.

1984 yılından beri devam eden terörün amacı gerek terör örgütünün kuruluş sürecindeki belgeler, gerek sözde kongre ve konferanslarda alınan

⁸⁵¹ Ahmet Gürsoy, "İki Konu: Etnik İktidar ve Hoşgörüsüzlük", Yeniçağ Gazetesi, 12.3.2006

⁸⁵² Konuşmanın özgün metni şu şekildedir. "...Örgüt 1998'den sonra, AB'ne giriş sürecinde ülkemizin gerçekleştirdiği demokratik açılımların yarattığı olumlu ortamı kötüye kullanarak politikalarını AB ekseninde geliştirmiş ve Kürt sorunu olarak niteledikleri konuyu AB platformuna taşımıştır..." Bkz. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması, 20.04.2005

⁸⁵³ Hulki Cevizoğlu, "PKK ile AB'ci Cephe", Yeniçağ Gazetesi, 18.4.2006

kararlar ve gerekse tüm eylem ve söylemlerinden de kolayca anlaşılacağı gibi⁸⁵⁴ bağımsız bir Kürt devleti kurmaktır.

Kimi çevrelerce iddia edildiğinin aksine bölge halkı büyük bir çoğunlukla terör örgütünü desteklemediği gibi, Türkiye’de Lozan Antlaşması ile resmen tanınmış olanlar dışında kendisini azınlık olarak kabul eden bir grup da bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti içerisinde yaşayan tüm gruplar yüzyıllar boyunca bir arada barış içerisinde yaşamış, kaynaşmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin asli unsuru haline gelmiştir.

Türkiye gibi her şerefe ve her hakka ulaşmada yasalar önünde bütün şartları eşit olan insanlar arasına azınlık ve çoğunluğu bir çelişki gibi koymak kötü niyetli insanların işidir. Bu bağlamda AB’ye sırtını dayayarak azınlıkçılık yapanların gayretlerinin başarılı olma şansı yoktur.

Türkiye’de sosyal çatışma yaratacak düzeyde makro farklılık içeren yapılar da yoktur. Farklı olduğunu sanan kümelerin büyük bir kısmı, gerçekte farklı olduğunu sandıkları kümelerin bir başka türevi niteliğindedirler. Türkiye’deki ötekileştirici ve ayırıcı gibi görünen bazı farklılıklar gerçekte büyük bir resmi tamamlayan diğer tonlardan başka bir şey değildir. Halkın arasındaki inanç ortaklığı fiziki farklılıkları yok hükmüne indirgeyecek kadar güçlüdür. Türkiye’de tartışma kümelerin farklılıklarının varlığından değil kutsallaştırılmasından çıkmaktadır. Bu durum devlet ile millet birlikteliği sağlam esaslara bağlanarak kolayca çözülebilir.⁸⁵⁵

Sonuç olarak bu bir kültürel hak arama ya da azınlık sorunu değil, temelleri Malazgirt’e, Haçlı Seferleri’ne, İstanbul’un Fethi’ne dayanan ve Oryantalizm/Şark Sorunu’ndan beslenen, Türkiye Cumhuriyeti’ni Sevr esaslarına göre parçalayarak “Türkiye’yi Türksüzleştirme” projesidir.

⁸⁵⁴ Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı’nın 1999/78 Numaralı Abdullah Öcalan Davası İddianamesi’nde ayrıntılı olarak belgelenmiştir. Bkz. Arslan Tekin, Son İsyân, Elips Kitap, Ankara 2005, s.75-235

⁸⁵⁵ Özcan Yeniçeri, “Türkiye’deki Ayrım ve Ayrıştırıcılık”, Yeniçağ Gazetesi, 1.9.2006

Türkiye’de demokrasi ve insan hakları sorunu, birçok ülkede mevcut olanlardan farklı değildir ve çoğunluğu yasal düzenlemeler ya da resmi politikalarından değil de uygulamadaki hatalardan kaynaklanmaktadır. Üstelik bunlar bir bölge ya da gruba özgü değil Türkiye’nin her bölgesinde tüm Türk vatandaşlarınca yaşanabilen sorunlardır.

Necdet Sevinç 1979 yılında yayınlanan makalesinde emperyalist ülkelerin Türk milli varlığının bir parçası olan Kürtleri kendi çıkarları doğrultusunda istismar ederek bir Kürt milleti, Kürt tarihi, Kürt edebiyatı, Kürt dili yaratmak için yüzyıllardır çaba sarf ettiklerini vurgulamaktadır. Sevinç, tüm bu faaliyetlere rağmen Türkiye tarafından ciddi tedbirler alınmadığını ve hatta devleti yönetenlerin bile zaman zaman bu bozguncu propagandaya alet olduklarını belirtmektedir. Yazar daha o yıllarda şu önerilerde bulunmaktadır:

“Kürtlerle ilgili bölücü, bozguncu ve gerçek dışı kitap, broşür, dergi, gazete vs. yayınlar hakkında müeyyideler uygulanmalı,

Ciddi çalışacak bir enstitü kurularak Kürt aşiretlerinin Türklüğü konusunda sürekli çalışmalı ve seri yayınlar yaparak doğuyu ajanların ve maceraperestlerin tahriklerinden korumalıdır, dil birliği mutlaka sağlanmalı,

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da görev yapacak tüm din adamları, öğretmenler, memurlar ve idareciler özel bir eğitimden geçirilmeli, Kürtlerin Türklüğü konusunda gerekli bilgi ve belgeleri bilerek göreve tayin edilmeli,

Kürtlerin Türklüğü konusunda radyo, tiyatro, kütüphane ve sinemalar aracılığı ile eğitim faaliyetleri yürütülmeli,

Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için devletçe mücadele edilmelidir.”⁸⁵⁶

⁸⁵⁶ Necdet Sevinç, “Kürtlerin Türklüğü Üzerine Notlar”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ağustos 1979, Sayı:1, s.39-40

1979 yılında önerilen tedbirler uygulanmış olsa acaba 80'li yıllarda başlayarak günümüze kadar süren PKK terörü bölgede yeşerme ve yaşama imkânı bulabilir miydi?

6.1.9. Çözüm Önerileri

Her soruna uygulanabilecek tek tip bir çözüm yöntemi bulunmadığı gerçeğinden hareketle sosyal sorunlara çözüm ararken de önce sorun doğru tespit edilmeli ve bu doğrultuda çözüm önerileri hazırlanmalıdır.

Sorunun doğru tespiti için Ankara tarafından daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında dönemin ünlü sosyologu Ziya Gökalp görevlendirilip bilimsel araştırmalar yapılırken, sonraki yıllarda konu göz ardı edilmiş ve günü kurtarmak adına popülist politikalarla kısa vadeli pansuman tedbirlerle durum idare edilmeye çalışılmıştır.

Bu pansuman tedbirler ve yanlış uygulamalar sonucunda bölgede bir "Kürt Kimliği" oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kürt kimliğinin sonraki aşaması millet oluşumu ve amacı da bağımsız devlet olacaktır. Bu hedefe ulaşmak için günün şartlarına göre "kültürel haklar", "etnik kimlik", "bölgesel haklar", "yerel yönetimlerin güçlendirilmesi", demokratik cumhuriyet", "demokratik yurttaşlık", "anayasal yurttaşlık", "federasyon" ve "konfederasyon" gibi taktikler uygulanabilir. Ancak bağımsızlık stratejisi değişmez. Kalıcı çözüm Atatürk'ün Türk Milleti tanımı ve "Ne mutlu Türk'üm diyene" özdeyişi altında gönüllü milli bütünleşmedir.

Soruna kalıcı çözüm bulabilmek ümidiyle oluşturulan öneriler aşağıda sunulmuştur:

I. Günümüzde de konunun sosyolojik boyutu göz ardı edilmemeli hukuki, ekonomik ve askeri tedbirlerle birlikte sosyolojik tedbirler de alınmalıdır. Bu maksatla Millet olma sürecinin tamamlanması yönünde öncelikle "Türk Milleti" tanımı vatandaşlara çok iyi anlatılmalıdır.

II. “Ne mutlu Türküm Diyene” ve “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür”⁸⁵⁷ ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Türk Milleti ve Milliyetçiliği kavramlarının ayrıştırıcı değil bütünleştirici unsurlar olduğu her fırsatta vurgulanmalıdır.

III. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tek bir üst kimliği vardır, o da Türk kimliğidir. Bu üst kimlik, insanların diledikleri sayıda ve türde alt kimliklere sahip olmalarına engel değildir. Bunun dışında yersiz ve faydasız üst kimlik arayışlarına girilmemelidir.

IV. AB Ülkeleri’nin devlet yapıları ve etnik oluşumları akademik incelemeler ışığında her platformda gündeme getirilerek her ülkenin kendine özgü yapısı olduğu, AB’nin belirlenmiş bir devlet modeli ve azınlık tanımı ile azınlık politikası olmadığı vurgulanmalıdır.

V. Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet yapısı, Türk tarihi boyunca oluşmuş Türk Devlet Felsefesi ve uluslar arası hukukta halen geçerli olan Lozan Antlaşması’na dayanmaktadır. Lozan Türkiye’nin kuruluş belgesi, tapu senedir. Lozan Antlaşması’ndan hiçbir taviz verilmeyeceği özerklik ve federasyon gibi önerilerin hiçbir şart altında kabul edilmeyeceği kesin bir dille ifade edilmelidir.

VI. Türkiye Cumhuriyeti’ndeki azınlıklar Lozan Antlaşması’nda belirlenmiştir. Bunun dışında azınlıkların kabul edilemez olduğu AB’ne kesin bir dille ifade edilmelidir.

VII. Türkiye Cumhuriyeti azınlık, azınlık hakları, terörizm ve terörle mücadele gibi konularda yetkili kurumlarında mutabakatla oluşturacağı görüşlerini yazılı bir belge ile AB’ne resmi olarak sunmalı ve görüşmelerdeki “kırmızıçizgilerini” net olarak ortaya koymalıdır.

⁸⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 66

VIII. Terörle mücadele kararlılıkla sürdürülmeli, bu esnada halkın kazanılması için tüm tedbirler alınmalıdır.

IX. Her ne sebeple olursa olsun Güvenlik güçlerinin terörle mücadelede etkinliğini ve mücadele azmini kırabilecek yasal düzenlemeler yapılmamalıdır.

X. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki feodal ağa/aşiret yapısı alınacak ekonomik ve sosyal tedbirlerle yıkılmalıdır. Bu kapsamda toprak reformu yapılarak halkın kullandığı arazinin sahibi olması sağlanmalıdır.

XI. GAP televizyonunda yöre halkının beğeniyle izleyeceği milli birlik ve beraberliği sağlamaya katkı yapacak programlar yayınlanmalıdır.

XII. Laiklik kavramı millet olmada din unsurunun bütünleştirici rol oynamasına engel değildir. Bu nedenle din, ayrıştırıcı değil birleştirici etken olarak kullanılmalıdır.

XIII. Diyanet İşleri Başkanlığı herhangi bir mezhebi öne çıkarmadan mezhepler üstü bir rol üstlenmeli, ancak tüm mezhepten vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli tedbirleri de almalıdır.

XIV. Din dersi müfredatında değişiklik yapılarak, herkesin kendi inancına göre din eğitimi alması sağlanmalıdır.

XV. Uygulamadan doğan farklılık ve yanlışlıkları ortadan kaldırmak maksadıyla devlet memurlarının eğitimine özel önem verilmelidir.

XVI. Düşünce kuruluşları ve Üniversiteler çok yönlü araştırmalar yaparak çözüm önerileri hazırlamalı ve hazırlanan öneriler Sivil Toplum Kuruluşları (STK) aracılığı ile Türk ve Dünya kamuoyuna duyurulmalıdır.

XVII. Milli tezleri savunan STK'ları devlet tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmelidir.

6.2. PATRİKHANE, EKÜMENİKLİK İDDİASI VE HEYBELİADA RUHBAN OKULU

İstanbul'un imparator Konstantin tarafından başkent yapılmasıyla başlangıçta küçük bir kilise iken İstanbul Kilisesi (Fener Patrikhanesi), önce bağımsız bir kilise, imparatorluk kilisesi ve daha sonra da Roma Kilisesi ile eşit hale getirilmeye çalışılmıştır. İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi ile birlikte konu sadece Hıristiyan dünyasını değil Türk milletini de yakından ilgilendirmeye başlamıştır. Bu süreçte patrikhanenin Türk devletine karşı tavrı devletin güçlü ve zayıf olduğu dönemlerine göre farklılık göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa devletleri karşısında gerilemeye başlamasıyla birlikte Fener Patrikhanesini Ortodoksluğun hamiliğine soyunmuş, Yunan isyanında ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda açık bir şekilde mensup olduğu devletin aleyhinde faaliyetlerde bulunmuştur. Patrikhanenin, tebaası olduğu Türk devletinin aleyhine yönelmesi, başta Yunanlılar olmak üzere diğer milletlerle iş birliği yapmaları, Türk devleti ile onun bir kurumu olan Patrikhane arasındaki gerginliklerin günümüze kadar devam etmesine yol açmıştır. Günümüzde de Fener Patrikhanesi ekümeniklik iddiasında bulunarak Ortodoks dünyasında lider olma isteğini tarihte olduğu gibi devam ettirme gayretindedir.⁸⁵⁸

Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili olarak 1990'lı yılların başından beri yürütülen tartışma, kamuoyuna "inanç özgürlüğü", "insan hakları", "dinler arası diyalog" gibi kavramlarla sunulmakta ve AB tarafından Türkiye'nin iç meselesi olmaktan çıkarılıp, uluslararası hale getirilmeye çalışılmaktadır. Sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak izah edileceği gibi meselenin asıl belirleyici yanı dini değil "siyasi"dir.

Son yıllarda bu siyasi amaca ulaşmak için AB ve Türkiye'nin AB üye adaylığı kullanılmaktadır. Birçok hayati meselede olduğu gibi bu konuda da

⁸⁵⁸ Münir Yıldırım, "Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından Bir Analiz", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s.469-470

istekler AB üzerinden dikte ettirilmektedir. Türkiye'nin AB üye adayı olmasına en çok memnun olanlardan birisi de Patrik Bartholomeos'tur.

Türkiye AB üyesi olursa Patrikliğin Ekümeniklik isteğinin daha kolay gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Böylece İstanbul Ortodoksluğun dini merkezi haline gelecek, yerleşecek Ortodoks'larla İstanbul bir Hıristiyan şehri olma yolunda önemli mesafe kazanacak ve Doğu Roma'nın (Bizans) canlanması yolunda ciddi bir adım gerçekleştirmiş olacaktır.⁸⁵⁹

Patrikhane yapı itibarıyla "İmparatorluk kilisesi"dir. Kendisini Bizans İmparatorluğu'nun son kalıntıları olarak görmekte ve "vasisi" kabul etmektedir. Bu sebeple patrikhane, ekümenik statüye kavuşarak nihai hedefte Vatikan gibi bir devlete sahip olma düşüncesini yaşatmaktadır.

Patrikhane'nin statüsü uluslar arası bir anlaşma olan Lozan Barış Anlaşması ile belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin "tapu senedi" olan Lozan'ın ihlaline izin verilmemelidir.

Fener Rum Patrikhanesine verilecek ekümenik (evrensellik) statü, bu kilisenin "Vatikan"laşmaya giden yolda elde edeceği en önemli basamaktır. Bu durum gerçekleşirse, tüm dünya Ortodokslarının dini liderliği statüsünü kazanacak olan Patrikhane'nin artık vatandaşlarının hemen hemen tamamına yakın bir kısmı Müslüman olan laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kurumu olarak kalması imkânsız hale gelecektir.

Patrik, Ekümenik sıfatını kullanmaya ilave olarak Lozan'da kaybettiği tüzel kişiliğini kazanarak Eyüp Kaymakamlığına bağlılıktan kurtulmak ve "Grek yayılcılığının Harp Okulu" olarak da anılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılmasını sağlamaya çalışmaktadır.⁸⁶⁰

⁸⁵⁹ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul 2003, s.126

⁸⁶⁰ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.126

Patrik tüzel kişiliğe kavuşarak; Dava açabilme, Mal edinme, Vakıf ve dernek kurma, Ayasofya'nın Patrikhaneye devri dâhil tüm Ortodoks taşınmazlarının iadesini talep etme, İstanbul dışındaki eski metropolitliklerini resmen tanıtmaya, Ekümenik patriklik olarak yurt içinde ve dışında tanınma, Devlet Başkanı statüsünde protokolün ön sıralarında yer alma amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedir⁸⁶¹

AB uzun yıllardan beri çeşitli vesilelerle Fener Rum Patrikhanesi'ni ya "Ekümenik Patriklik" olarak tanımlamakta ya da "Ekümenikliğini desteklediğini" açıklamaktadır. Bu talepler gerçekleştiği takdirde adeta "devlet içinde devlet" kurulacak ve sonuçta üniter devletin iki unsuru olan ülke ve egemenlik bölünmüş, paylaşılmış olacaktır. AB'nin bu çabalarının arkasında yatan gerçek niyeti anlamak ve sonucunun Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına etkilerini doğru analiz edebilmek için öncelikle önümüzdeki tabloyu ve bunun AB üyeliğimizle bağlantısını ortaya koymak, daha sonra da Fener Rum Patrikhanesi'nin ve Ekümeniklik iddialarının tarihini kısaca özetlemek gerekmektedir.

6.2.1. AB Belgelerinde Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu:

Öncelikle konunun AB İlerleme Raporlarına nasıl girdiği ve nasıl bir seyir izlediğini incelemek faydalı olacaktır.

1998 ve 1999 yılı İlerleme Raporlarında konuyla ilgili herhangi bir tespit ve talep bulunmamaktadır.

2000 yılı İlerleme Raporunda ise Din özgürlüğü ile ilgili paragrafta 1999 yılında yayınlanan bir genelge ile gayrimüslim cemaatlere yönelik daha fazla hoşgörü olduğu belirtildikten sonra "*Genel olarak, bu olumlu yaklaşım daha da geliştirilmeli ve 1923 Lozan Antlaşması'nın kapsamına girsinler veya girmesinler, gayri Müslimlerin somut talepleri, Heybeliada ruhban okulunun*

⁸⁶¹ Zekai Baloğlu, Grek Devleti, Patrikhane, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1999, s.4-5

kapalı kalmaya devam etmesi konusu dâhil, gerektiği gibi incelenmelidir.”⁸⁶²
şeklinde ifade edilmektedir.

Konu 2001 yılı ilerleme raporunda kiliselerin mülkiyet edinme haklarıyla birlikte yer almaktadır:

“Bununla birlikte, kiliseler hâlâ, başta mülkiyet edinme konusu olmak üzere, zorluklarla karşılaşmaktadır. Halki Ortodoks okulunun 1971 yılında kapatılmasından bu yana bu konuda hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. Bazı kiliselerin yasal statülerinin tanınmaması, din adamlarının Türkiye’ye giriş yapması dâhil, bir takım sorunlara yol açmaktadır.”⁸⁶³

AB, 2002 raporunda ise konuyla ilgili olarak adeta atağa geçmiş ve etekteki tüm taşlar dökülmeye başlanmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekenleri, dini cemaatlere (kiliseler kast edilmektedir), topluluklara tüzel kişilik verilmesi ve misyonerlik faaliyetlerinin tamamen serbest bırakılması anlamına gelecek taleplerdir.⁸⁶⁴

“Taşınmazların tapu kayıtları, bireyler ya da vakıflar adınadır. Müslüman olmayan dini topluluklar söz konusu olduğunda, sadece 1936 tarih ve 2762 sayılı Kanun çerçevesinde beyan edilen taşınmazlar yasal olarak tanınmış ve 1936’daki listede yer almayan tüm taşınmazlar Türk Devleti tarafından devralınmış veya el konulma riski taşımıştır. Ermeni, Rum ve Katolik mülklerine ya el konulmuştur ya da el konulma riski söz konusudur. Müslüman olmayan dini topluluklar, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile tanınmış olsun (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) veya olmasın, Türkiye’de, tüzel kişiliklerinin ve mülk edinme haklarının olmaması ve din adamı yetiştirme yasağına ilişkin sorunlarla karşılaşmıştır. Din özgürlüğü teminat altında olup, Müslüman olmayan dini topluluklar yasal engellerle karşılaşmaktadır”⁸⁶⁵

Söz konusu raporda, Ruhban Okulu’nun açılmasının önündeki engeller konusunda çoğu yanlış bilgiler yer aldığı gibi, son dönemde gündemimize

⁸⁶² 2000 Regular Report

⁸⁶³ 2001 Regular Report

⁸⁶⁴ Sadi Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiye, Bir Millet Uyanıyor:4, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s.278

⁸⁶⁵ 2002 Regular Report

giren “Patrikhanenin Kutsal Meclisine Türk olmayan üyelerin atanmasının” altyapısı hazırlanmıştır.⁸⁶⁶

“Dini azınlıkların din adamı yetiştirmelerine ilişkin yasak devam etmektedir. Türk olmayan din adamları, vize ve ikamet izni alma konusunda sıklıkla zorluklar yaşamaktadır. Ermeni Patriği, İstanbul’da, Hıristiyanlık eğitimi yapacak özel bir üniversite bölümü kurulmasını talep etmiştir. Yetkililer bu öneriyi kabul etmiş, fakat eğitimde Müslümanların görevli olmasında ısrar etmiştir. Bu husus, Patrik tarafından reddedilmiştir. Rum Ortodoks Cemaati, 1971’den beri kapalı olan Fener Ortodoks Okulunun yeniden açılmasını defalarca talep etmiştir.”⁸⁶⁷

2003 yılı İlerleme raporunda ise ilk kez Fener Rum Patriği’nin “ekümenik” sıfatı gündeme getirilmiştir.

“Gayrimüslim dini azınlıklar, tüzel kişilik, mülkiyet hakkı ve iç yönetim konularında ciddi engellerle ve din adamı yetiştirme yasağıyla karşılaşmaya devam etmektedirler. Ocak 2003 tarihli Yönetmelik, hâlâ yalnızca gayrimüslim cemaatlere ait vakıflara atıf yapmaktadır. Bu husus, Katolik ve Protestan cemaatleri dâhil olmak üzere, vakıf kuramayan diğer dini toplulukları kapsam dışında tutmaktadır. Gayrimüslim cemaatleri açısından ciddi bir endişe teşkil eden el konulmuş taşınmazlar konusu halen ele alınmış değildir. Bu cemaatlerin tüzel kişiliği olmadığından, taşınmazları her zaman el konulabilme riski taşımaktadır ve taşınmazların hukuki yollarla geri alınması çabalarında birçok engelle karşılaşmaktadır.

Dini azınlıkların din adamı yetiştirmelerine yönelik yasak devam etmektedir. Kiliselerindeki rahiplerin sayısındaki azalma karşısında, bazı dini azınlık cemaatleri, bu yasağın neden olduğu tehdidi hissetmektedirler. Her ne kadar Ağustos 2003’de yetkililerce durumun yeniden gözden geçirileceği bildirilmişse de, mükerrer taleplere rağmen, Heybeliada Ruhban Okulu kapalı kalmıştır. Kaynak sıkıntısı dini azınlık cemaatlerinin çoğunun yurtdışında din adamı yetiştirmesine engel olmakta, tabiiyet kriteri ise Süryani ve Keldani kiliselerinde olduğu gibi, Türk olmayan din adamlarının çalışma imkânını ve Ekümenik Patrik olma imkânını sınırlandırmaktadır. Ayrıca, Türk olmayan din adamları, vize ve oturma izni verilmesi ve yenilenmesi konusunda sıkıntı yaşamaya devam etmektedirler. Bu husus özellikle Roma Katolik cemaati açısından önemlidir.

Ekümenik Patrik unvanının resmi biçimde kullanılması gerginlik yaratmıştır. Örneğin, Haziran 2003’de Türk kamu görevlilerine, Ortodoks Patriği I. Bartholomeos tarafından verilen bir seminere,

⁸⁶⁶ Sadi Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiye, s.279

⁸⁶⁷ 2002 Regular Report

*davetiyede Patriğin Ekümenik sıfatıyla anılması nedeniyle katılmamaları talimatı verilmiştir.*⁸⁶⁸

2004 yılı ilerleme raporunda azınlıkların tüzel kişilikleri olmadığı, mülk edinme haklarının sınırlı olduğu ve din adamı yetiştirmelerine izin verilmediği yer almaktadır.

*“Din özgürlüğü konusunda, dini inanç özgürlüğünün Anayasa’da teminat altına alınmış olmasına ve ibadet özgürlüğünün genellikle engellenmemesine karşın gayrimüslim dini topluluklar engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Tüzel kişilikleri yoktur, mülk edinme hakları sınırlandırılmıştır, kendi vakıflarının yönetimine müdahalelerde bulunulmaktadır ve din adamlarını yetiştirmelerine izin verilmemektedir. Bu güçlüklerin giderilmesi için gerekli mevzuatın çıkarılması gerekmektedir. Vakıfları feshetme, varlıklarına el koyma, mahkeme kararı olmadan mütevelli heyeti üyelerini azletme ve vakıfların varlıklarının ve muhasebe kayıtlarının yönetimine müdahale etme yetkisine sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, dini vakıfların işlerine müdahale etmeye devam etmektedir. Dini toplulukların yasal statüye sahip olmamaları nedeniyle mevcut mülkleri sürekli olarak müsadere riski altında bulunmaktadır ve mülklerin adli yollardan geri alınmasında çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Örneğin, resmi makamlar, İstanbul yakınlarındaki Büyükkada’da bulunan Rum Ortodoks yetimhanesinin müsadere edilmesi amacıyla yasal işlem başlatmışlardır. Katolik ve Proteston topluluklar dâhil olmak üzere bazı gayrimüslim dini topluluklar, vakıf kurma hakkına sahip değildir ve bu nedenle tescil, satın alma ve satma haklarından mahrum bırakılmışlardır. Cami dışında ibadethanelerin açılması için izin verilmesini sağlamak amacıyla çaba gösterilmiştir. Ancak, bazı kiliselerin tescil edilmesini önlemek için bazı teknik koşullar ileri sürülmüştür. Din adamlarının eğitimi konusundaki yasak devam etmektedir. Gayrimüslim dini azınlıklar, bu nedenle topluluklarının varlığını şu andaki kuşaktan sonra sürdürme konusunda muhtemelen güçlüklerle karşılaşacaklardır. 1971’den bu yana kapalı olan Rum Ortodoks Halki (Heybeliada) ruhban okulu hala açılmamıştır. Vatandaşlık şartı, Türk olmayan din adamlarının Süryani veya Keldani kiliseleri gibi belirli kiliselerde çalışma imkânlarını kısıtlamaktadır. Ekümenik Patrik unvanının aleni olarak kullanılması hala yasaktır ve bazı dini azınlık kiliselerinin başkanlarının seçilmesi, hala sıkı şartlara bağlıdır. Türk olmayan Hıristiyan din adamları, vize, ikamet ve çalışma izinlerinin alınması ve yenilenmesi konusunda güçlüklerle karşılaşmaktadır.”*⁸⁶⁹

⁸⁶⁸ 2003 Regular Report

⁸⁶⁹ 2004 Regular Report

2005 yılı ilerleme raporunda ise konuyla ilgili tespit ve talepler şöyle yer almıştır:

“Uygulamada, gayrimüslim topluluklar önemli sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedirler: Bu topluluklar tüzel kişilikten yoksundurlar, sınırlı mülkiyet hakkına sahiptirler, vakıflarının yönetiminde müdahaleyle karşılaşmakta ve bunların kendi din adamlarını eğitmelerine izin verilmemektedir. Dini vakıflar, mahkeme kararı olmadan, onları kapatabilen, varlıklarına el koyabilen, mali destekçilerini azledebilen ve varlıklarının ve hesaplarının yönetimine müdahale edebilen Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün müdahalesine maruz kalmaya devam etmektedir. Dini toplulukların yasal statüleri olmayışı nedeniyle, mevcut mülkiyetlerine el konulması riski halen devam etmektedir ve hukuki yollarla mülkiyeti geri alma gayretleri birçok sorunla karşılaşmaktadır. Katolik ve Protestan topluluklar dâhil bazı gayrimüslim dini topluluklar hala kendi vakıflarını kurma hakkına sahip değildirler ve dolayısıyla mülkiyet kaydettirme, elde etme ve elden çıkarma hakkından mahrumdurlar. Din adamı eğitimi konusundaki süregelen yasak, gayrimüslim dini toplulukların, mevcut kuşağın ötesinde, topluluklarını sürdürdürebilmelerinde güçlüklerle karşılaşacakları anlamına gelmektedir. Ekim 2005’te Eğitim Bakanı’nın 1971 yılından bu yana kapalı olan Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu’nun süregelen kapalılık durumuna karşı olduğunu belirtmesine rağmen, Okul’un yeniden açılışını hızlandırıcı hiçbir adım atılmamıştır. Vatandaşlık koşulu, Süryaniler ve Keldaniler gibi Türk olmayan din adamlarının bazı kiliseler için çalışabilmelerini kısıtlamaktadır. Ekümenik Patriğin dinsel unvanının kamusal kullanımı hala yasaktır ve bazı dini azınlık kiliselerinin başkanlarının seçimi katı koşullara tabidir. Türk olmayan Hıristiyan din adamları, vize alma ve yenileme ve oturma ve çalışma izinleri konularında güçlükler yaşamaya devam etmektedirler.”⁸⁷⁰

2006 yılı ilerleme raporunda konu fazla detaylı ele alınmamış ancak önceki yıllarda kaydedilen talepler yeniden vurgulanmıştır.

“Gayrimüslim dini cemaatlerin tüzel kişiliğe sahip olma imkânı bulunmamakta ve mülkiyet haklarına dair kısıtlamalar devam etmektedir. Bu cemaatler vakıflarını yönetme ve mülklerini hukuk yoluyla geri alma konularında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Danıştay’ın Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün (VGM) vakıfların yönetimini devralma yetkisini daraltan Haziran 2005 kararı rapor dönemi boyunca uygulanmamıştır. Bu çerçevede yönetimi halen VGM kontrolü altında bulunan Büyükkada Rum Kız ve Erkek yetimhanesi konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Ayrıca, din adamlarının eğitimi ve yabancı

⁸⁷⁰ 2005 Regular Report

din adamlarının Türkiye’de çalışmaları konusundaki kısıtlamalar devam etmektedir. Türk mevzuatı söz konusu cemaatler için özel çerçevede yüksek dini öğretim imkânı sağlamamaktadır. Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu hala kapalıdır. Ekümenik Patriğin dini unvanının kamusal alanda kullanımı hala yasaktır.”⁸⁷¹

6.2.2. Fener Rum Patrikhanesinin ve Ekümeniklik İddialarının Tarihçesi:

Yunanca “evren, kâinat” anlamına gelen ekümen⁸⁷², dinî terim olarak Hıristiyanlığın yaşandığı toprakları ifade ederken Hıristiyan literatüründe, çeşitli dönemlerde yapılan bütün Hıristiyan kiliselerince kabul edilen genel konsüller için de kullanılmaktadır. Ayrıca Hıristiyan kutsal kitabı olan Yeni Ahit’te de geçen ekümen kelimesi, Doğu Ortodoks ve Protestan kiliselerinin kurdukları, mezhepler arasındaki farklılıkları gözetmeyen ve Hıristiyanlığı yayma amacına yönelik olan kiliseler arası bir birlik anlamına da gelmektedir. ⁸⁷³ Başlangıçta bu anlamlarda ifade edilmiş olsa da günümüzde Ortodoks kiliseleri tarafından Ekümen ve Ekümenik kelimesi “cihanşümul, evrensel, dünya çapında” anlamında kullanılmaktadır.⁸⁷⁴

Fener Rum Patrikhanesinin ve Patriğin Ekümenik olduğu yönündeki iddia her biri eşdeğer olan üç ayrı onay gerektirmektedir. Birincisi, bu liderliği kabul edecek olan dünya üzerindeki Ortodoksların onayı, ikincisi bu yetkiyi kullanmasına yasal olarak izin verecek Türkiye’nin onayı, üçüncüsü ise yazılı olmayan Hıristiyan teolojisine uygunluğu.⁸⁷⁵

⁸⁷¹ 2006 Regular Report

⁸⁷² Mehmet Dikici, Uyum Yasaları (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlık Vakıfları), Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s.101

⁸⁷³ Münir Yıldırım, “Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından Bir Analiz”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s.481

⁸⁷⁴ Aytunç Altındal, Türkiye ve Ortodokslar, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1995, s.158

⁸⁷⁵ Gözde Kılıç Yaşın, “Patrikhane’nin Ekümeniklik İddiası”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:1, S.25, 20 Aralık 2004, s.5

Hıristiyan teolojisi açısından değerlendirildiğinde Ekümenik olacak kilisenin “apostolik”⁸⁷⁶ olması gerekir.

Hıristiyan dünyasında “Ekümeniklik” tespiti için başlangıç noktası olan I. İznik Konsili (MS. 325)nde Hıristiyanlığın kutsal kitapları, amentüsü ve ekümenik patrikhaneleri oybirliğiyle tespit ve tescil edilmiştir. Konsilin 4. maddesi gereğince; Antakya (Şam) Ekümenik Kilisesi; Suriye, Anadolu (İstanbul dâhil) ve tüm doğu üzerinde, Roma Ekümenik Kilisesi; İtalya ve tüm Avrupa üzerinde, İskenderiye Ekümenik Kilisesi; Mısır ve Birleşik Eyaletler (Kuzey-Güney Afrika ve Arabistan) üzerinde yetki ve söz hakkı sahibi olmuşlardır.⁸⁷⁷

Bu tespitte ölçü olarak bu kiliselerin “Apostolik kökenli” olmaları kriter olarak göz önüne alınmıştır. İstanbul böyle bir kriterden yoksun olduğu için kendisine bu sıfat verilmemiş ve Hereclea (Ereğli) Metropolitliğine bağlı sıradan bir Episkoposluk olarak kabul edilmiştir.⁸⁷⁸

İstanbul’daki ilk kilise M. S. 37 yılında Aziz Andreas tarafından kurulmuştur. Büyük Konstantin dönemine değin Bizantium kilisesi, Ereğli metropolitliğine bağlı bir piskoposluk olarak kalmıştır. M. S. 330 yılında kentin adının “Yeni Roma” olarak değişmesi üzerine söz konusu dinî organizasyonun konumu da değişmiş ve bağımsız bir başpiskoposluk olmuştur.⁸⁷⁹

I. Konstantinopolis Konsili’nde (MS. 381) alınan “İstanbul Piskoposu Roma Piskoposundan sonra birinci olmalıdır, çünkü İstanbul yeni Roma’dır” kararı, Hıristiyan inanç sistemi dışında tamamen Bizans İmparatorunun siyasi sebeplerle İstanbul Patrikliği’nin yeni statüsünü belirleme gayreti olarak

⁸⁷⁶ Hz. İsa’nın havarileri tarafından kurulmuş kilise.

⁸⁷⁷ Barış Kerimoğlu, Zehirli Sarmaşık Misyonerler, İstanbul: Ulus Yayınları, 2004, s.30-32

⁸⁷⁸ Mehmet Çelik, Fener Patrikhanesi’nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, İzmir: Akademi Kitabevi, 2000. s. 16-19

⁸⁷⁹ Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, Heybeliada Ruhban Okulu’nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler, TESEV Yayınları, İstanbul 2005, s.2–3

görülmüş ve diğer kiliselerce reddedilmiştir. Bu durum Bizans Patrikliği'nde Doğu Roma-Batı Roma şeklinde iki başlı bir kilise yapısının oluşmasına neden olmuştur.⁸⁸⁰

451 yılında toplanan Kadıköy konsilinin Başkent Patrikhanesine sözde ilave bir "ekümenik" statü vermesi Fener ile Roma'nın arasını iyice açmıştır. Bu karar Roma delegelerince kabul edilmediği⁸⁸¹ gibi Ekümenik Antakya Patriği ve İskenderiye Patriği karara karşı çıktıkları için görevlerinden alınarak sürgüne gönderilmişlerdir.⁸⁸²

879'da İstanbul'da toplanan Konsilde Papa'nın diğer patrikler gibi sıradan bir patrik olduğu ve İstanbul'daki "ekümenik kilise" üzerinde hiçbir otoritesinin olmadığı ilan edilmesiyle gerginlik artmıştır.⁸⁸³ 1054'e kadar kimi çekişmelerle birlikte pek de ayrılmayan iki kilise, Papa'nın kendini Patriğin üstünde ilan etmek istemesi ve özellikle Kutsal Ruh'un yalnız Baba'da değil Oğul İsa'dan da çıktığını (Filioque) kabul etmesi üzerine 16 Temmuz 1054'te tümünden ayrıldılar.⁸⁸⁴

1054 yılından İstanbul'un Türkler tarafından fethine (1453) kadar Ortodoks kilisesi jeopolitik olarak Bizans İmparatorluğunun kaderi ile özdeşleşmekteydi. Bu dönemde Ortodoksluğun "Türk kavuğu ya da Latin mitrası" diye de sembolize edilen iki temel hasmı bulunmaktaydı: Gayri

⁸⁸⁰ Aytunç Altındal, Türkiye ve Ortodokslar, s.19-21

⁸⁸¹ Bu ekümeniklik iddiası Roma Kilisesi (Vatikan) tarafından hiçbir zaman resmen kabul edilmemişti. Ancak Papa 16. Benedikt'in 30 Kasım 2006 tarihinde İstanbul ziyareti esnasında Aziz Andrew ayinine katılması Vatikan'ın 1600 yıllık itikadi ilkelerini değiştirerek İstanbul Kilisesi'nin (Fener Rum Patrikhanesi) ekümenikliğini kabul ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bkz. Gözde Kılıçyaşın, "Vatikan'dan Fener'e Siyasi Destek", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11 Aralık 2006, s.7

⁸⁸² Süleyman Özmen, "Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Patrikhane ve Ruhban Okulu", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl.125, S.388, Nisan 2006, s.30

⁸⁸³ Uğur Yıldırım, Keşiş Güç, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2005, s.22

⁸⁸⁴ Coşkun Üçok, "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum-Ortodoks Kilisesi", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler: Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.190

Hıristiyan Dünya (Türkler) ve Hıristiyan Batı. Üçüncü bir yolun bulunmadığı bu durumda Ortodokslar tercihlerini “Türk kavuğu” yönünde kullanmıştır.⁸⁸⁵

İstanbul ve Balkanların fethinden sonra Osmanlı İmparatorluğunun nüfusunun önemli bir bölümü Rum-Ortodoks idi. Fatih'in emri ile yapılan seçimde Genadius patrik seçildi ve diğer dini cemaatlere olduğu gibi Rum-Ortodoks patriğine de bir ayrıcalık fermanı verildi.⁸⁸⁶ Bu fermanla patriğe Millet Başı unvanı verildi ve dini bir cemaat olan Ortodoksların başı kabul edildi. Böylece o zamana kadar imparatorun emrinde bir dinsel başkan olan Patrik, İmparatorun koruyuculuğunda, kendi dinsel topluluğunun birçok dünyasal işlerinin de yöneticisi olmuştu.⁸⁸⁷

Niyazi Berkes Patrikhane ve Ekümeniklik adlı kitabında Roma Katolik ve Bizans Ortodoks kiliseleri arasındaki mücadeleyi kısaca özetledikten sonra şu tespiti yapmaktadır. Osmanlı Devleti Anadolu'ya hâkim olduğunda Bizans Ortodoks kilisesi büyük bir çöküntü içinde idi ve Anadolu'da yaşayan Hıristiyanların büyük çoğunluğu Bizans'la özdeşleşen bu kiliseye büyük tepki duyuyor ve Müslümanları kendilerine daha yakın hissediyorlardı. Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethiyle Türklerin hâkimiyetine giren patrikhane yok olmaktan kurtuldu ve Ortodoks Hıristiyanlığı daha önce elinde bulunmayan iki yeni güç kazandı:

Birincisi Ortodoks Kilisesi'ne devletten ayrı bir dini otonomi verildi. İkincisi, İstanbul Kilisesi bütün Ortodoks kiliselerinin üstüne çıkarıldı. O zamana kadar İstanbul Kilisesi'nin böyle bir üstünlüğü yoktu. Niyazi Berkes'e göre bugün dünyada kendini Ekümenik Ortodoks Patrikliği adı altında

⁸⁸⁵ Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s. 216-217

⁸⁸⁶ Bu ferman ele geçirilememiştir. Patriklik bir yangında yandığını savlayarak 11. Bayezid zamanında iki yaşlı yeniçerinin tanıklığı ile fermanın mevcudiyetini ve içeriğini kanıtlamış ve mahkeme hükmüne bağlamıştır.

⁸⁸⁷ Coşkun Üçök, “Osmanlı İmparatorluğu ve Rum-Ortodoks Kilisesi”, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler: Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.

evrensel Roma Papalığına aday gören Fener Rum Patriği bunu Osmanlı rejimine borçludur.”⁸⁸⁸

Patrikhane, Fatih tarafından yeniden kuruluşundan itibaren Türklük aleyhine sinsice iki yönlü bir politika izlemiştir. Bunlardan birincisi, kendini Avrupa kamuoyunda Müslümanların eline düşmüş mazlum bir kuruluş olarak tanıtmaya çalışması, ikincisi ise Sırp, Arnavut, Bulgar gibi Rum olmayan Ortodoks tebaanın Rumlaştırılarak Bizans İmparatorluğunun ihyası çabalarıdır. Patrikhane, kendini mirasçısı saydığı Bizans’ı canlandırmayı ideal hedef “megalo idea” kabul ediyordu.⁸⁸⁹

Bunlara ilave olarak “milletbaşı” unvanını da kazanan patriklerin zaman içerisinde bu durumu istismar etmesi nedeniyle Patrikhane devletle pek çok kez karşı karşıya gelmiş ve sonuçta oldukça ciddi ve acı olaylar yaşanmıştır. 1657 yılında IV. Mehmet döneminde Patrik II. Parthenios Ruslarla işbirliği yapması sonucu idam edilmiştir. Bu olaydan sonra (1657–1834) Patrikliğin protokoldeki yeri değiştirilmiş ve artık Şeyhülislam yerine Sadrazamla muhatap kılınmıştır. Yine 1821 Mora isyanının çıkartan Patrik V. Gregorios ile destekçileri Efes, Ahyolu ve İzmit, daha sonra da Terkos, Edirne, Tirnova ve Selanik Metropolitleri idam edilmiştir. İhaneti sabit görülerek idam edilen Patrik V. Gregorios’un Patrikhanenin orta kapısında idam sehпасındaki son sözleri, gerçeği bütün çıplaklığı ile ortaya koyacak niteliktedir: “Konstantin şehrinden müşrikler kovulacaktır. Ayasofya haçlıya iade edilecektir. Bizans kartalı yine semalara hâkim olacaktır. Yarıda kalan Ayasofya’daki ayın tamamlanıncaya kadar kapı kapalı kalsın. Ey Ruh-ül Kudüs!. Sesimi duy!..”⁸⁹⁰

⁸⁸⁸ Niyazi Berkes, Patrikhane ve Ekümeniklik, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s.12

⁸⁸⁹ M. Dikici, s.161

⁸⁹⁰ S. Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, s.287

Bu olaydan sonra da özellikle Girit'in Yunanistan'a ilhakında, Balkan Harbinde ve I. Dünya Savaşından sonra Anadolu'nun işgalinde Patrikhane'nin aleyhte faaliyetleri devam etmiştir.⁸⁹¹

Mondros Mütarekesi imzalanması sırasında yeni patrik vekili seçilen Dorotheos döneminde Patrikhane'nin adeta bir Türk Kurumu olduğunu unutarak Yunan elçisi gibi hareket ettiği, Osmanlı Devleti ile bağıını kopararak Yunanistan'a iltihak etme kararı aldığı, Bizans'ı ihya etme sevdasında olduğunu ifade eder tarzda Patrikhane kapısına çift başlı kartal figürü astığı, Venizelos'un emirleri doğrultusunda Yunanistan ve Yunan ordusu için faaliyette bulunduğu, bu amaçla para ve asker topladığı, çeşitli cemiyet ve çeteler oluşturduğu, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yoğun olarak propaganda faaliyetlerinde bulunduğu arşivlerde bulunan pek çok belge ile sabittir.⁸⁹²

Nitekim Lozan Konferansının ilk dönem görüşmelerinin yapıldığı sırada 25 Aralık 1922'de Le Journal Gazetesi muhabiri Paul Herriot'a Çankaya'da verdiği demeçte Atatürk, gerek dış devletlerle yaptığı işbirliği ve gerekse içeride çıkardığı isyanlarla birçok sabıkası olan bu kurumdan bahsederken;

“Bir fesat ve ihanet ocağı olan, ülkede ayrılık ve uyuşmazlık tohumları saçan, Hıristiyan vatandaşlarımızın huzur ve refahı için de uğursuzluk ve felaket simgesi olan Rum Patrikhanesi'ni artık topraklarımızda barındırmayız. Bu tehlikeli örgütü ülkemizde tutmamız için ne gibi vesile ve nedenler ileri sürülebilir? Türkiye'nin Rum Patrikhanesi için topraklarında bir sığınak göstermeye ne zorunluluğu vardır? Bu fesat yuvasının gerçek yeri Yunanistan değil midir?” gibi ağır

⁸⁹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız, Ahmet Özgüç, Batı Trakya Türkleri, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985; Sadi Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiye, Bir Millet Uyanıyor:4, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005; Hüseyin Mümtaz, “Bir Pontia Dansı Hikâyesi”, Yeni Hayat Dergisi, Aralık 2001; Mehmet ÇELİK,: Fener Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, İzmir: Akademi Kitabevi, 2000.

⁸⁹² Erdoğan Karakuş ve Hülya Toker, “Türk-Yunan Ahali Mübadelesi ve Yunanistan'daki Türklerin Çektiği Acılar”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Nisan 2004, S.380, s.8; Örnekler için bkz. Hülya Toker, Mütareke Döneminde İstanbul Rumları, Basılmamış Doktora Tez., Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp tarihi Enstitüsü, Ankara 2004

ifadelerde bulunmuş ve Patrikhanenin yurt dışına çıkarılmasını istemiştir.⁸⁹³

Lozan Konferansı'nda Patrikhane ile ilgili uzun tartışmalar yaşanmıştır. Türk heyeti, Patrikhane'nin katıldığı bazı olayları nakletmiş, zararlı faaliyetlerini belirtmişti. Patrikhane'nin dünya işlerine el atması, siyasi işlerle uğraşması, nihayet "devlet içinde devlet" hüviyetini kazanmak istemesi ve böyle bir çalışma göstermiş olması nedeniyle, yeni Türkiye'nin kuruluşunda kangren haline gelmiş, beş asırdan beri kökleşen bu fesat ocağını söndürmek, Türk milletinin sinesinden söküp atmak azim ve kararında idiler. Bu sebeple patrikhanenin kaldırılması ya da sınır dışı edilmesi hususunda çok ısrar ettiler.⁸⁹⁴

Başta Lord Curzon olmak üzere batılı devletlerin temsilcileri daha önce de Sevr'de gündeme getirdikleri isteklerin hemen hemen aynılarını burada da masaya taşımışlardır. En hararetli tartışma konularından birisi de azınlıklar ve Patrikhane meselesi olmuştur. Heyette buluna Dr. Rıza Nur durumu şu sözleriyle tespit etmiştir:

*"Ekalliyetler (azınlıklar) meselesi asırlardan beri giden ve Türkiye'yi yıkılışa sürükleyen en mühim dert idi. En hararetli müzakereler bu kısımda oldu. Bu saha büyük bir meydan muharebesi gibi idi. Bu işler için dünyanın her tarafından papazlar, Hıristiyanlar, komiteciler, politikacılar Lozan'a üşüşmüş, dolmuştu. Ecnebi devletler işte böyle bizim ciğerimize pençe atıyorlar. Biraz daha gayret ederlerse Türkiye'deki karıncaları da ekalliyet yapacaklar."*⁸⁹⁵

Uzun tartışmalar ve Türk heyetinin kararlı tutumu karşısında; İngiliz heyeti başkanı Lord Curzon başta olmak üzere, Venizelos ve diğer batılı ülkelerin temsilcilerinin ve ABD'nin baskısıyla batılı ülkelerin garantisiyle Patrikhanenin topraklarımızda kalması kabul edilmiştir. İsmet Paşa da "Patrikliğin siyasal ya da yönetime ilişkin işlerle bundan böyle hiç

⁸⁹³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt 3, (1918–1937) İstanbul: 1996, s. 57; Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Ocak 1923

⁸⁹⁴ E. Kaptan, Lozan Konferansında Azınlıklar Sorunu, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2002, s.119-120

⁸⁹⁵ S. Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, s. 282–283

uğraşmayacağı, yalnız din alanına giren işlerle yetineceği konusunda, konferans önünde müttefik temsilci heyetlerinin ve Yunan temsilcisinin konuşmalarını senet saymaktadır” diyerek Türkiye’nin bu konudaki son tutumunu ortaya koymuştur.⁸⁹⁶

Lozan’da yapılan müzakerelere ve anlaşma hükümlerine göre Patrikhane'nin hukukî durumu şu şekilde özetlenebilir:

— Patrikhane’nin İstanbul’da kalması bir anlaşma hükmü ile değil Türkiye'nin tek taraflı bir tasarrufu ile olmuştur.

— Patrikhane, bir Türk kuruluşudur. Patrik ve Patrikhane memurları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Türk Hükümeti’nin muvafakatiyle tayin edilirler ve Türk Hükümeti’nin denetimine tâbidirler.

— Patrik ve Patrikhane'nin 1453'ten 1923'e kadar sahip olduğu siyasî ve idarî, hak ve imtiyazlar kaldırılmıştır. Patrikhane ancak dinî ve ruhanî işlerle uğraşabilir.

— Patrikhane İstanbul’daki Rum cemaatinin resmi temsilcisi olmadığı gibi bu cemaat ile Türk resmi makamları arasında sözcülük, aracılık gibi işleri de yapamaz.

— Patrikhane ile Patrik ve Patrikhane görevlilerinin tâbi oldukları genel hükümlere gelince; Patrikhane, Türkiye’deki gayrimüslim azınlıklara ait herhangi bir kilise veya sinagog gibi Lozan Antlaşmasının 40. ve 42. maddelerinde ifade edilmiş olan serbestlik ve himayeden faydalanır. Anlaşmanın 45. maddesi gereğince de aynı haklardan Yunanistan’daki Türk azınlığa ait dinî kuruluşlar da istifade ederler.⁸⁹⁷

⁸⁹⁶ Eyüp Kaptan, Lozan Konferansında Azınlıklar Sorunu, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2002, s.134

⁸⁹⁷ F.İksel Settar, “İstanbul Rum Patrikhanesi”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Aralık 1972, C.XI, sayı 63, s.42

1923 yılından 1930'lu yıllara kadar resmi yazışmalarda ve basında, kilisenin başında bulunan dini lidere 'Başpapaz' denilmeye başlanmış, Patrik tabiri dahi kesinlikle kullanılmamıştır.⁸⁹⁸

Atatürk'ten sonra 1948 yılına kadar Patrikhane, deyim yerindeyse bu pasif yapısını devam ettirmiştir. 1948'de ABD'nin baskılarıyla Patrik Maksimos istifa ettirilerek, ABD vatandaşı olan Athenegoras, Patrik seçilmiş ve Başkan Truman'ın özel uçağıyla 26 Ocak 1949 günü İstanbul'a gelerek merasimle taç giyip görevine başlamıştır. Cumhuriyet tarihinde Türkiye Cumhuriyet Cumhurbaşkanı tarafından kabul edilen ilk Rum Patriği olan Athenegoras aynı zamanda Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren Patrikhane yavaş yavaş pasif yapısından sıyrılmaya başladı. Buna rağmen 1990'lı yıllara kadar devletimizi ciddi manada rahatsız edecek doğrudan bir girişimde bulunmadı. Bu yıllara kadar Fener Patrikhanesi, sadece sınırlarımız içerisinde yaşayan ve TC vatandaşı olan Rumların dini kurumudur. Azınlık statüsündedir. Gerek Patrik ve gerekse kendisine bağlı metropolitler, ancak Türk vatandaşı olan Rum ruhaniler arasından atanabilir. Hatta yetkili kurullar (Ruhani ve seküler sinod üyeleri), hükümetin tasvip etmediği kişileri Patrik olarak seçemeyecekleri gibi, seçtikleri üç aday arasından da TC. hükümeti istediğini Patrik olarak atama hakkına sahiptir.⁸⁹⁹

1990'lı yıllardan sonra AB giriş süreciyle birlikte Patrikhanenin iddiaları ve faaliyetlerinin Lozan Antlaşmasının açıkça ihlal edilmesi yönünde gelişmesi çok dikkat çekicidir.

Patrikhane'nin Lozan'a göre günümüzdeki statüsü gayrimüslim azınlıklara ait herhangi bir kilise veya sinagogdan farklı değildir. Türkiye açısından Patrikhane, Ortodoks azınlığın dini ihtiyaçlarını karşılayan, tamamıyla Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tabi dini, bir müessesedir. Tüzel kişiliği yoktur. Bu çerçevede, idari açıdan Eyüp Kaymakamlığı'na, Fatih

⁸⁹⁸ Mehmet Çelik, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, Akademi Kitabevi , İzmir 1998, s.8

⁸⁹⁹ M. Çelik, Fener Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, s.124

Savcılığına ve İstanbul Valiliğine muhatap olan Patrikhanenin Ekümenik olarak kabul söz konusu değildir.⁹⁰⁰

Dünya Ortodokslarının tutumuna gelince; bu konuyu Niyazi Berkes "İstanbul Patrikliği'nin diğer Ortodoks kavimlerinin kiliselerinin başındakilere kıyasla fazladan hiçbir kudreti yoktur. Gerçekte, bunların cemaatlerine kıyasla en küçüğü, en önemsizidir. Gerek tarihin vardığı şartlar, gerek Lozan Antlaşması, gerek Ortodoks kiliselerinin bugünkü durumu bakımından, patriklik, İstanbul'daki Ortodoks cemaatin alelade bir kilisesinin başkanlığından başka bir şey değildir. Onun ekümenikliği, halifenin halifeliği gibi tarihe karışmış bir şeydir."⁹⁰¹ sözleriyle özetlemektedir.

Günümüzde Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olan ve onun yetkilerini kabul edenler Yunanistan ve Oniki Adalar'daki kiliseler ile Yunanistan dışında ABD, Avustralya gibi ülkelerde yaşayan Yunanlıların mensup olduğu kiliselerdir. Dünya üzerindeki 220 milyon Ortodoks insanın sadece binde 1,3'ü (300 bin) üzerinde ruhani yetkileri olduğu düşünülduğünde, aynı ülkenin topraklarında yer alan Bağımsız Türk Ortodoks Kilisesi'nin bile liderliğini kabul etmediği Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümeniklik iddiasının geçerlilik kazanması için gerekli olan üçüncü koşuldan da yoksun olduğu anlaşılacaktır.⁹⁰²

Ekümeniklik için gerekli hiçbir şartı karşılayamamasına rağmen patrikler; gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışındaki temas ve faaliyetleriyle Lozan öncesindeki statüsünü tekrar kazanmak üzere "Ekümeniklik" (evrensellik) iddiaları ile ortaya çıkmakta, siyasi, dini ve idari alanlarda güç ve nüfus kazanmaya çalışmaktadır.

⁹⁰⁰ Gözde Kılıç Yaşın,"Patrikhane'nin Ekümeniklik İddiası", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:1, S.25, 20 Aralık 2004, s.6

⁹⁰¹ N. Berkes, Patrikhane ve Ekümeniklik, s. 30-32

⁹⁰² Gözde Kılıç Yaşın,"Patrikhane'nin Ekümeniklik İddiası", s.6

6.2.3. AB Desteğiyle Siyasi Güç Kazanma Girişimleri:

Tüm bu hareketlerin altında bir hedef gizlidir: Bizans'ı yeniden canlandırmak. Bizans'ta siyasal iktidarın güçlü olduğu dönemlerde İmparator hem dünyevi hem ilahi gücü Tanrı adına temsil ederdi. Siyasal iktidarın güçsüz olduğu dönemlerde bu iki gücü patrikhane temsil etmeye çalışmıştır. 1453 yılında Bizans tarihe gömüldüğü halde patrikhane "Patrikhanenin devletsiz devletin de patrikhanesiz olamayacağı" tezini günümüze kadar canlı bir şekilde muhafaza etmiştir.

Fener Patriği bugün de Bizans İmparatorunu manen temsil ettiğini düşünmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere beş aşamalı bir plan geliştirmiştir.

Birinci aşama; Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının vesayetinden ve engellemelerinden kurtulmaktır.

İkinci aşamada; "Sur içi İstanbul"un Patrikhanenin Ekümenik damgası altında eski "Konstantinople" olarak ihyası. Patrikhane, Türk ve Rum işadamlarının satın alarak "Azınlık Vakıfları"na, onların da Patrikhaneye hibe ettikleri gayrimenkullerle, bu düşüncenin altyapısını önemli ölçüde gerçekleştirmiştir.

Üçüncü aşama; Hıristiyan ülkelerin İstanbul'da dini ataşelikler açmalarına dayandırılmıştır. Bunlar, bir süre sonra Vatikanlaşacak, istikbaldeki devletin büyükelçilikleri olacaklardır.

Dördüncü aşama; BM, AB ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşların surlar içindeki tarihi Konstantinople'nin "Açık Şehir" haline getirilerek, Türkiye'nin hükümrانlık hakkını tartışmaya açmalarıdır.

Son aşama olan beşinci aşama, Vatikan'ın (Bizans'ın) resmen kuruluşudur. Bu safhada "Ekümenik" bir Patrikhanenin önderliğinde Bizans

yeniden ihya edilmiş olacak, önce İstanbul'un tamamı, kademeli olarak da Boğazların Avrupa yakasındaki topraklarımız elimizden çıkacaktır.⁹⁰³

Fener Patrikhanesine Vatikan statüsü kazandırma yolunda yapılan çalışmaları şu başlıklar altında toplamak mümkündür ;

— Dünya kamuoyunun dikkatlerini konuya çekmek için günümüz insanlığının en duyarlı olduğu konular tespit edilerek, (din, bilim, çevre) Fener Patrikhanesinin önderliğinde uluslar arası sempozyumlar düzenlemek,

— Bu sempozyumlarla çeşitli ülkelerden, din, bilim, siyaset, sanat ve iş dünyasından uluslar arası şöhrete sahip kişilerin katılımını sağlayarak basın yoluyla dünya kamuoyunun ilgisini Fener Patrikhanesi üzerine yoğunlaştırmak,

— Bu faaliyetlerin her safhasında, Fener patrikhanesini öne çıkarmak suretiyle, o makama Ekümenik bir mahiyet atfederek, bunu dünya kamuoyunun şuuruna altına yerleştirmek.⁹⁰⁴

Buraya kadar sıralanan amaçlara ulaşmak için aşağıda birkaç örneği verilen faaliyetlere bilinçli, sabırlı ve ısrarlı bir şekilde devam edilmektedir. Avrupa Birliği destekli faaliyetlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- Fener Patriği Bartholomeos, 20 Nisan 1994 tarihinde Avrupa Parlamenterler Birliği'ne "Ekümenik Patrik" sıfatıyla davet edilmiş ve burada devlet başkanlarına özgü protokolle karşılanmıştır. Yaptığı konuşma öncesi, "Ekümenik Konstantinople Patriği" diye takdim edilmiştir.⁹⁰⁵

⁹⁰³ Ankara Ticaret Odası, İçimizdeki Hançer: Fener Rum Patrikhanesi, s.12-14

⁹⁰⁴ Bayram Küçüköğlü, Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s.191

⁹⁰⁵ M. Çelik, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, s. 26

- Patriğin 1995'te İsviçre'de yaptığı bir konuşmada, "Türkiye mutlaka AB üyesi olmalıdır. Bunun için bir sebep bulamıyorsanız, Patrikhanenin İstanbul'da olmasını dikkate alabilirsiniz."⁹⁰⁶ sözleri Patrik ve Avrupalıların düşüncelerini ifade açısından dikkat çekici bir örnektir.
- 25 Ocak 1996 tarihinde ABD ve AB'nin desteğiyle hazırlanan AP deklarasyonunda Bartholomeos "Yeni Roma Patriği" ilan edilmiştir. Bu sözde sıfatla ilk icraatında Estonya Kilisesine özerklik vermiştir. Estonya Kilisesine verilen özerklik tamamen siyasi bir şovdan ibaret olup, Ortodoks Âleminin Fener Patrikhanesini tanıdığıнын ispatı olarak lanse edilmeye çalışılmıştır.⁹⁰⁷
- Avrupa Parlamentosu 24 Ekim 1996 tarihinde aldığı iki kararda İstanbul yerine "Konstantinapolis" ismini kullanmış ve Fener Patrikhanesinin "Ekümenik " olduğunu ilan etmiştir. Adı geçen kararda, "AP dünyanın her tarafındaki milyonlarca Ortodoks Hıristiyan için Konstantinopolis'teki patrikhanenin önemini göz önünde bulundurarak Türk yetkililerinin Ekümenik Patrikhanenin tam olarak korunması konusundaki yükümlülüklerin farkında olarak, Ekümenik Patrikhanenin ve diğer dini yerlerin binalarının korunması ve gerekli önlemler alması için Türk yetkililerine çağrıda bulunur" ifadesi kullanılmıştır.⁹⁰⁸
- 20–28 Eylül 1997 tarihinde Trabzon – Selanik hattında "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu", AB Yürütme organı olan Avrupa komisyonu Başkanı Jack Santer'in himayesinde yapılmıştır. Ayrıca ABD Başkan yardımcısı ve Çevre bakanı siyasi destek, Dünya Bankası, BM Çevre Programı ve Yunan Ticaret Bankası ise mali destek sağlamıştır. Giritli bir armatör, Elefterios Venizelos adlı gemisini, iş adamı Rahmi Koç'ta özel uçağını bu işe tahsis etmiştir. Sempozyumun açılış konuşmasında ilk dikkat çeken şey, Fener Patriğinin Ekümenik Konstantinopole Patriği olarak takdim edilmesi olmuş,

⁹⁰⁶ S. Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, s.294

⁹⁰⁷ M. Çelik, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, s. 27; Uğur Yıldırım, Dünden Bugüne Patrikhane, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2004, s. 142

⁹⁰⁸ B. Küçüköğlü, s.191,192; U.Yıldırım, Keşiş Güç, s. 220

kapanış bildirgesinde de aynı ifade tekrar edilmiştir. Gemide Karadeniz bölgesinden Pontus diye söz eden bir de harita dağıtılmıştır.⁹⁰⁹

- Almanya Cumhurbaşkanı Johannes Rau ve eşinin 08 Nisan 2000 tarihindeki Türkiye ziyaretinde, Fener Patrikhanesine uğradıklarında Bartholomeos kendisine patrikhanenin kurucusu sayılan Aziz Andreas nişanı takmıştır. Devlet başkanlarına sadece devlet başkanlarının nişan takabileceği değerlendirildiğinde bu eylem Bartholomeos'un kendisini "Yeni Roma Patriği" olarak gördüğünü ispatlar niteliktedir.⁹¹⁰

- Ortodoks dünyasında kendisine rakip olarak gördüğü Moskova ve Kudüs Patrikhanelerinin yetki alanlarını daraltmak ve kendisine bağlı olmayan kiliseleri kontrolü altına almak amacıyla 05 Haziran 2002'de Balkanları kapsayan bir "Çevre Sempozyumu" düzenlemiştir. Bartholomeos, Tiran'da başlayıp Venedik'e kadar süren sempozyumu AB dönem Başkanı Romano Prodi ile beraber düzenlediklerini ve kendisinin "Ekümenik patrik" olduğunu vurgulamıştır.⁹¹¹

- Fener Rum Patrikhanesi ile AP'nin İstanbul'da süren konferansına katılan Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Camiel Eurlings, "Patrikhane, kendisini 'ekümenik patrikhane' olarak tanımlayabilmelidir" demiştir..⁹¹²

- Fener Rum Patriği Bartholomeous, 7 Mayıs 2000 günü, Orta Anadolu'da bir eski kilisede düzenlediği ayinden sonra, "*Türkiye'nin AB'ye üyeliği, Anadolu'da önceden var olmuş Hıristiyan toplumların yaşadığı bölgelerde, yeniden Hıristiyanların yaşamasına izin vermelidir. Eğer AB üyeliği bunu müsait kılarsa ve Hıristiyanlar yaşadıkları bölgelere tekrar*

⁹⁰⁹ Süleyman Özmen, "Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Patrikhane ve Ruhban Okulu", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl.125, S.388, Nisan 2006, s.36

⁹¹⁰ U. Yıldırım, Keşiş Güç, s. 254

⁹¹¹ U. Yıldırım, Keşiş Güç, s. 268

⁹¹² Eurlings: "Patrikhane, Kendisini 'Ekümenik' Olarak Tanımlayabilmelidir", Anadolu Ajansı, 20.10.2005, 16:42:00

yerleşirse, o zaman Patrikhane de o bölgelerde bulunan kiliselerin yeniden ayine açılmalarını düşünebilir" diyordu⁹¹³

Bu sözlerin AB'nin yabancıların gayrimenkul edinmelerinin şartsız serbest bırakılması yönündeki dayatmaları ve son yıllarda yabancılar tarafından satın alınan vatan topraklarındaki büyük artışla birlikte okunmasında yarar vardır.

- Son olarak Patriğin bir emrivaki ile Papa'yı İstanbul'a davet etmesi üzerine Türkiye Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı aracılığı ile Papa'yı davet ederek bunu resmi bir ziyarete dönüştürmüş ise de ziyaret hem Vatikan hem de Fener Rum Patrikhanesi tarafından "din" vurgusuyla duyurulmuştur.⁹¹⁴

Buraya kadar verilen örnekler değerlendirildiğinde Patrikhanenin önderliğinde 1990'lı yıllardan itibaren düzenlenen uluslararası sempozyumların yanı sıra, patriğin yine bu tarihten itibaren yaptığı dini-siyasi dış gezi ve temaslar, mevcut yasalarımıza göre suç teşkil ettiği görülecektir. Lozan Antlaşmasına, anayasamıza, 3335 sayı ve 26.03.1987 tarihli yasaya göre, ayrıca 2908 sayılı dernekler kanunu ve Türk Medeni kanununa göre kurulan, vakıfların faaliyetlerini düzenleyen 25.07.1970 tarih ve 1066 sayılı tüzüğe göre Bakanlar kurulunun izni olmadan uluslararası faaliyet göstermemesi gereken Patrik, son yıllarda bunların tümünü çiğnemiştir.⁹¹⁵

6.2.4. Patrikhane'nin Gayrimenkul Edinme Çalışmaları:

Patrikhane'nin hukuki ve siyasi girişimlerinin yanısıra Balat ve Fener'de çok sayıda bina ve arazi aldığı bilinmektedir. Türk Ortodoks Kilisesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenerol konuyu "Cumhuriyet'in ilanı sırasında

⁹¹³ Arslan Bulut, Çift Başlı Yılan, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2006

⁹¹⁴ Gözde Kılıç Yaşın, "Vatikan'dan Fener'e Siyasi Destek", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11.12.2006, s.6

⁹¹⁵ M. Çelik, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, s.15

Patrikhanenin alanı yaklaşık 50 dönümdü. 113 dönüme kadar çıktı. Kimse sormuyor, bu gelişme nasıl oldu?" sözleriyle dile getirmiştir.⁹¹⁶

Uzun zamandan beri Patrikhane çevresinde Türk ve Rum iş adamlarınca alınan gayrimenkuller önce hibe yoluyla azınlık vakıflarına, daha sonra da Patrikhane'ye devredilmektedir.

Bu kapsamda en çarpıcı proje, 1995 yılında ortaya atılmıştır. Günlerce bazı medya gruplarınca İstanbul'un sorunları bahane edilerek bu mega köyün kurtarılması için çare olarak gösterilen bu projeye göre İstanbul üçe bölünecekti. Anadolu yakası tamamen yerleşim birimi olacak, surlar içindeki İstanbul, tarihi ve kültürel İstanbul olacak, surlar dışındaki İstanbul, sanayi, yerleşim ve iş merkezlerinden oluşacaktı.⁹¹⁷

Bu projeye göre surlar içindeki tarihi İstanbul, yani Constantinople, bir dünya kültür şehri olacaktı. BM ve UNESCO gibi kuruluşlar başta olmak üzere, birçok kuruluş buranın tarihi zeminine ve kültür mozaiğine uygun olarak canlandırılmasına maddi ve manevi her türlü katkıyı sağlayacaktı. Bu projeye adeta bir açık hava müzesi haline gelecek olana surlar içindeki tarihi Constantinople'nin en belirgin vasfı Bizans olarak ortaya çıkacaktır. Ekümenik bir patrikhanenin böyle bir dekora ne kadar yakışacağını tahmin etmek hiç de güç olmasa gerek.⁹¹⁸

6.2.5. Heybeliada Ruhban Okulunun Yeniden Açılması:

Ortodokslar arasında teolojik konular, kurallar ve ibadet şekli açısından birlik sağlamak amacıyla, Heybeliada'da 01 Ekim 1844 tarihinde Patrikhaneye bağlı olarak öğretime açılan Heybeliada Ruhban Okulu (HRO), açık olduğu dönem boyunca, dört farklı tedarisat dönemi geçirmiştir:

⁹¹⁶ S. Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, s.308-309

⁹¹⁷ B. Küçükkoğlu, s.193

⁹¹⁸ M. Çelik, Fener Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, s.74

1844 – 1919 dönemi dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji,
 1919 – 1923 dönemi orta öğretim olmaksızın beş yıllık teoloji,
 1923 – 1951 dönemi dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji
 1951 – 1971 dönemi dört yıl lise ve üç yıl teoloji

8 Haziran 1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun bazı maddelerinin 12 Ocak 1971'de Anayasa Mahkemesi'nce iptali üzerine, okulun yüksek kısmının, 9 Temmuz 1971'den geçerli olmak üzere İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 12 Ağustos 1971 tarih ve Özel Öğretim Kurumları 101787 sayılı "gizli" yazısıyla kapatıldığı iddia edilmektedir.⁹¹⁹

Somuncuoğlu'na göre ise okulu Patriklik kendiliğinden kapatmıştır. "Kelime oyunları ile bu okulun adeta Türk Devleti tarafından kapatıldığı gibi bir izlenim verilmektedir. Oysa özel öğretim kurumlarının yasaklanmasından sonra okulu Patriklik kendiliğinden kapatmıştır. Sonrasında bu eğitimin Türk Yükseköğretim Mevzuatına uygun bir şekilde mesela İlahiyat fakülteleri bünyesinde yapılması gibi sayısız teklif de Patrikhane tarafından geri çevrilmiştir. Çünkü istekleri tümüyle özerk bir okuldur, bu da Türk mevzuatına aykırıdır."⁹²⁰

Heybeliada Ruhban Okulunun kapatılması üzerine patrikhane, Danıştay başvurmuşsa da olumlu sonuç alamamıştır.⁹²¹

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, "Türkiye'de dini eğitimin sadece Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilmesi" şeklindedir. Bu kanun hükümleri çerçevesinde ve laik devlet anlayışımız gereği anılan okulun devlet kontrolü dışında yeniden açılması mümkün değildir. Çünkü Lozan'da azınlıklara böyle bir imtiyaz verilmemiş, diğer Türk vatandaşlarının faydalandıkları haklardan eşit şekilde istifade etmeleri kabul edilmiştir.

⁹¹⁹ Elçin Macar, Mehmet Ali Gökaçtı, s.5-8

⁹²⁰ S. Somuncuoğlu, Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiyem, s.295

⁹²¹ Zekai Baloğlu, Grek Devleti, Patrikhane ve Rahipler Okulu, Harp Akademileri Komutanlığı yayınları, İstanbul 2000, s.22

Ancak Fener Rum Patrikhanesi, Heybeliada Ruhban Okulunun yeniden eğitime açılması için ısrarlı tutumunu sürdürmekte, yurt içinde ve yurt dışında yoğun bir kampanya yürütmektedir. Bu maksatla, son dönemde bir yandan patrikhane, diğer yandan Yunan devlet adamlarının çabaları sonucu uluslararası kamuoyu konu ile daha yakından ilgilenir hale gelmiştir.

Fener Patrikhanesi'nin asıl amacı, kendi inisiyatifinde devlet denetiminden uzak bir şekilde Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasını sağlamak, bu şekilde bütün dünyada görev yapacak Ortodoks din adamlarını bir merkezde kendi kontrolü altında yetiştirmek, okula uluslararası bir nitelik kazandırarak patrikhaneye Ekümeniklik vasfını sağlamaktır.

Patrikhane, okulun sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrenci değil, dünyanın her tarafından öğrenci alabilmesi, devletin bu okul üzerinde hiçbir şekilde denetim hakkı olmaması ile Patrik ve kendine bağlı metropolitlerde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma zorunluluğunun kaldırılması şartlarıyla açılmasını talep etmektedir.⁹²²

Bu üç şarta baktığımız zaman, patriğin sadece dini eğitim vermesi gereken bir kurumun bulunduğu devletin denetimi altında faaliyet göstermesine razı olmaması başka niyetler olduğunun göstergesidir.⁹²³

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde çözüm önerisinin reddedilmesi bunun bir göstergesidir. Başbakanlık Güvenlik İşleri Başkanlığı'nın 3 Eylül 1999 tarihli isteği üzerine Yüksek Öğretim Kurumu, 14 Eylül 1999 tarihli toplantısında, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde, bir "Dünya Dinleri Kültürü Bölümü"nü kurulmasına karar verir. Kuruluş işlemlerini yürütme görevi verilen Prof. Dr. Zekeriya Beyaz, gayrimüslim cemaatlerin ruhanî liderlerine 14 Aralık 1999'da gönderdiği bir

⁹²² M. Çelik, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, s.25

⁹²³ M. Çelik, Fener Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, s.148

mektupla, öneri ve manevi desteklerini ister. Ancak cemaatler ve ruhanî kurumlar bu formüle ilgi göstermezler ve konu ortada kalır.⁹²⁴

Avrupa Parlamentosu Hıristiyan Demokratlar-Avrupa Demokratları Grubu Başkanı Hans-Gert Poettering, Fener Rum Patrikhanesi ile İstanbul'da ortaklaşa düzenledikleri uluslararası konferanstaki konuşmasında, "Heybeliada Ruhban Okulu'nun bir an önce açılmasını istiyoruz. Bu yapılmadığı takdirde, Batı Avrupa toplumlarında İslam fobisi artacaktır"⁹²⁵ sözleri de konuyla ilgili AB bakış açısına bir örnektir.

Ruhban okulunun geleceği ile ilgili olarak kamuoyunda iki temel bakış açısı bulunmaktadır.⁹²⁶

Birinci görüşe göre HRO, Patrikhane'nin hatta Megali İdea'nın "Harp Okulu"dur, bu nedenle "Türkiye'den, Yunanistan'ın kendisine yönelik bu yayılcı ideolojisini besleyecek din adamları yetiştirmesine izin vermesi beklenemez." HRO'nun yeniden açılmasına yönelik "laik" kaygı da bu görüş sahiplerince dile getirilmektedir. Bu konuda laiklik vurgusu yapan çevrelerin başlıca kaygısı, HRO açılırsa bunun arkasından İslamî kesimin benzer nitelikte okullar açılmasını talep edebileceği ve bunun önünün alınamayarak laik sistemin bundan zarar göreceği şeklindeki kanaatidir.⁹²⁷

İkinci bakış açısı ise, okulun açılabilmesini ve Patrikhane'ye yönelik engellemelerin ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Bu ana görüş, kendi içerisinde üçe ayrılabilir: Bu bakış açısının birinci kesimini oluşturanlar, konuya daha pragmatik açılardan yaklaşmakta, okulun açılmasının yanı sıra Patrikhane'nin içeride ve dışarıda desteklenmesinin Türkiye'ye çeşitli yararlar

⁹²⁴ Hürriyet, 20 Aralık 1999 ve Agos, 24 Aralık 1999 dan aktaran Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, : Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler, TESEV Yayınları, İstanbul 2005, s.10

⁹²⁵ Poettering: "Heybeliada Ruhban Okulu Bir An Önce Açılmalı", Anadolu Ajansı, 20.10.2005, 12:33:00

⁹²⁶ Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, s.24

⁹²⁷ Emre Özyılmaz, Heybeliada Ruhban Okulu, Tamga Yayınevi, Ankara 2000, s.139

getireceğini, ülkenin dış politikasını ve AB üyelik sürecini rahatlatacağını dile getirmekte, konuya daha çok kendilerince “ulusal çıkar” açısından yaklaşmaktadırlar.⁹²⁸

İkinci kesim ise, azınlık hakları, insan hakları, özgürlükler ve demokrasi gibi kavramlardan yola çıkarak, hem Lozan hem de daha sonra imzalanan çok taraflı sözleşmeler gereği, gayrimüslimlerin zaten ruhban yetiştirme hakları olduğunu vurgulamaktadır.

Üçüncü kesim ise “İslamî kesim”dir. Okulun açılmasına İslamî kesimlerde taraftar olunmasının, inancın bir gereği olarak destek verilmesinin yanı sıra bu okulun açılması halinde bunun bir emsal teşkil edeceği ve Müslüman kesimin yaşamakta olduğu sorunların bu örnekten hareketle çözümlenmesinin yolu açılacağı düşüncesi de, etkili olmaktadır. Bilhassa imam-hatip sorununun ve Kuran kurslarına yönelik kısıtlamaların bu örnek sayesinde çözülebileceği ya da çözülmese bile çözümlenmesi yolunda etkili olabileceği düşüncesi bu çevrelerde geniş bir kesim tarafından paylaşılmaktadır.⁹²⁹

AB’ye uyum yasaları çerçevesinde reformlar yapan Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ruhban okulunun istenen şartlarda açılması için artan baskılar neticesinde bir çözüm formülü bulunmaya çalışılmaktadır. Okulun Aya Yorgi Vakfı bünyesinde, Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde faaliyete geçerek 2 yıllık ön lisans programı şeklinde eğitim vermesi hükümet gündemine alınmıştır. Ancak Anayasanın laiklik ilkesine ve mevcut düzenlemeye aykırılık söz konusu olduğundan bu formülün hayata geçirilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

Ruhban Okulu idari ve hukuki olarak tekrar açılabilmesi için okulun bir ilahiyat fakültesine veya kişi kararının rol oynadığı bir vakıf üniversitesine

⁹²⁸ İlder Türkmen’in Hürriyet Gazetesindeki, 25 Ekim ve 1 Kasım 2005 tarihli yazılarından aktaran Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, s.26

⁹²⁹ Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, s.26–29

değil de ilahiyat fakültesi olan bir devlet üniversitesine bağlanması gerekecektir. Yani Ruhban Okulu ancak Devlet İlahiyat Fakültelerinden birine bağlı, Ortodoks dini konusunda öğretim veren bir bölüm olarak açılabilir.⁹³⁰

Bu konuda Ermeni patrikhanesi formülü olarak bilinen öneri de dikkate değer bir öneridir. Bu formül, Rum Patrikhanesi'nin dışında hemen bütün Hıristiyan cemaatlerin üzerinde anlaştıkları formüldür. Bir devlet üniversitesi bünyesinde, "karşılaştırmalı din araştırmaları" gibi bir ad altında, her bir din ve mezhebe yönelik olarak, örneğin "Ermeni dili ve kültürü," "Süryani dili ve kültürü" vb. adlandırılabilir çeşitli bölümler açılmasını öngörmektedir. Müfredatın hazırlanmasında dinî liderliklerin de söz sahibi olmak istediği bu bölümler "laik" eğitim verecekler, ancak öğrencilerin içinden ruhanî olmak isteyenler, bölümde teorik bilgileri alırken, uygulamayı da bizzat kendi cemaatlerinin dinî kurumlarında öğreneceklerdir. Bu bölümlerin mezunları yalnız ruhanî değil, aynı zamanda gayrimüslimlerin okullarındaki dil ve kültür derslerine öğretmen olma gibi bir işlevi de yerine getireceklerdir.⁹³¹

6.2.6. Geliştirilebilecek Stratejiler:

Sonuç olarak daha başlangıçtan itibaren dini değil de Latin Roma'ya karşı, Doğu Roma'yı gerçekleştirmeye çalışan siyasi bir kurum olarak ortaya çıkan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama döneminden itibaren sürekli Türkler aleyhine çalışan Patrikhane'nin⁹³² günümüzde Türkiye'ye sağlayacağı hayali faydalardan bahsedilmektedir.

Bu kapsamda "BM, Avrupa Parlamentosu, Dünya Kiliseler Birliği Konseyi, ABD ve Vatikan'ın, Fener Patrikhanesi'nin Ekümenliğini zaten kabul ettikleri, Türkiye'nin bunu kabul etmemekle, hiçbir şey elde edemeyeceği, aksine tüm dünyada antipati toplayacağı, ayrıca Türkiye Cumhuriyeti

⁹³⁰ Emre Özyılmaz, Heybeliada Ruhban Okulu, Ankara: Tamga Yayıncılık, 2000, s.138

⁹³¹ Elçin Macar ve Mehmet Ali Gökaçtı, s.39

⁹³² Yavuz Ercan, "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler: Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.205

pasaportu taşıyan etkin ve saygın bir patriğin dünya Ortodoks kamuoyunu, dış politika arenasında Türkiye lehine harekete geçirebileceği, dünyanın dört bir yanında, Türkiye lehine güçlü lobiler oluşturacağı, Türkiye'nin dış ticaretinde de müspet katkılar sağlayacağı, şeklinde görüşler ileri sürülmektedir.

Yüzeysel olarak mantıklı gibi görünse de bu tür düşünce ve fikirler Patrikhane lehinde destek kamuoyu yaratmaktadır. Cihan İmparatorluğu Osmanlı'nın en güçlü dönemlerinde bile devlete hiçbir faydası olmayan bu kuruluşun, çöküş dönemlerinin baş aktörü olduğu düşünülürse, patrikhane lehinde yapılan propagandalar üzerinde ülkemizin çıkarları kadar, hitap edilen kitlelerin kandırılmaması açısından da önemle durulması gerekmektedir.

Bu konuda dikkatlerden kaçmaması gereken bir diğer konu da Fener Rum Patriği'nin sözde Ekümenik sıfatının tanınması beraberinde Hilafetin geri getirilmesi taleplerine de dayanak olabileceğidir.

Şayet Türkiye Patrikhane'nin bu ekümenlik serüvenine dikkat etmezse bunun faturasını İstanbul ve Trakya bölgesinin elimizden çıkmasıyla ödeyebilir. O halde ne yapılmalıdır?

Öncelikle İstiklal Savaşı döneminde bizzat Atatürk'ün de destek ve yönlendirmesiyle İstanbul Karaköy'de kurulan ve günümüzde de faaliyetini sürdüren Türk Ortodoks Patrikhanesi desteklenmelidir.⁹³³ Buna ilave olarak Türkiye, Rum Ortodokslar dışındaki diğer Ortodoks Kiliselerle irtibata geçerek bu kiliselere, zaten dinen kabulü mümkün olmayan Fener Rum Kilisesinin ekümenlik iddialarını reddetmeleri hakkında destek verilmelidir.

Papa'nın Cumhurbaşkanı tarafından davet edilmesi olayında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin, Hıristiyan dünyasının merkezi olarak Roma'yı gördüğü sürekli vurgulanmalı ve Vatikan muhatap alınmalıdır.

⁹³³ Süleyman Özmen, "Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Patrikhane ve Ruhban Okulu", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl.125, S.388, Nisan 2006, s.38

AB'nin ve ABD'nin Ortodoks âlemini rahat kontrol edebileceği Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlamak suretiyle, bu ayağı Rusya'nın altından çekme niyetinde olduğu açıktır. O halde Rusya ile beraber hareket edilerek Sırp ve Bulgar kiliselerinin de Fener Rum Patrikhanesi'ne cephe almaları teşvik edilmelidir.

Son aşamada da uygun siyasi ortam yakalandığında Lozan Anlaşmasına aykırı davranışları sabit olan Patrikhane sınırlarımız dışına çıkarılmalıdır.

Bu noktada dikkatlerden kaçan Patrikhane'nin ve Ruhban Okulu'nun Lozan ve mevcut yasalara göre Türkiye hatta İstanbul'daki Rum Ortodoks vatandaşlarımızın ihtiyacı için faaliyet göstermeleri gerektiğidir. Eğer bunlar şu an sayıları 1500⁹³⁴ civarında olan vatandaşlarımıza hizmet verecekse acaba Ruhban Okulundan mezun kaç Ruhaniye ihtiyaç vardır? Yok, tüm dünyadaki Ortodokslara hizmet verecek ruhaniler yetiştirilmek isteniyorsa dünya Ortodokslarının hamiliğini üstlenmeye çalışan Yunanistan ya da Rusya Federasyonu böyle bir Ruhban Okulu için ideal adrestir. Yine aynı şekilde "Üçüncü Roma" iddiaları olan Moskova da Patrikhane için ideal bir mekân olacaktır.

6.3. YABANCILARIN TAŞINMAZ MAL EDİNMELERİ:

"Ülke/toprak" unsurunun devletin asli unsurlarından birisi olduğu önceki bölümlerde incelenmişti.

Devletin temel unsuru olan topluluğun, ulusun üzerinde yerleştiği coğrafi alan devletin ülkesidir.⁹³⁵ Ülke unsuru, devletin yetkilerini kullanacağı alanı sınırlar ve ülkesiz bir devlet düşünülemez. Bir devletin ortaya çıkabilmesi için, ülkenin varlığı zorunludur, çünkü belli bir arazi üzerine yerleşmemiş toplum

⁹³⁴ Baskın Oran, Türkiye'de Azınlıklar. Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, TESEV Yay.İstanbul 2004, s.39

⁹³⁵ Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul 1990, s.313

olamaz. Uzun süre bir toprağa sahip olmayan devletin, varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Devlet için, ülkenin varlığı, üzerinde tartışma götürmeyen bir gerekliliktir.⁹³⁶

“Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız asli - maddi unsuru, egemenlik ve bağımsızlık simgesidir. Ülke olmadan devlet olmaz. Ülke, devlet otoritesinin geçerli olacağı alanı belli eder. Devlet, sahip olduğu üstün kudretine dayanmak suretiyle, ülkede yerleşik olan ve devletin diğer asli maddi unsurunu oluşturan insan topluluğunun güvenliğini ve yararını kollamak ve gözetmek durumundadır; bu asli görevi nedeniyle ki, ülke üzerinde egemenliğe dayalı üstün bir hakka sahiptir.”⁹³⁷

Bu genel tanımların dışında Türk tarihinde ve Türk kültüründe “ulus”⁹³⁸ olarak adlandırılan ülkenin özel bir yeri vardır. Orhun Abideleri’nde ülke “iduk yiri subı” (=mukaddes yer ve su) şeklinde nitelenmektedir⁹³⁹

Kutsal olarak nitelenen ülke, Türk hakanlıklarında belirli sınırlara sahip devlet arazisi idi ve hükümdar ailesinin mülkü değil bütün milletin ortak toprağıydı.⁹⁴⁰

Vatanla devlet arasındaki ilişkinin Türk milletinde kolektif şuur haline geldiğini Türkmenlerin şu atasözü de ifade etmektedir. “Devletli devlet arar, devletsiz vatan arar.”⁹⁴¹

6.3.1. Tarihi Gelişim:

Binlerce yıllık Türk tarihi içerisinde oluşan Türk töresinde en önemli kurallardan birisi: “Ülkede yabancılara mülk edinme hakkı tanımama” prensibidir. Bu prensip hemen hemen tüm Türk devletlerinde geçerli olmuş;

⁹³⁶ E. Teziç, s.111

⁹³⁷ Anayasa Mahkemesi’nin 14.3.2005 gün ve 2005/14 Karar sayılı, 2644 sayılı Tapu Kanununun 35.maddesinin bazı fıkralarında 4916 sayılı kanunla yapılan değişiklikleri iptal kararı

⁹³⁸ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s.233

⁹³⁹ Orhun Abideleri, Doğu, Satır 10 dan aktaran Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.34

⁹⁴⁰ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 235

⁹⁴¹ Mehmed Niyazi, Türk Devlet Felsefesi, s.34

bu kuralın uygulanması istisnalar hariç günümüze kadar aynen sürdürülmüştür.⁹⁴²

Mete Han'ın MÖ 209 yılında komşuları "Tunguz"ların arazi talebi karşısında "toprağın kendine ait şahsi mülk değil, milletin malı ve devletin temeli" olduğunu söyleyerek bu talebi reddetmesinden de anlaşılacağı gibi Türklerde "uluş" hükümdarın keyfine göre şahsi mal gibi tasarruf edilebilen bir toprak parçası olmayıp, bizzat devlet reisinin korumakla vazifeli olduğu ata yadigârı idi.⁹⁴³

Birtakım münferit fermanlar istisna edilirse, 1868'e kadar yabancı şahıslar Osmanlı ülkesinde arazi edinemiyordu ve bu konuda herhangi bir hakları bulunmuyordu. Ancak İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya ülkelerinin de baskısı sonucu 8 Haziran 1868 tarihinde "Tebaa-i Ecnebi yenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkında Kanun"la yabancılara taşınmaz mal edinme hakkı tanınmıştır.⁹⁴⁴

Bu yasaya göre taşınmaz mal edinme şu kurallara bağlanmıştır:

"— Yabancılar, sahip oldukları taşınmazlara ilişkin konularda Osmanlı yargı sistemine tâbi olacaklardır.

— Yabancılar, Hicaz vilayetinde taşınmaz edinemeyeceklerdir.

— Yabancı bir devletin uyrukluğunu edinmek için Osmanlı uyrukluğundan çıkmış olanlar bu Yasadan yararlanamayacaklardır.

— Yasanın ekindeki protokole katılmamış devletlerin uyrukluğundaki yabancılar, hiçbir şekilde taşınmaz edinemeyecektir."⁹⁴⁵

Osmanlı döneminde batılların baskısıyla sadece toprak satışıyla ilgili yasa çıkarılmakla kalmamış; 3. Damat Ferid kabinesinde Evkaf-ı Hümayun Nazırı (Evkaf Bakanı) olarak da görev yapmış olan Elmalılı Hamdi Yazır'a

⁹⁴² M. Dikici, s.7

⁹⁴³ İ. Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 236

⁹⁴⁴ Ufuk Yeşil, "Yabancı Gerçek Kişilerin Ülkemizde Taşınmaz Mal Edinmeleri", Türkiye Adalet Akademisi İnternet Sitesi, <http://www.taa.gov.tr/serbestkursu/UfukYesilYabancilarinMalEdinmeleri.doc>, 22.12.2006

⁹⁴⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun 6 Şubat 2006 tarih ve 2006/1 sayılı "Yabancı Uyruklu Gerçek Kişiler İle Yabancı Ülkelerde Kurulan Tüzel Kişiliğe Sahip Ticaret Şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti Sınırları İçerisinde Taşınmaz Edinmeleri Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu", Bundan sonra bu rapora yapılacak atıflarda "DDK Raporu" ifadesi kullanılacaktır.

göre, vakıf taşınmazlarının yabancılara ve gayrimüslimlere satılmasına imkân sağlamak amacıyla Evkaf-ı Hümayun Nezareti (Evkaf Bakanlığı) da, batılların teşvik ve baskısıyla kurulmuştur.⁹⁴⁶

Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanı Nazif Öztürk Avrupalıların bu amaçla uyguladıkları siyasi stratejileri şu başlıklar altında toplamaktadır:

“Avrupalıların düşünce ve propaganda yönünden ülkede etkili olmalarını sağlamak amacıyla Osmanlı toprakları yabancılara açılmalıdır.

Avrupalılar, buldukları yerlerde sürekli kalabilmek ve iktisadi hayata hâkim olabilmek için Osmanlı toprakları üzerinde mülk sahibi olmalıdırlar.

Osmanlı ülkesinin daha sonra kolayca batılların eline geçmesini temin bakımından buralara yerleştirilen yabancılara yerli halk arasında ruhi yakınlaşma ve kaynaşma sağlanmalıdır.

Her ülkeye Osmanlı topraklarında bir nüfuz alanı ayrılmalıdır.

Programlanan bu hususların tamamlanmasından sonra bir fırsat bulup siyasi istila ilan edilmelidir.⁹⁴⁷

Bu yasayla düzenlenen, yabancılara Osmanlı ülkesindeki gayrimenkule ilişkin hakları I. Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. 2 Kasım 1914 tarihli Kapitülasyonların Kaldırılması Hakkındaki Kanunla (Kavanin-i Mevcude de Uhudu Atikaya Müstenit Ahkâmın Lağvı), eski anlaşmalarla yabancılara tanınan mali, idari ve adli ayrıcalık hükümleri kaldırılmıştır.⁹⁴⁸

Osmanlı'nın son dönemindeki bu uygulamanın sonuçları büyük sıkıntılara yol açmış, örneğin Ege Bölgesi'nin %60, İzmir'in %85'i yabancılara eline geçmiş ve işgale karşı verilen Kurtuluş Savaşı'nda sadece dış düşmanla değil, içteki uzantılarıyla da savaşılmıştır.⁹⁴⁹

⁹⁴⁶ Elmalılı Hamdi Yazır 'dan naklen Nazif Öztürk, "Toprak Oyunu Yeni Değil", Yeniçağ Gazetesi, 13.12.2006, s.9

⁹⁴⁷ Yeniçağ Gazetesi, a.g. haber, 13.12.2006, s.9

⁹⁴⁸ U. Yeşil, a.g.m.

⁹⁴⁹ Yusuf Karakılçık, " 'Yabancılara Taşınmaz Mülk ve Toprak Edindirme' Uygulaması ve Türk Yerel Yönetimlerine Etkisi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:3, S.6, Aralık 2005, Ankara, s.109

Yabancıların taşınmaz mal edinmesi ile ilgili Cumhuriyet dönemi düzenlemelerinin temeli bu kötü tecrübeden de ders alınarak Lozan'da atılmıştır. 23 Ağustos 1923 günlü, 341 sayılı Yasa ile yürürlüğe giren Lozan Antlaşması ekindeki İkamet ve Salahiyeti Adliye Mukavelenamesinin 1. maddesine göre “tam karşılıklılık” 3ncü maddesine göre ise “yürürlükteki düzenlemelere uygun olması” koşulu getirilmiştir.⁹⁵⁰

Ülkemizde yabancı gerçek kişilerin taşınmaz edinimi konusundaki temel düzenleme ise 22.12.1934 tarihli, 2644 sayılı Tapu Kanunu ile yapılmıştır. Bu Kanunun 03.07.2003 tarihli, 4916 sayılı Kanun ile değişik 35. maddesinin Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 tarihli, E.2003/70, K.2005/14 sayılı Kararıyla iptal edilmesi üzerine 29.12.2005 tarihli, 5444 sayılı Kanun ile 2644 sayılı Tapu Kanununun 35. maddesi yeniden düzenlenmiştir.

2644 sayılı Tapu Yasası'nın 35. maddesinde 2003 yılında yapılan değişikliğe kadar, ülkemizde genel kural olarak yabancı tüzel kişilere taşınmaz edinme hakkı tanınmamıştır.

“Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı” dediğimiz, töremizde kutsal (iduk yiri subı) olarak nitelendirilen vatan topraklarının yabancılar satış 200 yıldır her fırsatta acaba neden gündeme getirilmektedir?

Yabancı uyrukluların kontrolsüz ve sınırsız gayrimenkul satın almaları zamanla devletin toprak unsurunu kaybetmesine sebep olabilir mi?

Belli kurallara bağlı olarak taşınmaz mal alım satımının serbest bırakılması günümüz dünyasında kaçınılmaz mıdır? Yabancılar gayrimenkul edinim hakkı verilirken kullanım hakkı mı verilmelidir, yoksa toprak mı satılmalıdır?

Yabancılar gayrimenkul satışını düzenleyen yasa değişikliklerini Anayasa Mahkemesi bugüne kadar üç kez iptal ettiği halde konunun AB tarafından sürekli gündemde tutulması ve TBMM tarafından da yabancılar taşınmaz satışını düzenleyen aynı özde yeni yasalar çıkarılmaya devam edilmesinin sebepleri neler olabilir?

⁹⁵⁰ DDK Raporu

Özellikle köy ve tarım arazilerinin yabancılara satışı neden serbest bırakılmıştır? Bu konuda Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporlarında bir hüküm var mıdır?

Avrupa Birliği üye ülkelerinde durum nedir?

Bu soruları uzatmak mümkündür. Devlet Denetleme Kurulu 6 Şubat 2006 tarih ve 2006/1 sayılı “Yabancı Uyruklu Gerçek Kişiler İle Yabancı Ülkelerde Kurulan Tüzel Kişiliğe Sahip Ticaret Şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti Sınırları İçerisinde Taşınmaz Edinmeleri Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu”⁹⁵¹nda konuyu çok ayrıntılı olarak incelemiş ve yapılması gerekenleri de net bir ifade ile ortaya koymuştur.

31.12.2004 tarihine kadar yapılan işlemlere dayandırılan inceleme esas olarak, yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde edindikleri taşınmazlara ilişkin genel durumu kapsamaktadır. Sadece yabancı ülkelerde kurulan ticaret şirketlerinin tek başına incelenmesinin konunun bütünlüğünü görmeyi engelleyeceği düşünüldüğünden bunlara ilave olarak, Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli şirketler de inceleme kapsamına alınmıştır.

Raporun; gerek Cumhurbaşkanlığı DDK tarafından hazırlanması gerekse Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) ile Milli Emlak Genel Müdürlüğü (MEGM) başta olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarından alınan bilgiler ile İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve 81 il valiliğinin konuya ilişkin görüş ve değerlendirmelerini esas alması itibarıyla son derece önemli ve bilimsel olduğu şüphesizdir.

6.3.2. Yasal Çerçeve:

Gerçek kişilerin taşınmaz edinimi genel olarak halen yürürlükte olan 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun 35. Maddesi ile düzenlenmiş olup ayrıca Köy Kanunu, Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, Türk Vatandaşlığı Kanunu, Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nda da bazı kısıtlayıcı hükümler mevcuttur.

⁹⁵¹ DDK Raporu

Tapu Kanunu'nun 29.12.2005 tarihinde yeniden düzenlenen 35. Maddesi'ne göre yabancı gerçek kişiler; karşılıklı olmak, yasal sınırlamalara uymak, 30 hektardan fazla olmamak (yasal miras hariç), koşuluyla; yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri ise özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz edinebilirler.⁹⁵²

Yabancı gerçek ve tüzel kişilerin köylerde taşınmaz edinimlerini yasaklayan 442 sayılı Köy Kanunu'nun 87. maddesi, 03.07.2003 günlü, 4916 sayılı Yasanın 38/a maddesi ile yürürlükten kaldırılarak yabancıların köylerde de taşınmaz edinmeleri yolu açılmıştır.⁹⁵³

18.12.1981 tarihli 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu; birinci ve ikinci derece askeri yasak bölgeler ile güvenlik bölgelerinde yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin taşınmaz edinmelerini sınırlamaktadır.

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda da, vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi bağlamında, taşınmaz edinimine ilişkin bazı düzenlemelere yer verilmiştir.⁹⁵⁴

08.06.1965 tarihli, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 20. maddesinde; "Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce yabancılar tarafından açılmış bulunan özel öğretim kurumlarının yeni arazi edinmeleri ve kapasitelerini en fazla beş misline kadar artırabilmeleri Bakanlar Kurulunun kararına bağlıdır."⁹⁵⁵

Tüzel kişilerle ilgili olarak ise Tapu Yasası'nın 35. maddesinde 03.07.2003 günlü, 4916 sayılı Yasayla yapılan değişiklikle, yasal sınırlamalara uyulmak ve karşılıklı olmak koşuluyla, yabancı ülkelerde bu ülkelerin yasalarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin ülkemizde taşınmaz edinmelerine olanak tanınmıştır. Bu kural, Anayasa

⁹⁵² DDK Raporu

⁹⁵³ DDK Raporu

⁹⁵⁴ DDK Raporu

⁹⁵⁵ DDK Raporu

Mahkemesinin 14.03.2005 günlü, E.:2003/79 K.:2005/14 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

İptal kararı üzerine Tapu Yasasının 35. maddesi 29.12.2005 günlü, 5444 sayılı Yasa ile yeniden düzenlenmiş, ticaret şirketleri açısından karşılıklılık ilkesi ve yüzölçümüne ilişkin sınırlama kaldırılmıştır.⁹⁵⁶ Ayrıca 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yasasının 3/d maddesinde; yabancı yatırımcıların Türkiye'de kurdukları veya katıldıkları tüzel kişiliğe sahip şirketlerin, Türk vatandaşlarının edinimine açık olan bölgelerde taşınmaz mülkiyeti veya sınırlı ayni hak edinmelerinin serbest olduğu belirtilmiştir. 12.03.1982 günlü, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası'nın 8/E maddesine göre; kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ile turizm merkezlerinde taşınmaz edinimi, 442 sayılı Köy Yasası ile 2644 sayılı Tapu Yasası'nda yer alan yabancı uyruklularla ilgili sınırlamalardan Bakanlar Kurulu Kararı ile ayrı tutulabilmektedir. 07.03.1954 günlü, 6326 sayılı Petrol Yasası'nın değişik 87. maddesiyle diğer yasalarda aksine bir kural bulunmaması koşuluyla petrol hakkı sahibinin özel mülkiyet konusu bir araziye edinebilmesi olanağı getirilmiştir.

Yabancıların taşınmaz edinmeleri ile ilgili mevzuat kısaca böyledir. Mevzuattaki sınırlamalar iç hukuk açısından anayasaya uygundur. Şöyle ki Anayasa'nın mülkiyet hakkıyla ilgili 35. Maddesi " Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz". şeklindedir. Yine Anayasa'nın Temel Haklar ve Ödevler Kısmı'nın yabancıların durumuyla ilgili 16. Maddesi ise "Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir". hükmünü amirdir.

Bu hükümlere göre mülkiyet hakkı devletin yararı açısından sınırlanabilir, fakat bu sınırlama hem kanunla yapılmalı, hem de uluslararası hukuka uygun olmalıdır.

Sınırlamaların kanunla yapılmış olduğu açık olduğuna göre konuyu Uluslar arası hukuk açısından değerlendirmek gerekir. Dünya devletleri

⁹⁵⁶ DDK Raporu

incelendiğinde her ülkenin mevzuatında yabancıların gayrimenkul edinimine sınırlamalar getiren hükümler görmek mümkündür. Bu sınırlamalar uluslar arası hukuktan da dayanak almaktadır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sözleşmesine bağlı 1 nolu Ek Protokolün 1. maddesi, Avrupa İkamet sözleşmesinin 4,5 ve 6. maddeleri; bir malın iktisap ve zilyetliğinde yabancılar özel şartlar uygulanabileceğini kabul etmiştir.⁹⁵⁷

6.3.3. Bazı Ülkelerdeki Uygulama:

Başka ülkelerde de, yabancıların mülk edinmelerine bakış açısının Türkiye'den pek farklı olmadığı görülmektedir.

Yabancıların, klasik insan hak ve özgürlüklerinden vatandaşlar gibi yararlandırılması, günümüzde genellikle, bütün hukuk sistemlerince kabul edilmiş bir genel ilke niteliğinde ise de; yerine göre kamunun çok yönlü çıkarları açısından vatandaşlar bakımından sınırlanabilen söz konusu hakların, yabancılar yönünden de sınırlandırılması, demokratik esaslara aykırı görülmemektedir. Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de, yabancıyı ülkesinde barındıran Devlete bu imkân açıkça tanınmış bulunmaktadır.⁹⁵⁸

Son yıllarda Türkiye'de en çok taşınmaz edinenler arasında yer alan İsrail vatandaşlarının kendi ülke topraklarının %93'ü devlete aittir. İsrail Toprak Konseyinin 371 sayılı Kararına göre; bir yabancıнын arazi edinebilmesi için, Kırsal ve Tarımsal Toprak Komitesinin önerisi ve Toprak Konseyi Başkanının onayı gerekmektedir. Arazi edinme hakkı, bir taşınmazın beş yıldan uzun süre için kullanım ya da kiralama hakkının bir sözleşmeyle yabancı kişiye geçmesi anlamına gelmektedir.⁹⁵⁹

Türkiye Cumhuriyeti'ne komşu ülkelerde yabancıların taşınmaz edinmesiyle ilgili kısıtlamalar özetle şöyledir:

Yunanistan'da, yabancı gerçek ve tüzel kişiler, sınır bölgeleri dışında taşınmaz edinebilmektedirler.22.06.1927 tarihli Kararname ve daha sonra çıkarılan bazı kararnameler ile belirlenen bazı sınır

⁹⁵⁷ Ufuk Yeşil, a.g.m.

⁹⁵⁸ Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

⁹⁵⁹ DDK Raporu

bölgelerinde, tüm yabancıların taşınmaz edinimine çeşitli kısıtlamalar getirilmişti. Yabancılar, bazı bölgelerde ise 15 yıl boyunca sadece yerleştikleri bölgedeki tek taşınmazı edinebilmişlerdir. Bu yasal düzenlemenin, Avrupa Topluluğu Mahkemesinin 305/87 sayılı kararı ile Topluluğu kuran antlaşmanın bazı maddelerine aykırı bulunması üzerine Yunanistan, Avrupa Birliğine üye ülkelerin vatandaşları bakımından sınırlamaları kaldırmıştır.

Suriye'de, yabancılar karşılıklılık ilkesi çerçevesinde ve İçişleri Bakanlığının izniyle kent merkezlerinde taşınmaz mal edinebilmektedirler.

Bulgaristan'da, yabancı gerçek ve tüzel kişiler sadece bina edinebilmektedirler. Bina dışındaki taşınmazlara, bu ülkenin yasalarına göre bir şirket kurmak veya kurulmuş bir şirkete ortak olmak, özelleştirme ve doğrudan yabancı yatırım yollarıyla sahip olunabilmektedir.

İran'da, yabancı gerçek veya tüzel kişiler tarım arazisi edinmemektedir. Tarım arazisi dışında taşınmaz edinmek isteyen yabancıların başvuruları Dışişleri Bakanlığınca karşılıklılık ilkesi bakımından değerlendirilmektedir. İran'daki sürekli yerleşimlerine son verecek yabancılar, sahip oldukları taşınmazları ülkeden ayrılışlarından itibaren altı ay içinde bir İran vatandaşına veya bu ülkede yasal olarak taşınmaz edinebilecek durumdaki başka bir yabancıya devretmek zorundadır.

Ermenistan'da, yabancı gerçek ya da tüzel kişiler, arazi dışında her tür taşınmaz edinebilmektedirler. Yabancıların miras veya bağış yoluyla edindikleri arazileri bir yıl içerisinde tasfiye etmeleri gerekmektedir.

Gürcistan'da, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin taşınmaz edinmesi konusunda bir kısıtlama yoktur.⁹⁶⁰

Her fırsatta yabancıların taşınmaz edinmeleriyle ilgili tüm kısıtlamaların kaldırılması gerektiğini vurgulayan AB'ye üye ülkelerde yabancıların taşınmaz mal ve toprak edinmeleri ile ilgili yasal bir standart birliği bulunmamaktadır. Ülkelerin hemen hemen tümünde yabancıların taşınmaz edinme hakkına ülkenin bölgeleri ve/veya arazinin niteliği bakımından sınırlamalar getirilmiştir.⁹⁶¹ Bazı AB üye ülkelerinde ise durum şöyledir:

"İspanya kural olarak ülkesinin ziraat alanlarında sadece Avrupa Birliği üyesi devletlerin vatandaşlarına mülk edinme hakkı vermektedir.

⁹⁶⁰ DDK Raporu

⁹⁶¹ Yusuf Karakılıçık, " 'Yabancılar Taşınmaz Mülk ve Toprak Edindirme' Uygulaması ve Türk Yerel Yönetimlerine Etkisi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:3, S.6, Aralık 2005, Ankara, s.114

Avusturya da aynı şekilde, sadece Avrupa Birliği üyesi devletlerin vatandaşlarına ülkesinde taşınmaz mal edinme hakkı tanımakta; diğer yabancı devletlerin vatandaşlarının bu haktan yararlanmasını izne bağlamaktadır.

Danimarka'da, Danimarka dışında yaşayan yabancılar, yazlık ev edinmek hakkına sahip değildir.

İsveç ve İsviçre, yabancıların tarım arazisinde taşınmaz mal edinmesine imkân tanımamaktadır.

Slovenya'da, ülkenin tarım arazileri ile bunların dışında kalan kısımlarında yalnız Avrupa Birliği ülkesi üyelerinin vatandaşları, üç yıldır Slovenya'da oturuyor olmak koşuluyla taşınmaz mal edinebilmektedir.

Estonya'da, yabancı tüzel kişilere her türlü arazinin devri, idari makamların iznine bağlıdır.

Avrupa Birliği ülkelerinde genellikle, yabancıların taşınmaz mal edinme hakkına arazinin niteliği bakımından bir sınırlama getirilerek, yurdun her bölgesinde yabancıların mülk edinmesine imkân tanınmamasının yaygın bir uygulama olduğu ve sınırlamanın da tarım arazileri bakımından yapıldığı görülmektedir.⁹⁶²

Almanya'da yabancıların taşınmaz mülk edinebilmesi için oturma izni, vize ve çalışma izni istenmekte; ayrıca, alınacak taşınmaz bedelinin %25'i bankada bloke edilmektedir. Fransa'da tarım arazilerinin yabancılar satışta istisnalar dışında yasaktır ve ayrıca yabancılar için oldukça yüksek taşınmaz mülkiyet vergileri söz konusudur. İngiltere'de ise toprağın mülkiyeti kraliçeye ait sayılmakta sadece kullanım hakkı devredilmektedir.⁹⁶³ AB ülkelerinde örnekleri artırılabilen bu kısıtlamalar varken AB'nin Türkiye'den taleplerini incelemekte fayda vardır.

6.3.4. Avrupa Birliği'nin Talepleri:

Konu ilerleme raporlarına ilk kez 2000 yılında girmiştir. Bu raporda doğrudan bir talep bulunmamakla birlikte sonraki yıllarda gelecek dayatmalara alt yapı oluşturulmaktadır. *"Ülkede yerleşik yabancılar, Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nden bir izin ve/veya bir*

⁹⁶² Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

⁹⁶³ Y. Karakılıç, s.114-115

*teşvik belgesi almakla yükümlüdürler. Taşınmaz mal/tarımsal arazi edinme konusu dikkatle incelenmelidir.*⁹⁶⁴

2001 yılında da sadece şu ifade mevcuttur: “Gayrimenkullere ilişkin yabancı yatırımlarına kısıtlamalar söz konusudur...”⁹⁶⁵

2002 yılında ise talepler biraz daha netlik kazanmakta ve sınırlamaların kaldırılması istenmektedir.

*“Türkiye, yabancı sermaye mevzuatının müktesebata uyumu ve yabancı yatırımcılara uygulanan kısıtlamaların kaldırılması konularında daha fazla çaba göstermelidir. Özellikle, gayrimenkul edinilmesiyle ilgili kısıtlamalar ve yabancıların bir dizi sektörde faaliyet göstermesine ilişkin engeller kaldırılmalıdır. Yabancı yatırımcılar için gerekli olan izin sistemi daha serbest bir rejimle değiştirilmelidir.”*⁹⁶⁶

“yabancıların taşınmaz mal edinmeleri ve yerli yatırımlara iştirakleri konusunda sınırlar getiren önemli kısıtlamalar mevcuttur.

Yabancı gerçek ve tüzel kişilerin taşınmaz mal edinmeleri ile ilgili mevzuat Türkiye’de mevcuttur. Türkiye ile diğer ülkeler arasında, yabancı gerçek kişilerin taşınmaz mal edinmelerine, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde imkân tanınmaktadır. Ancak, yabancı gerçek kişilerin köylerde (Köy Kanunu), ve askeri ve güvenlik bölgelerinin yakınlarında (Askeri ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu) taşınmaz mal edinmeleri yasaktır. 30 hektarın üzerindeki taşınmazların edinilmesi Bakanlar Kurulunun iznine tabidir.

*Tüzel kişiler bakımından, yabancı firmaların Türkiye’de taşınmaz mal edinmelerine, izin verilen faaliyetleriyle ilgili olmak kaydıyla, yabancı sermaye mevzuatı çerçevesinde izin verilmektedir. Yabancı kontrolündeki işletmelerin taşınmaz mal ticareti yapmalarına izin verilmemektedir. Turizm Kanunu ve Petrol Kanununda, Köy Kanunu ile getirilen kısıtlamalara ilişkin istisnalar yer almaktadır. Türkiye, bu mevzuatı müktesebat ile uyumlu hale getirmelidir.”*⁹⁶⁷

Bunlara ilave olarak Vakıflarla ilgili eleştiri ve talepler de vardır. Ancak bunlar “Azınlık Vakıfları” başlığı altında incelendiğinden burada tekrar edilmemiştir.

⁹⁶⁴ 2000 Regular Report

⁹⁶⁵ 2001 Regular Report

⁹⁶⁶ 2002 Regular Report

⁹⁶⁷ 2002 Regular Report

14 Nisan 2003 Tarihinde AB Konseyi Tarafından Kabul Edilen Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde ise AB talebini "Sermayenin Serbest Dolaşımı" başlığı altında çok net bir şekilde ifade etmektedir:

"AB gerçek ve tüzel kişilerinin Türkiye'de gayrimenkul edinmesine ilişkin tüm kısıtlamaların kaldırılması."⁹⁶⁸

2003 yılı İlerleme Raporunda ise KOB'den sonra taşınmaz mal edinme ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden olumlu yönde söz edilmektedir.

"Haziran 2003 tarihinde doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin yeni bir kanun kabul edilmiştir. Söz konusu kanun ile 1954 tarihli yabancı sermayenin teşvikine ilişkin kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Kanunun temel amacı, yabancı yatırımcıların haklarının korunması, yabancı yatırımcıların Türk vatandaşlarıyla eşit haklar çerçevesinde taşınmaz mal edinmelerinin serbestleştirilmesi ve doğrudan yabancı yatırımlarda izin yerine bildirim dayalı bir sistem oluşturulması yoluyla doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesidir."⁹⁶⁹

"Ayrıca, yabancılar tarafından kontrol edilen girişimlerin gayrimenkul ticareti yapmaları yasaklanmıştır."⁹⁷⁰

Avrupa Birliği, talepleri doğrultusunda 2003 yılında yapılan düzenlemelerden memnuniyetle bahsederken Anayasa Mahkemesi ise yapılan değişikliklerin bazılarını iptal etmiş ve iptal kararının gerekçelerinde 4916 Sayılı Kanunun 19 uncu Maddesinin Değiştirdiği 22.12.1934 Tarihli ve 2644 Sayılı Tapu Kanununun 35 inci Maddesinin Birinci Fıkrasının Anayasa'ya Aykırılığını şöyle açıklamıştır:

"35 inci maddenin birinci fıkrasının birinci tümcesindeki söz konusu ibarenin, Anayasa'mızın Başlangıç kısmının birinci paragrafında yer alan "Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğü" ilkesine de aykırı olduğu görülmektedir. Çünkü karşılıklılık şartının aşılmasına elverişli bir tanım çerçevesinde yabancı ticaret şirketlerine Türkiye'de taşınmaz mal edinmek hakkını tanımak, toprak - ülke unsuru bakımından, devletin bölünmez bütünlüğünü tehlikeye düşürecek bir husustur.

Ayrıca Avrupa Birliği üyelerinin hemen hemen tümünde, yabancıların, tarım arazilerinde taşınmaz mal edinmesine imkân verilmezken; birinci tümcedeki düzenleme ile ülke topraklarının tümünün yabancıların mülk edinmesine açık tutulması, birinci tümcedeki

⁹⁶⁸ 14 Nisan 2003 tarihli Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi, s.17

⁹⁶⁹ 2003 Regular Report

⁹⁷⁰ 2003 Regular Report

karşılıklılık koşulunun sadece sözde kaldığını ve içinin boşaltılmış olduğunu göstermektedir.

Karşılıklılık ilkesi, mülkiyet bakımından, yalnız ülkelerin karşılıklı olarak birbirlerinin gerçek ve tüzel kişilerine ülkelerinde mülk edinmek hakkının tanınması anlamına gelmemekte; fakat bu hakkın ediniminde uyulacak sınırlar bakımından da, ülkeler arasında bir paralellik bulunmasını gerektirmektedir.

Ülkeler arasında böylesi bir paralellik kurulmadan veya aranmadan, yabancılara ülkede taşınmaz mal edinme hakkının kural olarak ülkenin bütünü üzerinde tanınması, karşılıklılık ilkesine aykırı olacağı gibi, ülkenin bölünmez bütünlüğünü de tehlikeye atar; çünkü bu şekilde ülke toprakları, yabancılar tarafından kolayca satın alma yoluyla ele geçirilebilir.

Taşınmaz mal edinmek hakkının tanınacağı ticaret şirketinin aynı zamanda bir kamu hukuku tüzel kişiliği taşıması, bu tehlikenin boyutlarını daha da genişletecek bir durumdur.

Kaldı ki ulusumuza ve ülkemize bir katkı örneğinin belli ölçekte bir yatırım veya faaliyet alanı bakımından taşınmaz mal edinilmesinin gerekliliği gibi koşullar söz konusu olmadan yabancı ticaret şirketlerinin ülkede taşınmaz mal edinmesine imkân tanınmanın, kamu yararı ile de ilgisi yoktur.

Kamu yararı olmaksızın, stratejik alanlar, tarım alanları gibi kısımlar dışta tutulmadan ve mülk edinme hakkının sınırlarında denklik aranmadan ülke topraklarının yabancı gerçek kişilerle yabancı ticaret şirketlerinin taşınmaz mal edinmesine, sözde kalmaya mahkûm bir karşılıklılık koşulu çerçevesinde açılmasının, Anayasa'nın Başlangıç kısmının birinci paragrafında yer alan, ülkenin bölünmez bütünlüğü ilkesiyle bağdaşması da beklenemez. 35 inci maddenin birinci fıkrasının birinci tümcesinde yer alan düzenlemenin, bu bakımlardan, Anayasa'nın Başlangıç kısmının beşinci paragrafında yer alan "Türk varlığının, Devleti ve ülkesi ile bölünmezliği" esasına da aykırı düşeceği açıktır.

Aynı gerekçelerle, 35 inci maddenin birinci fıkrasının birinci tümcesindeki düzenlemenin Anayasa'nın 3 üncü maddesindeki "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" ilkesine de aykırı olduğunu söylemek gerekmektedir.⁹⁷¹

35. Maddenin ikinci fıkrası ile ilgili gerekçe ise şöyledir:

"35 inci maddenin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde ise karşılıklılık esası, "yabancı devletlerin taşınmaz ediniminde kendi vatandaşlarına veya yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerine tanıdığı hakları, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına veya ticaret şirketlerine tanınması" olarak tanımlandığı ve bu tanım (yukarıda birinci tümce nedeniyle açıklandığı gibi), Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ülkesinde taşınmaz mal edinmek hakkı tanımayan bir devletin vatandaşlarının, bu hakkı tanıyan bir devletin

⁹⁷¹ Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

ülkesinde ticaret şirketi kurarak, bu şirket adına Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde taşınmaz mal edinebilme imkânını açık tuttuğu ve dolayısı ile karşılıklılığı sözde kalmaya mahkûm ettiği için, söz konusu ikinci tümce Anayasa'nın Başlangıç kısmının ikinci paragrafına aykırıdır. Çünkü Başlangıç'ın ikinci paragrafında, "Dünya Milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak..." ibaresi yer almaktadır. Karşılıklılığın etkisiz hale gelebildiği bir durumda ise, milletlerin eşit haklara sahip olduğundan söz edilemez.

35 inci maddenin birinci fıkrasının ikinci tümcesindeki düzenlemede karşılıklılığın sadece "karşılıklı hak tanıma" ile tanımlandığı, yukarıda değinilen diğer hususlar bakımından bir denklik gereğinden söz edilmediği görülmektedir.

Bu açıdan da, ikinci tümcedeki karşılıklılık tanımının, Anayasa'nın Başlangıç'ının ikinci paragrafına aykırı düştüğünü söylemek gerekmektedir.

Böyle bir düzenlemenin Anayasa'nın 3 üncü maddesinde yer alan "ülkenin bölünmez bütünlüğü" ilkesi ile bağdaşması da beklenemez. Çünkü böyle bir karşılıklılık kavramı tanımı, ülke topraklarının, gerçek bir karşılıklılık söz konusu olmadan kolayca yabancılar tarafından ele geçirilmesine imkân verir.⁹⁷²

Mahkeme Üyesi Serdar Özgüldür'ün Ek Gerekçesi ise konunun çok önemli başka bir boyutunu ortaya koymaktadır:

"442 sayılı Köy Kanunu'nun "Esbabı Mucibe"sinde "... Her devlette idarei mülkün mebdei köylerdir. Denilebilir ki köyler büneyi devletin hüceyratı esasıyesı mesabesinde... " denilmektedir. (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:2, İçtima:1, Cilt:5-6, s.213) Köy Kanunu'nun gerekçesindeki bu sosyolojik ve hukuki gerçek, günümüzde de güncelliğini korumaktadır. "Öz"ün korunması amacıyla, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 87. maddesiyle yabancı ve tüzel kişilerin köylerde taşınmaz edinemeyecekleri kuralı getirilmiş; halen yürürlükte olan 88. maddesiyle de yabancıların köylerde ikamet etmelerinin İçişleri Bakanlığı'nın yazılı iznine tâbi olduğu hükmü öngörülmüştür.

Cumhuriyetin ilanından itibaren yaklaşık 80 yıl boyunca yabancı unsurlara kapalı tutulan köylerin, koşulsuz bir biçimde yabancı gerçek ve tüzel kişilerin taşınmaz edinimlerine açılmasının ülkemize getireceği yararların (ki belli bir dövizin ülkemize girmesinden ibarettir), "Öz"ün süratle bozulması ve yabancılaşmanın ülke bütünlüğü ve milli menfaatler bakımından yaratacağı zararlara nazaran çok hafif kalacağı kanısındayım.

Bu bakımdan, iptal gerekçesinde yer alan "... ülkenin bütünlüğü, güvenliği, coğrafi özellikleri, stratejik konumu..." ibarelerinin içinde

⁹⁷² Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

“köyler”in özel durumunun da değerlendirilmesi gerekli bulunmaktadır.”⁹⁷³

2004 İlerleme Raporunda da 2003 yılındaki ifade aynen tekrarlanmaktadır. *“Ayrıca, yabancılar tarafından kontrol edilen girişimlerin gayrimenkul ticareti yapmaları yasaktır. Hala sınırlamaların söz konusu olduğu sektörlerle giriş için bu engellerin kaldırılmasına yönelik çabalar gereklidir.”⁹⁷⁴*

6 Ekim 2004 tarihli AB Komisyonu etki Raporunda çok ilginç bir konu yer almaktadır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne AB raporlarında yer alan en açık tehditlerden biridir.

“Ortadoğu'da su konusunun stratejik önemi önümüzdeki yıllarda artacaktır. Türkiye'nin katılımıyla birlikte su kaynaklarının ve altyapı projelerinin uluslararası yönetimi (Fırat ve Dicle havzaları üzerindeki barajlar ve sulama projeleri, İsrail ve komşuları arasında su alanında sınır ötesi işbirliği) AB açısından önemi bir konu haline gelebilecektir.”⁹⁷⁵

Levon Panos Dabağyan, II Abdülhamid döneminde Musevilerin Filistin'de toprak imtiyazı için üç kez müracaat ettiklerini aktarmaktadır.

1893 yılında Hahambaşı Moşe Levi Filistin'de Museviler için “toprak imtiyazı” talep eder ve şiddetle reddedilir.

18 Mayıs 1901'de Macar Musevi'si Orminius Vanberg Filistin'i satın almak için yüksek bir meblağ teklif eder ancak II Abdülhamid'den “satarız ancak aldığımız fiyattan” cevabını alır.

23 Temmuz 1902'de ise Siyonizm'in kurucusu Teodor Herzl Filistin'in Musevilere verilmesi için önce 1 600 000 daha sonra da 25 000 000 İngiliz altını teklif eder ve huzurdan kovulur.⁹⁷⁶

⁹⁷³ Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

⁹⁷⁴ 2004 Regular Report

⁹⁷⁵ Commission Of The European Communities, Issues Arising From Turkey's Membership Perspective, {COM(2004) 656 final}, SEC(2004) 1202, Brussels, 6.10.2004, p.9-10

⁹⁷⁶ Levon Panos Dabağyan, Osmanlı'da Şer Hareketleri ve Abdülhamid Han, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s.231

İleride istatistikleri de verilecek olan Güneydoğu Anadolu'daki yoğun toprak satışları, yukarıdaki tarihi örnekler ve AB'nin talepleri birlikte değerlendirildiğinde bu taleplerin hedefi daha kolay anlaşılabilir.

2005 Yılı İlerleme Raporunda ise Anayasa Mahkemesinin ulusal güvenliğe ve devletin birliğine ilişkin kaygılar nedeniyle aldığı iptal kararı eleştirilmektedir. Rapordaki talepler şöyledir:

“Mülkiyet hakkı, Anayasa'nın 35. maddesi ile teminat altına alınmıştır. 2003 yılında yabancılarca mülk edinilmesine imkân sağlayacak şekilde tadil edilen Tapu Kanunu'nun 35. maddesi, ulusal güvenliğe ve devletin birliğine ilişkin kaygılar nedeniyle Nisan 2005'te Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Hükümet, yabancılarca bu tür satışlara imkân sağlayacak yasa üzerinde çalışıyor olmakla birlikte, Temmuz 2005'ten bu yana yabancılarca gayrimenkul satışı gerçekleşmemiştir. Uygulamada Yunan uyruklular Türkiye'de miras yoluyla mülk edinme hususunda sorunlarla karşılaşmakta, Türkiye dışında yerleşik ve Türk vatandaşlığı bulunmayan Süryaniler de Güneydoğu'daki mülklerini tescil ettirememektedirler.”⁹⁷⁷

AB eleştirilere ilave olarak kısıtlamaların kalkması gerektiğini açıkça ifade etmektedir:

“AB vatandaşları ve firmaları tarafından Türkiye'de taşınmaz mal edinilmesini etkileyen tüm kısıtlamaların kaldırılmasında ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.”⁹⁷⁸

“AB vatandaşlarının ve tüzel kişilerinin taşınmaz mal edinmelerini etkileyen tüm kısıtlamaların yanısıra sektörel ve yapısal engellerin kaldırılmasında da ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.”⁹⁷⁹

Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçeleri ve AB'nin ısrarlı talepleri birlikte değerlendirildiğinde, AB'nin bu konudaki taleplerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına direk tehdit oluşturduğu rahatça ifade edilebilir.

⁹⁷⁷ 2005 Regular Report

⁹⁷⁸ 2005 Regular Report

⁹⁷⁹ 2005 Regular Report

644 sayılı Tapu Kanunu'nun 03.07.2003 tarihli, 4916 sayılı Kanun ile değişik 35. maddesinin Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 tarihli, E.2003/70, K.2005/14 sayılı Kararıyla iptal edilmesi üzerine 29.12.2005 tarihli, 5444 sayılı Kanun ile 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 35. maddesi yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin "ülkenin bölünmez bütünlüğü" ile bağdaşmadığı gerekçesi ile iptali üzerine yapılan yeni düzenlemeler 2006 Yılı İlerleme Raporunun Sermayenin serbest dolaşımı bölümünde şöyle eleştirilmektedir.

"Sermaye hareketleri ve ödemeler alanında herhangi bir gelişme yoktur. Dış sermaye hareketleri, kredi ve nakdi işlemler, bazı sektörlerde doğrudan yabancı yatırımı, özelleştirilmiş şirketlerde Hükümetin özel hakları ve yabancıların gayrimenkul edinimi gibi alanlarda Türkiye'de önemli kısıtlamalar mevcuttur.

*Gayrimenkul alanında, son dönemlerde kabul edilen mevzuat geriye doğru atılmış bir adımdır. Değiştirilen Tapu Kanunu, yabancıların Türkiye'de gayrimenkul ediniminde mütakabiliyet ilkesini getirmekte ve diğerleri meyanında, yabancılarca sahip olunabilecek arazinin azami büyüklüğü ve mülkün yeri hususlarında bu hakka daha katı sınırlamalar getirmektedir. Yabancı ticari şirketler için, Tapu Kanunu'nda belirtilen kısıtlamalara ilaveten, gayrimenkul ediniminin sektörel mevzuatta yer alan hükümlere uyması da gerekmektedir. Bunlar Petrol Kanunu, Turizmi Destekleme Kanunu ve Sanayi Bölgeleri Kanunu'nu da kapsamaktadır. Bakanlar Kurulu, kamu çıkarını ve ulusal güvenliğini korumak amacıyla, belirli bir arazi parçasının satışına sınırlama getirebilir."*⁹⁸⁰

Hemen hemen tüm AB üyesi ülkelere göre çok daha az sınırlama içeren son yasal düzenlemenin AB İlerleme Raporunda bu şekilde eleştirilmesi Türkiye'ye çifte standart uygulandığı ve Türkiye'nin üniter yapısının hedef alındığı yönündeki görüşleri haklı çıkarmaktadır.

6.3.5. Mevcut Durum:

Sadi Somuncuoğlu, 29.12.2005 tarihli yasa düzenlemenin de ülke güvenliği açısından sakıncalarla dolu olduğu halde yine de AB'nin, şikâyetçi

⁹⁸⁰ 2006 Regular Report

olduğu görüşündedir. Yazara göre “Mütekabiliyet” e göre, ancak Türklere mülk ve toprak edinme hakkı tanıyan ülkelerin vatandaşlarına aynı hakkın verilmesi gerekir. Ancak AB ülkeleri Türk vatandaşlarına böyle bir hak tanımıyor. Türkiye yabancılara sadece konut değil, binlerce dönüm toprak satıyor oysa birçok AB ülkesi bu hakları kendi vatandaşlarına bile tanımıyor, taşınmaz satışlarında, tapu yerine kullanma hakkı veriyor.

AB, sınır illerimizdeki satışlarda gösterilen hassasiyeti kastederek Türkiye'nin “Bakanlar Kurulu kararıyla mülklerin yerine göre sınırlama getirmesinden” şikâyetçi oluyor. Oysa 25 yıllık AB üyesi Yunanistan'da, Batı Trakya'nın da içinde bulunduğu Yunanistan topraklarının yarısından fazlası 1938'den beri sınır bölgesi sayıldığından, burada taşınmaz alıp-satmak isteyen Yunan vatandaşlarının dahi, bu iş için kurulmuş komisyonlardan izin almak mecburiyeti var.⁹⁸¹

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü İnternet Sitesinde Yabancı Uyruklu Gerçek Kişilerin Türkiye'de Taşınmaz Edinimleri kapsamında Karşılıklılık başlığı altında ise konu şöyle açıklanmıştır:

“Karşılıklılığın tespitinde hukuki ve fiili durum esas alınır. Karşılıklılığın kanuni ve fiili olmasının yanında yeni düzenlemede karşılıklılık ilkesinin birebir uygulanması yerine, yabancı devletin kendi vatandaşlarına tanıdığı hakların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da tanınması esası getirilmiştir.

Bu ilkenin kişilere toprak mülkiyeti hakkının tanınmadığı, ülke uyruklarına uygulanmasında, yabancı devletin taşınmaz ediniminde kendi vatandaşlarına tanıdığı hakların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da tanınması esastır.

Bakanlar Kurulu 29.05.1940 tarih ve 2/13394 sayılı Kararında, karşılıklılık ilkesinden ne anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Karara göre karşılıklılık ilkesinin varlığı için kanuni düzenlemenin yanında bunun fiilen uygulanabilir olması da gerekmektedir. Kanuni karşılıklılığın fiili durumu göstermeyeceği göz önüne alınan kararda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının başvurusu halinde, yabancı ülkede karşılaşılabilecek sınırlamaların karşılıklılık uygulamasına esas alınması istenmiştir. Dolayısıyla Ülkemiz ile yabancı bir devlet arasında taşınmaz edinimi konusunda karşılıklılığın varlığından söz edebilmek için karşılıklılığın kanuni ve fiili olması gerekmektedir. Buna göre, bir yabancı ülke vatandaşının ülkemizde taşınmaz edinmesi, Türkiye

⁹⁸¹ Sadi Somuncuoğlu, “Düpedüz İstila İlanı”, Yeniçağ Gazetesi, 15.11.2006

*Cumhuriyeti vatandaşlarının da o ülkede taşınmaz l edinmesine, kanun ile hak tanınmış olmasına ve bu hakkın da fiilen uygulanabilmesine bağlıdır.*⁹⁸²

Yabancı Tüzel Kişiliğe Sahip Ticaret Şirketlerinin Türkiye'de Taşınmaz Edinimleri konusunda dikkat edilmesi gereken esas konulardan biri de burada kastedilen şirketlerin Yabancı ülkelerde kurulan şirketler olduğudur. Diğer bir ifade ile Türkiye'de kurulan yabancı sermayeli şirketler bu hüküm dışındadır.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü bu konuyla ilgili mevzuatı şu şekilde belirlemiştir:

“Yabancı sermayeli şirketler Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre Türkiye'de kurulurlar ve Türk Ticaret Siciline kaydedilirler. Yani, bu şirketler Türkiye Cumhuriyeti hukuk kurallarına tabi şirketlerdir. Sadece sermayelerinin tamamı veya bir kısmı yabancı gerçek veya tüzel kişilere aittir. Hissedarlarının yabancı kişiler olması şirketi yabancı tüzel kişi statüsüne sokmaz; çünkü şirketin uyuğu ile hissedarlarının uyrukları farklı hususlardır.

*Yabancı sermayeli şirketlerin ülkemizde faaliyetlerine ilişkin 4875 sayılı Kanuna göre faaliyet gösterecek veya mülga 6224 sayılı Kanuna göre kurulmuş şirketler, kuruluş yeri ve idare merkezi esasına göre yabancı sermayeli Türkiye Cumhuriyeti şirketleri sayılmaktadır. Bu sebeple, gerek mülga 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre faaliyet izni almış, gerekse 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununa göre faaliyet gösterecek yabancı sermayeli şirketlerin taşınmaz edinimleri ve tapu siciline yönelik diğer talepleri, Türk Ticaret Kanununa göre kurulan şirketler ile aynı usul ve esaslara tabi olarak ticaret sicil memurlukları tarafından verilen ve şirketin taşınmaz edinme yetkisini ve yetkilisini gösterir yetki belgeleri değerlendirilmek suretiyle ilgili Tapu Sicil Müdürlüklerince sonuçlandırılmaktadır.*⁹⁸³

Bu düzenlemeler kapsamında Adana Defterdarlığı'nın 13.02.2006 tarihli 2006/3 sayılı “Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişileri Adana'ya Yatırıma Davet!” başlıklı basın bülteni dikkat çekicidir. Duyuruda Tapu Kanununun 35. Maddesinde 2003 yılında yapılan değişikliğin 2005 Anayasa Mahkemesi tarafından İptal edilmesi üzerine 2006 yılında yapılan yeni düzenleme kısaca

⁹⁸² Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, “Yabancı Uyruklu Gerçek Kişilerin Türkiye'de Taşınmaz Edinimleri”, www.tkgm.gov.tr, Erişim 24.12.2006

⁹⁸³ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, “Yabancı Uyruklu Gerçek Kişilerin Türkiye'de Taşınmaz Edinimleri”

özetlendikten sonra yabancılar hazine taşınmazlarını satın almaya davet edilmektedir.

“Böylelikle, hem yabancı sermayeyi ülkemize çekmek hem de Adana'nın ekonomik yönden gelişimini arttırmak amacıyla Adana ilinde yatırım yapmak, işyeri veya mesken olarak kullanmak üzere yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliği haiz ticaret şirketleri Hazine taşınmaz mallarından yukarıda belirtilen kanuni düzenlemeler çerçevesinde, en az iki devlet arasında uygulanan ve her birinin ülkelerinde diğerinin vatandaşına aynı mahiyetteki hakları karşılıklı tanımalarını ifade eden karşılıklılık ilkesine ve kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla tasarruf edebilirler. Kamuoyuna saygı ile duyurulur.”⁹⁸⁴

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kurumunun Basın Bülteni ile Hazine'ye ait taşınmazları yabancılar satmaya çalışması Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçelerinde de ifade ettiği “ülkenin bölünmez bütünlüğü” açısından ne durumda olduğumuzu görebilmemiz için dikkat çekici bir örnektir. Kamu kurumlarının bile bu kadar hevesli olduğu bir ortamda gerçek durumu saptayabilmek için son yıllarda yapılan taşınmaz satışlarıyla ilgili istatistikleri incelemek faydalı olacaktır.

31.12.2004 tarihi itibarıyla Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden alınan Tapu kayıtlarına göre Ülkemizdeki 81 ilin %86'sında (70 il) yabancıların taşınmaz edindikleri görülmektedir.⁹⁸⁵

Türkiye'de taşınmaz edinmiş olan yabancı gerçek kişilere ait taşınmazların yüzölçümü 272.871.200 m² dir. Yabancılar ait taşınmazların yüzölçümünün, kadastro yapılmış alanların yüzölçümüne (384.561.000.000 m²) oranı yüz binde 71'dir. Taşınmazların yüzölçümü olarak 3.688.066 m² si Türk asıllı Yunan uyruklulara, 241.467.705 m² si Suriye uyruklulara, 27.715.420 m² si ise diğer yabancılar aittir. (Tablo 8)

⁹⁸⁴ Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişileri Adana'ya Yatırıma Davet, Adana Defterdarlığı Basın Bülteni (2006/3), 13.02.2006, <http://www.adanadefterdarligi.gov.tr/basindeft/basinblt3.doc>, Erişim 24.12.2006

⁹⁸⁵ Bu bölümdeki veriler ve tablolar T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun 6 Şubat 2006 tarih ve 2006/1 sayılı “Yabancı Uyruklu Gerçek Kişiler İle Yabancı Ülkelerde Kurulan Tüzel Kişiliğe Sahip Ticaret Şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti Sınırları İçerisinde Taşınmaz Edinmeleri Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporundan alınmıştır.

Tablo 8: Yabancılara, Türk asıllılara ve Suriye uyruklulara ait taşınmazların, niteliklerine, kişi sayısına, taşınmaz sayısına ve yüzölçümüne göre dağılımı

Nitelikler	Kökeni	Kişi Sayısı	%	Taşınmaz Sayısı	%	Yüzölçümü (m ²)	%
	Genel Toplam	51.012	100,00	47.240	100,00	272.871.200	100,00
	Suriye	2.469	4,84	4.596	9,73	241.467.705	88,49
	Yabancı (Suriye hariç)	35.619	69,82	31.136	65,91	27.715.429	10,16
	Türk asıllı	12.924	25,34	11.508	24,36	3.688.066	1,35

Yabancı gerçek kişilerin Türkiye'de sahip oldukları taşınmazların yüzölçümü açısından %47'si Güneydoğu Anadolu Bölgesindedir.(Tablo 9)

Tablo 9: Taşınmazların, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına, Yüzölçümüne ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı, Türkiye toplamı

Bölge Adı	Kökeni	Kişi Sayısı	%	Taşınmaz Sayısı	%	Yüzölçümü (m ²)	%
Genel Toplam		51.012	100,00	47.240	100,00	272.871.200	100,00
Güney Doğu	Yabancı	688	1,35	1.974	4,18	128.735.197	47,18
Anadolu Bölgesi	Türk asıllı	2	0,00	2	0,00	32	0,00
Akdeniz Bölgesi	Yabancı	15.030	29,46	13.443	28,46	124.818.828	45,74
	Türk asıllı	22	0,04	31	0,07	11.475	0,00
Marmara Bölgesi	Yabancı	7.838	15,37	7.419	15,70	6.683.781	2,45
	Türk asıllı	11.051	21,66	9.416	19,93	2.743.260	1,01
Ege Bölgesi	Yabancı	13.288	26,05	11.035	23,36	6.760.720	2,48
	Türk asıllı	1.790	3,51	2.000	4,23	905.703	0,33
İç Anadolu Bölgesi	Yabancı	852	1,67	1.290	2,73	1.450.730	0,53
	Türk asıllı	56	0,11	56	0,12	4.506	0,00
Doğu Anadolu Bölgesi	Yabancı	100	0,20	162	0,34	375.661	0,14
Karadeniz Bölgesi	Yabancı	292	0,57	409	0,87	358.217	0,13
	Türk asıllı	3	0,01	3	0,01	23.090	0,01

Ülkemizdeki yabancı gerçek kişilere ait taşınmazların dağılımında alan büyüklüğü açısından ilk sırayı, 117.205.283 m² (%43) ile Hatay İli almaktadır.

Hatay İlini; %20,2 ile Kilis, %18,3 ile Mardin ve %8,4 ile Gaziantep izlemektedir (Tablo 10)

Tablo 10: Taşınmazların, Yüzölçümü Büyüklüğüne Göre İlk 10'a Giren İller İçin, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına ve Yüzölçümüne Göre Dağılımı. Türkiye toplamı

İller	Kökene	Kişi Sayısı	%	Taşınmaz Sayısı	%	Yüzölçümü (m ²)	%
Genel Toplam		51.012	100,00	47.240	100,00	272.871.200	100,00
Hatay	Yabancı	2.156	4,23	3.418	7,24	117.201.537	42,95
	Türk asıllı	2	0,00	4	0,01	3.747	0,00
Kilis	Yabancı	232	0,45	604	1,28	55.030.989	20,17
Mardin	Yabancı	231	0,45	365	0,77	50.067.410	18,35
Gaziantep	Yabancı	213	0,42	972	2,06	23.050.427	8,45
İstanbul	Yabancı	6.221	12,20	5.644	11,95	5.087.138	1,86
	Türk asıllı	3.881	7,61	4.058	8,59	386.144	0,14
Muğla	Yabancı	6.160	12,08	4.838	10,24	3.451.307	1,26
	Türk asıllı	69	0,14	78	0,17	32.596	0,01
Adana	Yabancı	196	0,38	264	0,56	3.237.154	1,19
Antalya	Yabancı	11.436	22,42	8.507	18,01	2.645.097	0,97
	Türk asıllı	17	0,03	25	0,05	6.985	0,00
İzmir	Yabancı	2.787	5,46	2.755	5,83	1.997.705	0,73
	Türk asıllı	1.191	2,33	1.338	2,83	327.627	0,12
Bursa	Yabancı	307	0,60	355	0,75	166.552	0,06
	Türk asıllı	5.654	11,08	3.996	8,46	1.678.414	0,62
İlk on il toplamı	Yabancı	28.339	55,55	27.722	58,68	261.935.315	95,99
	Türk asıllı	9.625	18,87	9.499	20,11	2.435.513	0,89
Diğer iller toplamı	Yabancı	9.749	19,11	8.010	16,96	7.247.818	2,66
	Türk asıllı	3.299	6,47	2.009	4,25	1.252.554	0,46

31.12.2004 itibarıyla yabancılara ait görünen taşınmazlar esas alındığında; Yabancı gerçek kişilerce ülkemizde edinilen taşınmazların

yüzölçümü büyüklüğü dikkate alındığında, en yoğun işlem %42.18 ile 14.06.1985–18.07.2003 döneminde gerçekleşmiştir. Bunu %35.08 ile 01.01.1924–20.06.1984, %21.59 ile 19.07.2003–31.12.2004, %0.84 ile 21.06.1984–12.06.1985 dönemleri izlemektedir.

14.06.1985–18.07.2003 tarihleri arasındaki dönemde 13.247.245 m² alanında (%42.18), 24.948 taşınmaz 26.788 yabancı gerçek kişi tarafından edinilmiştir. Bu taşınmazların yüzölçümüne göre %66'sı satış, %25'i miras yoluyla işlem görmüştür.

19.07.2003–31.12.2004 tarihleri arasında ise, 6.778.456 m² alanında (%21.59), 10.934 taşınmaz yabancı gerçek kişilerce edinilmiştir. Bu edinimlerin %85,8'i satış, %10'u miras yoluyla gerçekleştirilmiştir.

19.07.2003–31.12.2004 tarihleri arasında 4916 sayılı Yasa kapsamında taşınmaz edinmiş olan yabancıların sayısı 13.263, taşınmazların sayısı 10.955, yüzölçümü 6.833.689 m², tapuya kayıtlı bedelleri toplamı 250.259.013 YTL'dir

Bu dönemde yabancı gerçek kişilerce edinilen taşınmazların nitelikleri açısından yüzölçümü büyüklüğüne göre sıralamasında; ilk sırayı 3.458.348 m² (%50,6) ile araziler almakta, bunu; 1.279.773 m² (%18,7) ile arsa, 1.142.085 m² (%16,7) ile konut, 907.663 m² (%13,3) ile bağ ve bahçe, 22.969 m² (%0,3) ile işyeri ve 22.852 m² (%0,3) ile turistik tesis izlemektedir (Tablo 11).

Tablo 11: Taşınmazların, nitelikleri, edinme nedenleri, kişi sayısı, taşınmaz sayısı, yüzölçümü ve bedellerine göre dağılımı

Nitelikler	Edinme Nedeni	Kişi Sayısı	%	Taşınmaz Sayısı	%	Yüzölçümü (m ²)	%	Bedel (YTL)	%
Toplam	Genel Toplam	13.263	100,00	10.955	100,00	6.833.689	100,00	250.259.013	100,00
Arazi	Satış	514	3,88	513	4,68	2.644.470	38,70	8.147.187	3,26
	Miras	74	0,56	160	1,46	615.321	9,00	574.986	0,23
	Diğerleri	5	0,04	9	0,08	178.907	2,62	15.300	0,01
	Mahkeme kararı	1	0,01	1	0,01	19.650	0,29	0	0,00
	Toplam	594	4,48	683	6,23	3.458.348	50,61	8.737.473	3,49
Arsa	Satış	6.217	46,87	4.998	45,62	1.226.245	17,94	101.420.045	40,53
	Miras	81	0,61	145	1,32	24.120	0,35	1.412.129	0,56
	Diğerleri	77	0,58	75	0,68	22.460	0,33	822.863	0,33
	Mahkeme kararı	10	0,08	22	0,20	6.942	0,10	210.124	0,08
	Kadastro	0	0,00	1	0,01	6	0,0001	0	0,00
	Toplam	6.385	48,14	5.241	47,84	1.279.773	18,73	103.865.160	41,50
Konut	Satış	5.576	42,04	4.327	39,50	1.108.326	16,22	123.000.271	49,15
	Diğerleri	138	1,04	139	1,27	22.358	0,33	1.972.360	0,79
	Miras	129	0,97	116	1,06	11.061	0,16	2.011.883	0,80
	Mahkeme kararı	5	0,04	4	0,04	339	0,005	83.675	0,03
	Toplam	5.848	44,09	4.586	41,86	1.142.085	16,71	127.068.189	50,77
Bağ-Bahçe	Satış	178	1,34	182	1,66	792.644	11,60	4.483.860	1,79
	Diğerleri	2	0,02	4	0,04	57.963	0,85	50.210	0,02
	Miras	20	0,15	25	0,23	40.469	0,59	521.531	0,21
	Mahkeme kararı	0	0,00	3	0,03	16.246	0,24	0	0,00
	Kadastro	1	0,01	1	0,01	341	0,005	2.000	0,001
	Toplam	201	1,52	215	1,96	907.663	13,28	5.057.601	2,02
İşyeri	Satış	124	0,93	132	1,20	21.226	0,31	2.864.385	1,14
	Miras	20	0,15	25	0,23	1.006	0,01	673.975	0,27
	Diğerleri	4	0,03	3	0,03	454	0,01	37.000	0,01
	Mahkeme kararı	4	0,03	2	0,02	284	0,004	43.000	0,02
	Toplam	152	1,15	162	1,48	22.969	0,34	3.618.360	1,45
Turistik Tesis	Satış	73	0,55	62	0,57	22.676	0,33	1.890.830	0,76
	Miras	10	0,08	6	0,05	175	0,003	21.400	0,01
	Toplam	83	0,63	68	0,62	22.852	0,33	1.912.230	0,76

Tablo 12: Yabancı Gerçek Kişilerce 19.07.2003–31.12.2004 Döneminde Edinilen Taşınmazların, Edinme Nedenlerine, Kişi Sayısına, Taşınmaz Sayısına, Yüzölçümüne, Bedellerine ve Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge Adı	Edinme Nedeni	Kişi Sayısı	%	Taşınmaz Sayısı	%	Yüzölçümü (m ²)	%	Bedel (YTL)	%
Genel Toplam		13.263	100,00	10.955	100,00	6.833.689	100,00	250.259.013	100,00
Ege Bölgesi	Satış	6.887	51,93	5.326	48,62	2.598.619	38,03	147.965.355	59,12
	Diğerleri	108	0,81	99	0,90	234.802	3,44	1.214.413	0,49
	Miras	26	0,20	24	0,22	3.316	0,05	361.803	0,14
	Mahkeme kararı	6	0,05	5	0,05	327	0,005	91.325	0,04
	Kadastro	0	0,00	1	0,01	6	0,0001	0	0,00
	Toplam	7.027	52,98	5.455	49,79	2.837.070	41,52	149.632.895	59,79
Akdeniz Bölgesi	Satış	4.497	33,91	3.495	31,90	1.995.851	29,21	59.171.487	23,64
	Miras	56	0,42	114	1,04	406.908	5,95	629.606	0,25
	Diğerleri	71	0,54	80	0,73	43.244	0,63	695.560	0,28
	Mahkeme kararı	12	0,09	23	0,21	42.800	0,63	159.636	0,06
	Toplam	4.636	34,95	3.712	33,88	2.488.804	36,42	60.656.289	24,24
Marmara Bölgesi	Satış	1.062	8,01	1.113	10,16	615.263	9,00	31.695.140	12,66
	Miras	223	1,68	244	2,23	108.978	1,59	4.095.141	1,64
	Diğerleri	45	0,34	49	0,45	3.944	0,06	955.760	0,38
	Mahkeme kararı	2	0,02	4	0,04	334	0,005	85.838	0,03
	Toplam	1.332	10,04	1.410	12,87	728.519	10,66	36.831.879	14,72
İç Anadolu Bölgesi	Satış	151	1,14	178	1,62	270.379	3,96	2.012.342	0,80
	Miras	20	0,15	87	0,79	160.489	2,35	77.679	0,03
	Diğerleri	2	0,02	2	0,02	152	0,002	32.000	0,01
	Toplam	173	1,30	267	2,44	431.020	6,31	2.122.021	0,85
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	Satış	5	0,04	10	0,09	175.210	2,56	160.308	0,06
	Kadastro	1	0,01	1	0,01	341	0,005	2.000	0,001
	Toplam	6	0,05	11	0,10	175.551	2,57	162.308	0,06
Karadeniz Bölgesi	Satış	50	0,38	55	0,50	131.722	1,93	562.761	0,22
	Miras	9	0,07	8	0,07	12.461	0,18	51.674	0,02
	Toplam	59	0,44	63	0,58	144.183	2,11	614.435	0,25
Doğu Anadolu Bölgesi	Satış	30	0,23	37	0,34	28.542	0,42	239.186	0,10
	Toplam	30	0,23	37	0,34	28.542	0,42	239.186	0,10

Yabancı gerçek kişilerin, 19.07.2003–31.12.2004 tarihleri arasında Türkiye'de edinmiş oldukları taşınmazlar içinde toplam yüzölçümü bakımından en büyük paya 2.837.070 m² (%41,5) ile Ege Bölgesi sahiptir. Ege Bölgesini 2.488.804 m² (%36,4) ile Akdeniz, 728.519 m² (%10,7) ile Marmara, 431.020 m² (%6,3) ile İç Anadolu, 175.551 m² (%2,6) ile Güney Doğu Anadolu, 144.183 m² (%2,1) ile Karadeniz, 28.542 m² (%0,4) ile Doğu Anadolu bölgeleri izlemektedir (Tablo 12).

Yabancı uyruklu gerçek kişilerin ülkemizde edindikleri taşınmazların sayı ve alan olarak artışı, 2005 ve 5444 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği 2006 yıllarında da devam etmiştir. Tapu Yasası'nın 35. maddesinin Anayasa Mahkemesince iptali üzerine yabancıların taşınmaz edinme işlemlerinin Genel Müdürlük genelgesiyle durdurulduğu 26.07.2005 – 20.01.2006 tarihleri arasındaki yaklaşık 6 aylık dönem çıkarılırsa, 01.01.2005'ten 31.05.2006 tarihine kadar olan 11 ayda; Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 20.06.2006 günlü, 2185 sayılı Yazısına göre yabancı gerçek kişiler toplam 5.336.723 m² alanında değişik türde 9.806 taşınmaz edinmişlerdir. Bu miktarlar, 19.07.2003 öncesinde Suriye uyruklular dışındaki yabancı gerçek kişilerce edinilmiş taşınmazların sayı olarak %23'üne yüzölçümü olarak %17'sine eşittir.

6.3.6. Genel Değerlendirme:

Yabancıların Türkiye'de toprak edinmeleri konusunu düzenleyen Tapu Yasasının 35. maddesinde 1984, 1986, 2003 yıllarında üç ayrı değişiklik yapılmış ancak bunların tamamı Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin 3029 ve 3278 sayılı yasaları iptal eden kararları aşağıdaki gerekçelere dayandırılmıştır.

“Ülkede yabancıların arazi ve emlak edinmesi salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilemez. Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız temel unsuru, egemenlik ve bağımsızlığın simgesidir.”

“Yabancıya satılmış toprakların yasal yollardan yerine göre geri alınabilmesi olanağının varlığına güvenilemez. Yabancıların her an kendi devletin himayesinde olduğu dikkate alındığında böyle bir yola başvurmanın devletlerarası çetin sorunları davet etmesi kaçınılmazdır.”

“Yabancı gerçek kişilerin mülk edinmelerine imkân sağlayan 7 sefer 1284 (1868) tarihli Kanunun çıkarılmasında Osmanlı Devleti'nin o tarihlerde

*içinde bulunduğu sıkıntılar ve kapitülasyonlarla yabancıların himayesini üstlenmiş bazı batılı devletlerin etkisi yadsınmaz”.*⁹⁸⁶

Tapu Yasasının 35. maddesinde 03.07.2003 günlü, 4916 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından 14.03.2005 günlü, E: 2003/70, K: 2005/14 sayılı karar ile iptal edilmiştir. Bu kararda özetle, "Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız asli-maddi unsuru, egemenlik ve bağımsızlık simgesidir. Ülke olmadan devlet olmaz. Ülke devlet otoritesinin geçerli olacağı alanı belli eder. Devlet sahip olduğu üstün kudretine dayanmak suretiyle, ülkede yerleşik alan ve devletin diğer aslî-maddi unsurunu oluşturan insan topluluğunun güvenliğini ve yararını kollamak ve gözetmek durumundadır; bu aslî görevi nedeniyle ki, ülke üzerinde egemenliğe dayalı üstün bir hakka sahiptir. Toprak ile alakalı konuda insan haklarına dayalı, ölçülü, adil bir sınırlama, devlet için bir nefsi müdafaa tedbiri niteliğindedir. Devletin böyle bir tedbirden vazgeçebilmesi genellikle düşünülemez." ifadelerine yer verilmiştir.

Bu üç iptal davasını "Anayasa Savaşları" olarak adlandıran Hüseyin ÜLKÜ son iptal kararından sonra 29.12.2005 tarihinde 5444 sayılı yasa ile Tapu Kanununun 35 inci maddesinde yapılan değişikliğin de Anayasa uygun olmadığını ifade ederek 4. Anayasa Savaşı'nın başlatılması gerektiğini belirtmektedir.⁹⁸⁷

DDK raporunda vurgulanan önemli konulardan birisi de yabancılara ait taşınmazların nitelik ve niceliğinin belirlenmesi açısından, güvenilir istatistikî bilgilere ulaşılamamasıdır. Doğru ve düzenli bilgi akışı olmadığından, sağlıklı bir izleme ve değerlendirme yapılamamakta, yabancıların ülkemizde sahip

⁹⁸⁶ Anayasa mahkemesi 21/6/1984 günlü, 3029 sayılı 22/11/1934 tarihli ve 2844 sayılı Tapu Kanununun 35 inci maddesi ile 18/3/1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanununun 87 nci Maddesine Birer Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanunun 1 ve 2. maddelerini 13.6.1985 gün ve 1984/14 esas, 1985/7 sayılı kararıyla iptal etmiştir.

6/5/1986 günlü, 19099 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 22/4/1986 günlü, 3278 sayılı "2644 Sayılı Tapu Kanununun 35 inci Maddesi ile 442 Sayılı Köy Kanununun 87 nci Maddesine İkişer Fıkra Eklenmesine Dair Kanun"un 1., 2., 3. ve 4. maddelerini ise 9/10/1986 gün ve 1986/18 esas, 1986/24 sayılı kararıyla iptal etmiştir.

⁹⁸⁷ Hüseyin Ülkü, "Yabancılara Taşınmaz Satışında 4.Anayasa Meydan Savaşı", Cumhuriyet Gazetesi, 14 02 2006

oldukları taşınmazların ve sınırlı aynı hakların durumu tam olarak bilinmemektedir.⁹⁸⁸

Yabancıların ülkemizde taşınmaz edindikleri il ve ilçelere bakıldığında, bunların genellikle; kültürel ve tarihsel özelliklere sahip, sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ya da tarımsal açıdan kıymetli yerler olduğu görülmektedir.

AB üyesi ülkeler ile ülkemiz arasındaki milli gelir farkının 5–6 kat düzeyinde olması, bu ülke uyrukluların, ülkemizde taşınmaz edinmelerini kolaylaştırmaktadır.⁹⁸⁹

Bir yabancıların farklı illerden taşınmaz edinmesi durumunda, TKGM bilgi işlem ortamında ayrı bir kişi gibi gösterilebilmeleri yabancı gerçek kişilerin üst sınırı aşan miktarda taşınmaz sahibi olmalarına yol açmaktadır. Ayrıca yabancıların Türk uyruklular adına büyük miktarda taşınmaz edindiklerine dair basında haberler yer almıştır.

Yabancı ülkelerde kendi yasalarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin taşınmaz edinimi açısından; karşılıklılık olması ve yasal sınırlamalara uyulması koşulları aranmaktayken, 2005 yılında yapılan düzenlemeyle karşılıklılık koşulu kaldırılmıştır. Türkiye’de kurulan yabancı sermayeli tüzel kişiliğe sahip şirketler için ise herhangi bir sınırlama yoktur.

6.3.7. Geliştirilebilecek Stratejiler:

DDK 6 Şubat 2006 tarihli raporunda şu sonuçlara ulaşmıştır:

“Son düzenleme ile yabancı ticaret şirketleri açısından Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçeleri arasında yer alan karşılıklılık ilkesi ve miktar sınırlaması ortadan kaldırılmıştır. Öte yandan, son düzenlemede yabancı gerçek kişiler için öngörülen “illere ve il yüzölçümüne göre binde beşi geçmemek üzere” sınırlaması, il yüzölçümlerinin büyüklüğü dikkate alındığında, çok sayıda yabancıların taşınmaz edinmesine olanak sağlayacak, uygulamada bir sınırlama oluşturmayacaktır.”

⁹⁸⁸ DDK Raporu

⁹⁸⁹ DDK Raporu

“Konuyla ilgili inceleme sırasında;

— Yabancılara günümüze kadar satılmış taşınmazların sağlıklı bir envanterinin olmadığı,

— Yabancıların ülkemizde taşınmaz edinimlerinde, yüzölçümü bakımından yasayla belirlenmiş olan üst sınırın kimi durumlarda aşıldığı,

— Yasalara göre ülkemizde sadece bina edinebilecek bazı ülke vatandaşlarının, bina dışında başka taşınmazlar da edindikleri,

— Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesindeki Yabancı İşler Dairesi Başkanlığının hizmetin etkili ve hızlı yürütümü bakımından yetersiz olduğu,

kanısına varılmıştır.⁹⁹⁰

Bir ülkedeki gayrimenkul sahibi kişiler, o ülkenin ekonomik ve sosyal sistemine büyük ölçüde etkide bulunabilecekleri ve yabancıların çok miktarda gayrimenkule sahip olmaları buldukları devletin egemenliği üzerinde olumsuz etki yaratabileceği düşüncesi, yabancıların gayrimenkul edinmelerine sınırlama getirilmesinin ana sebeplerinden birisidir.⁹⁹¹

Ülkede yabancıların arazi ve emlak edinmesi salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilemez. Toprak ile alakalı konuda, insan haklarına saygılı, ölçülü, adil bir sınırlama, Devlet için bir nefsi müdafaa tedbiri niteliğindedir. Devletin böyle bir tedbirden vazgeçebilmesi, genellikle düşünülemez. Yurdun belli bölgelerinde toprak alacak yabancıların o bölgelerde çoğunluk sağlayarak etkinlik kazanmaları, bu yöndeki gelişmelerle yabancılar tarafından mülk edinilen ülke topraklarının ülkeden kopma noktasına gelmesi, akıldan çıkarılmaması gereken ve yakın tarihte örnekleri bulunan olasılıklardır.⁹⁹²

İsrail Devleti'nin Filistin'de satın alınan topraklar üzerinde kuruluşu bu konuda ibret verici çok önemli tarihi bir örnektir.⁹⁹³

⁹⁹⁰ DDK Raporu,

⁹⁹¹ Ufuk Yeşil, a.g.m.

⁹⁹² Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı

⁹⁹³ Mehmet Dikici, Uyum Yasaları, Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s.290

Türkiye'nin tarihi, jeopolitik ve stratejik konumu konuyu çok daha hassas kılmaktadır. Ülkemiz üzerinde Megalo İdea, Pontus, Sözde Büyük Ermenistan ve Vaat Edilmiş Topraklar gibi iddialar bilinen gerçeklerdir. AB giriş sürecinde verilen ve verilebilecek tavizler sadece AB ülkeleri değil aynı zamanda Türkiye üzerinde emelleri olan tüm ülkeler tarafından da sonuna kadar kullanılacaktır. AB'nin Dicle ve Fırat'la ilgili talepleri ile İsrail'in Vaat Edilmiş Topraklar iddiası birlikte değerlendirildiğinde konu daha iyi anlaşılacaktır.

Tüm bu gerçekler karşısında alınması gereken önlemler şunlar olabilir:

Türkiye'de Yabancılara ait taşınmazların sağlıklı bir envanteri çıkarılmalı, müteakiben kayıtlar sistemli ve düzenli biçimde tutulmalı, bu bilgiler belirli aralıklarla ilgili kuruluşlara rapor edilmelidir.

Bu güne kadar edinilmiş taşınmazların sağlıklı bir envanteri çıkarıldıktan sonra Yabancıların taşınmaz edinimi işlemleri ilgili kurumlar tarafından yakından izlenerek değerlendirilmeli ve buna göre ulusal politika belirlenmelidir.

Bundan sonra gerçekleşecek taşınmaz satışlarında toprağın mülkiyetinin satışı yasaklanarak sadece kiralama ya da belirli süreler için "kullanım hakkı" devri esaslı getirilmelidir.

Bu esaslar dâhilinde de Yabancı ülkelerde kendi yasalarına göre kurulan ticaret şirketlerinin Türkiye'de taşınmaz "kullanım hakkı" edinebilmeleri karşılıklılık koşuluna bağlanmalı, edinebilecekleri taşınmaz yüzölçümü konusunda şirket, il ve ilçe ölçeğinde sınırlama getirilmelidir.

Bu hakların kötüye kullanımı durumunda uygulanacak yaptırımlar önceden belirlenmeli ve titizlikle takip edilmelidir.

Tapu ve Kadastro Genel M¼d¼rl¼g¼ daha hızlı ve etkili çalışacak biçimde yerleşim, personel ve teknik açılardan eksiklikleri giderilerek yeniden yapılandırılmalıdır.

Son yıllarda izlenen tarım politikaları çiftçilerin genel olarak kazançlarını d¼ř¼rm¼ř, toprak sahibi çiftçiler zarar ettikleri için arazilerini satma eğilimine girmiştir. Yabancılar da bu durumdan faydalanarak T¼rkiye için y¼ksek fiyatlarla bu arazileri satın almışlardır. Bunu engellemek için tarım ve hayvancılık desteklenerek, toprak sahibi k¼¼k çiftçilerin geçim sıkıntısı nedeniyle topraklarını satmamaları için tedbir alınmalıdır.

7. BÖLÜM

ÜNİTER YAPININ KORUNMASI İÇİN GELİŞTİRİLEBİLECEK STRATEJİLER VE GELECEK SENARYOLARI

7.1. MÜZAKERELER YÜRÜTÜLÜRKEN NASIL BİR STRATEJİ İZLEMELİ GEREKİR?

Bugüne kadarki süreçte AB'nin planlı isteklerine karşı bireysel ve hazırlıksız karşılık verildiği, etkiye tepki şeklinde gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlerleme Raporlarında kabullenilemeyecek, ulusal çıkarlarla bağdaşmayan hususlar bulunmaktadır. Bu nedenle müzakere sürecinde tabloya, topluca bakmak ve ileriye görmek ihtiyacı vardır. Bu dönemde ülke içerisinde hissi tartışmalar değil, daha rasyonel, meselelerin içine daha fazla girilerek sakin ve akıllı tartışmalar yapılması Türkiye'nin yararına olacaktır.

AB dayatmaları karşısında Türkiye'nin, milli çıkarlarından geri dönülmeyecek şekilde tavizler vermemek için hazırlıklı ve öngörülü politikalar izlemesi zorunludur. Bu kapsamda; özellikle siyasi taleplerin ne kadarını kabul edecek, ne kadarını reddedecek, dayatmalara nasıl direnecek, kırmızıçizgileri nelerdir, bunları net olarak ortaya koyması gerekir.

Öncelikle karar verilmesi gereken, AB "Amaç" mı, "Araç" mı? Başka bir ifade ile amaç AB üyesi olmak mı, yoksa AB'nin sahip olduğu çağdaş uygarlık değerlerine sahip ulaşmak mı?

Eğer ikincisi ise AB'nin tek seçenek olmadığı, AB dışında da birçok alternatif olduğu, her fırsatta AB ülkelerine hissettirilmelidir. Aksi takdirde Türkiye'nin AB'ne karasevda ile tutulduğu izlenimi verilmektedir.⁹⁹⁴ Bu izlenim

⁹⁹⁴ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin başmüzakerecisi Devlet Bakanı Ali Babacan'ın 2 Mart 2007 tarihinde gazetelerde yer alan; fasıllar ister açılsın ister açılmasın Türkiye'nin tam hızla yoluna devam edeceğine dair açıklamaları. Bkz. Şükrü Küçükşahin, "Türkiye Tam Hızla Gidiyor", Hürriyet Gazetesi, 02.03 2007

silinmediği müddetçe AB tarafından çok iyi kullanılacak ve Türkiye'nin pazarlık gücü kalmayacaktır.

Bir müzakere stratejisi olarak her türlü ikili ve bölgesel ilişkiler geliştirilerek AB'nin tek seçenek olmadığı mutlaka her fırsatta vurgulanmalıdır. Örneğin, Rusya ile siyasi, iktisadi ve askeri ilişkileri geliştirmek, AB'nin Türkiye üzerinde baskılarını bu yolla dengelemek her zaman geçerli bir alternatif olacaktır. Rusya ile başlayacak işbirliğine zaten mevcut olan Avrasya Projesi kapsamında Çin, Hindistan ve diğer bölge ülkeleri de dâhil olacaktır.⁹⁹⁵ Böylece Türkiye AB ile ilişkilerinde yalnız kalmayacak ve eli daha güçlü olacaktır.

Bu maksatla müzakereler yetkili kurumların oluşturacağı ve halk oylamasıyla onaylanacak kapsamlı bir devlet politikası çerçevesinde yürütülmelidir. Türkiye'de halen AB politikaları açısından; hükümet, siyasi partiler, MGK, TSK, üniversiteler, sendikalar, düşünce kuruluşları, medya ve aydınlar arasında bir uzlaşma sağlanamadığı görülmektedir. Türkiye'nin öncelikle ulusal çıkarlarını net olarak tanımlaması, ulusal egemenlik sınırları içerisinde hangi yetkileri AB'ye devredebileceği konusunda karar vermesi ve müzakere masasına hazırlıklı oturması gerekmektedir.

AB ülkelerinin devlet yapıları ve etnik oluşumları akademik incelemeler ışığında her platformda gündeme getirilerek AB'nin belirlenmiş bir devlet modeli ve azınlık politikası olmadığı vurgulanmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısı; Türk tarihi boyunca oluşmuş Türk Devlet Felsefesi ve Uluslararası hukuk açısından halen geçerli olan Lozan Antlaşması'na dayanmaktadır. Lozan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş belgesi, tapu senedir. Lozan Antlaşması'ndan hiçbir şekilde taviz verilmeyeceği kesin bir dille ifade edilmelidir.

⁹⁹⁵ E.Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.127-129

Türkiye Cumhuriyeti azınlık tanımı, azınlık hakları, terörizm ve terörle mücadele gibi konularda görüşlerini AB'ne yazılı bir belge ile sunmalı ve görüşmelerdeki "Kırmızı Çizgileri"ni net olarak ortaya koymalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının değiştirilemeyeceği; özerklik ve federasyon gibi önerilerin hiçbir şart altında kabul edilmeyeceği ilan edilmelidir.

Müzakere süreci aslında tam anlamıyla müzakere olmayıp bir nevi tek taraflı olarak Türkiye'nin Avrupa müktesebatına uyum süreci olacaktır. Avrupa Birliği; " Birlik mevzuatı bu, Türkiye kendi mevzuatını buna uydursun" şeklinde dayatmalar öne sürecektir.

Her ne kadar tüm müzakereler doğası gereği açık uçlu ise de, bugüne kadarki üyelik görüşmelerinin hiçbirinde diğer aday ülkeler için öngörülme, "ucu açıklık" meselesinin yeniden tanımlanması gerekmektedir. AB ile müzakerelere tam üyelik hedefiyle başlanacağı ve bu sürecin tam üyelik hedefi çerçevesinde olacağı kesin bir dille ifade edilmelidir. MGK'nın 2004 yılındaki iki ayrı toplantısı sonrasında yapılan basın bildirimlerindeki *"Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik müzakerelerine başlaması için tarih belirlenmiş olması olumlu karşılanmakla birlikte, üyeliği hedefleyen müzakere sürecinin, doruk kararlarındaki kimi olumsuz öğelerin ortadan kaldırılarak, Türkiye aleyhinde ayrımcı olmayan ve koşul içermeyen, sürdürülebilir bir zeminde yürütülmesinin önemi vurgulanmıştır"*⁹⁹⁶ ve *"Avrupa Birliği Komisyonu tarafından açıklanan 6 Ekim 2004 günlü rapor ve ülkemizle üyelik görüşmelerinin başlatılması yönünde raporda belirtilen öneri ışığında Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmiş, 1999 Helsinki kararlarıyla kabul edilen eşit işlem ilkesi doğrultusunda diğer ülkeler için öngörülme ölçüt ve yöntemlerin Türkiye için de öngörülmemesinin*

⁹⁹⁶ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 30.12.2004

*gerekliliği vurgulanmış*⁹⁹⁷ ifadeleri doğrultusunda politikalar oluşturularak ısrarla izlenmelidir.

Kıbrıs, Sakarya'da son noktaya gelmiş olan Türk'ün Avrupa karşısında geri çekilmesinin psikolojik destek noktasıdır. Kıbrıs'ın kaybedilmesi, tüm müzakerelerin psikolojik mağlubiyet havası içinde geçmesine sebep olacağı gibi daha da vahimi Türk'ün Avrupa karşısında yeni bir geri çekilme sürecinin de başlangıcı olacaktır. Milli Güvenlik Kurulu'nun 28 Aralık 2006 tarihli *“Avrupa Birliği tarafından diğer ülkeler için öngörülme ölçüt ve yöntemlerin Türkiye için de öngörülmemesinin ve müzakere sürecinin önüne, Kıbrıs gibi bu süreçle ilgili olmayan engellerin çıkartılmamasının beklendiği; bu anlayışımızın Avrupa Birliği tarafından da paylaşılmasının, müzakere sürecinin sürdürülebilirliği açısından bir zorunluluk olduğu vurgulanmıştır*⁹⁹⁸ açıklaması geç de olsa bu yönde atılmış olumlu bir adım olmuştur.

AB üyeliği zorunlu olarak egemenliğin tamamını ya da en azından bir kısmının devrini gerektirecektir. Türkiye Cumhuriyeti üniter bir devlettir ve Anayasa'nın değiştirilmesi teklif edilemeyen maddeleri gereği egemenliğin devri mümkün değildir. Bu bağlamda egemenliğin devri ile sonuçlanacak müzakerelerin hukuki zemin üzerine oturtulması gerekmektedir. Bu maksatla AB müzakerelerinin sürdürülüp sürdürülmemesi konusunda halk oylamasına gidilmesi faydalı olacaktır.

AB federal - konfederal bir yapıya yönelmek veya genişleme - derinleşme tercihi yapmak konularında ortak bir karara varamamıştır. Türkiye kendi üniter yapısına ve çıkarlarına uygun olan konfederal yapı ve derinleşme değil de genişlemeyi desteklemelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehlikeye sokmadan, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel nitelikleri korumak şartıyla gerçekleştirilecek bir AB üyeliği Türkiye için

⁹⁹⁷ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 27.10.2004

⁹⁹⁸ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 28.12.2006

çağdaş uygarlık seviyesini yakalama ve üzerine çıkma açısından uygun bir hareket tarzı olabilir. Ancak, bu yolda gerçekleştirilen reformlar ve verilen ödünler, tam üyelik gerçekleşmediği takdirde, Türkiye'yi artık geri dönüşü olmayan bir noktaya götürmemeli; Türkiye'nin varlığını bugünkü yapısıyla devam ettirmesi önünde engel teşkil etmemelidir.

Ulusal Program'da da bu konu gayet net ifade edilmiştir. "*Avrupa Birliği'nin genişleme dinamiğinde yer almak için üzerine düşen yükümlülükleri, Cumhuriyetimizin temel ilkelerine ve Atatürk'ün mirasına sahip çıkacak bir anlayışla, süratle yerine getirmek azminde ve kararlılığındadır.*"⁹⁹⁹ Önemli olan bu amaca uygun stratejiler izlemektir.

Ulusların katılımı ile oluşturulacak birliklerin başarılı sonuca ulaşmasının vazgeçilmez iki şartı; coğrafi bütünlük ve ortak kültür unsurlarına sahip olmaktır.¹⁰⁰⁰

Türkiye'nin AB üyeliği konusunda en çok konuşulan, konuşulmadığı zaman dikkate alınan husus, AB üyeleri ile Türkiye veya Türkler arasındaki kültür farkıdır. Sanıldığı gibi AB ve Türkiye arasındaki fark sadece inanç farkından kaynaklanmıyor. Gerçek şu ki: İki kültürün, Türk kültürü ve Avrupa kültürünün tarihi gelişmesi farklı kulvarlarda olmuştur.¹⁰⁰¹

Avrupa'nın son dönemde gösterdiği kültürel başarıya Türk Milleti aynı karşılığı verememiş ve bu mücadelede bilimsel ve kültürel olarak geriye düşmüştür. Böyle bir süreçte AB'ne üye olan Türkiye'nin, Milli Kültürüne sahip çıkmazsa kültürel olarak Avrupa içinde erime tehlikesi ile karşı karşıya kalması kaçınılmaz olacaktır. Türk kültürü binlerce yılda oluşmuş çok güçlü bir kültürdür ve başka bir kültürün içinde erimesi elbette ki düşünülmaz, ancak milletleşme

⁹⁹⁹ Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Bakanlar Kurulu'nun 2003/5930 Sayılı Kararı, Resmi Gazete'nin 24 Temmuz 2003 tarihli ve 25178 Sayılı Mükerrer Baskısı

¹⁰⁰⁰ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul 2003, s.65

¹⁰⁰¹ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.66

süreci tamamlanmadan, milli kültür milletin tüm bireylerince benimsenmeden başka kültürlerle bütünleşme çabalarının bireylerin kimlik kaybıyla sonuçlanması kaçınılmazdır.

Kültürün en önemli unsurlarından birisi de dildir. Karamanoğlu Mehmet Bey 1277 yılında yayımladığı emirname ile Türkçeden başka dil kullanımını yasaklamıştır. Günümüzde de Türk devlet adamlarından Karamanoğlu Mehmet Beyin Türkçeye, dolayısıyla da Türklüğe ve Türk kültürüne gösterdiği tavır istemek, her Türk vatandaşının hakkıdır.¹⁰⁰²

AB üyeliği Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın yolu olarak gösteriliyor. Evet, bir yolu olabilir ancak tek yolu değildir. Ayrıca bağımsızlık, üniter yapı, milli devlet ve milli egemenlikten vazgeçerek ulaşılabilecek bir çağdaş uygarlık olamaz. Bu şekilde belki AB'ye girilebilir ancak AB'ye giren bu ülke Türkiye Cumhuriyeti olmaz. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın başka yolları da vardır.

Bu noktada Norveç etkili bir örnek oluşturmaktadır. Norveç halkı yapılan iki halk oylamasında da AB üyeliğini reddetmiştir.

Norveç 21 Temmuz 1967'de tam üyelik başvurusu yapmış ve müzakereler sonucunda üyeliğe kabul edilmiştir. Ancak 25 Eylül 1972'de yapılan halk oylamasında Norveç'te "hayır" oyları (%53) çoğunlukta çıkmış ve Norveç halkı üyeliği reddetmiştir.

Norveç ikinci kez 25 Kasım 1992'de AT'na tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Norveç'in tam üyelik müracaatına Komisyon 24 Mart 1993'de olumlu görüş bildirmiş ve bu ülke ile tam üyelik müzakereleri 5 Nisan 1993'de başlamıştır. Norveç'te 27 Kasım 1994'de yapılan halk oylaması sonucunda Norveç halkının 52,2'si olumsuz oy kullanmış ve bu ülke AB'ne katılmaktan vazgeçmiştir. Atilla Sandıklı'ya göre Norveç halkının AB'ye hayır demesinin üç temel nedeni vardır. Birinci sebep, Norveç ekonomisinin çok iyi olmasıdır.

¹⁰⁰² Bayram Kodaman, "Devlet Adamlığı Üzerine Düşünceler (Ya devlet başa ya kuzgun leşe)", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 206, s. 19

Norveçliler AB üyeliği ile birtakım mali yükümlülüklerle girmek veya ekonomisi daha zayıf AB ülkeleri ile ortak olmak istememektedir. İkinci sebep, Norveç'in 1905'te bağımsızlığına kavuşan genç bir devlet olmasıdır. Norveçliler egemenlikleri konusunda çok duyarlıdırlar. Üçüncü sebep ise Norveç'in AB ile bir "Avrupa Ekonomik Bölgesi" (EEA) anlaşmasının bulunmasıdır. Bu çerçevede AB ülkeleriyle serbest ticaret yapabilmektedirler.¹⁰⁰³

Türkiye'nin AB üyeliği kararı çok yönlü, zor bir politik seçimdir. Üyelik kararı üzerinde siyasi tercihlerin ve ön yargıların etkili olmaması gerekir. Bunun için, coğrafyanın, beşeri unsurların (Ekonomik, politik, sosyal, askeri), çekirdek kültür unsurlarının (Temel düşünce sistemi; dil; din; tarih; örf-adet-gelenekler; sanat ...) açıklığa kavuşturduğu jeopolitik veriler doğru olarak değerlendirilmelidir.¹⁰⁰⁴

7.2. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE GELECEK SENARYOLARI:

Aşağıda kısa, orta ve uzun vadede gerçekleşebilecek olayları içeren iki senaryo sunulmuştur. İlk bakışta bunların tamamen varsayımlara dayalı ve gerçekleri yansıtmayan senaryolar olduğu düşünülebilir.

Önceki bölümlerde AB talepleri doğrultusunda verilen, bir kısmı Ulusal Programda dahi yer almayan, tavizler sonucu üniter yapıımızda oluşan ve oluşmaya devam eden tahribat ayrıntılı olarak incelenmiştir. AB raporları ve AP kararlarındaki talepler, Ulusal Program ve bugüne kadar çıkarılan uyum yasaları ile verilen tavizler bir arada değerlendirildiğinde genel eğilim kolaylıkla görülecek ve aşağıda sıralanan olayların gerçekleşme ihtimalinin hiç de zayıf olmadığı anlaşılacaktır.

¹⁰⁰³ A. Sandıklı, s.61

¹⁰⁰⁴ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, s.117

Bu güne kadar AB taleplerinin yerine getirilme eğilimi göz önünde bulundurulursa müzakereler devam ettiği takdirde bundan sonra da aşağıda sıralanan tavizlerin verilme ihtimalinin çok yüksek olduğu görülecektir.

7.2.1. Senaryo I: AB İle Müzakerelere Mevcut Çerçeve Devam Edilmesi

7.2.1.1. Kısa Vade (2007–2015)

AB talepleri doğrultusunda verilen tavizler sonucunda TC Devleti'nin milli ve üniter yapısı zayıflar.

Seçim barajı önce % 5'e ardından da % 3'e düşürülür. SPK yapılan değişikliklerle Türkçeden başka dillerin kullanımı serbest bırakılır. Bölge ve Türkiye milletvekilliği kavramları adı altında bölgesel ve etnik temsilin yolu açılır. Siyasi partilerin federasyon ve etnik temelli siyaset yapmaları serbest bırakılır.

Devletin asli unsuru olan Türk Milleti ve Türk Kimliği yerine "Türkiyelilik Kimliği" ve birçok alt kimlik ön plana çıkar. "Demokratik haklar", "Demokratik Cumhuriyet" ve "Anayasal Vatandaşlık" adı altında bir tür bölgesel ve etnik özerklik verilerek üniter devlet yapısı bozulur.

Anadilde eğitim ve kamu hizmetlerinden yararlanma için gerekli yasal düzenleme yapılır.

Vakıflar yasasında yapılan değişiklikler neticesinde önce kiliseler ardından da tarikatlar yoğun şekilde taşınmaz mal edinir ve Osmanlı dönemindeki taşınmazlarını tekrar elde ederler.

Yapılan yasal düzenlemeler sonucunda başta Bor ve Petrol olmak üzere tüm yeraltı ve yerüstü doğal kaynakların yabancılara satılması ve yabancılar tarafından işletilmesi serbest bırakılır.

Başta ABD ve AB ülkeleri olmak üzere birçok ülke Fener Rum Patriğini Ekümenik Patrik olarak tanıdıklarını ilan ederler ve parlamentolarından bu yönde kararlar çıkarırlar.

Sözde-soykırım iddiaları ile ilgili parlamento kararı alan ülke sayısı gün geçtikçe artar.

Türkiye Güney Kıbrıs Rum Yönetimini “Kıbrıs Cumhuriyeti” adı ile resmen tanır ancak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin haklarını korumaya devam edeceği yönünde açıklamada bulunur.

Anayasada “*Türkiye Cumhuriyetinin iki dilli ve iki toplumlu bir devlet*” olduğu ve “*resmi dillerin Türkçe ve Kürtçe, asli unsurun da Türk ve Kürt halkları*” olduğu şeklinde değişiklik yapılır.

7.2.1.2. Orta Vade (2015–2030)

Yabancıların gerçek ve tüzel kişiler adına resmi yollardan; yerli uzantılar vasıtasıyla ise gayri resmi yollardan taşınmaz edinimleri sonucunda başta GAP bölgesi olmak üzere stratejik öneme sahip yerler ile ülkenin doğal kaynakları yabancıların eline geçer.

Dicle ve Fırat’ın sularının idaresi uluslararası bir komisyona bırakılır.

Türkiye başta Ermeni olmak üzere tüm sözde soykırım iddialarını (Pontus, Süryani vd) tanır. Bu olayların Osmanlı Devletinde dönemin yöneticilerinin hataları sonucu gerçekleştiğini iddia ederek günümüzde Türkiye Cumhuriyeti devletinin geçmiş döneme ait uygulamalardan sorumlu tutulamayacağını ilan eder.

Dünyanın her tarafında yaşayan Ermeni, Rum ve Süryaniler tarafından tazminat davaları açılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi kendisini feshederek Kıbrıs Cumhuriyetine katılma kararı alır.

Bölgesel temelde Federatif Yapıya geçilir. Türkiye 24 Federal Bölgeye ayrılır.

Türkiye Irak'ın Kuzeyinde kurulan Sözde Kürt Devletini resmen tanır.

Fener Rum Patrikliğinin Ekümenikliğı tanınır ve Patriğe Bakanlık düzeyinde özel statü verilerek dış ilişkilerinde özerklik tanınır. Heybeli Ada Ruhban Okulu yeniden açılır. Okula uluslar arası statü verilir ve özerk bir komisyon tarafından yönetilmesine izin verilir.

Bazı Federe Devlet temsilcileri devletin adının Anadolu Federal Devleti olarak değiştirilmesi için Federal Meclise öneride bulunur ve aksi halde Federal Devletten ayrılacakları yönünde konuşmalar yapmaya başlarlar.

Tüm bunlar kamuoyunda infiale ve etnik ve bölgesel çatışmalara sebep olur.

7.2.1.3. Uzun Vade (2030-2050)

Kürt nüfusun yoğunlukla yaşadığı bölgelerdeki federe devletler bağımsızlığını ilan eder ve Irak Kuzeyindeki Kürt Devleti ile büyük Kürdistan Devleti adı altında birleşme kararı alır. Bu karar aynı gün ABD ve ardından AB tarafından tanınır.

Türkiye bu kararı tanımadığını ilan eder ve AB ile müzakereleri kestiğini ve üyelik müracaatını geri çektiğini bildirir.

Kuzey Irak Kürt Devleti'ne savaş ilan edilir.

7.2.2. Senaryo II : AB ile Müzakereler Sadece Ekonomik Alanda Sürdürülürken Alternatif Ekonomik ve Siyasi Birlik Anlaşmalarının Yapılması

7.2.2.1. Kısa Vade (2007–2015)

Türkiye'nin AB ne tam üyelik hedefinin her iki taraf açısından da gerçekçi olmadığı açıklanarak Tam Üyelik Müzakereleri karşılıklı anlaşma ile sona erdirilir.

AB ile Gümrük Birliği kaldırılır ve yeni Ekonomik İşbirliği anlaşmaları imzalanır.

Türkiye başta İran, Suriye, Bulgaristan ve Gürcistan olmak üzere yakın komşuları ile ikili ve çok taraflı işbirliği anlaşmaları imzalar.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Meclisi Türkiye Cumhuriyeti'ne katılma kararı alır.

Azerbaycan'ın ekonomik ve askeri yönden gelişmesi sonucunda zor durumda kalan Ermenistan Türkiye ile ilgili tüm taleplerinden vazgeçtiğini açıklar. Türkiye de Ermenistan ile diplomatik ilişkilere başlama kararı alır.

Türkiye ve Azerbaycan arasında gümrük birliği ve her iki ülke vatandaşları için serbest dolaşım anlaşmaları imzalanır.

7.2.2.2. Orta Vade (2015–2030)

Türkistan Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanır.

Ülkeler arasında kara ve demiryolu ağları tamamlanır.

Türk Cumhuriyetleri ortak alfabe ve Türkiye Türkçesini ortak iletişim dili olarak kabul eder. Eğitim sisteminde standartlık sağlamak amacıyla müşterek eğitim komisyonu kurulur. Ortak müfredat tespit edilir.

AB ile yapılacak her türlü ekonomik anlaşmanın Türk Dünyası Ekonomik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde yapılacağı açıklanır.

Karadeniz ülkeleri arasında ekonomik işbirliği KEİÖ çerçevesinde üst düzeye çıkar.

Ermenistan ile iyi komşuluk anlaşması imzalanır. Sınır kapılarının açılması ve serbest ticaret anlaşmaları karşılığında Ermenistan, Türkiye ile Azerbaycan arasında 500 metre genişliğinde bir şeridin kullanım hakkını Türkiye Cumhuriyetine devreder.

Dünya Enerji üretiminin önemli bir bölümü Türk Cumhuriyetleri Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (TEİT) tarafından sağlanır. Tüm Türk Cumhuriyetleri arasında enerji nakil hatları tamamlanır.

Rusya, İran ve Hindistan TEİT'e üye olmak için başvururlar.

Türkçe Konuşan Devletler Asamblesi kurulur.

NATO ya üye Türk devletleri teşkilattan ayrılma kararı alır. Türk Devletleri arasında askeri işbirliği artar ve ortak tatbikatlar düzenlenir.

7.2.2.3. Uzun Vade (2030-2050)

TEİT ülkeleri Türkistan Federal Devleti adı altında birlik oluşturma kararı alır.

Federal devlet sınırları içerisindeki tüm yabancı askeri unsurların tahliyesi kararı alınır.

Afganistan ve Irak başta olmak üzere dost ve Müslüman ülkelerle ekonomik ve güvenlik işbirliği anlaşmaları imzalanır.

Rusya, İran, Hindistan ve Çin başta olmak üzere bölge devletleri ile karşılıklı Ekonomik İşbirliği anlaşmaları imzalanır.

8. SEKİZİNCİ BÖLÜM

DÜNYADAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE’NİN DIŞ POLİTİKADA ALTERNATİFLERİ

Türkiye’nin çevresinde ve Avrasya’da şekillenen yeni jeopolitik ortam, bölgesel boyutta Türkiye’nin güvenliği bakımından daha elverişsiz koşullar oluşturduğu gibi özellikle Kafkasya’da ve Orta Asya’da, bir dereceye kadar da Ortadoğu ve Balkanlar’da Türkiye’nin rolünün artırmasına ve milli çıkarların geliştirilmesine imkân sağlayan yeni fırsatlar da ortaya çıkarmıştır.

1990’lı yıllarda Soğuk Savaş sonrası gelişmeler ve Türk Dünyası gerçeği bir siyasi, iktisadi ve toplumsal gerçeklik olarak dünyanın karşısına çıkmış ve özellikle batılı devletleri fazlasıyla ürkütüp, telaşlandırmıştır. Batılı güç odaklarınının 120–200 milyonluk bir Türk Dünyası oluşturma potansiyelinde gördükleri Türkiye’yi zayıf düşürmek, parçalanmaya yatkın hale getirmek yönündeki çabaları¹⁰⁰⁵ Türkiye’nin çok yönlü, çok seçenekli, uzun vadeli, aşamalı ve özellikle bağımsız politikalar üretmesini ve uygulamasını dikte ettirmektedir.

Bu kapsamda bütün gelişmiş ülkeler “ Avrasya satranç tahtası”nda pozisyon almak için mücadele verirken Türkiye ise tarihi ve kültürel yönden ayrılmaz bir parçası olduğu bu bölgeyi görmezden gelerek zaman zaman tutku seviyesine varacak şekilde AB için çaba sarf etmektedir.

Türkiye’nin dış politikadaki seçeneklerini bu kapsamda tespit etmek için öncelikle strateji ve jeopolitik kavramlarını irdelemek faydalı olacaktır.

¹⁰⁰⁵ Nevzat Kösoğlu, “Milli Kültür-Mozaik Kültürler ve Bölücülük I”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.201, Mayıs 2004, s.14

8.1. KAVRAMLAR:

8.1.1. Strateji ve Jeopolitik Kavramları:

Strateji sözlük anlamı olarak "Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol; Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı"¹⁰⁰⁶ şeklinde ifade edilir.

Strateji sözcüğü, eski Yunancada "generallik sanatı" anlamına gelen "strategos" sözcüğünden türemiştir. "Strategosluk" bir dönem unvan olarak da kullanılmış, bu unvana sahip olanlar barışta diplomatik ve mali bazı yetkilere sahip olmalarının yanında, savaşta çeşitli seviyelerdeki komutanlık görevlerini yerine getirerek, devletin genel sevk ve idaresinde de önemli roller üstlenmişlerdir. Bu terim, zaman içinde unvan olmaktan çıkıp, günümüzde kullanıldığı stratejik süreç adını verdiğimiz oluşumu ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁰⁷

Clausewitz'e göre; muharebenin, savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılması; Sun Tzu'da ise, kazanmak kadar kaybetmek durumunda da ne yapılacağıının bilinmesi şeklinde yorumlanan strateji, kendi varlığını sürdürme ve geliştirme ile karşı tarafın, yani varlığını koruma ve sürdürme olgularını tehdit edenin, bertaraf edilmesine yönelik eylem ve uygulamalar olarak da ifade edilebilir.¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰⁶ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005

¹⁰⁰⁷ Erol Mütercimler, 21.Yüzyıl ve Türkiye, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2000, s:25.

¹⁰⁰⁸ Beril Dedeoğlu, Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul 2003, s:56.

Strateji, geniş anlamda, bir ulusun ya da uluslar topluluğunun hedefe ulaşmak için ekonomik, siyasi, askeri ve moral güçlerini birbiriyle uyumlu olarak düzenlemesi ve kullanması olarak algılanmaktadır.¹⁰⁰⁹

Devletler için strateji, bir devletin güç unsurlarının karar alıcısı tarafından belirlenmiş bir hedefe ulaşacak biçimde birleştirilmesi olarak ifade edilebilir. Bu durumda strateji, devletin çevresi ile ilişkilerini düzenlemesi ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi için kaynaklarını harekete geçirmesini ifade etmektedir.¹⁰¹⁰

Milli strateji ise, milli politikanın gösterdiği yolda ulusal hedeflerin elde edilmesi için, politik, ekonomik, sosyal ve askeri güçlerin savaşta ve barışta en uygun biçimde kullanılmasını sağlayacak planlama yapma, uygulama ve yönetilmesi sanatı olarak ifade edilmektedir.¹⁰¹¹

Günümüzde başta ABD ve bazı Avrupa devletleri dünya siyasetinde en üst düzeyde avantaj elde edebilmek için ekonomiden politikaya çeşitli stratejiler geliştirip uygularken Türkiye bu konuda maalesef çok yetersiz bir durumdadır.¹⁰¹²

“Jeopolitik” ise sözlük anlamı olarak dilimizde üç şekilde ifade bulunmaktadır:

- Coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi,

¹⁰⁰⁹ Atilla Çeliklepe, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002, s:13.

¹⁰¹⁰ B. Dedeoğlu, s:100–101.

¹⁰¹¹ Tolga Barış Kılıçkap, “Yıkıcı ve Bölücü Örgütleri Barındıran ve Destekleyen İsveç Devletine Karşı Türkiye'nin Stratejik Yaklaşımları”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2005, s.6.

¹⁰¹² Gamze Güngörmüş Kona, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s.151

- Bir devlette bir bölgede uygulanan politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki,
- Bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğretisi.¹⁰¹³

Bugüne kadar çok sayıda jeopolitik tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların hemen hemen tamamında; devlet coğrafya, politika sözcükleri kullanılmıştır. Bu üç kavram dikkate alınarak yapılacak her tanım şurasından veya burasından jeopolitiğe ulaştırır diyen Suat İlhan'a göre Jeopolitik, coğrafyanın politikaya verdiği yönü belirler; siyasi coğrafyanın beşeri değerlerle (ekonomik, sosyo-kültürel, politik, askeri) aktifleşmesidir.¹⁰¹⁴

En kısa ve genel tanımlamasıyla, “insanlığı mekân faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplin”¹⁰¹⁵ olarak ifade edilen Jeopolitik, *“mevcut coğrafi platform üzerindeki güç merkezlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirerek, politik düzeyde güç ve hedef ilişkisinde hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını belirleyen disiplindir.”* denilebilir.¹⁰¹⁶

Strateji gibi jeopolitiğin de üç ana unsurunu zaman, mekân ve kuvvet, oluşturur. Stratejideki mekân unsuru, jeopolitiğin coğrafi unsurlarının, kuvvet unsuru ise beşeri unsurlarının karşılığıdır. Her ikisinde de ortaya konulan düşünceleri aktif kılan, zamandır.¹⁰¹⁷

¹⁰¹³ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara 2005

¹⁰¹⁴ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, s.29.

¹⁰¹⁵ Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s. XII

¹⁰¹⁶ Oktay Karakurt, Türkiye'nin Jeopolitik ve Coğrafi Konumu”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.138, Haziran 2002, s.91

¹⁰¹⁷ Hakan Emanet, Türk Boğazları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, s:28.

8.1.2. Jeopolitik Teoriler:

Tarihi çok eskilere dayanan jeopolitik kavramı dünya hâkimiyeti mücadelesinde, 20. yy.dan itibaren jeopolitik teoriler olarak yerini almıştır.

Başlıca Jeopolitik teorileri; Kara Hâkimiyeti, Deniz Hâkimiyeti, Hava Hâkimiyeti ve Kenar Kuşak teorileridir. 1918 yılında Mackinder tarafından geliştirilen Kara Hâkimiyeti Teorisi, Heartland (Kalpgah)¹⁰¹⁸ ve Dünya Adasına¹⁰¹⁹ hâkim olanın dünyaya hâkim olacağını savunur. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi (rimland) ise Dünya Adasına hâkim olabilmek için, merkez bölgesini çevreleyen kuşağa hâkim olmak gerektiğini belirtir. Bu dış kuşak, Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya'dır. Özellikle soğuk savaş döneminin jeopolitik yapılanması bu görüş doğrultusunda gerçekleşmiştir. Amiral Mahan tarafından geliştirilen Deniz Hâkimiyeti Teorisi, dünya hâkimiyeti için etkin bir deniz gücüne dayanarak açık denizlere hâkim olmanın esas olduğunu savunurken Hava Hâkimiyeti Teorisi ise bütün yaklaşımların gerçekleşmesi için hava hâkimiyetinin esas olduğunu iddia etmektedir.¹⁰²⁰

Bu klasik teorilerin yanı sıra özellikle soğuk savaş döneminin sona ermesiyle birlikte güç odakları ve teorisyenler yeni arayışlar içine girmiştir. Bu kapsamda S.P. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması", Z.Brezekinski'nin "Büyük Satranç Tahtası", A. Dugin'in "Avrasyacılık"ı oluşturulmaya çalışılan "Yeni Dünya Düzeni"nin başlıca teorileri olurken ABD'nin "Büyük Orta Doğu Projesi", AB'nin genişleme stratejileri ve "Şanghay İşbirliği Teşkilatı" gibi projeler de uygulamaya yönelik kimi örnekleri teşkil etmektedir.

¹⁰¹⁸ Doğu'da Sibirya Batı'da Volga, Kuzey'de Buz Denizi ve Güney'de Himalayalar ile sınırlanan Doğu Avrupa, Sibirya ve Orta Asya'yı içine alan bölge "Heartland" (Kalpgah) olarak kabul edilir.

¹⁰¹⁹ Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının bütünü "Dünya Adası" olarak isimlendirmiştir.

¹⁰²⁰ Jeopolitik Teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Suat İlhan, Jeopolitikten Taktiğe, Kara Harp Akademisi Yayınları, İstanbul 1971

Kara hâkimiyeti teorisinin bir türevi olarak da değerlendirilebilecek ve sonradan ortaya konan bir başka teori de “Merkezi Türk Hâkimiyeti Teorisi”dir. Bu görüşe göre, “Anadolu yarımadası Heartland’ı, Heartland’ı çevreleyen Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu dünyanın kalesini çevreleyen iç çemberi meydana getirir. Bunun dışındaki kara parçaları ise, dış çemberi ya da dünya adasını oluşturmaktadır.”¹⁰²¹

Teoriler neye dayanırsa dayansın, neyi kontrol etmeyi amaçlarsa amaçlasın temel felsefelerinde; bir mekâna dayanarak olabildiğince geniş bir zaman diliminde var olmak ve daha da zenginleşmek için kuvvet üstünlüğünü sürdürmek bulunmaktadır.¹⁰²²

Bu teoriler ve projeler incelendiğinde görülecektir ki Türkiye ve Türk Dünyası hepsinin tam merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle öncelikle Türkiye’nin Jeopolitiğini incelemek faydalı olacaktır.

8.1.3. Türkiye’nin Jeopolitiği:

Türkiye coğrafi konumu itibariyle üç kıtanın oluşturduğu “Dünya Adası”nın menteşesi durumundadır. Aynı zamanda bu menteşenin üzerine vurulmuş kilit ve bu kilidi açan anahtar değerindedir. Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu’nun birleştiricisi ve ayırıcısıdır.¹⁰²³ Dünyada oluşmuş ve oluşabilecek her türlü güç yapısında büyük önem taşıyan bu coğrafi konum, büyük bir güç olması durumunda Türkiye’ye, kuzeydoğuda Kafkaslar üzerinden Orta Asya’ya; güneydoğuda Orta Doğu üzerinden Hint Okyanusu’na, kuzeybatıda Balkanlar üzerinden Avrupa’ya açılma imkânı vermektedir. Türkiye, zayıf bir güç olması durumunda bu istikametleri kullanacak büyük güçlerin etkisi altında kalır. Türkiye eğer bölgesel bir güce

¹⁰²¹ Ramazan Özey, Dünya Platformunda Türk Dünyası, Aktif Yayınları, İstanbul 1999, s.36

¹⁰²² Ergüder Toptaş, “Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.389, Temmuz 2006, s.7

¹⁰²³ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, s. 34

sahip olursa, bu durumda da büyük güçler arasında denge politikası uygulayabilir.¹⁰²⁴

Brzezinski'ye göre Türkiye, önemli bir jeopolitik eksenidir. Karadeniz'de istikrarı sağlamakta, Kafkaslarda Rusya'yı dengelemekte, Radikal İslam'a karşı model oluşturmakta ve NATO'nun güney kanadı için güvence teşkil etmektedir.¹⁰²⁵

Jeopolitik olarak Türkiye, ABD, Rusya Federasyonu, AB ve Orta Doğu'nun birleşme noktasında, evrensel güç odaklarının çıkarlarının yol kavşağında, hatta kimi zaman da bu güçlerin hedefi konumundadır.¹⁰²⁶

19. yy. ikinci yarısından itibaren büyük güçlerin özellikle Avrasya ve bu bölgedeki enerji kaynakları ve hammaddeler için yaptıkları mücadelede jeopolitik yapılanmalar önem kazanmış, Türkiye de eşiz coğrafi konumu ile her dönemde uygulamaya konulan jeopolitik planlarda yerini almış ve bulunduğu tarafa avantaj sağlamıştır.¹⁰²⁷

Jeopolitik konumu itibarıyla Türkiye, bir sınırlar ülkesidir. İslamiyet ile Hıristiyanlığın, doğu kültürü ile batı kültürünün, Asya ile Avrupa'nın, tek partili sistemlerle çok partili sistemlerin sınırındadır. Türkiye, jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurlarını birlikte ve bütün olarak değerlendirerek bölgesinde güçlü bir devlet olma potansiyeline sahiptir. Bunun için de ulusal güç unsurlarını bir bütün halinde kullanarak, yönlendirilen değil yöneten bir devlet olmalıdır.¹⁰²⁸

¹⁰²⁴ Harp Akademileri Yayını, Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, HAK Basımevi, İstanbul 2003, s.149

¹⁰²⁵ Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2005, s.73

¹⁰²⁶ S. İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, s. 35

¹⁰²⁷ Haktan Birsal, Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s.176

¹⁰²⁸ Oktay Karakurt, Türkiye'nin Jeopolitik ve Coğrafi Konumu", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.138, Haziran 2002, s.100

1999 yılından beri Rus Parlamentosu (Duma) başkanlığının strateji ve jeopolitik konularda başdanışmanlığını da yapan ünlü Rus stratejist Aleksandr Dugin Türkiye jeopolitiğini üç safhada incelemektedir. Bozkır medeniyetini kuran eski Türkler Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Milli Devlet dönemi.

Dugin'e göre günümüz Türk jeopolitiğinin ilk temellerini Orta Asya'da tüm Avrasya'ya hâkim imparatorluk kuran Eski Türklerin Avrasyacı yaklaşımı oluşturur. İkinci aşama olan Osmanlı döneminde İslam faktörü ile Akdeniz ve Ortadoğu'nun müşterek jeopolitiği Türk Jeopolitiğinde temel değişikliklere sebep olur. Üçüncü aşamada ise milli devletle birlikte imparatorluk dönemindeki emperyal fonksiyonunu kaybetmiş, etrafındaki devletler tarafından tehdit edilir bir konuma girmiştir. Bu dönemde dış destek arayışlarına girmiş ve geleneksel Avrasyacı yapısına aykırı olarak NATO bünyesinde Atlantik bloğuna dâhil olmuştur. Dugin'e göre bu taktik bir durumdur ve sonuçta Türkiye'nin (küçük değil) büyük oyunda ağırlıklı bir oyuncu olabilmesi için aslına dönerek tekrar tarihsel, kavramsal ve kültürel olarak ait olduğu Avrasya'ya yönelmesi gereklidir.¹⁰²⁹

Türkiye jeopolitiğinin değişen unsurları açısından ele alındığında büyük ve dinamik nüfus yapısı, binlerce yıllık güçlü kültür ve devlet geleneği, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletiyle, güçlü ve eğitimli ordusu ve gelişen ekonomisi ile dünyanın en önemli jeopolitik güçlerinden birini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak evrensel politik yapılanmada Türkiye; coğrafyası, nüfusu, çok sayıda etnik akrabaları, tarihi kimliği, tarihi kimliğinden kaynaklanan evrensel etkinlik arayışı ve sahip olduğu askeri güçle güncel politikada çok önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak günümüzde Türkiye'nin bu özel konumuna ve tarihi misyonuna uygun politikalar izlediği söylenemez. Türkiye yanlış bir algılama sonucunda AB'ne saplanıp kalmış, üyelik için adeta

¹⁰²⁹ Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s.XIII-XVI

yalvarmakta, ABD ile stratejik ortaklık kurmayı hedeflemekte, Rusya ve Çin'e uzak durmakta, İslam dünyası ile barışık değil, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkas ülkelerine yönelik net politikalar üretememiş ve tarihin inanılması güç Türk Dünyası oluşturma fırsatı karşısında ilgisiz ve başarısız durumdadır.¹⁰³⁰

8.2. DÜNYADAKİ YENİ JEOPOLİTİK GELİŞMELER VE GÜÇ ODAKLARI:

Stratejik resme bir bütün olarak bakıldığında; SSCB'nin dağılmasından sonar soğuk savaş dönemi güç dengeleri bozulmuş ve dünyamız yeni dengeler oluşuncaya kadar kaos ve çatışmaların yaşanacağı yeni bir sürece girmiştir.¹⁰³¹

Günümüz dünyasını şekillendirmeye aday başlıca evrensel güç odakları ABD, AB, Rusya Federasyonu ve Çin olarak sayılabilir. Uygulanan politikalar sonucunda Avrasya'nın batısında bir grup (AB, ABD), doğusunda bir grup (Çin, Rusya Federasyonu ve Hindistan) oluşmaktadır. Bu olguda en zor şartlarda bulunan bölge ve ülkeler iki grup arasında kalan Türkiye ve Türk Dünyasıdır.¹⁰³²

Günümüz jeopolitik ortamını şekillendiren üç önemli olgu olan "Uygarlıklar Savaşı", küreselleşme ve petrol, ülkelerin Huntington'un "Medeniyetler Çatışması"¹⁰³³ tezinde de savunduğu şekilde Batı ve Müslüman Dünyası ekseninde gruplaşmasını desteklemektedir.¹⁰³⁴

¹⁰³⁰ Suat İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 29-30

¹⁰³¹ Orhan Güçlü, "Afganistan'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", Harp Akademileri Dergisi, Yıl 5, Sayı 13, Ocak 2005, s. 30

¹⁰³² S. İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, s.15

¹⁰³³ Harvard Üniversitesi Yönetim Bilim Kürsüsü Başkanı olan S.P.Huntington tezini 1993 yılında Foreign Affairs dergisinde "Medeniyetler Çatışması mı?" adlı makalesinde ileri sürmüştü, 1996 yılında da "Medeniyetler Çatışması" adlı kitabında geliştirmiştir.

¹⁰³⁴ S. İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, s.13-14

Huntington'un bir durum tespitinden çok dünyayı Batı-Müslüman ayırımına yönlendirdiği ve Batı'nın güç odaklarına malzeme hazırlayıp verdiği "Medeniyetler Çatışması" tezini kısaca özetlemek gerekirse¹⁰³⁵; gelecek dönemde dünyadaki mücadelenin esası ekonomik ya da ideolojik değil, kültürel olacaktır. Ulus devletler mevcudiyetini korumakla beraber evrensel mücadele farklı medeniyetler arasında ve özellikle medeniyetler arası fay hatları üzerinde cereyan edecektir.

Huntington Batılı, Amerikalı, Afrikalı, İslam, Çinli, Hindu, Ortodoks, Budist ve Japon olmak üzere başlıca dokuz medeniyet saymakla birlikte sonuçta medeniyetler arası mücadeleyi makro düzeyde Batı-Müslüman olarak dikte etmektedir. Devletleri ise kültürel yapılarını dikkate alarak organik, Merkez (Çekirdek), yalnız ve Bölünmüş Devlet şeklinde sınıflandırmakta, Bölünmüş Devletlere örnek olarak Türkiye'yi göstermektedir.

Yazara göre medeniyet değiştirme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmaktadır ve Türkiye Batı'nın bir parçası olmaktansa Müslüman Dünyasının çekirdek devleti olabilir. Türkiye kültürel açıdan Avrupa'ya ait değildir ve Avrupa için çok fakir, çok kalabalık, çok Müslüman, kültürel açıdan çok farklı, kısacası her bakımdan çok fazladır. Dolayısıyla Türkiye AB üyelik sevdasından vazgeçip Müslüman dünyasının liderliğini üslenmelidir.

İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) 9. Parlamenterler Birliği KONSEY toplantısında Genel Sekreter Ekmeleddin İhsanoğlu'nun "Müslüman ülkelerdeki olaylara müdahale etmek üzere, Müslümanlardan oluşan askeri bir gücün kurulması gerekiyor" şeklindeki ifadeleri bu kapsamda değerlendirilmelidir.¹⁰³⁶ Böyle bir güç, ilk bakışta yararlı gibi görünse de uzun vadede Batı-Müslüman kamplaşmasını askeri boyuta da taşıyarak medeniyetler çatışması tezine hizmet etmesi kuvvetle muhtemeldir.

¹⁰³⁵ Samuel Huntington, Çeviren: Cem Soydemir/ Doç. Dr. Mehmet Turhan, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Okuyan Yayın, İstanbul 2004

¹⁰³⁶ "İslam Dünyasından Askeri İttifak Sinyali", Yeni Şafak Gazetesi, 16.02.2007

ABD'nin son yıllarda izlediği siyasetine büyük etki yapmış ünlü stratejistlerden Profesör Zbigniew Brzezinski dünyadaki yeni jeopolitik gelişmeler üzerinde yaptığı çalışmalarını Büyük Satranç Tahtası adlı kitabıyla kamuoyuna açıklamıştır. Carter döneminde 1977–1981 yılları arasında ABD Başkanı'na Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak hizmet eden John Hopkins Üniversitesi dış politika profesörü ve halen ABD Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi danışmanı olan Prof. Brzezinski Avrasya'yı üzerinde küresel üstünlük mücadelesinin sürdürülebileceği büyük bir satranç tahtası olarak tanımlayıp ülkeleri de tahtadaki oyuncular olarak ifade etmektedir.¹⁰³⁷

Brzezinski'nin görüşlerini ve öngörülerini şöyle özetleyebiliriz:

Soğuk savaş sonunda ABD dünyanın ilk ve tek gerçek küresel gücü olarak ortaya çıkmıştır. Amerikanın bu hâkimiyetinde askeri gücü kadar ekonomik gücü, teknolojik üstünlüğü ve kültürel cazibesi de rol oynamaktadır.¹⁰³⁸ Brzezinski'ye göre şu anda rakipsiz olan ABD'nin küresel hegemonyasının başlıca vasıtaları olarak;

- NATO başta olmak üzere ortak güvenlik sistemi
- APEC, NAFTA gibi ekonomik işbirliği ve Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel işbirliği kurumları
- Ortak fikir birliğine dayanan süreçler¹⁰³⁹ sayılabilir.

Bu noktada özellikle ortak fikir birliği oluşturma safhasında Uluslararası Kuruluşlar (IO) ile Sivil Toplum Kuruluşları (NGO)¹⁰⁴⁰ nın oynadığı rolü her an akılda tutmak faydalı olacaktır.

¹⁰³⁷ Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2005, s.53

¹⁰³⁸ Z. Brzezinski, s. 26, 41-43

¹⁰³⁹ Z. Brzezinski, s.49

¹⁰⁴⁰ Mustafa Yıldırım, Sivil Örumceğin Ağında, Ulus Dağı Yayınları, İstanbul 2006

Brzezinski 'ye göre ABD'nin küresel hegemonyasının ödülü olan Avrasya nüfus, yeraltı zenginlikleri, enerji kaynakları, askeri güç ve ekonomik potansiyel olarak dünyanın en büyük gücüne sahiptir. Ancak siyasi olarak bir bütün oluşturabilmek için fazla büyüktür.

Avrasya küresel üstünlük mücadelesinin sürdürüleceği ve üzerinde her biri farklı güçlere sahip birçok oyuncunun bulunduğu bir satranç tahtasıdır. Ana oyuncular satranç tahtasının batısında, doğusunda, ortasında ve güneyinde yer almışlardır. Satranç tahtasının en stratejik noktası ise batı ve doğu uçlar arasında, az nüfuslu ve halen siyasi olarak belirsiz, örgütlenme açısından bölünmüş olan büyük orta alandır.¹⁰⁴¹

ABD'nin Avrasya politikasının temel iki adımı; önemli Avrasya devletlerini tespit etmek, yaşamsal ABD çıkarlarını korumak ve geliştirmek için küresel öncelikte politikalar oluşturmak olarak özetlenebilir.¹⁰⁴²

Avrasyalı bir güç olmayan ABD Avrasya kıtasının çevresinde doğrudan doğruya konuşlandığı güçler ve bölge devletleri üzerindeki güçlü etkisiyle halen Avrasya üzerinde iyi bir oyun gücüne ve önceliğe sahiptir. Ancak Amerika'ya potansiyel rakip bu büyük satranç tahtasının üstünde yer aldığı çok geniş, çok kalabalık, kültürel olarak çok çeşitli, tarihsel olarak hırslı ve siyasi olarak enerjik pek çok devleti bir araya getiren ve yerkürenin en önemli oyun alanı olan Avrasya'dan çıkabilir.¹⁰⁴³

Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan büyük ve etkin jeostratejik oyuncu, Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran jeopolitik mihver

¹⁰⁴¹ Z. Brzezinski, s. 51–53

¹⁰⁴² Ergüder Toptaş, "Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.389, Temmuz 2006, s.11

¹⁰⁴³ Z. Brzezinski, s. 59–63

olmakla birlikte, Türkiye ve İran aynı zamanda sınırlı çapta jeostratejik oyunculardır.¹⁰⁴⁴

Brzezinski, Avrupa'dan dışlanmış bir Türkiye profili çizerek, yaratacağı sorunları göz önüne sermiş ve ABD'nin Türkiye'nin nihai olarak AB'ye kabulü için Avrupa'ya baskı yapması, ayrıca Türkiye'ye Avrupalı bir devlet gibi davranması ve Boru - Enerji Hatları projelerinin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

ABD'nin Avrupa'daki merkezi jeostratejik hedefi Brzezinski tarafından oldukça basit bir şekilde özetlenmiştir: "Daha gerçek bir Atlantik ötesi ortaklık aracılığıyla Avrasya Kıtası'ndaki direnek noktasını sağlamlaştırmak, böylece de büyüyen Avrupa'nın Avrasya'ya uluslar arası demokratik ve işbirlikçi düzenin yansıtılması için daha uygun bir sıçrama tahtası olabilmelerini sağlamak."¹⁰⁴⁵

Rusya'ya önerilen tek seçenek ise "Osmanlı sonrası Türkiye'nin yayılcı hırslarından vazgeçip, bilinçli olarak modernleşme, Avrupalılaşma ve demokratikleşme yolunu tutmaya karar verdiğinde seçtiği rotayı izlemek"¹⁰⁴⁶ olarak sunulmaktadır.

Yazar Afganistan, Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan, Hazar Denizi havzası, Rusya'nın Güney kısımları - Kafkasya, Çeçenistan, Gürcistan, Ermenistan, Türkiye'nin Kuzeydoğu bölümü, İran'ın kuzey kesiminden oluşan bölgeyi Avrasya Balkanları olarak adlandırmış ve "Etnik Kazan" olarak nitelmiştir. Bu bölgedeki kilit oyuncular Türkiye, Rusya ve İran'dır. İmparatorluk geleneği olan bu ülkeler günümüzde etnik sorunlar yaşamakta ve birbirleriyle rekabet halindedir.

¹⁰⁴⁴ Z. Brzezinski, s.64–74

¹⁰⁴⁵ Z. Brzezinski, s. 124

¹⁰⁴⁶ Z. Brzezinski, s.168

Uzun vadede bölgedeki enerji kaynaklarından dolayı Çin de oyunda sahne alacak ve Orta Asya'nın geleceği çok daha karmaşık şartlara bağlı olarak şekillenecektir. Bu bölgede Rusya, Türkiye, İran ve Çin'in kendi aralarındaki karmaşık çıkar çatışmaları ile belirlenen kaderleri, ayrıca Amerika'nın Rusya'yla ilişkisini hangi derecede sürdüreceğine de bağlıdır. Amerikanın asıl hedefi, iştirak eden jeostratejik oyuncuların herhangi birinin bölgede egemen olmasına izin vermemektir.¹⁰⁴⁷

Avrasya jeopolitiğinde yaratılan kaos ortamında güvenlik endişeleri ön plana çıkarılarak, ülkelerde güçlü olanla işbirliğine gitme veya en azından güçlü olana karşı olmama refleksleri oluşturulmaktadır.¹⁰⁴⁸

Sonuç olarak Brzezinski'nin satranç tahtasında bir tek oyuncu tarafından oynanan birçok taş mevcuttur. Bunun doğal sonucu olarak da hiçbir büyük Avrasya oyunu Amerika'nın katılımı olmaksızın ya da Amerikan çıkarlarının tersine oynanmayacaktır. Büyük oyuncu tahtadaki taşları istediği gibi konuşlandıracak, birbirleriyle ilişkilerini düzenleyecek, istediği taşların birbirini savunmasını, dilediklerinin ise diğerlerini oyun dışı bırakmasını sağlayacaktır.

Brzezinski'nin bu görüşleri doğal olarak karşı görüşlerin de doğmasına sebep olmuştur. Bunlardan birisi de "Rusya ya büyük Avrasyacı kıtasal imparatorluk olacak, ya da hiç var olmayacak" diyen Rus jeopolitikçi Aleksandr Dugin'in "Avrasyacı Yaklaşım"ıdır.

Dugin'e göre yeni Avrasyacılık, günümüzdeki durumu küresel boyutta idrak etmeyi gerektirmektedir. Mevcut durum tek kutuplu, doğrudan Amerikan kontrolünde Anglo-Sakson siyasi, iktisadi ve dini değerlerin hâkimiyetinde küresel Atlantikçi imparatorluğun kuruluş safhasıdır. Denizin karaya küresel

¹⁰⁴⁷ Z. Brzezinski, s.208

¹⁰⁴⁸ Orhan Güçlü, "Afganistan'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", Harp Akademileri Dergisi, Yıl 5, Sayı 13, Ocak 2005, s. 30

zaferini¹⁰⁴⁹ içeren bu yeni dünya düzeninde kaybeden sadece karasal devletler değil, Anglo-Sakson olmayan tüm geleneksel değerler ve normlar sistemi olacaktır. Küreselleşmenin halkların, ırkların, dillerin ve kültürlerin tüm özgünlüklerini silindir gibi ezeceği bu dönemde işbirliği yapanlar da karşı koyma cesareti gösterenlerle eşit oranda zarar görecektir. Küresel Atlantikçi tehdide karşı Avrasya ülkelerinin kendilerini korumaları için yapmaları gereken vakit kaybetmeksizin ittifak oluşturarak güç birliği etmeleri zorunludur.¹⁰⁵⁰

Bu görüşe göre “jeopolitiğin ikinci yasası (deniz ve kara medeniyetlerinin karşıtlığı yasasından sonra) stratejik bloklar yasasıdır.” Bileşik bir devlet ya da birçok devletin oluşturduğu stratejik bloğun sürekliliğini sağlamak ve rekabete dayanıklı olmak için genişlemesi gereklidir. “Günümüz koşullarında hiçbir milli devlet herhangi bir büyük stratejik bloğa katılmadan kendi bağımsızlığını, iktisadi, askeri ve kültürel hürriyetini sağlayamaz.” Bu jeopolitik perspektifte NATO’nun genişlemesi kadar Rusya, Eski SSCB devletleri, bazı Doğu Avrupa devletleri (Romanya, Bulgaristan, Sırbistan) ve çeşitli Asya ülkeleri (İran, Hindistan)nin de Avrasya Birliğini kurmaları da aynı oranda doğal karşılanmalıdır.¹⁰⁵¹

Vladimir Putin de 10 Şubat 2007’de 43. Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşmada, ABD’yi yıkıcı bir dış politika izlemekle suçlayıp dünyanın Amerikan politikaları yüzünden daha tehlikeli bir yere dönüştüğünü söylemiştir.

Aynı konuşmada "NATO'nun genişlemesinin barışın korunmasına katkı sağlamadığını" vurgulayan Putin, dünyada tek bir güç olmasının faydalı olmadığını, tek bir ülkenin tek başına hareket etmesinin dünyada her zaman

¹⁰⁴⁹ Dugin’e göre Jeopolitik, temelde bütün devlet ve kültürleri “kara” ve “deniz” olmak üzere iki tipe ayırır. Bu, jeopolitiğin birinci yasasıdır. Bkz. Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s. 319

¹⁰⁵⁰ Aleksandr Dugin, Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, 3. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2004, s.XVI-XVIII

¹⁰⁵¹ A. Dugin, s. 324

daha fazla acıya neden olduğunu ifade ederek Dugin'in görüşlerini aynen tekrarlamıştır.¹⁰⁵²

Suat İlhan'a göre de soğuk savaş sonrası jeopolitik ortamda Dünya Coğrafyası'nın ana kara unsuru Avrasya'dır. Bugüne kadar büyük mücadelelerin tamamı Avrasya egemenliği için verilmiş ve günümüzde de mücadele Avrasya için yapılmaktadır.

Soğuk savaş döneminden sonra evrensel düzeyde taraf teşekkülü bozulmuş; iki taraf yerine tek taraf; ABD öncülüğünde Batı Bloğu kalmış ve 1990–2003 yılları arası bu ortamda arayış içinde geçmiştir. SSCB'nin dağılmasından sonra Avrasya'da beş boşluk oluşmuştur. Orta Avrupa, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya. Bunlardan Orta Avrupa'daki boşluk iki Almanya'nın birleşmesi, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti'nin AB ve NATO üyesi olmasıyla giderildi. Balkanlar'da da Yugoslavya parçalandıktan sonra Romanya ve Bulgaristan'ın AB üyesi yapılmasıyla durgunluk sağlandı. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin sahip oldukları ortak kültür unsurları şimdilik sorunların gün yüzüne çıkmasını önüyor ve göreceli istikrar sağlıyor. Kafkaslar ve Orta Doğu'da ise oluşan boşluk ve istikrarsızlık devam etmektedir.¹⁰⁵³

Soğuk savaş döneminden kısa süre sonra ABD; Huntington, Fukuyama, Brzezinski gibi stratejistlerin öngördüğü gibi bir süre tek güç olarak kaldıysa da 2003 yılından sonra AB, Rusya Federasyonu, Çin, Japonya gibi güçler evrensel düzeyde değilse de bölgesel düzeyde etkili olmaya başlamıştır. Bu dönemde Avrasya en önemli bilinmezi teşkil ederken, dikkatler ve ilgi Orta Asya üzerinde toplanmıştır.

Son gelişmeler de adeta bu yapılanmayı teyit etmektedir. Rusya'nın Dışişleri eski Bakanı Yevgeni Primakov'un 1998 yılında teklif ettiği "Rusya-

¹⁰⁵² Vladimir Putin, 43. Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma, 10 Şubat 2007, http://www.tsk.mil.tr/diger_konular/putin_konusma.htm, Erişim 16.02.2007

¹⁰⁵³ S.İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s.131-133

Hindistan-Çin” ittifakı ile AB ve ABD gibi güçlere karşı yeni bir denge oluşturma planı doğrultusunda 2005 yılında Viladivostok, 2006 yılında St. Petersburg’da yapılan görüşmelerin sonuncusu 2007 Şubatı’nda Yeni Delhi’de dışişleri bakanları arasında gerçekleşmiştir. Her ne kadar üç ülke yetkilileri ABD’ye karşı bir yönlendirmeleri olmadığını açıkladılarsa da görüşmeler genel olarak Washington muhalifi toplantılar şeklinde algılanmıştır.¹⁰⁵⁴

8.2.1. Orta Doğu, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs:

Bu kavramlar ışığında küresel güç odaklarının dünya hâkimiyeti için en güncel oyunları sahneledikleri Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’deki gelişmeleri incelemek faydalı olacaktır.

Avrupa merkezli batılı devletlerin 17.yüzyılda telaffuz etmeye başladıkları Orta Doğu’nun sınırlarının belirlenmesi, “Orta Doğu” kavramın telaffuz edilmesi kadar kolay olmamıştır. Batılı devletlerin kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarına göre düzenledikleri ve çıkarlarındaki değişiklikler doğrultusunda sürekli güncelledikleri Orta Doğu bölgesinin sınırları üç yüz yıl sonra dahi tam olarak ifade edilememektedir. Bu coğrafi karışıklığa rağmen Orta Doğu bölgesi genellikle; aralarında Türkiye ve Mısır’ın da bulunduğu Doğu Akdeniz’deki devletlerce kuşatılmış, Arap Yarımadası ve İran’ı da içine alan bölge olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁵⁵

Ortadoğu, güç odaklarının siyasal aktivitelerinin değişkenliğine paralel olarak, coğrafi boyutları değişebilen, fakat Dünya Adası’nın tam merkezinde bulunan bir coğrafi alandır. Sahip olduğu stratejik özellikleri nedeniyle, asırlardan beri olduğu gibi günümüzde de dünyada mevcut güç odaklarının ilgi ve menfaat alanıdır. Orta Doğu’yu güç odaklarının hedefi haline getiren stratejik olgular şunlardır: Üç kıtayı birleştiren karayollarının düğüm noktası oluşu;

¹⁰⁵⁴ “Rusya, Çin ve Hindistan İttifakı”, Yeniçağ Gazetesi, 16.02.2007, s.10

¹⁰⁵⁵ Gamze Güngörmüş Kona, “Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörlerinin Etkisi”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (8) 2004, s.114

Avrupa'dan Afrika'ya ve Asya'ya uzanan demiryolunun Orta Doğu'dan geçmesi; bütün güç merkezlerini ilgilendiren su yolu ve geçitlerini kontrol etmesi; Avrupa-Asya havayolunun üzerinde bulunması; petrolün dünya rezerv durumuna göre 2/3'nün bu bölgede bulunması; petrol ve doğal gaz boru hatlarının bu bölgede yoğunlaşması ve yakın bir gelecekte Kafkaslar ve Orta Asya'daki başta petrol olmak üzere çok zengin enerji kaynaklarının İskenderun Körfezi'nden dünya pazarlarına dağıtılacak olması; dünyadaki tek tanrılı üç büyük dinin merkezi olması.¹⁰⁵⁶

Bu nedenlerle, bu bölgede hâkimiyet tesisi, “süper güç” olma iddiasındaki tüm devletler için kaçınılmaz bir gereksinimdir. Ortadoğu, anlaşmazlık, uyuşmazlık ve çatışmaların da, devamlı süregeldiği ve geleceği bir bölge olarak, bu anlaşmazlık ve çatışmalarda söz sahibi olmak ve onları kendi menfaatleri istikametine yöneltmek isteyen güç odaklarının, doğrudan veya dolaylı olarak içinde bulunacağı bir bölgedir. Doğu Akdeniz'i¹⁰⁵⁷ ve onun kalbi durumundaki Kıbrıs, bu bölgenin tam merkezinde bulunarak, onun her noktasına en uygun erişim ve etki sağlayacak konumdadır. Bu sebeple, bu bölgede doğrudan veya dolaylı yer ve pozisyon sahibi olmak, çok önemli bir siyasi ayrıcalık ve avantajdır.¹⁰⁵⁸

Diğer taraftan bu coğrafya içinde barındırdığı dini ve etnik çeşitlilik, zengin petrol rezervleri, sınırlı su kaynakları, kontrolsüz silahlanma, ekonomik sorunlar, olgunlaşmamış politik kültür ve otoriter liderler gibi bölgeye has özelliklerden ve yabancı güçlerin etkisi, bölgenin yer aldığı coğrafya gibi dış faktörlerden dolayı siyasal, sosyal ve ekonomik çözümler

¹⁰⁵⁶ HAK Yayını, Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2003, s.242

¹⁰⁵⁷ Akdeniz'in Yunan yarımadasının güneyi dâhil, doğusunda kalan kesimi ve bu kesimin çevresindeki arazi “Doğu Akdeniz Bölgesi” olarak adlandırılmaktadır.

¹⁰⁵⁸ Kemal Yavuz, “Dün de Önemliydi, Bugün de”, Görüş, Kıbrıs Özel Sayısı, Mart 2002, s.62-63

üretmenin ve uygulamanın her dönem oldukça zor olduğu güç bir coğrafyadır.¹⁰⁵⁹

Orta Doğu politikalarında temel aktörler devletler¹⁰⁶⁰ olmakla beraber küresel şirketler¹⁰⁶¹ ve uluslar arası organizasyonlar da her geçen gün dünya politikalarında ve bölgede etkilerini arttırmaktadırlar.¹⁰⁶²

Modern Orta Doğu düzeninin temellerinin 20. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra atılmasının üzerinden neredeyse 90 yıl geçmiştir. Bu tarihten sonra Orta Doğu bugüne kadar beş büyük dönemde değişim yaşamıştır. İlk dönemde bugün bildiğimiz devletlerin sınırları büyük ölçüde ortaya çıkmıştır. İkinci dönemde Arap devletlerinin rejimleri oturmaya başlamış ve İsrail'in ortaya çıkmasıyla saflar büyük ölçüde belirginleşmiştir. Üçüncü dönemde, milliyetçi ve muhafazakâr Arap devletleri arasındaki çekişme; İsrail'in varlığını sağlamlaştırması ve SSCB-ABD çatışması yaşanmıştır. Dördüncü dönemin ana özelliği İran Devrimi ve bilinen dengelerin ilk kez sallanmasıdır. 1991-2003 arasında süren beşinci dönemde ise Irak ve İran'ın zayıflaması ve devre dışı kalmasıyla birlikte ABD'nin, İngiltere'nin I. Dünya Savaşı sonrası yerleştirdiği düzeni tam olarak sürdürdüğü dönem olmuştur. Şu anda içinde bulunduğumuz dönem ise yeni bir düzenin ayak seslerini duyurmaktadır. Irak ile kurulan hassas denge Irak'ın işgali ile yine bozulmuş ve radikal bir dönüşüm geçirmektedir.¹⁰⁶³

¹⁰⁵⁹ Gamze Güngörmüş Kona, "Ortadoğu'da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörlerinin Etkisi", Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (8) 2004, s.114

¹⁰⁶⁰ Bölge Devletleri: Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak, Mısır, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Umman, Bahreyn, Katar, İran, Türkiye

Küresel ve Bölgesel Güç Odakları: AB, ABD, Almanya, Çin, Fransa, Hindistan, İngiltere, Rusya

¹⁰⁶¹ Özellikle ulusüstü silah şirketleri ile petrol ve doğalgaz şirketleri

¹⁰⁶² Gamze Güngörmüş Kona, Orta Doğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s.40-41

¹⁰⁶³ Serhat Erkmen, "Orta Doğu'daki Değişim Ekseninde Irak Sorununu Anlamak", Stratejik Analiz, Şubat 2007, s.20-21

Nuri Yavuz günümüz de Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerle Osmanlı Devletinin Avrupa'daki topraklarından sürülüp çıkarılması sırasında uygulanan taktiklerin arasında paralellik kurmakta ve Ortadoğu'nun "parçala ve yönet" politikası ile Batılı güçler tarafından kontrol edilmesini sağlayacak yeni unsurlar olarak Ermeniler, Kürtler ve Arapların düşünüldüğünü belirtmektedir.¹⁰⁶⁴

Soğuk savaş sonrası dönemde ABD'nin Orta Doğu politikalarının dayandığı temeller; mevcut petrol kaynakları üzerinde denetimin sağlanması ve dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırılması, radikal İslam'ın etkisinin azaltılması, İran, Irak, Suriye ve Türkiye'nin çevrelenmesi, İsrail'in güvenliğinin garanti altına alınması¹⁰⁶⁵, ABD çıkarlarının korunması için bölgede yeterli askeri güç bulundurulması gereği şeklinde özetlenmektedir.

ABD ve AB'nin Orta Doğuyla birlikte diğer ilgi alanı da Kıbrıs'tır. Kıbrıs Ada'sı, tarih boyunca Orta Doğu'ya açılmak isteyen devletler için vazgeçilmez stratejik bir üs olarak görülmüş, Türkiye üzerinden Orta Doğu'ya açılmayan güçler tarihi süreç içerisinde Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanmaya çalışmıştır.

Yukarıda sayılan nedenlerle Orta Doğu'da yaşanan istikrarsızlıklar Kıbrıs'ın stratejik ve jeopolitik önemini daha da artırmıştır. Kıbrıs adası, her şeyden önce başlangıçta Orta Doğu, ardından da Avrasya üzerinde kontrol kurmaya ve bu bölgeye el atmaya imkân veren bir konuma sahiptir. Orta Asya, coğrafi yapı itibarıyla, "tek kapılı"dır. Kuzeyi, Sibiryaya kısıtlılıkları ile örtülüdür. Doğusu, geçilmesi güç coğrafi engeller ve Çin'in "yumuşak karnı" ile hassastır. Güneyi ise, yine kısmen güç coğrafi engellere ve İran gibi, durumu ve tutumu her zaman şüpheli bir devlete dayanmaktadır. Bu coğrafi yapı bölgeye, batısında güvenli tek bir kapı bırakmaktadır. Bu kapı da, Ortadoğu'ya ve dolayısı ile Doğu Akdeniz'e açılmaktadır. Orta Asya'nın doğal

¹⁰⁶⁴ Nuri Yavuz, "Şark Meselesi Açısından Ortadoğu Gelişmeleri", Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, 2003, s.94

¹⁰⁶⁵ Gamze Güngörmüş Kona, Orta Doğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s.128

kaynaklarından ve halkından istifadeyi düşünen bütün devletler, bu kapıdan girmek ve bu sebeple de bu kapının eşiği durumundaki Doğu Akdeniz'de pozisyon kazanmak ve bu bölgedeki mevcut pozisyonlarını güçlendirmek zorundadır.¹⁰⁶⁶

Ada ayrıca Süveyş kanalı yolu ile Akdeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan deniz ticaret yolu üzerinde bulunmakta, Süveyş kanalını uzaktan kontrol etmeye imkân sağlamaktadır. Kıbrıs, mevcut coğrafi konumuyla doğu Akdeniz'de deniz ve hava üstünlüğü kurmak isteyen güçler için bulunmaz bir sabit uçak gemisi özelliğine sahiptir. Makedonyalı büyük İskender bu konuda şunları söylemiştir: *“Kıbrıs elimizde bulunduğu takdirde denizde mutlak hâkim biz olacağız ve Mısır üzerine kolay iniş yapmak için yol açılmış olacaktır.”*

Adanın stratejik önemi dikkate alındığında, Türkiye'nin güney emniyeti ve Doğu Akdeniz'i kontrol etme imkânları bakımından¹⁰⁶⁷ Kıbrıs'ın büyük bir değer taşıdığı görülmektedir. Kıbrıs'ın Türkiye açısından önemini aşağıda belirtildiği şekilde sıralamak mümkündür.¹⁰⁶⁸

- Kıbrıs, Türkiye'nin güney sahillerinin emniyetini sağlamakta ve ileri mevzi vazifesi görmektedir.
- Doğu Akdeniz'deki deniz ulaşımının kontrolünü sağlayarak, bölgede kolaylıkla diğer devletlere karşı üstünlük sağlama imkânı vermektedir.
- Kıbrıs, bir mütecaviz devletin elinde bulunduğu takdirde, Türkiye güneyden tehdit altına girecek ve güney bölgesinde büyük çaplı birlikler bulundurmak zorunda kalacaktır.

¹⁰⁶⁶ Kemal Yavuz, “Dün de Önemliydi, Bugün de”, Görüş, Kıbrıs Özel Sayısı, Mart 2002, s.63-64

¹⁰⁶⁷ Yusuf Gedikli, Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir, İstanbul, Ufuk Ötesi Yayınları, 2003, s.21.

¹⁰⁶⁸ Sabahattin İsmail, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, KKTC, 1988, s.20.

- Orta Doğu'da Akdeniz'e kıyısı bulunan devletler üzerinde gerektiğinde ekonomik, politik ve askeri baskı yapma imkanı sağlamaktadır.
- Kıbrıs sabit ve büyük bir uçak gemisi ve iyi bir füze üssü olma nitelikleri taşımaktadır.
- Doğu Akdeniz'deki hava ulaşımını kontrol imkânı verir.

Kıbrıs adasının önemi konusunda Atatürk'ün görüşü ve vermiş olduğu direktif ise şöyledir:

Güneyde askeri bir tatbikatı izleyen Atatürk etrafında bulunan subaylara *"Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir ?"* şeklinde bir soru sorar. Atatürk birçok görüş ileri süren subayların hepsini dinledikten sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs'ı işaret ederek; *"Efendiler! Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz! Bu ada bizim için önemlidir!"* der.¹⁰⁶⁹

AB giriş sürecinde verilen tavizler sonucunda bugün gelinen noktada Türkiye Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkan yeni oluşum ve tüm Kıbrıs'ı temsilen AB'ye üye olan GKRY ile güneyden çift taraflı olarak kuşatılma durumundadır.

Son dönemde ABD'nin Irak'ı işgali ile başlayan süreçte Orta Doğu'nun İsrail-ABD ikilisinin istekleri doğrultusunda yeniden şekillendirildiği görülmektedir. Bölgede orta ve büyük ölçekli ulusal inisiyatif kullanacak ülkelerin bulunmasına karşı olan ABD Irak'ta yürürlüğe koymayı planladığı kukla devletten sonra bölgedeki faaliyetlerini İsrail ve kendi menfaatleri doğrultusunda sürdürmeye devam ettirecektir. Bu anlamda Türkiye ve İran'ı, potansiyel tehlike olarak gören ABD'nin Irak'ın işgali bir taraftan Türkiye'nin

¹⁰⁶⁹ H.Fikret Alasya, Tarihte Kıbrıs, İstanbul, 1988, s.20.

ABD karşısındaki askeri kozlarını elinden alırken, öte yandan da bu ülkeler üzerinde yeni tehdit unsurları yaratmıştır.

Nitekim Irak'ın kuzeyinde 1992'den beri bütün altyapısı hazırlanmış olan kukla Kürt devleti, uzun vadede Kürdistan projesinin ilk aşaması olacaktır. Proje Irak–İran–Suriye ve Türkiye'yi kısmen içine alacak bir biçimde; sınırları muhtemelen İsrail'e kadar uzanabilecek bir Kürdistan'ın kurulmasını hedeflemektedir. Büyük Orta Doğu ya da Genişletilmiş Orta Doğu olarak da sunulan bu proje sayesinde İsrail'in bölgedeki gücü arttırılacak, hatta Ermenistan'ın Kürdistan kanalı ile, Türkiye ve Gürcistan'dan toprak kazanarak Karadeniz'e ulaşması sağlanacaktır. Böylelikle, Akdeniz'den Karadeniz'e uzanan İsrail-Kürt-Ermenistan hattı ABD'nin Ortadoğu ve Avrasya projesini uygulanabilir kılacaktır.

Kıbrıs konusunda ise AB görüşmelerinde bu husus Türkiye'nin çözmesi gereken bir problem olarak önüne sunulmuştur. Buradaki temel sorun problemin çözülmesi değil, problemin Rumların isteği doğrultusunda çözülmesidir. Oysa Kıbrıs meselesi her şeyden önce bir tarihi miras olup doğrudan Türkiye'nin güvenliği ile ilgilidir. Kıbrıs'ın başka bir gücün elinde bulunması, Türkiye'nin güneyden kuşatılması anlamına geleceğinden, adanın hakimiyetinin ya Türkiye'nin elinde olması, ya da başka bir güç tarafından tehdit teşkiline imkan vermeyecek bir statüde olması gerekmektedir. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hareket serbestliği Kıbrıs'ın güvenilir ellerde olmasına bağlıdır.¹⁰⁷⁰

8.2.2. Avrasya Jeopolitiği ve Türk Dünyası:

Günümüzdeki jeopolitik yaklaşımların hemen hemen tamamı gerek coğrafi konumu, gerek büyük nüfus gücü gerekse zengin yer altı ve yer üstü kaynakları ile dünya coğrafyasının ana unsurunun Avrasya olduğu konusunda hemfikirdir.

¹⁰⁷⁰ Ali Kocamanoğlu, "Türkiye Açısından Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze 2005, s.276-284

Türk Jeopolitiği'ni sadece Türkiye Jeopolitiği'ne indirgemek büyük bir yanılğı olacaktır. Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan ve muazzam bir coğrafyada yaklaşık olarak 300 milyonluk bir Türk dünyası her zaman dikkate alınması, hesap edilmesi oluşturulan denklemlerde yer verilmesi gereken bir unsurdur. Türk jeopolitiğinin jeostratejik ufku ve stratejik ilgi alanı Avrasya; politik ufku ve politik ilgi alanı ise bütün dünyadır.¹⁰⁷¹

SSCB'nin dağılması sonucu, Orta Asya merkezli Avrasya, fiziki ve yapısal olarak önemli değişiklikler geçirmiştir. Bu süreçte jeopolitik teoriler de meydana gelen her türlü değişime uyum sağlamaya çalışmıştır. Günümüzde bu coğrafya bir tarafta ABD ve yandaşları, diğer tarafta ise Rusya Federasyonu ve Çin'in başını çektiği Şanghay İşbirliği Örgütü'nün olduğu iki kutuplu mücadele sahasına dönüşmüştür.¹⁰⁷²

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri sadece coğrafi olarak değil politik ve kültürel olarak da Batı, Rus, Çin, Hint ve İslam kültür çevresinin ortasında kalmış ve güvenlik açısından da bölge henüz durulmamıştır. Bu yapılanmada Orta Asya Türk Cumhuriyetleri çeşitli zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır:

Çevreleri (Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan ve ABD) büyük askeri ve nükleer güce sahip ülkelerle çevrilidir. Ayrıca İslami radikalizmi barındıran ülkeler de bu bölgeye komşudur. Bölgedeki enerji kaynakları ve enerji nakil güzergâhları sıcak tartışmalara sebep olmuş ve tartışmalar halen devam etmektedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin sınırları doğal engellere sahip değildir. Jeopolitik konumları ve sahip oldukları doğal kaynaklar nedeniyle küresel güç odaklarının hedefi ve mücadele sahası durumundadırlar.¹⁰⁷³

¹⁰⁷¹ Ergüder Toptaş, "Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.389, Temmuz 2006, s.17

¹⁰⁷² Haktan Birsal, Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 136

¹⁰⁷³ S.İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, s.135-136

Türkistan Cumhuriyetleri'nin karşı karşıya kaldıkları sorunlar, bir başka perspektiften; Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre politikası, bölgedeki küresel güç rekabeti, ekonomik sorunlar, etnik ve dini ihtilaflar, yeterli işbirliğinin olmayışı ve otoriter yönetim anlayışı olarak sıralanabilir.¹⁰⁷⁴

SSCB'nin dağılmasından sora bölgeye yönelik önemli işbirliği girişimleri beş grupta toplanabilir:

- Türkiye'nin girişimiyle kurulan, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, İran, Afganistan ve Pakistan'ın üye oldukları Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EKİT veya ECO "Economic Cooperation Organization"),
- Rusya Federasyonu ve SSCB'den ayrılan devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) adı altında toplanması,
- Başlangıçta beş devlet (Rusya Federasyonu, Çin, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan) tarafından kurulduğu için Şanghay Beşlisi olarak anılan daha sonra yeni üyelerin katılımı ile genişleyen Şanghay İşbirliği Teşkilatı,
- ABD'nin Afganistan'a fiilen konuşlanması ve bölge ülkelerinden askeri üsler edinmesi
- Bölgede Rusya-Çin, Rusya-Hindistan, Rusya-Kırgızistan ve Çin-Kırgızistan arasında imzalanan ikili anlaşmalar.¹⁰⁷⁵

11 Eylül'den sonra ABD'nin bölgede fiilen konuşlanmasını takip eden süreçte karşılıklı hamleler yapılmış nihayet 2005 yılının ikinci yarısından itibaren ABD'nin askeri gücünün Orta Asya'dan çıkarılmasına yönelik gelişmelerden sonra bölgedeki dengelerin ABD aleyhine dönmeye başladığı şeklinde de algılanmaktadır. Aynı şekilde Şanghay İşbirliği Örgütüyle birlikte

¹⁰⁷⁴ G. Kona, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, s. 110-128

¹⁰⁷⁵ S.İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, s.137-138

Rusya ve Çin'in de askeri, siyasi ve ekonomik alanda geliştirdikleri işbirliği projeleri çok kutuplu bir dünya çağrışımları yapmıştır.¹⁰⁷⁶

Aslında Brzezinski Büyük Satranç Tahtasında ABD için asıl tehdidin farkındadır ve günümüzdeki hamlelerin büyük çoğunluğu da bu tehdidi bertaraf etmek üzere kurgulanmaktadır.

Brzezinski'ye göre "orta alan"¹⁰⁷⁷ batıyı reddeder ve iddialı, tek ve bağımsız bir mevcudiyet olursa ve güneyi kontrol eder ya da doğulu esas oyuncularla bir ittifak kurarsa, o zaman Amerika'nın Avrasya'daki üstünlüğü bariz biçimde azalır."¹⁰⁷⁸

Küresel düzeyde kısa ve orta vadede ne Rusya, ne Çin ne de Hindistan tek kutuplu dünyaya son vermek adına ABD'ye rakip olamazlar. Ancak üçünün bir araya gelmesi böyle bir gücü oluşturur ki bu da mevcut ortamda mümkün görünmemektedir. Avrasya'daki güçlere rakip olabilecek en son oluşum ise AB'dir. Bu noktada tek kutuplu dünyayı dengeleyecek ve bu anlayışı stratejik gerçekçilik noktasına getirecek olan tek unsur Türk dünyasıdır.¹⁰⁷⁹

Buradan da anlaşılacağı üzere ABD küresel hegemonyası için tehdit olarak Türk Birliği ile bu birliğin Rusya ve Çin ile kuracağı muhtemel ittifakı görmekte ve bu oluşumu engellemek amacıyla "jeostratejik açıdan dinamik devletlerin amaca yönelik yönetimini ve jeopolitik olarak katalizör devletlerin dikkatle ele altında tutulması"¹⁰⁸⁰ yönünde politikalar izlemektedir.

Bu politikaların en somut ve güncel örneği ise ABD'nin Türkiye'yi Türk dünyasından tasfiye çabalarıdır. 4 Temmuz 2003 tarihinde Türkiye ve

¹⁰⁷⁶ H. Birsal, s.137

¹⁰⁷⁷ Bu bölge Türkistan ya da Orta Asya olarak adlandırılan coğrafyadır.

¹⁰⁷⁸ Brzezinski, s.57

¹⁰⁷⁹ E. Toptaş, s.18-20

¹⁰⁸⁰ Z. Brzezinski, s.63

özellikle Türk ordusunun Türk dünyasındaki itibarını yıpratmaya yönelik Süleymaniye’de 11 Türk askerinin ABD güçleri tarafından gözaltına alınması ile başlayan psikolojik savaş, küresel işgalcinin Azerbaycan’daki Türk subaylarını yakın takibe alması¹⁰⁸¹, üslerini kapatan Özbekistan’la Türkiye’nin arasını açma çabaları¹⁰⁸² ve Irak’ın Kuzeyinde oluşturduğu fiili yapıyla devam etmektedir.

ABD’nin Türkiye’nin AB üyeliğini destekler görünmesi de bu oyunun başka bir boyutudur. Böylece Türkiye AB’ye angaje tutulmakta ve esas hedefe yönelmesi engellenmektedir. AB’nin Türkiye İçin Müzakere Çerçeve Belgesinin ikinci maddesi¹⁰⁸³ bu kapsamda değerlendirildiğinde oyun daha net görülebilecektir.

Suat İlhan ABD’nin Türkiye’nin AB üyeliğinden beklentilerini sekiz başlıkta toplamıştır:

- İsrail’in politikaları ve gelişmesi üzerinden Türk etkisini kaldırmak.
- AB’nin İsrail’e daha yakından destek çıkmasını sağlamak.
- ABD’nin Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya politikaları üzerinden Türk etkisini kaldırmak.
- Kıbrıs ve Ege’yi batı dünyasına kazandırmak.
- İstanbul’da Ortodoks din devleti kurulmasını sağlamak.
- Bizans’ın canlandırılmasına ortam hazırlamak.

¹⁰⁸¹ 9 Şubat 2007 tarihinde Yeniçağ Gazetesinde çıkan haberde ABD’nin Ankara Büyükelçiliği’nde görev yapan bir diplomatın Azerbaycan’da görevli TSK personeli hakkında istihbarat çalışması yaptığı iddia edilmiştir.

¹⁰⁸² Ceyhun Bozkurt ve Mustafa Duran, “Türkiye, Türk Dünyasından Tasfiye Ediliyor”, Yeniçağ Gazetesi, 14.2.2007, s. 9

¹⁰⁸³ “Müzakerelerin ortak hedefi katılımdır. Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreçtir. Birliğin hazmetme kapasitesi de dâhil olmak üzere, Kopenhag kriterlerinin tamamı dikkate alınarak, üyelik yükümlülüklerinin tümünü tam olarak üstlenmek durumunda olamadığı takdirde, Türkiye’nin mümkün olan en güçlü bağlarla Avrupa yapılarına tam olarak kenetlenmesi sağlanmalıdır.”

- Türkiye'yi AB içinde ABD yararına kullanmak.
- Müslüman dünyanın en önemli temsilcisinin Batı tarafından bertaraf edilmesini sağlamak.¹⁰⁸⁴

Türk Birliğini engelleyerek Türk varlığını zayıflatmaya ve yok etmeye yönelik bu oyun yeni değildir. Bir başka örneği 1917 Bolşevik Devrimi ve sonrasında da yaşanmıştır. Başlangıçta Molla Nur Vahidov'la birlikte Stalin'in yanında yer alan Sultan Galiyev¹⁰⁸⁵ bir süre sonra uygulanmakta olan Sovyetleşme politikasının diğer tüm ulusların ve kültürlerin Slavlaşmasına ve yok olmasına sebep olacağı gerçeğini görür. Bunun üzerine başta Z. Velidi Togan olmak üzere Türk milliyetçileri ile görüşerek çıkış yolu aramaya başlar. Görüş ve projeleri kabul görmez ve 1923 yılında partiden çıkarılarak tutuklanır.¹⁰⁸⁶

Galiyev'e göre esas mücadele sınıflar arası değil milletler arasıdır. Onun öğretilerinde "Proletarya" yerini "Mazlum millet"e, "Burjuva" da yerini (Proleter ve burjuvası ile) "Sömürgeci millete" bırakmıştır. Bu noktadan hareketle Galiyev ;

"... Batı'da proletaryanın burjuvaziden iktidarı alması doğunun ezilen halklarına hiçbir fayda sağlayamazdı. Çünkü batı işçi sınıfı da, mekanik olarak, kendinden önceki sınıfın milli tutumunu devam ettirecekti.

¹⁰⁸⁴ S. İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, s. 196-197

¹⁰⁸⁵ Sultan Galiyev hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Renand Muhammed, Sırat Köprüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1993; Oğuz Şaban Duman, Doğu Batı Meselesi ve Sultan Galiyev, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999

¹⁰⁸⁶ Oğuz Şaban Duman, Doğu Batı Meselesi ve Sultan Galiyev, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999, s. 53-64

*... Doğu milletleri için tek çıkar yol, doğunun proleter milletlerinin birleşerek batının hâkimiyetine son vermek ve doğunun batı üzerinde bir diktatörya kurmasını sağlamaktır.*¹⁰⁸⁷

sözleriyle “Sömürgeler enternasyonalı” kurulmasını ileri sürmüştür. Bunun için önerdiği yol da, önce bütün Türklerin ve Rus Müslümanların katılacağı Müslüman Türk Devleti (Turan) ni kurmak, ardından da Asya’daki yarı sömürge devletleri bu oluşuma dâhil etmek idi. Galiyev’e göre kurulacak Turan Devleti Tataristan, Başkurdistan, Kırgızistan ittifakı ve Türkistan Cumhuriyetleri Federasyonu’ndan oluşacak ve nüfusunun çoğunluğu Türk olacaktı.¹⁰⁸⁸

Avrasya Jeopolitiği ve Türk Dünyası analizi sonucunda ulaşılan nokta Türk birliğini işaret etmektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için izlenecek strateji;

Türk kültürünün dayandığı ortak değerlerin korunması, çoğaltılması ve güçlendirilmesini,

Öncelikle bağımsız Türk devletlerine dayalı ekonomik ve siyasi girişimlerin sürdürülebilir, devamlı ve akılcı bir çizgide yürütülmesini,

Rusya, Çin, Hindistan, İran, Pakistan ve Afganistan ile yakın ilişkilen içinde bulunulmasını,

ABD ve AB ile mevcut ilişkilerin, Avrasya jeopolitiğindeki yeni konumuna uygun ve politik seçenekleri çeşitlendirici ve güçlendirici bir yönde yürütülmesini gerektirmektedir.¹⁰⁸⁹

¹⁰⁸⁷ Aclan Sayılğan, Ötüken Dergisi, s.40, Şubat-Mart 1967’den aktaran Oğuz Şaban Duman, s.69

¹⁰⁸⁸ O. Duman, s. 69-70

¹⁰⁸⁹ E. Toptaş, s.18

8.3. TÜRKİYE’İN AVRUPA BİRLİĞİNE ALTERNATİF DİNAMİKLERİ:

Türkiye ve dünya jeopolitiği son gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde, Türkiye dış politikada AB’den bağımsız, aynı zamanda AB ile ilişkiler içinde bulunarak aşağıdaki seçeneklerden birisini, birkaçını veya hepsini seçip uygulayabilir:

- i. Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya’da etkili bir bölge devleti olması.
- ii. Rusya Federasyonu ile Kafkaslar ve Orta Asya’nın bağımsızlıkları konusunda anlaşarak ortak hareket edilmesi, işbirliği ve ardından bu işbirliğini Karadeniz Ekonomik İşbirliği, İslam Konferansı gibi çevrede kurulmuş ve kurulacak birliklerin ve bu birliklerle ilişkilerin güçlendirilmesi
- iii. Türk Dünyası ile (Orta Asya Türk Cumhuriyetleri) kültürel ve daha sonra siyasi yakınlaşma ve ortaklığın güçlendirilmesi
- iv. Çin ve Japonya ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi
- v. Mazlum milletlere önderlik ederek Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika ile yakınlaşma.

Şimdi bu seçeneklerden AB çapında ve ona alternatif olabilecek Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), İKT Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) ile Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EKİT) (ECO) nı daha ayrıntılı incelemek faydalı olacaktır.

8.3.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ):¹⁰⁹⁰

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) fikri 1980'li yılların sonuna doğru Doğu Avrupa devletleri ve Sovyetler Birliğindeki değişim sürecinin hızlandığı bir dönemde doğmuştur.

1990 yılında Türkiye'nin öncülüğünde başlayan çalışmalar, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen bir zirve toplantısında KEİ Deklarasyonunun imzalanması ile sonuçlanmış ve örgüt bu tarihte resmen işlerlik kazanmıştır.

KEİ'nin amacı Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisinde şöyle belirtilmektedir:

KEİ üyesi ülkelerin potansiyellerinden, coğrafi yakınlıklarından, ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanarak aralarındaki ikili ve çok taraflı ekonomik, teknolojik ve sosyal ilişkilerini çeşitlendirmeleri ve daha da geliştirmeleri, böylelikle Karadeniz havzasının bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını sağlamaktır

Uzun dönemde ise amaç; bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkileri daha fazla geliştirebilmek için kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için uzun dönemde, aşamalı olarak katılan devletler arasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulması amaçlanmıştır.

Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye Ukrayna ve Yunanistan KİE'de kurucu üye olarak yer almışlardır. Ayrıca Almanya, Fransa, Polonya, Tunus, İsrail, Mısır, Slovak Cumhuriyetleri, İtalya ve Avusturya gözlemci devlet sıfatıyla bulunmaktadır.

¹⁰⁹⁰ Bu bölüm DPT ve DİE kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

KEİ, eski Yugoslavya'da kurulan devletlerin dışında kalan, Balkanlardan Kafkaslara kadar uzanan, 20 milyon kilometrekarelik alanı kapsayan, petrol, doğalgaz, kömür, çeşitli mineraller ve ormancılık gibi doğal kaynaklar yönünden zengin olan 350 milyonu aşkın insanın yaşadığı bir coğrafyadır. Konumu itibarıyla de Batı Avrupa ile Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerine bir geçiş noktası teşkil etmektedir. Bu işbirliği, soğuk savaş sonrasında, bölgede daha istikrarlı ve siyasi diyaloga hazır bir ortamın oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Nitekim KEİ'nin asıl vurgulanan amacı ekonomik olmakla birlikte, siyasi ilişkilere de olumlu katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda KEİ, bölgedeki anlaşmazlıkların yumuşatılması ve siyasetçilerin birbirleriyle diyaloglarının artırılması için de elverişli bir zemin oluşturmaktadır.

Dışa açık bir ekonomik işbirliği modeli olarak, büyük ekonomik potansiyelin mevcut olduğu bir bölgede kurulan KEİ, 330 milyon nüfusu içine alan çok geniş bir bölgeyi kapsamaktadır. KEİ üyesi ülkelerin, üretimde birbirlerine çok büyük rakip olmamaları, aksine genelde birbirlerini tamamlayan ekonomik yapılaraya sahip olmaları nedeniyle, başarı şansı da oldukça yüksektir.

KEİ'ye üye devletlerin bulunduğu bölgenin özellikleri nedeniyle KEİ süreci çok hızlı yürümektedir. BDT ülkelerinin ekonomik, siyasi ve sosyal ağırlıklı sorunları bulunmakta, bunları hızla aşmalarının kısa vadede olanaksız olduğu görülmektedir. Bu nedenle KEİ için somut büyük sonuçlar alma beklentisi yakın zamanda gerçekçi olmayacaktır. Bu ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarının oturması için zamana ihtiyaç vardır. Ayrıca Rusya Federasyonu'nun yaşadığı ekonomik kriz ve AB'nin Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde genişleme sürecine girmesi bu sürecin yavaşlamasında etkili olmuştur. KEİ süreci hiçbir oluşuma alternatif değildir. Aksine KEİ süreciyle ekonomisi, sanayisi güçlenen, bölgede siyasi ve ekonomik ağırlığı güçlenen bir Türkiye'nin, AB'ye entegrasyon sürecinin kısılacağı değerlendirilmektedir. KEİ sürecinin çok iyi çalışmasıyla Türkiye, enflasyon, istihdam ve nüfus problemini daha kolay aşabilecek ve büyük bir ekonomik canlılık

kazanabilecektir. Bu nedenle KEİ, AB'ye bir alternatif değil, AB sürecini hızlandıracak bir oluşum olarak değerlendirilebilir.

8.3.2. İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), İKT Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK):¹⁰⁹¹

İslam Konferansı Teşkilatı (İKT), günümüzde nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin üye olduğu, Genel Sekreterliği Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bulunan ve üye ülkeler arasında politik, ekonomik, kültürel, bilimsel, sosyal dayanışma ve işbirliğini amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. Yakın zamana kadar Teşkilatın üye sayısı 45 iken, Arnavutluk, Azerbaycan ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile Togo ve Guyana'nın katılımı ile bu sayı 56'ye yükselmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Bosna Hersek, Fildişi Sahili ve Tayland gözlemci statüsünde Teşkilatın çalışmalarına katılmaktadır.

İslam Konferansı Teşkilatı'nın amaçları şunlardır:

Üye devletler arasında İslami dayanışmayı geliştirmek, Üye devletler arasında ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve diğer hayati öneme haiz faaliyet sahalarında işbirliğini pekiştirmek ve uluslar arası kuruluşlarda, üye devletler arasında danışmanlık görevini yerine getirmek, Irk ayırımı ve eşitsizliği kaldırmak ve sömürgeciliğin her çeşidini kökünden kazımak için çalışmak, Adalet üzerinde kurulmuş güvenliğe ve uluslar arası barışa yardım etmek, Mukaddes beldelerin korunması için güç düzenlemek, Tüm Müslüman halkların, şeref, bağımsızlık ve ulusal haklarını koruma açısından mücadelesini desteklemek, Üye devletler ve ülkeler arasında anlayış ve işbirliğini tesis etmek için uygun bir atmosfer yaratmak,

Üçüncü İslam Zirvesinde kabul edilen karar gereğince İSEDAK'ın görevleri ise şunlardır:

¹⁰⁹¹ Bu bölüm DPT kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

İKT tarafından ekonomik ve ticari işbirliği alanında alınmış ve alınacak kararların uygulanmasını izlemek, Üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliğini güçlendirebilecek tüm önlemleri almak, Üye ülkelerin ekonomik ve ticari alanlardaki kapasitelerini arttırmaya yönelik programlar hazırlamak ve öneriler sunmak.

Ekonomik gelişmişlik düzeyi itibarıyla Türkiye, İSEDAK gündemindeki ticari işbirliği projelerinden en fazla yararlanabilecek ülkelerden biri durumundadır. Nitekim Orta Vadeli Ticaret Finansmanı Mekanizmasından kullanımlar bunun bir göstergesidir. Bu durum, henüz yürürlüğe girmiş olan İhracat Kredi Sigortası Projesi ve oluşturulacak benzeri diğer işbirliği projeleri için de geçerlidir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik problemleri azaltıp, güçlü olması için İslam ülkeleriyle olan iktisadi faaliyetlerini geliştirmesinde çok büyük faydalar mevcuttur.

Türkiye'nin İslam ülkeleriyle ekonomik işbirliği son yıllarda gerek mal bazında, gerek insan hareketleri bazında, gerek müteahhitlik hizmetleri ve gerekse yatırım finans hareketleri bazında bir hayli ilerleme kaydetmiştir. Bu işbirliğinde, Türkiye'nin İslam ülkelerinin sermaye fazlasından istifade etmesi, İslam ülkelerinin ise Türkiye'nin bilgisi ve tecrübesinden yararlanması her iki taraf için de fevkalade yararlıdır.

Türkiye Avrupa'ya bağlı dış ticaret modelini zorlayacak ve İslam ülkeleri lehine değiştirecek dereceye yükseltmiştir. Eğer bu yönde çalışmalar daha sistemli, koordineli yapılır ve eldeki imkânlar iyi değerlendirilirse, bu gelişme daha çok süratlendirilebilir.

Dört kıtada 56 üyesi, bir milyarı aşkın nüfusu ve önemli ekonomik kaynakları ile İKT ve İSEDAK'ın ülkemizin küresel planda siyasi ve ekonomik gücünü artırılmasına katkıda bulunan önemli bir platform olduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte üye ülkeler incelendiğinde genellikle gelişmişlik düzeylerinin Avrupa ülkelerinden çok aşağıda olduğu görülmektedir. Bu ülkeler bilimsel, sosyal ve politik alanlarda Türkiye'nin gerisinde olan ülkelerdir. Büyük bir bölümü uzun yıllar Batı toplumlarının sömürgesi olan ve demokrasi anlayışı daha tam olarak yerleşmemiş bu ülkelerin Türkiye'ye çok fazla bir şey kazandırmayacağı değerlendirilmektedir

8.3.3. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EKİT) (ECO):¹⁰⁹²

Türkiye, İran, Pakistan arasında ekonomik işbirliğini geliştirmek maksadıyla, 1964 yılında kurulan kalkınma için Bölgesel İşbirliği (RCD) Teşkilatı, İran devriminden sonra atıl duruma düşmüştür. 27.1.1985 tarihinde Tahran da yapılan konsey toplantısında kalkınma için bölgesel işbirliği (RCD) Teşkilatı ana anlaşması olan 1977 İzmir Anlaşmasında şekil ve içerik değişiklikleri yapılarak Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) kurulmuştur.

28.11.1992 tarihinde İslamabat da yapılan olağanüstü Bakanlar Konseyi'nde; Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Afganistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan'ın da katılımıyla ECO'ya üye olan ülkelerin sayısı 10'a çıkmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bazı üyelerin itirazları sebebiyle Kıbrıs Müslüman Türk Toplumunu adına sadece komite çalışmalarına katılmaktadır.

Organizasyonun temel amaçları; üye ülkeler arasında karşılıklı ticareti artırmak, bölgede sürdürülebilir gelişme için koşullar yaratmak, kültürel ve dostluk ilişkilerini güçlendirmektir.

Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile beraberce üye olduğu tek bölgesel ekonomik teşkilat olan ECO'nun ülkemiz için önemi aşikârdır. Türkiye konumu, gelişmişlik düzeyi ve tüm dünya ile siyasi ve ekonomik ilişkileri birlikte mütalaa edildiğinde, Ekonomik İşbirliği Teşkilatına lider olma ve bu Teşkilatı yönlendirme durumundadır. ECO bölgesinin çok zengin enerji

¹⁰⁹² Bu bölüm DPT kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

kaynaklarının akılcı bir şekilde kullanılması ve uluslararası pazarlara ulaştırılması hayati bir önem arz etmektedir.

Bugün ECO 8 milyon km² alanı 1991 yılı kayıtlarına göre 310 milyonluk nüfusu ile büyük bir potansiyel ekonomik güç durumundadır. Üyelerin büyük çoğunluğunun Türk devletleri olması ile Türk dünyasındaki gelişmelere açıktır.

ECO ülkelerinin bilim ve teknik yönden henüz yeterli seviyede olmadığı değerlendirilmektedir. ECO bugün veya yakın gelecekte AB'nin alternatifi olacak potansiyelde değildir. Ancak üye ülkeler arasında Gümrük Birliği esasları çerçevesinde serbest ticaret alanının oluşturulması üye ülkelerin kalkınmasına büyük katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

8.4. TÜRKİYE-TÜRK DÜNYASI İŞBİRLİĞİ:

Bu seçenekler arasında, Türk Dünyası ile başlangıçta kültürel, ekonomik ardından siyasi ortaklığın önceliği ve daha ağırlıklı yeri bulunmaktadır.

Birlik oluşturma stratejisi için Kültürel¹⁰⁹³, Siyasal¹⁰⁹⁴ ve Ekonomik¹⁰⁹⁵ değerler arasındaki benzerlikler ve Coğrafi yakınlık uygun koşullar sağlar.¹⁰⁹⁶ Birlik oluşturma için gerekli olan unsurlar değerlendirildiğinde aynı soydan, aynı kültürden, aynı tarihten gelen bu ülkelerin birlik oluşturmamasından daha doğal bir şey düşünülemez.¹⁰⁹⁷

¹⁰⁹³ Tarihi yakınlık, dil benzerliği, dini ve inanç sistemlerindeki benzerlikler, ortak moral değerler.

¹⁰⁹⁴ Demokratik değerler, hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı.

¹⁰⁹⁵ Serbest piyasa ekonomisi, Makro-ekonomik dengeler, Sosyo-ekonomik koşullar.

¹⁰⁹⁶ E. Toptaş, s.22-53

¹⁰⁹⁷ Türkiye-Orta Asya İşbirliği Modelleri için Bakınız; Gamze Güngörmüş Kona, Türkiye – Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve gelecek Senaryoları, IQ Kültür sanat Yayıncılık, İstanbul 2003

Bu hedefi gerçekleştirmek için öncelikle bir ortak bileşen tespit etmek gereklidir. Bu ortak bileşen binlerce yıllık Türk tarihinde, Türk devlet felsefesinde, önce ülkede ardından da tüm dünyada eşitlik ve adalete dayalı bir sosyal düzeni ve barışı sağlama ülküsü olarak her zaman var olmuştur.

Bu ortak bileşen üzerinde öncelikle gerçekleştirilmesi gereken ise dil ve kültür birliğinin sağlanmasıdır. Atatürk de “Türkiye haricinde kalan Türkler arasında, en azından kültürel sahada, bir Türk birliği düşünmüştü”¹⁰⁹⁸ ve sağlığında bu yönde politikalar izlemiştir.¹⁰⁹⁹

“Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalabilir. Bugün elinde sınımsız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Bizim bu dostluğumuz idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak.

Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekir. Kendilerine bir milletin tarihi tevdi olunan adamlar, o milletin kuvvet ve kudretini yalnız ve ancak yine milletin hakiki ve kabili istihsal (uygulanması mümkün) menfaatleri yolunda kullanmakla mükellef olduklarını bir an hatırlarından çıkarmamalıdır.”¹¹⁰⁰

¹⁰⁹⁸ Mehmet Saray, Atatürk ve Türk Dünyası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s.1-2

¹⁰⁹⁹ Bu politikalardan örnekler ve ayrıntılar için bkz. Mehmet Saray, Atatürk ve Türk Dünyası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995

¹¹⁰⁰ Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyetin 10 yılında yaptığı konuşma, Çankaya Köşkü, 29 Ekim 1933

Bu sözlerin Atatürk'e ait olmadığı savunanlar da vardır. Bu yönde görüşler için bkz. Barış Doster; Atatürk, Türk Dünyası ve Mazlum Milletler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004, s. 206-209

Atatürk'ün birçok öngörüsü gibi bu da zamanı geldiğinde gerçekleşmiş ancak Türkiye onun çizdiği milliyetçi ve tam bağımsız politikaları izlemeyen yöneticiler nedeniyle bu olguya hazırlıksız yakalanmıştır. Oysa Atatürk'ün yukarıdaki vasiyeti; yerine getirilmesi gereken bir borçtur. Mevcut şartlar da bu borcun ödenmesi için eşsiz tarihi bir fırsat sunmaktadır.

Küreselleşen dünyada malların, sermayenin, teknoloji ve bilginin serbest dolaşımı ve paylaşımı milli devlet olgusunun yanı sıra, sınır ötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı bir şekilde birbirine bağlamaktadır. Böyle bir dünyada hayatta kalabilmek ve rekabet şartlarında azami menfaat elde ederek gelişmek için güçlü olmak gerekmektedir. Bu nedenle bankalar, şirketler birleşerek etkinliklerini arttırmaya çalışmakta ve gücün getirdiği avantajları en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışmaktadır. Devletler de birbirleri ile belirli amaçları sağlamak maksadıyla örgütler oluşturmaktadır.¹¹⁰¹

Bir blok seçiminde sadece güç veya maddi faktörler değil, kültürel, dini ve milli geleneklerin yakınlığı da önemli rol oynamaktadır.¹¹⁰²

Bu gerçekten hareketle tercih sorunumuz bugüne kadar bize sunulduğu şekliyle “Ya AB, ya üçüncü dünya; Ya AB, ya Suriye” değil, *“Ya emperyalist misyon taşıyan diğer güçlerin Avrasyacılık siyasetinde piyon olmayı kabul etmek ya da Türk cumhuriyetleri olarak, kendi milli güç unsurlarının farkına varıp, sinerji yaratarak, sağlam payandalara dayanarak ve stratejik bir öngörüü esas alarak vazgeçilmez bir güç olmak”*¹¹⁰³ tır

Buraya kadar yapılan tüm analizler sonucunda tarihi, kültürel, politik, ekonomik, askeri kısacası jeopolitik ve jeokültürel açıdan Türkiye için doğal seçenek Türk Dünyası ile oluşturacağı işbirliği ve Türk Birliğidir.

¹¹⁰¹ A. Sandıklı, s.448-449

¹¹⁰² A. Dugin, s. 324

¹¹⁰³ E. Toptaş, s.18

Günümüzde de “Türklüğün Yeni Dünya Düzeni”¹¹⁰⁴ Türkiye’nin liderliğinde önce Türkiye’de, sonra Türk Dünyasında ardından da İslam ülkeleri ve tüm mazlum milletlerle birlikte tüm dünyada barış ve adaleti sağlayacak bir model olabilir.

Böyle bir birlik asla emperyalist ya da saldırgan bir düşüncenin ürünü olarak düşünülmemelidir. Amaç Türk’e ait olan zenginliklerin, Türkler tarafından ve Türkler için kullanılmasıdır. Bu gerçekleştirildiği takdirde 300 milyonu bulan Türk Dünyası sahip olduğu zenginliklerle dünyanın en varlıklı ve kalkınmış topluluğu haline gelebilir.

İlk bakışta fiziken birbirinden ayrı düşmüş böyle bir kitlenin tam bir birlik oluşturması çok zor olarak algılanabilir. Özellikle Ermenistan’ın en güçlü ve büyük Türk devleti Türkiye ile Azerbaycan ve Türkistan’ın hudut birlik ve geçiş irtibatını kesen konumu durumu kesintisiz bir coğrafi bütünlüğü şimdilik engellemektedir. Fakat bu durum tarihte birçok büyük devlet kurmuş Türk milletinin yeniden birliğini oluşturmasına engel sayılamaz. Birlik öncelikle ruh, kalp ve beyinde, daha sonra da manevi ve kültürel yapıda gerçekleştirilmelidir.¹¹⁰⁵

Bu hedefe ulaşmak için bugüne kadar yapılan ve yapılamayanlar da dâhil olmak üzere geniş bir çerçeveye çizmek gerekirse atılması gereken adımlar şöyle özetlenebilir:

- Ortak hareket alanlarını ve önceliklerini birlikte belirlemek için kongreler, kurultaylar düzenlemek
- Tüm diğer hedeflere daha kolay ve çabuk ulaşabilmek için üst Türkçe ve ortak alfabe
- Türk çocuklarının kalbine Türk kardeşliği duygusunu ekmek

¹¹⁰⁴ Bu tabir Arslan Bulut’a aittir. Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi’nin çağdaş bir modeli için bakınız Arslan Bulut, Güneş Ülkesi -Türklüğün Yeni Dünya Düzeni, Bilgeoğuz Yayınevi, İstanbul 2006

¹¹⁰⁵ Nevzat Yalçıntaş, Türk Birliği Türk Dünyası Nasıl Birleşir?, Nokta Kitap, İstanbul 2007, s. 28

- Televizyon ve radyo yayınları ile internette işbirliği
- Kültür, sanat ve diğer alanlarda ortak yarışmalar
- İş dünyasında başarı ve hizmet ödülü
- Karşılıklı turizm faaliyetleri ve vizesiz seyahat uygulaması
- Tarihte birlik ve ayrılık dönemlerinin araştırma, film, tiyatro, roman gibi vasıtalarla anlatılması
- Türk dünyasının ortak yanlarının öne çıkarılmasıyla Türk üst kimliğinin vurgulanması¹¹⁰⁶
- Türk Dünyası Bankası kurulması ve ortak para birimi kullanımı
- Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü kurulması

Yukarıda sayılan temel işbirliği sahaları arttırılabilir. En az işbirliği alanlarının tespiti kadar önemli olan, ortaya konacak projeleri hayata geçirecek politikaları izleyecek iradeye sahip olmaktır. Son yıllarda bu konuda somut girişimlerden birisi Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den gelmiştir. Nazarbayev 2005 yılının Mart ayında Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan Devlet Başkanlarına mektup göndererek Türkistan Birliği önermiş ve Türkiye'den de bu konuda yardım istemiştir.¹¹⁰⁷

Bu kapsamda bir başka girişim de eksikliklerle de olsa 2006 yılı Eylül ayında 10'uncusu toplanan Türk Devlet ve Toplulukları Kurultayı'dır. Kurultayda alınan kararlardan bazıları şunlardır:¹¹⁰⁸

¹¹⁰⁶ Reha Oğuz Türkkkan, Uyuyan Dev Türk Dünyası, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006, s.89

¹¹⁰⁷ Arslan Bulut, "Türkistan Birliği ve Nazarbayev", Yeniçağ Gazetesi, 2.12.2005

¹¹⁰⁸ 10. Türk Devlet ve Toplulukları Kurultayı Kurultay Sonuç Bildirgesi, Antalya, 20.9.2006

Türkçe Konuşan Devletler Topluluğu'nu oluşturmak için gerekli bilimsel, bürokratik ve kurumsal zeminlerin oluşturulmasına başlanmalıdır. Bu amaçla bir eylem planı hazırlanmalıdır.

Giderek büyüyen dünya enerji açığının, Türk dünyasında mevcut enerji kaynaklarına olan ihtiyacı göz önünde bulundurularak, Türk ülkeleri arasındaki enerji iletim zincirinin tamamlanması için azami çaba sarf edilmelidir.

Türk dünyasının bütün sorunlarının ve imkânlarının gerek Türk, gerekse dünya kamuoyu tarafından derinliğine kavranması ve Türk dünyasında ortak bilincin pekiştirilmesi için iletişim altyapısının eş güdüm içerisinde geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için haber ajansları, basın-yayın kuruluşları, gazete, radyo ve televizyonlar, mesleki eğitim kurumları ve iletişim mevzuatının uyumlandırılması ve dünya medyasında sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurması gerekmektedir.

Türk cumhuriyetleri arasında yatırım ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılması için yabancı sermaye girişinin kolaylaştırılması, karşılıklı olarak piyasaya giriş koşullarının basitleştirilmesi, mal ve hizmet ticaretinin artırılması sağlanmalı ve çifte vergilendirme önlenmelidir.

Türk devlet ve topluluklarında iş adamı ve girişimcilerin işbirliğini artırmak amacıyla ilgili kurumlar ile KOBİ'ler arasında işbirliğinin artırılması, Türk cumhuriyetleri ile ortak bölgesel işbirliği programlarının geliştirilmesi, Hazar bölgesi enerji imkânlarının daha etkin değerlendirilmesi hedeflenmelidir.

Türk cumhuriyetleri arasında ulaşımın kolaylaştırılması için demir yolu ve kara yolu yapım projelerine ağırlık verilmelidir. Hava yolları uçuş sayıları maliyet fayda kriteri de gözetilerek artırılmalıdır.

Türk devlet ve toplulukları arasında ortak alfabe konusundaki çalışmalara devam edilmesi, Türkiye Türkçesinin ortak iletişim dili olarak

benimsenmesi noktasındaki gayretlerin sürdürülmesi ve bilim dalları için ortak terim sözlüklerinin hazırlanması sağlanmalıdır.

Türk devlet ve toplulukları arasında eğitim ile ilgili problemler, müfredatlar, eğitim kurumları arasındaki ilişkiler, eğitim ve öğretimde işbirliği gibi konulara dair sorunları çözebilmek için projeler üretmek üzere Türk cumhuriyetlerini temsil eden, konunun uzmanlarından oluşan, fonksiyonları belirlenmiş bir eğitim koordinasyon kurulu vücuda getirilmeli ve ortak bir eğitim politikası oluşturulmalıdır.

Orta öğretim kurumlarında sosyal ve kültürel derslerde okutulmak üzere, kurulacak ortak komisyonlarca ortak 'Türk tarihi', 'Türk edebiyatı', 'Türk kültür tarihi' ve 'Din kültürü ve ahlak bilgisi' ders kitapları hazırlanarak uygulanmaya konulmalıdır.

Her kademedeki eğitim kurumları arasında karşılıklı öğretim elemanı ve öğrenci değişimi gibi 'değişim programları' ve 'kardeş okul' uygulamaları teşvik edilmeli ve kapsamı genişletilmelidir.

Türkçe Konuşan Devletler Parlamenterler Asamblesi kurulmalı. Bu asamble çerçevesinde, uluslararası alanda Türkçe konuşan ülkeler coğrafyasının ne kadar geniş bir alana yayıldığı gösterilmelidir.

SONUÇ:

Türkiye Cumhuriyeti; tarihi, sosyolojik ve hukuki ölçütler ışığında üniter bir ulus-devlettir. Bu yapının kilit taşlarını Türk Devlet Geleneği, Kurtuluş Savaşı ile Cumhuriyetin kuruluşuna hakim olan Milli İrade ve Anayasa oluşturur.

Tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmayan Türk Milleti çeşitli sebeplerle yıkılan devletlerin yerine eski devlete hâkim töreye göre mutlaka yenilerini kurmuş ve devamlılık ilkesi gereği yeni kurulan devleti öncekilerin varisi ve devamı olarak kabul etmiştir. Son kurulan Türk Devleti de tarihi süreçten süzülüp gelen Türk Milli Şuuru ve Türk Devlet Felsefesi temelleri üzerinde yükselmiştir. Yeni devletin ruhu Türk Milliyetçiliği, bedeni de “İttihâd-ı Anâsır ve İttihâd-ı İslâm gibi teşebbüslerin hazin bir şekilde başarısızlığa uğraması neticesinde tek dayanak olarak, Devlet’in kurucusu ve koruyucusu, asli unsuru, yani ‘omurgası’ olarak Türk’ten başkasının kalmadığının kanlı tecrübelerle öğrenilmesiyle ulaşılmış doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmış”¹¹⁰⁹ olan Türk Milletidir.

Milli Mücadele dönemine hakim olan milli iradenin hukuki tezahürü de sırasıyla Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri başta olmak üzere 1921 ve 1924 Anayasaları ile gerçekleşmiş; 1961 ve 1982 Anayasaları ile de günümüze kadar ulaşmıştır. 1982 Anayasası’nın Başlangıç Kısmı ile ilk üç maddesi incelendiğinde Anayasa’nın ruhunu Türk Milleti’ne dayalı Milli ve Üniter Devletin oluşturduğu tereddütsüz olarak tespit edilecektir.

Türk devleti milli şuurun yüksek Türk Kültürü’nün hâkim olduğu dönemlerde güçlü olmuş, bu değerlerden uzaklaştığı dönemlerde ise zayıflayarak güç kaybetmiş ya da yıkılmıştır. Türkiye’nin üniter yapısına yönelik tehditlerin arttığı günümüzde de sorun, cumhuriyetin kuruluş amacını

¹¹⁰⁹ Durmuş Hocaoğlu, “Milliyetçilik Üzerine Söyleşi”, Mülakatı Yapan: Sinan Demirtürk, Siyaset Ekseni, Yıl 1, S.7, 17-23 Ekim 2003, s.11

doğuran ve cumhuriyetin kuruluş temelinde yatan esas ilkelerden sapılmasından kaynaklanmaktadır.

Atatürk tarafından başlatılan ve dönemin milli değerlere sahip aydın kadrolarıyla birlikte başarıyla uygulanan, Türk Kültürü'ne dayalı ulus-devlet inşası, Atatürk'ün ölümünden sonra gayri milli politikalarla kesintiye uğratılmış, günümüzde de AB, küreselleşme ya da dinlerarası diyalog kılıfı altında “federasyon dâhil tartışmalıyız”, “Türkiyelilik”, “alt kimlik-üst kimlik”, “mozaik” vb. tartışmalarla tamamen yok edilmeye çalışılmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk batının sömürgeci devletlerine rağmen Türk Milleti'yle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş ve diğer Mazlum Milletlere örnek olmuştur. Günümüzde kurulmak istenen “Yeni Dünya Düzeni”nde de Mazlum Milletlere örnek oluşturacak bir Türkiye Modeline emperyalist devletler her ne pahasına olursa olsun karşı çıkacaklardır. Bu gerçek Müzakere Çerçeve Belgesi'nin ikinci maddesinde şu şekilde ifadesini bulmuştur:

“Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen ucu açık bir süreçtir. Birliğin absorbe etme kapasitesi de dâhil, tüm Kopenhag kriterleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır.”¹¹⁰

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere, AB ister üye olsun ister olmasın hiçbir şekilde güçlü ve üniter bir Türkiye istememektedir. Tüm veriler göz önüne alınınca Avrupa Birliği'nin Türkiye politikası kolayca görülebilir: “Türkiye'yi sürekli kapı önünde tutmak ... Bu sırada koparabildiği kadar ödün koparmak ... Oluşturduğu tek yanlı bağımlılığı olabildiğince kemikleştirmek.”¹¹¹ Onun için “AB ile müzakerelere son verirsek AB nin bizi bölme çabalarına engel olamayız” ya da “AB ne bölünmeden girmeyi başarır sak Avrupa'nın bizi bölme çabaları sona erer” yanılığısına

¹¹⁰ Negotiating Framework for Turkey , Luxembourg, 3 October 2005

¹¹¹ Cihan Dura ve Hayriye Atik, Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003, s.431

düşülmemeli, meselenin bin yıllık “Şark Meselesi”nin devamı olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç olarak olay, gösterilmeye çalışıldığı gibi bir kültürel hak ve azınlık sorunu değil Türkiye Cumhuriyeti’ni, temelleri Malazgirt’e, Haçlı Seferleri’ne, İstanbul’un Fethi’ne dayanan ve Oryantalizm/Şark Sorunu’ndan beslenen, Sevr esaslarına göre parçalayarak “Türkiye’yi Türksüzleştirme” projesidir.

Bu amaca ulaşmak için Avrupa’nın günümüzde yürüttüğü başlıca faaliyetler; yeni azınlıklar yaratarak etnik ya da dini bölücülük, Vatikan benzeri bir yapılanma ile devlet içinde devlet kurma ya da toprak satın alarak ülkeyi parçalara ayırma yolu ile Türk Devleti’nin yıkılması çabalarıdır.

Tüm bu veriler ışığında AB müzakere sürecinde mevcut politikaların sürdürülmesi Türkiye’nin, etnik temelde, önce kültürel, daha sonra politik özerkliği veya federal bir yapıyı kabul etmesi ile sonuçlanacaktır.

Böyle bir sonuçla karşı karşıya kalmamak için millî devletten, Lozan’dan, misak-ı millî sınırlarından, tek ve bölünmez Türk milletinden kesinlikle ne sözle, ne eylemlerle taviz verilmemelidir.¹¹¹²

Türkiye’yi içine sokulduğu “koşullu görüşme süreci” ile uzun dönemde Lozan’dan Sevr’e doğru sürükleme çabalarını engellemenin tek yolu içeride ulusal güçlerin birlik olmasıdır.¹¹¹³

Bu maksatla milli ruh yeniden inşa edilerek milli kültür geliştirilmeli ve aşağılık kompleksi yenilmelidir. Milli kültüre yabancı kültürler karşısında bağımsız ve itibarlı bir şahsiyet kazandırmanın birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek insanlar

¹¹¹² Bayram Kodaman, “Milli Devlet ve Milli Kimlik Üzerine Bir değerlendirme”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006

¹¹¹³ E.Manisalı, Bekleme Odasında İğfal, s.180

yetiştirmektir.¹¹¹⁴ Bunun için de zaman geçirmeden, genç nesilleri tarihleri, manevi, milli, ahlaki, ailevi ve insani değerleriyle buluşturacak sistemli ve disiplinli çalışmalara başlanmalıdır.¹¹¹⁵

Mücadeleyi eşit şartlarda sürdürebilmek için öncelikle Gümrük Birliği'ne son verilerek Avrupa Birliği ile karşılıklı çıkara dayalı, ekonomik ve ticari ilişkiler çerçevesinde yeni anlaşmalar yapılmalıdır.

Böylece Avrupa Birliği ile ilişkileri tamamen ekonomik ve ticari alanlara indirgeyen yeni düzenlemelerle münasebetleri sürdürülebilir yeni bir zemine taşıyarak, başta Türk Dünyası olmak üzere komşu ülkeler ve dünyanın diğer coğrafyalarıyla yoğun bir ekonomik ve ticari ilişkiler ağı oluşturulmalıdır.

Türkiye'nin gerek tarihi, gerek coğrafyası, gerek kültürü kısacası maddi ve manevi bütün değerleri yabancı ve öteki durumunda bulunduğu Avrupa/Batı ile değil, kendi öz değerlerini paylaştığı Türk Dünyası ile birlik oluşturmasını dikte ettirmektedir.

Türkiye'nin çevresinde ve Avrasya'da şekillenen yeni jeopolitik ortam, bölgesel boyutta Türkiye'nin güvenliği bakımından daha elverişsiz koşullar oluşturduğu gibi özellikle Kafkasya'da ve Orta Asya'da, bir dereceye kadar da Ortadoğu ve Balkanlar'da Türkiye'nin rolünün artırmasına ve milli çıkarların geliştirilmesine imkân sağlayan yeni fırsatlar da ortaya çıkarmıştır.¹¹¹⁶

1990'lı yıllarda Soğuk Savaş sonrası gelişmeler ve Türk Dünyası gerçeği bir siyasi, iktisadi ve toplumsal gerçeklik olarak dünyanın karşısına çıkmış ve özellikle batılı devletleri fazlasıyla ürkütüp, telaşlandırmıştır. Batılı

¹¹¹⁴ Erol Güngör, Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, s.174

¹¹¹⁵ Özcan Yeniçeri, "Türklüğü Tehdit Eden Gelişmeler Karşısında Milli Ruhun Yeniden İnşası II", Türkyurdu Dergisi, C.24, S.206, s.16

¹¹¹⁶ Böyle bir denge politikası 2002 yılında Harp Akademilerinde yapılan bir sempozyumda dönemin MGK Genel Sekreteri Org. Tuncer Kılıç tarafından "*Türkiye'nin yeni birtakım arayışlar içinde olması kesinkes ihtiyaç. Bunun da en doğru yöntemi zannediyorum, Rusya Federasyonu ile birlikte, ABD'yi göz ardı etmeksizin mümkünse İran'ı da içerecek şekilde arayış içinde olunması. Türkiye, AB'den hiç yardım görmemiştir. AB, Türkiye'yi ilgilendiren sorunlara menfi bakıyor.*" sözleriyle gündeme getirilmiştir.

güç odaklarının 120-200 milyonluk bir Türk Dünyası oluşturma potansiyelinde gördükleri Türkiye'yi zayıf düşürmek, parçalanmaya yatkın hale getirmek yönündeki çabaları¹¹¹⁷ Türkiye'nin çok yönlü, çok seçenekli, uzun vadeli, aşamalı ve özellikle bağımsız politikalar üretmesini ve uygulamasını dikte ettirmektedir.

Bu kapsamda bütün gelişmiş ülkeler " Avrasya satranç tahtası"nda pozisyon almak için mücadele verirken Türkiye ise tarihi ve kültürel yönden ayrılmaz bir parçası olduğu bu bölgeyi görmezden gelerek zaman zaman tutku seviyesine varacak şekilde AB için çaba sarf etmektedir.

Sonuç olarak evrensel politik yapılanmada Türkiye; coğrafyası, nüfusu, çok sayıda etnik akrabaları, tarihi kimliği, tarihi kimliğinden kaynaklanan evrensel etkinlik arayışı ve sahip olduğu askeri güçle güncel politikada çok önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak günümüzde Türkiye'nin bu özel konumuna ve tarihi misyonuna uygun politikalar izlediği söylenemez. Türkiye yanlış bir algılama sonucunda AB'ne saplanıp kalmış, üyelik için adeta yalvarmakta, ABD ile stratejik ortaklık kurmayı hedeflemekte, Rusya ve Çin'e uzak durmakta, İslam dünyası ile barışık değil, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkas ülkelerine yönelik net politikalar üretememiş ve tarihin inanılması güç Türk Dünyası oluşturma fırsatı karşısında ilgisiz ve başarısız durumdadır.¹¹¹⁸

Dünya tarihi başarılı ya da başarısız, ancak hepsi de bir süre sonra sona ermiş projelerden oluşmaktadır. Bugün büyük bir hedef gibi gösterilen küreselleşme ve AB projeleri de bir gün sona erecektir. Türkiye açısından önemli ve yaşamsal olan, Türkiye'yi kuruluş esaslarına sadık kalarak, toplumsal barışı, toprak bütünlüğünü koruyarak demokratik hukuk devleti çerçevesinde toplumsal refaha ulaştıracak bir politik konsepti geliştirmektir. Bunun aksi bir yaklaşım, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk ulusunun varlığını

¹¹¹⁷ Nevzat Kösoğlu, "Milli Kültür-Mozaiik Kültürler ve Bölücülük I", Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.201, Mayıs 2004, s.14

¹¹¹⁸ Suat İlhan, Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 29-30

tehlikeye atacaktır.¹¹¹⁹ Kısacası Türkiye'nin ve Türk Dünyasının stratejik liderlerinin; entelektüel eksenlerinin sağlamlığı, dayanıklılığı, gücü ve jeopolitik bakış açısı ile bezenmiş vizyonları geleceği şekillendirecektir.

Avrasya Jeopolitiği ve Türk Dünyası analizi sonucunda ulaşılan nokta Türk birliğini işaret etmektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için izlenecek strateji;

Türk kültürünün dayandığı ortak değerlerin korunması, çoğaltılması ve güçlendirilmesini,

Öncelikle bağımsız Türk devletlerine dayalı ekonomik ve siyasi girişimlerin sürdürülebilir, devamlı ve akılcı bir çizgide yürütülmesini,

Rusya, Çin, Hindistan, İran, Pakistan ve Afganistan ile yakın ilişkilen içinde bulunulmasını,

ABD ve AB ile mevcut ilişkilerin, Avrasya jeopolitiğindeki yeni konumuna uygun ve politik seçenekleri çeşitlendirici ve güçlendirici bir yönde yürütülmesini gerektirmektedir.¹¹²⁰

Buraya kadar yapılan tüm analizler sonucunda tarihi, kültürel, politik, ekonomik, askeri kısacası jeopolitik ve jeokültürel açıdan Türkiye için doğal seçenek Türk Dünyası ile oluşturacağı işbirliği ve Türk Birliğidir.

Günümüzde de "Türklüğün Yeni Dünya Düzeni" Türkiye'nin liderliğinde önce Türkiye'de, sonra Türk Dünyasında ardından da İslam ülkeleri ve tüm mazlum milletlerle birlikte Atatürk'ün de "*Yurtta sulh, cihanda sulh!*" özdeyişiyle işaret ettiği gibi tüm dünyada barış ve adaleti sağlayacak bir model olabilir.

Böyle bir birlik asla emperyalist ya da saldırgan bir düşüncenin ürünü olarak düşünülmemelidir. Amaç Türk'e ait olan zenginliklerin, Türkler

¹¹¹⁹ Ümit Özdağ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, ASAM Yayınları, Ankara, 2003

¹¹²⁰ Ergüder Toptaş, "Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.389, Temmuz 2006, s.18

tarafından ve Türkler için kullanılmasıdır. Bu gerçekleştirildiği takdirde 300 milyonu bulan Türk Dünyası sahip olduğu zenginliklerle Atatürk'ün de ifade ettiği gibi dünyanın en varlıklı ve kalkınmış topluluğu haline gelecektir.

“Bugün, aynı iman ve katiyetle söylüyorum ki, milli ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu, bütün medeni alem, az zamanda bir kere daha tanıyacaktır. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla, atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.”¹¹²¹

Umarım bu çalışma, Atatürk'ün gösterdiği hedefe ulaşacak ve Anayasamızda da ifadesini bulan “*Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü*” sonsuza dek sürdürebilecek politikaların “*milletin sinesinde yetişerek başının üstüne kadar çıkacak kanında, vicdanında cevher-i asli'yi taşıyan*” devlet adamları tarafından uygulanmasına vesile olur.

¹¹²¹ Mustafa Kemal Atatürk, “Onuncu Yıl Nutku”, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, s.271

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

1. **AFETİNAN, Ayşe:** Medeni Bilgiler ve M. K. Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1969
2. **AFETİNAN, Ayşe:** Mustafa Kemal ATATÜRK'ten Yazdıklarım, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971
3. **AKAD, Mehmet:** Genel Kamu Hukuku, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1997
4. **AKBAY, Muvaffak:** Umumî Amme Hukuku Dersleri, Cilt I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1961
5. **AKBULUT, İlhan:** Devlet-Terörizm ve Ülke Bölücülüğü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1988
6. **AKÇURA, Yusuf:** Yeni Türk Devletinin Öncüleri, 1928 Yılı Yazıları, Basıma Hazırlayan: Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981
7. **AKİPEK, Ömer İlhan:** Devletler Hukuku İkinci Kitap (Devlet), Ankara
8. **AKYOL, Mustafa:** Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Doğan Kitap, İstanbul 2006
9. **ALASYA, H.Fikret:** Tarihte Kıbrıs, İstanbul, 1988
10. **ALTINDAL, Aytunç:** Türkiye ve Ortodokslar, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1995
11. **ALTINDAL, Aytunç:** Gül ve Haç Kardeşliği Avrupa Birliği'nin Gizli Masonik Kimliği, Alfa Yayınları, İstanbul 2004
12. **ALTUĞ, Yılmaz:** Devletler Umumî Hukuku (Barış, Harp ve Hava Hukuku), Hava Harp Okulu Yayını
13. **Ankara Ticaret Odası,** Avrupa Birliği mi? Türkiye'nin Birliği mi?, 2002

14. **Ankara Ticaret Odası:** İçimizdeki Hançer: Fener Rum Patrikhanesi
15. **Ankara Ticaret Odası:** (Hazırlayan: İbrahim Sadi Öztürk), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, 2004
16. **ANDERSON, Benedict:** Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995
17. **ARIK, Remzi Oğuz:** Coğrafyadan Vatana, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1969
18. **ARIK, Remzi Oğuz:** İdeal ve İdeoloji, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1969
19. **ARİSTOTALES:** Politika, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993
20. **ARMAOĞLU, Fahir:** 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Akara, 1983
21. **ARSLAN, Tekin:** Son İsyân (Güneydoğudaki Kirli Savaşın Hikâyesi), Elips Kitap, Ankara 2005
22. **ASLANTÜRK, Baki:** Osmanlı Seyyahlarının Gözüyle Avrupa, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2000.
23. **ATATÜRK, Mustafa Kemal:** Nutuk, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984
24. **ATSIZ, Hüseyin Nihal:** Türk Ülküsü, İrfan Yayınevi, Dördüncü Baskı, İstanbul 1997
25. **AYDOĞAN, Metin:** Yeni Dünya Düzeni, Kemalizm ve Türkiye, Otopsi Yayınları, İstanbul 2000
26. **AYDOĞAN, Metin:** AB'nin Neresindeyiz Tanzimat'tan Gümrük Birliğine, Umay Yayınları, 2004
27. **AYGÜN, Sinan:** Avrupa Tuzağında Mankurtlaşan Türkiye, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006
28. **BAÇ, Meltem Müftüler:** Türkiye ve AB: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, Alfa Yayınları, İstanbul 2001

29. **BALOĞLU, Zekai:** Grek Devleti, Patrikhane, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 1999
30. **BAŞARAN, Mehmet:** Tarihin Işığında Türkiye'nin Kurtuluş Hareketi, Oymak Yayınları, İstanbul
31. **BAŞGİL, Ali Fuat:** Esas Teşkilat Hukuku, C.1, Baha Matbaası, İstanbul 1960
32. **BAYAT, Mert:** Milli Güç ve Devlet, Belge Yayınları, İstanbul 1986
33. **BAYKARA, Tuncer:** Türk Kültürü, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003
34. **BERKES, Niyazi:** Batıcılık Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler, Kaynak Yayınları, 2002
35. **BERKES, Niyazi:** Patrikhane ve Ekümeniklik, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005
36. **BİRSEL, Haktan:** Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006
37. **BOZKURT, Veysel:** Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1993
38. **BRZEZİNSKI, Zbigniew:** Büyük Satranç Tahtası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2005
39. **BULUT, Arslan:** Çift Başlı Yılan, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul 2006
40. **BULUT Arslan,** Güneş Ülkesi, Türkölüğün Yeni Dünya Düzeni, Bilgeoğuz Yayınevi, İstanbul 2006
41. **CAFEROĞLU, Ahmet:** Kaşgarlı Mahmut, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970
42. **CANPOLAT, İbrahim S:** Uluslararası Sistem Avrupa Birliği, Alfa Yayınları, İstanbul 1998
43. **ÇAM, Esat:** Siyaset Bilimi, Der Yayınları, İstanbul 1984
44. **ÇAM, Esat:** Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınları, İstanbul 1990

45. **ÇAY, A.Haluk:** Her Yönüyle Kürt Dosyası, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 1996
46. **ÇAVUŞOĞLU, Naz:** Uluslar Arası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, Su Yayınları, İstanbul, 2001
47. **ÇELİK, Mehmet:** Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, Akademi Kitabevi, İzmir 1998
48. **ÇELİK, Mehmet:** Fener Patrikhanesi'nin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Akademi Kitabevi, İzmir 2000
49. **ÇELİKTEPE, Atilla:** Teşkilat-ı Mahsusa'nın Siyasi Misyonu, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002
50. **ÇETİNER, Selahattin:** Geçmişten Günümüze Sorunlarıyla Güney ve Doğu Anadolu Gerçeği, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2003
51. **ÇOBAN, Savaş:** Küreselleşme, Ulus-devlet, Azınlıklar ve Dil, Su Yayınları, İstanbul 2005
52. **DABAĞYAN, Levon Panos:** Osmanlı'da Şer Hareketleri ve Abdülhamid Han, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003
53. **DEDEOĞLU, Beril:** Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul 2003
54. **DİKİCİ, Mehmet:** Uyum Yasaları (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlık Vakıfları), Çatı Kitapları, İstanbul 2005
55. **DOSTER, Barış:** Atatürk, Türk Dünyası ve Mazlum Miletler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004
56. **DUGİN, Aleksandr:** Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, İstanbul 2004
57. **DUMAN, Oğuz Şaban:** Doğu Batı Meselesi ve Sultan Galiyev, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1999
58. **DURA, Cihan ve ATİK, Hayriye:** Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003

59. **EFLATUN:** Devlet, Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU ve Ali CİMCOZ, Remzi Kitabevi, 7. Basım
60. **EMANET, Hakan:** Türk Boğazları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003
61. **ERGİN, Muharrem:** Orhun Abideleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970
62. **ERİM, Nihat:** Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri. Cilt:I (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları) / Sevr Anlaşması; Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1953. s. 525–691
63. **ERÖZ, Mehmet:** Türkiye’de Alevilik ve Bektaşılık, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1990
64. **Genelkurmay Başkanlığı Yayını: Atatürkçülük, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri:** 1. Kitap, Genelkurmay Basımevi, 1983, Ankara,
65. **FIRAT, M. Şerif:** Doğu İlleri ve Varto Tarihi (Etimoloji-Din-Etnografya-Dil ve Ermeni Mezalimi), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Beşinci Baskı, Ankara 1983
66. **GEDİKLİ, Yusuf:** Kıbrıs’ta En Uygun Çözüm Nedir, İstanbul, Ufuk Ötesi Yayınları, 2003
67. **GÖKALP, Ziya:** Türk Töresi, Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976
68. **GÖKALP, Ziya:** Türk Medeniyet Tarihi, Hazırlayan: İsmet Aka ve Kazım Yaşar Koprıman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976
69. **GÖKALP, Ziya:** Kızılelma, Hazırlayan: Hikmet Tanyu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976
70. **GÖKALP, Ziya:** Makaleler I, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976
71. **GÖKALP, Ziya:** Malta Konferansları, Hazırlayan: M.Fahrettin Kırzioğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977
72. **GÖKALP, Ziya:** Türk Devletinin Tekâmülü, Haz: K. Yaşar Koprıman, Kültür Bakanlığı Yayınları No: 369, Ankara 1981

73. **GÖKALP, Ziya:** Türkçülüğün Esasları, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul 2004
74. **GÖKAÇTI, Mehmet Ali ve MACAR, Elçin:** Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler, TESEV Yayınları, İstanbul 2005
75. **GÖZLER, Kemal:** Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000
76. **GÖZLER, Kemal:** Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi yayınları, Bursa, 2001
77. **GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref:** Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 1993
78. **GÜNGÖR, Erol:** Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Töre Devlet Yayınevi, Ankara 1980
79. **GÜNGÖR, Erol:** Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Mayaş Yayınları, Ankara 1982
80. **Harp Akademileri Komutanlığı Yayını:** Küreselleşen Dünyada Birlik Oluşturma Stratejisi ve Egemen Devletler Birliği, HAK Basımevi, İstanbul 2003
81. **Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları:** Devletler Hukuku, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2005
82. **HUNTINGTON, Samuel:** Çeviren: Cem Soydemir/ Doç. Dr. Mehmet Turhan, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Okuyanıs Yayın, İstanbul 2004
83. **İLHAN, Suat:** Jeopolitikten Taktiğe, Kara Harp Akademisi Yayınları, İstanbul 1971
84. **İLHAN, Suat:** Avrupa Birliği'ne Neden Hayır 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002
85. **İLHAN, Suat:** Avrupa Birliğine Neden Hayır-Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul 2003
86. **İLHAN, Suat:** Türkiye'nin Zorlaşan Konumu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004

87. **İNÖNÜ, İsmet:** Hatıralar II. Kitap, Yayına Hazırlayan: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987
88. **İSMAIL, Sabahattin:** 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, KKTC, 1988
89. **KAFESOĞLU, İbrahim:** Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1970
90. **KAFESOĞLU, İbrahim:** Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, Yirmi üçüncü Basım, İstanbul 2003
91. **KAPTAN, Eyüp:** Lozan Konferansı'nda Azınlıklar Sorunu, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2002
92. **KARLUK S.Rıdvan:** Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta yayınları, İstanbul, 1998
93. **KERİMOĞLU, Barış:** Zehirli Sarmaşık Misyonerler, İstanbul: Ulus Yayınları, 2004
94. **KOÇDEMİR, Kadir:** Milli Devlet ve Küreselleşme, Ötüken Yayınları, Ankara, 1994,
95. **KONA, Gamze Güngörmüş:** Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003
96. **KONA, Gamze Güngörmüş:** Orta Doğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004
97. **KÖSOĞLU, Nevzat:** Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990
98. **KÖSOĞLU, Nevzat:** Küreselleşme ve Milli Hayat, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002
99. **KÜÇÜKOĞLU, Bayram:** Türk Dünyasında Misyoner Faaliyetleri, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2003
100. **LÜTEM, İlhan:** Devletler Hukuku Dersleri I, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1956
101. **MACAR, Elçin:** Fener Patrikhanesi, Ayraç Yayınları, Ankara 1996

102. **MANİSALI, Erol:** Türkiye-Avrupa İlişkileri, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1998
103. **MANİSALI, Erol:** Bekleme Odasında İğfal, Derin Yayınları, İstanbul 2005
104. **MANİSALI, Erol:** Küresel Kıskaç, Otopsi Yayınları, İstanbul 2005
105. **MANİSALI, Erol:** Türkiye Avrupa Kıskacında, Derin Yayınları, İstanbul 2005
106. **MANİSALI, Erol:** AB Süreci mi? Sevr Süreci mi?, Derin Yayınları, İstanbul 2006.
107. **MEMİŞ, Emin:** Türk Anayasa Gelişimleri Süreci (1808–1998), Anayasa Hukuku Notları, Marmara Üniversitesi Matbaası, İstanbul 1998
108. **MERAY, Seha L:** Devletler Hukukuna Giriş, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 1987
109. **Milli Eğitim Bakanlığı Yayını:**1000 Temel Eser, Oğuz Kağan Destanı, İstanbul 1970
110. **MUHAMMED, Renand:** Sırat Köprüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1993
111. **MUTÇALI, Serdar:** Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995
112. **MÜTERCİMLER, Erol:** 21.Yüzyıl ve Türkiye, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2000
113. **NALBANT, Atilla:** Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997
114. **ORAN, Baskın:** Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, TESEV Yayınları, İstanbul, 2004
115. **ORTAYLI, İlber:** “Ortodoks Kilisesi”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Haziran 1987, C.XI
116. **ÖGEL, Bahaeddin:** Türk Kültürünün Gelişme Çağları I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971

117. **ÖGEL, Bahaeddin:** Türk Kültürünün Gelişme Çağları II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1971
118. **ÖGEL, Bahaeddin:** Türklerde Devlet Anlayışı, Ankara 1982
119. **ÖNDER, Ali Tayyar:** Türkiye'nin Etnik Yapısı, 6. Baskı, Pozitif Yayınları, İstanbul 2005
120. **ÖZBUDUN, Ergun:** Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2005
121. **ÖZÇELİK, Selçuk:** Anayasa Hukuku, C.1, İstanbul 1984
122. **ÖZDAĞ, Muzaffer:** Türk Aleviliğinin Yükselişi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1998
123. **ÖZDAĞ, Ümit:** Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme, ASAM Yayınları, Ankara, 2003
124. **ÖZDAĞ, Ümit:** Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları, Bir Millet Uyanıyor:11, Bilgi Yayınevi, Ankara 2006
125. **ÖZDEMİR, Mehmet Niyazi:** Millet ve Türk Milliyetçiliği, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000
126. **ÖZDEMİR, Mehmed Niyazi:** Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000
127. **ÖZDEMİR, Mehmed Niyazi:** Türk Devlet Felsefesi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001
128. **ÖZEY, Ramazan:** Dünya Platformunda Türk Dünyası, Aktif Yayınları, İstanbul 1999
129. **ÖZGÜÇ, Ahmet:** Batı Trakya Türkleri, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1985
130. **ÖZTÜRK, İbrahim Sadi:** (Bugünkü Türkçe ile Yayına Hazırlayan.), Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2004
131. **ÖZYILMAZ, Emre:** Heybeliada Ruhban Okulu, Tamga Yayınevi, Ankara 2000

132. **PAZARCI, Hüseyin:** Uluslararası Hukuk, Turhan Kitabevi, Ankara 2003
133. **RİŞVANOĞLU, Mahmut:** Saklanan Gerçek/Kurmanclar ve Zazalar'ın Kimliği, C.1, Tanmak Yayınları, Ankara, Tarihsiz
134. **SANDIKLI, Atilla:** Türkiye'nin Dış Politikasında Avrupa Birliği ve Alternatifleri, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2001
135. **SARAY, Mehmet:** Atatürk ve Türk Dünyası, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995
136. **SEFEROĞLU, Şükrü Kaya ve TÜRKÖZÜ, Halil Kemal:** 101 Soruda Türkler'in Kürt Boyu, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1982
137. **SEFEROĞLU, Şükrü Kaya ve BAŞBUĞ, Hayri:** Millet ve Milli Birlik Bilinci, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1985
138. **SEPETÇİOĞLU, M.Necati:** Yaratılış ve Türeyiş, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1969
139. **SERTKAYA, Osman Fikri:** Türk Adı Tarihte Türk Devletleri, c.1, Ankara, 1987
140. **SOMUNCUOĞLU, Sadi:** Göz Göre Göre Kapana Düştü Türkiye, Bir Millet Uyanıyor:4, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005
141. **SOYSAL, Mümtaz:** 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1993
142. **SÜMER, Faruk:** Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları, Ana Yayınevi, 3.Baskı, İstanbul 1980
143. **SÜSLÜ, Tolga:** AB Sürecinde Uyum Yasaları, Piramit Yayıncılık, Ankara 2005
144. **ŞAHİN, Mustafa:** Avrupa Birliğinin Self-Determinasyon Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 200
145. **TANERİ, Aydın:** Türk Devlet Geleneği Dün-Bugün, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2004
146. **TARCAN, Haluk:** Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, İstanbul 2004

147. **TEKİN, Arslan:** Son İsyân, Elips Kitap, Ankara 2005
148. **TEZİÇ, Erdoğan:** Anayasa Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım, 10. Bası, İstanbul,2005
149. **TURAN, Osman:** Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003
150. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** Niçin Milletleşme-Milli Kimliğin Yükselişi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1995
151. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** Alevi Bektaşî Kimliği, Timaş Yayınları, İstanbul 2004
152. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** Doğu ve Güneydoğu Kabile-Aşiret Yapısı, IQ Yayınları, İstanbul 2005
153. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** İslam Değerler Sistemi ve Max Weber, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005
154. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** Türk Ulus-Devlet Kimliği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005
155. **TÜRKKAN, Reha Oğuz:** Uyuyan Dev Türk Dünyası, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006
156. **Türk Dil Kurumu:** Türkçe Sözlük, Ankara 2005
157. **Türk Hukuk Kurumu:** Türk Hukuk Lügati, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1944
158. **Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını:** Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, 1952
159. **Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını:** Derleyen: Nimet Arsan: Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, Ankara 1964
160. **UĞUR, Mehmet:** Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi, Everest Yayınları, İstanbul 2000
161. **UYSAL, Berna Türkdoğan:** Batı Haçlı Seferlerinden Avrupa Birliğine, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006

162. **ÜLKEN, Hilmi Ziya:** Millet ve Tarih Şuuru, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976
163. **ÜRER, Levent:** Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları, Derin yayınları, İstanbul, 2003
164. **WALLERSTEIN, Immanuel:** (Çeviren: Mustafa Özel)Jeopolitik ve Jeokültür, İz Yayıncılık, İstanbul 1998
165. **YALÇIN, Durmuş** ve diğerleri, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I.Cilt, 3. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004,
166. **YALÇINTAŞ, Nevzat:** Türk Birliği Türk Dünyası Nasıl Birleşir?, Nokta Kitap, İstanbul 2007
167. **YAMAKOĞLU, Cihan:** Devlet Olmak İçin I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara 1986
168. **YAMAKOĞLU, Cihan:** Devlet Olmak İçin II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara 1986
169. **YAYLA, Yıldızhan:** Anayasa Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul 1992
170. **YAZICIOĞLU, Yaşar:** Kuşatılan Türkiye, Erba Ltd. Yayını, 4. Basım, İzmir 2005
171. **YENİÇERİ, Özcan:** Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
172. **YILDIRIM, Mustafa:** Sivil Örümceğin Ağında, Ulus Dağı Yayınları, İstanbul 2006
173. **YILDIRIM, Uğur:** Dünden Bugüne Patrikhane, Kaynak Yayınları, İstanbul 2004
174. **YILDIRIM, Uğur:** Keşiş Güç, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2005

TEZ VE MAKALELER

1. **AKBULUT, İlhan:** "Devlet, Unsurları ve Kişiliği", Türk İdare Dergisi, S.400, Eylül 1993
2. **AKYOL, Taha:** "Avrupalı Türkiye", Milliyet Gazetesi, 13 Aralık 1999
3. **ALP, İlker:** "Türk Adı ve Atatürk'ün Türklüğe Bakışı", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 388, Nisan 2006
4. **AY, Kemal:** "Atatürk'ün Önderliğinde Ümmetten Ulusa", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 386, Ekim 2005
5. **BİLGİSEVEN, Amiran Kurktan:** "Prof. Dr. Mehmet Eröz'e Göre Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.44, Ekim 1986
6. **BOSTANCI, Naci:** "Millete Aidiyet Etnik Kimlikle İlişkiyi Ortadan Kaldırır.", Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006
7. **BULUT, Arslan:** "Türkistan Birliği ve Nazarbayev", Yeniçağ Gazetesi, 2.12.2005
8. **CANATAN, Yaşar; ŞAŞMAZ Musa; GEDİK İlhan:** "Türklerde Devlet Anlayışı", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 89, Nisan 1994
9. **CEVİZOĞLU, Hulki:** "PKK ile AB'ci Cephe", Yeniçağ Gazetesi, 18.4.2006
10. **ÇARIKÇI, Emin:** "GB, Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri ve Alternatif Politikalar", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001, s.425
11. **DALYANCI, Numan:** "Avrupa Birliği'nin Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006
12. **DEMM, Eberhard:** "Türkiye AB'ye Girmeli mi?" , Berliner Zeitung, 16.03.2004

13. **DONUK, Abdülkadir:** "Türkçe "İl" (Devlet" Deyimi Hakkında", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 35, Nisan 1985
14. **DOĞAN, Nejat:** "Kutadgu Bilig'in Devlet Felsefesi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 12 Yıl: 2002
15. **ERCAN, Yavuz:** "Türk-Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesi'nin Rolü", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler: Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986, s.205
16. **ERDEM, Hüseyin:** "Milliyetçilik Anlayışı Ne Olmalıdır?", Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.202, Haziran 2004
17. **ERDOĞAN, Mustafa:** "Avrupa Birliği Anayasalarında Devletin Temel Nitelikleri", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
18. **ERHAN, Çağrı; ERDEM, Gökhan ve EMBEL, Ersin:** "Avrupa Birliği-Ekonomik İlişkilerden Siyasi Birliğe Doğru", Popüler Tarih, S.52, Aralık 2004
19. **ERKAL, Mustafa E:** "Küreselleşme ve Milli Devletler", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004
20. **ERKMEN, Serhat:** "Orta Doğu'daki Değişim Ekseninde Irak Sorununu Anlamak", Stratejik Analiz, Şubat 2007
21. **EROĞLU, Feyzullah:** "Küreselleşme Sürecinde Yönetim Krizi ve Çözüm Yollar", Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004
22. **EROĞLU, Feyzullah:** " 'Türkiyelilik' Önerisi, Türk Milleti ve Tarihi", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
23. **ERYİĞİT, Süleyman:** "Tanzimat Fermanından Uyum Yasalarına", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198
24. **GÖDE, Kemal:** "Prof. Dr. Bahaeddin ÖGEL'e göre Türklerde Devlet ve Devlet Başkanlığı", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 65, Nisan 1990
25. **GÖKA, Erol:** "Devlet Devlet Dedikleri", Yarın Dergisi, Kasım 2002

26. **GÖKDEMİR, Ayvaz:** “ ‘Türk’ İsmi Varken ‘Türkiyelilik’ Diye Bir Üst Kimlik Olabilir mi?”, Röportajı yapan: M.Çağatay Özdemir, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
27. **GÖKTÜRK, Milay:** “Çözölmeye Giden Yol: Etnik Bilinç”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
28. **GÖMEÇ, Saadettin:** “Türklerde Siyasi Hâkimiyet”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 100, Şubat 1996,
29. **GÖMEÇ, Saadettin:** “Köktürkler ve Moğolistan’daki Türk Anıtları”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.381, Temmuz 2004
30. **GÖZLER, Kemal:** "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", Türkiye Günlüğü, Sayı 64, Kış 2001, s.108–123.
31. **Güçlü, Orhan:** “Afganistan’ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi”, Harp Akademileri Dergisi, Yıl 5, Sayı 13, Ocak 2005
32. **Gündoğan, Ali Osman:** “Türkiyelilik ve Çok Kültürlülük”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
33. **Güner, Agâh Oktay:** “Bir Kültür Mensubiyetinin Adı: Türkiye Cumhuriyeti”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
34. **Gürgür, Nuri:** “Üst Kimlik Yahut Türkiye Üzerine Projeler”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004
35. **GÜRSOY, Ahmet:** “İki konu: Etnik iktidar ve “hoşgörüsüzlük””, Yeniçağ Gazetesi, Mart 2006
36. **HALİT, Ertuğrul:** "Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancılarla İlgili Yapılan Hukukî Düzenlemeler", Askeri Tarih Bülteni, Sayı.47
37. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Türk Siyaset Geleneğinde ‘Devlet’in Aşırı Taziminin ve ‘Devlet Baba’ Kavramının Tarihsel Arka-Planına Dair”, Yeni Türkiye, Yıl:5, Sayı:25, Ocak-Şubat 1999, Ankara
38. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliği ve Batı Milliyetçilik Gelişmeleri”, Türk Ocakları Yüzyıllığı., Türk Yurdu Yayınları, No: 66., Yıllık Dizisi: 2., ISBN 975–7841–51-X., Basıldığı Yer: Ardıç Yayıncılık., Temmuz 2000, Ankara

39. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Devlet: Eleştirirken Savunmak”, Ayyıldız, 13 Şubat 2000
40. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci”, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
41. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Anadil’de Eğitim Üzerine Odaklanmış Bir Büyük Projeye Dair”, Türk Yurdu, Devre:7, C.22, S.176, Nisan 2002
42. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Millî Devletimizin Geleceği”, Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yıl Dönümü Vesilesiyle ‘Millî Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti’ Paneli., Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol., Basım Yeri: Azim Matbaacılık., Tarihsiz (Takriben Mayıs 2003), Ankara., s.30., Bildirinin Sunulduğu Toplantı: “Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yıl Dönümü Vesilesiyle ‘Millî Devlet ve Türkiye Cumhuriyeti’ Paneli., Paneli Düzenleyen Kurum(lar): Türk Ocakları Genel Merkezi ve Ankara Ticaret Odası (ATO)., 25 Ekim 2002, Ankara
43. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Milliyetçilik Üzerine Söyleşi”, Mülakatı Yapan: Sinan Demirtürk, Siyaset Ekseni, Yıl 1, S.7, 17–23 Ekim 2003
44. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “Onurlu AB Üyeliği” Tezinin Kritiği: XV, Yeni Çağ Gazetesi [Analiz]., 19 Kasım 2005
45. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “İrakililer Bir “Millet” Olabilir mi?”, Yeniçağ Gazetesi, “Analiz”. 06 Ocak 2007,
46. **HOCAOĞLU, Durmuş:** “İrakililer bir “Millet” olamazlar; Çünkü Kozmopolitler”, Yeniçağ Gazetesi, “Analiz”, 08 Ocak 2007
47. **İDİL, Aydın:** “Papa Türklerin Kalbini Götürdü”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11.12.2006
48. **İLHAN, Suat:** “Sadece Coğrafi Bir Aidiyet: ‘Türkiyelilik’ ”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
49. **KARAKILÇIK, Yusuf:** “ ‘Yabancılar Taşınmaz Mülk ve Toprak Edindirme’ Uygulaması ve Türk Yerel Yönetimlerine Etkisi”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl:3, S.6, Aralık 2005, Ankara
50. **KARAKURT, Oktay:** Türkiye’nin Jeopolitik ve Coğrafi Konumu”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.138, Haziran 2002

51. **KARAKUŞ, Erdoğan ve TOKER, Hülya:** “Türk-Yunan Ahali Mübadelesi ve Yunanistan’daki Türklerin Çektiği Acılar”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Nisan 2004
52. **KARATAY, Osman:** “Etnik Tutumun Tarihsel Kökleri AB ve Türk Kimliğinin Geleceği”, TASAM Yayınları, Stratejik Rapor No:10, İstanbul Aralık 2005
53. **KARLUK, Rıdvan:** “Türkiye Avrupa Birliği’nin Neresindedir?”, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu-Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
54. **KILIÇKAP, Tolga Barış:** “Yıkıcı ve Bölücü Örgütleri Barındıran ve Destekleyen İsveç Devletine Karşı Türkiye’nin Stratejik Yaklaşımları”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2005
55. **KILIÇYAŞIN, Gözde:** “Vatikan’dan Fener’e Siyasi Destek”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11 Aralık 2006
56. **KİLİ, Suna:** “Kimlik Sorunu”, Cumhuriyet Gazetesi, 21 Şubat 2004
57. **KOCAMANOĞLU, Ali:** “Türkiye Açısından Doğu Akdeniz’in Stratejik Önemi”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2005
58. **KOÇDEMİR, Kadir:** “Küreselleşme ve Milli Devlet, Tebliğ”, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
59. **KODAMAN, Bayram:** “Milli Kimlik ve Küreselleşme-Dünyalılışma”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004
60. **KODAMAN, Bayram:** “Devlet Adamlığı Üzerine Düşünceler (Ya devlet başa ya kuzgun leşe)”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 206, Ekim 2004
61. **KODAMAN, Bayram:** “Milli Devlet, Milli Siyaset ve Azınlıklar”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
62. **KONA, Gamze Güngörmüş:** “Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörlerinin Etkisi”, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (8), 2004

63. **KÖKTÜRK, Milay:** “Kimlik Krizi”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.232, Aralık 2006
64. **KÖSOĞLU, Nevzat:** “Nevzat Kösoğlu ile Küreselleşme, Türk Milliyetçiliği, Avrupa ve Avrasya Birliği Üzerine”, Röportajı Yapan: Yakup Deliömeroğlu, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004
65. **KÖSOĞLU, Nevzat:** “Milli Kültür-Mozaik Kültürler ve Bölücülük I”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.201, Mayıs 2004
66. **KÖSOĞLU, Nevzat:** “Türk Kültüründe Devletin Anlamı”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004
67. **KÖSOĞLU, Nevzat:** “Bir Rapor Vesilesiyle Arka Plan”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
68. **KÖSOĞLU, Nevzat:** “Milliyetçilik, Asabiyet ve Ülkücülük”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.228, Ağustos 2006
69. **KÜÇÜK, Abdurrahman:** “İthal Bir Proje: Türksüz Türkiye”, Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
70. **KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet:** “Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yıl:2, Sayı:4, Aralık 2006
71. **KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet:** “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’yu PKK Terörüne Hazırlayan Nedenler”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yıl 1, Sayı 2, Aralık 2005
72. **KÜLEBİ, Ali:** “Türklüğün Ülküsü Çizgisinde Millî Görevlerimiz”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006
73. **MUTLUSU, A.Faruk:** “Yönetmelik Yapıların Oluşumunu ve Niteliğini Belirleyen Etkenler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı:3, 2001
74. **MÜMTAZ, Hüseyin:** “Bir Pontia Dansı Hikâyesi”, Yeni Hayat Dergisi, Aralık 2001
75. **NERAT, İlkay:** “Taslak Anayasa Çerçevesinde AB’nin Geleceği ve Türkiye”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl 4, S. 8, Eylül 2006

76. **ÖKSÜZ, İskender:** "Milletleri Millet Yapan", Türk Yurdu Dergisi, C. 26, S. 231
77. **ORTAYLI, İlber:** "Ortodoks Kilisesi", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Haziran 1987, C.XI
78. **ÖZBUDUN, Ergun:** "Avrupa Birliği ve Anayasa Değişiklikleri", Avrupa Birliği'ne Geçiş Sürecinde Türkiye'nin Siyasal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 13.4.2001, Denizli
79. **ÖNDER, Ali Tayyar:** "Türk Milleti ve Etnik Mozaik İddiası", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
80. **ÖZDEMİR, Mehmet Niyazi:** "Türkiye'nin Avrupa Birliği 'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler", Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
81. **ÖZER, Attila:** "Demokratik Rejim ve Türklerin Devlet Anlayışı", Türkiye'nin Avrupa Birliği 'ne Girişi Konusunda Olumlu ve Olumsuz Görüşler, Tebliğ, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu Bildiriler, Ankara Ofset, Ankara 2001
82. **ÖZMEN, Süleyman:** "Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri, Patrikhane ve Ruhban Okulu", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Yıl.125, S.388, Nisan 2006
83. **ÖZÖNDER, M. Cihat:** "İrk ve Etniklik Kavramları Hakkında", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
84. **PERİNÇEK, Doğu:** "AB Kapısında Ne Milli Devlet, Ne Milli Kültür, Ne De Milletin Kendisi Kalır", Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S.221, Ocak 2006
85. **SAĞ, Vahap ve ASLAN, Mehmet:** "Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2001, C.25, No:2
86. **SARAÇLI, Murat:** "Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Azınlıklar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2006
87. **SCHLEİFER, Yigal:** "Turkey-EU Relations Face Deeper Strains", Christian Science Monitor, 11.10.2006, Vol.98 Issue 243
88. **SEFEROĞLU, Şükrü Kaya:** "Türkiye'nin Bütünlüğü ve Siyasi Partileri", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.64, Şubat 1990

89. **SETTAR, F.İksel:** "İstanbul Rum Patrikhanesi", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Aralık 1972, C.XI, sayı 63, s.42
90. **SEVİNÇ, Necdet:** "Kürtlerin Türklüğü Üzerine Notlar", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Ağustos 1979, Sayı:1
91. **SOMUNCUOĞLU, Sadi:** "AB'de 'Hukuk' ve 'Yargı Bağımsızlığı'", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, Şubat 2004
92. **SOMUNCUOĞLU, Sadi:** "Düpedüz İstila İlanı", Yeniçağ Gazetesi, 15.11.2006
93. **SEZGİNER, Murat:** "Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci ve Türk Milli Siyasetinde Çöküşe Doğru", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 198, Şubat 2004
94. **SEZGİNER, Murat:** " 'Türklük' ve Türk Devleti' Üzerine Tartışmalar", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
95. **ŞAHİN, Köksal:** "Eski Türklerde Merkezi İdare", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 156, Mayıs-Haziran 2005
96. **ŞAHİN, Köksal:** "Eski Türklerde Merkezi İdare", Türk İdare Dergisi, S. 448, Eylül 2005
97. **TALAS, Mustafa:** "Türk Milli Bütünlüğünü Tehdit Eden Kültürel Meseleler", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.142, Şubat 2003
98. **TAŞDELEN, Hacı Mustafa:** "Türkiye'de Dil Farklılığı Dışında Etnik Azınlık Yok!", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
99. **TEKİN, Kazım:** "Federal Avrupa veya Bölgelerin Avrupası", Türk İdare Dergisi, S. 435, Haziran 2002
100. **THOMAS, Mark:** "There is One EU Problem That is Resolutely not Going Away and Will Only Get Worse: That is Turkey's Membership", Newstatesman, Columns, 24 April 2006
101. **TOPTAŞ, Ergüder:** "Küresel Jeopolitik Yaklaşımlar, Avrasya ve Türkiye", Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.389, Temmuz 2006
102. **TÜRKDOĞAN, Orhan:** "Ulus-Devletin Yolu Kesiliyor mu?", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 207, Kasım 2004

103. **UNAT, Faik Reşit:** "Ne Mutlu Türküm Diyene!", Türk Dili Dergisi, C:XIII, S:146, 1 Kasım 1963
104. **USUL, Ali Resul:** "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Siyasi Kriterler Sorunu: Dün, Bugün ve Yarın", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı 22, Şubat 2002
105. **ÜÇOK, Coşkun:** "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum-Ortodoks Kilisesi", Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler: Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1986
106. **ÜLKÜ, Hüseyin:** "Yabancılara Taşınmaz Satışında 4.Anayasa Meydan Savaşı", Cumhuriyet Gazetesi,14 02 2006
107. **ÜNAL, Hasan:** "Türkiye'ye Nasıl Bir AB Perspektifi Sunuluyor", Yeniçağ Gazetesi, 31.07.2006
108. **VAROL, Sabetay:** "Türkiye Girerse AB Kimliği Ölü", Milliyet Gazetesi, 04.04.2007
109. **YAŞIN, Gözde Kılıç:** "Patrikhane'nin Ekümeniklik İddiası", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:1, S.25, 20 Aralık 2004
110. **YAŞIN, Gözde Kılıç:** "Vatikan'dan Fener'e Siyasi Destek", Cumhuriyet Strateji Dergisi, Yıl:3, S.128, 11.12.2006
111. **YAVUZ, Kemal:** "Dün de Önemliydi, Bugün de", Görüş, Kıbrıs Özel Sayısı, Mart 2002
112. **YAVUZ, Nuri:** "Şark Meselesi Açısından Ortadoğu Gelişmeleri", Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 3, 2003
113. **YAZGAN, Turan:** "Devletin Birinci Vazifesi.", Yeniçağ Gazetesi, 14 Ocak 2006
114. **YENİÇERİ, Özcan:** "Türkiye'deki Ayrım ve Ayrıştırıcılık", Yeniçağ Gazetesi, 1.9.2006
115. **YENİÇERİ, Özcan:** "Önce Çoğunluğun Hukukuna Saygı", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 208, Aralık 2004
116. **YENİÇERİ, Özcan:** "Türklüğü Tehdit Eden Gelişmeler Karşısında Milli Ruhun Yeniden İnşası II", Türk Yurdu Dergisi, C. 24, S. 206

117. **YENİÇERİ, Özcan:** “Milliyetçilik Düşmanlığı AB/ABD Yandaşlığının Doğal Sonucudur”, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:24, S.200, Nisan 2004
118. **YENİÇERİ, Özcan:** “Kimlik tartışmaları ve Türk Kimliği”, Türk Yurdu Dergisi, C. 26, S. 230
119. **YENİÇERİ, Özcan:** “Yeni Bir Türk Stratejisi ve Yeni Bir Türk Hamlesi-1”, Türkyurdu Dergisi, Cilt:26, S. 222, Şubat 2006
120. **YILDIZ, Yavuz Gökalep:** “Yeni Güvenlik Anlayışı ve Arayışları Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi”, Bildiri, “AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye'ye Etkileri” Sempozyum Kitabı 11 – 12 Ocak 2001, HAK'lığı İstanbul
121. **YILDIRIM, Münir:** “Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından Bir Analiz”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2006
122. **YILMAZ, Sait:** Avrupa Birliği Güvenlik Boyutu ve Türkiye”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, S.379, Ocak 2004
123. **YÜCEL, Abubekir S:** “Nutuk'ta Atatürk'ün Milli Şuur ile İlgili Görüşleri”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.II, S.I, Sivas 1998

RESMİ BELGE VE RAPORLAR

1. **Anayasa Mahkemesi:** 14.03.2005 gün ve 2005/14 Karar Sayılı İptal Kararı
2. **Anayasa Mahkemesi:** 14 Temmuz 1993 tarih ve K.1993/1 sayılı Halkın Emek Partisi nin kapatılmasına ilişkin kararı, RG. 18.8.1993/21672
3. **Bakanlar Kurulu:** 19 Mart 2001 tarihli “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” Kararı; Resmi Gazetede yayını 24 Mart 2001 tarih ve 24352 Mükerrer sayı.
4. **Bakanlar Kurulu:** 23 Haziran 2003 tarih ve 2003/5930 sayılı “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” Kararı; Resmi Gazetede yayını 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayı.
5. **Commission of the European Communities:** 1998 Regular Report From the Commission on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels
6. **Commission of the European Communities:** 1999 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels, 13 October 1999
7. **Commission of the European Communities:** 2000 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession, Brussels, 8 November 2000
8. **Commission of the European Communities:** SEC(2001) 1756, 2001 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, Brussels, 13 November 2001
9. **Commission of the European Communities:** SEC(2002) 1412, 2002 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, {COM(2002) 700 final}, Brussels, 9 October 2002
10. **Commission of the European Communities:** 2003 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, Brussels, 2003
11. **Commission of the European Communities:** SEC(2004) 1201, 2004 Regular report on Turkey’s Progress towards accession, SEC(2004) 1201, Brussels, 6 October 2004

12. **European Commission**, SEC (2005) 1426, Turkey 2005 Progress Report, {COM (2005) 561 final}, Brussels, 9 November 2005
13. **Commission of the European Communities**, SEC(2006) 1390, Turkey 2006 Progress Report, {COM(2006) 649 final}, Brussels, 8 November 2006
14. **Commission of the European Communities**, Issues Arising from Turkey's Membership Perspective, Brussels, 6 October 2004
15. **Communication from the Commission** to the Council and the European Parliament - Recommendation of the European Commission on Turkey's Progress Towards Accession, Brussels, 6 October 2004
16. **Council Decision** of 8 March 2001 on the Principles, Priorities, Intermediate Objectives and Conditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey
17. **Council Of The European Union**, Presidency Conclusions, Brussels European Council 16/17 December 2004
18. **Council Of The European Union** Council Decision of 23 January 2006 on the Principles, Priorities and Conditions Contained in the Accession Partnership with Turkey (2006/35/EC)
19. **Devlet Denetleme Kurulu**: 6 Şubat 2006 tarih ve 2006/1 sayılı "Yabancı Uyruklu Gerçek Kişiler İle Yabancı Ülkelerde Kurulan Tüzel Kişiliğe Sahip Ticaret Şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti Sınırları İçerisinde Taşınmaz Edinmeleri Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu",
20. Negotiating Framework, Luxembourg, 3 October 2005,
21. **Presidency Conclusions**, Copenhagen European Council, 12 and 13 December 2002,
22. **Presidency Conclusions**, Helsinki European Council, 10 And 11 December 1999
23. "Resolution on the human rights situation in Turkey," Official Journal C 17, 22.01.1996
24. "Resolution on the situation in Turkey and the offer of a ceasefire made by the PKK", Official Journal C 32, 05.02.1996

25. "Resolution of the Committee of the Regions on 'The arrest of Mr Öcalan and the need to find a political solution to the Kurdish problem,'" Official Journal C 198, 14.7.1999
26. **T.C. Anayasası (1924):** Düstur, Cilt 26, s.170; Resmi Gazete 15.1.1945–5905; Kanun No Kanun Tarihi 4695 10.1.1945
27. **T.C. Anayasası (1961):** Kurucu Mecliste Kabul Tarihi: 27.5.1961; Halkoyuna Sunulmak Üzere Tasarının Resmi Gazete ile İlanı: 31.5.1961; Kanununun Resmi Gazete ile İlanı: 20.7.1961 / Sayı: 10859; Kanun No Kabul Tarihi:334 9.7.1961
28. **T.C. Anayasası (1982):** Kanun No:2709, Kabul Tarihi:7.11.1982, Resmi Gazete Tarihi: 9.11.1982–17863 Mükerrer
29. "Written Question No. 293/89 by Mrs. Raymonde Dury to the Commission: The Poisoning of Kurdish Refugees from Iraq in the Mardin Camp in Turkish Kurdistan", Official Journal C 47, 27.02.1990
30. 22.4.1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu
31. 10'uncu Türk Devlet ve Toplulukları Kurultayı Kurultay Sonuç Bildirgesi, Antalya, 20.9.2006

KONUŞMA VE BASIN TOPLANTILARI:

1. **ATATÜRK, Mustafa Kemal:** Cumhuriyetin 10 yılında yaptığı konuşma, Çankaya Köşkü, 29 Ekim 1933
2. **BAŞBUĞ, İlker:** Türkiye, NATO ve AB Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri Sempozyumu Açış Konuşması, 27 Mayıs 2004
3. **BÜYÜKANIT, Yaşar:** Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Açış Konuşması, 29 Mayıs 2003
4. **BÜYÜKANIT, Yaşar:** Basın Toplantısı, 12.04.2007, Ankara
5. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 27.10.2004
6. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 30.12.2004
7. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Basın Bildirisi, 28.12.2006
8. **ÖZKÖK, Hilmi:** Harp Akademileri Komutanlığındaki Yıllık Değerlendirme Konuşması (20 Nisan 2005)
9. **PUTİN, Vladimir:** 43. Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma, 10 Şubat 2007, http://www.tsk.mil.tr/diger_konular/putin_konusma.htm, Erişim 16.02.2007
10. **Sezer, Ahmet Necdet:** TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Toplantısında yaptıkları konuşma, 20.12.2005
11. **Sezer, Ahmet Necdet:** Yeni yıl Mesajı, 31.12.2005
12. **Sezer, Ahmet Necdet:** Harp Akademileri Konferansı Konuşması, 12.4.2006
13. **Sezer, Ahmet Necdet:** TBMM'nin 22. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın açılışında yaptıkları konuşma, 01.10.2006
14. **Sezer, Ahmet Necdet:** Harp Akademileri Konferansı'nda Yaptıkları Konuşma, 13.04.2007

GAZETELER:

Cumhuriyet Gazetesi, 21.02.2004

Cumhuriyet Gazetesi, 14.02.2006

Hürriyet Gazetesi, 12.07.1999

Hürriyet Gazetesi, 25.10.2005

Hürriyet Gazetesi, 01.11.2005

Hürriyet Gazetesi, 02.03.2007

Milliyet Gazetesi, 13.12.1999

Milliyet Gazetesi, 2.8.2005

Milliyet Gazetesi, 18.10.2006

Milliyet Gazetesi, 27.03.2007

Radikal Gazetesi, 10.01.2007

Yeni Çağ Gazetesi, 19.11.2005

Yeniçağ Gazetesi, 14.01.2006

Yeniçağ Gazetesi, 12.3.2006

Yeniçağ Gazetesi, 18.4.2006

Yeniçağ Gazetesi, 1.9.2006

Yeniçağ Gazetesi, 15.11.2006

Yeniçağ Gazetesi, 13.12.2006

Yeniçağ Gazetesi, 06.01.2007

Yeniçağ Gazetesi, 08.01.2007

Yeniçağ Gazetesi 09.02.2007

Yeniçağ Gazetesi, 14.2.2007

Yeniçağ Gazetesi, 16.02.2007

Yeni Şafak Gazetesi, 16.02.2007

Yeni Şafak Gazetesi, 02.03.2007

İNTERNET KAYNAKLARI:

ALTINBAŞ, Deniz: “Avrupa’da Türkiye Tartışmaları”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=288&kat1=2&kat2=>, Erişim 11.11.2006

Dışişleri Bakanlığı: Türkiye-AB İlişkileri,
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Turkiye_AB/trab.htm,

Kalaycı, Hüseyin: “AB-Türkiye İlişkilerini İlerletmeyen İlerleme Raporu”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi,
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1227&kat1=2&kat2=>, 11.11.2006

KOÇ, Yıldırım: “Devleti Küçültmek” mi, “Sevr’i Hortlatmak” mı?, 22.04.2005,
http://www.antiemperyalizm.org/gercek/gazete/article_201.shtml, 12.1.2007

KULOĞLU, Armağan: “AB İçin Aşırı Hırs Türkiye’ye Zarar Verebilir”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi,
http://www.avsam.org/turkce/analizler/analizler/52_analiz.htm , Erişim 21.10.2004

Prodi, Romano: “Türkiye’ye Karşı Değilim”, 23.6.2005,
<http://www.ntvmsnbc.com/news/329783.asp>, erişim 21.06.2005

YEŞİL, Ufuk: “Yabancı Gerçek Kişilerin Ülkemizde Taşınmaz Mal Edinmeleri”, Türkiye Adalet Akademisi İnternet Sitesi,
<http://www.taa.gov.tr/serbestkursu/UfukYesilYabancilarinMalEdinmeleri.doc>
 22.12.2006

www.abgs.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tsk.mil.tr

ÖZGEÇMİŞ

28 Eylül 1965 tarihinde Mersin ili Erdemli ilçesinde dünyaya geldi. İlköğrenimini Erdemli ilçesi Akdeniz İlkokulu'nda, orta öğrenimini ise Konya Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 1980 yılında girdiği Kuleli Askeri Lisesi'nden 1983 yılında mezun oldu.

Kara Harp Okulu'ndaki Makina Mühendisliği ve Askeri konulardaki lisans eğitimini 30 Ağustos 1987 de tamamlayarak Piyade Teğmen olarak mezun oldu. 1987–2000 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birliklerinde Takım ve Bölük Komutanı olarak görev yaptı. 2000 yılı genel atamalarında Kuleli Askeri Lisesi'ne askeri öğrencilerin mesleki eğitimi ve disiplininde sorumlu Sınıf Subayı olarak atandı. 2001 yılında 25 Hafta süreli Arapça Dil Kursu'nu başarıyla tamamladı.

18 MART 2002 tarihinde, bir uluslararası Karargâhı olan, İstanbul-Ayazağa'da konuşlu NATO Yüksek Hazırlık Seviyeli Kolordu Karargâhı (NRDC–TURKEY) na Kurmay Başkanı Askeri Danışmanı olarak atanmıştır. Bu görevi esnasında Şubat-Ağustos 2004 tarihleri arasında Afganistan Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti (UGYK) Karargahında Tercüme Kısım Amiri görevini de üstlenmiştir.

İyi derecede İngilizce ve Orta derecede Arapça bilir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN KRONOLOJİSİ¹¹²²

1959

31 Temmuz: Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.

11 Eylül: AET Bakanlar Konseyi, Ankara ve Atina'nın Ortaklık başvurularını kabul etti.

28–30 Eylül: Avrupa Toplulukları Komisyonu ile Türkiye arasındaki ilk hazırlık görüşmesi yapıldı.

1963

12 Eylül: Türkiye ile AET'yi Gümrük Birliğine götürecek ve tam üyeliği sağlayacak olan Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalandı.

12 Eylül: I. Mali Protokol imzalandı.

1964

1 Aralık: Türkiye-AET Ankara Anlaşması yürürlüğe girdi. Birinci Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı.

1966

16–17 Mayıs: Birinci Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu Brüksel'de toplandı.

¹¹²² Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Kronolojisi, http://www.abgs.gov.tr/tur_ab_iliskileri_dosyalar/tur-ab_iliskileri_kronoloji.htm, 8.10.2006;

Daha ayrıntılı bir kronoloji için bakınız;
[http://www.dpt.gov.tr/abigm/abtb/tarihce/ABKronolojisi\(1946-2000\).pdf](http://www.dpt.gov.tr/abigm/abtb/tarihce/ABKronolojisi(1946-2000).pdf), 8.10.2006

1968

9 Aralık: Katma Protokol görüşmeleri başladı.

1970

26 Ekim: İlk Gümrük İşbirliği Komitesi toplantısı yapıldı.

19 Kasım: Ortaklık Konseyi'nde Katma Protokol metni kabul edildi.

23 Kasım: Katma Protokol Brüksel'de imzalandı.

23 Kasım: II. Mali Protokol imzalandı.

1971

5 Temmuz: Katma Protokol, TBMM'de 69'a karşı 149 oyla kabul edildi.

22 Temmuz: Senato, Katma Protokolü kabul etti.

1 Eylül: Katma Protokol'ün ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe konuldu.

1972

13 Ocak: Ortaklık Anlaşması'nın Topluluğa katılacak yeni ülkelerce de kabulünü sağlayacak Türkiye - AET müzakereleri başladı.

20 Temmuz: Ortaklık Konseyi, 1.9.1972 tarihinde sona erecek olan "Geçici Anlaşma" süresini yılsonuna kadar uzattı.

1973

1 Ocak: Katma Protokol yürürlüğe girdi. Birinci gümrük indirimi ve konsolide liberasyon listesi uyumu yapıldı.

21 Mayıs: Türkiye - AET genişleme görüşmeleri mutabakat ile sonuçlandı.

30 Haziran: I. Genişleme Anlaşması (Tamamlayıcı Protokol) Ankara'da imzalandı.

1974

1 Ocak: Tamamlayıcı Protokol ile ilgili geçici anlaşma yürürlüğe kondu.

1976

1 Ocak: Türkiye, Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirerek ikinci gümrük indirimi ve konsolide liberasyon listesi uyumunu gerçekleştirdi.

1977

12 Mayıs: III. Mali Protokol Brüksel'de imzalandı.

1 Temmuz: Topluluk tarafından Türkiye'ye tanınan yeni tarım tavizleri yürürlüğe kondu.

1978

4–11 Ekim: Türkiye, Dördüncü Beş Yıllık Plan süresince yükümlülüklerinin dondurulması ve aynı dönem için yaklaşık 8 milyar dolarlık yardım yapılması talebinde bulundu.

30 Ekim: III. Mali Protokol'ün onay işlemleri tamamlandı.

1980

30 Haziran: Ortaklık Konseyi tarım ürünlerinin tamamına yakın bir kısmında Türkiye'ye uygulanan gümrük vergilerinin 1987 yılına kadar sıfıra indirilmesini kararlaştırdı. (1/80 sayılı Karar)

1981

25 Mart: Milli Güvenlik Konseyi, AT'ye tam üyelik başvurusu yapmak üzere hazırlıkların başlatılması kararını almıştır.

1982

22 Ocak: Avrupa Topluluğu, Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı almıştır.

1986

16 Eylül: Türkiye - AET Ortaklık Konseyi toplandı. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başladı.

1987

14 Nisan: Türkiye, AT'ye, Roma Antlaşması'nın 237., AKÇT Antlaşması'nın 98. ve EURATOM Antlaşması'nın 205 nci maddelerine istinaden tam üye olmak üzere müracaat etti.

27 Nisan: Türkiye'nin tam üyelik talebi Topluluk Bakanlar Konseyi tarafından incelenmek üzere Komisyon'a havale edildi.

1988

7 Kasım: Türkiye -AET arasındaki ticari ve iktisadi sorunların ele alınması amacıyla oluşturulan Ad- Hoc Komite, birinci toplantısını gerçekleştirdi.

20–21 Aralık: Ad-Hoc Komite ikinci kez toplandı ve Türkiye, 1978 yılında askıya aldığı yükümlülüklerini yerine getirmek üzere, hızlandırılmış bir takvimi Topluluğa verdi ve bu takvime işlerlik kazandırdı.

1989

18 Aralık: AT Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüş" ünde (Avis), Topluluğun, kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce (1992) yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer verdi.

1990

6 Haziran: Topluluklar Komisyonu, Türkiye ile her alanda işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması konusundaki önlemleri içeren bir "İşbirliği Paketi"ni hazırlayarak Konsey'in olurlarına sundu.

1991

30 Eylül: Ortaklık Konseyi 1986 yılından sonra ilk kez toplandı.

6 Aralık: Ortaklık Konseyi gibi bir ortaklık organı olan Türkiye - AT Ortaklık Komitesi de 1986'dan sonra ilk kez toplanmıştır.

1992

21 Ocak: Türkiye - AT arasında bir Teknik İşbirliği Programı imzalandı.

9 Kasım: Türkiye - AT Ortaklık Konseyi'nin 33. dönem toplantısı yapıldı.

3 Aralık: Türkiye - AT ilişkilerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ticaret ve gümrüklerle ilgili teknik sorunların çözümü için kurulmuş olan ve 12 Kasım 1982'den beri toplanamayan Gümrük İşbirliği Komitesi, 10. dönem toplantısını gerçekleştirdi.

1993

24–25 Şubat: 9 Kasım 1992 tarihli Ortaklık Konseyi'nde, Ortaklık Komitesi gözetimi altında çalışması kararlaştırılan teknik komitelerden Gümrük Birliği Alt Komitesi toplantısı Brüksel'de yapıldı.

15 Temmuz: Avrupa Parlamentosu PKK'yı bir terör örgütü olarak kınamıştır.

8 Kasım: Ortaklık Konseyi'nin 34. dönem toplantısı yapıldı.

1994

Temmuz: AT Komisyonu, Gümrük Birliğinin, Türkiye-AT arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşmasında belirtildiği şekilde gerçekleşmesini sağlayıcı ilkeleri tespit etmiştir.

19 Aralık: Ortaklık Konseyi'nin 35. dönem toplantısı yapıldı.

1995

6 Mart: Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi ile ilgili ve Gümrük Birliği döneminde uygulanacak usul, esas ve süreleri belirleyen 1/95 ve 2/95 sayılı kararlar Ortaklık Konseyi'nin 36. dönem toplantısında kabul edildi.

30 Ekim: Ortaklık Konseyi, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı çerçevesinde, Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin iyi işlemesi için gerekli teknik koşulları yerine getirdiğini tespit eden 37. toplantısını gerçekleştirdi.

13 Aralık: 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı (343 Kabul, 149 Ret, 36 Çekimser).

21 Aralık: AB ile Türkiye arasında, AKÇT ürünlerini kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması parafe edildi.

1996

1 Ocak: Türkiye, AB ile entegrasyonunda 22 yıl süren "Geçiş Dönemi"ni 31 Aralık 1995 tarihinde tamamlayarak, 1.1.1996 tarihi itibarıyla, tam üyelik sürecinde "Son Dönem"e, sanayi ürünlerinde ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği ile girmiştir.

7-15 Şubat: AT Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu Türkiye-Yunanistan arasındaki Kardak (İmnia) adası nedeni ile yaşanan sorunun barışçı yollardan çözümünü çağrısında bulunmuştur.

19 Şubat: Gümrük Birliği Ortak Komitesi 1 inci dönem toplantısı yapıldı.

25 Temmuz: Türkiye-AB AKÇT Anlaşması Brüksel'de imzalandı.

1 Ağustos: Türkiye-AB AKÇT Anlaşması TCRG'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

30 Ekim: AT Komisyonu hazırlamış olduğu raporda, Türkiye-AT Gümrük Birliği ilişkisinin son derece başarılı biçimde gerçekleşmekte olduğunu vurgulamıştır. Fakat raporda, Türkiye'nin ekonomik ve demokratik reformlar açısından aynı başarıyı gösteremediği; insan hakları ihlallerinin devam ettiği belirtilmiştir.

13–14 Aralık: Dublin'de gerçekleştirilen Avrupa Zirvesinde, AT'nin Türkiye ile ilişkilerini daha da geliştirmesinin önemine değinilmekle birlikte; insan hakları konusu ile Kıbrıs ve Ege sorunlarının da altı çizilmiştir.

1997

20 Mart: Ortaklık Komitesi 106 inci dönem toplantısı yapıldı.

14–16 Nisan: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 40 inci dönem toplantısı yapıldı.

24 Nisan: Ortaklık Komitesi 107 inci dönem toplantısı yapıldı.

29 Nisan: Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Lüksemburg'da toplanmış; Konsey Başkanı Türkiye'nin AT üyeliğine ehil olduğunu ve diğer tam üyeliğe başvuran ülkelerle birlikte, aynı kriterler altında değerlendirileceğini vurgulamıştır.

30 Mayıs: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 19 uncu dönem toplantısı yapıldı.

15 Temmuz: AT Komisyonu "Daha Güçlü ve Daha Geniş bir Birlik için Gündem 2000" isimli bir rapor yayımlamıştır. Bu raporda, tam üyelik başvurusu yapan 10 Doğu ve Merkezi Avrupa ülkesi ile Kıbrıs'ın, Avrupa Birliğine katılabilme konuları incelenmiştir.

15 Temmuz: AT Komisyonu, Türkiye-AT ilişkilerinin Gümrük Birliği ilişkisinin ötesinde daha da geliştirilmesi dileği ve önerisini içeren bir karar almıştır.

17 Temmuz: Avrupa Parlamentosu, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta, yaptığı askerî manevraları eleştiren bir karar almıştır.

23 Temmuz: Gümrük Birliği Ortak Komitesi 6 inci dönem toplantısı yapıldı.

30 Ekim - 27 Kasım: AT Konsey ve Komisyon yetkilileri Türkiye'ye resmi ziyaretlerde bulunmuştur.

21 Kasım: Türkiye - AT Gümrük İşbirliği Komitesi, 20. Dönem toplantısını gerçekleştirmiştir.

5 Aralık: Türkiye insan hakları, Kıbrıs, Ege gibi başlıkları içeren siyasî konuları AT ile hiçbir şekilde görüşmeyeceğini; ilişkisini Gümrük Birliği çizgisinde sürdüreceğini bildirmiştir.

12–13 Aralık: Avrupa Birliği'nin Lüksemburg'da gerçekleştirdiği devlet ve hükümet başkanları zirvesi sonucunda Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye ise aday ülkeler arasında zikredilmemiş, tam üyeliğe ehil olduğu teyit edilmiştir.

1998

1 Ocak: Türkiye ile AB arasında karşılıklı tarım tavizlerine ilişkin 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı yürürlüğe girdi.

1 Ocak: AB Konsey Dönem başkanlığı, 6 aylık bir süre ile icra edilmek üzere İngiltere'ye geçmiştir.

21 Ocak: Türkiye-AT Ekonomik ve Sosyal Karma İstişare Komitesi Brüksel'de toplanmıştır.

9–10 Şubat: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 41 inci dönem toplantısı yapıldı.

16 Şubat: Gümrük Birliği Ortak Komitesi 7. dönem toplantısı yapıldı.

3 Mart: Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak AB Komisyonu tarafından hazırlanan "European Strategy for Turkey" başlıklı belge açıklandı.

25 Mart: Komisyon ortak para birimi olan EURO'ya 1.1.1999 tarihinde geçecek ülkeleri tespit etmiştir. Bunlar Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya olmak üzere, toplam 11 üyeden oluşmaktadır.

20–22 Nisan: Türkiye-AB Karma Parlamento komisyonu 42. dönem toplantısı yapıldı.

27 Nisan: İngiltere Dışışleri Bakanının başkanlığında toplanan AB Konseyi, 25 Mayıs 1998 tarihinde yapılması öngörülen Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısını da gündeme almış ve Stratejinin uygulanması gereği vurgulanmıştır. Yunanistan Dışışleri Bakanı, vetosunu sürdüreceğini beyan etmiştir.

1–3 Mayıs: AB organlarından Ekonomik ve Mali Konsey toplantısında, ortak para birimi EURO'nun kullanımı ile ilgili Tüzüğün 1.1.1999 tarihinde yürürlüğe girişi, oybirliği ile kabul edilmiştir. Tüzük çerçevesinde 11 üye devlet, 1.1.2002 tarihinden itibaren, EURO cinsinden banknot ve madeni paraları tedavüle sokacaklardır.

19–20 Mayıs: AB Konsey Başkanı Robin Cook Türkiye'yi ziyaret ederek; Yunan vetosunun ilişkiler üzerindeki olumsuz etkisinden müteessir olduğunu dile getirmiştir.

25 Mayıs: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin, ilişkilerin seyrinden duyduğu memnuniyetsizlik nedeni ile toplanmamıştır.

22–28 Mayıs: İrlanda ve Danimarka, Kurucu Antlaşmalarda değişiklik yapan, Amsterdam Anlaşması'nı referandum yolu ile onaylamışlardır. Anlaşma, Danimarka'da %55,1, İrlanda'da ise % 61,7 olumlu oy almıştır.

28 Mayıs: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 21 inci dönem toplantısı yapıldı.

15–16 Haziran: Cardiff'de Avrupa Konseyi Zirvesi toplanarak AB'nin değişik konularını tartışmıştır.

24 Haziran: Avrupa Parlamentosu Türkiye ile siyasî diyalogun yeniden başlatılmasını vurgulayan bir raporu kabul etmiştir.

30 Haziran: Ortaklık Komitesi 108 inci dönem toplantısı yapıldı.

30 Haziran: Avrupa Merkez Bankası, Frankfurt'ta resmen kurulmuştur.

2 Temmuz: Avrupa Konseyi'nin 6 aylık dönem başkanlığı Avusturya'ya geçmiştir.

16 Temmuz: Türkiye'nin, AB'den canlı hayvan et ithalatını yasaklayan kararında değişiklik yapmaması nedeni ile AT Komisyonunun karşı tedbirleri içeren kararı onaylanmıştır (AB RG 16.07.1998,L 200).

22 Temmuz: Türkiye, AB politikasının özünü oluşturacak şekilde hazırlamış olduğu "Türkiye AB ilişkilerini Geliştirme Stratejisi" başlıklı raporunu bir nota eşliğinde, AB Komisyonu ve dönem başkanlığına(Konseye) göndermiştir.

30 Ağustos: AB'ne tam üyelik adayı olan Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Romanya ve Slovakya'nın Topluluk müktesebatına (acquis communautaire)

uyum durumunun değerlendirildiği "izleme" (screening) sürecinin 3 Nisan 1998 tarihinde başlatılan ilk aşaması tamamlanmıştır.

16 Eylül: Avrupa Parlamentosunun Muhafazakâr kanadından milletvekili McMillan Scott'un Türkiye-AB ilişkilerini konu alan raporu Avrupa Parlamentosunda tartışılmıştır.

30 Eylül: AB Komisyonu; Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ve Kıbrıs Rum Kesimi ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması amacıyla, bu ülkelerin Topluluk müktesebatına uyumunun değerlendirildiği "İzleme Raporu"nu kabul etmiştir.

19 Ekim: AB'nin Brüksel'de düzenlediği "Ticaret, Genişleme ve Çok Taraflı Sistem" konulu Konferansa 11 aday ülke ile birlikte Türkiye'de 12. aday ülke olarak davet edilmiştir.

22 Ekim: AB Komisyonu, Yunanistan vetosu nedeniyle engellenen mali desteğin verilebilmesi ve Türkiye için Avrupa Stratejisinin uygulamaya sokulabilmesi amaçlarıyla yeni bir mali işbirliği önerisi sunmuştur.

4 Kasım: AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ne üyelik için belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri ışığında kaydedilen gelişmelere ilişkin Komisyon görüşlerini içeren "İlerleme Raporu" yayımlandı.

9–10 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 43 üncü dönem toplantısı yapıldı.

10 Kasım: AB Konseyi; Kıbrıs Rum Kesimi, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya ile bakanlar düzeyinde AB'ne katılım müzakerelerini başlatmıştır.

23 Kasım: Avrupa Birliği Konsey Dönem Başkanlığı adına Avusturya, yasadışı bölücü terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın İtalya tarafından Türkiye'ye iadesi hususunda, AB'nin İtalya ile dayanışma içinde bulunduğunu belirten bir deklarasyon yayımlamıştır.

10 Aralık: TC heyeti ile Avusturya'nın Konsey Dönem Başkanlığını yaptığı AB heyeti arasında ikinci kez adalet ve içişleri konularında işbirliği toplantısı Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

15 Aralık: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 22. dönem toplantısı yapıldı.

18 Aralık: AB Komisyonu, Türkiye'deki beş ekonomik ve sosyal amaçlı proje için toplam 133 milyon ECU tutarındaki yardımın MEDA fonlarından Türkiye'ye aktarılması için gereken onayı vermiştir.

1999

1 Ocak: Avrupa Birliği'nde Tek Para (Euro) uygulamasına geçildi.

1 Ocak: Avrupa Birliği Konsey Dönem Başkanlığı Avusturya'dan Almanya'ya geçmiştir.

1 Ocak: Türkiye "Pan Avrupa Menşe Kümülsasyonu" sistemine dâhil olmuştur.

18 Ocak: Göç ve sığınma hakkı konularında Avrupa Birliğine egemenlik devrine imkân veren anayasaya değişikliğini gerçekleştirmiştir.

26 Ocak: Türkiye'deki insan hakları ihlallerini öne sürerek iki yıldan beri Türk öğrencilerin AB'nin eğitim ve gençlik programlarından yararlanmasını önleyen Avrupa Parlamentosunun Kültür, Eğitim ve Gençlik Komisyonu görüş, değişikliğine gitmiş ve bu konuda Türkiye'ye yeşil ışık yakan Alman Parlamenter Renate Heinisch'in raporunu kabul etmiştir.

18–19 Şubat: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu 44 üncü dönem toplantısı yapıldı

23 Şubat: Türkiye-AKÇT Ortak Komitesi'nin Çalışma Usullerinin kabul edildiği ilk toplantısı yapıldı.

24 Şubat: Öğrenci ve öğretim elemanlarının eğitimi ve değişimi amacına hizmet eden AB'nin "Socrates" ve "Avrupa Gençliği" programlarına Türkiye'nin de katılımı konusunda Avrupa Parlamentosunda yapılan oylamada, büyük bir çoğunlukla olumlu karar alınmıştır. Ancak bu konudaki nihai karar yetkisi Konseyin olacaktır.

26 Şubat: Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 8 inci toplantısı yapıldı.

28 Şubat: AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve gümrük birliğinin derinleştirilmesi amacını taşıyan "Türkiye için Avrupa Strateji'sinin" hayata geçirilmesi amacıyla yapılan teknik görüşmelerin üçüncüsü Bonn'da gerçekleştirilmiştir.

4–5 Mart: AB'ne dâhil 15 ülkenin Tarım Bakanları Berlin'de yapılan Avrupa Konseyi çerçevesinde toplanarak, Ortak Tarım Politikası reformu üzerinde büyük oranda uzlaşmışlar ve tarım harcamalarına bütçeden ayrılan miktarın azaltılması ve bunun oranları hususunda görüş birliğine ulaşmışlardır.

9 Mart: Türkiye'deki ve AB'deki ekonomik ve sosyal çevrelerin entegrasyon sürecinde birbirini tanıması ve anlamasına yönelik diyalog ortamının yaratılmasını amaçlayan ECOSOC Karma İstişare Komitesinin, 7. toplantısı Brüksel'de yapılmıştır.

16 Mart: Amsterdam Antlaşmasını onaylamayan son ülke olan Fransa büyük bir çoğunlukla bu anlaşmayı Parlamento'da onaylayarak onay sürecine son noktayı koymuştur.

16 Mart: AB Parlamentosu ve Komisyonu tarafından müştereken oluşturulan ve Komisyonun mali işlemlerini araştırmakla görevlendirilen "Bağımsız Uzmanlar Komitesi"nin; Komisyondaki mali işlemlerde bir dizi yolsuzluk, kötü yönetim ve kayırma (nepotizm) suçlarının işlendiğine ilişkin raporundan sonra, AB Komisyonununun 20 üyesi toplu halde istifa etmiştir.

24–25 Mart: 16 Mart 1999 tarihinde diğer 19 Komisyoner ile birlikte istifa eden Komisyon Başkanı Fransız Jacques Santer'in yerine İtalya eski Başbakanı Romana Prodi'nin 5 yıllık bir süre için atanmasına olağanüstü Berlin Zirvesinde karar verilmiştir.

24–25 Mart: Almanya'nın Berlin kentinde yapılan ve 15 AB ülkesinin devlet veya hükümet başkanlarının katıldığı olağanüstü zirvede; genişleme, ortak tarım politikası reformu, yapısal politikaların reformu, bütçe finansmanı ve AB bütçesine en fazla yardımı yapan Almanya, İsveç, Hollanda ve Avusturya'nın katkı paylarının %25 oranında azaltılması konularını içeren Gündem 2000 (Agenda 2000) üzerinde genel bir anlaşmaya varılmıştır.

30 Mart: Türkiye-AB Ortaklık Komitesi 109 uncu dönem toplantısı yapıldı.

1 Mayıs: Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girmiştir. 2 Ekim 1997 tarihinde 15 AB ülkesi tarafından imzalanan ve üye devletlerin onay sürecini geçen Amsterdam Antlaşması, 1 Mayıs 1999 tarihinden itibaren, AB'ne dâhil tüm devletlerde uygulanmaya başlamıştır.

5 Mayıs: Romano PRODI'nin Komisyon Başkanlığı'na atanması A.B. Parlamentosu tarafından onaylanmıştır.

28 Mayıs: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 23 üncü dönem toplantısı yapıldı.

3–4 Haziran: AB Konseyi Zirvesi Almanya'nın Köln kentinde toplanmıştır.

1 Temmuz: AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı Finlandiya devralmıştır.

8 Temmuz: Türkiye-AKÇT Ortak Komitesi'nin ikinci toplantısında Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması'nın Menşe Protokolü'nde Türkiye'nin 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla Pan-Avrupa Menşe Kümüldasyonu Sistemi'ne dâhil olması çerçevesinde gerekli değişiklikler yapıldı.

20 Temmuz: AB Parlamentosu Başkanlığına Bayan Fontain seçilmiştir.

4–5 Eylül: Finlandiya'da yapılan AB Dışişleri Bakanları toplantısında, deprem nedeni ile tekrar gündeme gelen Türkiye ile mali işbirliği konusu ve AB'nin genişlemesi bağlamında Türkiye'nin adaylığı ele alınmıştır.

15 Eylül: AB Parlamentosu'nca yeni Komisyon'a güvenoyu verilmiştir.

13 Ekim: AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'ne üyelik için belirlenmiş olan Kopenhag kriterleri ışığında kaydedilen gelişmelere ilişkin Komisyon görüşlerini içeren ikinci "İlerleme Raporu" yayımlandı.

19 Ekim: AB Konseyi İnsan Hakları Konusunda ilk Yıllık Raporu'nu yayınlamıştır.

26 Ekim: Adalet Divanı tarafından üye ülkelerdeki silahlı kuvvetlerin idaresi ve organizasyonu ile ilgili alınan kararlarda, kadın erkek eşitliğinin gözetilmesine dair bir karar verilmiştir.

11–12 Aralık: Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.

13 Aralık: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi 24 üncü dönem toplantısı yapıldı.

2000

1 Ocak: AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı Portekiz devralmıştır.

15 Ocak: Malta, Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ile AB'ye katılım müzakereleri Brüksel'de başlamıştır.

24–25 Ocak: Avrupa Birliği ve Türk heyetleri arasında Adalet ve İçişleri (Justice and Home Affairs) konularında katılım ortaklığı stratejisi ile malî yardımları saptama amaçlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

9 Şubat: AB Komisyonu hukukî konularda adli yardım ile ilgili bir Yeşil Belge'yi benimsemiştir.

25 Şubat: Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi 8 inci dönem toplantısı yapıldı.

23–24 Mart: AB Konseyi Olağanüstü Zirvesi Dönem Başkanı Portekiz'in Başkenti Lizbon'da toplanmıştır.

27 Mart: Adalet ve İçişleri Konseyi organize suçlarla mücadele konusunda bir eylem planını benimsemiştir.

11 Nisan: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 39 uncu dönem toplantısı yapıldı

9 Mayıs: Schuman Deklarasyonu'nun 50. yıldönümü AB kurumlarınca kutlanmıştır.

5–6 Haziran: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 45. Dönem Toplantısı yapıldı.

13 Haziran: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 25 inci dönem toplantısı yapıldı.

19–20 Haziran: Avrupa Konseyi Zirvesi Portekiz'in Feira kentinde toplanmıştır.

1 Temmuz: AB Konsey Dönem Başkanlığı'nı Fransa devralmıştır.

4 Temmuz: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 4 Temmuz 2000 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4587 sayılı Kanunla, Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Kanuna göre amaç, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik faaliyetler çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları hazırlık ve çalışmalarda iç koordinasyon ve uyumun plân ve programlara uygun olarak yönlendirilmesi ve yürütülmesini sağlamaktır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği görevine ise Büyükelçi Volkan VURAL atanmıştır.

6 Temmuz: Avrupa Parlamentosu Avusturya Hükümetini, Üye devletleri ve tüm AB kurumlarını Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını Takip Merkezi'nin faaliyetlerini desteklemeye çağırarak bir karar alınmıştır.

26 Temmuz: Avrupa Komisyonu, Türkiye için 450 Milyon EURO tutarında bir kredi finansman paketini onaylamıştır. Türkiye'ye yönelik bir özel eylem programı şeklinde olacak 450 Milyon EURO tutarındaki bu finansman 2000–2004 döneminde Avrupa Yatırım Bankası tarafından idare edilecektir.

18–28 Eylül: AB Komisyonundan bir heyet, Adalet ve İçişleri konusunda Türkiye'nin kaydettiği gelişmeleri izlemek üzere 10 günlük inceleme ziyaretinde bulunmuştur.

28 Eylül: EURO konusunda referanduma gidilen Danimarka'da halkın çoğunluğu para birliğine katılmayı reddetmiştir.

29 Eylül: AB'nin malî menfaatlerini korumak amacıyla Avrupa Savcılığı kurumu ihdas edilmiştir.

13 Ekim: Avrupa Komisyonu Türkiye için 3. İlerleme Raporu'nu açıkladı.

17–18 Ekim: Türkiye ile AB arasında Hizmetler ve Kamu Alımları alanlarında müzakerelere başlandı

8 Kasım: AB Komisyonu Türkiye hakkındaki İlerleme Raporlarından 3. Üncüsünü, Katılım Ortaklığı Belgesi Taslağı'nı ve Genişleme Stratejisi'nin açıklamıştır.

15 Kasım: Türkiye'nin ekonomik ve sosyal reform programını desteklemek amacıyla AB Komisyonu MEDA programı çerçevesinde 150 Milyon EURO tutarında olan ve 2001 yılı içerisinde ödenmesi tamamlanacak olan bir hibe yardımına onay vermiştir.

21–22 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 46. toplantısı yapıldı.

4 Aralık: Genel İşler Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı taslağını kabul etti.

7–9 Aralık: Nice'te toplanan Avrupa Konseyi, Nice Antlaşması'nı kabul ederek, üye ülkelerin genişleme sürecinde AB kurumlarındaki temsil güçlerinde değişikliğe gitti.

8 Aralık: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 10 uncu toplantısı yapıldı.

19 Aralık: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 26. dönem toplantısı yapıldı.

2001

1 Ocak: AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı İsveç devralmıştır.

2 Ocak: Yunanistan Avrupa Para Birliği'ne (EURO Zone) 12. üye ülke olarak katılmıştır.

4 Ocak: AB Konseyi Türkiye'ye 2001–2003 yılları içinde verilecek olan toplam 135 Milyon EURO tutarındaki hibeyi onaylamıştır.

18–19 Ocak: Hizmetler ve Kamu Alımları müzakerelerinin ikinci turu gerçekleştirildi.

26 Şubat: Katılım Ortaklığına ilişkin usuller ile Katılım Ortaklığı çerçevesinde ülkemizin alacağı yardımların temelini oluşturacak Çerçeve Yönetmelik Genel İşler Konseyi'nin toplantısında kabul edildi.

6–7 Şubat: AB-Türkiye Gümrükler, Vergilendirme, Uyuşturucu Trafiği ve Kara Paranın Aklanması konulu 8. Alt Komite Toplantısı Brüksel'de AB Komisyonu adına Eric Van der MEER ve Türkiye adına Büyükelçi Mümin ALANAT'ın eş başkanlığında gerçekleşmiştir.

8 Mart: Türkiye için Katılım Ortaklığı ile ilgili olarak AB Bakanlar Konseyi Karar aldı.

19 Mart: TBMM "Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı"nı kabul etti.

23–24 Mart: Avrupa Konseyi, 1. Bahar Toplantısını Dönem Başkanı İsveç'in Başkenti Stockholm'de toplanmıştır. Toplantının ana gündem maddeleri ekonomik ve sosyal konular olmuştur.

25 Mart: Danimarka, Finlandiya ve İsveç Schengen Sistemine dâhil olmuştur. AB içinde bireylerin serbestçe dolaşmalarına olanak sağlayan Schengen Sistemine halen Almanya, Avusturya, Belçika Hollanda, Lüksemburg, Fransa, İspanya Portekiz, İtalya ve Yunanistan dâhil olup, İrlanda ve İngiltere, Schengen sistemi dışında kalmayı tercih etmiştir.

1 Haziran: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 11 inci toplantısı yapıldı.

7 Haziran: İrlanda Cumhuriyeti'nde, Nice Antlaşması'nın onaylanması için yapılan referandumda, seçmenler % 54 oranında hayır oyu kullanarak bu anlaşmaya karşı çıkmışlardır.

12 Haziran: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 27. dönem toplantısı yapıldı.

15–16 Haziran: AB Konseyi Zirvesi, İsveç'in Göteborg kentinde toplanmıştır.

26 Haziran: Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 40. dönem toplantısı yapıldı.

26–27 Haziran: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 47. toplantısı yapıldı.

1 Temmuz: AB Konseyi Dönem Başkanlığını Belçika devralmıştır.

2–3 Temmuz: AB-Türkiye Gümrükler, Vergilendirme, Uyuşturucu ve Kara Para Aklama Alt Komite Toplantısı Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

5 Eylül: Avrupa Birliği Parlamentosu, Kıbrıs konusunda Jacque Paas tarafından hazırlanan raporu kabul etmiştir. Raporda Kıbrıs'ta bir çözümün bulunamayışının sorumlusu olarak Türkiye gösterilirken, 2004 yılında bir çözüm olmasa dahi Kıbrıs'ın üyeliğinin gerçekleşeceği belirtilmiştir.

12 Eylül: Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları, Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı, Avrupa Birliği Parlamentosu Başkanı ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcileri, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York, Washington ve Pennsylvania kentlerinde gerçekleştirilen terörist saldırılar ile ilgili açıkladıkları Ortak Bildiri'de, tüm Avrupa vatandaşlarının bu saldırılardan derin üzüntü duyduğunu ve olaylarda hayatlarını kaybeden kişilerin anısına 14 Eylül gününü "Yas Günü" olarak ilan etmiştir.

13 Kasım: IV. İlerleme Raporu yayınlandı.

26–27 Kasım: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 48. toplantısı yapıldı.

29 Kasım: Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nin 12. toplantısı yapıldı.

5 Aralık: Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 28. dönem toplantısı yapıldı.

14–15 Aralık: Avrupa Konseyi Belçika'nın Leaken kentinde toplanmıştır. Zirvenin sonucunda Türkiye'nin katılım müzakerelerine yaklaştığı ve AB'nin geleceği ile ilgili konvansiyon çalışmalarına katılacağı ilan edildi.

2002

1 Ocak: AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı İspanya devralmıştır.

1 Ocak: AB ülkeleri ortak para birimi olan EURO'ya geçti.

8 Ocak: Türkiye-AB Troykası 10. toplantısı Madrid'de gerçekleştirilmiştir.

24 Ocak: 110. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi toplantısı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

13–15 Şubat: AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu üyesi Günter Verheugen'in Türkiye ziyareti gerçekleşmiştir.

14 Şubat: AB mali yardımlarının yönetimi ile ilgili olarak AB Komisyonu ve Türk Hükümeti arasında Mutabakat Zaptları imzalanmış, Ulusal Fon ve Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin yapısı, işleyişi ve sorumlulukları belirlenmiştir.

19 Şubat: Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan I. Uyum Paketi (TCK, terörle mücadele ve DGM kanunlarında değişiklik getiren) yürürlüğe girmiştir.

28 Şubat: AB'nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon, ilk toplantısını Brüksel'de gerçekleştirmiştir.

1–2 Mart: İstanbul'da 5. Avrupa-Akdeniz Özel Sektör Zirvesi düzenlenmiş, 12 Akdeniz ülkesinin önde gelen özel sektör örgütleri, Akdeniz Özel Sektörü Konfederasyonu'nu (Union of Mediterranean Confederation of Enterprises-UMCE) kurma kararını imzalamışlardır.

4 Mart: AYB, Silivri'de inşa edilecek doğalgaz tesisleri projesi için TPAO'ya 90 milyon Euro tutarında kredi vermiştir.

15–16 Mart: AB Hükümet ve Devlet Başkanlarının Barselona'da gerçekleştirdiği Bahar Zirvesi'nde enerji ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi, istihdamın artırılması, esnek işgücü pazarı yaratılması, Avrupa çapında ulaşım şebekelerinin birbirine bağlanması, Ortadoğu sorunu gibi ekonomi ve dış ilişkiler konuları ele alınmıştır. Türkiye, diğer aday ülkelerle birlikte 15 Mart oturumuna katılmıştır.

19 Mart: AB üyesi ülkeler ve AB aday ülkelerinin Tarım Bakanları Ortak Toplantısı gerçekleşmiştir.

- 20 Mart:** II. Avrupa-Akdeniz Ticaret Konferansı Toledo'da yapılmıştır.
- 20–21 Mart:** AB'nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon, ikinci toplantısını gerçekleştirmiştir.
- 9 Nisan:** Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan II. Uyum Paketi (dernekler, siyasi partiler ve basın kanunları başta olmak üzere önemli yasal değişiklikler getiren) yürürlüğe girmiştir.
- 16 Nisan:** AB–Türkiye Ortaklık Konseyi 41. toplantısını Lüksemburg'da gerçekleştirmiştir.
- 22–23 Nisan:** Avrupa Akdeniz Süreci'nin 5. Dışişleri Bakanları toplantısı Valencia'da gerçekleşmiştir.
- 23–24 Mayıs:** AB'nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon, üçüncü toplantısını gerçekleştirmiştir.
- 17–18 Haziran:** Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun (KPK) 49. toplantısı Brüksel'de yapılmıştır.
- 21–22 Haziran:** Seville zirvesinde devlet ve hükümet başkanları Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformların memnuniyet verici olduğunu vurguladılar. Liderler yapılan reformların yürürlüğe sokulmasının Türkiye'nin üyelik perspektifini pekiştireceğini hatırlattılar.
- 28 Haziran:** Avrupa Birliği ile Türkiye arasında Topluluk programlarına katılımın genel ilkelerini belirlemek üzere imzalanan Çerçeve Anlaşma, 28 Haziran 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 1 Temmuz:** AB Konseyi Dönem Başkanlığı'nı Danimarka devralmıştır.
- 4 Temmuz:** Hazine Müsteşarlığı "Belediye Su ve Kanalizasyon Altyapı Programı"nın finansmanına yönelik olarak Avrupa Yatırım Bankası ile 40 milyon Euro tutarında kredi anlaşması imzalamıştır.
- 9–12 Temmuz:** Avrupa gençliğinin AB'nin geleceğine ilişkin yaklaşımlarını ortaya koyduğu Gençlik Konvansiyonu Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.
- 11–12 Temmuz:** Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi'nin 13. toplantısı Erzurum'da gerçekleştirilmiştir.
- 15 Temmuz:** Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan, çeşitli kanunlarda değişiklik öngören VI. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir.

23 Temmuz: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşması, yürürlüğe girdiği tarihin 50. yılında sona ermiştir.

3 Ağustos: Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan III. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir. TBMM’de kabul edilen yasayla, “savaş ve yakın savaş tehdidi” dışında idam cezası kaldırıldı, Kürtçe de dâhil farklı anadil ve lehçede yayına izin verildi, anadilde öğrenim serbest bırakıldı, azınlık vakıflarına gayrimenkul edinme, kendi taşınmazları üzerinde tasarrufta bulunma hakkı tanındı.

14 Ağustos: 2002 – 2005 dönemini kapsayan Katılım Öncesi Ekonomik Program Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilerek AB’ye iletilmiştir.

3 Eylül: “Türkiye ile Avrupa Birliği arasında oluşturulan Gümrük Birliği’nin Uygulamasına ilişkin Esaslar Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı” (Türkiye-AB dolaşım belgelerinin kullanım esasları ile ilgili) Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

9 Eylül: Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan’ı da içeren ve İtalya ile Türkiye’yi birbirine bağlayacak olan “VIII. Pan-Avrupa Koridoru’na ilişkin ön anlaşma imzalanmıştır.

27 Eylül: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilcisi Büyükelçi Hansjörg KRETSCHMER güven mektubunu Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet SEZER’e sunarak resmen göreve başlamıştır.

4 Ekim: Türkiye-AB Gümrük İşbirliği Komitesi’nin 29. toplantısı Ankara’da gerçekleştirilmiştir.

9 Ekim: Avrupa Komisyon, Türkiye’nin gerçekleştirdiği Anayasa değişiklikleri ile AB uyum paketinin Kopenhag kriterlerine doğru önemli adımlar olduğunu belirtti.

18 Ekim: Avrupa Yatırım Bankası’nın yeni Avrupa-Akdeniz Yatırım ve Ortaklık İmkânı’nın AB üyesi ülkelere ve 12 Akdeniz ülkesine tanıtıldığı toplantı Barselona’da gerçekleştirilmiştir.

19 Ekim: AB’nin kurumsal yapısında ve karar alma mekanizmalarında değişiklikler yapan Nice Anlaşması İrlanda’da ikinci kez yapılan referandum ile kabul edilmiştir.

24 – 25 Ekim: Olağanüstü Brüksel zirvesinde AB'ye üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanları Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporunda belirttiği reformlardan duydukları memnuniyeti dile getirdiler ve Türkiye'nin katılım müzakerelerine yaklaştığı vurgulandı. Türkiye'nin reformlara devam etmesi gerektiğini belirten sonuç bildirgesinde, Kopenhag zirvesinde, Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporunu esas alarak, Helsinki ve Seville zirvelerinin sonuç bildirgesinde belirtilen görüş ışığında, Türkiye'nin adaylığının bir sonraki aşaması konusunda karar alacaklarını bildirildi.

28 Ekim: Avrupa Anayasası Taslağı Avrupa Konvansiyonu'nun genel oturumunda Başkan Valéry Giscard d'Estaing tarafından sunulmuştur.

11–13 Kasım: 2003 yılı itibariyle başlatılan 6. Çerçeve Programı'nın tanıtımına ilişkin oturumların düzenlendiği ve katılımcı ülkelerin araştırma geliştirme çalışmalarını tanıtmaya imkânı bulduğu açılış konferansı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

20 Kasım: “Aday Ülkelerin Üyelik Yolunda İlerlemelerine İlişkin Tavsiye Kararı” Avrupa Parlamentosu raporu (Genişleme Raporu), AP'nin genişleme konulu Genel Kurul toplantısında kabul edilmiştir.

27–28 Kasım: Kopenhag'da toplanan Avrupa Akreditasyon Birliği (EA) Genel Kurulu'nda Türk Akreditasyon Kurumu TÜRKA'ın üyeliği kabul edilmiştir.

28–29 Kasım: Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi'nin 14. toplantısını gerçekleştirmiştir.

10 Aralık: Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi'nin 13. toplantısı Brüksel'de gerçekleştirmiştir.

11 Aralık: Kopenhag siyasi kriterleri ile Anayasa'ya uyum çerçevesinde hazırlanan ve çeşitli yasalarda değişiklik öngören yasa tasarısının, yürütme ve yürürlük maddeleri dışındaki tüm maddeleri, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.

12–13 Aralık: Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi sonucunda 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 itibariyle üye olmaları kararı alınmıştır. Zirve'nin Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye bölümünde Konsey'in 2004 yılı İlerleme Raporu ve Komisyon'un görüşleri ışığında, Aralık 2004 tarihli Zirve'de Türkiye'nin

Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararını alması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı belirtilmiştir.

19 Aralık: Avrupa Komisyonu Türkiye için Yapısal Uyum Yardımı kapsamındaki 75 milyon Euro'luk ikinci ödemeyi onaylamıştır.

20 Aralık: Avrupa Komisyonu Türkiye için öngördüğü 2002 yılı katılım öncesi mali yardım programını onaylamıştır. Program dâhilinde Türkiye tarafından AB üyeliğinin gerekliliklerini üstlenmeye hazırlık amacıyla tasarlanmış 18 farklı projeye 126 milyon Euro destek verileceği ifade edilmiştir.

27 Aralık: Türkiye AB Komisyonu ile Leonardo, Socrates ve Gençlik programlarının her biri için Hazırlık Tedbirleri Anlaşmaları ve Socrates Programı Pilot Uygulamaları Anlaşmasını imzalamıştır.

2003

1 Ocak: Yunanistan Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı'nı Danimarka'dan devralmıştır.

11 Ocak: IV. Uyum Paketi Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu paket başta Siyasi Partiler Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Dilekçe Kanunu olmak üzere toplam 16 ayrı yasada değişiklik yapmaktadır.

23 Ocak: AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde hazırlanan V. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir. Paket, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda AİHM kararları doğrultusunda yargılamanın iadesine gidebilme konusunda önemli değişiklikler getirmiştir. Ayrıca Beşinci Uyum Paketi ile daha önce Üçüncü Uyum Paketi'nde yer almış hükümlerin kapsamı genişletilmiştir.

31 Ocak: AB Komisyonu ile Türk Hükümeti arasında Türkiye için öngörülen 2002 katılım öncesi mali yardım programının finansman zaptı imzalamıştır. Söz konusu finansman zaptını Komisyonun adına Genişlemeden Sorumlu Üye Günter Verheugen imzalamıştır.

31 Ocak: AB Troikası (AB Dönem Başkanı Yunanistan'ın, müteakip Dönem Başkanı İtalya'nın Dışişleri Bakanları ve AB Komisyonu'nu temsilen

Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Günter Verheugen'den oluşan) Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

1 Şubat: AB'nin tarihindeki en büyük genişlemenin yolunu açarak gerekli kurumsal yapılanmayı düzenleyen Nice Antlaşması yürürlüğe girmiştir.

5 Şubat: Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) 2004 yılında tam üye olacak 10 aday ülkeye ilişkin Katılım Antlaşması metnini onaylamıştır.

13 Şubat: Arnavutluk ile AB arasında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasına ilişkin görüşmeler başlamıştır.

17 Şubat: Irak konusunda ortak bir tutum belirlenmesi amacıyla AB Dönem Başkanı Yunanistan tarafından Brüksel'de olağanüstü bir Avrupa Konseyi Zirvesi düzenlenmiştir.

21 Şubat:

Hırvatistan AB üyeliği için resmi başvurusunu Avrupa Konseyi Başkanlığı'na sunmuştur.

24 Şubat: Üçüncü AB-Fas Ortaklık Konseyi toplantısında Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ikili ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla alt komitelerin oluşturulmasına karar verilmiştir. Alınan bu karar sonucunda ilk defa AB ile bir güney Akdeniz ülkesi arasında alt komiteler kurulmuştur.

1 Mart: AB-Lübnan arasındaki Ara Anlaşma yürürlüğe girdi.

9 Mart: Malta AB üyeliği için referanduma düzenlemiştir. Maltalılar referandum sonucunda AB üyeliğine evet demiştir.

13 Mart: Türkiye-AT Ortaklık Komitesi'nin 111. toplantısı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

19 Mart: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Genişletilmiş Başkanlık Divanı toplantısı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

20–21 Mart: Avrupa Konseyi Brüksel Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve toplantısı sonucunda Lizbon reform programına ilişkin öncelikli amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek için çeşitli yönlendirmeler ve belirli önlemler üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

23 Mart: Slovenya'da Avrupa Birliği ve NATO üyeliği referandumla kabul edilmiştir.

26 Mart: Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Türkiye için gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi taslak metnini ve katılım öncesi mali yardıma ilişkin önerisini sunmuştur.

26 Mart: Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Bulgaristan ve Romanya için gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi taslak metnini ve katılım öncesi mali yardıma ilişkin önerisini sunmuştur.

26–27 Mart: AB-Akdeniz işbirliği çerçevesinde Barselona Süreci İzleme Komitesi Brüksel’de toplanmıştır.

2 Nisan: Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) arasında toplam 350 milyon Euro tutarında iki kredi anlaşması yapılmıştır.

7–8 Nisan: Türkiye-Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesi 15. toplantısını İstanbul’da gerçekleştirmiştir.

9 Nisan: Avrupa Parlamentosu Strazburg’da yapılan oturumda, Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi’nde katılım müzakerelerini tamamlayan 10 aday ülkenin Birliğe katılımını onaylamıştır.

12 Nisan: Macaristan’da yapılan referandum sonucunda AB’ye katılım kararı alınmıştır.

15 Nisan:

Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi’nin 42. toplantısı Lüksemburg’da yapılmıştır. Toplantıda Avrupa Birliği tarafı Türkiye’ye gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi’ni sunmuştur.

19 Nisan: Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde AB Komisyonu kurulmuştur. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım sürecine ilişkin gelişmeleri izlemek ve müzakere etmekle görevlendirilen söz konusu Komisyon aynı zamanda TBMM’ye sunulan kanun tasarısı ve teklifler ile kanun hükmünde kararnamelerin AB mevzuatına uygunluğunu inceleyecek ve ihtisas komisyonlarına görüş sunacaktır.

10–11 Mayıs: Litvanya’da yapılan referandum sonucunda AB’ye katılım kararı alınmıştır.

12 Mayıs: Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi toplantısında Hollandalı Parlamenter Arie Oostlander tarafından hazırlanan Türkiye’ye

ilişkin taslak rapor, üzerinde önemli değişiklikler yapılmasının ardından kabul edilmiştir.

17–18 Mayıs: Slovakya'da yapılan referandum sonucunda AB'ye katılım kararı alınmıştır.

19 Mayıs: Türkiye için Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı ile ilgili olarak AB Bakanlar Konseyi Karar aldı.

5 Haziran: Avrupa Halk Partisi-Hıristiyan Demokrat Grup üyesi Arie Oostlander tarafından Türkiye'ye ilişkin olarak hazırlanan rapor Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

6 Haziran:2004 yılı Mayıs ayında AB tam üyesi olacak aday ülkelerin Avrupa Ekonomik Alanına katılımlarına ilişkin 9 Ocak 2003 tarihinde başlayan müzakereler tamamlanmıştır.

7–8 Haziran: Polonya'da yapılan referandum sonucunda AB'ye katılım kararı alınmıştır.

13–14 Haziran: Çek Cumhuriyeti'nde yapılan referandum sonucunda AB'ye katılım kararı alınmıştır.

14 Haziran: GKRY Katılım Antlaşması'nı onaylamıştır.

16–17 Haziran: AB –Türkiye Karma Parlamento Komisyonu 50. toplantısını İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Toplantıda Türkiye-AB ilişkilerinin yanı sıra Türkiye'nin AB'ye katılımının önündeki sorunlar, Türkiye için katılım öncesi stratejisinin uygulanması, Avrupa'nın geleceğine ilişkin konvansiyon çalışmaları ve Avrupa Parlamentosu ile TBMM arasındaki işbirliği görüşülmüştür.

19–20 Haziran: Avrupa Konseyi Zirvesi Selanik'te gerçekleştirilmiştir. Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı'nın Yunanistan'dan İtalya'ya devredildiği Zirve'ye aday ülkeler gözlemci olarak katılmıştır. Zirve'de Türkiye, Başbakan ve Dışişleri Bakanı tarafından temsil edilmiştir.

21 Haziran:

Avrupa Birliği-Balkan Ülkeleri Zirvesi Porto Carras'da gerçekleştirilmiştir. Zirve'de Balkan ülkelerinin üyelik kriterlerini karşılamaları halinde Birliğe tam

üye olabilecekleri belirtilerek söz konusu ülkelerin üyelik perspektifi teyit edilmiştir.

19 Temmuz: Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan, çeşitli kanunlarda değişiklik öngören VI. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir.

24 Temmuz: 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi ışığında güncelleştirilmiş olan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı yürürlüğe girmiştir.

7 Ağustos: Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan, çeşitli kanunlarda değişiklik öngören VII. Uyum Paketi yürürlüğe girmiştir.

15 Ağustos: Türkiye tarafından hazırlanan 2003–2006 dönemine ilişkin 3. Katılım Öncesi Ekonomik Program Avrupa Komisyonu'na sunulmuştur.

14 Eylül: İsveç, yapılan referandum sonucunda Ekonomik ve Parasal Birliğe katılmayı reddetmiştir.

14 Eylül: Estonya'da yapılan referandum sonucunda AB'ye katılım kararı alınmıştır.

20 Eylül: Letonya'da yapılan referandum sonucunda AB'ye katılım kararı alınmıştır.

4 Ekim: Hükümetlerarası Konferans, Avrupa Birliği Anayasası için Roma'da çalışmalarına başlamıştır. Hükümetlerarası Konferans'ta, AB'ye üye ve aday ülkelerin hükümet ve parlamento temsilcileri ile Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu temsilcilerinin katıldığı Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon tarafından hazırlanan Anayasal Antlaşma Taslağı'na son halinin verilmesi hedeflenmiştir.

8 Ekim: Avrupa Birliği'nden sağlanacak mali yardımların etkin bir şekilde kullanılabilmesi için kurulan Merkezi Olmayan Mali Yapılanma onaylanmış böylece AB mali yardımlarının yönetimi Türkiye'ye geçmiştir.

16–17 Ekim: Avrupa Birliği Brüksel Zirvesi ve 15 Birlik üyesinin yanı sıra 1 Mayıs 2004 tarihinde AB tam üyesi olacak 10 aday ülke ile Romanya, Bulgaristan ve Türkiye'nin gözlemci statüsü ile katıldığı Hükümetlerarası Konferans toplantısı gerçekleştirilmiştir.

28 Ekim: Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi'nin 14. toplantısı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir.

5 Kasım: AB Komisyonu Türkiye'nin üyelik yönünde attığı adımları siyasi, ekonomik ve müktesebat uyumu kriterleri açısından değerlendiren 2003 Türkiye İlerleme Raporunu ve Strateji Belgesi'ni yayınlamıştır.

28–29 Kasım: AB Bakanlar Konseyi toplantısı Napoli'de yapılmıştır.

2–3 Aralık: Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu'nun 51. toplantısı Brüksel'de yapılmıştır.

8 Aralık: AB Genel İşler Konseyi Brüksel'de toplanmıştır.

12–13 Aralık: Avrupa Birliği Zirve toplantısı Brüksel'de gerçekleşmiştir. Konsey, Komisyon'un raporu ve tavsiyeleri temelinde, 2004 Aralık ayında yapılacak olan Zirve'de alınacak karar ışığında Türkiye ile birlikte çalışacağı taahhüdünü vurgulamıştır. Ayrıca Konsey, tam üyelik müzakerelerine başlanabilmesi için yapılan hazırlıklar çerçevesinde kaydedilen önemli ilerlemelere dayanarak Türkiye'yi teşvik ettiğini vurgulamaktadır.

22 Aralık: Hazırlık faaliyetleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda sürdürülen Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004–2006) kabul edilmiştir.

2004

9 Ocak: İdam cezasının kaldırılmasını öngören Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. protokolü Türkiye tarafından Strazburg'da imzalandı.

9 Şubat: İnterreg III/A kapsamında Türkiye-Yunanistan Sınır Ötesi İşbirliği Programı onaylandı.

18 Şubat: Teknolojik Yenilik, Eğitim ve Araştırma Programları Alt Komite toplantısı yapılmıştır.

25–26 Mart: Avrupa Birliği Zirve toplantısı Brüksel'de gerçekleştirilmiştir. Konsey, BM Güvenlik Konseyi çözümleri ışığında Kıbrıs sorununa kalıcı bir çözüm bulunması konusunda gösterdiği desteğin altını çizmiştir. Ayrıca, Terörle Mücadele Bildirisi yayımlanmıştır.

31 Mart: Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programının stratejik çerçevesi tamamlandı.

1 Nisan: Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye hakkında Arie Oostlander'in Raporu onaylandı.

6–7 Nisan: 52. Karma Parlamento Komisyonu toplantısı İzmir'de gerçekleşti.

15 Nisan: Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında Türkiye'nin AB Eğitim ve Gençlik Programlarına katılımına ilişkin Mutabakat Zaptı imzalandı.

24 Nisan: Kıbrıs'ta referandum yapılmıştır. Kıbrıs Türk halkının yüzde 64,9'u Annan Planını onaylarken Kıbrıs Rum kesiminde ise halkın yüzde 75.83'ü planı reddetti.

29 Nisan: Avrupa Birliği Konseyi Kıbrıs Tüzüğü'nü onaylamıştır. Tüzükle, Kıbrıs'ta yapılan referandumun ardından sorunun çözüme ulaşmaması üzerine mevcut duruma ve özellikle malların dolaşımına ilişkin önlemler alındı.

1 Mayıs: Avrupa Birliği'nin 10 yeni üyeyi kapsayan (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta, GKRY) Beşinci Genişleme gerçekleşmiştir.

6 Mayıs: Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi 15. dönem toplantısı yapılmıştır.

7 Mayıs: Anayasa Reform Paketi TBMM'de kabul edildi.

17–18 Haziran: Türkiye'nin reform sürecinde gösterdiği ilerlemeleri takdirle karşıladığını belirtmiştir. 2004 yılı sonunda gerçekleşecek Zirve toplantısında, Komisyonun Türkiye için hazırladığı ilerleme raporu ve tavsiye kararlarına dayanarak, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar vermesi durumunda, Türkiye ile katılım müzakerelerine gecikmeden başlanacağı teyit edilmiştir.

22 Haziran: Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi Türkiye üzerindeki denetim sürecini sona erdirdi.

1 Temmuz: Hollanda AB dönem başkanlığını üstlendi.

6 Temmuz: Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Sosyal Politika Alt Komite toplantısı yapılmıştır. 7 Temmuz: Avrupa Komisyonu Kıbrıslı Türklerin izolasyonunu sona erdirmek için kapsamlı öneriler açıkladı.

27–28 Temmuz: Tarım ve Balıkçılık Alt Komite toplantısı yapılmıştır.

6 Ekim: Avrupa Komisyonu, 2004 Türkiye İlerleme Raporu ve rapora bağlı tavsiye belgesini yayımladı. Söz konusu belgelerde Türkiye'nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığı belirtilerek, birliğe katılım müzakerelerinin başlatılması tavsiyesinde bulunuldu.

12–13 Ekim: Ulaştırma, Çevre, Enerji ve Trans-Avrupa Şebekeleri Alt Komite toplantısı yapılmıştır.

29 Kasım: Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) Yüksek Planlama Kurulunun 2004/89 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

29–30 Kasım: Karma Parlamento Komisyonu Heyeti'nin Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi'nin 18. toplantısına katıldı.

15 Aralık: Parlamenter Camiel Eurlings tarafından hazırlanan Türkiye Raporu Avrupa Parlamentosunun Strazburg'ta yaptığı toplantıda kabul edildi. Avrupa Parlamentosunda yapılan oylama sonucu 407 evet, 262 hayır ve 29 çekimser oy çıktı.

16–17 Aralık: AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinin Brüksel'de yapmış olduğu Zirve Toplantısında Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verildi ve 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlaması öngörüldü.

2005

1 Ocak: Lüksemburg dönem başkanı oldu.

7 Mart: AB-Türkiye Troyka toplantısı Ankara'da gerçekleşti. Toplantıda siyasi kriterlere uyum öncelikli olmak üzere Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler gözden geçirildi.

1 Haziran: Türk ceza sisteminde köklü değişiklikler getiren Yeni Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girerek AB uyum sürecine ilişkin önemli bir adım daha atıldı.

13 Haziran: Lüksemburg'da toplanan AB Dışişleri Bakanları, Ankara Anlaşması'nı 10 yeni üyeyi kapsayan kapsayacak şekilde genişleten Protokolü onaylandı.

16–17 Haziran: AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde Türkiye'ye ilişkin doğrudan bir ifade yer almamakla birlikte, önceki Zirve Kararlarına atıfta bulunarak, bu kararların tam olarak uygulanması gerektiğini vurgulandı.

29 Haziran: Avrupa Komisyonu, 2005 yılı içinde Türkiye'ye yönelik olarak hazırlanması öngörülen belgelerden, "Türkiye İçin Katılım Müzakereleri Çerçevesi Taslağı"nı açıkladı. Taslakta, müzakereleri düzenleyen genel ilkeler, müzakerelerin içeriği, müzakere prosedürleri ve müzakere başlıklarına ilişkin taslak liste yer aldı.

18 Temmuz: AB Dışişleri Bakanları Konseyi Brüksel'de toplandı. Ayrıca Genişlemeden sorumlu Komisyon üyesi Olli Rehn Türkiye'nin üyelik müzakerelerine yönelik çerçeveyi belirleyen Komisyon önerisini Konsey'e sunmuştur. Ancak, Türkiye'nin Katma Protokolü 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişletecek olan protokolü henüz imzalamaması nedeniyle çerçevenin tartışılması 1–2 Eylül'de yapılacak olan gayri resmi Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'ne bırakıldı.

1 Temmuz: İngiltere dönem başkanı oldu.

30 Temmuz: Türkiye, AB ile ilişkilerinin hukuki temelini oluşturan 1963 tarihli Ankara Antlaşması'nı, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyesi olan 10 ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten "Ek Protokol"ü imzaladı. Türkiye bu imzayı takiben, Ek Protokol'ü imzalamasının, Protokol'de "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla ifade edilen Rum Kesimi'ni tanıdığı anlamına gelmeyeceğine yönelik deklarasyonu yayınladı.

21 Eylül: AB Kıbrıs konusunda yayınladığı karşı deklarasyon ile Kıbrıs'ta sadece tek bir yasal hükümetin tanındığı, Türkiye'nin Kıbrıs'ı üye olmadan önce değil müzakere sürecinde tanınması, liman ve havaalanlarını Rumlar'a açması gerektiği vurgulandı.

3 Ekim: Lüksemburg'ta toplanan AB Genel İşler ve Dışilişkiler Konseyi, Aralık 2004 tarihinde AB Devlet ve Hükümet Başkanları Toplantısı Sonuç Bildirgesinden aldığı yetki ile Türkiye ile AB'ye üyelik müzakereleri çerçeve belgesini onayladı.

20 Ekim: Avrupa Birliğine Katılım Müzakerelerinin başlamasının hemen ardından belirli bir takvim içerisinde bir yılda tamamlanması planlanan Tarama Süreci, 25. Fasıl olan Bilim ve Araştırma konusunda 20 Ekim 2005 tarihinde Brüksel'de yapılan Tanıtıcı Tarama Toplantısı ile başlamıştır.

25 Ekim: Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü Genel Müdürü Nikolaus van der Pas ve Avrupa Birliği Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi Oğuz Demiralp Kültür 2000 Programına Türkiye'nin katılımı konulu Mutabakat Zabtını 25 Ekim 2005 tarihinde imzaladılar.

26 Ekim: 26. Fasıl olan Eğitim ve Kültür konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

2 Kasım: 5. Fasıl olan Kamu Alımları konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

8–9 Kasım: 8. Fasıl olan Rekabet Politikası konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

14 Kasım: 25. Fasıl olan Bilim ve Araştırma konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

16 Kasım: 26. Fasıl olan Eğitim ve Kültür konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

21–22 Kasım: 3. Fasıl olan İş Kurma Hakkı ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

25 Kasım: 4. Fasıl olan Sermayenin Serbest Dolaşımı konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

28 Kasım: 5. Fasıl olan Kamu Alımları konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

01–02 Aralık: 8. Fasıl olan Rekabet Politikası konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

05–08 Aralık: 11. Fasıl olan Tarım ve Kırsal Kalkınma konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

19–20 Aralık: 3. Fasıl olan İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

2 Aralık: 4. Fasıl olan Sermayenin Serbest Dolaşımı konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

2006

1 Ocak: Avusturya dönem başkanı oldu.

16–20 Ocak: 1. Fasıl olan Malların Serbest Dolaşımı konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

17 Ocak: Türkiye Cumhuriyeti ile Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı" 17 Ocak 2006 tarih ve 15671/05 sayı ile kabul edildi.

23–25 Ocak: 24. Fasıl olan Adalet, Özgürlük ve Güvenlik konusundaki Tanıtıcı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

23–26 Ocak: 11. Fasıl olan Tarım ve Kırsal Kalkınma konusundaki Ayrıntılı Tarama Toplantısı Brüksel'de yapıldı.

Müzakere Çerçeve Belgesi¹²³

Müzakerelere İlişkin İlkeler

1. Müzakereler Türkiye'nin kendi başarısına dayanır ve müzakerelerin hızını Türkiye'nin üyelik koşullarını yerine getirmede kaydettiği ilerleme belirler. Konseyin durumu düzenli olarak izleyebilmesi için, Dönem Başkanlığı veya Komisyon, gerektiğinde Konseyi ayrıntılı bir şekilde bilgilendirir. Birlik, uygun zamanda, müzakerelerin sonuçlandırılması için gerekli koşulların yerine getirilip getirilmediğine karar verir. Bu, Komisyon tarafından hazırlanacak olan ve 6 numaralı paragrafta listelenen koşulların Türkiye tarafından yerine getirildiğini teyit eden bir rapora dayanarak yapılır.

2. Aralık 2004 tarihli Zirvede kararlaştırıldığı gibi, bu müzakereler Avrupa Birliği Antlaşmasınının 49'uncu maddesine dayanmaktadır. Müzakerelerin ortak hedefi üyeliktir. Bu müzakereler, sonucu önceden garanti edilemeyen ucu açık bir süreçtir. Birliğin absorbe etme kapasitesi de dâhil, tüm Kopenhag kriterleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır.

3. Genişleme, Birliğin ve üye devletlerin angaje olduğu sürekli gelişme ve bütünleşme sürecini güçlendirmelidir. Birliğin uyumunu ve etkililiğini korumak için her türlü çaba gösterilmelidir. 1993 Kopenhag Zirvesinin Sonuç Bildirgesi uyarınca, Birliğin, Avrupa bütünleşmesine ilişkin ivmesini koruyarak Türkiye'yi absorbe etme kapasitesi, hem Birliğin, hem de Türkiye'nin genel çıkarı açısından önemli bir mülahazadır. Komisyon, müzakere sürecinde bu kapasiteyi, bu üyelik koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin Konsey tarafından yapılacak değerlendirmeye esas teşkil etmek üzere, Ekim 2004 tarihli Türkiye'nin Üyelik Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar Hakkında Raporda (Etki Raporu) ortaya konan tüm konuları kapsayacak şekilde izler.

¹²³ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnternet, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/muzakere/cerceve.pdf>, Erişim 1.12.2006

4. Müzakereler, Türkiye'nin, 1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenen, daha sonra büyük bir bölümü Avrupa Birliği Antlaşmasınının 6(1)'nci maddesine dercedilen ve Temel Haklar Şartında beyan edilen siyasi kriterleri yeterli derecede karşılmasına dayanarak başlatılır. Birlik, Türkiye'den, reform sürecini sürdürmesini ve Avrupa içtihat hukuku da dâhil olmak üzere, özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gibi ilkeler bakımından daha fazla gelişme kaydetme yönünde çaba sarf etmesini; özellikle işkence ve kötü muamele ile mücadelede sıfır tolerans politikalarına ve ifade özgürlüğü, din özgürlüğü, kadın hakları, sendikal haklar da dâhil ILO standartları ve azınlık hakları ile ilgili hükümlerin uygulanmasına ilişkin mevzuatı ve uygulama tedbirlerini konsolide etmesini ve genişletmesini beklemektedir. Birlik ve Türkiye, yoğun siyasi diyaloglarını sürdürecektir. Söz konusu alanlarda kaydedilen ilerlemenin geri dönülmezliğini ve bu ilerlemenin özellikle temel özgürlüklere ve insan haklarına tam saygı gösterilmesi bakımından eksiksiz ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla, kaydedilen ilerleme, bu konuda Konseye düzenli rapor sunmaya davet edilen Komisyon tarafından, 2004 tarihli Etki Raporu, Tavsiye Metni ve İlerleme Raporunda işaret edilen sorunlu hususların tümüne yer vermek suretiyle yakından izlenmeye devam edilir.

5. Türkiye'de, Birliğin temelini oluşturan özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin ciddi ve sürekli olarak ihlal edilmesi durumunda, Komisyon kendi inisiyatifiyle veya üye devletlerin üçte birinin talebi üzerine müzakerelerin askıya alınmasını tavsiye eder ve müzakerelerin tekrar başlatılması için gerekli koşulları önerir. Konsey, böyle bir tavsiye üzerine, Türkiye'yi de dinledikten sonra, nitelikli çoğunlukla, müzakerelerin askıya alınıp alınmamasını ve tekrar başlatılması için gerekli koşulları karara bağlar. Üye devletler, Hükümetlerarası Konferansta, oybirliği genel kuralına hâle gelmeksizin, Konsey kararı doğrultusunda hareket eder. Avrupa Parlamentosu bilgilendirilir.

6. Müzakerelerin ilerlemesini, ekonomik ve sosyal yakınsama ve Komisyonun 2'nci paragrafta belirtilen raporları çerçevesinde, Türkiye'nin katılıma hazırlık

yönünde kaydettiği gelişme yönlendirir. Bu ilerleme, özellikle aşağıdaki koşullara göre ölçülür:

Üyelik koşullarını ortaya koyan aşağıda belirtilen Kopenhag Kriterleri:

Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygı gösterilmesini ve azınlıkların korunmasını teminat altına alan kurumların istikrarı;

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ve Birlik içindeki rekabet baskısı ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi;

Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına bağlılık da dâhil, üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri üstlenme kapasitesi ve müktesebatı etkili bir şekilde uygulayacak ve yürütecek idari kapasite;

Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılığı ve mevcut sınır anlaşmazlıklarını, gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanının yargılama yetkisi de dâhil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca ihtilafların barışçıl yollardan halli ilkesine uygun olarak çözme taahhüdü;

Türkiye'nin, kapsamlı bir çözüm için elverişli bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmak üzere atılacak adımlar da dâhil olmak üzere, Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler çerçevesinde ve Birliğin dayandığı ilkeler doğrultusunda kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki çabalara destek vermeye devam etmesi ve Türkiye ile Kıbrıs Cumhuriyeti de dâhil tüm AB üyesi devletler arasındaki ikili ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmesi;

Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşmasından ve bu Anlaşmayı tüm yeni AB üyesi devletlere teşmil eden Ek Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini (özellikle AB-Türkiye gümrük birliği ile ilgili olanlar) yerine getirmesi ve düzenli bir şekilde gözden geçirilen Katılım Ortaklığı Belgesinin uygulanması.

7. Katılım sürecinde, Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı politikaları ve uluslararası kuruluşlardaki tutumlarını (bu kuruluşlara ve düzenlemelere tüm AB üyesi devletlerin taraf olması ile ilgili olanlar da dâhil), Birlik ve üye

devletler tarafından kabul edilen politikalar ve tutumlar ile aşamalı olarak uyumlaştırması gerekmektedir.

8. Katılım müzakerelerine paralel olarak, Birlik, Türkiye ile yoğun bir siyasi diyalog ve sivil toplum diyalogu içine girer. Kapsayıcı sivil toplum diyalogunun amacı, özellikle Avrupa vatandaşlarının katılım sürecine desteğini temin etmek üzere, insanları bir araya getirerek karşılıklı anlayışı geliştirmektir.

9. Türkiye, diğer katılım müzakerelerinin sonuçlarını, Birliğe katıldığı tarihteki mevcut halleriyle kabul etmek zorundadır.

Müzakerelerin Esası

10. Katılım, Birlik müktesebatı olarak bilinen, Birlik sistemine ve Birliğin kurumsal çerçevesine bağlanan hak ve yükümlülüklerin kabulünü gerektirir. Türkiye bu müktesebatı, katılım tarihindeki haliyle uygulamak zorundadır. Ayrıca, katılım, mevzuat uyumuna ilaveten, müktesebatın zamanında ve etkili olarak uygulanmasını da gerektirir. Müktesebat sürekli olarak gelişmekte olup, aşağıdakileri içermektedir:

- Birliğin temelini oluşturan Antlaşmaların içeriği, ilkeleri ve siyasi hedefleri;
- Antlaşmalar uyarınca kabul edilen mevzuat ve kararlar ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanının kararları;
- Birlik çerçevesinde kabul edilen hukuken bağlayıcı olan veya olmayan diğer işlemler (örneğin, kurumlararası anlaşmalar, ilke kararları, bildirimler, tavsiyeler, kılavuzlar);
- ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, deklarasyonlar, sonuç bildirgeleri ve diğer işlemler;
- adalet ve içişleri çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, imzalanan sözleşmeler, ilke kararları, bildirimler ve diğer işlemler;
- Topluluklar tarafından veya Topluluklar ve üye devletler tarafından birlikte akdedilen uluslararası anlaşmalar ve üye devletlerin Birlik faaliyetlerine ilişkin olarak aralarında akdettikleri uluslararası anlaşmalar.

Türkiye'nin, katılımından uygun bir zaman önce müktesebatın Türkçe'ye tercüme edilmesi ve katılımıyla birlikte AB kurumlarının gerektiği gibi işlemesi için ihtiyaç duyulan yeterli sayıda tercüman ve mütercim yetiştirmesi gerekmektedir.

11. Türkiye'nin bir üye devlet olmasının getireceği tüm hak ve yükümlülükler, Türkiye ve Topuluklar arasındaki mevcut tüm ikili anlaşmaların ve Türkiye tarafından akdedilmiş üyelik yükümlülükleriyle bağdaşmayan tüm diğer uluslararası anlaşmaların sona erdirilmesini gerektirir. Ortaklık Anlaşmasının müktesebattan farklılık gösteren hükümleri, katılım müzakerelerinde emsal teşkil etmez.

12. Müktesebattan kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin Türkiye tarafından üstlenilmesi, müktesebatta spesifik uyarlamalar yapılmasını gerektirebilir ve istisnai olarak, katılım müzakereleri sırasında belirlenmesi gereken geçici tedbirlerin alınmasına neden olabilir. Gerekli hallerde, müktesebatta yapılacak spesifik uyarlamalar, üye devletlerin söz konusu müktesebatı kabul ederken uyguladıkları o müktesebata özgü ilkeler, kriterler ve parametreler temelinde ve Türkiye'nin özellikleri de dikkate alınarak karşılaştırılır. Birlik, Türkiye tarafından yapılan geçiş düzenlemesi taleplerini, bunların süre ve kapsam bakımından sınırlı olması ve müktesebatın uygulanması için açıkça belirlenmiş aşamaları içeren bir planla desteklenmesi kaydıyla kabul edebilir. İç pazarın genişletilmesiyle bağlantılı alanlarda, düzenleyici tedbirler hızlı bir biçimde uygulanmaya konmalı ve geçiş süreleri kısa ve az olmalıdır; büyük mali harcamalar yapılması da dâhil, önemli çaba gerektiren kayda değer uyarlamaların gerektiği durumlarda, uyuma yönelik süregelen, ayrıntılı ve bütçelendirilmiş bir planın parçası olarak uygun geçiş düzenlemeleri öngörülebilir. Her halükarda, geçiş düzenlemeleri Birliğin kurallarına ve politikalarına değişiklik getirmemeli, bunların düzgün işleyişini aksatmamalı ve rekabetin önemli ölçüde bozulmasına neden olmamalıdır. Bu bağlamda, Birliğin ve Türkiye'nin çıkarları dikkate alınmalıdır. Uzun geçiş süreleri, derogasyonlar, spesifik düzenlemeler veya daimi korunma hükümleri (yani, korunma tedbirlerinin alınmasına dayanak teşkil eden, daimi surette ileri sürülebilecek hükümler) öngörülebilir. Komisyon, gerektiğinde bu hükümleri,

kişilerin serbest dolaşımı, yapısal politikalar veya tarım gibi alanlarda hazırlayacağı önerilere dâhil eder. Ayrıca, kişilerin serbest dolaşımının nihai olarak gerçekleştirilmesine ilişkin karar alma süreci, üye devletlere azami rol verilmesine imkân sağlamalıdır. Geçiş düzenlemeleri veya korunma hükümleri, rekabete ve iç pazarın işleyişine olan etkilerine göre gözden geçirilmelidir. Müktesebatta yapılması gereken ayrıntılı teknik uyarlamaların katılım müzakereleri sırasında belirlenmesi gerekmemektedir. Bunlar, Türkiye ile işbirliği halinde hazırlanır ve katılım tarihinde yürürlüğe girmeleri amacıyla Birlik kurumları tarafından uygun bir zamanda kabul edilir.

13. Türkiye'nin katılımının mali veçheleri, ilgili Mali Çerçeve kapsamında ele alınmalıdır. Bunun sonucu olarak, Türkiye'nin katılımı önemli mali sonuçlar yaratabileceğinden, müzakereler, bu konuda gerek duyulabilecek mali reformlarla birlikte ancak 2014 yılından sonraki dönemi kapsayan Mali Çerçevenin oluşturulmasından sonra tamamlanabilecektir. Yapılacak düzenlemeler, mali yüklerin tüm üye devletler arasında adil biçimde paylaşılmasını temin etmelidir.

14. Türkiye, katılımdan itibaren, derogasyon almış bir üye devlet olarak ekonomik ve parasal birliğe iştirak eder ve gerekli koşulları yerine getirdiğine ilişkin bir değerlendirme temelinde alınacak Konsey kararını takiben Euro'yu ulusal para birimi olarak kabul eder. Bu alandaki müktesebatın geri kalanı, katılımdan itibaren tam olarak uygulanır.

15. Özgürlük, adalet ve güvenlik alanına ilişkin olarak, AB üyeliği, Türkiye'nin katılımı ile birlikte, Schengen müktesebatı da dâhil, bu alandaki müktesebatı tümüyle üstlenmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte, bu müktesebatın bir bölümü, Türkiye'de ancak, Türkiye'nin hazır olma durumu hakkında yapılacak ilgili Schengen değerlendirmesi temelinde, iç sınırlarda kişilere uygulanan kontrollerin kaldırılmasına yönelik olarak alınacak bir Konsey kararından sonra uygulanır.

16. AB, nükleer güvenliğin tüm veçheleri de dâhil olmak üzere, yüksek seviyede bir çevre korumasının önemine dikkat çeker.

17. Müktesebatın tüm alanlarında, Türkiye, müktesebatı etkili bir şekilde uygulamak veya duruma göre katılımdan makul bir süre önce etkili bir şekilde uygulayabilmek amacıyla, kurumlarını, yönetim kapasitesini, idari ve yargısal sistemlerini, hem ulusal hem de bölgesel düzeyde, Birlik standartlarına yükseltmelidir. Daha genel anlamda, bu, etkin ve tarafsız bir kamu hizmeti üzerine kurulmuş iyi işleyen ve istikrarlı bir kamu yönetimini ve bağımsız ve etkin bir yargı sistemini gerektirmektedir.

Müzakere Usulleri

18. Müzakerelerin esasları, tüm üye devletlerin ve aday ülkenin katıldığı bir Hükümetlerarası Konferansta ele alınır.

19. Komisyon, Türk makamlarına müktesebatı açıklamak, spesifik alanlarda müzakerelerin açılması için Türkiye'nin hazırlık durumunu değerlendirmek ve müzakerelerde gündeme gelme ihtimali yüksek konulara ilişkin ön verileri elde etmek üzere, tarama olarak adlandırılan, müktesebatın incelenmesine ilişkin resmi bir süreç başlatır.

20. Müktesebat, tarama ve müteakip müzakereler için, her biri spesifik bir politika alanını kapsayan belli sayıda başlıklara bölünür. Bu başlıkların bir listesi Ek'te yer almaktadır. Spesifik müzakere başlıklarından birinde Türkiye veya AB tarafından belirtilen herhangi bir görüş, hiçbir surette diğer başlıklara ilişkin olarak benimsenebilecek pozisyonları etkilemez. Ayrıca, müzakerelerin seyri sırasında spesifik müzakere başlıklarında varılan anlaşmalar, kısmi bile olsalar, bütün müzakere başlıkları için genel bir anlaşmaya varılıncaya kadar, nihai olarak değerlendirilemez.

21. Komisyonun Türkiye için hazırladığı İlerleme Raporlarına ve özellikle tarama sırasında elde ettiği bilgilere dayanarak, Konsey, Komisyonun önerisi üzerine oybirliğiyle hareket ederek, her bir başlığın geçici olarak kapanması ve gerektiğinde açılması için performans kriterleri belirler. Birlik bu kriterleri Türkiye'ye bildirir. Bu kriterler, müzakere başlığına bağlı olarak, özellikle, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığına, müktesebata uyum sağlanmasına ve müktesebatın kilit unsurlarının uygulanmasında yeterli bir idari ve yargısal kapasitenin varlığını ortaya koyacak şekilde tatmin edici bir başarı

kaydedilmesine ilişkin olacaktır. Söz konusu kriterler, ilgili hallerde, Ortaklık Anlaşması kapsamındaki taahhütlerin, AB-Türkiye gümrük birliğine ilişkin olanlar ve müktesebat kapsamındaki yükümlülükleri yansıtanlar başta olmak üzere, yerine getirilmesini de içerecektir. Müzakerelerin uzun bir süreye yayılması veya yeni unsurları (yeni müktesebat gibi) kapsama almak için müzakere başlıklarından birine yeniden dönülmesi durumunda, mevcut kriterler güncellenebilir.

22. Türkiye'den, müktesebata ilişkin pozisyonunu belirtmesi ve kriterleri karşılamada kaydettiği ilerlemeyi bildirmesi talep edilir. Uygun idari ve yargısal yapılar vasıtasıyla etkili ve verimli uygulama da dâhil olmak üzere, Türkiye'nin müktesebatı doğru biçimde iç hukuka aktarması ve uygulaması müzakerelerin ilerleme hızını belirler.

23. Bu amaca yönelik olarak, Komisyon, kendisi tarafından veya kendi adına uzmanlarca yerinde yapılan incelemeler de dâhil olmak üzere mevcut bütün araçları kullanarak, Türkiye'nin tüm alanlarda kaydettiği ilerlemeyi yakından izler. Komisyon taslak AB Ortak Pozisyon Belgelerini Konseye sunarken, ilgili alanda Türkiye'nin kaydettiği ilerleme konusunda da bilgi verir. Konsey, söz konusu başlıktaki müzakerelere ilişkin daha sonraki adımlar hakkında karar verirken bu değerlendirmeyi dikkate alır. AB'nin her bir başlıktaki müzakerelere ilişkin olarak ihtiyaç duyacağı ve Konferansa Türkiye tarafından sağlanacak bilgiye ilave olarak, Türkiye'den, bir başlığın geçici olarak kapatılmasından sonra bile, müktesebata uyum ve uygulamadaki ilerlemeye ilişkin olarak düzenli biçimde ayrıntılı yazılı bilgi vermeye devam etmesi istenir. Geçici olarak kapatılmış müzakere başlıklarına ilişkin olarak, Türkiye'nin önemli performans kriterlerini karşılamada veya taahhütlerini yerine getirmede başarısız olması durumunda, Komisyon müzakerelerin yeniden açılmasını önerebilir.

MÜZAKERE BAŞLIKLARININ ÖN GÖSTERGE NİTELİĞİNDEKİ LİSTESİ

(Not: Bu liste hiçbir şekilde, müzakerelerin uygun bir aşamasında, konuların hangi sıraya göre ele alınacağına ilişkin olarak verilecek kararları etkilemez.)

1. Malların serbest dolaşımı

2. İşçilerin serbest dolaşımı
3. İş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestîsi
4. Sermayenin serbest dolaşımı
5. Kamu ihaleleri
6. Şirketler hukuku
7. Fikri mülkiyet hukuku
8. Rekabet politikası
9. Mali hizmetler
10. Bilgi toplumu ve medya
11. Tarım ve kırsal kalkınma
12. Gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı politikası
13. Balıkçılık
14. Ulaştırma politikası
15. Enerji
16. Vergilendirme
17. Ekonomik ve parasal politika
18. İstatistik
19. Sosyal politika ve istihdam¹¹²⁴
20. Girişimcilik ve sanayi politikası
21. Trans-Avrupa ağları

¹¹²⁴ Bu başlık ayrımcılıkla mücadeleyi ve kadın-erkek arasında fırsat eşitliğini de içerir

22. Bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu
23. Yargı ve temel haklar
24. Adalet, özgürlük ve güvenlik
25. Bilim ve araştırma
26. Eğitim ve kültür
27. Çevre
28. Tüketici ve sağlığın korunması
29. Gümrük birliği
30. Dış ilişkiler
31. Dış politika, güvenlik ve savunma politikası
32. Mali kontrol
33. Mali ve bütçesel hükümler
34. Kurumlar
35. Diğer hususlar

13.02.2006

ADANA DEFTERDARLIĞI
BASIN BÜLTENİ
(2006/3)

YABANCI GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİ ADANA'YA YATIRIMA DAVET!

Avrupa birliğine aday ülke statüsündeki Türkiye, AB Uyum Yasaları çerçevesinde 4916 sayılı yasa ile mevcut sınırlamaları azaltarak yabancıların Türkiye'de gayrimenkul edinmelerine olanak sağlamıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 14.03.2005 tarihli ve 2003/70 E. 2005/14 K. sayılı kararıyla; **yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliği haiz ticaret şirketlerinin, Türkiye'de taşınmaz mal edinimlerini** düzenleyen maddesi, oybirliği ile iptal edilmiş ve kararının yürürlüğe girdiği 26.07.2005 tarihinden itibaren ikinci bir talimata kadar durdurulmuş idi.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe haiz ticaret şirketlerinin Türkiye'de taşınmaz edinme ve intikal talepleri Anayasa Mahkemesinin iptal kararının yürürlüğe girdiği 26.07.2005 tarihinden itibaren ikinci bir talimata kadar durdurulması nedeniyle hukuksal boşluğa meydan verilmemesi amacıyla, Anayasa Mahkemesinin iptal kararında belirtilen gerekçeler de dikkate alınarak **07.01.2006 tarih ve 5444 sayılı Tapu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 2644 sayılı Tapu Kanununun Anayasa Mahkemesince iptal edilen 35 inci maddesi yeniden düzenlenmiştir.**

5444 sayılı kanun ile getirilen değişiklik sunucunda, Yabancı uyruklu gerçek kişilerin, karşılıklı olmak ve kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, Türkiye'de **işyeri veya mesken olarak kullanmak** üzere, sadece uygulama imar planı veya mevzii imar planı içinde bu amaçlarla ayrılan taşınmazları edinebilmeleri, Yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin ise; **2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ve 6326 sayılı Petrol Kanunu 4875 sayılı Yabancı Yatırımlar Kanunu gibi özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz edinebilmeleri ve taşınmazlar üzerinde sınırlı aynı hak tesis edebilmeleri** imkanı sağlanmıştır.

Böylelikle, hem yabancı sermayeyi ülkemize çekmek hem de Adana'nın ekonomik yönden gelişimini arttırmak amacıyla **Adana ilinde yatırım yapmak, işyeri veya mesken olarak kullanmak** üzere **yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliği haiz ticaret şirketleri** Hazine taşınmaz mallarından yukarıda belirtilen kanuni düzenlemeler çerçevesinde, en az iki devlet arasında uygulanan ve her birinin ülkelerinde diğerinin vatandaşına aynı mahiyetteki hakları karşılıklı tanımalarını ifade eden **karşılıklılık ilkesine ve kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla** tasarruf edebilirler.

Kamuoyuna saygı ile duyurulur.

HİDAYET MAT
Defterdar

EK.

- **Taşınmaz Mal Edinimi Konusunda Türkiye İle Arasında Karşılıklılık Bulunan Ülkeler**

Almanya	ABD	Andorra	Arjantin	Avustralya	Avusturya	Bahamalar	Bangladeş
Barbados	Belçika	Belize	Benin	Bolivya	Bosna-Hersek	Botswana	Brezilya
Danimarka	Dominik Cumhuriyeti	Ekvator	El Salvador	Estonya	Fildişi Sahili	Filipinler	Finlandiya
Fransa	Gabon	Gana	Gine	Grenada	Guatemala	Guyana	Güney Afrika Cumhuriyeti
Haiti	Hrvatistan	Hollanda	Honduras	İngiltere	İrlanda	İspanya	İsrail
İsveç	İsviçre	İtalya	Jamaika	Japonya	Kamerun	Kanada	Kkct
Kolombiya	Güney Kore	Kosta Rika	Letonya	Liechtenstein	Litvanya	Lüksemburg	Macaristan
Malawi	Malezya	Mali	Malta	Mauritius	Meksika	Monako	Moritanya
Mozambik	Nijerya	Nikarugua	Norveç	Orta Afrika Cumhuriyeti	Panama	Paraguay	Peru
Polonya	Portekiz	San Marino	Senegal	Sırbistan Ve Karadağ (Yugoslavya)	Singapur	Somali	Sri Lanka
Swaziland	Şili	Tanzanya	Uruguay	Venezuela	Yeni Zelanda	Yeşilburun Adaları	

- **Taşınmaz Mal Edinimi Konusunda Türkiye İle Arasında Karşılıklılık Bulunmayan Ülkeler**

Afganistan	Birleşik Arap Emirlikleri	Burma	Cezayir	Çek Cumhuriyeti	Endonezya	Eritre	Ermenistan
Etyopya	Fiji	Hindistan	Irak	İzlanda	Kamboçya	Katar	Kuzey Kore
Kuveyt	Küba	Laos	Libya	Maldivler	Moğolistan	Nepal	Nijer
Oman	Papua Yeni Gine	Slovakya	Sudan	Surinam	Suudi Arabistan	Tayland	Tunus
Vietnam	Yemen						

- **Ülkemizde Sadece Bina Mülkiyeti Edinebilen Ülkeler**

Azerbaycan	Bahreyn	Belarus	Çad	Çin	Fas
Gürcistan	İran (*)	Kazakistan	Kenya	Kırgızistan	Mekedonya
Mısır	Moldava	Namibya	Özbekistan	Romanya	Rusya
Slovenya	Tacikistan	Türkmenistan	Uganda	Ukrayna	Ürdün

(*) (5 Yıl İkamet Şartı Ve İlgili Bakanlıkların İzni İle)

(**) Bu tablolar www.tapu.gov.tr adresinden alınan bilgilerden oluşturulmuştur.